

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΤΟΜΕΑΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ**

Θέμα

**ΟΙ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΔΥΝΑΜΙΚΩΝ ΤΗΣ
ΦΥΛΗΣ ΙΜΠΟ ΤΗΣ ΝΙΓΗΡΙΑΣ.**

**[REPRESENTATIONS OF THE FAMILY (HOUSEHOLD) SOCIAL DYNAMICS OF
THE IBO TRIBE OF NIGERIA].**

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΤΟΥ

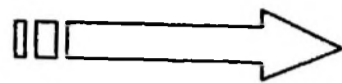
Εμμανουήλ Σπυρίδων Οτταρότσα,

**M.PH (Masters in Public Health manag., NHS Athens), B.Sc (Psych. , Panteion Univ. Athens),
B.Th., (Theol., Univ. Of Athens), NCE., (IMLT.,Lagos Nigeria) .**

ΑΘΗΝΑ 2005

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΤΕΡΕΛΟΣ.

ΔΙΑΒΙΒΑΣΤΕ

FORWARD

Ηράκλειτος

... Ο άνθρωπος είναι ον του πολιτισμού.

... Η ετερότητα τονίζει τη διαφορά και τη σημασία της για τη δόμηση της ανθρώπινης ταυτότητας. Είμαι έτερος δεν δηλώνει ότι είμαι αδιάφορος, δηλαδή απαθής, με έλλειψη ενδιαφέροντος για τον άλλο, δεν είμαι όμοιος αλλά δεν είμαι ωμός ως προς τις διαφορές μας.

ΣΑΚΑΛΑΚΗ, Μ. (1996, σ.11)

... Man is a creature of civilization.

... Variation denotes the difference and the importance for structuring human identity. I am different does not declare that I am incurious, that is to say apathetic, with lack of interest for the other fellow, I am not similar but, I am not curial as for our differences.

ΑΦΙΕΡΩΣΗ

Αυτή η εργασία αφιερώνεται:

Πρώτον, στο Θεό, αφού μας έδωσε την δύναμη να φέρουμε σε πέρας την εργασία αυτή, δεύτερον, στην σύζυγό μου Κωνσταντίνα και τους δύο γιους μας, Φοίβο και Μάνο τον νεότερο, οι όποιοι έδειξαν υπομονή και θάρρος όλα αυτά τα χρόνια και πρέπει να εγκωμιαστούν, τρίτον, σε όλα τα γυναικόπαιδα που ζουν εντός ή εκτός της γενέτειρας τους, στα οποία ευχόμαστε να έχουν το δικαίωμα, όπως τους αξίζει ως άνθρωποι, να ζουν και να αισθάνονται οικεία οπουδήποτε βρίσκονται.

Και τέταρτον, στον πατέρα μου, ΝΖΕ Φ.Ο. Οπαρότσα, πρώην τοπικό άρχοντα της φυλής μου και αποβιώσαντα, που υπήρξε το μόνο πρόσωπο που πίστεψε ότι είχα την ικανότητα και την θέληση να προσθέσω με τις μικρές μου δυνάμεις κάτι στο συλλογικό έργο και ελπίζω ότι θα αισθανθεί ευτυχής και δικαιωμένος οπουδήποτε είναι τώρα, καθώς και στην μητέρα μου, ΛΟΛΟ Κ. Οπαρότσα.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ευχαριστώ πολύ τον επιβλέποντα Καθηγητή μου τον κ. Ι.Δ. Κατερέλο και την σύζυγό του, κα. Κατερίνα, για την προσήνεια με την οποία με δέχονταν κατά τη διάρκεια της διατριβής μου. Επίσης, του εκφράζω την ευγνωμοσύνη μου για τη βοήθειά του στην οριοθέτηση του προβληματισμού της έρευνας και στο προσανατολισμό στην γενική διατύπωση της έρευνάς μου. Τέλος, δεν μπορώ να μην αναφέρω ότι συνέβαλε στο να κατανοήσω τον «κυκεώνα» των σύνθετων φαινομένων και των ακόμη πιο περίπλοκων ερμηνειών που με απασχόλησαν στην έρευνα μου αυτή.

Ευχαριστίες εκφράζω, επίσης, στον Καθηγητή και μέλος της Τριμελούς Επιτροπής, τον κ. Ν. Χριστάκη, ο οποίος μαζί με τον επιβλέποντα Καθηγητή μου, πέρα από την επίβλεψη και την επιστημονική καθοδήγηση σε όλα τα στάδια της έρευνας, μου συμπαραστάθηκε στο να ξεπεράσω τα πολλά προβλήματα που προέκυψαν στην πορεία. Επίσης, ευχαριστώ την Καθηγήτρια και μέλος της Τριμελούς Επιτροπής, κα. Α. Χαντζή, της οποίας οι πολύτιμες οδηγίες και συμβουλές καθοδήγησαν τα δειλά βήματά μου στο χώρο της έρευνας και βοήθησε μαζί με τους προαναφερθέντες αποτελεσματικά στην ολοκλήρωσή της.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες θέλω να απευθύνω στον διευθυντή του ιδρύματος Α.Γ. Λεβέντη, κ. Αχ. Γ. Εξάρχου, του οποίου η οικονομική συμβολή συνέβαλε σημαντικά για το αίσιον πέρας της όλης διαδικασίας. Θέλω επίσης να ευχαριστήσω για τις χρήσιμες συμβουλές τους, τον επίσκοπο Νιγηρίας, + κ.κ. Αλέξανδρο, τον Πάπα και Πατριάρχη Αλεξανδρείας και πάσης Αφρικής, + κ.κ. Θεόδωρο, τον Διευθυντή του Γραφείου της Αντιπροσωπείας της Εκκλησίας της Ελλάδος στην Ευρωπαϊκή Ένωση, στο Συμβούλιο της Ευρώπης και στην UNESCO, Θεοφιλέστατο Επίσκοπο Αχαΐας, + κ.κ. Αθανάσιο και τον Πατέρα Ν. Ψαρόμπα. Ευχαριστώ θερμά την ερευνητική ομάδα μου, Dr. M. Onwunama, Alvan Ikoku College Of Education Owerri, Dr.& Mrs. O.A.Oriaku, Atlanta Georgia, USA, Dr. C.I.Chima & the wife E.O.Chima the Head Mistress, Development Primary School, New Capital, Owerri, Imo State, Nigeria, που συνέβαλε στην συλλογή και επεξεργασία πληροφοριακού υλικού από το εξωτερικό. Από πραγματική εσωτερική ανάγκη και όχι από συμβατική υποχρέωση, θέλω να ευχαριστήσω όλους εκείνους που συνέβαλαν με οποιονδήποτε τρόπο στην ολοκλήρωση αυτής της εργασίας. Δυστυχώς ο χώρος δεν είναι αρκετός για την ονομαστική αναφορά τους και ελπίζω να μου συγχωρεθεί που θα ευχαριστήσω όλους μαζί τους φίλους και συναδέλφους που στάθηκαν δίπλα μου με οποιοδήποτε τρόπο.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η εργασία αυτή ασχολείται με τα γεγονότα γύρω από την καθημερινή ζωή των ανθρώπων στη δυναμικότητά τους, δηλαδή με την σχέση του ανθρώπου με το περιβάλλον του. Θα μπορούσε να καταχωρηθεί στον τομέα της εφαρμοσμένης επιστήμης, αλλά ανήκει κατά κανόνα στον κλάδο της διαπολιτιστικής κοινωνικής ψυχολογίας, Παπαστάμου, Σ., et al., (2001, σ.316).¹ Η εργασία αυτή στην ουσία σχεδιάστηκε για να ερευνήσει την κοινωνική δομή της οικογένειας [household] μιας ομάδας (τόσο στο φυσικό της περιβάλλον, όσο και στον ελλαδικό χώρο, ως οικονομικών μεταναστών σε ευρωπαϊκή χώρα) σε σχέση με τις κοινωνικές πρακτικές, όπως αυτή εκφράζεται κατά την κοινωνικοποίηση των μελών της και όπως αυτή εξελίχθηκε με την πάροδο του χρόνου και την αλληλεπίδραση του αφρικανικού με τον δυτικό πολιτισμό.

Κατά την μεθοδολογική προσέγγιση των κοινωνικών αναπαραστάσεων, ξεκινήσαμε από το να εξετάσουμε το κοινωνικό-εθνολογικό-ιστορικό παρελθόν του δείγματός μας έως τις μέρες μας και για να επιτευχθεί αυτό, βασίσαμε την έρευνά μας σε ένα βασικό σχεδιασμό τριών ενοτήτων : πρώτον, μια ιστορική-εθνολογική αναδρομή της περιόδου 1472 – 1960, με παράθεση κατ' αντιδιαστολή των περιόδων «πριν» και «μετά» την έλευση των ευρωπαίων², δεύτερον, μια ψευδο-διαχρονική (pseudo-diachronic) έρευνα για την περίοδο 1960 – σήμερα, βασισμένη στα ιστορικά γεγονότα και στο προηγούμενο βήμα,³ και τρίτον, μια εμπειρική έρευνα της αναπαράστασης της οικογένειας σε ζευγάρια Νιγηριανών⁴ μεταναστών σε Ελλάδα και Νιγηρία (Status quo / conditionality).

¹ Η διαπολιτιστική κοινωνική ψυχολογία ορίζεται ως ο κλάδος εκείνος που μελετά την επίδραση του οικολογικού και πολιτιστικού πλαισίου στην ανθρώπινη συμπεριφορά. Δηλαδή, ενδιαφέρεται για την εύρεση των οικουμενικών πλευρών ή των διαφορών που εκδηλώνονται στην ανθρώπινη συμπεριφορά σε συνάρτηση με το οικολογικό και πολιτισμικό πλαίσιο. Με άλλα λόγια, προσπαθεί να μελετήσει την επίδραση της ανεξάρτητης μεταβλητής πολιτισμικό πλαίσιο πάνω στην εξαρτημένη μεταβλητή ανθρώπινη συμπεριφορά. (Παπαστάμου, Σ., et al., 2001, σ.316.).

² Το κομμάτι αυτό δεν μπορεί παρά να προσεγγιστεί εθνολογικά και με βιβλιογραφική έρευνα.

³ Η περίοδος 1960-σήμερα είναι ουσιαστικά η σύγχρονη ιστορία της ανεξάρτητης πλέον Νιγηρίας.

⁴ Επιλέγουμε τη φυλή Ιμπο ως στόχο της έρευνάς μας.

Για να χειρισθούμε με αποτελεσματικότητα όλα τα ερευνητικά προβλήματα που θα προέκυπταν, υιοθετήσαμε μια μέθοδο εκπόνησης της έρευνας με την χρήση ερωτηματολογίων, όπου προηγείται η χρήση του ερευνητικού πρωτοκόλλου⁵, καθώς και τεχνικές συνεντεύξεων⁶, ώστε να συλλέξουμε, να ερμηνεύσουμε και να αξιολογήσουμε τις ανάλογες πληροφορίες κατά την αντίληψη της ομάδας αυτής. Και εφόσον η εργασία επικεντρώθηκε κυρίως στο διαπολιτισμικό στοιχείο(σχέση δύο πολιτισμών), αλλά στα πλαίσια μιας ομογενούς ομάδας(τα υποκείμενα ανήκουν στην ίδια φυλή), το δείγμα έπρεπε να επιλεγεί με την χρήση αποσαφηνισμένης δειγματοληψίας. Συνολικά, χρησιμοποιήθηκαν 512 άτομα, όπου το 53,1% ήταν άνδρες και το 46,9% ήταν γυναίκες.

⁵ Το ερευνητικό πρωτόκολλο είναι το σχέδιο μιας προκαταρκτικής έρευνας «ή γραπτής μορφής κλειστή & ημι-κατευθυντική συνέντευξη» που σκοπό έχει να προκαθορίζει σε μέγιστο βαθμό τη συλλογή των δεδομένων. Η δόμησή του καθορίζει επίσης το στυλ της συνέντευξης γενικά, δηλαδή σε ποιο βαθμό θα υπάρχουν ερωτήσεις και με ποιο τρόπο θα είναι διατυπωμένες. Παπαστάμου Σ. et al (2001, σ.451). Η μη-κατευθυντικές ή ημι-δομημένες συνεντεύξεις είναι εκείνες όπου ο ερευνητής έχει δημιουργήσει ένα σύνολο ερωτήσεων, αλλά αισθάνεται ελεύθερος να αλλάζει τη σειρά τους ή και τη διατύπωσή τους ανάλογα με την πορεία της συζήτησης. Στις μη κατευθυντικές ή αδόμητες συνεντεύξεις, ο ερευνητής παρουσιάζει το γενικότερο πλαίσιο για το οποίο ενδιαφέρεται και περιμένει να τον οδηγήσει ο συμμετέχων, ενώ στις κατευθυντικές ή δομημένες συνεντεύξεις, ο ερευνητής έχει καταλήξει σε ένα σύνολο από ερωτήσεις με αρκετά προκαθορισμένες απαντήσεις (ουσιαστικά ένα ερωτηματολόγιο) και τις θέτει στον συμμετέχοντα τηρώντας ευλαβικά το πρωτόκολλο. βλ. Παπαστάμου. Σ. et al (2001, σ.453.)

⁶ Δηλαδή χρησιμοποιήσαμε την τεχνική της ανοιχτής ερώτησης και της ερώτησης πολλαπλής επιλογής. Ανοιχτή ερώτηση: Στην μεθοδολογία έρευνας της Κοινωνικής Ψυχολογίας, μια ανοιχτή ερώτηση είναι μια ερώτηση για την οποία δεν υπάρχει καμία έτοιμη απάντηση. Η τεχνική αυτή χρησιμοποιείται σε τρεις περιπτώσεις: α) στην μελέτη πολύπλοκων μεταβλητών β) στην συγκέντρωση των περισσοτέρων, κατά το δυνατόν, πληροφοριών, εφόσον αφήνει στο υποκείμενο όλο το περιθώριο ελευθερίας έκφρασης γ) σ' ορισμένες περιπτώσεις δίνει άνεση στο υποκείμενο, εάν αυτό έχει κουραστεί ή του δίνει την εντύπωση άσκησης λιγότερης πίεσης. Αυτού του τύπου η ερώτηση εισάγει μέσα στο ερωτηματολόγιο μία νότα άνεσης και πολλές φορές επιλέγονται τέτοιες ερωτήσεις, χωρίς αυτές να έχουν άμεση σχέση με την έρευνα. βλ. Κατερέλος Ι.Δ. (Σημειώσεις Απριλίου, 1996, σ. 70). Ερώτηση πολλαπλής επιλογής: Στην ερώτηση αυτού του είδους παραθέτουμε ένα σύνολο από πιθανές απαντήσεις, οι οποίες προέρχονται από θεματικές αναλύσεις κατά την προ-έρευνα. Η τεχνική αυτή χρησιμοποιείται συνήθως σε α) Υποκειμενικές ερωτήσεις, όπου επιτρέπει στα υποκείμενα ένα σχετικό περιθώριο ελευθερίας έκφρασης. Είναι πολύ λιγότερο σχηματική από την κλειστή ερώτηση, όπου το ερωτούμενο πρόσωπο μπορεί να απαντήσει μόνο με "ΝΑΙ" και "ΟΧΙ", "ΔΕΝ ΞΕΡΩ", "ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΩ" β) Η τεχνική αυτή, αν και επιτρέπει μεγαλύτερο περιθώριο έκφρασης στο υποκείμενο, είναι μια συστηματική παρατήρηση, εφόσον όλες οι απαντήσεις μπορούν να προ-κωδικοποιηθούν γ) Ο σκοπός αυτού του τύπου ερώτησης είναι να παρουσιάσει στο υποκείμενο έναν κατάλογο από πιθανά μοντέλα απαντήσεων, τα οποία πρέπει: 1) να ανήκουν σ' ένα λογικό πλαίσιο, που είναι αυτό των υποκειμένων 2) να είναι σχετικά κατανοητές από τα υποκείμενα 3) να επιτρέπουν κανονικά σε όλα τα υποκείμενα να βρουν την απάντηση που τους ταιριάζει. Οι απαντήσεις αυτές μπορούν να βρεθούν είτε από εξερευνητικές συνεντεύξεις, είτε από προσωπική εμπειρία, στις τεχνικές έρευνας στην Κοινωνική Ψυχολογία".

Μετά από λεπτομερή ανάλυση και μελέτη του συγκεκριμένου υλικού σε βάθος, η εργασία παρουσίαζε ενδιαφέρον αποτέλεσμα για το πως τα υποκείμενα έβλεπαν π.χ., το γάμο, την οικογένεια και την ερωτική ζωή τους σε σχέση με το αν διέμεναν στην πατρίδα τους ή στο εξωτερικό. Εδώ θα θέλαμε στην ουσία λοιπόν να μελετήσουμε την σχέση του κεντρικού πυρήνα-περιφέρειας. Επίσης, εδώ χρειάζεται να αναφέρουμε το γεγονός ότι η ιδέα για τα ερευνητικά επιχειρήματά μας αυτά πήγασε από δύο έρευνές μου που έγιναν το 1998 στην Κοινωνική Ψυχολογία, όπου στην πρώτη, μελετήθηκε η κοινωνική αναπαράσταση της αφρικανικής κουλτούρας, ενώ στην δεύτερη, επιχειρήθηκε η μελέτη του ερωτικού δεσμού των Νιγηριανών μεταναστών στην Ελλάδα. Παρακινήθηκα από τις απαντήσεις που δόθηκαν σε ανοιχτή ερώτηση και σε ερώτηση πολλαπλής επιλογής της τελευταίας έρευνας, οι οποίες στον κεντρικό πυρήνα τους, είχαν "οικογενειακο-κεντρικό" χαρακτήρα. Στην περίπτωση της δεύτερης έρευνας, όπου ο κεντρικός πυρήνας ήταν ο ερωτικός δεσμός, τέθηκε το ερώτημα αν μπορεί να συνυπάρχουν δύο κεντρικοί πυρήνες και κατά συνέπεια δύο διαφορετικές κοινωνικές αναπαραστάσεις που αφορούν το ίδιο αντικείμενο.⁷ Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι μια κοινωνική ομάδα μπορεί να έχει δύο διαφορετικές κοινωνικές αναπαραστάσεις για ένα συγκεκριμένο πράγμα, κάτι που είναι μάλλον ασυνήθιστο για την θεωρία των κοινωνικών αναπαραστάσεων.⁸

⁷Σύμφωνα με την θεωρία των κοινωνικών αναπαραστάσεων, για να είναι διαφορετικές δύο αναπαραστάσεις, πρέπει να είναι οργανωμένες γύρω από δύο διαφορετικούς κεντρικούς πυρήνες. Η απλή συλλογή του περιεχομένου μιας αναπαράστασης δεν αρκεί για την αναγνώριση και την κατάταξή της. Η οργάνωσή του είναι το βασικό στοιχείο. Επίσης, δύο αναπαραστάσεις ίδιου περιεχομένου, μπορούν να είναι ριζικά διαφορετικές, αν η οργάνωση αυτού του περιεχομένου είναι διαφορετική και, κατά συνέπεια, και η κεντρικότητα είναι διαφορετική. Εξ' άλλου, η κεντρικότητα ενός στοιχείου δεν μπορεί να αναφέρεται αποκλειστικά σε μια ποσοτική διάσταση. Αντίθετα, ο κεντρικός πυρήνας έχει πριν απ' όλα μια ποιοτική διάσταση. Δεν είναι η σημαντική παρουσία ενός στοιχείου, που στην ουσία καθορίζει την κεντρικότητά του. Στην οργάνωση μιας κοινωνικής αναπαράστασης πρέπει να προσέχουμε την θεωρητική σημασία και τις μεθοδολογικές συνέπειες αυτής της υπόθεσης. Σε οποιαδήποτε μελέτη αναπαραστάσεων πρέπει να παίρνει κανείς υπ' όψη τις δύο μείζονες μορφές πραγματοποίησης, τον λόγο και τις πράξεις. Για να αποφεύγονται οποιοδήποτε κίνδυνοι κατά την συλλογή των συνιστώντων στοιχείων του περιεχομένου μιας κοινωνικής αναπαράστασης, καλύτερη είναι η χρήση της τεχνικής του ελεύθερου συσχετισμού, πιο αποτελεσματική στην περισυλλογή των υποβοσκομένων δομικών πυρήνων των κοινωνικών αναπαραστάσεων, ενώ, οι πιο δομημένες τεχνικές, όπως το ερωτηματολόγιο, επιτρέπουν την ανάδυση περισσότερο περιφερειακών διαστάσεων των κοινωνικών αναπαραστάσεων. Κατερέλος Ι. Δ. (1996 σ.62,115,165).

⁸Ετέθησαν 32 ερωτήσεις σχετικές με τον ερωτικό δεσμό, στις οποίες θα έπρεπε να δοθεί απάντηση τόσο για το τι ισχύει στο «εξωτερικό», όσο και για το τι ισχύει στην «πατρίδα». Η σύγκριση των απαντήσεων που εδόθησαν από τους ερωτηθέντες, απέδωσε ενδιαφέροντα αποτελέσματα. Εντοπίστηκαν εννέα παράγοντες, ως οι πλέον σημαντικοί για την θεμελίωση ενός ερωτικού δεσμού, επίσης παρατηρήθηκαν έντονες διακυμάνσεις μεταξύ των απαντήσεων που αφορούσαν τα ισχύοντα στο «εξωτερικό» και των απαντήσεων που αφορούσαν τα ισχύοντα στην «πατρίδα».

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

UNHCR	United nations high commissioner for refugees (ΗΝΩΜΕΝΑ ΕΘΝΗ ΥΠΑΤΗ ΑΡΜΟΣΤΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ).
IOM	International Organization for Migration
ICRC	International Committee for the Red Cross
IFRC	International Federation of the Red Cross and Red Crescent Societies
ICMC	International Catholic Migration Committee
IOCC	International Orthodox Christian Charity.
ΤΘΔΑΠΕ	Ταμείον Θράκης- Διεθνής Ακαδημία Πολιτισμού & Επικοινωνίας
ΣΑΕ	Συμβούλιο Αποδήμου Ελληνισμού.
ΠΔΝ	Παγκόσμιο Δίκτυο Νεολαίας
ΣΕΝΕ	Συντονιστική Επιτροπή της Νεολαίας της Ευρώπης
ΣΕΟ	Συμβούλιο Εβραϊκών Ομοσπονδιών

COMMON ABBREVIATIONS USED IN THIS PAPER

Ibid.	- Ibidem (lat.), in the same place [Το ίδιο με το παραπάνω ή βρίσκεται στην ίδια σελίδα του προηγούμενου Βιβλίου]
Ib.	- Ibidem (lat.), the same
I.e.	- id est. (lat.), that is
CF:	- confer (lat.), compare [Να κάνουμε σύγκριση με το βιβλίο που αναφέρουμε]
CF Ibid.	- Compare, in the same place
Op. cit.	- opere citate (lat.), in the work cited [Από το ίδιο βιβλίο του συγγραφέα που αναφέραμε στην εργασία]
Ed.	- Edited, editor, edition
E.g.	- Examp <i>li</i> gratia (lat.), for example
etc.	- et cetera (lat.), and so forth
WEDEL:	- Webster's new lexicon Encyclopaedia Dictionary of the English Language, Canadian edition, 1988.
ΜΑΤΝΕΓ:	- Γ.Μπαμπινιώτη, Λεξικό της νέας Ελληνικής γλώσσας [ΓΜΛΝΕΓ] Κέντρο Λεξικολογίας, Ε.Π.Ε., Αθηνά 1998.

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

ΓΕΝΙΚΗ ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΕΙΚΟΝΑ (1.2.) Μεταναστεύσεις στην Αφρική, σελ..21.

ΠΙΝΑΚΑΣ (1:4.1.1) Petersen's κλασική μεταναστευτική τυπολογία, σελ.41.

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ:

ΙΣΤΟΡΙΚΗ-ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΦΥΛΗΣ ΙΜΠΟ ΤΗΣ ΝΙΓΗΡΙΑΣ

ΕΙΚΟΝΑ (1.) Η περιοχή της φυλής Ιμπο (Ibo land) της Νιγηρίας, σελ. 57.

ΕΙΚΟΝΑ (1.1) Η γεωργία κατά την Ιμπο Παράδοση, σελ.59.

ΕΙΚΟΝΑ (1.4)Η παραδοσιακή ενδυμασία των γυναικών, σελ.62.

ΣΧΗΜΑ (1.5.1α) Η Αφρικανική αντίληψη του σύμπαντος, σελ.65.

ΣΧΗΜΑ (1.5.1β) Η ιεραρχία της εξουσίας κατά την Αφρικανική αντίληψη, σελ.66.

ΣΧΗΜΑ (1.5.1γ) Το δυτικό μεσαιωνικό κοσμοείδωλο , σελ.67.

ΠΙΝΑΚΑΣ (2) Η ιεραρχία της εξουσίας κατά την παράδοση των Ιμπο, σελ.74.

ΠΙΝΑΚΑΣ (3.2.1) το χριστιανικό (ορθοδ.) μυστήριο του γάμου, σελ..84.

ΕΙΚΟΝΑ (4.)Κουλτούρα ΝΟΚ (Τα ειδώλια των Νοκ) , σελ.95.

○ —————

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ:

ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΜΕΛΕΤΩΝ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΜΕ ΤΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

ΠΙΚΑΚΑΣ(4.1) βασική ιδέα των κοινωνικών αναπαραστάσεων κατά τον μπεγμαν, σελ.163.

ΙΣΤΟΓΡΑΜΜΑ (5.2) Εαυτό-επιβεβαίωση (self-verification), σελ.174.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ (5.3.1A) πολιτιστική αντίληψη περί του εαυτού, σελ.179.

ΙΣΤΟΓΡΑΜΜΑ(5.3.1B) Πολυπολιτισμική Αντίληψη (Multicultural), σελ.180.

ΠΙΚΑΚΑΣ(8): Στατιστικά αποτελέσματα - 1ης & 2ης.PNSOAW βία κατά γυναικών, σελ.196.

ΠΙΚΑΚΑΣ(8.1): Στατιστικά κλίμακας - 2ης.PNSOAW, σελ.204.

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ:

ΣΥΛΛΟΓΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

ΠΙΚΑΚΑΣ(2.2) Ερωτήσεις του πρωτοκόλλου, σελ.221.

ΠΙΚΑΚΑΣ (2.3) Φάσεις συνέντευξης, σελ .223.

ΠΙΚΑΚΑΣ (2.4) κωδικοποίηση του λεξιλογικού υλικού (απαντήσεις) για την ανάλυση, σελ.225.

ΠΙΚΑΚΑΣ(2.6.2)Κλίμακα κατάταξης των ομάδων των πιο δυνατών ενώσεων, σελ.229.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΔΕΙΓΜΑΤΩΝ

ΠΙΚΑΚΑΣ(4.2.1) Κατανομή συχνοτήτων ως προς το φύλο, σελ. 243.

ΠΙΚΑΚΑΣ(4.2.2) Κατανομή συχνοτήτων ως προς την ηλικία, σελ. 243.

ΠΙΚΑΚΑΣ(4.2.3) Κατανομή συχνοτήτων ως προς τα χρόνια διαμονής στο εξωτερικό, σελ.244.

ΠΙΚΑΚΑΣ(4.2.4) Κατανομή συχνοτήτων ως προς την πρόθεση να επιστρέψουν στην πατρίδα, σελ.244.

ΠΙΚΑΚΑΣ(4.2.5) Κατανομή συχνοτήτων ως προς το χρονικό διάστημα μέσα στο οποίο σκοπεύουν να επιστρέψουν στην πατρίδα, σελ.244.

ΠΙΚΑΚΑΣ(4.2.6) Κατανομή συχνοτήτων ως προς το επάγγελμα (status) , σελ.245.

ΠΙΝΑΚΑΣ (4:2.7) Κατανομή συχνοτήτων ως προς την Οικογενειακή κατάσταση, σελ.245.

ΠΙΝΑΚΑΣ (4:3.1) Κατανομή συχνοτήτων ως προς το ποιοι θεωρούν ότι αποτελούν μέλη της οικογένειάς τους για τις τέσσερις κατηγορίες-τύπους οικογένειας, σελ.246.

ΠΙΝΑΚΑΣ (4:3.2.) Κατανομή συχνοτήτων ως προς τη λήψη προσωπικών αποφάσεων, σελ.248.

ΠΙΝΑΚΑΣ (4:3.3.) Κατανομή συχνοτήτων ως προς τις αιτίες των οικογενειακών διαφωνιών, σελ.249.

ΠΙΝΑΚΑΣ (4:3.4.) Κατανομή συχνοτήτων ως προς την αλληλεξάρτηση, σελ.250.

ΠΙΝΑΚΑΣ (4:3.5.) Κατανομή συχνοτήτων ως προς τη θέση τους απέναντι στο εκτεταμένο οικογ. σύστημα, σελ.250.

ΠΙΝΑΚΑΣ(4:3.6.) Κατανομή συχνοτήτων ως προς τις διαπολιτισμικές σχέσεις και την προσαρμογή, σελ.251.

ΠΙΝΑΚΑΣ (4:3.7.) Μο Κατανομής συχνοτήτων ως προς κοινωνικές πρακτικές και την ενσωμάτωση, σελ.252.

ΠΙΝΑΚΑΣ (4:4.4.) T-Test για εξαρτημένα δείγματα. [paired sample t-test] : πατρίδα & εξωτερικό σελ.260.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ (4:4.5) έκφραση της σεξ/λικής ελευθερίας κατά φύλο, ηλικίας & τοποθεσίας, σελ.263.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ (4:4.6)Γενική άποψη περί την έκφραση της σεξ/λικής ελευθερίας κατά φύλο, ηλικία & τοποθεσία, σελ.264.

ΠΙΝΑΚΑΣ(4:5.2.)Ανάλυση κατά συστάδες – Φύλο, σελ.266.

ΠΙΝΑΚΑΣ(4:5.3.) Ανάλυση κατά συστάδες- Ηλικία, σελ.266.

ΠΙΝΑΚΑΣ (4:5.4)Ανάλυση κατά συστάδες - χρόνια διαμονής στο εξωτερικό, σελ.267.

ΠΙΝΑΚΑΣ (4:5.5)Ανάλυση κατά συστάδες- κατά την χρόνια επιστροφής στην πατρίδα, σελ.268.

ΠΙΝΑΚΑΣ (4:5.6)Ανάλυση κατά συστάδες- Τοποθεσία, σελ.268.

ΠΙΝΑΚΑΣ (4:6.) Ανάλυση κατατάξεων (Ranks) σε σχέση με τις 3 κοινωνικών διαστάσεων, σελ.269.

ΠΙΝΑΚΑΣ (4:6.1) [One way ANOVA] Μο προϋποθετικότητας [conditionality] , σελ.272.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ (4:6.2) Παραγοντική ανάλυση σε κυρίες συνιστώσες , σελ.276.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ (4:7.1.) Αποδιδόμενη σημαντικότητα στις αξίες για την πρώτη διάσταση (εαυτό) σε σχέση με την προϋποθετικότητα και τον τόπο διαμονής των συμμετεχόντων , σελ.279.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ (4:7.2) Αποδιδόμενη σημαντικότητα στις αξίες για τη δεύτερη διάσταση (Νιγηριανό) σε σχέση με την προϋποθετικότητα και τον τόπο διαμονής των συμμετεχόντων, σελ.280.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ (4:8.) Προϋποθετικότητα και την απόδοση σημαντικότητας στις αξίες για την 1η&2η κατηγορία των κοινωνικών διαστάσεων, σελ.282

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ (4:9.) Προϋποθετικότητα και απόδοση σημαντικότητας στις αξίες για τις τρεις κατηγορίες των κοινωνικών διαστάσεων, σελ.284

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ (4:10.) Προϋποθετικότητα, οι τρεις κατηγορίες των κοινωνικών διαστάσεων & το φύλο, σελ.286.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ (4:11.) Προϋποθετικότητα και οι τρεις κατηγορίες κοινωνικών διαστάσεων για όσους διαμένουν στην πατρίδα, σελ.287.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ (4:12.) Προϋποθετικότητα και οι τρεις κατηγορίες των κοινωνικών διαστάσεων για όσους διαμένουν στο εξωτερικό, σελ. 288.

ΤΕΤΑΡΤΟ ΜΕΡΟΣ **ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ**

ΠΙΝΑΚΑΣ (3:5) Παράδειγμα της κοινωνικής αναπαράστασης της πολιτισμικής κληρονομιάς (τρόπο με τον οποίο η προϋποθετικότητα ενεργεί), σελ.332.

ΤΙΤΛΟΙ ΚΑΙ ΥΠΟΤΙΤΛΟΙ

	ΣΕΛΙΔΑ
Τίτλος σελίδας	ii
Αφιέρωση	iii
Ευχαριστίες	iv
Πρόλογος	v
 <u>ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ</u>	
1.1 Αντικείμενο της έρευνας	18.
1.1.2. Θέση του προβλήματος	18.
1.1.3. Σκοπός της έρευνας	19.
1.1.4. Βασικά ερευνητικά ερωτήματα και στόχοι	20.
1.1.5. Μεθοδολογική προσέγγιση	20.
 <u>ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ.</u>	
1.2.1 Οι προϋποθέσεις για την δυναμική της οικογένειας. [Household dynamics] η τα παραδείγματα κοινωνικών δομών	25.
1.2.2 Η κατάσταση της οικογένειας	27.
1.2.3 Το μέγεθος της οικογένειας και την κοινωνική (status) θέση των γυναικών(ο ετερόκλητος ρόλο της γυναίκας)	30.
1.2.4 Η κατάσταση των αστικών και αγροτικών περιοχών	32.
1.2.5 Η παιδική θνησιμότητα	33.
1.2.6 Οι εξωτερικές επιρροές	33.
1.2.7 Ο γάμος και οικογένεια	34.
1.2.8 Η πυρηνική και εκτεταμένη οικογένεια	34.
 <u>ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΠΑΡΑΝΟΜΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ</u>	
1:3.1 Παρανομία και την μεταναστευτική πολιτική	37.
 <u>ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ</u>	
1:4.1. Το εννοιολογικό πρόβλημα	40.
1:4.1.1 Η ποικιλομορφία	40.
1:4.1.2. Αναλυτικές προσεγγίσεις	42.
1:4.2. Το φαινόμενο της μετακίνησης των ατόμων	42.
1:4.2.1 Αιτίες της μετανάστευσης (μετακίνησης) των ατόμων	43.
1:4.3. Περίπτωση της Νιγηρίας [μετανάστες στην Ελλάδα]	43.

1:4.4.	Περίπτωση της Ελλάδας	45.
1:4.4. 1.	Οι αντικειμενικοί παράγοντες	45.
1:4.4. 2.	Υποκειμενικοί παράγοντες	45.
1:4.4.3.	Ξαφνική αλλαγή ρόλου της χώρας και οι συνέπειες της	47.
1.5.	<u>ΠΟΙΟΙ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΤΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ Η ΤΙ ΣΗΜΑΙΝΕΙ ΝΑ ΕΙΣΑΙ «ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ» ΕΛΛΗΝΑΣ:</u>	48.
1.5.1.	Η Ελληνική κυβέρνηση και το συμβούλιο απόδημου ελληνισμού (ΣΑΕ)	50.
1.5.2.	Μερικά από τα προβλήματα που αντιμετωπίζει το ΣΑΕ	51.
1.5.2.1.	Το φαινόμενο της αφομοίωσης των νέων απόδημων και του επαναπατρισμού τους	52.
1.5.2.2.	Το θέμα της διγλωσσίας	53.
1.5.2.3.	Το θέμα των μικτών γάμων και της διπλής ταυτότητας	54.
1.5.2.4.	Το πρόγραμμα της επιστροφής στις ρίζες « back to the roots»	54.
1.5.2.5.	Παραδείγματα από την εφαρμογή του προγράμματος της επιστροφής στις ρίζες (back to the roots).ο	55.
1.5.2.5.1	Ρόλος της προβολής των εθνικών συμφερόντων	55.
1.5.2.5.2	Χρηματοδότηση του προγράμματος	55.
1.5.2.5.3.	Παγκόσμιο δίκτυο νεολαίας	56.

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ-ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΦΥΛΗΣ ΙΜΠΟ ΤΗΣ ΝΙΓΗΡΙΑΣ

1.	οι Ιμπο πριν το 1472	58.
1.1.	Η προέλευση τους:	58.
1.2.	Η Ιμπο (IGBO) γλώσσα:	61.
1.3.	Η γεωγραφική τοποθεσία:	62.
1.4.	Η παραδοσιακή ενδυμασία της φυλής Ιμπο:	62.
1.5.	Η παραδοσιακή εμβριθή πίστη των Ιμπο:	63.
1.5.1.	Η κοσμική αντίληψη των Ιμπο:	64.
1.5.2.	Οι θεότητες(Deities):	64.
1.5.3	Το προσωπικό Θεό (CHI):	68.
1.5.4	Οι προγονοί (Ndi Ichie):	68.
1.5.5	Οι δυο κοσμικές τάξεις: [το κόσμο των ζώντων και πεθαμένων]	68.
1.5.6	Η παραδοσιακή ιεροσύνη	69.
2.	<u>Η ΠΟΛΙΤΙΚΟ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΟΜΗ (ΟΙ ΘΕΣΜΟΙ) ΤΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΩΝ ΤΩΝ ΙΜΠΟ</u>	70.
2.1.	Η περίβολος πυρήνας (The Ibo's nucleus compound):	70.
2.2.	Το συγγενικό δεσμό των Ιμπο	72.
2.3.	Το "διφυλικό" πολιτικό σύστημα (Ibo's Dual Sex Political System):	72.
2.3.1	Η εκλογή των πιτλούχων:	73.
2.4.	Ο πολιτικός οργανισμός των ανδρών:	75.
2.4.1	Το συμβούλιο αρχηγών (The council of chiefs):	75.
2.5.	Η πολιτική οργάνωση των γυναικών (WOMEN ASSOCIATION):	75.
2.5.1	Η αρχηγός των γυναικών (Omu or Onyeisi Umunyanyi):	76.
2.5.2	Η συμβουλευτική επιτροπή των γυναικών (ILogo, or Oto Ogene):	76.
2.6.	Το γενικό συμβούλιο των γυναικών	77.
2.6.1	Η οργή των γυναικών	78.
2.6.2	Τα επικοινωνιακά μέσα	78.
2.6.3	Η ένωση των νέων, αγάμων θυγατέρων (Otu Umuagbogho) [Association of the young, unmarried daughters of the family lineage]	79.
2.6.4	Η ένωση των συζύγων (Otu Ndi nyom) (συγγενών εξ'αγχιστείας) (Association of the wives of the family lineage]	79.
2.6.5	Η ένωση των παντρεμένων θυγατέρων (Otu Umuada): [Mainly married daughters of the family lineage]:	80.

3.	<u>Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ (HOUSEHOLD) ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΤΥΠΟΙ ΣΥΝΑΨΕΩΣ ΓΑΜΟΥ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΩΝ ΊΜΠΟ.</u>	81.
3.1.	Το εκτεταμένο συγγενικό σύστημα	81.
3.2.	Η αντίληψη του θεσμού του γάμου κατά την Ιμπο παράδοση	81.
3.2.1	Το παραδοσιακό έθιμο περί συνάψεως του γάμου	82.
3.2.2	Η προετοιμασία μελλονύμφων	85.
3.2.3	Η παραδοσιακή Ιμπο γαμήλια νάρκη (fattening ritual) [nkro or Iru mgbede]	85.
3.3.	Ο παραδοσιακός γάμος (Conventional marriage)	85.
3.3.1	Η συμφωνία του γάμου	86.
3.3.2	Ο παραδοσιακός γάμος βρεφών (Infant marriage)	86.
3.3.3	Ο παραδοσιακός «γυναικείο» γάμος των Ιμπο [Woman Marriage]	87.
3.3.4	Η πολυγαμία	88.
3.4.	Η μητρότητα [Motherhood]	90.
3.4.1	Η περίοδος του τοκετού [Period of Confinement] (Ile Omugwo)	90.
3.4.2	Το τελετουργικό της εγκυμοσύνης	91.
3.4.3	Η ημέρα της ονομασίας [Ubochi Ikroputa Nwa]	92.
4.	<u>ΟΙ ΊΜΠΟ ΑΠΟ ΤΟ 1472 ΜΕΧΡΙ ΤΟ 1960.</u>	94.
4.1.	Εμπόριο διαμέσου της έρημου Σαχάρα	95.
4.2.	Η εποχή των ανακαλύψεων. [The age of discovery]	96.
4.3.	Η ανακάλυψη της περιοχής των Ιμπο [Iboland] το 1472 μχ	97.
4.4.	Η βρετανική επικράτηση	97.
4.4.1	Η βρετανική οικονομική εκμετάλλευση	98.
4.4.1.1.	Η επιρροή του δουλεμπορίου	98.
4.4.1.2.	Η δεύτερη φάση του δουλεμπορίου (από 1807-1851)	99.
4.4.2.	Η συστηματική ιεραποστολική δράση, που ξεκίνησε από το 1841 μ.Χ	101.
4.4.2.1.	Οι συνέπειες της Ιεραποστολικής δραστηριότητας από τις δεκαετίες του 1892: Θρησκευτικός	102.
4.4.2.2.	προπαγανδισμός η [η πολιτικοποίηση του ανδρισμού)	103.
4.4.2.3.	Η εισαγωγή της κουλτούρας της ετεροφυλικής προκατάληψης στην εκπαίδευση η (ή υποδούλωση των γυναικών)	103.
4.4.3.	Η βρετανική πολιτική επικράτηση από το 1861-1960	104.
4.4.3.1.	Η πολιτική στρατηγική κατά των ντόπιων	105.
4.4.3.2.	Η εξέγερση των Ιμπο γυναικών στην ΑΜΠΑ (23 Νοέμβριου-20 Δεκεμβρίου 1929) [Ibo Women's Aba Riot]	106.
4.4.3.3.	Οι αιτίες του ξεσηκωμού των Ιμπο γυναικών , 23 Νοέμβριου 1929	106.
4.3.4.	Η αντίδραση των βρετανών αποικιοκράτες	107.
5.	<u>Η ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΕΝΗ ΙΜΠΟ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΣΗΜΕΡΑ.</u>	108.
5.1.	Τα κληροδοτήματα του αποικισμού στην περιοχή των Ιμπο.	110.
5.1.1	Η αποσύνθεση της ενότητας των εκτεταμένων οικογενειακών.	111.
5.1.2	Η μετατόπιση των οικογενειακών αξιών.	112.
5.1.3	Η γενική εικόνα της γυναίκας στην Ιμπο κοινωνία.	113.
5.1.4	Το αρνητικό στίγμα των διαζευγμένων γυναικών.	115.
6.	<u>ΠΕΡΙΛΗΨΗ.</u>	117.
6.1.	Οι Ιμπο πριν το 1472	117.
6.2.	Οι Ιμπο από το 1472 μέχρι το 1960.	121.
6.2.1	Τα κληροδοτήματα του αποικισμού στην περιοχή των Ιμπο.	125.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΜΕΛΕΤΩΝ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΜΕ ΤΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ (HOUSEHOLD DYNAMICS)

		128.
1.	Γιατί μια αναπαράσταση είναι κοινωνική;	131.
1.1	Ορισμός και τα όρια των κοινωνικών αναπαραστάσεων	132.
1.1.1	Γιατί μελετάμε την κοινωνική αναπαράσταση	135.
1.1.2	Επιστημονική διάκριση της πολυπλοκότητας των εννοιών και των ορισμών των κοινωνικών αναπαραστάσεων Αντικειμενοποίηση (Objectivation)	136.
1.1.2.1	Η φάση της επιλεκτικής κατακράτησης (retention selective)	139.
1.1.2.2	Η φάση της εξοικείωσης (naturalization/familiarization)	139.
1.1.2.3	Επικέντρωση (anchorage)	140.
1.1.3	Ψυχολογική επικέντρωση (psychological anchoring)	140.
1.1.3.1	Κοινωνιολογική επικέντρωση (sociological anchoring)	141.
1.1.3.2	Κοινωνιο-δυναμική επικέντρωση (socio-dynamics/socio-cognitive)	142.
1.1.3.3	Ο λόγος ως το εμπειρικό υλικό μέσα από το οποίο ανιχνεύονται οι αναπαραστάσεις	142.
1.1.4	Μεθοδολογία των κοινωνικών αναπαραστάσεων	142.
1.2	Το περιεχόμενο της κοινωνικής αναπαράστασης και ο ρόλος του κεντρικού πυρήνα	143.
1.2.1.	Οργάνωση και διαμόρφωση της κοινωνικής αναπαράστασης	143.
1.2.2.	Στάδια και αναγκαιότητα μιας πολύ-μεθοδολογικής προσέγγισης	146.
1.3.	Το στάδιο συλλογής του περιεχομένου της αναπαράστασης	146.
1.3.1.	Το στάδιο της έρευνας, της δομής του κεντρικού πυρήνα	147.
1.3.2.	Το στάδιο της επαλήθευσης της κεντρικότητας	147.
1.3.3.	Το στάδιο της ανάλυσης της επιχειρηματολογίας.	148.
1.3.4.		148.
2.	<u>ΠΩΣ ΣΥΝΤΕΛΟΥΝΤΑΙ ΟΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗ.</u>	150.
2.1.	Η δομική ανάλυση ή, η μέθοδος των βασικών γνωστικών σχημάτων (ΒΓΣ), Guimelli & Rouquette (1992)	151.
2.1.2.	Πρακτική δομική ανάλυση στοιχείων των κοινωνικών κατά το μοντέλο των ΒΓΣ	152.
2.1.2.1.	Η συνεχόμενη συσχέτιση	152.
2.1.2.2.	Αιτιολόγηση των απαντήσεων	153.
2.1.2.3.	Η ανάλυση των σχέσεων μεταξύ αρχικής λέξης και απαντήσεων	153.
3.	<u>ΣΥΝΔΥΑΣΜΟ ΤΩΝ ΔΥΟ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΩΝ – Η ΤΗΝ ΣΧΕΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΠΥΡΗΝΑ (ΔΟΜΗ) ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΥΝΑΜΙΚΗ, Molinar L. & Emiliani F., (1996):</u>	155.
3.1.	Η δομή και το πρόβλημα των μεθόδων	155.
3.2.	Η προοπτική της κοινωνικής δυναμικής (sociodynamic).	157.
3.3.	Προϋποθέσεις της κοινωνικής δυναμικής και συνθήκες δημιουργίας κοινωνικών αναπαραστάσεων.	157.
3.4.	Η διαφοροποίηση στην οργάνωση του περιεχομένου των αναπαραστάσεων και κοινωνική δυναμική.	158.
4.	<u>Η ΣΧΕΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΣΤΑΣΕΩΝ, ΑΞΙΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΩΝ, BERGMAN M. M., (1998):</u>	161.
4.1.	Η βασική ιδέα των κοινωνικών αναπαραστάσεων.	162.
4.2.	Η κεντρική ιδέα των θεωριών των στάσεων.	163.
4.3.	Η κεντρική ιδέα των θεωριών των αξιών.	165.
4.4.	Διάφορα μεταξύ στάση, αξία, και κοινωνική αναπαράσταση.	166.
5.	<u>ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΕΑΥΤΟΥ (SELF PRESENTATION). ERVING GOFFMAN'S (1959) :</u>	169.
5.1.	Ορισμός της αναπαράστασης του εαυτού	169.
5.1.2.	Η ευνοιοκρατία (Ingratiate or favoritism)	170.
5.1.3.	Η αυτοπροαγωγή (self-promotion)	171.
5.2.	Η αυτοεπιβεβαίωση (self-verification) ή υποτακτικότητα.	172.
5.3.	Πολιτιστικός προσανατολισμός - Διαπολιτιστική κοινωνική ψυχολογία	175.

5.3.1	Πολύ-πολιτισμική αντίληψη (Multicultural).	177.
6.	<u>ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΑΦΟΜΟΙΩΣΗΣ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΡΧΗΣ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑΣ (ACCULTURATION).</u>	181.
6.1.	Οι κοινωνικό-ψυχολογικές συνέπειες του φαινομένου της αφομοίωσης της κυρίαρχης κουλτούρας (πολιτιστικός κλονισμός).	183.
6.1.2	Προβληματική συμπεριφορά κατά την δια-προσωπική και ενδο-προσωπική προσαρμογή.	185.
6.2.	Μερικές έρευνες για τις κοινωνικό-ψυχολογικές συνέπειες του φαινομένου αφομοίωσης της κυρίαρχης κουλτούρας.	186.
7.	<u>ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ ΣΤΑΣΕΙΣ ΖΕΥΓΑΡΙΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟΝ ΓΑΜΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ. HOJET M.R., et al.. (2000).</u>	189.
7.1.	Η αναπαράσταση του γάμου και της οικογένειας στην Ιρανική παράδοση μεταξύ ζευγαριών Ιρανών μεταναστών	189.
7.2.	Αποτελέσματα των δια-πολιτισμικών και συγκριτικών ερευνών επί των παραδοσιακών στάσεων των μεταναστών σχετικά με τον γάμο και την οικογένεια.	190.
7.3.	Επαγγελματική δεοντολογία και πολιτισμικές ιδιορρυθμίες των κανόνων και αξιών της κουλτούρας	193.
8.	<u>Η ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΚΟΚΟΠΟΙΗΣΗ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΧΑΜΗΛΗΣ ΑΥΤΟ-ΕΚΤΙΜΗΣΗΣ, ΚΑΤΑΘΛΙΨΗΣ ΚΑΙ ΑΝΗΣΥΧΙΑΣ. Hai-Yahia, M.M.. (2000).</u>	195.
8.1.	Η γενική εικόνα των αποτελεσμάτων της δεύτερης εθνικής έρευνας των Παλαιστινίων σχετικά με την κακοποίηση γυναικών και οι κοινωνικο-ψυχολογικές συνέπειες της χαμηλής αυτό-εκτίμησης, κατάθλιψης και ανησυχίας.	197.
9.	<u>Η ΑΠΡΟΘΥΜΙΑ ΤΩΝ ΑΝΔΡΩΝ ΝΑ ΕΚΤΕΛΕΣΟΥΝ ΟΙΚΙΑΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΚΑΙ Η ΥΠΟΤΑΓΗ ΣΤΟΝ ΤΟΠΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (WORKPLACE SUBORDINATION AND MEN'S AVOIDANCE OF HOUSEWORK). ARRIGHI B. A. & MAUME D. J.. (2000).</u>	205.
9.1.	Παράγοντες που προσδιορίζουν την σχέση μεταξύ των εμπειριών ανδρών εργατών και της δυναμικής της οικογένειας.	206.
9.1.1.	Η διάθεση του χρόνου των ανδρών (men's time availability).	207.
9.1.2.	Ανδροπρεπείς συμπεριφορές (men's gender role attitudes).	208.
9.1.3.	Η σχετική δύναμη του άνδρα (men's relative power).	209.
9.1.4	Η ανδρική ταυτότητα και η υποταγή των γυναικών στον τόπο εργασίας.	210.
9.2.	Το φύλο και η δυναμική της σύγκρουσης κατά τον επιμερισμό των οικιακών εργασιών.	212.

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΣΥΛΛΟΓΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

1:1.	Μεθοδολογική εγκυρότητα μιας ποιοτικής έρευνας – θεωρία & πράξη	214.
1:2.	Ανάλυση περιεχομένου: πότε και πού εφαρμόζουμε τη μέθοδο αυτή:	216.
2.0	<u>ΠΡΟ-ΑΝΑΛΥΣΗ</u>	
2:1.	Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα.	218.
2.2.	Ερευνητικό πρωτόκολλο.	222.
2.3.	Φάσεις του εξερευνητικού πρωτοκόλλου συνέντευξης.	223.
2.4.	Καταγραφή και κωδικοποίηση.	224.
2.5.	Μέτρηση του υλικού.	226.
2.6.	Δέντρο μέγιστων ομοιοτήτων.	227.
2.6.1.	Περιγραφή του δέντρου μέγιστων ομοιοτήτων.	227.
2.6.2.	Κεντρικός σχολιασμός και ανάλυση του δέντρου μέγιστων ομοιοτήτων.	228.
2.7.	Περίληψη / σχολιασμός	230.
3.0.	<u>ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΤΕΛΙΚΟΥ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ</u>	234.
3.1.	Δοκιμασία του ερωτηματολόγιο (questionnaire testing)	236.

ΕΠΑΝΑΔΙΑΤΥΠΩΣΗ ΚΑΙ Η ΑΛΛΑΓΗ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

4.0.	<u>ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ</u>	239
4.1.	Διατύπωση νέων υποθέσεων για τη στατιστική μας ανάλυση.	239
4.2.	Περιγραφή των δειγμάτων.	243
4.3.	Ανάλυση αποτελεσμάτων [1] : κεντρικές τάσεις και διασπορές.	246
4.3.1.	Συχνότητες ως προς το θεσμό της οικογένειας	246
4:3.2	Συχνότητες ως προς τη λήψη αποφάσεων	247
4:3.3.	Συχνότητες ως προς την αιτία των οικογενειακών διαφωνιών.	249
4:3.4.	Συχνότητες ως προς την αλληλεξάρτηση	250
4:3.5.	Συχνότητες ως προς θέση τους απέναντι στο εκτεταμένο οικογ. σύστημα	250
4:3.6.	Συχνότητες ως προς τις διαπολιτισμικές σχέσεις και την προσαρμογή	251
4:3.7.	Συχνότητες ως προς τις κοινωνικές πρακτικές και την ενσωμάτωση	252
4:3.7.1.	Ως προς την πρώτη διάσταση [δι-ατομική]	253
4.3.7.2.	Ως προς την τρίτη διάσταση [ιδεολογική]	254
4:4	Ανάλυση αποτελεσμάτων [11] : σύμφωνα με τη θεωρία της κοινωνικής προϋποθετικότητας [conditionality].	255
4:4.1	Εργαλεία της ανάλυσης: δείκτης προϋποθετικότητας	251
4:4.2	Μέθοδος ανάλυσης	257
4:4.3	Αποτελέσματα	259
4:4.4.	t-test για εξαρτημένα δείγματα [paired sample test] : πατρίδα & εξωτερικό	260
4.4.5.	Έκφραση της σεξουαλικής ελευθερίας σε σχέση με το φύλο, την ηλικία & την τοποθεσία	263
4.5.	Ανάλυση αποτελεσμάτων[111]: εξετάζοντας την υπόθεση περί μετανάστευσης και πολιτισμικής κληρονομιάς στα πλαίσια της θεωρίας της κοινωνικής προϋποθετικότητας	265
4:5.1.	Περίληψη επεξεργασίας ειδικής περίπτωσης –[διερεύνηση της κοινωνικής προϋποθετικότητας]	265
4:5.2	Διερεύνηση της κοινωνικής προϋποθετικότητας σε σχέση με το φύλο	266
4:5.3	Διερεύνηση της κοινωνικής προϋποθετικότητας σε σχέση με τις ηλικιακές κατηγορίες (ανάλυση κατά συστάδες)	266
4:5.4	Διερεύνηση της κοινωνικής προϋποθετικότητας σε σχέση με τα έτη διαμονής στο εξωτερικό	267
4:5.5	Διερεύνηση της κοινωνικής προϋποθετικότητας σε σχέση με την πρόθεση επιστροφής στην πατρίδα	268
4:5.6	Διερεύνηση της κοινωνικής προϋποθετικότητας σε σχέση με τον τόπο διαμονής	268
4:6.	Εξετάζοντας για την ύπαρξη της κοινωνικής προϋποθετικότητας σε σχέση με τις τρεις κατηγορίες των κοινωνικών διαστάσεων	269
4:6.1.	Ανάλυση διακύμανσης μεταξύ της ομάδας υποκείμενων που διακρίνονται από υψηλή προϋποθετικότητα	

	και εκείνων που διακρίνονται από χαμηλή προϋποθετικότητα ως προς τις απαντήσεις τους στην κλίμακα (τριάντα πέντε) αξιών.	273
4.6.2.	Παραγοντική ανάλυση σε κύριες συνιστώσες.	276
4.7.	Αποδιδόμενη σημαντικότητα στις (35) αξίες ανάλογα με το βαθμό προϋποθετικότητας και τον τόπο διαμονής για την πρώτη κατηγορία κοινωνικών διαστάσεων .	278
4.7.1.	Αποδιδόμενη σημαντικότητα στις (35) αξίες για την κατηγορία «εαυτός» των κοινωνικών διαστάσεων σε σχέση με την προϋποθετικότητα και τον τόπο διαμονής.	279
4.7.2.	Αποδιδόμενη σημαντικότητα στις (35) αξίες ανάλογα με το βαθμό προϋποθετικότητας και τον τόπο διαμονής για τη δεύτερη κατηγορία κοινωνικών διαστάσεων «Νιγηριανός».	280
4.8.	Εξετάζοντας τη σχέση προϋποθετικότητας και της απόδοσης σημαντικότητας στις αξίες για την 1η.& 2η. κατηγορία των κοινωνικών διαστάσεων (αναλύσεις πολλαπλών αντιστοιχιών).	282
4.9.	Εξετάζοντας τη σχέση προϋποθετικότητας και της απόδοσης σημαντικότητας στις αξίες για τις τρεις κατηγορίες των κοινωνικών διαστάσεων .	284
4.10.	Εξετάζοντας τη σχέση προϋποθετικότητας, των τριών κατηγοριών των κοινωνικών διαστάσεων & του φύλου.	286
4.11.	Εξετάζοντας τη σχέση προϋποθετικότητας και των τριών κατηγοριών των κοινωνικών διαστάσεων για τα άτομα του δείγματος που διαμένουν στην πατρίδα τους.	287
4.12.	Εξετάζοντας τη σχέση προϋποθετικότητας και των τριών κατηγοριών των κοινωνικών διαστάσεων για τα άτομα του δείγματος που διαμένουν στο εξωτερικό.	288.
5.	<u>ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ ΤΩΝ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΩΝ ΑΝΑΛΥΣΕΩΝ</u>	289.
5.1.	Παρουσίαση των αποτελεσμάτων: τα δημογραφικά στοιχεία	292.
5.2.	Ανάλυση των κεντρικών τάσεων και διασπορών	293.
5.3.	Ανάλυση αποτελεσμάτων σύμφωνα με τη θεωρία της κοινωνικής προϋποθετικότητας	295.
6.	<u>ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΕΣ, ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΜΙΑΣ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ</u>	300.
	<u>ΤΕΤΑΡΤΟ ΜΕΡΟΣ</u>	303.
	<u>ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ</u>	303.
1.	<u>ΕΙΣΑΓΩΓΗ : ΑΘΡΟΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ- ΕΝΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ</u>	304.
1:2	Κοινωνικό - Ψυχολογικό Περιβάλλον και η Υγεία (πρόληψη).	308.
1:3	Πορεία του πολιτισμού παγκοσμίως	309.
2.	<u>ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΕΝΟΣ ΠΟΛΥ ΓΝΩΣΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΟΜΑΔΩΝ</u>	314.
2:1	Προτεινόμενη χάραξη πολιτικής	314.
2:2	Προτεινόμενος σχεδιασμός πολιτιστικής πολιτικής	315.
2:2.1	Πολιτιστική διείσδυση (αλλαγή) και η ενσωμάτωση.	317.
3.	<u>ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑ ΜΕΤΡΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΣΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ</u>	320.
3:1	Εισαγωγή: ο κοινωνικός αποκλεισμός	320.
3:2.	Τα κοινωνικά χαρακτηριστικά του κοινωνικού αποκλεισμού	320.
3:3.	Το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού και η ελληνική πραγματικότητα	321.
3:4.	Πιθανά προτεινόμενα μέτρα παρέμβασης στην καταπολέμηση του φαινομένου του κοινωνικού αποκλεισμού και λάθρο-μετανάστευσης	323.
3:4.1.	Πιθανά προτεινόμενα μέτρα παρέμβασης σε κλαδικό επίπεδο (το παράδειγμα των αποβιομηχανοποιημένων περιοχών)	325.
3.4.2.	Πιθανά προτεινόμενα μέτρα παρέμβασης στο επίπεδο των ειδικών κατηγοριών του πληθυσμού	327.

3.5.	Παράδειγμα της κοινωνικής αναπαράστασης της πολιτισμικής κληρονομιάς (τρόπος με τον οποίο η προϋποθετικότητα ενεργεί)	331.
3.5.1.	Μια διαφορετική προσέγγιση: -ψυχολογική άποψη στο πολιτισμικό σοκ	333.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

342.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

394.

1.	Παράρτημα (1) Το ερωτηματολόγιο	395.
2.	Παράρτημα (2) Στατιστική μέτρηση κατά προσέγγιση των απαντήσεων	403.
3.	Παράρτημα (3) Δέντρο μέγιστων ομοιοτήτων (immersed tree of similarities)	405.
4.	Παράρτημα (4) Περιγραφική επαγωγική ανάλυση συγκρίνοντας το όριο ηλικίας με την πρώτη διάσταση	407.
5.	Παράρτημα (5) Περιγραφική συγκριτική ανάλυση κατά τοποθεσία και την πρώτη διάσταση	427.
6.	Παράρτημα (6) Περιγραφική συγκριτική ανάλυση κατά φύλο και την πρώτη διάσταση	436.
7.	Παράρτημα (7) Περιγραφική συγκριτική ανάλυση κατά την κοινωνική θέση και την πρώτη διάσταση	443.
8.	Παράρτημα (8) αποτελέσματα από την ανάλυση αξιοπιστίας[reliability analysis –ΑΛΦΑ Κλίμακας]	471.
9.	Παράρτημα (9) Nigeria: Historical dates-leaders	478.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ (Index)

480.

ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

1:1. ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Αντικείμενο της έρευνας όπως αναφέραμε πριν, είναι η μελέτη της κοινωνικής δομής της οικογένειας (household) σε μέλη της φυλής Ιμπο τόσο στην Νιγηρία όσο και στην Ελλάδα, όπως αυτή εξελίχθηκε με την πάροδο του χρόνου και την αλληλεπίδραση του αφρικανικού με τον δυτικό πολιτισμό.

Η φυλή Ιμπο, στην οποία ανήκω, ζει στο νοτιοανατολικό μέρος της Νιγηρίας και είναι μια από τις τρεις κυριότερες φυλές της Νιγηρίας. Η φυλή ΧΑΟΥΣΑ (HAUSA), που ζει στον βορά, προηγείται πληθυσμιακά, ακολουθεί η φυλή ΓΙΕΡΟΥΜΠΑ (YORUBA), που ζει στο νοτιοδυτικό μέρος της χώρας, ενώ, τρίτη στη σειρά έρχεται η φυλή ΙΜΠΟ (IBO). Πληθυσμιακά, ήταν μια από τις μεγαλύτερες φυλές της δυτικής Αφρικής, αλλά εξ' αιτίας του δουλεμπορίου συρρικνώθηκε στο σημερινό της μέγεθος των 16.1 περίπου εκατομμυρίων ψυχών.

1:1.2. ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ.

Η οικογένεια (Household) είναι ο βασικότερος θεσμός σε οποιαδήποτε κοινωνία. Όμως, η αφρικανική κοινωνία, μέσα από την περιπέτεια της αποικιοκρατίας, του εκχριστιανισμού και της αστικοποίησης (την επαφή με το δυτικό-ευρωπαϊκό τρόπο ζωής), υπέστη ριζικές αλλαγές, με αποτέλεσμα την αποδιοργάνωση της παραδοσιακής εκτεταμένης οικογένειας (εντροπία) και την κατάρριψη των αξιών εκείνων που εξασφάλιζαν την ομαλή λειτουργία της τοπικής κοινωνίας.

Σήμερα, είναι γεγονός ότι ζούμε σε μια πλουραλιστική κοινωνία (pluralistic society), όπου οι άνθρωποι συνυπάρχουν, έχοντας παράλληλα συνείδηση ότι ανήκουν σε διαφορετικές κοινοτικές ομάδες, με διάφορες κοινωνικές θέσεις και επαγγελματικές επιδεξιότητες και κουλτούρα. Οι παλαιότερα έντονες

φυλετικές διακρίσεις σε επίπεδο πολιτισμικό (στην γλώσσα, τις θρησκευτικές επιλογές) αμβλύνονται συνεχώς κάτω από το κοινό πρότυπο ιδανικής ζωής που προωθείται παγκοσμίως και τον καθημερινό αγώνα επιδίωξής του, Rodger, M.M. (1995,σ.19). Τα μέλη της κοινωνίας αυτής βιώνουν καθημερινά, θετικά ή αρνητικά, την σύγκρουση των πολιτισμών αυτών, με αποτέλεσμα αυτοί που έχουν «αδύναμη» πολιτισμική ταυτότητα να αντιμετωπίζουν δυσκολίες προσαρμογής.

1.1.3. ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Σκοπός της έρευνας αυτής είναι να γίνει μια συγκριτική δια-πολιτισμική έρευνα δομής της Ιμπο οικογένειας (τόσο στο φυσικό της περιβάλλον¹, όσο και στον ελλαδικό χώρο, ως οικονομικών μεταναστών σε ευρωπαϊκή χώρα), έτσι ώστε, μελετώντας τον τρόπο ζωής σε παρελθούσες εποχές, αλλά και στην παρούσα εποχή με τις ταχύρυθμες και δύσκολα αφομοιώσιμες αλλαγές, να αναζητήσουμε απαντήσεις στα εξής ερευνητικά ερωτήματα : **α)** ποιες είναι οι κυριότερες λειτουργίες (και διαφορές) του ευρωπαϊκού και αφρικανικού πολιτισμού **β)** πως ο ευρωπαϊκός πολιτισμός επηρέασε (και επηρεάζει) τον αφρικανικό πολιτισμό και **γ)** πως θα μπορούσε ο σημερινός οικογενειακός ιστός να συνάδει περισσότερο με την πολιτισμική παράδοση των Ιμπο, και συγχρόνως να ανταποκρίνεται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο στις απαιτήσεις μιας σύγχρονης κοινωνίας. Στα πλαίσια αυτά, επιχειρούνται τα εξής :

- Να προσδιορισθεί η έκταση της δυναμικής της οικογένειας των μελών της φυλής Ιμπο (εντός και εκτός της χώρας).
- Να προσδιορισθούν οι συγγενικές σχέσεις μεταξύ των μελών της φυλής Ιμπο.
- Να προσδιορισθούν αν υφίστανται κοινωνικές δυσλειτουργίες στην δυναμική της οικογένειας αυτών (ειδικά μεταξύ ζευγαριών).²

¹ Όπου από την σκοπιά της κοινωνικής ψυχολογίας, μας ενδιαφέρει πολύ η αναδρομή στον χρόνο, για να διαπιστώσουμε πώς αισθάνονταν τα μέλη των φυλών πριν την μεταξύ τους ένωση σε μία ενιαία χώρα και πώς αισθάνθηκαν μετά την επίτευξή της. Τι απόμεινε από τούτη την κοινωνία, ποια κατάσταση επικρατεί στην “νέα” σύγχρονη κοινωνία κλπ.

² **Κοινωνικό πρόβλημα ή κοινωνική δυσλειτουργία:** υφίσταται κοινωνικό πρόβλημα όταν σε μια κοινωνία ο κόσμος βλέπει έντονα μεγάλη διαφορά μεταξύ αυτών που πιστεύει ή αυτών που θα ήθελε να βλέπει (αυτών που θεωρεί ως ιδανικά (ideals)) από τα τελικά ουσιαστικά αποκτήματα της (its actual achievements), Βλ. Επίσης: James William Coleman, (1998, σ.2).

- Να προσδιορισθούν οι πιο αποτελεσματικές μέθοδοι στην αντιμετώπιση του παρόντος και κοντινού μέλλοντος.

1:1.4. ΒΑΣΙΚΑ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ

Οι παρακάτω υποθέσεις δημιουργήθηκαν προκειμένου να εξηγήσουμε τους προαναφερθέντες σκοπούς :

- Υφίστανται σημαντικές αλλαγές στην κοινωνική δυναμική της οικογένειας των μελών της φυλής Ιμπο της Νιγηρίας;
- Δεν παρατηρούνται σημαντικές διαφορές μεταξύ της κοινωνικής δυναμικής της οικογένειας των μελών της φυλής Ιμπο εντός και εκτός της χώρας τους.
- Δεν παρατηρούνται σημαντικές διαφορές μεταξύ των πολιτισμικών αξιών των Ιμπο και εκείνων του ευρωπαϊκού πολιτισμού.

1:1.5. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Στην έρευνά μας κατά την μεθοδολογική προσέγγιση των κοινωνικών αναπαραστάσεων, θα επιχειρήσουμε να αποδείξουμε εάν αληθεύει το γεγονός ότι, κατά την θεωρία της δυναμικής των κοινωνικών αναπαραστάσεων :

- μια αναπαράσταση διαφέρει από μια άλλη μόνον όταν διαφέρουν οι κεντρικοί πυρήνες (Andriamifidisoa 1982, Domo 1984, Guimelli 1987, Moliner 1988).
- διαφορές στους κεντρικούς πυρήνες δεν σημαίνει αναγκαστικά διαφορές ή ομοιότητες στις περιφέρειες. Διαφορετικοί πυρήνες μπορούν να καταλήγουν στις ίδιες ή σε διαφορετικές (κατά πάσα πιθανότητα) περιφέρειες. Από την άλλη, διαφορετικές περιφέρειες δεν σημαίνει αναγκαστικά διαφορετικούς πυρήνες και παρόμοιες περιφέρειες δεν μας οδηγούν στο συμπέρασμα ύπαρξης διαφορετικών πυρήνων, Flament (1989) βλ.επίσης:Κατερέλος, Ι.Δ.(1996 σ.17).

1:2. ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

εικόνα (1.2.)³

— ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΦΡΙΚΗ —

ΤΟ 500 π.Χ. ομάδες γεωργών που μιλούσαν τις γλώσσες **μπάντου** και δούλευαν το σίδηρο, άρχισαν να μετακινούνται από τη Δυτική Αφρική. Σταδιακά, επεκτάθηκαν και αυξήθηκαν. Μέχρι το 200 μ.Χ., οι Μπάντου είχαν εξαπλωθεί σε όλη την **υπό τη Σαχάρα Αφρική**.

ΑΦΡΙΚΗ
Λίμνη Βικτωρία

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΕΙΣ ΤΩΝ ΜΠΑΝΤΟΥ
Αυτός ο χάρτης δείχνει τις διαδρομές που ακολούθησαν οι δύο βασικές ομάδες των λαών Μπάντου.
■ 500 π.Χ.-200 μ.Χ.
■ 200-500 μ.Χ.

ΑΜΕΤΑΒΛΗΤΗ ΖΩΗ
Οι Κόισαν («άνθρωποι των θάμνων») της ΝΔ Αφρικής παραμένουν κυνηγοί και τροφοσυλλέκτες.

ΒΛΕΠΕ ΕΠΙΣΗΣ **ΛΑΟΙ ΤΗΣ ΑΦΡΙΚΗΣ** **ΧΡΟΝΟΣ & ΙΣΤΟΡΙΑ** **ΕΠΟΜΕΝΟ**

Copyright (c) 1995 Dorling Kindersley
Copyright (c) 1997 EREVNITES

Θεωρητικά η ενασχόλησή μας με την Αφρικάνικη κοινωνία στην συγκεκριμένη εργασία σκοπό έχει να μελετήσουμε και να προσπαθήσουμε να

³ **ΜΠΑΝΤΟΥ:** Οι 200 ξεχωριστές αφρικανικές γλώσσες, στις οποίες ο άνθρωπος λέγεται «μπάντους», ονομάζονται γλώσσες μπάντου. Όποιος γνωρίζει έστω και μια γλώσσα μπάντου μπορεί να καταλάβει μερικές λέξεις και σε κάποια άλλη. Η ρίζα αυτών των γλωσσών είναι κοινή και αντανακλά τον τρόπο με τον οποίο οι λαοί Μπάντου μεταναστεύουν κατά κύματα σε όλη την Αφρική.

ΥΠΟ ΤΗ ΣΑΧΑΡΑ ΑΦΡΙΚΗ: Το ΤΜΗΜΑ τις αφρικανικής ηπειρού νότια του μεγάλου φράγματος της ερήμου Σαχάρας λέγεται υπό τη Σαχάρα Αφρική. Βραχογραφίες του 6000 π.Χ., περίπου που βρέθηκαν στη Σαχάρα απεικονίζουν ποτάμια και σκηνές κυνηγιού, πράγμα που σημαίνει ότι τότε δεν υπήρχε έρημος. Από το 3500 π.Χ., κλιματικές αλλαγές άρχισαν να φέρνουν ξηρασία στη περιοχή που σήμερα έγινε έρημος.

κατανοήσουμε τις προγονικές της ιστορίες, τον τρόπο ζωής σε παρελθούσες εποχές, αλλά και στην παρούσα εποχή με τις ταχύρυθμες και δύσκολα αφομοιώσιμες αλλαγές, όπου όλοι οι επιμέρους πολιτισμοί τώρα πια αλληλοεπηρεάζονται πιο φανερά και με πιο απρόβλεπτο τρόπο. Όπως αναφέραμε επάνω, πράγματι είναι γεγονός ότι σήμερα, ζούμε σε μια πολυσύνθετη κοινωνία, όπου όλοι οι άνθρωποι συνυπάρχουν, έχοντας παράλληλα συνείδηση ότι ανήκουν σε διαφορετικές κοινοτικές ομάδες, με διάφορες κοινωνικές θέσεις και επαγγελματικές επιδεξιότητες. Ζούμε σε μια πολυσύνθετη κοινωνία, όπου οι παλαιότερα έντονες φυλετικές διακρίσεις σε επίπεδο πολιτισμικό αμβλύνονται συνεχώς κάτω από το κοινό πρότυπο ιδανικής ζωής που προωθείται παγκοσμίως και τον καθημερινό αγώνα επιδίωξής του.

Είναι επιστημονικά αποδεδειγμένο ότι η ήπειρος της Αφρικής εδώ και πολλούς αιώνες έχει προσφέρει στον κόσμο, έκτος από πλούσια τέχνη και πολιτισμό, υλικά αγαθά, εργασία, φυσικούς πόρους(natural resources), τεράστια ορυκτά αποθέματα(mineral deposits), καύσιμη ύλη από απολιθώματα (fossil fuels) και εμπορική εσοδεία(commercial crop) και το πιο σημαντικό ίσως, ενδείξεις από τα απολιθωμένα κόκαλα (fossil bones) που ανακάλυψαν οι ανθρωπολόγοι ερευνητές, ότι η ανθρωπότητα έχει τη ρίζα της στην Αφρική.

Πρακτικά είναι γεγονός ότι η σημερινή εικόνα της Αφρικής είναι το αποτέλεσμα του ανταγωνισμού των Ευρωπαϊκών αποικιστών και των σύγχρονων διαδόχων τους, ισχυρών οικονομικά κρατών ή πολυεθνικών εταιρειών. Η μοίρα των Αφρικανικών χωρών υπήρξε κοινή, αλλά χαρακτηρίστηκε και από αρκετές διαφορές, ανάλογα με την νοοτροπία του εκάστοτε επικυρίαρχου (Βρετανών, Γάλλων, Βέλγων, Πορτογάλων και Ισπανών). Εξαιτίας της αυθαίρετης χάραξης των συνόρων εκ μέρους των αποικιοκρατών, αφρικανικές φυλές διαφόρων εθνικοτήτων, γλωσσών και παραδόσεων αναμίχθηκαν, με αποτέλεσμα να υπάρχουν σήμερα στην Αφρική κρατίδια που ταλαιπωρούνται από έντονες φυλετικές διαμάχες. Για δεκάδες χρόνια, πολλά από αυτά τα κρατίδια πολέμησαν για την ανεξαρτησία τους και τώρα σχεδόν όλες οι χώρες της Αφρικής είναι «ελεύθερες» και

επιδιώκουν να προσαρμοστούν στο πρότυπο μιας “εκσυγχρονισμένης” χώρας. Όμως, στις αγροτικές περιοχές, πολλοί είναι ακόμα προσκολλημένοι στις παλιές παραδόσεις καιπίστεις, γεγονός που συνήθως επιφέρει συγκρούσεις με το πνεύμα του εκσυγχρονισμού και του διαφωτισμού. Λόγου χάριν η έννοια της καταγωγής (descent), σε μερικές κοινωνίες σχετίζεται με την καταγωγή του πατέρα, σε άλλες με την καταγωγή της μητέρας και σε άλλες με την καταγωγή και των δύο γονέων. Σε μερικές αφρικανικές κοινωνίες ισχύει η πολυγαμία και σε άλλες η μονογαμία. Ποικίλει επίσης η διαδικασία μεταβίβασης της κυριότητας ακινήτων και δικαιωμάτων από τους γονείς προς τα παιδιά, σε περίπτωση γάμου ή θανάτου. Επίσης, σε ό,τι αφορά τον τρόπο διαμονής, μπορεί κανείς να παρατηρήσει ότι άλλες φυλές έχουν σταθερό τόπο διαμονής, ενώ άλλες είναι νομαδικές, σε ορισμένες φυλές τα μέλη προτιμούν να ζουν με την οικογένειά τους σε ανεξάρτητα νοικοκυριά, ενώ σε άλλες φυλές, πολλές οικογένειες, συγγενικά συνδεδεμένες, διαμένουν σε κοινή κατοικία και μοιράζονται ορισμένα υλικά αγαθά, όπως είναι τα μαγειρικά σκεύη, τα αποχωρητήρια, κ.λ.π. Ανέκαθεν όμως, ορισμένα γεγονότα, όπως οι γεννήσεις, οι γάμοι, οι κηδείες αποτελούσαν κοινωνικές εκδηλώσεις, όπου συμμετείχε όλη η κοινότητα, Goldthorpe, J.E., 1997, σ.128. Στην αφρικανική ήπειρο μέχρι τον 19^ο αιώνα, κατά τον οποίο η Ευρώπη σημαδεύτηκε από την βιομηχανική επανάσταση και τον διαφωτισμό, υπήρχαν ίχνη του αρχαίου πολιτισμού της. Όμως, μετά την μετατροπή των ευρωπαϊών εξερευνητών, ταξιδιωτών, δουλεμπόρων και ιεραποστόλων σε αποικιοκράτες, η αφρικανική ήπειρος άλλαξε ριζικά όψη, Basil Davidson, (1978, σ.82). Οι ιεραπόστολοι, εκτός από το ενδιαφέρον τους για την πνευματική και υλική φροντίδα του κόσμου, ενεπλάκησαν στην νόθευση και επιπλέον στην εξαφάνιση πολλών αφρικανικών πολιτισμών, Goldthorpe, J.E., (1997, οπ., σ.53). Είναι γεγονός βέβαια, ότι ο χριστιανισμός δεν κατόρθωσε να εξαφανίσει όλα τα ίχνη αυτών των πολιτισμών. Όσα όμως στοιχεία δεν εξαφάνισε, τα χαρακτήρισε άσεμνα. Σε ορισμένα θέματα, όπως η πολυγαμία, η κλειτοριδεκτομή, η περιτομή, η κηδεία, η παιδεία, η πολιτική κ.λ.π, η σύγκρουση ανάμεσα στον χριστιανισμό και την αφρικανική κουλτούρα υπήρξε οξεία. Παρά το γεγονός ότι ο χριστιανισμός προσπάθησε τα μέγιστα να αποδυναμώσει τις αφρικανικές παραδοσιακές θρησκείες, δεν κατόρθωσε να αλλάξει ολοκληρωτικά τον “άνθρωπο”, γιατί ο αφρικανός είναι βαθιά

ριζωμένος στο θρησκευτικό του παρελθόν, Mbiti, J.S. (1989,σ.257). Σήμερα όμως ο αφρικανός, στον αγώνα του για επιβίωση έχει κακομεταχειριστεί την ουσία της θρησκευτικής του φιλοσοφίας, που επικεντρώνεται στην ρήση “Να ζεις σημαίνει να είσαι θρησκευόμενος μέσα σ’ ένα θρησκευόμενο κόσμο” (To be is to be religious in a religious world) και έχει μετατραπεί σε ακραίο υλιστή, Schmenam, A. (1988,σ.83).

Ένα οξύτατο πρόβλημα που δημιουργήθηκε και ακόμα ταλαιπωρεί τις αφρικανικές κοινότητες σήμερα είναι η επικράτηση ως γλώσσας επικοινωνίας της γλώσσας του αποικιοκράτη ή “εκπολιτιστή”⁴ των κοινοτήτων αυτών, που κουβαλάει πίσω της μια φιλοσοφία και μια ιστορική πορεία, τελείως ξένες προς εκείνες του ιθαγενούς πληθυσμού, με απώτερη συνέπεια την δημιουργία γλωσσικού προβλήματος και την απουσία συλλογικής εθνικής συνείδησης. Επίσης, σε ότι αφορά την πολιτική οργάνωση των αφρικανικών κοινωνιών, παρατηρεί κανείς ότι αυτή χαρακτηρίζεται από ισχυρότατες συγκρούσεις μεταξύ κράτους και κοινωνίας, κράτους και των καταλοίπων των δεσποτικών μοναρχιών, που με το στοιχειώδες γραφειοκρατικό τους σύστημα και τους διορισμένους αρχηγούς τους συγκρούονται συνέχεια με τις εκάστοτε κυβερνήσεις, π.χ οι εμίρηδες του βορρά της Νιγηρίας ή ο δεσποτικός βασιλιάς της Ουγκάντα, Goldthorpe J.E., (1997,οπ.,σ.55).

Οι βασιλιάδες αυτοί, ενώ εξακολουθούν να ασκούν επιρροή στον λαό, λόγω του ισχυρού ρόλου του συγγενικού δεσμού, τους έχουν αμφισβητηθεί από την κεντρική πολιτική εξουσία. Στην ουσία, οι αφρικανοί έβλεπαν τον εαυτό τους να υπόκεινται στο πνεύμα του Διαφωτισμού, χωρίς να είναι έτοιμοι για κάτι τέτοιο, με αποτέλεσμα την σύγκρουση των δύο πολιτισμών. Απόρροια της σύγκρουσης αυτής υπήρξαν οι πολυσύνθετες κοινότητες, όπου κεφαλαιοκρατισμός, κομμουνισμός, εκσυγχρονισμός, φονταμενταλισμός και η υιοθέτηση του ξένου πολιτισμού χωρίς κριτική διάθεση κ.λ.π, συνέβαλαν στην διάπλαση ενός ανθρώπου με χαμένη την πολιτισμική του ταυτότητα (acculturated).

⁴ ΕΚΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ: Ο εκσυγχρονισμός ενός πολιτισμού ή ο εξανθρωπισμός-, εκπολιτίζω= η κίνηση να μεταδίδει κανείς τον πολιτισμό του προς τον άλλον, π.χ., καθιστώ (κάποιον) πολιτισμένο:~ανθρώπους / λαούς/ φυλές. Βλ. επίσης: , Μπαμπινιώτη Γ., 1998, σ.581.

Στην εργασία αυτή, θα επιχειρήσουμε να παρουσιάσουμε την αληθινή εικόνα μιας κουλτούρας πριν και μετά την περίοδο της αποικιοκρατίας, αλλά κυρίως θα επικεντρωθούμε στην προσπάθεια να αναδείξουμε τις πιο σημαντικές παλιές αξίες του λαού που μελετάμε, παλιές αξίες που με την αναβίωση τους θα μπορούσαν να ξαναφέρουν τους ανθρώπους πιο κοντά. Επειδή δεν είναι δυνατόν να ασχοληθούμε με ολόκληρη την χώρα, επιλέξαμε να επικεντρωθούμε σε ένα τμήμα της, στην φυλή Ιμπο (Ibo).

Από την σκοπιά της κοινωνικής ψυχολογίας, μας ενδιαφέρει πολύ η αναδρομή στον χρόνο, για να διαπιστώσουμε πώς αισθάνονταν τα μέλη των φυλών πριν την μεταξύ τους ένωση σε μία ενιαία χώρα και πώς αισθάνθηκαν μετά την επίτευξή της. Τι απόμεινε από τούτη την κοινωνία, ποια κατάσταση επικρατεί στην “νέα” σύγχρονη κοινωνία κλπ.

1:2.1. ΟΙ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΔΥΝΑΜΙΚΗΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ [HOUSEHOLD DYNAMICS] Η ΤΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΔΟΜΩΝ

Η λέξη “οικογένεια” (household),⁵ όπως χρησιμοποιείται εδώ, έχει να κάνει με την μελέτη (ή αναπαράσταση) του ατόμου και του περιβάλλοντος του και όλων εκείνων των παραγόντων που επιτρέπουν σε μια οικογένεια ή σε μια ομάδα ανθρώπων να παραμένει ζωντανή, ενεργητική και παραγωγική στο περιβάλλον της.⁶

⁵ HOUSEHOLD: (νοικοκυριό) Εδώ έχει να κάνει με όλα τα πρόσωπα που ζουν «ενεργητικά» μαζί σε ένα σπίτι, ή μια (ομάδα) οικογένεια. Βλ. επίσης: Webster’s Encyclopedic 1998, σ.469, Μπαμπινιώτη Γ., 1998, σ. 197.

⁶ Εδώ μπορούμε να πούμε ότι, η μελέτη (ή αναπαράσταση) του ατόμου και του περιβάλλοντος του, μας παραπέμπει στην ουσία τι σημαίνει «κοινωνική δυναμική της ομάδας» δηλαδή, α) τους νόμους που διέπουν τη λειτουργία των ομάδων (επικοινωνία, συνοχή, αποκλίνουσες συμπεριφορές, ηγεσία κ.λπ), και β) τη συστηματική μελέτη αυτών των νόμων μέσα στις π.χ., φυσικές ομάδες όπως είναι, «διδασκτικές ομάδες» «ομάδες γνωριμίας» ή «ομάδες ευαισθητοποίησης (Training Groups). Ο Kurt Lewin(1890-1946) διατύπωσε την έννοια της “θεωρία του πεδίου” (field theory), όπου οι βασικοί της όροι είναι οι εξής: θεωρεί το περιβάλλον σαν ένα οργανωμένο σύνολο ερεθισμάτων, σαν μορφή αποτελεί μια «ολότητα» ή «σύνολο», που περιλαμβάνει διάφορα «μέρη» ή «περιοχές».και τα «μέρη» ή «περιοχές» αυτές συνδέονται μεταξύ τους αλλά και με το «σύνολο» με σχέσεις «αλληλεπίδρασης» (αλληλεπίδραση λ.χ. ανάμεσα στο άτομο και ανάμεσα σ’ εκείνα και το περιβάλλον) που κατά κάποιο τρόπο αποτελούν όλο μαζί τη δομή (Gestalt) του συνόλου. Τα μέρη αυτά είναι φορείς «δυνάμεων» (ψυχολογικών) ή «κινήτρων», που άλλοτε είναι ομότροπες και άλλοτε αντίτροπες και συγκρούονται μεταξύ τους. Επίσης, κατά τον Lewin, η αλληλεπίδραση ανάμεσα στο άτομο και το περιβάλλον δημιουργεί ένα οργανωμένο πεδίο, που ονομάζει «ψυχολογικό πεδίο» (Psychological field), όπου ο άνθρωπος κινείται μέσα σ’ένα δικό του κόσμο, που περιλαμβάνει διάφορες περιοχές, οι οποίες αποτελούν την προσωπική του αντίληψη για τον αντικειμενικό κόσμο. Κινείται σε συνάρτηση με διάφορες θετικές ή αρνητικές δυνάμεις, που τον κάνουν να αξιολογεί τη μια

Η οικογένεια ως μια φυσική ομάδα αποτελείται από πρόσωπα, που είναι συνδεδεμένα μεταξύ τους με γάμο, συγγένεια αίματος ή υιοθεσία. Τα μέλη της ζουν μαζί κάτω από μια στέγη, ή σχηματίζουν ένα και μοναδικό νοικοκυριό «Household». Ακόμα και όταν τα μέλη της ζουν χωριστά, θεωρούν μ'όλα ταύτα ένα ορισμένο νοικοκυριό σαν δικό τους σπίτι. Η οικογένεια είναι μια ενότητα προσώπων, που καθένα στο ρόλο του σαν πατέρας, μητέρα, γιος, κόρη, αδερφή και αδερφός, διατηρεί άμεσο δεσμό με τους άλλους και όλα έχουν στενή σχέση μεταξύ τους. Αλλιώς, μια οικογένεια πυρήνα αποτελείται από τους δυο γονείς και τα παιδιά τους, την πολύγαμη οικογένεια, στην οποία συμβαίνει ο ένας από τους συζύγους να έχει περισσότερους από έναν ή μια συζύγους, και την εκτεταμένη οικογένεια, που δημιουργείται από την συμβίωση των πιο διαφορετικών μελών.

Η οικογένεια αντιπροσωπεύει μια πολιτιστική ενότητα, σαν και αυτή, που προκύπτει από τη συγχώνευση των πολιτιστικών εκείνων δομών, που φέρνουν μαζί τους και οι δυο σύζυγοι. Η προκύπτει από την ένταξη της οικογένειας στον πολιτισμό, στον οποίον ζει. Η οργάνωση που στηρίζεται περισσότερο σε φυσικούς παράγοντες, είναι φανερά η οικογένεια, της οποίας οι δεσμοί στηρίζονται κανονικά σε συγγένεια αίματος. Κλασσικό παράδειγμα μιας οργάνωσης που είναι χτισμένη σε ορθολογικούς παράγοντες, είναι μια σύγχρονη οικονομική επιχείρηση, ένα εργοστάσιο, αλλά και κάθε άλλη οικονομική μονάδα⁷. Επίσης, μια άλλη αντίθεση ανάμεσα στις φυσικές και τις τεχνητά δημιουργημένες ομάδες είναι αυτό που μπορεί κανείς να δει μεταξύ μια «κοινότητα» και την «κοινωνία». Επομένως, μια οικογένεια είναι μια ομάδα

ή την άλλη περιοχή του πεδίου. Το σύνολο αυτών των νοητικών δομών και ψυχολογικών δυνάμεων συνθέτουν το ψυχολογικό πεδίο του ατόμου σε μια δεδομένη στιγμή.

κατά τούτη την θεωρία του Lewin, το περιβάλλον δεν ενεργεί πάνω στο άτομο παρά μόνο μέσω των μεταμορφώσεων του ψυχολογικού του πεδίου. Αυτός εφάρμοσε τη θεωρία του πεδίου και στα φαινόμενα των μικρών ομάδων. Η αλληλεπίδραση ανάμεσα στα μέλη της ομάδας δημιουργεί το «ομαδικό πεδίο», που είναι δυνατό να αναλυθεί με την ίδια μέθοδο και τους όρους με τους οποίους αναλύεται και το ψυχολογικό πεδίο. Αργότερα, με το ίδιο πνεύμα, θα ασχοληθεί και με το λεγόμενο «κοινωνικό πεδίο». Κατά τον Lewin, ο δημοκρατικός ηγέτης είναι εκείνος που με την ελεύθερη συζήτηση και την πρακτική των συλλογικών αποφάσεων, διευκολύνει τη συγκρότηση ενός ομογενούς ομαδικού πεδίου, τη σύγκλιση των κινήτρων σε μια κοινή περιοχή και κατά συνέπεια την ομαδική συναίνεση και την προσχώρηση των ατόμων στις αποφάσεις που παίρνονται και στις διάφορες ενέργειες που τείνουν να τις υλοποιήσουν. βλ. επίσης: Ναυριδής Κ, 1994, σ.203.

⁷ Αυτό δείχνει το γεγονός πως η σύγχρονη μας κοινωνία βασίζεται ουσιαστικά σε μια ορθολογική βάση, δηλ. πάνω σε μέτρα σύμφωνα με την σύνεση και το νόμο. Τα μέτρα αυτά, αν και είναι αξιόλογα σε απόδοση, όμως φέρνουν μια ρυθμιστική διάταξη, που απανθρωπίζει τη μεμονωμένη προσωπικότητα, Charlott Bühler, (1959 σ.89-92.

εκείνη, που περισσότερο από κάθε άλλη ομάδα συγκρατεί την κοινωνία. Το αντίθετο ισχύει μόνο σε θεσμούς, που έχουν χτιστεί πάνω σε καθαρά οικονομικές αρχές, επειδή αυτές πρέπει να βαδίζουν σύμφωνα με τις απαιτήσεις της αγοράς, ανεξάρτητα από τα αποτελέσματα που προκύπτουν από τις απαιτήσεις αυτές, για άτομα και ομάδες⁸. Πολλοί είναι οι συγγραφείς που θεωρούν την οικογένεια σαν το πρώτη και συστατικό κύτταρο της δημοκρατικής λειτουργίας της κοινωνίας. Και αυτό γιατί η οικογένεια είναι η πρώτη ομάδα ζωής όπου συζητιούνται και αποφασίζονται πράγματα που αφορούν όλα τα μέλη της, Don Dinkmeyer et al, (1981,p7). Κατά τον William Goode, (1956), υφίστανται παράγοντες πάνω στους οποίους στηρίζεται η δομική αλλαγή του κατεστημένου σε «Συνεταιρισμό ζωής» και «οικογένειας - πυρήνα» που γίνεται στην σύγχρονη οικογένεια. Παράγοντες [η θέματα] που χρήζουν μελέτης όπως: 1) η κοινωνική κατάσταση της οικογενείας, 2) το μέγεθος της οικογενείας και η κοινωνική (status) θέση των γυναικών, 3) η κατάσταση των αστικών και αγροτικών περιοχών μιας χώρας, 4) η παιδική θνησιμότητα, 5) οι εξωτερικές επιρροές, 6) ο γάμος και η οικογένεια και τελικά 7) η πυρηνική και η εκτεταμένη οικογένεια κλπ.

1.2.2. Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ:

Πολλοί είναι οι παράγοντες εκείνοι που επηρεάζουν την σύνθεση μιας οικογένειας, όπως είναι η οικονομική κατάσταση, τα τοπικά έθιμα, οι εθνικές και θρησκευτικές παραδόσεις, η κοινωνική θέση (status) των γυναικών, η γεωγραφική τοποθεσία και η διαθεσιμότητα υγειονομικής περίθαλψης (health care) κ.λπ. Σήμερα για την οικογένεια λένε συχνά, ότι θα διαλυθεί στην εποχή μας. Σε αυτά τα λεγόμενα μπορεί να υφίσταται μια μικρή δόση αλήθειας. Είναι σωστό και δεν αμφιβάλλει κανένας, ότι μια ολόκληρη σειρά από παραδόσεις

⁸ Στην πραγματικότητα πάντως ακόμα και στην πιο ορθολογική οργάνωση δρουν αποτελεσματικά και παραγοντες μη ορθολογικοί. Ακριβώς στο πρόσφατο παρελθόν και στο παρόν, γίνονται ζωνές προσπάθειες για να ενσωματώσουν στην επιχείρηση τον παράγοντα «άνθρωπο» με έναν τρόπο, που Ψυχολογικά του ταιριάζει. Δεν κατορθώθηκε όμως καθόλου αυτό, όπως με αρκετή πίκρα παρατηρούσε ο S. Krasauer το 1930 στο μικρό βιβλίο του «Οι υπάλληλοι»: «Στο ορισμό του Ανώτατου Οικονομικού Συμβουλίου της Γερμανίας λείπει η λέξη άνθρωπος. Καθώς φαίνεται ξεχάστηκε, γιατί δεν παίζει πια κανένα σπουδαίο ρόλο». Αυτός λέει την αλήθεια. Γιατί, πραγματικά, το Ανώτατο Γερμανικό Οικονομικό Συμβούλιο δίνει τον εξής ορισμό: «Ορθολογική οργάνωση είναι η χρησιμοποίηση όλων των μέσων που προσφέρουν η τεχνική, και η προγραμματισμένη τάξη, για να αναπτυχθεί η οικονομία και να αυξηθεί έτσι η παραγωγή αγαθών, ώστε να γίνουν αυτά φτηνότερα και καλύτερα». Charlotte Bühler,(1959,οπ,σ.90)

κοντεύει να εξαφανισθεί και στη θέση τους εμφανίστηκαν νέα έθιμα και τρόπο συμπεριφοράς. Είναι σωστό επίσης, ότι στις σχέσεις των μελών μιας οικογένειας μεταξύ τους έγιναν μεγάλες μεταβολές και ακολούθησε μια χαλάρωση αυτών των σχέσεων, που επιτρέπει χαλάρωση του θεσμού της οικογένειας σε τέτοια βαθμό, που πρώτα όχι μόνο δεν επιτρεπόταν αλλά ούτε και να το φανταστεί θα μπορούσε κανείς.

Είναι γεγονός ότι σε όλες τις ανθρώπινες κοινωνίες, η οικογένεια διατηρήθηκε και θα διατηρηθεί στη δική μας ακόμα και όταν θα αλλάζουν η δομή και οι λειτουργίες της. Επομένως, αντί να μιλούμε σήμερα για την κατάρρευση της έννοιας της οικογένειας, θα ήταν σωστότερο να αρκεστούμε προς το παρόν, στη διαπίστωση ότι στη δομή και τη λειτουργία της οικογένειας συμβαίνουν μεγάλες μεταβολές, και ότι οι μεταβολές δεν παρατηρούνται μόνο στο δικό μας πολιτισμό, αλλά το ίδιο και σε διάφορους άλλους πολιτισμούς παλιότερα, Charlotte Bühler,(1959,σ.91). Είναι γεγονός ότι στις πολλές κοινωνίες των χωρών του νότου, ένας αρραβώνας, τακτοποιούταν από την παιδική κιόλας ηλικία από τους γονείς. Σ'αυτόν τον αρραβώνα δεν έπαιζαν ρόλο ούτε η ηλικία, ούτε η προσωπικότητα, ούτε η συμπάθεια, αλλά μόνο το γεγονός, ότι οι σύντροφοι έπρεπε να συμφωνούν μεταξύ τους ως προς την κοινωνική θέση, τη θρησκεία, το επάγγελμα και τον βαθμό της ελευθερίας. Σπουδαιότεροι λόγοι αρραβώνα ήταν η κοινωνική θέση και η επαγγελματική θέση. Η ηλικία δεν έπαιζε κανένα απολύτως ρόλο. Τέτοια θεσμική ρύθμιση κλείνει μέσα της τον υποτακτικό ρόλο της γυναίκας, που ήταν υποχρεωμένη να υπακούει και μπορούσε, αν αντιδρούσε, να τιμωρηθεί. Όπως όλο το νοικοκυριό έτσι κι αυτή ήταν απόλυτα υποταγμένη στην κυριαρχία του άντρα. Το μοναδικό της δικαίωμα ήταν η απαίτηση να της παρέχονται τα μέσα της ζωής, σύμφωνα με την κοινωνική της θέση. Το δικαίωμα του διαζυγίου το είχε αποκλειστικά ο άντρας, που χωρίς πολλές αιτιολογίες μπορούσε να πάρει διαζύγιο. Του επιτρεπόταν επίσης να παντρευτεί με νόμιμο τρόπο περισσότερες γυναίκες, πράγμα μάλιστα που το συνιστούσαν. Τα παιδιά «ανήκουν στο κρεβάτι». Ακόμα και τα εξώγαμα παιδιά, η οικογένεια γενικά τα έπαιρνε στους κόλπους της. Charlotte Bühler,(1959,σ.93)

Επίσης, είναι γεγονός ότι σήμερα εύκολα μπορεί κανείς να βλέπει την προσερχόμενη θεμελιώδη αλλαγή στην εξέλιξη της οικογένειας από μια θεσμική ομάδα σε ένα συντροφική «companionship», μια ομάδα ατόμων που αισθάνονται ότι ανήκουν όλα σε ένα «συνεταιρισμό ζωής». Π.χ., η εκτεταμένη οικογένεια, που αλλιώς λέγεται και πατριαρχική οικογένεια, είναι ιστορικά η παλιότερη μορφή, που επικρατούσε σε πολλά μέρη του κόσμου – στην Κίνα, την Ιαπωνία, την Νιγηρία και τις Ινδίες, όπου και σήμερα ακόμα μπορεί κανείς πολύ συχνά να τη συναντήσει. Αυτό το αίσθημα της οικογένειας, δηλ. το ότι ανήκουν όλοι μαζί, θεωρείται ως το κύριο χαρακτηριστικό της σημερινής δομής αυτής της ομάδας, που πριν ήταν ένας «οικιακός συνεταιρισμός». Επίσης η οικογένεια της αρχαίας Ρώμης ανήκε σε αυτόν τον τύπο. Σαν «μικρή πατριαρχική οικογένεια» χαρακτηρίζεται η οικογένεια του Ευρωπαϊκού Μεσαίωνα, όπου στο ίδιο νοικοκυριό ζούσαν μερικοί μόνο συγγενείς. Κοινό χαρακτηριστικό σε όλες τις πατριαρχικές οικογένειες είναι, ότι ένας άνδρας, αρχηγός, πατέρας ή παππούς, έχει την απόλυτα κυριαρχία να ελέγχει τους πάντες και τα πάντα. Η πολυγαμία όπως και η πατριαρχική οικογένεια έχουν χαρακτήρα θεσμικό. Σήμερα σχεδόν στους όλους τους πολιτισμούς, υφίσταται η τάση, να εγκαταλείπονται αυτές οι θεσμοποιημένες μορφές της οικογένειας. Και ως τούτο, τη θέση τους την παίρνει όλο και περισσότερο η οικογένεια –πυρήνας, που έχει αναπτυχθεί στο δυτικό πολιτισμό, Charlotte Bühler,(1959,οπ).

Είναι γεγονός ότι σήμερα κανείς πια δεν ξέρει τι ακριβώς εξυπηρετεί η οικογένειά του, ποιες είναι οι επιδιώξεις, οι κανόνες, οι αξίες της η ποιες έπρεπε να είναι. Η μητέρα, ο πατέρας, τα παιδιά έχουν τις πιο διαφορετικές γνώμες πάνω σ'αυτά τα πράγματα. Οι γονείς δεν είναι σίγουροι, οι ρόλοι τους δεν είναι ακριβώς καθορισμένοι, οι αυθεντίες τους δεν είναι σαφείς, ο πατέρας, που τις περισσότερες φορές λείπει, ακούει διαρκώς συστάσεις, να ασχολείται περισσότερο με την οικογένεια και να έχει μεγαλύτερη ευθύνη στο σπίτι. Η μητέρα πρέπει να αναλάβει η ίδια πολλά καθήκοντα και να παρουσιάζει μια ασφάλεια και μια δύναμη, που δεν έχει. Τα παιδιά που μεγαλώνουν γυρεύουν ασφάλεια σε συμμορφωτική προσαρμογή, η από

νωρίς γίνονται ανεξάρτητα και κλίνουν σε μια αντικοινωνική συμπεριφορά, αν όχι σε εγκληματικότητα⁹.

Είναι γεγονός ότι ανάμεσα σε πολλές χώρες του νότου, το μέγεθος της οικογενείας ποικίλει ως προς τον αριθμό των παιδιών που έχει ένα ζευγάρι και των γενεών (generations) ή οικογενειακών συγγενών που διαβιούν μαζί. Σήμερα, τα δημογραφικά δεδομένα έχουν δείξει ότι υπάρχει σε παγκόσμια κλίμακα αύξηση του αριθμού των πυρηνικών οικογενειών, των αγάμων (single-person-households) και των οικογενειών που συντίθενται από μη-συγγενικά άτομα (όπως προκύπτουν από την αναγκαστική μοιρασιά δυσεύρετων και κοστοβόρων διαμερισμάτων στα αστικά κέντρα, εξαιτίας της μαζικής εσωτερικής μετανάστευσης με σκοπό τις καλύτερες συνθήκες διαβίωσης και αναζήτηση εργασίας κ.λπ)βλ. επίσης: εικόνα (1:2.).

1.2.3. ΤΟ ΜΕΓΕΘΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ (STATUS) ΘΕΣΗ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ (Ο ΕΤΕΡΟΚΛΗΤΟΣ ΡΟΛΟ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ):

Σήμερα ο αριθμός των παιδιών που θα γεννήσει μια γυναίκα εξαρτάται από το μορφωτικό επίπεδο και την οικονομική δυνατότητα που έχει. Στην εποχή μας, οι μορφωμένες γυναίκες που επιδιώκουν καριέρα κάνουν λιγότερα παιδιά απ' ό,τι στο παρελθόν. Επίσης, σε κοινωνίες όπου η κοινωνική θέση των γυναικών πλησιάζει εκείνη των ανδρών, ο αριθμός αυτών των γυναικών παρουσιάζει αύξηση. Είναι γεγονός, ότι στις κοινωνίες όπου οι γυναίκες είναι περιορισμένες μόνο στον οικιακό κύκλο ως σύζυγοι και μητέρες, οι περισσότερες έχουν μεγάλες οικογένειες. Σε ότι αφορά τον οικογενειακό

⁹ Π.χ., την ιστορία της τόμις: Η τόμι είναι μια νέα Γιαπωνέζα, που η οικογένειά της μετανάστευσε στην Αμερική, ο πατέρας της όμως έμεινε ακόμα μέχρι κεραίας πιστός στα παλιά έθιμα και τις αντιλήψεις. Έτσι διεκδικούσε απόλυτη κυριαρχία στο σπίτι, περίμενε υποταγή όλων μελών στην εξουσία του καθώς και υπηρετήση από τα γυναικεία μέλη του νοικοκυριού του. Η Τόμι, που έβλεπε συχνά να δέρνεται η μητέρα της, αγανακτούσε, όταν σύγκρινε αυτές τις καταστάσεις με εκείνες, που επικρατούσαν στις οικογένειες των λευκών σχολικών της φιλενάδων. Η Γιαπωνέζα αυτή, μεγαλώνοντας, παντρεύτηκε έναν Αμερικανό Κινέζο, τον Φρέντ, που – ολωσδιόλου αντίθετα με τον πατέρα της- λύγισε στις επιθυμίες της και τη βοήθωσε ακόμα και στις δουλειές του σπιτιού. Αυτός όμως ο βαθμός υποτέλειας του συζύγου της οδήγησε την Τόμι σε βαριές συγκρούσεις. Από το ένα μέρος αισθανόταν ευγνωμοσύνη, που την υποχρέωνε τόσο ο Φρέντ, από το άλλο μέρος είχε η ίδια αισθήματα ενοχής, όταν άφηνε να την καλομαθαίνουν έτσι, και κάποτε έπιανε τον εαυτό της, να βρίσκει την αφοσίωση του άντρα της μη ανδρική! Σε τέτοιες στιγμές της φαινόταν, ότι η αυταρχική προσωπικότητα του πατέρα της ανταποκρινόταν περισσότερο στην άποψη της για τον ανδρισμό από τον υποχρεωτικό τρόπο του άντρα της, Charlotte Bühler,(1959,σ.93).

προγραμματισμό και τον έλεγχο των γεννήσεων, οι μορφωμένες γυναίκες είναι πιο προσεκτικές από τις λιγότερο μορφωμένες αδελφές τους. Σπάνια οι μορφωμένες γυναίκες με καριέρα παντρεύονται νωρίς. Επομένως από την μια, ο “αναβαλλόμενος γάμος” μειώνει την διαθέσιμη περίοδο τεκνοποίησης μιας γυναίκας και από την άλλη, η ίδια η γυναίκα αρνείται να δώσει νέα ζωή και “εργατική δύναμη” στην κοινωνία. Η αύξηση της γνώσης και η αναβάθμιση του μορφωτικού και επαγγελματικού επιπέδου των γυναικών επηρεάζουν την πληθυσμιακή αύξηση ή μείωση μιας χώρας.

Στην σύγχρονη οικογένεια η θέση της γυναίκα είναι ισότιμα και στα δικαιώματα, με τη θέση του άντρα. Έτσι αλλάζει ο ρόλος της στο νοικοκυριό, καθώς και η κοινωνική της θέση. Όμως είναι ολοφάνερο ότι μεταξύ στα προβλήματα της δυναμικής της οικογένειας ιδιαίτερα επίκαιρο, στο Εύρο – αμερικανικό πολιτιστικό κύκλο, είναι ο ετερόκλητος ρόλος της γυναίκας. Η γυναίκα – που από το ένα μέρος πρέπει να είναι μια καλή νοικοκυρά, και από το άλλο ένα «χαρούμενο κορίτσι» με συγκλονιστική χάρη και μαγευτική κομψότητα, και, όσο αυτό είναι δυνατό, η σύζυγος που δείχνει κατανόηση στον άντρα της – βρίσκεται μπροστά στο καθημερινό ερώτημα, πώς θα μπορέσει να εκπληρώσει όλους αυτούς τους ρόλους, ιδιαίτερα μάλιστα, όταν κοντά στα τόσα άλλα καθήκοντα προστίθεται και η ευθύνη και φροντίδα για μικρά παιδιά η όταν απασχολείται επαγγελματικά.

Εδώ επίσης φαίνεται συχνά ότι ο άντρας δεν έχει ξεκαθαρίσει ποιο βασικό ρόλο πρέπει να παίζει η γυναίκα του στο σπίτι και στη δική του ζωή. Αλλά και γι' αυτόν, ο ρόλος που έξω από τα επαγγελματικά του ζητήματα πρόκειται να αναλάβει, δεν είναι σαφώς καθορισμένος, Charlotte Bühler,(1959,οπ,σ.96). Ενώ στην κατεστημένη, παλιά οικογένεια οι σχέσεις των μελών μεταξύ τους ρυθμίζονται από το δίκαιο και την παράδοση – ουσιαστικά σαν σχέσεις εξουσίας και εξάρτησης – στην σύγχρονη οικογένεια η αρχή της εξουσίας γίνεται ένα «παράλογο σημείο», όπου ο δυναμικός ρόλος του πατέρα δεν έχει πια νόμιμη υποστήριξη, αλλά και οικονομικά ακόμα η οικογένεια σχεδόν δεν εξαρτάται πια από αυτόν. Επίσης, στο προσκήνιο της δυναμικής μπαίνουν και οι συναισθηματικές σχέσεις των μελών της οικογένειας, το βάρος της ευθύνης, που φορτώνεται από την κοινωνία στη σύγχρονη οικογένεια: από

την οικογένεια αναμένεται, να δώσει στο άτομο εκείνη την ασφάλεια και ζεστασιά, που δεν βρίσκει πια στην αποξενωμένη από αυτό κοινωνία. Είναι γεγονός ότι στη σύγχρονη βιομηχανοποιημένη κοινωνία, το μεμονωμένο άτομο έχει το αίσθημα του χαμού και της μοναξιάς, Charlotte Bühler,(1959, σπ,σ.95). Σήμερα, οι μορφές συμπεριφοράς – που στη σύγχρονη επαγγελματική ζωή έχουν θεσμοποιηθεί – βρίσκονται, σε βαθιά αντίθεση με τις βαθύτερες ανθρώπινες ανάγκες και παρακινήσεις, όπως π.χ., στην ανάγκη για σχέσεις, στις οποίες παίζουν ρόλο τα προσωπικά αισθήματα, η φιλία, η πίστη, η αλληλεγγύη και τα παρόμοια. Εδώ ο Talcott Parsons (1949), προστάται λέγοντας ότι, στην επαγγελματική ζωή μπορούμε σήμερα να προσαρμοσθούμε μόνο αν τηρούμε αυστηρή πειθαρχία, μια πειθαρχία της εργασίας, που παρακινείται από την επιθυμία να έχουμε καλή απόδοση και που θα διατηρηθεί μόνο όταν δεν υποχωρήσουμε στα προσωπικά μας αισθήματα. Επίσης, έχοντας υπόψη το χαμό του ατόμου σε αυτό το σύστημα, όπως λέει ο Ackermann, το βάρος που επιβάλλεται στην οικογένεια, είναι ανυπόφορο. Έτσι η «κοινότητα» γίνεται μια πολύ διαδομένη λέξη της μόδας. Αλλά οι κυριακάτικες συγκεντρώσεις που γίνονται με το σκοπό να μορφωθεί η ολότητα, έχουν συχνά, αν όχι τις περισσότερες φορές, κάτι το ψεύτικο, μάλιστα προκαλούν ένα είδος «κυριακάτικης νεύρωσης». Γιατί οι άνθρωποι, που συναντιούνται εκεί, πολύ λίγο συνταιριάζουν πραγματικά, Charlotte Bühler,(1959,σ.96)

1.2.4. Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ:

Στις παραδοσιακές κοινωνίες, η γεωργία και η κτηνοτροφία απαιτούσαν πολλά εργατικά χέρια. Εθιμικά, οικογένεια με πολλά παιδιά σήμαινε “οικογένεια με πολλή δύναμη”¹⁰ και το γεγονός αυτό της προσέφερε μια

¹⁰ Αυτό θα μπορούσε να συγκριθεί με τη λέξη “κοινωνική ασφάλιση” που σημαίνει κυριολεκτικά ένα σύστημα, ή τη θεωρία και τη νομοθεσία πίσω από το, με το οποίο τα μεμονωμένα μέλη μιας συγκεκριμένης κοινωνίας μπορούν να βασιστούν σε κάποιο βαθμό προσοχής και προστασίας που παρέχονται από την κοινωνία συνολικά, Bernard, S. Cayne, et al., (1988, p942). Διαφορετικά, κάποιος μπορεί να ονομάζει την κοινωνική ασφάλιση ως ένα δημόσιο πρόγραμμα με σκοπό να παρέχει το εισόδημα και τις υπηρεσίες στα άτομα σε περίπτωση αποχώρησης, ασθένειας, ανικανότητας, θανάτου, ή ανεργίας, π.χ., στις Ηνωμένες Πολιτείες, ο όρος «κοινωνική ασφάλιση» αναφέρεται συγκεκριμένα στα προγράμματα που καθιερώνονται το 1935 στο πλαίσιο του νόμου κοινωνικής ασφάλισης. Ειδικότερα, αναφέρεται στη μερίδα κοινωνικής ασφάλειας εκείνης της πράξης, η οποία χρησιμοποιεί τις συνεισφορές που προέρχονται από τους εργαζομένους και τους εργοδότες για να παρέχουν το

οικονομική ασφάλεια. Εκτός από τούτο το πρακτικό πλεονέκτημα, η μεγάλη οικογένεια προσέδιδε σε κάποιον και κύρος(ή προνόμια) και υψηλή κοινωνική θέση (status) μέσα στην κοινότητα. Οι λόγοι αυτοί αποτέλεσαν πάντα κίνητρο για τα ζευγάρια να κάνουν πολλά παιδιά. Αλλά, στα μεγάλα αστικά κέντρα, όπου το κόστος διαβίωσης (cost of living) είναι πολύ υψηλό, οποιοδήποτε εισόδημα και αν φέρνουν “τα εργαζόμενα παιδιά” στην οικογένειά τους αποδεικνύεται ανεπαρκές για να καλύψει ικανό μέρος του κόστους διατροφής, στέγασης, ενδύσεως και μορφώσεώς τους. Είναι γεγονός ότι οι γυναίκες που ζουν στα αστικά κέντρα έχουν περισσότερες δυνατότητες μορφώσεως και καριέρας από αυτές που ζουν στις αγροτικές περιοχές, οι οποίες είναι αναγκασμένες συνήθως να εκτελούν πολύ αυστηρότερα προσδιορισμένους ρόλους. Και εξαιτίας αυτών, αλλά και άλλων παραγόντων, ο μέσος όρος γεννήσεων στις αστικές οικογένειες είναι χαμηλότερος από εκείνον στις αγροτικές οικογένειες.

1:2.5. Η ΠΑΙΔΙΚΗ ΘΝΗΣΙΜΟΤΗΤΑ.

Η προσδοκία ότι το νεογέννητο θα μεγαλώσει και θα ενηλικιωθεί είναι κατάκτηση των τελευταίων δεκαετιών και αφορά μόνο στις αναπτυγμένες χώρες. Μόλις εκατό χρόνια πριν, ο βαθμός της παιδικής θνησιμότητας ήταν παρά πολύ υψηλός σε ολόκληρο σχεδόν τον κόσμο. Ακόμη και σήμερα, η φτώχεια, ο υποσιτισμός (mal-nutrition) και η έλλειψη υγειονομικής περίθαλψης απειλούν την ομαλή πορεία ζωής πολλών νεογνών και συχνά επιφέρουν την απώλεια της ίδιας τους της ζωής. Η ανάγκη αντιμετώπισης του προβλήματος αυτού, αποτέλεσε έναν επιπλέον λόγο που οδήγησε στην διαμόρφωση του εθίμου να κάνει κανείς πολλά παιδιά, με την ελπίδα ότι κάποια από αυτά θα επιζούσαν.

1:2.6. ΟΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΕΣ ΕΠΙΡΡΟΕΣ.

Η απόφαση για τον αριθμό των παιδιών που θα αποκτήσει ένα ζευγάρι δεν είναι πάντοτε μόνο δική τους, εξαρτάται και από την γονική επιρροή, την

εισόδημα στους ανθρώπους και τις οικογένειές τους κατά τη διάρκεια της αποχώρησης ή στην περίπτωση της ανεργίας, της ανικανότητας, ή του θανάτου.

θρησκευτική παράδοση, τις κοινωνικές αξίες και την επιρροή της κυβέρνησης. Λόγου χάριν, οι γνωστές παγκόσμιες θρησκείες, όπως Χριστιανισμός, Ισλάμ, Ιουδαϊσμός κ.λπ. έχουν επηρεάσει σημαντικά στον τομέα αυτό, με αποτέλεσμα σε ορισμένες χώρες, όπου η αύξηση του πληθυσμού έχει υπερβεί την δυνατότητα της χώρας να επιλύσει τις ανάγκες των πολιτών από πλευράς φυσικών πόρων (natural resources) και εθνικής υποδομής (infrastructure), κυβερνήσεις και κοινωνικοί θεσμοί ενθαρρύνουν ή ακόμη και εξαναγκάζουν τα ζευγάρια να περιορίζουν την τεκνοποίηση. Σε άλλες περιπτώσεις, κυβερνήσεις κινητοποιούν τον λαό τους με κρατική οικονομική ενίσχυση (state gratuity) και λοιπά σοβινιστικά και ακόμα μέτρα, να κάνει πολλά παιδιά.

1:2.7. Ο ΓΑΜΟΣ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ.

Είναι γεγονός ότι με ποικιλόμορφους τρόπους, το “πρότυπο” του γάμου επηρεάζει το μέγεθος των οικογενειών (households). Λόγου χάριν, η πολυγαμία μπορεί να παράγει μεγάλη οικογένεια αν όλα τα μέλη και τα παιδιά τους μοιράζονται την ίδια στέγη, μερικοί πολύγαμοι όμως προτιμούν να έχουν ξεχωριστή στέγη για κάθε σύζυγο. Ο υψηλός βαθμός χωρισμού πολλαπλασιάζει τον αριθμό των οικογενειών αλλά και κατά μέσον όρο, μειώνει το μέγεθος τους. Σήμερα, ο αριθμός των εξώγαμων παιδιών είναι υψηλός, με αποτέλεσμα, να υπάρχει εξάπλωση των “μονογονεϊκών” οικογενειών. Αλλά, εκεί όπου υπάρχει ανεκτικότητα από την κοινωνία στην συμβίωση αγάμων ζευγαριών, ενώ συγχρόνως αναγνωρίζονται από τον νόμο εναλλακτικές λύσεις έναντι του “παραδοσιακού γάμου” (conventional marriage), πολλές οικογένειες αποτελούνται από “συμβιωτικά ζευγάρια” (cohabiting couples) και τα παιδιά τους.

1:2.8. Η ΠΥΡΗΝΙΚΗ ΚΑΙ Η ΕΚΤΕΤΑΜΕΝΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ.

Είναι συνήθεια, σε τουλάχιστον τρεις γενιές ανθρώπων να υπάρχουν άτομα συγγενή εξ’ αίματος ή εξ’ αγχιστείας και να ζουν όλοι μαζί σε μια οικογένεια. Τέτοιες “εκτεταμένες οικογένειες”, που μπορεί να είναι μόνο περιορισμένες σε ένα ζευγάρι, με τους γονείς τους και τα παιδιά τους, καθώς και πλάγιοι

συγγενείς (lateral relations), είναι συνηθισμένες στις αγροτικές περιοχές και στις χώρες του νότου. Οι οικογένειες που αποτελούνται από ένα μόνο ζευγάρι (a sole couple) και τα παιδιά τους, οι λεγόμενες “πυρηνικές οικογένειες”, σπάνιο φαινόμενο κάποτε, τείνουν να κυριαρχήσουν στις βιομηχανικές και αναπτυγμένες χώρες του βορά, όπου οι γυναίκες τείνουν να κάνουν συνεχώς λιγότερα παιδιά. Εξ’ αιτίας των δραματικών εξελίξεων στην υγεία και την μακροζωία, αλλά και της μετάπτωσης των κοινωνικών αξιών, ηλικιωμένα άτομα που άλλοτε ζούσαν μαζί με τα παιδιά τους, τώρα είτε ζουν μακριά από τα παιδιά τους ή ζουν όλοι μαζί σε ιδρύματα ηλικιωμένων. Βέβαια, ακόμα και στις χώρες αυτές σήμερα, υπάρχουν πολλές “πολυγενεαλογικές οικογένειες” (multigenerational households), όπου δυο εργαζόμενοι σύζυγοι βασίζονται στους γονείς τους για τα έξοδα συντηρήσεως του σπιτιού και των παιδιών τους, επειδή το υψηλό κόστος διαβίωσης στα αστικά κέντρα και η έλλειψη στέγης τους ωθούν, ακόμα και μετά το γάμο τους, να συγκατοικούν με τους γονείς τους.

1:3.ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΠΑΡΑΝΟΜΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ.

Το πρόβλημα της παράνομης μετανάστευσης δεν απασχολεί μόνο τους απλούς ανθρώπους. Απασχολεί και τους σοφούς αυτού του κόσμου των οποίων τις γνώμες είναι σκόπιμο να αναφέρουμε. Οι φιλόσοφοι που έχουν ερευνήσει την ηθική πλευρά της μετανάστευσης έχουν διατυπώσει δυο διαμετρικά αντίθετες απόψεις. Η μια άποψη υποστηρίζει ότι κάθε άνθρωπος που γεννιέται σε οποιοδήποτε μέρος αυτού του πλανήτη έχει το δικαίωμα να επιλέξει τον τόπο όπου θα κατοικήσει, θα εργαστεί και θα ζήσει. Η επιλογή του τόπου κατοικίας πάνω σε όλο τον πλανήτη χωρίς τεχνητά σύνορα είναι δικαίωμα κάθε ανθρώπου. Το δικαίωμα της μετανάστευσης είναι όπως όλα τα άλλα ανθρώπινα δικαιώματα. Εθνικά σύνορα μπορούν να υπάρχουν για άλλους λόγους, π.χ. για τον έλεγχο της εμπορικής κίνησης, όχι όμως για τον περιορισμό της μετακίνησης οποιουδήποτε ανθρώπου. Σύμφωνα με την άποψη αυτή, δεν υπάρχει ηθικό στήριγμα για την απαγόρευση εισόδου μεταναστών σε μια χώρα. Η βάση αυτής της άποψης βρίσκεται στην ιδέα ότι η γη και ο πλούτος της γενικά ανήκουν στο σύνολο των ανθρώπων και δεν είναι ηθικό να ορίζονται κυριαρχικά δικαιώματα επί μιας περιοχής σε όσους έτυχε

να γεννηθούν ή να ζουν σε αυτή την περιοχή. Η άλλη άποψη υποστηρίζει ακριβώς το αντίθετο: ότι, δηλαδή, κάθε κράτος έχει το δικαίωμα να επιλέγει αν, πόσους και ποιους μετανάστες θα δεχθεί και ότι το δικαίωμα αυτό δεν είναι έκφραση της κρατικής δύναμης αλλά έχει ισχυρή ηθική βάση. Μια χώρα δεν είναι απλώς μια περιοχή, με ορισμένα γεωγραφικά χαρακτηριστικά. Είναι μια κοινωνία ανθρώπων με τη δική της ιστορία, τον δικό της πολιτισμό, τους δικούς της αγώνες για ανάπτυξη και ευημερία, με τον δικό της τρόπο ζωής και τα δικά της σχέδια για το μέλλον. Το κράτος, ως συλλογική έκφραση αυτής της κοινωνίας, έχει την ηθική υποχρέωση και το δικαίωμα να εμποδίζει οποιονδήποτε θέλει παράνομα να εισέλθει στον χώρο της και να επηρεάσει τη ζωή των κατοίκων της. Το ορθό ή εσφαλμένο των απόψεων αυτών δεν υπόκειται σε επιστημονικό έλεγχο λόγω της φύσης του θέματος. Οι διαφορές όμως δεν έχουν ακαδημαϊκό μόνο χαρακτήρα. Κρίσιμες αποφάσεις πολιτικής μπορεί να βασίζονται στη μια ή στην άλλη άποψη, έστω και αν οι ασκούντες την πολιτική αυτή δεν έχουν επεξεργαστεί πλήρως και συνειδητά τις αποφάσεις τους.

Γενικά μπορεί κανείς να πει ότι η άποψη περί του δικαιώματος εγκατάστασης οποιουδήποτε σε οποιοδήποτε μέρος της γης πάσχει. Αυτό μπορεί να φανεί αν σκεφτεί κανείς τι θα συνέβαινε σε περίπτωση καθολικής εφαρμογής του. Θα σήμαινε πλήρη ανατροπή προς το χειρότερο της παραγωγικής διαδικασίας και των κινήτρων προς παραγωγή μιας χώρας. Η ανάλυση αυτού του θέματος είναι εξαιρετικά δύσκολη και δεν είναι της ώρας. Αντίθετα, είναι γεγονός ότι δικαιώματα επί του εδάφους, του πλούτου και της υλικής υποδομής μιας χώρας έχουν μόνο εκείνοι οι οποίοι με τις προσπάθειές τους και τους αγώνες τους έκαναν τη χώρα τους αυτό που είναι και δημιούργησαν τα αγαθά της, υλικά και πνευματικά. Αυτό φυσικά δεν σημαίνει ότι ξένοι δεν μπορούν να είναι ευπρόσδεκτοι σε μια χώρα.¹¹ Μπορούν αλλά μέχρι μόνο

11 Π.χ., είναι οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Αν και αυτές έχουν διαμορφωθεί από τα διαδοχικά κύματα των μεταναστών, Αμερικανοί συχνά βλέπουν τη μετανάστευση ως πρόβλημα. Καθιερωμένοι Αμερικανοί κοιτάζουν συχνά κάτω στους νέους μετανάστες. Οι πολιτιστικές συνήθειες των μεταναστών είναι συχνά στόχοι της κριτικής, ειδικά όταν προέρχονται οι νέες αφίξεις από μια διαφορετική χώρα από εκείνοι στην ιδρυμένη κοινότητα. Παρά τέτοιες εντάσεις, οι οικονομικές ανάγκες έχουν αναγκάσει πάντα Αμερικανούς για να επιδιώξουν τους μετανάστες ως εργάτες (laborers) και άποικοι (settlers). Η μεγάλη πλειοψηφία των μεταναστών στις Ηνωμένες Πολιτείες έχει έρθει σε αναζήτηση των εργασιών και της πιθανότητας να δημιουργηθεί καλύτερη ζωή για αυτούς και τις οικογένειές τους. Στην όλη την αμερικανική ιστορία, λιγότερο από 10 τις εκατό των μεταναστών

εκεί που επιθυμεί και επιτρέπει η φιλοξενούσα χώρα, Λιανός Θ.Π, (1999,σ.19).

1:3.1 ΠΑΡΑΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Ας πάρουμε το παράδειγμα της Ελλάδας. Εδώ είναι ολοφάνερο ότι αναγνωρίζεται πλέον από όλους ότι η παράνομη μετανάστευση έχει πάρει τεράστιες διαστάσεις και χει δημιουργήσει περισσότερα ίσως προβλήματα απ'όσα έχει λύσει. Π.χ., ο αριθμός των λαθρομεταναστών εκτιμάται ότι υπερβαίνει τις 500,000, αριθμός που αντιστοιχεί περίπου στο 10% του εργατικού δυναμικού. Αρχικά η παράνομη μετανάστευση είχε λύσει ορισμένα τοπικά προβλήματα έλλειψης εργατικού δυναμικού – κυρίως σε εποχές αιχμής – στη γεωργία, στις οικοδομές και σε διάφορες βιοτεχνίες. Η αφθονία του εργατικού δυναμικού και το καθεστώς της παρανομίας διευκολύνει τους εργοδότες διότι πληρώνουν χαμηλότερα μεροκάματα και διότι δεν πληρώνουν τις διάφορες εργοδοτικές εισφορές. Σήμερα όμως έχουν αρχίσει και φαίνονται έντονα τα προβλήματα της παράνομης μετανάστευσης. Η παρουσία των μεταναστών έχει επιβαρύνει σημαντικά την κοινωνική υποδομή της χώρας.

έχουν έρθει για πολιτικούς ή θρησκευτικούς λόγους. Οι οικονομικοί μετανάστες από την Ευρώπη, την Ασία, και τη λατινική Αμερική έρχονται στις Ηνωμένες Πολιτείες εθελοντικά. Άλλοι, περισσότεροι ειδικά τους αφρικανοί Αμερικανοί, μεταφέρθηκαν ακούσια στη Βόρεια Αμερική για να κάνουν την καταναγκαστική εργασία ή για να πωληθούν ως σκλάβοι. Ανεξάρτητα από τους λόγους που έρχονται στις Ηνωμένες Πολιτείες, οι νέοι μετανάστες χαρακτηριστικά εργάζονται σε εντατική-εργασία, (labor-intensive), και χαμηλό-πληρωμένα, και επικίνδυνα επαγγέλματα'—εργασίες που οι περισσότεροι άλλοι Αμερικανοί αποφεύγουν. Αντιμετωπίζονται συχνά με την περιφρόνηση έως ότου αφομοιώνουν—δηλαδή υιοθετούν τον επικρατούντα αμερικανικό πολιτισμό που καθιέρωσε από τους πιο πρώτους μετανάστες. Αν και οι μετανάστες αναμένονται για να απορροφήσουν τις πεποιθήσεις και τα πρότυπα της κυρίαρχης κοινωνίας, οι περισσότερες ομάδες προσπαθούν να διατηρήσουν την πολιτιστική κληρονομιά, τη γλώσσα, και τις θρησκευτικές πρακτικές τους. Μερικές ομάδες, όπως το Huguenots (γαλλικοί διαμαρτυρόμενοι) που μεταναστεύσανε κατά τη διάρκεια της αποικιακής περιόδου, που αφομοιώσανε μέσα σε μια ή δύο γενεές. Άλλοι όμως, όπως οι γερμανοί και ιρλανδοί του 19ου αιώνα, διατηρούν ακόμα μερικές πτυχές των παραδοσιακών πολιτισμών τους.

Παραδοσιακά οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν περιγράψει ως λειωμένο δοχείο, (melting pot), δηλαδή ένα σημείο όπου προηγούμενες ταυτότητες κάθε ομάδα μεταναστών λιώνονται για να δημιουργήσουν μια ενσωματωμένη, ομοιόμορφη κοινωνία. Από τη δεκαετία του '60, πολλοί Αμερικανοί έχουν απορρίψει τη μεταφορά δοχείων τήξης υπέρ της εικόνας του μωσαϊκού, μια εικόνα που δημιουργείται με τη συγκέντρωση πολλών μικρών πετρών ή κεραμιδιών. Πιστεύουν ότι, σε ένα μωσαϊκό, κάθε κομμάτι διατηρεί τη διακριτική ταυτότητά του, συμβάλλοντας σε ένα μεγαλύτερο σχέδιο. Οι συνήγοροι της μεταφοράς «μωσαϊκών» πιστεύουν ότι αυτό αντιπροσωπεύει καλύτερα την διαφορετική πολυπολιτισμική κοινωνία των Ηνωμένων Πολιτειών. Σήμερα, πολλοί Αμερικανοί εκτιμούν την πολιτισμική κληρονομιά τους ως σημαντικό μέρος της ταυτότητάς τους. Οι πιο πρόσφατες ομάδες από την Ασία, όπως βιετναμέζοι Αμερικανοί και κορεατικοί Αμερικανοί, έχουν ιδρύσει τις κοινότητες παράλληλα με εκείνους που εποικούνται από τους απογόνους των ευρωπαϊκών μεταναστών, όπως γαλλοαμερικανοί, γερμανοαμερικανοί, ιρλανδοαμερικανοί, ιταλοαμερικανοί και ελληνοαμερικάνοι, Dnnerstein, L. (2002).

Υπεύθυνοι παράγοντες δημόσιων ιατρείων και νοσοκομείων αναφέρουν ότι είναι μεγάλος ο αριθμός των μεταναστών που παρουσιάζονται σε αυτά για περίθαλψη. Ανάλογο είναι το φαινόμενο που παρατηρείται σε πολλά δημόσια σχολεία. Υπάρχει επίσης ένα σημαντικό κόστος για τους Έλληνες φορολογουμένους που προέρχεται από την αύξηση των δαπανών για την αστυνόμευση των πόλεων, των συνόρων και άλλων περιοχών. Σε αυτό βέβαια πρέπει να ληφθεί υπόψη το ψυχικό κόστος των ελλήνων πολιτών που έχει προκαλέσει η αναμφισβήτητη αύξηση της εγκληματικότητας εξαιτίας της παρουσίας των παράνομων μεταναστών. Πιο σημαντικές ίσως είναι οι συνέπειες της μετανάστευσης στην αγορά εργασίας και συγκεκριμένα επί της απασχόλησης των ελλήνων εργατών. Υπάρχει βέβαια και η αντίθετη άποψη, σύμφωνα με την οποία οι μετανάστες δεν εκτόπισαν Έλληνες εργάτες αλλά απασχολούνται σε εργασίες που οι Έλληνες δεν δέχονται με το τρέχον ημερομίσθιο. Είναι ολοφάνερο ότι οι παράνομοι μετανάστες κάνουν σήμερα δουλειές που ως πριν από λίγο καιρό έκαναν Έλληνες εργάτες, όπως π.χ. στις οικοδομές, σε βιοτεχνίες και σε διάφορες υπηρεσίες. Αν δεχθούμε ότι η υποκατάσταση είναι πέντε προς ένα, δηλαδή ότι πέντε μετανάστες εκτοπίζουν έναν Έλληνα εργαζόμενο, τότε η παράνομη μετανάστευση μπορεί να έχει εκτοπίσει και να έχει θέσει εκτός απασχόλησης περίπου 100,000 εργάτες. Αυτό σημαίνει ότι περίπου 2% της ανεργίας προκλήθηκε από την παράνομη μετανάστευση, Λιανός Θ.Π, (1999,σ.Δ5). Και για τους παραπάνω λόγους, φαίνεται ότι η μη-έλεγχο μετανάστευσης έχει σοβαρές αρνητικές επιπτώσεις. Η ουσία όμως μιας πολιτικής κρίνεται κυρίως από τις συγκεκριμένες λύσεις που δίδει σε συγκεκριμένα προβλήματα και όχι μόνο από τις γενικές προθέσεις προβλήματα.

1:4. ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

Το θέμα «Μετανάστευση» είναι ένα πρόβλημα με διεθνείς διαστάσεις και επηρεάζεται από: α) τις διεθνείς αλλαγές στην δομή και κατανομή της εξουσίας, που σήμερα βρίσκεται στα χέρια μιας ομάδας ατόμων που αποφασίζει για το «καλό» του κόσμου στο όνομα της παγκοσμιοποίησης και β) τις αλλαγές στις αρχές της παγκόσμιας τάξης των κοινωνιών (the principles of world order in societies).

Η λέξη «μετανάστευση» σε γενικές γραμμές, θεωρείται διεθνώς ως μία γεωγραφική μετακίνηση ατόμων από μια χώρα (χώρα αποστολής ή καταγωγής) σε μια άλλη χώρα (χώρα προορισμού ή υποδοχής) ή από μια περιοχή μιας χώρας (τόπος καταγωγής ή αναχώρησης) σε μια άλλη περιοχή της ίδιας χώρας (τόπος άφιξης ή εγκατάστασης), η οποία συνεπάγεται αλλαγή διαμονής του μετακινούμενου,¹² το μεγαλύτερο ποσοστό ατόμων που περιγραφούμε εδώ έχει να κάνει με το μέρος του πληθυσμού που ονομάζουμε «αναγκασμένη εκτόπιση» (Forced displacement), όπως οι πρόσφυγες. Εδώ χρειάζεται να αναφέρουμε ότι κατά τον UNHCR, από τα 27.4 εκατομμύρια άτομα που είχαν τεθεί υπό την επίβλεψή του, μόνο τα 14,5 εκατομμύρια θεωρούνται ως πρόσφυγες, οι υπόλοιποι θεωρούνται ως παλιννοστούντες μετανάστες (returnees), εσωτερικά εκτοπισμένα άτομα (internally displaced persons) και απλοί πολίτες που βρέθηκαν στους δρόμους εξ' αιτίας συγκρούσεων. Όμως, το πρόβλημα είναι ότι, εκτός από την εξαίρεση που έκανε ο UNHCR, υπάρχουν πάρα πολλοί άνθρωποι που αναγκάστηκαν από την γενικευμένη βία, την υπερβολική καταπίεση, την φτώχεια ή φυσικές καταστροφές να βρίσκονται μακριά από τον τόπο ή την χώρα καταγωγής τους, τους οποίους δεν εντάσσουν στην κατηγορία των προσφύγων, WCC, Addis Abeba, (1995, σελ.35).

Η μετανάστευση είναι η τρίτη πληθυσμιακή συνιστώσα, μαζί με την δείκτη τεκνογονίας και θνησιμότητας που επιδρά πάνω στο μέγεθος και στην δομή του πληθυσμού ενός κράτους. Το κύριο χαρακτηριστικό των στοιχείων της είναι ότι παρουσιάζουν διαχρονικά μεγάλες και απρόβλεπτες διακυμάνσεις και ότι γενικά σε ότι αφορά τα δημογραφικά και κοινωνικό-οικονομικά χαρακτηριστικά που τα δηλώνουν έχουν μειωμένη αξιοπιστία.

Κατά τα ελληνικά ιστορικά δεδομένα, οι μόνιμοι μετανάστες θεωρούνται οι Έλληνες πολίτες που έχουν την μόνιμη κατοικία τους στην Ελλάδα και μεταβαίνουν σε χώρα του εξωτερικού για να εγκατασταθούν για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο του έτους. Οι προσωρινοί μετανάστες θεωρούνται

¹² Σημείωση: Όπως προκύπτει από τον ορισμό αυτό, μετακινήσεις τουριστών, επισκεπτών, στρατευμάτων, νομάδων ή εποχικές μετακινήσεις εργαζομένων δεν περιλαμβάνονται (εδώ) στην έννοια της μετανάστευσης. Βλέπε επίσης: Παπαευαγγέλου- Γ. et al., (1992, σελ.117).

αντίθετα όσοι Έλληνες πολίτες που έχουν την μόνιμη κατοικία τους στην Ελλάδα και μεταβαίνουν σε χώρα του εξωτερικού και επανέρχονται στην Ελλάδα, με πρόθεση να παραμείνουν σε αυτήν μόνιμα ή τουλάχιστον για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο του 1 έτους, Παπαευαγγέλου Γ, et al.,(1992, σελ.117). Επίσης, δημογραφικά, οι έλληνες μελετητές χρησιμοποιούν τον όρο “καθαρή μετανάστευση” για να υποδηλώσουν εκείνους που εξήλθαν από την χώρα (μετανάστευση), όταν είναι περισσότεροι από εκείνους που εισήλθαν (παλιννοστούντες) σε αυτήν σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο (μια δεκαετία), ανεξάρτητα από το εάν πρόκειται για Έλληνες ή αλλοδαπούς και τον όρο (καθαρή παλιννόστηση), όταν συμβαίνει το αντίθετο, Δρεπάκης, Μ.Γ, (1996, σελ.13).

1:4.1. ΤΟ ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Η έννοια της λέξης «μετανάστευση» ποικίλει, ανάλογα με τον κλάδο της επιστήμης που θέλει να την μελετήσει. Είναι γεγονός ότι ο εκάστοτε ερευνητής πρέπει να προσέχει δύο σημαντικά πράγματα : την ποικιλομορφία και τις αναλυτικές προσεγγίσεις.

1:4.1.1 Η ΠΟΙΚΙΛΟΜΟΡΦΙΑ

Είναι γεγονός ότι πολλοί μελετητές χρησιμοποιούν πολλούς αριθμούς σε ορισμούς και ταξινομήσεις, προκειμένου να δείξουν ποιοι είναι οι «μετανάστες». Αυτό δείχνει την πολυπλοκότητα του θέματος, γι’ αυτό θα μπορούσε να πει κανείς ότι οι διάφοροι ορισμοί του έχουν σχετική αξία, αφού δεν αποδίδουν όλες τις μορφές της λέξης «μετανάστευση» (migration), Christoph Pachler et al., (1994, σελ.4).

Ο πιο απλός ορισμός θεωρεί την μετανάστευση σαν μια γεωγραφική μετακίνηση ατόμων σε ένα χρονικό διάστημα. Πολλοί όμως δεν συμφωνούν με τον ανωτέρω ορισμό, τον οποίο χαρακτηρίζουν ως υπεραπλουστευμένο. Για να είναι ένας ορισμός κατανοητός και ξεκάθαρος, πρέπει να δείξει τα εξής: α.) Τα στοιχεία της διαφοροποίησης (elements of differentiation), τα οποία δείχνουν αν είναι π.χ μετανάστες από αποικία (colonial settlers), μόνιμοι

μετανάστες (permanent emigrants), οικονομικοί μετανάστες (labor migrant), τροπικοί μετανάστες (sun-belt migrants), εκπαιδευτικοί μετανάστες (educational migrants) κ.λ.π. β.) Ο ορισμός πρέπει να περιλαμβάνει και την αιτία και τις μεθόδους (process) κίνησης, π.χ οι άνθρωποι μπορούν να μετακινούνται προς ή εκτός της χώρας τους ως μετανάστες στην χώρα υποδοχής ή απόδημοι μετανάστες (emigrants ή immigrants αντίστοιχα), μπορεί ακόμη να είναι παλιννοστούντες. Τα αίτια της μετακίνησης μπορεί να είναι πολλά, π.χ πολιτικά γεγονότα, οικονομικοί λόγοι, φυσική ή ανθρώπινη καταστροφή, εκτοπισμένοι ή καταναγκασμένοι (Displaced ή forced migration), δουλεμπωρία.¹³ Γ) Ο ορισμός πρέπει να δείξει επίσης το χρονικό διάστημα παραμονής του στην χώρα υποδοχής (long/medium/ temporary/permanent migrant), π.χ όσοι μετακινούνται για εργασιακούς λόγους (νόμιμα ή παράνομα) ή για αναζήτηση πολιτικού ασύλου. Όλοι αυτοί οι τύποι μεταναστεύσεων οδηγούν σε ένα περίπλοκο και πολυσύνθετο μοντέλο (Complex, multi-dimensional model), το οποίο ο Petersen ονομάζει Τυπολογία (Typology) (Βλ. πίνακα1:4.1.1).

πίνακα1:4.1.1

PETERSEN'S ΚΛΑΣΙΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ

ΣΧΕΣΗ relation	Μεταναστευτική Δύναμη	Κατηγορία Μεταναστών	ΤΥΠΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ type of migration	
			Συντηρητική Conservative	Καινοτομική Innovative
Φύση και άτομο Nature and man	Οικολογική ώθηση Ecological push	Πρωτόγονη έκταση Primitive ranging	Περιπλάνηση Wandering	Φυγή από την περιοχή
Άτομος ή (το αντίτιμο και το άτομο) r (equivalent and man}	Μεταναστευτική πολιτική	Αναγκαστική ώθηση Forced impelled	Φυγή εκτοπίσεων [Displacement flight]	Εμπόριο σκλάβων, Εμπόριο εργατών
Άτομο και οι κανόνες του man and his norms	ψηλότερη φιλοδοξία Higher aspiration	Ελεύθερα Free	Ομαδική Group	Πρωτοπορία [Pioneer]
Κοινωνική συμπεριφορά collective behavior	Κοινωνική ορμή Social momentum	Μαζική Mass	Εγκαταστημένη Settlement	Αστικοποίηση Urbanization

¹³ καταναγκασμένη Εκτόπιση[Forced Displacement]: οποία μπόρεσε να προκληθεί ως αποτέλεσμα της πτώσης της βιώσιμης κοινοτικής ζωής, πολιτικής αστάθειας, της καταστολής και της κατάχρησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καταστροφή των οικογενειών και Κοινοτήτων από την εθνική σύγκρουση, διεθνοποίηση του εμπορίου εξοπλισμού, η παγκόσμια [global] οικονομική δύναμη που αποκλείει μεγάλη τομεία της κοινωνίας από τη συμμετοχή σε κάθε επίπεδο οικονομικής, πολιτικής, κοινωνικής και πολιτιστικής ζωής, WCC,- Addis Ababa, (1995, σελ. 2).

Χρειάζεται να αναφέρουμε ότι τούτο το μοντέλο του Petersen δέχτηκε πολλή κριτική, επειδή παράβλεψε την ύπαρξη του κράτους και τα σύνορά του. Όπως ανέφεραν οι μελετητές που του άσκησαν κριτική, η μελέτη της μετανάστευσης, ως συνήθως προέρχεται από την παράβαση της συνοριακής πολιτικής μιας χώρας.

1:4.1.2. ΑΝΑΛΥΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

Πολλά χρόνια τώρα διάφοροι επιστήμονες προσπαθούν να δημιουργήσουν διάφορες παραδόσεις στο ζήτημα της μετανάστευσης, χρησιμοποιώντας διάφορα θέματα-κλειδιά και ερωτήματα για έρευνες, με αποτέλεσμα να υπάρχουν ποικίλες ερμηνείες. Επιστημονικοί κλάδοι, όπως : Ανθρωπολογία, Δημογραφία, Οικονομολογία, Γεωγραφία, Νομικές σπουδές, Πολιτικές Επιστήμες, Κοινωνιολογία, κ.λ.π. ασχολήθηκαν με το ζήτημα αυτό.

Εδώ θα ήθελα να αναφέρω κάτι που τώρα, σιγά – σιγά έχει αρχίζει να μπαίνει στην καθημερινή ζωή των Ευρωπαϊκών πολιτών, για την έννοια της λέξη «μετανάστευσης» στην Ευρώπη έχει μετατρέψει σε μια άλλη έννοια ,δηλαδή τώρα αντί τον παλιό όρο, έχουν αρχίζει να χρησιμοποιούν την λέξη «ελεύθερη κυκλοφορία των Ευρωπαϊκών πολιτών», μια έννοια που δεν μπορεί κανείς να σαφηνίσει εν σχέση με την παλιά έννοια που ξέρουμε μέχρι τώρα.

1:4.2. ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΗΣ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ

Είναι γεγονός ότι, βιολογικά λόγω επιβίωσης, ο άνθρωπος βρίσκεται συνεχώς σε μετακίνηση από τις φτωχές χώρες προς τις πλούσιες ή τις λιγότερο φτωχές, από επικίνδυνες περιοχές σε περισσότερο ασφαλείς, και από στείρα εδάφη σε εδάφη που μπορούν να του προσφέρουν την αναγκαία τροφή. Αλλά σήμερα, αρκετές έρευνες έχουν αποδείξει ότι οι μετακινήσεις των πληθυσμών οφείλονται ολοένα λιγότερο στην θέληση του ατόμου και περισσότερο στην βίαιη εξώθησή του να υιοθετήσει αυτή την λύση. Επίσης, έρευνες έχουν αποδείξει ότι 125 εκατομμ., ανθρώπων είναι σήμερα διεθνείς μετανάστες και ανάμεσά τους 14,5 εκατομμ., είναι αναγνωρισμένοι πρόσφυγες, 30 εκατομμ., είναι μη αποδεδειγμένοι μετανάστες

(undocumented migrants), ενώ περίπου 30 εκατομμ., είναι οι εσωτερικά εκτοπισμένοι (internally displaced persons). Όπως αποδεικνύεται σε πρακτικό και διοικητικό επίπεδο, οι κυβερνητικοί μηχανισμοί, οι διεθνείς νόμοι, και οι εθνικές πολιτικές δεν προλαβαίνουν να αντιμετωπίσουν την σύγχρονη μεταναστευτική ροή ανά χώρα, WCC- Addis Abeba,(1995,σελ.28).

1:4.2.1. ΑΙΤΙΕΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ (ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΗΣ) ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ

Οι αιτίες της μετανάστευσης είναι πολλές. Η βία π.χ., έχει πολλά πρόσωπα, τα περισσότερα κρυφά. Η εξόφθαλμη βία (πόλεμοι, εμφύλιες συγκρούσεις, συγκρούσεις μικρότερης εμβέλειας, που θέτουν όμως σε κίνδυνο την σωματική, ψυχική και πνευματική ακεραιότητα του ανθρώπου, φυσικές καταστροφές, περιορισμοί των ανθρωπίνων ελευθεριών κ.λ.π) οδηγεί στην προσφυγιά. Οι λανθάνουσες μορφές της (ανεργία, υποαπασχόληση ορισμένων παραγωγικών τομέων, άνιση κατανομή των εισοδημάτων, με συνέπεια την καλλιέργεια κοινωνικών ανισοτήτων, ελλιπής προστασία των πολιτών εκ μέρους του κράτους, πλημμελής κάλυψη των βασικών αναγκών του ανθρώπου για σωστή παιδεία, υγεία, ψυχαγωγία, κ.λ.π) οδηγούν στην μετανάστευση. Επιπλέον, το πρότυπο της “καλύτερης ζωής” που έχει υιοθετήσει ένα άτομο ή η επιθυμία του για την επανένωση με την οικογένειά του ή η επιθυμία του για επιστροφή στην γενέθλια γη, μπορεί να αποτελέσει ισχυρό κίνητρο για την μετανάστευση του ατόμου.

1:4.3. ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΝΙΓΗΡΙΑΣ [μετανάστες στην Ελλάδα]

Λίγα είναι γνωστά για το πότε ακριβώς εμφανίστηκαν αρχικά οι Νιγηριανοί στην Ελλάδα ως μετανάστες. Οι μετανάστες από την Νιγηρία αρχίσανε να μετακινούνται μαζικά στις δεκαετίες του '80 όταν μετά από το βραχίονα πετρελαίου (the oil boom), όπου άρχισε σιγά σιγά η οικονομική δύναμη της χώρας να μειώνεται και να πέφτει κάτω δραστικά και η αγοραστική αξία και επίσης της κατάστασης διαβίωσης του κόσμου λόγω συνήθως της κυβερνητικής οικονομικής κακοδιαχείρισης και της δημόσιας διαφθοράς μεταξύ των πολιτών. Το χειρότερο ήταν οι οικονομικές επικυρώσεις που δανείστηκαν από το διεθνές νομισματικό κεφάλαιο [ΔΝΤ] και άλλες χώρες

του Βορρά τις οποίες η χώρα δεν μπορούσε να ξεπληρώσει μετά λόγω της κυβερνητικής οικονομικής κακοδιαχείρισης και αυτά δυσκόλεψε τα πράγματα πάρα πολύ για την χώρα και για τον κόσμο γενικά. Κατά συνέπεια, πολλοί πολίτες θεώρησαν ότι είναι καλύτερο να δοκιμάσουν την τύχη τους έξω από τη χώρα τους και πήραν το δρόμο της ξενιτιάς.

Οι περισσότεροι που άφησαν τη χώρα τους πήγαν στις αγγλόφωνες χώρες στην Ευρώπη όπως τη Μεγάλη Βρετανία. Είναι μόνο λίγα που έκαναν τον δρόμο τους προς την Ελλάδα και μεταξύ αυτών ήταν οι Χριστιανοί που ήρθαν μέσω της υποτροφίας που δόθηκε από το ελληνικό υπουργείο εξωτερικών και την ορθόδοξη εκκλησία της Νιγηρίας¹⁴. Καθώς τα έτη περνούν το αριθμό συνέχιζε να αυξάνετε μέχρι το σημείο που είναι τώρα χίλια και παραπάνω περίπου. Σήμερα στην Ελλάδα έχουμε καλό αριθμό οικονομικοί μετανάστες από την Νιγηρία μεταξύ των οποίων, 70% είναι κυρίως οι Ιμπο.

¹⁴ **ΟΙ ΑΠΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΝΙΓΗΡΙΑ:** Σύμφωνα με τις αρχαίες δομές της Χριστιανικής Εκκλησίας υπήρχαν 5 διοικητικές κατανομές με τις αντίστοιχες διοικητικές έδρες, που ονομαζόντουσαν Εκκλησίες ή Πατριαρχεία. Η Εκκλησία της Ρώμης, το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως (μετέπειτα Οικουμενικό), το Πατριαρχείο Αλεξανδρείας, το Πατριαρχείο Αντιοχείας και το Πατριαρχείο Ιεροσολύμων. Μετά το μεγάλο σχίσμα των το 1050, η εκκλησία της Ρώμης απεκόπηκε των υπολοίπων, σχηματίζοντας την ονομαζόμενη Καθολική Εκκλησία, τα δε 4 Πατριαρχεία την Ορθόδοξη εκκλησία. Το κάθε ένα εξ. αυτών έχει την επικράτεια του, διοικητική και πνευματική. Το Πατριαρχείο Αλεξανδρείας και πάσης Αφρικής, είναι ένα μια εκ των πέντε αρχαιότερων Χριστιανικών Εκκλησιών και το δεύτερο εκ των τεσσάρων Ορθοδόξων Πατριαρχείων. Ιδρυτής του ήταν ο Απόστολος και Ευαγγελιστή Μάρκος, και πατριάρχες του υπήρξαν σπουδαίοι θεολόγοι και Άγιοι του Χριστιανισμού. Η Ελληνορθόδοξη εκκλησία της Νιγηρίας, είναι μια από τους νέους επισκοπές της Μητρόπολης Άκκρας (Δυτικής Αφρικής) που πρόσφατη ανυψώθηκε σε Μητρόπολη (2004). Στον Πατριαρχικό Θρόνο Αλεξανδρείας, υπάγονται Ιερές Μητροπόλεις, κατ' αρχάς της Αιγύπτου, και πάσης Αφρικής. Η Μητρόπολη της Άκκρας, που έδρα είχε το Γιαούντε του Καμερούν, και με δικαιοδοσία όλη τη Δυτική Αφρική, συμπεριλαμβανομένης φυσικά και της Νιγηρίας. Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο εμφανίζονται οι πρώτες ιεραποστολικές προσπάθειες στην νεότερη ιστορία της Ορθοδοξίας στην Αφρικανική ήπειρο και οι πρώτες εκ των νεωτέρων Αφρικανικών Ορθοδόξων κοινοτήτων στην Ουγκάντα και την Κένυα.

Στην Δυτική Αφρική, ο διαδεχθείς τον εκλιπόντα Μητροπολίτη Άκκρας Ευστάθιο το 1976, Μητροπολίτης Ειρηναίος Ταμαμβέκος, άρχισε την ιεραποστολική δράση ιδρύοντας την πρώτη Ορθόδοξη Αφρικανική Κοινότητα στην Γκάνα, στο Καμερούν και σε μικρότερη έκταση στα γύρο Γαλλόφωνα κράτη και τελικά στην Νιγηρία.

Το 1981, με πρόταση του Μητροπολίτη Άκκρας Ειρηναίου και του Μητροπολίτη Καρθαγένης του μετέπειτα Πατριάρχη Αλεξανδρείας Παρθενίου, ο Πατριάρχης Αλεξανδρείας Νικόλαος ΣΤ΄, διόρισε πρώτο μόνιμο εφημέριο στην Ελληνική Κοινότητα Λάγκος - τότε πρωτεύουσα της Νιγηρίας - τον Πρεσβύτερο Νικόλαο Ψαρομπά.

Το 1985 ο Σεβασμιότατος Μητροπολίτης Άκκρας Ειρηναίος χειροτόνησε τους πρώτους 'κληρικούς' στον βαθμό του Διακόνου και στην συνέχεια του Ιερέα, στον Ορθόδοξο Κοινοτικό Ναό της Αναστάσεως στο Iddo - Λάγκος. Σήμερα, η Ορθόδοξη εκκλησία της Νιγηρίας ανυψώθηκε σε Μητρόπολη του Ελληνορθοδόξου Πατριαρχείου Αλεξανδρείας και πάσης Αφρικής, με Μητροπολίτη τον Νιγηρίας Αλέξανδρο Γιαννίρη και 15 Νιγηριανούς κληρικούς.

1:4.4. ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Κατά σύγχρονη ιστορία της Ελλάδος η μετανάστευση κατά την μεταπολεμική περίοδο και έπειθα υπήρξε αποτέλεσμα σύμπτωσης ορισμένων παραγόντων: α) των παραγόντων απώθησης από την Ελλάδα και των παραγόντων προσέλκυσης στις χώρες υποδοχής (αντικειμενικοί παράγοντες) και β) του κοινωνικού και ψυχολογικού παράγοντα που καλλιέργησε την προδιάθεση για απομάκρυνση από την πατρίδα (υποκειμενικός παράγοντας), Ηρα Εμκε-Πουλοπούλου, (σελ. 71).

1:4.4. 1. ΟΙ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

Στην Ελλάδα δεν υπήρξε ποτέ υπερπληθυσμός, αλλά οι πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες που επεκράτησαν στην χώρα αμέσως μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο και κατά την διάρκεια του μεταναστευτικού ρεύματος της περιόδου 1953-1973 συνέθεσαν σοβαρές γενεσιουργές αιτίες μετανάστευσης. Επίσης, μετά την απελευθέρωση, κατά την διάρκεια και ύστερα από το τέλος του εμφύλιου πολέμου, οι αντεκδικήσεις, οι διώξεις, τα πιστοποιητικά κοινωνικών φρονημάτων που αποτελούσαν προϋπόθεση για απασχόληση, υποχρέωσαν πολλούς Έλληνες να εγκαταλείψουν την πατρίδα τους, κατά την περίοδο της δικτατορίας (1967-1970), με τους πολιτικούς διωγμούς και τους περιορισμούς της ατομικής ελευθερίας, πολλοί Έλληνες προτίμησαν ή αναγκάστηκαν να πάρουν τον δρόμο της ξενιτιάς. Η ανεργία, η υποαπασχόληση στην γεωργία και στον τομέα των υπηρεσιών, το χαμηλό εισόδημα και η άνιση κατανομή του στις διάφορες περιοχές της χώρας και μεταξύ των ποικίλων επαγγελματικών τάξεων, οι άσχημες συνθήκες επικοινωνίας, συγκοινωνίας, κατοικίας και περίθαλψης, που επικρατούσαν ιδιαίτερα στις αγροτικές περιφέρειες συνέβαλαν αποφασιστικά στην ενίσχυση της μεταναστευτικής κίνησης προς το εσωτερικό της χώρας και το εξωτερικό, Ηρα Εμκε-Πουλοπούλου, (σελ. 74).

1:4.4. 2. ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

Οι βιομηχανικές και οικονομικά ανεπτυγμένες χώρες της Δυτικής Ευρώπης και οι ΗΠΑ, ενδιαφέρονταν για εργατικά χέρια και κυρίως για εργάτες για

χειρονακτικές, βαριές, επικίνδυνες, δυσάρεστες και χωρίς κοινωνικό κύρος απασχολήσεις. Έτσι, με τις διμερείς συμβάσεις που υπέγραψαν οι ενδιαφερόμενες κυβερνήσεις και με τα μακροχρόνια συμβόλαια εργασίας των επιχειρήσεων των χωρών υποδοχής, διευκολύνθηκε η προώθηση της μετανάστευσης. Εδώ χρειάζεται να αναφέρουμε το γεγονός ότι οι χώρες υποδοχής προτίμησαν σε μεγάλο βαθμό μετανάστες από τις Μεσογειακές χώρες (Ελλάδα, Ιταλία, Ισπανία και Πορτογαλία), επειδή είχαν την ίδια “κουλτούρα” και τα προβλήματα που θα αντιμετώπιζαν θα ήταν πολύ λιγότερα από εκείνους άλλων χωρών. Επίσης με την ανάπτυξη της τεχνολογίας και της επιστήμης, οι χώρες υποδοχής, προκειμένου να προωθήσουν την περαιτέρω ανάπτυξή τους, είχαν ανάγκη από μορφωμένα και εξειδικευμένα στελέχη, τα οποία δεν μπορούσε το εκπαιδευτικό τους σύστημα να εξασφαλίσει μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα. Έτσι, διαμορφώθηκαν ευνοϊκές προϋποθέσεις που, μέσω διαφόρων γραφείων, εξασφάλιζαν την εγκατάσταση σ’αυτές μεταναστών επιστημόνων. Εξάλλου, τα ισχυρότερα κίνητρα (η υποκειμενική εκτίμηση των συνθηκών) που ώθησαν τους Έλληνες να εγκαταλείψουν την πατρίδα τους ήταν η προσδοκία και η αξίωση για μια καλύτερη ζωή, για μια σταθερή και προσοδοφόρα απασχόληση, για μια δυνατότητα αποταμίευσης και οικογενειακοί λόγοι που σχετίζονται κυρίως με την συγκέντρωση της οικογένειας και τις σπουδές των παιδιών, Ηρα Εμκε-Πουλοπούλου, (σελ.75-76). Επίσης, ψυχολογικοί λόγοι, ως απόρροια οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών, διαδραμάτισαν ουσιαστικό ρόλο στο μεταναστευτικό ρεύμα, όπως η απογοήτευση από την ζωή της υπαίθρου, η πεποίθηση ότι δεν υπάρχει πια μέλλον σ’αυτήν, η έλλειψη αισθήματος ασφάλειας, η υποχρέωση για προίκιση των παιδιών ή αδελφών, η επιθυμία για συμμετοχή στις απολαύσεις της καταναλωτικής κοινωνίας. Παράλληλα οι ελκυστικές διηγήσεις των μεταναστών που επισκέπτονταν ή επέστρεφαν στην πατρίδα, η τάση για περιπέτεια και απόκτηση εμπειριών και το ανυψωμένο γόητρο του πολυταξιδεμένου, αποτέλεσαν ορισμένες από τις αιτίες που άσκησαν σημαντική επιρροή σε εκείνους που αναζητούσαν μια καλύτερη ζωή.

1:4.4.3. ΞΑΦΝΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ ΡΟΛΟΥ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ

Η σημερινή δημογραφική κατάσταση της Ελλάδας απεικονίζει τις κοινωνικές αλλαγές που συντελέστηκαν στην πορεία των ετών και ήταν προϊόν όχι πάντα σοφών επιλογών. Παρά την βελτιωμένη εικόνα σε σχέση με ορισμένους δημογραφικούς δείκτες, η ανορθολογική αύξηση της αναλογίας του αστικού πληθυσμού με την υπερσυγκέντρωσή του στις δύο μεγαλύτερες πόλεις της Ελλάδας, Αθήνα–Θεσσαλονίκη, η εξωτερική μετανάστευση μεγάλου μέρους του ενεργού δυναμικού της χώρας, η δημογραφική γήρανση, η παράλληλη υπογεννητικότητα και η κατά συνέπεια εγκατάλειψη και ερήμωση της υπαίθρου συνετέλεσαν στα κοινωνικά προβλήματα που αντιμετωπίζει η χώρα σήμερα. Η υπεροχή της παλιννόστησης έναντι της αποδημίας, η επιστροφή εσωτερικών μεταναστών στους τόπους καταγωγής τους, η έλευση ευρωπαίων (εξειδικευμένων) από τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στα πλαίσια της ελεύθερης κίνησης ανθρώπων στα όριά της,¹⁵ με έντονο το ενδεχόμενο της μόνιμης εγκατάστασης, καθώς επίσης η αθρόα και ανεξέλεγκτη είσοδος μεταναστών (χωρίς άδεια εργασίας, ή ακόμη και παραμονής) από ασιατικές ή αφρικανικές χώρες, χώρες ανατολικό-ευρωπαϊκές (γενικά, αλλά κυρίως Αλβανών, παλιννοστούντων ποντίων και Βόρειο-Ηπειρωτών) και η ανοργάνωτη υποδοχή τους όξυναν τα ήδη έντονα κοινωνικά προβλήματα της χώρας και μάλιστα σε περίοδο οικονομικής ύφεσης, Ηρα Εμκε-Πουλοπούλου, σελ. 98-99, Ηλίας Κατσούλης et al, (1996, σ.324), Christoph Pachler et al., (1994, σ. 2).

Η ξαφνική αυτή αλλαγή του ρόλου της χώρας από αποδημητική χώρα σε χώρα υποδοχής μεταναστών δρομολογήθηκε από την δεκαετία του 1970, όταν άρχισε να εκδηλώνεται η οικονομική ύφεση στις χώρες υποδοχής της Δυτικής Ευρώπης και Η.Π.Α, με αποτέλεσμα την ανεργία και υποαπασχόληση και επακόλουθα την λήψη μέτρων για τον περιορισμό της υποδοχής και απασχόλησης αλλοδαπών και τον κατά συνέπεια εξαναγκασμό πολλών

¹⁵ Εδώ πρέπει να παρουσιάσουμε τρεις τύποι “ελευθέρων μετακινήσεων ανθρώπων” Α) διακυβερνητική/ διμερή ανταλλαγή ανθρώπινης εργασίας (bilateral Human labor exchange). Β) Η δια-βιομηχανικές (πολυεθνική) ή ενδο-βιομηχανικές ανταλλαγή ανθρώπινης εργασίας /η μετάθεση, και Γ) Εμπόριο ανθρώπων (Human Trafficking).

Ελλήνων να επιστρέψουν στον τόπο τους, Ηρα Εμκε-Πουλοπούλου, σελ. 76, Πετρόπουλος Ν. (1986, σελ. 30).

Η απόφαση να επιστρέψουν συνέβαλε θετικά στην ανάπτυξη της οικονομίας και στην βελτίωση των συνθηκών ζωής στην ύπαιθρο. Η αποκατάσταση της δημοκρατίας (το 1974) μετά την επτάχρονη δικτατορία, οι ρυθμίσεις για τον επαναπατρισμό, τις περιουσίες και την μεταφορά των ασφαλιστικών και συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων είχαν ως αποτέλεσμα την επιστροφή δεκάδων χιλιάδων πολιτικών προσφύγων. Επίσης, η ελαχιστοποίηση των δυνατοτήτων αποταμίευσης, που αποτελεί κύριο γνώρισμα του έλληνα μετανάστη, οι οικογενειακοί λόγοι και τα θέματα υγείας, συνέθεσαν κυριαρχικά κίνητρα για την παλιννόστηση. Από την άλλη, έλληνες επιστήμονες της ξενιτιάς εμφανίζονται διστακτικοί για την επιστροφή τους, επειδή η απαίτησή τους για εκτίμηση των υπηρεσιών τους, η εξασφάλιση δυνατοτήτων αποδοτικής εργασίας στον τομέα τους, έστω και με σημαντικά μειωμένο εισόδημα, δεν συνάντησε την δέουσα ανταπόκριση από την κυβέρνηση. Από έρευνες προκύπτει ότι οι παλιννοστούντες δεν είναι ικανοποιημένοι από τις δυνατότητες και τις συνθήκες εργασίας, καθώς και από τις κοινωνικές παροχές που ισχύουν στην Ελλάδα σήμερα, με συνέπεια να έχει καλλιεργηθεί δυσαρέσκεια και έντονη αμφιβολία για την επιλογή της επιστροφής στην πατρίδα, αφού αντιμετωπίζουν κατά τρόπο οξύ ακόμα και το πρόβλημα της επιβίωσης, Ηρα Εμκε-Πουλοπούλου, οπ, σ. 78. Η ταχύρυθμη κοινωνική ενσωμάτωση αυτών των ανθρώπων επιβάλλεται. Διεθνώς είναι γεγονός ότι η πολιτική εισόδου σε μία χώρα (entrance policies) είναι βασικότατη (προκαθορισμένος αριθμός των ατόμων που θα γίνονται δεκτά σε ορισμένο χρονικό διάστημα), ώστε παράλληλα να προετοιμάζεται αυτή η χώρα για την σωστή υποδοχή αυτών των ατόμων και την ενσωμάτωσή τους (integration policies) στον κοινωνικό ιστό της σαν ισότιμα μέλη.

1.5. ΠΟΙΟΙ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΤΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ Η ΤΙ ΣΗΜΑΙΝΕΙ ΝΑ ΕΙΣΑΙ «ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ» ΕΛΛΗΝΑΣ;

Η εργασία μας δεν θα είναι ολοκληρωμένη χωρίς να πούμε δυο λόγια για τους Έλληνες της διασποράς. Οι έλληνες της διασποράς είναι όλοι έλληνες

μετανάστες, που μπορεί να μην είχαν μεγάλες επιτυχίες, αλλά έγιναν άξιοι πολίτες (σε διάφορους τομείς της ζωής), που με την καλή διπλωματία και τον κόπο τους, έστησαν χιλιάδες “μικρές Ελλάδες”, στον ξένο τόπο και καλλιέργησαν με την παρουσία τους το Ελληνισμό, Χριστίνα Κοραή, (1999, σ 3),¹⁶ Conostas, D. & Platias A. (eds) (1993).

Παλιότερα, οι αρχαίοι Έλληνες έλεγαν ότι Έλληνας είναι όχι μόνο εκείνος που ανήκει στο ελληνικό έθνος και κατάγεται από την Ελλάδα, αλλά και εκείνος που κατέχει την ελληνική παιδεία, Μπαμπινιώτη, Γ. (1998, σ.596). Κατά τον Γ. Μανιάτη, σύγχρονος Έλληνας είναι «ο έχων ελληνικό πνεύμα» ή «ο έχων την Ελλάδα στην καρδιά του», Χριστίνα Κοραή, (1999, σ15). Με άλλα λόγια, είναι εκείνος που λαμβάνει όποιο κομμάτι της κληρονομιάς των ελλήνων – από τις Μυκήνες, τον Αριστοφάνη, το Βυζάντιο, τον Daniel Webster, τον Βύρωνα, την Μερκούρη, τον Ελύτη, την Κάλλας, τον Χατζηδάκη και επιδιώκει μέχρι θανάτου να το παραδώσει, βελτιωμένο όσο γίνεται, στην επόμενη γενιά, Χριστίνα Κοραή, (1999, σπ.). Και αυτό γίνεται κατανοητό μόνο όταν δεχτούμε ότι η ελληνική κληρονομιά δεν ανήκει μόνο στους Έλληνες, αλλά ανήκει σε όλον τον κόσμο, όταν δηλαδή, γίνει πεποίθηση ότι στ’ αλήθεια μπορούν να την μεταφέρουν με μοναδικό τρόπο στους υπόλοιπους και γίνει κατανοητό ότι κανείς – ούτε το ελληνικό κράτος, ούτε η Εκκλησία – δεν φέρουν την αποκλειστική ευθύνη της μοίρας του Ελληνισμού, Χριστίνα Κοραή, (1999, σπ.). Όλα αυτά σημαίνουν ότι οι Έλληνες πρέπει να επιδιώξουν την καλλιέργεια σχέσεων και συνεργασιών με τους μεγάλους πολιτιστικούς θεσμούς του κόσμου. Η ελληνική διασπορά στην ουσία, είναι που πρέπει σήμερα να ενεργήσει ως τα μπράτσα του Ελληνισμού που θα αγκαλιάσουν όλον τον κόσμο.

¹⁶ Είναι γεγονός ότι, από τα 17 εκατομμύρια που φτάνουν οι απανταχού Έλληνες: 10 εκ. ζουν στη μητρόπολη, περίπου 3,5 εκ. στην Αμερική, 710.000 στην Ωκεανία (Αυστραλία, Ν. Ζηλανδία), 1.286.740 στην Ευρώπη, 139.790 στην Αφρική, 69.200 στην Ασία. Αυτό σημαίνει ότι 61% ζουν στην Αμερική, 23% στην Ευρώπη, 13% στην Ωκεανία, 2% στην Αφρική και 1% στην Ασία.¹⁶ Η ελληνική ομογένεια των επτά εκατομμυρίων θεωρείται από τις πιο ισχυρές, αφού χιλιάδες ομογενείς της πρώτης, της δεύτερης και της τρίτης γενιάς βρίσκονται μέσα ή κοντά στα κέντρα των αποφάσεων (πολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά) των χωρών φιλοξενίας. Χριστίνα Κοραή, (1999, σ3).

1.5.1. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΑΠΟΔΗΜΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ (ΣΑΕ)

Μόλις τα τελευταία χρόνια, δηλαδή από τα τέλη της δεκαετίας του ογδόντα (1980), το εθνικό κέντρο άρχισε να ασχολείται μαζί με το ΣΑΕ. Το 1989, η οικουμενική κυβέρνηση, με τις ευλογίες όλων των κομμάτων, ψήφισε το νόμο 1867, ο οποίος στο άρθρο 17 προέβλεπε την έκδοση Π.Δ. για την σύσταση και λειτουργία του Συμβουλίου Απόδημου Ελληνισμού (ΣΑΕ). Το θέμα ανακινήθηκε κάπως επί κυβερνήσεως Μητσοτάκη, αλλά ουσιαστικό βήμα δεν έγινε. Το 1993, ο Ανδρέας Παπανδρέου, στις προγραμματικές εξαγγελίες της κυβέρνησής του έθεσε ως προτεραιότητα την ένωση του Απανταχού Ελληνισμού (ΑΕ). Το 1995, (Δεκέμβριο του '95) συγκλήθηκε η πρώτη παγκόσμια συνέλευση του Ελληνισμού και απέκτησε σάρκα και οστά το Συμβούλιο Απόδημου Ελληνισμού (ΣΑΕ), το οποίο αποτέλεσε, κατ'αρχήν, το συντονιστικό όργανο των περίπου 3.000 οργανώσεων των Αποδήμων (ομοσπονδίες, κοινότητες, εθνικό-τοπικοί σύλλογοι κ.λπ.) Το 1999, (1-9 Δεκεμβρίου) συγκλήθηκε στην Θεσσαλονίκη, η τρίτη παγκόσμια διάσκεψη του Συμβουλίου Απόδημου Ελληνισμού ΣΑΕ, Χριστίνα Κοραή, (1999, σπ.,σ 3).

Η τελευταία αυτή διάσκεψη είχε ως μεγάλη της πρόκληση, την ανανέωση και επέκταση της παγκόσμιας διοικητικής του εμβέλειας, αφού μέχρι στιγμής, μόνο 5-7% του απόδημου Ελληνισμού αντιπροσωπεύεται στο Συμβούλιο Απόδημου Ελληνισμού (ΣΑΕ). Το νέο Π.Δ. άνοιξε καινούργιο δρόμο για την είσοδο των νέων, των γυναικών, των επιτυχημένων απόδημων (κοινοβουλευτικών, επιχειρηματιών, επιστημόνων, ανθρώπων των Γραμμάτων και των Τεχνών κ.λπ.). Επίσης, προγραμματίζεται μια ολοκληρωμένη στρατηγική για την ουσιαστική συγκέντρωση του απανταχού Ελληνισμού, ειδικά για την υποδοχή αυτών που δεν συμμετέχουν μέχρι στιγμής.

Εδώ χρειάζεται να αναφέρουμε το γεγονός ότι, ακόμη και τώρα, υπάρχουν μερικοί που έχουν αντίθετη άποψη, θεωρώντας την κίνηση ως μια έκφραση υπερπατριωτισμού, που μπορεί στο μέλλον να καλλιεργήσει έναν εθνικισμό στο όνομα της πατρίδος. Δεν πρέπει να ξεχάσουμε να αναφέρουμε την σπουδαιότερη θέση που κατέχει η Ορθόδοξος Εκκλησία, διότι ως γνωστόν, ο

ανά τον κόσμο Ελληνισμός συγκεντρώνεται πρώτα από όλα γύρω από τους Εκκλησιαστικούς κύκλους των κοινοτήτων, π.χ, στα σχολεία, εκκλησιαστικά ιδρύματα, και κατά την συμμετοχή των πιστών στην Ορθόδοξη Χριστιανική παράδοση, Χριστίνα Κοραή, (1999, οπ.).

1.5.2. ΜΕΡΙΚΑ ΑΠΟ ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΕΙ ΤΟ ΣΑΕ

Όπως έλεγε ο κ. Ανδρέας Αθηνς, πρόεδρος του ΣΑΕ , «Κλαις όταν πονάς, για κάτι πολύ...Ίσως, εδώ στην Ελλάδα να μη δακρύνουν οι Έλληνες, γιατί δεν έζησαν τις ίδιες εμπειρίες με τον πατέρα μου και τους άλλους μετανάστες που βρέθηκαν στην ξενιτιά και πέρασαν όσα πέρασαν. Όταν θυμάσαι από πού ξεκίνησες, ποίες είναι οι ρίζες σου, και που βρίσκεσαι, τότε θα αντιδράς όπως εγώ...το ίδιο συμβαίνει και με τον πόλεμο. Μόνον όποιος τον έχει ζήσει, ξέρει», Χριστίνα Κοραή, (1999, οπ.σ.9).

Εν συντομία τρία είναι τα κύρια χαρακτηριστικά της ελληνικής διασποράς, α) ο εξωελλαδικός πληθυσμός που είναι μεγάλος σε σχέση με τον πληθυσμό της μητρόπολης (10 εκατομμύρια εντός, 7 εκτός), β) οι Έλληνες του εξωτερικού επιδεικνύουν αυξημένη κοινωνική και οικονομική ανέλιξη (upwards mobility). Γ) τα ιδιαίτερα πολιτιστικά στοιχεία των Ελλήνων, όπως η γλώσσα, θρησκεία, παραδόσεις, ασκούν μια μαγευτική σχεδόν, πίεση στους Έλληνες. Τα πολιτιστικά στοιχεία αυτά, τους σαγηνεύουν στο βαθμό, έτσι ώστε να μην μπορούν να αφομοιώνονται εύκολα, όπως άλλες εθνότητες στις χώρες υποδοχής και να διατηρούν μια σχέση υψηλής συναισθηματικής φόρτισης με την πατρίδα τους, Χριστίνα Κοραή, (1999, οπ.σ.9).

Μερικά από τα κοινωνικά προβλήματα που αντιμετωπίζει το Συμβούλιο Απόδημου Ελληνισμού (ΣΑΕ) είναι το γεγονός της αφομοίωσης των νέων Απόδημων στις χώρες υποδοχής και ο επαναπατρισμός τους, το θέμα της χρήσης δύο γλωσσών και το θέμα των μικτών γάμων και της διπλής ταυτότητας.

1.5.2.1.ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΑΦΟΜΟΙΩΣΗΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΑΠΟΔΗΜΩΝ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΠΑΝΑΠΑΤΡΙΣΜΟΥ ΤΟΥΣ

Τα προβλήματα των νέων αποδήμων δεν είναι παντού τα ίδια, π.χ., στην Ευρώπη αφορούν τον επαγγελματικό προσανατολισμό, τον ρατσισμό, που εκδηλώνεται με την αύξηση της δύναμης των ακροδεξιών κομμάτων, ενώ στις χώρες του πρώην ανατολικού μπλοκ, έχουν να κάνουν κατ' αρχάς με την ίδια την επιβίωση. Επίσης, η διαμόρφωση της διδακτέας ύλης στα ελληνικά σχολεία του εξωτερικού, οι εκπαιδευτικοί που έρχονται και δεν μιλάνε την τοπική γλώσσα κ.λ.π. αποτελούν σημαντικά προβλήματα, Χριστίνα Κοραή, (1999, οπ.).

Είναι γεγονός ότι, ανάμεσα τους νέους μετανάστες (δεύτερης και τρίτης γενιάς) και τους γονείς ή παππούδες τους υπάρχει ένα χάσμα. Οι περισσότεροι γονείς και παππούδες τους, στην συντριπτική τους πλειοψηφία, αρνούνται την διπλή τους ταυτότητα, κρατούν μόνο την ελληνική. Οι νέοι στην πλειοψηφία τους, δεν θέλουν την γκετοποίηση του Απόδημου Ελληνισμού (ΑΕ), αλλά την ελευθερία, αφομοίωση και ενσωμάτωσή τους στις κοινωνίες των χωρών όπου ζουν και την προβολή του ελληνικού πνεύματος μέσα από σύγχρονους όρους, Χριστίνα Κοραή, (1999, οπ.σ.15). Η σημερινή πραγματικότητα, είναι διαφορετική και οι σημερινοί νέοι, αναγκασμένοι να μεγαλώνουν σε τούτη την εποχή της επικοινωνίας και της πληροφορίας, έχουν οπωσδήποτε αναπτύξει διαφορετική αντίληψη για τα πράγματα ακόμη και για την διασκέδαση. Έντονο είναι βέβαια το φαινόμενο της αφομοίωσης πολλών νέων 2^{ης} και 3^{ης} γενιάς, οι οποίοι βρίσκονται να έχουν χάσει κάθε ελληνικό στοιχείο, την αγάπη για την πατρίδα, για την εκκλησία κ.λπ. (το φαινόμενο αυτό παρατηρείται έντονα στην Αμερική και σε πολύ μεγάλο βαθμό στις Δημοκρατίες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης), Χριστίνα Κοραή, (1999, οπ.σ.9).

Στο πρόβλημα του επαναπατρισμού της δεύτερης ή τρίτης γενιάς, σαφώς οι απόδημοι πάντα παραπονούνται στην μητέρα πατρίδα για την έλλειψη της σωστής πολιτικής στρατηγικής, π.χ., αν αποφασίσουν να έλθουν μόνιμα στην Ελλάδα, θα αντιμετωπίσουν το πρόβλημα της ισοτιμίας του πτυχίου τους και

μια τερατώδη γραφειοκρατία, θύμα της οποίας, βέβαια, πέφτει και ο ελλαδικός πληθυσμός. Παρ' όλ' αυτά, η μεγάλη απογοήτευσή τους προέρχεται από αλλού. Η νεοελληνική κοινωνία χαρακτηρίζεται από πλήθος ιδεολογικών αντιφάσεων που δυσκολεύουν τους παλιννοστούντες να καταλάβουν, π.χ., πολλοί είναι οι Έλληνες που χαρακτηρίζουν τους Αμερικανούς υλιστές, όταν την ίδια στιγμή, στο χρηματιστήριο παίζουν ακόμη και τη σύνταξή τους. Ακόμη και η λέξη «καλός» έχει σχεδόν ταυτιστεί εδώ στην Ελλάδα, με το «χαζός», την στιγμή που ο δικός μας πολιτισμός ανέπτυξε την έννοια «καλός καγαθός», Χριστίνα Κοραή, (1999, σπ.).

Είναι γεγονός ότι η Ελληνική κυβέρνηση κάνει τώρα δειλά βήματα, δημιουργώντας θεσμούς που στοχεύουν στη δημιουργία μιας πραγματικής «παγκόσμιας κοινότητας» των απόδημων του Ελληνισμού. Προτεραιότητα, όμως, πρέπει να δοθεί στην ίδια την ελληνική κοινωνία, όπου εμφανίζει ένα μεγάλο έλλειμμα ουσιαστικής κοινωνικής παιδείας, γενικότερα. Στην εκπαίδευση γενικά, τα παιδιά μας θα πρέπει, εκτός από τα σημαντικά κεφάλαια της ιστορίας τους, να μαθαίνουν και την ιστορία της διασποράς, να ξανά-διδασχτούν τις έννοιες «φιλότημο», «αριστεία», και «ήθος». Η πολιτεία θα πρέπει να μεριμνήσει για να υπάρξει κοινωνία των πολιτών, δημοκρατικοί και διαφανείς θεσμοί, κράτος πρόνοιας, και πνεύμα αξιοκρατίας. Είναι ανώφελο η Ελληνική κυβέρνηση να χρηματοδοτεί προγράμματα για τους απόδημους και μετά, στην καθημερινότητα, να τους αντιμετωπίζει ως «ξένους» στην ίδια τους την πατρίδα.

1.5.2.2. ΤΟ ΘΕΜΑ ΤΗΣ ΔΙΓΛΩΣΣΙΑΣ

Είναι γεγονός ότι στο εξωτερικό, η αμιγής ελληνική εκπαίδευση των ελληνόπουλων έχει αποτύχει. Γι' αυτό είναι τόσο μικρή η προσέλευση των παιδιών στα ελληνικά σχολεία του εξωτερικού. Αυτό συμβαίνει επειδή δεν μπορεί σε μια ξένη χώρα, το 95% των μαθημάτων να γίνονται στην ελληνική γλώσσα. Αυτό σημαίνει ότι το παιδί αυτόματα θα αποκόβεται και θα μειώνεται η δυνατότητα ανάδειξης και ανέλιξής του στο περιβάλλον της χώρας όπου ζει μόνιμα. Άλλωστε η εμπειρία δείχνει ότι, παρά το γεγονός ότι πολλοί Έλληνες μετανάστες πίστευαν ή πιστεύουν ότι θα επιστρέψουν, τελικά η ζωή τα φέρνει

έτσι που το 90% να παραμένει. Τα παιδιά τους όμως, πρέπει να εξοπλιστούν με δυο γλώσσες και με δυο εναλλακτικές δυνατότητες, να μπορούν να περάσουν είτε στα ελληνικά ή στα ξένα πανεπιστήμια της χώρας όπου ζουν, Χριστίνα Κοραή, (1999, σπ.σ.13). Είναι ευτύχημα που τώρα, η ελληνική κυβέρνηση έχει αρχίσει να συνεργάζεται με τις κυβερνήσεις των χωρών όπου ζουν οι απόδημοι, έτσι ώστε να εξασφαλισθεί η προώθηση της δίγλωσσης ελληνικής εκπαίδευσης μέσα στα νέα μοντέλα των τοπικών σχολείων των χωρών αυτών. Με τούτο τον τρόπο καλλιεργεί ένα ευρύτερο κλίμα φιλελληνισμού, αφού θα μπορούν να μαθαίνουν ελληνικά ακόμη και παιδιά μη ελληνικής καταγωγής.

1.5.2.3. ΤΟ ΘΕΜΑ ΤΩΝ ΜΙΚΤΩΝ ΓΑΜΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΙΠΛΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ

Στο Συμβούλιο Απόδημου Ελληνισμού ΣΑΕ, το ανησυχητικό φαινόμενο που το ταλαιπωρεί είναι το θέμα των μικτών γάμων και της διπλής ταυτότητας, επειδή πιστεύει ότι πολλοί νέοι 2^{ης} και 3^{ης} γενιάς έχουν χάσει κάθε ελληνικό στοιχείο. Από τα 7 εκατομμύρια των αποδήμων τώρα πια μόνο το ¼ έχει γεννηθεί ή μεγαλώσει στην Ελλάδα. Οι υπόλοιποι έχουν άλλες πατρίδες, άλλες ευκαιρίες, άλλες δυνατότητες. Σε γενικές γραμμές, μπορεί κανείς να πει ότι στην Ευρώπη, δεν έχει εμφανιστεί τόσο έντονα, όπως είναι τώρα στην Αμερική όπου οι μικτοί γάμοι των ελλήνων έχουν φθάσει το 90%, ενώ στο Βέλγιο π.χ., είναι μόνο 60% τα τελευταία χρόνια, Χριστίνα Κοραή, (1999, σπ.σ.11). Για την αντιμετώπιση τούτου του προβλήματος, το Συμβούλιο Απόδημου Ελληνισμού (ΣΑΕ) συνεργάζεται στενά με την Ελληνική κυβέρνηση, που προσπαθεί να μιμηθεί τη εβραϊκή φόρμουλα το «Birthright Israel» με άλλο όνομα, δηλαδή, το πρόγραμμα της επιστροφής στις ρίζες «Back to the Roots».

1.5.2.4. ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ ΣΤΙΣ ΡΙΖΕΣ « Back to the Roots»

Το πρόγραμμα της επιστροφής στις ρίζες, «Back to the roots», ήταν μια από τις διάφορες πολιτικές (Policies) που εκπονεί το Υπουργείο Εξωτερικών της Ελλάδας σε συνεργασία με το ΣΑΕ, για την αφομοίωση των απόδημων της

δεύτερης, της τρίτης και τέταρτης γενιάς, που κινδυνεύουν να αφομοιωθούν από τις ξένες κοινωνίες του εξωτερικού, Χριστίνα Κοραή, (1999, σπ.σ.12).

Επιστημονικά έχει αποδειχθεί ότι οι απόδημοι που έρχονται σε επαφή με την ιστορική πατρίδα τους, δυο – τρεις φορές κατά την διάρκεια της προ-εφηβείας, εφηβείας και ενηλικίωσής τους, συνειδητοποιούν την μεγάλη σημασία που έχουν οι ρίζες τους. Αυτό σημαίνει ότι τα παιδιά αυτά, θα έχουν την πατρίδα τους πάντα στην καρδιά τους, Χριστίνα Κοραή, (1999, σπ.σ.11). Και όταν αυτή η προσπάθεια γίνεται στο πλαίσιο οργανωμένων προγραμμάτων φιλοξενίας και ανταλλαγών εμπειριών, οι απόδημοι γνωρίζουν από κοντά την πατρίδα των προγόνων τους, μαθαίνουν τον πολιτισμό και την ιστορία της και τις αρχές τις οποίες το ελληνικό πνεύμα κληροδότησε στην ανθρωπότητα.

1.5.2.5. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ ΣΤΙΣ ΡΙΖΕΣ (Back to the Roots)

1.5.2.5.1. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΠΡΟΒΟΛΗΣ ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ

Η ελληνική διασπορά έχει διαδραματίσει αξιόλογο ρόλο στην προβολή των εθνικών συμφερόντων στις χώρες που την φιλοξενούν, Χριστίνα Κοραή, (1999, σπ.σ.13). Επομένως, μπορούμε να πούμε ότι η μελλοντική της προσφορά θα εξαρτηθεί από την διατήρηση των δεσμών της με την Ελλάδα, την επιδίωξη στόχων συμβατών με τα συμφέροντα της χώρας διαμονής και το κυριότερο, την συνεχή αναπροσαρμογή μεθόδων και στόχων δράσης στις μεταβαλλόμενες εγχώριες και διεθνείς συνθήκες.

1.5.2.5.2. ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Ένα μέρος του προγράμματος back to the roots (BTR) πρέπει να είναι επιχορηγούμενο και μερικώς αυτοχρηματοδοτούμενο. Αυτό σημαίνει ότι μόνον οι δήμοι και οι κοινότητες της χώρας μπορούν να το φέρνουν σε πέρας με επιτυχία. Στην διάσκεψη του ΣΑΕ (1999) στην Θεσσαλονίκη, ζήτησαν από την τοπική Αυτοδιοίκηση (ΤΑ) της χώρας να δημιουργήσει πρωτόκολλα συνεργασίας με τις εθnikοτοπικές ομάδες του απόδημου Ελληνισμού και να συνυπογράψουν τις προγραμματικές συμβάσεις, έτσι ώστε από εκεί και

εμπρός, π.χ., οι Κρήτες να φιλοξενούν Κρήτες νέους απόδημους, οι Θρακιώτες να φιλοξενούν Θρακιώτες, οι Χιώτες τους δικούς τους κ.λπ. Η μεγάλη ανακούφιση ήρθε όταν η κυβέρνηση στην απάντηση ανάθεσε την ευθύνη της οργάνωσης τούτων των προγραμμάτων φιλοξενίας τελικά στα χέρια της ΤΑ., κάτι που τώρα γίνεται ετησίως, Χριστίνα Κοραή, (1999, σ12).

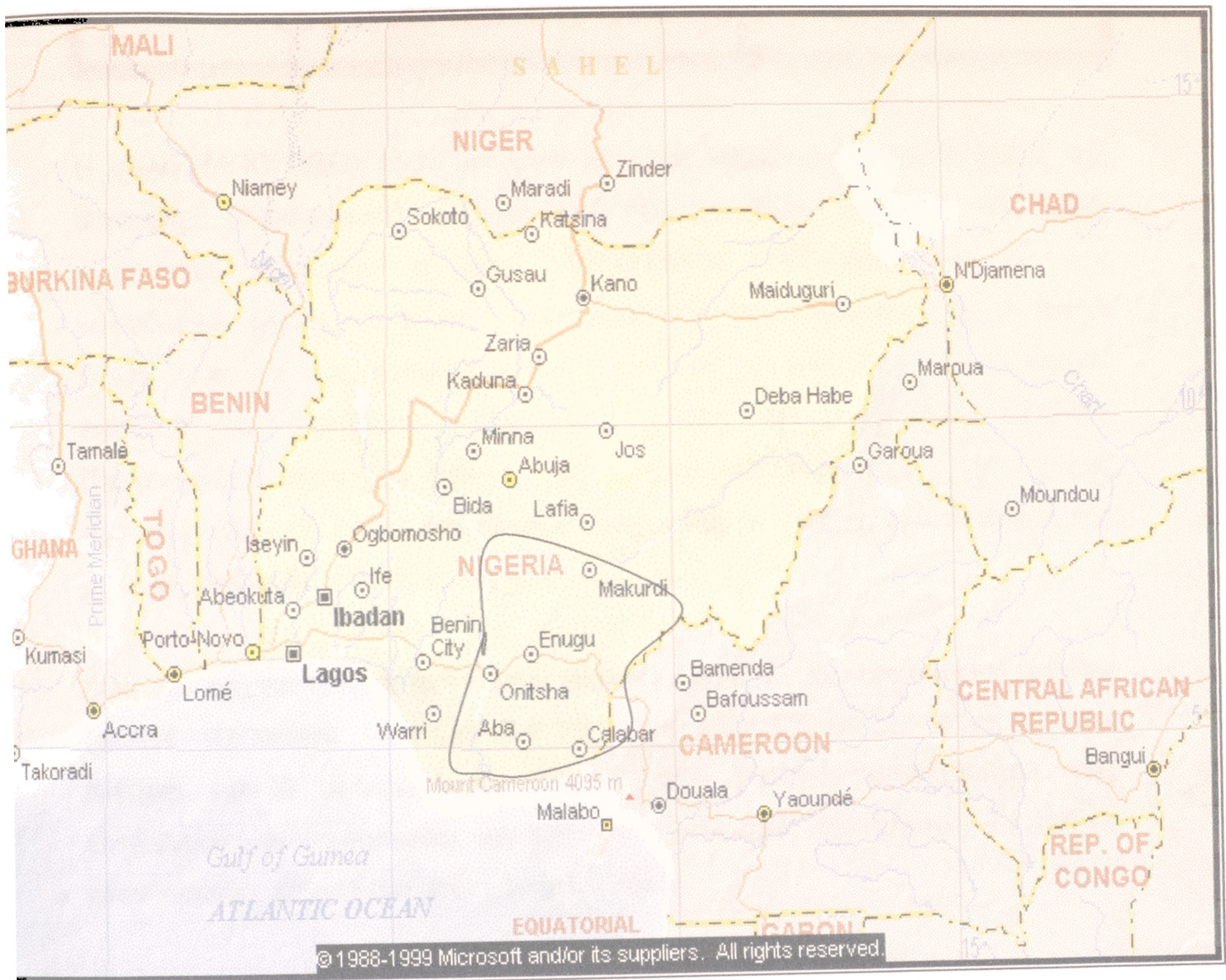
1.5.2.5.3. ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΔΙΚΤΥΟ ΝΕΟΛΑΙΑΣ

Οι συντονιστικές επιτροπές της νεολαίας Ευρώπης (ΣΕΝΕ) προσπαθούν να δημιουργήσουν δίκτυα με νέους έλληνες κάτω από 35, που έχουν κοινά ενδιαφέροντα: επιχειρηματίες, αθλητές, ανθρώπους από το χώρο των γραμμάτων και των Τεχνών. Με τούτο τον τρόπο, τους φέρνει σε επαφή με τους Ελλαδίτες και με τους Κύπριους, να ανταλλάξουν απόψεις, να δουν ακόμη και αν μπορούν να συνεργαστούν. Εδώ χρειάζεται να αναφέρουμε το γεγονός ότι, σε τούτο πρόγραμμα της νεολαίας, ελεύθερα μπορούν να συμμετέχουν και ξένοι συνομήλικοι τους, που έχουν τα ίδια ενδιαφέροντα, ίσως και προβλήματα. Αυτό σημαίνει ότι, οι τελευταίοι αποκτώντας μια διαφορετική επαφή με την Ελλάδα, μπορούν να γίνουν και αυτοί φιλέλληνες, Χριστίνα Κοραή, (1999,οπ.,σ.9).

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ-ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΦΥΛΗΣ ΙΜΠΟ ΤΗΣ ΝΙΓΗΡΙΑΣ

Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΦΥΛΗΣ IMBO (IBO LAND) ΤΗΣ ΝΙΓΗΡΙΑΣ

εικόνα 1.

ΟΙ ΙΜΠΟ ΠΡΙΝ ΤΟ 1472

Η φυλή ΙΜΠΟ (IBO) είναι μια από τις τρεις κυριότερες εθνικές φυλές της Νιγηρίας.¹ Πληθυσμιακά, η φυλή ΧΑΟΥΣΑ (HAUSA), που ζει στον βορά, προηγείται, ακολουθεί η φυλή ΓΙΕΡΟΥΜΠΑ (YERUBA), που ζει στο νοτιοδυτικό, μέρος της χώρας, ενώ, τρίτη στη σειρά έρχεται η φυλή ΙΜΠΟ (IBO), που ζει στο νοτιοανατολικό μέρος της χώρας. Οι Ιμπο αριθμούν περίπου 16.1 (million) εκατομμύρια ψυχές, Bethesda, M.D, (1991). Πληθυσμιακά, ήταν μια από τις παρά πολύ μεγάλες φυλές της δυτικής Αφρικής, αλλά εξ' αιτίας του δουλεμπορίου συρρικνώθηκε στο σημερινό της μέγεθος, Mary, R. (1995, σ.15).

Από την αρχαιότητα, οι Ιμπο ήταν γνωστοί ως αγρότες, ειδικευμένοι τεχνίτες (skilled craftsmen) και μεγάλοι επιχειρηματίες και ακόμα σήμερα, στην Νιγηρία και σε ολόκληρη την Αφρική, είναι γνωστά τα σημαντικά τους επιτεύγματα στην γεωπονία, την τέχνη, την οικονομία, την πολιτική και κυρίως στην παιδεία, Daryl Ford & G.I.Jones, (1967).

1.1 Η ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΤΟΥΣ:

Η φυλή Ιμπο είναι μια διακεκριμένη ομάδα ανθρώπων που ζει στο νοτιοανατολικό μέρος της Νιγηρίας. Είναι γεγονός ότι, ο ίδιος ο λαός πιστεύει ότι δεν ξέρει ακριβώς την αρχική του προέλευση. Και όπως λένε, ακόμα και οι προγονοί τους αγνοούσαν την προέλευσή τους, με αποτέλεσμα, οι πληροφορίες μας να προέρχονται περισσότερο από την προφορική παράδοση που πέρναγε από τους γονείς στα παιδιά τους, CF: Mbiti, J.S. (1991,σ.12).

¹ Στην Νιγηρία, υπάρχουν 250 φυλές. Και μεταξύ τους, μπορεί κανείς να τους ομαδοποιήσει σε αυτές τρεις μεγάλες φυλές που αναφέραμε επάνω.

εικόνα (1.1)

Κατά τον Olaudah Equiano (1789),² έναν από τους “πατέρες” της σύγχρονης ιστορίας της φυλής Ιμπο σε ένα βιβλίο του “The Ibo civilization”, που ήταν ένα από τα πρώτα που γράφτηκαν για την φυλή αυτή, ανέφερε τα εξής: “οι Ιμπο, είναι ένας λαός που ζει σε μια περιοχή της δυτικής Αφρικής, όπου η φύση είναι γενναιόδωρη, οι ανάγκες μας είναι λίγες... Έχουμε αρκετό καλαμπόκι, μεγάλη παραγωγή βαμβακιού, ανανά, μπανάνας, που φυτρώνουν μόνα τους (χωρίς καλλιέργεια), έχουμε και ζαχαροκάλαμο, από το πιο καλό της περιοχής, διάφορα είδη καρυκευμάτων, νοστιμότατα φρούτα που δεν μπορείς να τα βρεις στην Ευρώπη. Η γεωργία είναι η κύριά μας απασχόληση και όλοι συμμετέχουν, άνδρες, γυναίκες, και ακόμα τα παιδιά. Από παιδιά, συνηθίσαμε όλοι να δουλεύουμε ομαδικά. Ο καθένας συνεισφέρει κάτι στον κοινό μας σκοπό και αυτό σημαίνει ότι πάντα για ολόκληρο το χρόνο, έχουμε όλοι κάτι να κάνουμε, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει αργία (idleness), ούτε όμως και ζητιάνοι. Εκτός από το γεγονός ότι υφαίνουμε τα ρούχα μας με το βαμβάκι που βγάζουμε από τη γη μας, κατασκευάζουμε κεραμικά είδη και εργαλεία για την γεωργία και όπλα για πόλεμο και για κυνήγι, στην ουσία οι ανάγκες μας ήταν λίγες. Οι δικοί μας, μας έμαθαν να ζούμε με λίγα και να

² ΟΛΑΥΔΑΗ ΕΟΥΙΑΝΟ: Ήταν ένας από τους Ιμπο οι οποίοι πωλήθηκαν ως σκλάβος και ελευθερώθηκαν αργότερα. Το 1789 δημοσίευσε ένα από το πρώτο βιβλίο για την πατρίδα του “Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΙΜΠΟ”. Βλ. επίσης: Basil Davidson, 1969, σ.170.

Filename: 5 main work file chap 1
Directory: C:\Documents and Settings\EMMANUEL U
OPARAOCHA\Desktop\wk in progress\finished wk
Template: C:\Documents and Settings\EMMANUEL U
OPARAOCHA\Application Data\Microsoft\Templates\Normal.dot
Title: ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ, ΤΜΗΜΑ
ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ
Subject:
Author: EMMANUEL OPARAOCHA
Keywords:
Comments:
Creation Date: 12/05/2005 3:22 PM
Change Number: 56
Last Saved On: 29/11/2005 12:41 AM
Last Saved By: EMMANUEL U.OPARAOCHA
Total Editing Time: 223 Minutes
Last Printed On: 05/12/2005 6:11 AM
As of Last Complete Printing
Number of Pages: 3 (approx.)
Number of Words: 17.909 (approx.)
Number of Characters: 102.084 (approx.)

με την οικογένεια του. Η γη αυτή περιβάλλεται πάντα από φράκτη και τάφρο, τα σπίτια είναι περιμετρικά χτισμένα, ενώ στην μέση της αυλής είναι το “όμπι”, περίπτερο όπου υποδέχονται τους επισκέπτες και γίνονται οι οικογενειακές συναντήσεις. Τούτος ο χώρος είναι το κέντρο της κοινωνικής μας ζωής, (Basil Davidson 1969,σ.170). Επιπλέον, θα έλεγε κανείς ότι, ο τυπικός Ιμπο είναι άνθρωπος με καστανά σκούρα μαλλιά, μελαχρινό δέρμα και μιλάει την γλώσσα Ικμπο (IGBO)”.

Στην Νιγηρία υπάρχουν πολλές φυλές που έχουν πολλές ομοιότητες στην φυσιολογία και στην παράδοση με τους Ιμπο, αλλά είτε δεν το γνωρίζουν ή δεν θέλουν να έχουν καμία επαφή με αυτούς, όπως είναι οι Μέσο-Δυτικοί Ιμπο (Mid Western Ibo), οι Ιδομάς (the Idomas), οι Οτρούκπο (the Otrukpo), οι Άναμ (the Anams), οι Ούρομπος (Urobos), οι Ισεκίρις (the Ichekiris) και οι Ριβερς (the Rivers). Ο τρόπος ομιλίας τους και πολλά άλλα στοιχεία των παραδόσεών τους προδίδουν αναμφισβήτητες ομοιότητες με την παράδοση των Ιμπο.³

Θεωρείται ότι οι Ιμπο είναι απόγονοι των Εβραίων, μερικοί μάλιστα λένε ότι το όνομα Ιμπο προέρχεται από το όνομα Hebrew (Εβραίοι). Στην παράδοση των Ιμπο, υπάρχουν πολλά στοιχεία που ομοιάζουν στην Εβραϊκή παράδοση, π.χ. στην Βίβλο, στο Leviticus, όπου ο Μωυσής ανέλυσε τον Εβραϊκό τρόπο αγροτικής καλλιέργειας, φαίνεται η καταπληκτική ομοιότητά του με την “περιοδική καλλιέργεια της γης” που ακολουθούν οι Ιμπο. Μοιράζουν την γη σε επτά μέρη, και κάθε χρόνο καλλιεργούν ένα μόνο μέρος, παίρνοντάς τα με την σειρά και αφήνοντας τα υπόλοιπα ανεκμετάλλευτα, μέχρι να ξαναφθάσουν στο πρώτο μετά από επτά χρόνια. Έκτος από αυτό, υπάρχει ομοιότητα στο τρόπο της ανδρικής και της γυναικείας περιτομής με εκείνον που επικρατεί στον βορά της Αφρικής και Μέσης Ανατολής, μόνο που εκεί την κάνουν στην εφηβεία. Πολλοί πιστεύουν ότι οι Ιμπο προέρχονται από την ομάδα KWA (Κουά), της δυτικής Αφρικής. Αυτή η ομάδα ήταν από τις μεγαλύτερες ομάδες ανθρώπων (largest black Africans) που έζησαν από τα παράλια της δυτικής Αφρικής μέχρι την νότιο Αφρική. Στην Νιγηρία, αν κάνει κανείς μια σωστή

³ Dr. Douglas Obiahu, An Interview taken from him by the Author, in Athens, 9/2/2001.

απογραφή, προσθέτοντας τις προαναφερθείσες φυλές που συγγενεύουν με την φυλή Ιμπο, θα διαπιστώσει ότι οι Ιμπο είναι η μεγαλύτερη εθνική ομάδα. Είναι η πρώτη εθνική ομάδα που εγκαταστάθηκε στην Νιγηρία και αυτή η διαπίστωση εδράζεται στα ευρήματα των αρχαιολογικών ανασκαφών στην Νιγηρία, με το όνομα “πολιτισμός ΝΟΚ των Ιμπο” (Ibo NOK-Culture), ηλικίας περίπου 15 αιώνων, που ανήκουν στην χρυσή εποχή της (Golden Age). Αυτές οι ανασκαφές απέδειξαν ότι όλοι οι λαοί που εξαπλώθηκαν στην περιοχή που σήμερα γνωρίζουμε ως περιοχή των Ιμπο (Ibo land) μέχρι την άλλη άκρη της δυτικής Αφρικής ανήκουν στον πολιτισμό των ΝΟΚ, Basil, Davidson (1969,οπ,σ.23).

1:2. Η ΙΚΜΠΟ (IGBO) ΓΛΩΣΣΑ.

Η γλώσσα Ικμπο είναι μια από τις γλώσσες που ανήκουν στην οικογένεια γλωσσών που λέγεται ΚWA⁴ (The KWA Languages). Οι γλώσσες ΚWA ομιλούνται περίπου από το 4.500 π.Χ σε πολλές περιοχές της δυτικής Αφρικής, (Basil Davidson 1969,οπ,σ.170). Εν τούτοις, οι γλώσσες ΚWA έμειναν άγραφες μέχρι τα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Εδώ μπορεί κανείς να πει ο δυτικός τρόπος γραφής (Αγγλικά) και τέχνης, στην διάρκεια του Βρετανικού αποικισμού, ώθησαν τον λαό να αποδώσει με γράμματα την προφορική του γλωσσική παράδοση. Η γλώσσα Ικμπο είναι μια πολυτονική γλώσσα π.χ., η λέξη “akwa” (ακουα), ανάλογα με το ποιο γράμμα τονίζεται κάθε φορά σημαίνει “ρούχα”, “κρεβάτι”, “αυγό”, “κλαίω”. Αν και αυτή η γλώσσα φαίνεται δύσκολη σε έναν ξένο για να την μάθει, είναι μια πλούσια και μουσική γλώσσα, πλούσια σε φιλοσοφία, παροιμίες και ιδιωματισμούς. Οι Ιμπο πιστεύουν ότι η παροιμία πλουτίζει την γλώσσα, οπότε όποιος δεν ξέρει παροιμίες, ιδιωματισμούς ή μύθους είναι ακόμα φτωχός στην έκφρασή του και οποιαδήποτε γλώσσα χωρίς όλα αυτά είναι γυμνή και ξερή. Οι παροιμίες και οι ιδιωματισμοί είναι πάρα πολύ σημαντικοί, επειδή τους χρησιμοποιούν για να εκφράζουν τις κοινωνικές τους αξίες, πίστη και στάσεις προς την ζωή Nwala, T.U. (1985).

⁴ The KWA Languages: are groups of West African Languages spoken from Liberia to Nigeria along the coast and in the immediate hinterland. It includes the AKAN languages, AGNI, YORUBA, IBO, EDO and the NUPE. Βλ. επίσης: WEDEL (Webster’s encyclopedic)1989, σ.548

1:3. Η ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ.

Παραδοσιακά, η περιοχή της Νιγηρίας που θεωρείται προγονική πατρίδα των Ιμπο (Ibos ancestral homeland) βρίσκεται γεωγραφικά περίπου ανάμεσα στον ποταμό Νίγηρα (river Niger), τον ποταμό Μπενουέ (river Benue), τον ποταμό Κρος (Cross-river) και τον Ατλαντικό Ωκεανό. Η περιοχή εκτείνεται σε περίπου 40.922 τετραγωνικά χιλιόμετρα. Οι πρώτοι Ευρωπαίοι που έφθασαν στην περιοχή αυτή, εξέφρασαν την εντύπωσή τους για την περιοχή αυτή, λέγοντας ότι "η περιοχή των Ιμπο είναι μια ενδοχώρα, όπου τα δάση βασιλεύουν, όπου τα σπίτια, τα περιβόλια, τα χωράφια και τα ζώα πρέπει να μάθουν να ζουν και να ανθίζουν αρμονικά κάτω από την σκιά των πυκνών δασών".

εικόνα (1.4)

1:4. Η ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΕΝΔΥΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΦΥΛΗΣ ΙΜΠΟ.

Παραδοσιακά, στην ενδοχώρα (Hinterlands) τα μικρά αγόρια και κορίτσια φορούν λίγα ρούχα ή τίποτα, μέχρι την εφηβική ηλικία τους. Τα νέα αγόρια φορούν απλές μακριές βαμβακερές πουκαμίσες (jumper) και κοντό πανταλόνι, ενώ τα κορίτσια, απλά βαμβακερά φορέματα. Οι άνδρες φορούν μια ελαφριά

μακριά ρόμπα μονόχρωμη ή πολύχρωμη επάνω από ελαφρά πανταλόνια και καπέλο φτιαγμένο από το ίδιο ύφασμα ή κεντημένο με λευκό-κόκκινα σχέδια, Mary Reidy, (1995, σ.83). Η γυναικεία ενδυμασία αποτελείται από μπλούζα και δυο κομμάτια υφασμάτων περιτυλιγμάτων (wrappers) για την μέση και τα κάτω άκρα του σώματος. Τα δυο αυτά υφασμάτινα περιτυλίγματα είναι στολισμένα με πολύχρωμα γεωμετρικά σχέδια και τα τοποθετούν το ένα επάνω στο άλλο. Το πρώτο, γύρω από την μέση μέχρι τον αστράγαλο, ενώ το δεύτερο, επάνω από το πρώτο μέχρι τα γόνατα. Εκτός από αυτά, οι γυναίκες φορούν επίσης ένα κομμάτι από το ίδιο ύφασμα ως περιτύλιγμα της κεφαλής (head ties) ή αφήνουν το κεφάλι ακάλυπτο, αλλά με τα μαλλιά πλεγμένα προσεκτικά σε κοτσιδάκια (plaited) και στολισμένα με κλωστές, σκουλαρίκια και περιλαίμια σε διάφορα χρώματα και σχήματα και βραχιόλια από ξύλο ή διάφορα είδη κοκάλων, Salome, C.N. (1985,σ.18). Μπορεί να πει κανείς ότι η παραδοσιακή ενδυμασία των Ιμπο αποδεικνύει ότι έχουν μια άριστη αίσθηση του χρώματος, Sylvia Leith-Rose, (1965).

1:5. Η ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΕΜΒΡΙΘΗΣ ΠΙΣΤΗ ΤΩΝ ΙΜΠΟ.

Οι παραδοσιακοί Ιμπο είχαν μια βαθιά πίστη στον Θεό (τον δημιουργό των πάντων) και πίστευαν ότι ήταν πάντα κοντά τους, Mbiti, J.S. (1991,σ.45). Αλλά σε γενικές γραμμές, μπορεί κανείς να πει ότι οι Ιμπο ήταν πολυθεϊστές. Πίστευαν και λάτρευαν πολλούς θεούς. Η πίστη τους στηριζόταν σε ένα ιεραρχικό σύστημα τριών βαθμίδων α) στην πρώτη θέση της ιεραρχίας ήταν το υπερφυσικό ον (CHUKWU-the great God) ή ο Δημιουργός (CHINEKE-God the creator) β) τα πνεύματα (Umuagbara), που διέθεταν λιγότερη δύναμη και γ) τα πνεύματα των πεθαμένων προγόνων τους. Πίστευαν ότι ο Θεός είναι άναρχος και πανίσχυρος και για να μπορέσει κανείς να τον πλησιάσει, έπρεπε να περάσει από τους πιο προσιτούς θεούς, όπως ήταν τα πνεύματα των πεθαμένων προγόνων, που ήταν οι μεσολαβητές των ανθρώπων. Η πίστη τους, όπως προαναφέραμε, επικεντρωνόταν στην ρήση “Να ζεις σημαίνει να είσαι θρησκευόμενος μέσα σ’ ένα θρησκευόμενο κόσμο” (To be is to be religious in a religious world) (βλ. σχήμα 2.5.1^B). Σε κάθε έκφανση της ζωής τους αντανάκλατο η πίστη ότι τα πάντα στο κόσμο κυβερνούνται από τους θεούς και τους προγόνους, Salome, C.N. (1985,σ.20). Η παραδοσιακή αυτή

στάση των Ιμπο για την ζωή και την υπερφυσικότητα είναι κατανοητή, μόνο αν αναγνωρίζει κάποιος το γεγονός ότι ζούσαν διαρκώς στην σκληρή πραγματικότητα του φυσικού τους περιβάλλοντος. Πίστευαν ότι η ανθρωπότητα έχει όρια και ότι μια υπέρτατη δύναμη ελέγχει τα πάντα, Isichei, E. (1977). Κάθε μορφή της τέχνης τους αποτελούσε έκφραση της ευγνωμοσύνης τους (relish) προς τον Θεό Δημιουργό και αναγνώρισης της θέσης του ανθρώπου μέσα στο σύμπαν, Mbiti, J.S. (1991^B, σ 12).

1.5.1 Η ΚΟΣΜΙΚΗ ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΤΩΝ ΙΜΠΟ.

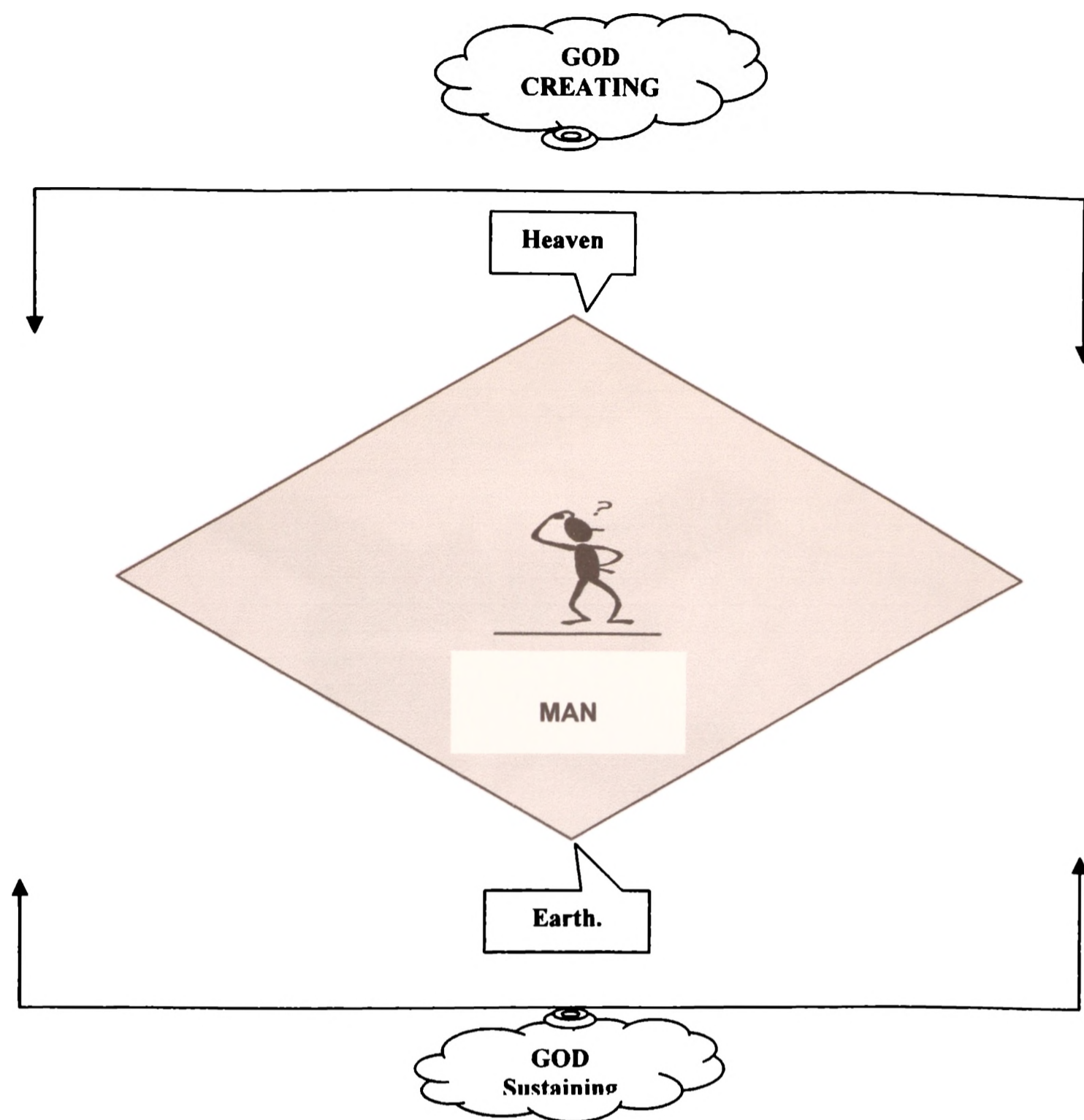
Πίστευαν στον δυϊσμό⁵ στην ύπαρξη α) των ανθρώπων και β) των πνευμάτων που λειτουργούσαν αχώριστα και σε αλληλεξάρτηση και κατά την αρχή της ευεργετικής αμοιβαιότητας (Principle of beneficial reciprocity), Salome, C.N. (1985, σ.2). Επομένως η ύπαρξη ήταν μια σύνθεση του υλικού με τον πνευματικό κόσμο, του ορατού με τον άορατο, του καλού με το κακό, του έμψυχου με τον άψυχο κόσμο. (βλ. ΣΧΗΜΑ 1.5.1^α).

1.5.2. ΟΙ ΘΕΟΤΗΤΕΣ (Deities).

Στην παραδοσιακή κοινωνία των Ιμπο, είναι γεγονός ότι σχεδόν κάθε χωριό είχε μία από τις πιο ισχυρές θεότητες ως προστάτιδά του. Πίστευαν ότι ο φυσικός κόσμος ελεγχόταν από υπερφυσικές δυνάμεις (Supernatural forces). Οι θεότητες συσχετιζόνταν με το φυσικό περιβάλλον, τα ποτάμια, τα δέντρα, το κλίμα, την τοπογραφία και τα τέσσερα φυσικά στοιχεία (γη, νερό, φωτιά, αέρας) και έδιδαν το όνομά τους σ' αυτό, λόγου χάριν Imo river, Idemili river, Otankra river, Ulas river. Το συχνό φαινόμενο της αστραπής συσχετιζόταν με τον θεό του κεραυνού (Amadioha). Αφού αυτοί οι άνθρωποι ήταν αγρότες και τους ενδιέφερε πολύ η ευφορία της γης, πίστευαν στην θεότητα της γης (Ala ή Ahajioku ή Ifejioku). Σε μερικές περιοχές, πίστευαν ότι οι θεότητες αυτές μεσολαβούσαν ανάμεσα στους δυο κόσμους, εκείνον των ζώντων και εκείνον των πεθαμένων και ότι η παρουσία τους ήταν έντονα αισθητή στην κοινωνία.

⁵ ΔΥΪΣΜΟΣ: η ποιότητα της ύπαρξης διπλός, π.χ., το τμήμα της πραγματικότητας σε δύο αδιάλλακτες ουσίες π.χ. ο νους-το ύλη του Cartesians ή ο πλατωνικός δυϊσμός, το δόγμα ότι η ανθρώπινη φύση διαιρείται ενάντια εαυτού της (ψυχή και σώμα, άγγελος και κτήνος) ή το δόγμα ότι δύο ευδιάκριτες αρχές, αγαθό και κακό, κυβερνούν τον κόσμο, Webster encyclopedia. (1988, pp.287).

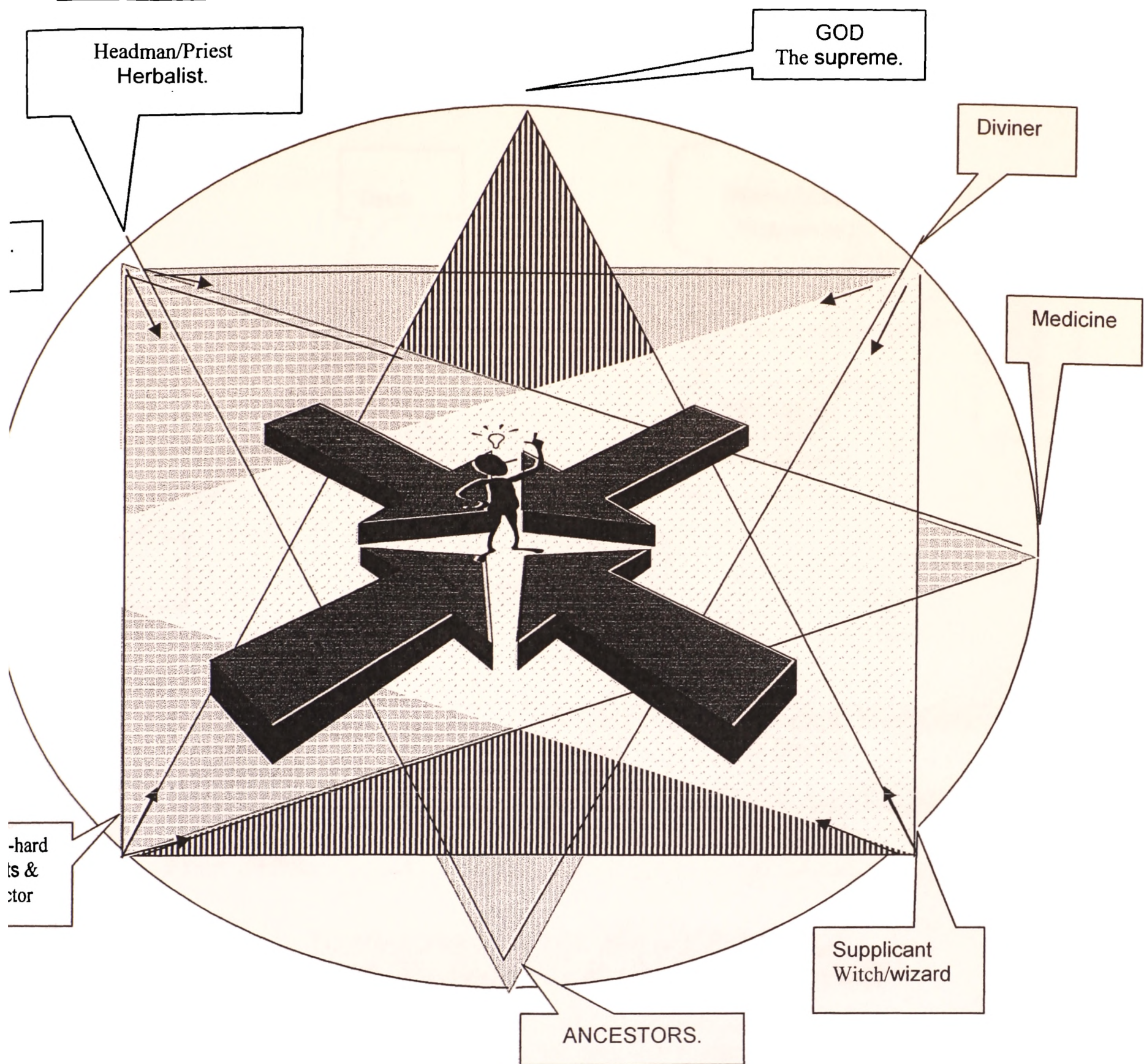
Η ΑΦΡΙΚΑΝΙΚΗ ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΤΟΥ ΣΥΜΠΑΝΤΟΣ⁶

Σχήμα (1.5.1.^α)

⁶ Οι Αφρικανοί βλέπουν τον κόσμο όπως ορατό και αόρατο, ατελείωτο και χωρίς όρια. Ο Θεός αντιμετωπίζεται ως sustainer, φύλακας και upholder του ατόμου που ζει στη γη. Το άτομο γενικά αντιμετωπίζεται ως κέντρο του κόσμου (αυτό σημαίνει ότι χωρίς άνθρωπος δεν υπάρχει τίποτα). Διαφορετικά, χωρίς άνθρωπος δεν υπάρχει τίποτα για να σκεφτούμε για το Θεό. Ο άνθρωπος είναι που όπως τον ιερέα μεσολαβεί μεταξύ τον κόσμο και το Θεό. Ξύνει επίσης τον κόσμο, μιλεί σε αυτό, ακούει το, δημιουργεί και ζει είτε "στην αρμονία" ή "στη δυσαρμονία" με αυτό. Επομένως, άνθρωπος είναι που θεωρείται να έχει μετατρέψει ένα μέρος του κόσμου σε ιερό αντικείμενο κ.λπ. John S. Mbiti. (1991²).

ΙΕΡΑΡΧΙΑ ΤΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΦΡΙΚΑΝΙΚΗ ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΤΟΥ ΣΥΜΠΑΝΤΟΣ⁷

σχήμα (1.5.1^β)

⁷ Αυτό το διάγραμμα παρουσιάζει set of inter-locking τρίγωνα που αντιπροσωπεύσουν τις σχέσεις που η αφρικανική θρησκεία στήριξη μεταξύ τελετουργικών ρόλων και των πηγών δύναμης. Η βάση κάθε τριγώνου συμβολίζει την αισθητή, τελετουργική πτυχή της θρησκείας τους π.χ., The herbalist, patients and their native doctors, priests diviners and witch/ wizard. Η κορυφή κάθε τριγώνου συμβολίζει την πηγή ενέργειας που, κάθε ρόλος (ιεραρχία) σχεδιάζεται στην παγίδα. Τα τέσσερα τρίγωνα αντιπροσωπεύουν τέσσερις δυνάμεις [ΘΕΟΣ ο ανώτατος] και τις άλλες τρεις χαμηλότερες δυνάμεις – [ΠΡΟΓΟΝΟΙ, ΙΑΤΡΙΚΗ, ΚΑΚΟ,].

ΘΕΟΣ ο ανώτατος: Εδώ, είναι το ουρανός (αρσενικό) και supplicant (μάγισσα /μάγος) ποιοι εκτελούν τις τελετουργικές ενέργειες απαραίτητες να προβλέψουν την εξουσία διαθέσιμη από την πηγή.

Οι ΠΡΟΓΟΝΟΙ: Εδώ, είναι το Headman/ο ιερέας (herbalist/ εγγενής γιατρός) και diviner (μάγισσα/μάγος) που είναι αρμόδιοι για τις ιεροτελεστίες που καθιερώνουν και διατηρούν τη σωστή σχέση με αυτές τις πηγές δύναμης.

Η ΙΑΤΡΙΚΗ: Εδώ, είναι το herbalist/ο εγγενής γιατρός, και ο εγγενής γιατρός ασθενών που έχουν τη γνώση και τη δυνατότητα να εκτελέσουν τις ιεροτελεστίες και τα τελετουργικά που είναι απαραίτητες, για τη θεραπεία και την προστασία της κοινωνίας κ.λπ.

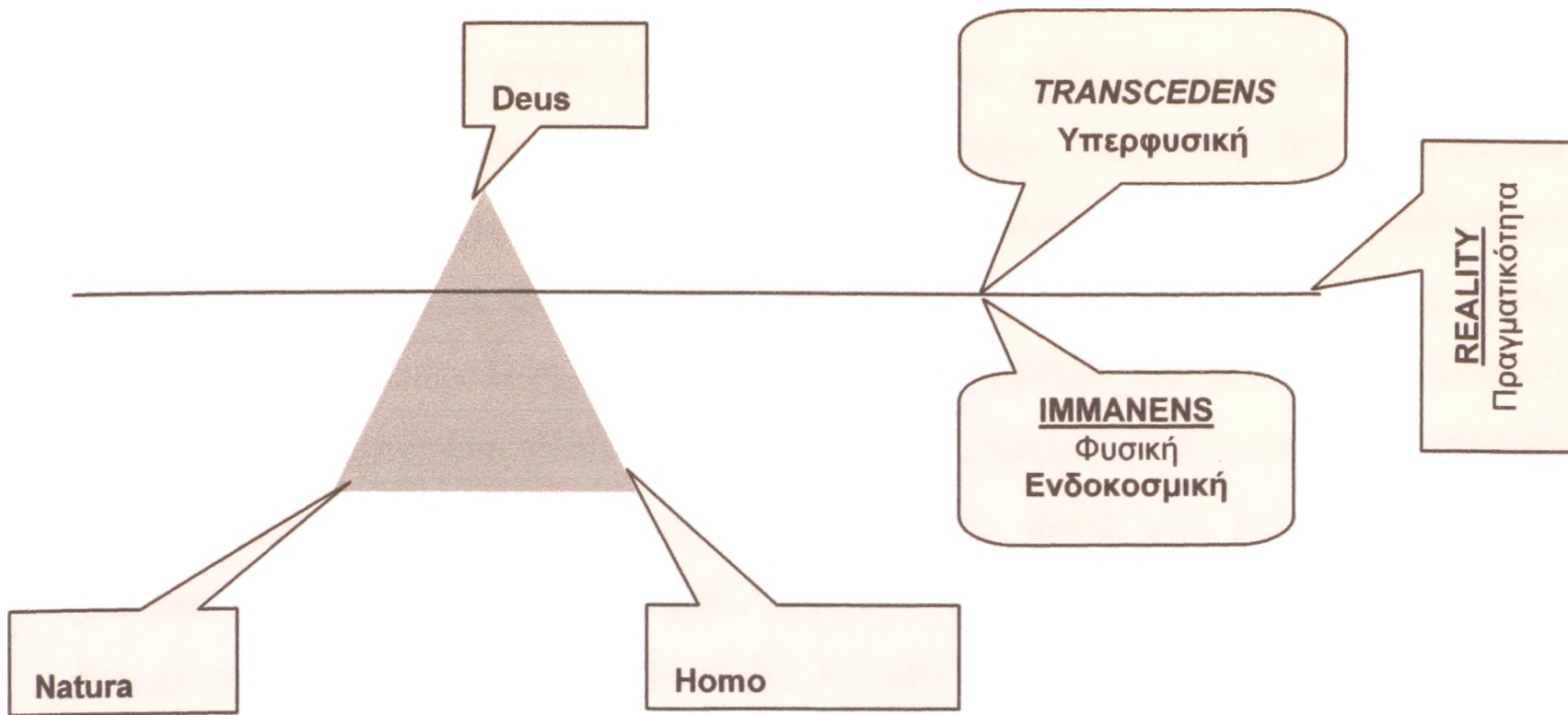
ΤΟ ΚΑΚΟ: Εδώ, έχουμε το sorcerer, τη μάγισσα και το μάγο, οι οποίοι έχουν τη γνώση/την πρόθεση για να διαστρεβλώσουν και να στρίψουν τη δύναμη γενικά διαθέσιμη από τις πηγές για τις καλές ή καταστρεπτικές άκρες [destructive ends].

Σημείωση: Αυτός ο σχηματισμός τριγώνων είναι ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα του συστήματος που χρησιμοποιείται από τους αφρικανικούς προγόνους για να χτίσει τις πυραμίδες, π.χ., εάν οργανώνετε τις τέσσερις άκρες (κακό – ιατρικής – προγόνων – Θεών) μαζί, αυτόματα, εσείς θα έχετε ενώπιόν σας, η μεγάλη πυραμίδα..

Βλ. επίσης: E. Thomas Lawson,(1985, σ. 28).

ΤΟ ΔΥΤΙΚΟ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟ ΚΟΣΜΟΕΙΔΩΛΟ
The western-medieval Cosmo-idol [Image of the world]

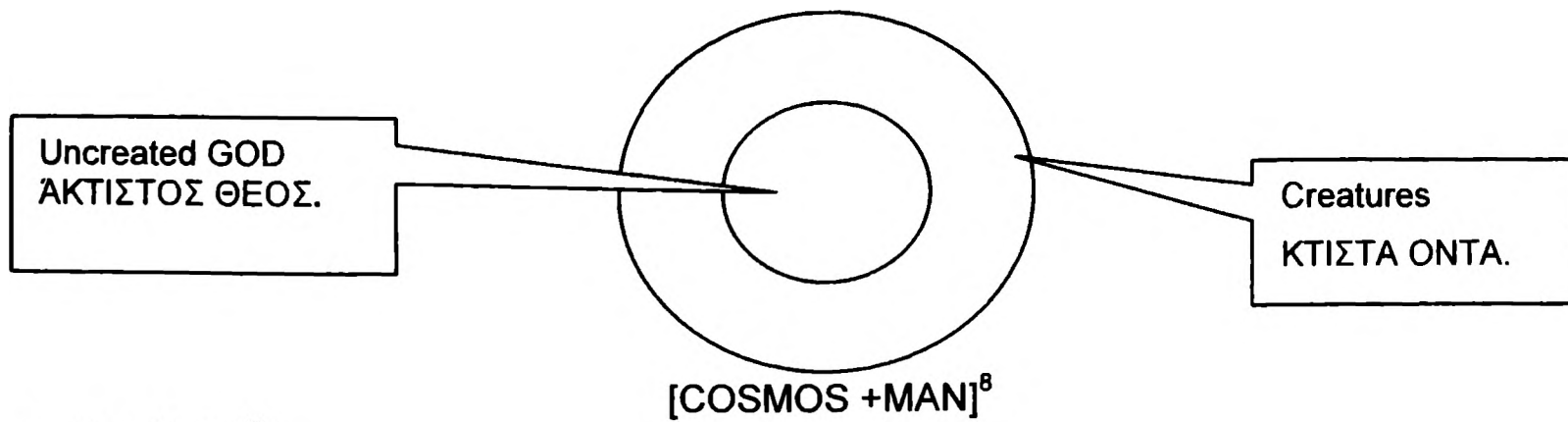
Ο δυϊσμός (φυσικού – Υπερφυσικού) (Immannens- transcendens.)

TRANSCEDENS Υπερφυσική Υπερβατική	GRATIA [Χάρη]	FIDES: THEOLOGY (Credo) [Πίστη]:
IMMANENS Φυσικό Ενδοκοσμικό	NATURA [Φύση]	RATIO: PHILOSOPHY (Intelligo) [Λόγος]

ΤΟ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟ (BYZANTINO) ΚΟΣΜΟΕΙΔΩΛΟ
The Eastern (BYZANTIN) Cosmo –idol [Image of the World].

Η Διαλεκτική Κτιστού – Άκτιστου
[The Dialectic [Created – Uncreated]

σχήμα (2.5.1^γ).

⁸ Πάντα τα όντα ή κτιστά εστί ή άκτιστα. Ει μεν ουν κτιστά, πάντως και τρεπτά... Τρεπτά τóινυν όντα, πάντως και κτιστά. Κτιστά Δε όντα, πάντως υπό τίνος εδημιουργήθησαν. Δει Δε τον δημιουργόν άκτιστον είναι. Ει γαρ εκείνος εκτίσθη, πάντως υπό τίνος εκτίσθη, έως αν έλθωμεν εις τι άκτιστον, Ι. Δαμασκηνος, Έκδοσης ακριβής της ορθοδόξου πίστεως, Α',111:PG94.796.AC, Βλ. επίσης: Μ.Π. Μπεγζος, (1990,σ. 15^{β&γ}).

1:5.3. Ο ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΣ ΘΕΟΣ (Chi).

Πίστευαν επίσης ότι όλοι είχαν έναν ξεχωριστό προσωπικό θεό, διαφορετικό για κάθε άνθρωπο. Ήταν ένας προσωπικός και εφ' όρου ζωής “φύλακας άγγελος”, υπεύθυνος απόλυτα για την τύχη του ανθρώπου σε τέτοιο βαθμό, ώστε, όταν ένα άτομο δεν πήγαινε καλά στην ζωή του, θα έπρεπε να παρακαλέσει τα πνεύματα των πεθαμένων προγόνων του να μεσολαβήσουν στον προσωπικό του θεό για να αλλάξει στάση ή να πεθάνει ο ίδιος, ώστε επανερχόμενος στην ζωή, να αλλάξει τον προσωπικό του θεό. Η πεποίθηση αυτή έδειχνε την πίστη (Belief) των Ιμπο στην μετεμψύχωση και την αντίληψη ότι ο θάνατος δεν ήταν το τέλος της ζωής, αλλά μια μεταβατική φάση (transient phase) σε μια άλλη ζωή. Δηλαδή πίστευαν ότι μετά τον θάνατο, το άτομο συνέχιζε να ζει σε έναν άλλο κόσμο και επιπλέον ότι μπορούσε να επιστρέψει ξανά στην ζωή. Θεωρείτο λοιπόν, μεγάλη ατυχία για κάποιον να έχει έναν κακό ή ασυντόνιστο προσωπικό θεό, Salome, C.N. (1985,σ.23).

1:5.4. ΟΙ ΠΡΟΓΟΝΟΙ (Ndi Ichie).

Πίστευαν ότι ιεραρχικά τα πνεύματα των πεθαμένων προγόνων ήταν κατώτερα από τους δευτερεύοντες θεούς/θεότητες και τον προσωπικό θεό (Chi). Λάτρευαν τα πνεύματα των πεθαμένων προγόνων τους και πίστευαν ότι τους προφύλασσαν από τα κακά πνεύματα και ότι μεσολαβούσαν μεταξύ των δευτερευόντων θεών και του υπέρτατου όντος (Chukwu-the great God).

1:5.5. ΟΙ ΔΥΟ ΚΟΣΜΙΚΕΣ ΤΑΞΕΙΣ (Ο κόσμος των ζώντων και πεθαμένων).

Πίστευαν επίσης ότι η παραμονή στον κόσμο των πεθαμένων ήταν προσωρινή και ότι οι πεθαμένοι συχνά εμφανίζονταν πάλι στην ζωή με την ίδια συμπεριφορά που είχαν όταν ζούσαν. Επίσης πίστευαν ότι, έχοντας πεθάνει κανείς, υπήρχε μια ελπίδα να επανεξετάσει την μοίρα του και να αλλάξει τον προσωπικό του θεό ή ολόκληρη την ζωή του και να ξαναγυρίσει στον κόσμο των ζώντων καλύτερος από ό,τι ήταν πριν. Επίσης, πίστευαν ότι για το καλό της κοινωνίας γενικά, χρήσιμο θα ήταν να προσπαθούσαν όλοι

την διατήρηση της ισορροπίας και αρμονίας ανάμεσα στις δυο αυτές κοσμικές τάξεις, εκείνη των ζώντων και εκείνη των πεθαμένων.

1:5.6. Η ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΙΕΡΟΣΥΝΗ.

Στην παραδοσιακή κοινωνία των Ιμπο, υπήρχε η αντίληψη ότι για να επιτευχθεί η ισορροπία και αρμονία ανάμεσα στις δυο κοσμικές τάξεις, αυτή των ζώντων και εκείνη των πεθαμένων, χρειαζόταν η βοήθεια των ιερέων.

Η ιεροσύνη εθεωρείτο θείο δώρο και ως συνήθως ήταν κληρονομική. Σε κάθε περιοχή, υπήρχαν άνδρες και γυναίκες που είχαν την τύχη να κληρονομήσουν ιερατική θέση, ισότιμοι μεταξύ τους αλλά με διάφορες ικανότητες. Αυτοί ήταν υπεύθυνοι για τις τελετές, τις θυσίες και τις κοινοτικές λατρείες. Εκτός από τους ιερείς, ήταν και οι μάντεις, που είχαν την ικανότητα να προβλέπουν το μέλλον των ανθρώπων, Salome, C.N. (1985,σ.25).

Στην παραδοσιακή κοινωνία των Ιμπο, όπου επικρατούσε η ιδέα ότι ο φυσικός κόσμος ήταν υπό τον έλεγχο υπερφυσικών δυνάμεων, οι μάντεις ήταν πάντα στο πλευρό του κόσμου για να τον βοηθούν να κατανοεί το μέλλον του. Επομένως, μπορεί κανείς να πει ότι η πίστη τους στην φύση των τοπικών θεοτήτων, μαντείων, αφηρημένων δυνάμεων και πνευμάτων των πεθαμένων προγόνων, αντανακλούν την φύση της παραδοσιακής τους κοινωνίας και του περιβάλλοντος της, επίσης αντανακλούν την φύση των ιδανικών που ασπάζονταν οι διάφορες κοινότητες, Salome, C.N. (1985,οπ.σ.23).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΠΟΛΙΤΙΚΟ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΟΜΗ (ΟΙ ΘΕΣΜΟΙ) ΤΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΩΝ ΤΩΝ ΙΜΠΟ

Σε οποιαδήποτε μελέτη αφορά την αφρικάνικη κουλτούρα,⁹ οι έννοιες όπως α) “εκτεταμένη συγγένεια” (diversity of kinship/extended family system) και β) ο ρόλος του συγγενικού δεσμού είναι θέματα προτεραιότητας. Σχεδόν κάθε κοινωνία έχει ένα συγγενικό σύστημα (kinship system). Σε αυτό συμβάλλει το ότι η συγγένεια είναι ένας κοινωνικός θεσμός (social institution) οργανωμένος γύρω από μία καθολική, βιολογικά προσδιορισμένη μέθοδο συνουσίας και αναπαραγωγής (universal, biological determined processes of mating and reproduction) που επιτρέπει την συνέχεια της ομάδας, Goldthorpe, J.E. (1979,σ.128).

2:1. Η ΠΕΡΙΒΟΛΟΣ ΠΥΡΗΝΑΣ (The Ibo's nucleus compound).

Η παραδοσιακή περίβολος-πυρήνας μιας οικογένειας Ιμπο αποτελείτο από άθροισμα περιμετρικά χτισμένων σπιτιών, όπου ζούσαν ο αρχηγός της οικογένειας (household's leader), η(οι) γυναίκα(ες) του, τα παιδιά του, οι γονείς του και συγγενείς εξ' αίματος από την πλευρά του πατέρα (patrilineal),¹⁰ καθώς και πλάγιοι συγγενείς (lateral relations), όπως θείες, θείοι και εξαδέλφια κλπ. Mary Reidy, (1995,σ.59), Davidson, B.1(991, σ.80).

Το κέντρο της κοινωνικής ζωής της περιβόλου ήταν το Ομπι (Obi), ένα περίπτερο στο κέντρο της αυλής ή κοντά στην πύλη της περιβόλου, ενώ η κεντρική πλατεία του χωριού (village square) ήταν, έκτος από κέντρο των κοινωνικών, πολιτικών, οικονομικών δραστηριοτήτων του, και το κέντρο της λαϊκής αγοράς του χωριού, Yakubu, D. (1980). Η διάσταση και το στυλ του

⁹ Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑΣ: Κατά την άποψη της Κοινωνιολογίας, περιλαμβάνει ποικίλους θεσμούς, όπως οικογένεια, συγγένεια, μαγεία, θρησκεία, κοινωνικές διαφοροποιήσεις, κοινωνικό έλεγχο και οικονομία. Η κουλτούρα ορίζεται ως μια σύνθετη ενότητα, η οποία περιλαμβάνει την γλώσσα, υλικές κουλτούρες ή τεχνολογία, κοινωνικούς θεσμούς (social institutions) και ιδέες, οι οποίες είναι βαθιά ριζωμένες στην θρησκεία, αισθητική και τις ηθικές αξίες. Επίσης, μπορούμε να πούμε ότι η κουλτούρα είναι μια εκμάθηση και ανάπτυξη του νου του ανθρώπου μέσα στους θεσμούς της οικογένειας, των θρησκευτικών οργανώσεων, της εκπαίδευσης κ.λ.π, οι οποίοι χαρακτηρίζουν μια κοινωνία. Βλ. επίσης: Goldthorpe, J.E, (1979,σ.189).

¹⁰ PATRILINEAL: (Father + LINEAL) συγγενική επισήμανση μέσω του πατέρα παρά τη μητέρα, Webster encyclopedia, 1988, pp.736.

λαϊκής αγοράς του χωριού, Yakubu, D. (1980). Η διάσταση και το στυλ του ποίκιλε ανάλογα με την οικονομική δυνατότητα κάθε οικογένειας, ενώ τον ρόλο του μπορούσε να παίξει ένα μεγάλο δέντρο στο κέντρο της περιβόλου. Εκεί λάμβαναν χώρα διάφορες δραστηριότητες, όπως ήταν η ανεπίσημη παραδοσιακή ηθική διδασκαλία των νέων, κατά την οποία οι ενήλικες εκπαίδευαν τους νέους σε διάφορα οικιακά καθήκοντα (various household tasks), τους διηγούνταν την ιστορία τους, διάφορους μύθους και παραμύθια, αλλά κυρίως μεταλαμπάδευαν παραδοσιακές οικογενειακές αξίες και έθιμα. Παραπλεύρως του περιπτέρου κατασκευαζόταν ένα λιλιπούτειο σπιτάκι (Mbari), που αποτελούσε μικρογραφία ναού αφιερωμένου στους προγόνους τους. Εκεί ο πιο ηλικιωμένος άνδρας της οικογένειας προσέφερε σπονδή (libation) καθημερινώς στα πνεύματα των πρόγονων, για να τους προστατεύουν από αρρώστιες, εχθρούς και κακά πνεύματα κλπ. Salome, C.N. (1985, σ.18).

Στις μεγάλες περιβόλους-πυρήνες (large nucleus compounds), υπεύθυνος για την τάξη ήταν το πιο ηλικιωμένο άτομο (ο αρχηγός της οικογενείας), ο οποίος συνήθως ήταν άνδρας. Η ομάδα των αρχηγών των οικογενειών από όλες τις περιβόλους πυρήνες μιας περιοχής αποτελούσαν το συμβούλιο των πρεσβυτέρων (council of elders), οι οποίοι διοικούσαν ένα χωριό, Sylvia, L.R. (1965, σ.15).

Ένα χωριό αποτελείτο από μια μεγάλη ομάδα γειτονικών περιβόλων-πυρήνων. Κάθε περίβολος, είχε περίφραξη από καλάμι μπαμπού ή φοινικόφυλλα ή αργιλότουβλα. Επίσης, εδώ πρέπει να αναφέρουμε το γεγονός ότι, σχεδόν όλοι όσοι ζούσαν στο εκάστοτε χωριό προέρχονταν από τον ίδιο κοινό πρόγονο.¹¹

¹¹ Τυπικό παράδειγμα είναι η περίπτωση του λαού Ιμπόμ (Ibom people), που πήρε το όνομα του από τον πρόγονο του, τον Ιμπόμ, ο οποίος έζησε σ' ένα μικρό χωριό στην περιοχή Ιμπούκου (Iboku) στην Οχαφία (Ohaia). Αυτός είχε εννέα γιους, τους Οχαφία (Ohaia), Αμπιρίβα (Abiriba), Νκπόρο (Nkporo), Αλαί (Alayi), Ελδα (Elda), Αφίκρο (Afikro), Ανωούανα (Anuwana), Αμάσι (Amasi), Οκπόχα (Okpoha). Τα ονόματα των εννέα γιων του φέρουν σήμερα εννέα χωριά στα μέρη των Ιμπο. Επίσης, σε άλλη περιοχή των Ιμπο έζησε κάποτε, κάποιος που λεγόταν Εμεκούκου (Emekuku), ο οποίος είχε δέκα παιδιά και των οποίων τα ονόματα φέρουν σήμερα δέκα χωριά στην περιοχή Εμεκούκου (Emekuku). Ιστορικά, ο Ιμπόμ είχε μαντείο το Ομπασί Ιμπόμ (Obasi Ibom Oracle), το οποίο κάποτε του είπε να στείλει τα παιδιά του σε άλλα μέρη να ζήσουν. Αυτός υπάκουσε στο μαντείο και σήμερα μπορεί κανείς βρει τα ίχνη των απογόνων τους σε μέρη όπως το Ακουά Ιμπομ (Akwa Ibom), το Μπενδε (Bende), το Ικοτέ Εκπενε (Ikote ekpene), το Ουχιό (Uyo), το Καλαμπάρ (Calabar) και το Αροντζόγκου (Arondizogu). Περιοχή όπου ζούσαν οι Αρο, πλούσια φυλή των Ιμπο. Ευρέως γνωστοί εξ' αιτίας του Μαντείου τους (το Arochuku), οι οποίοι, για τις υπηρεσίες τους ζητούσαν πληρωμή σε είδος (ανθρώπους), τους οποίους

2:2. Ο ΣΥΓΓΕΝΙΚΟΣ ΔΕΣΜΟΣ ΤΩΝ ΙΜΠΟ.

Στην κοινωνία των Ιμπο, στις περιβόλους-πυρήνες διοικούσε ο παραδοσιακός νόμος που επεδίωκε να εξασφαλίζει αρμονία στην ομαδική αυτή συμβίωση, όπου ο δεσμός του αίματος ήταν πιο ισχυρός από τον δεσμό του γάμου. Ο πιο ισχυρός δεσμός στο ανδρόγυνο ήταν εκείνος που τους ένωνε με την ομάδα των συνομηλίκων τους (Age-grade) και όλοι πίστευαν στην υπεροχή της “συλλογικής ευθύνης” έναντι του ατομικού συμφέροντος, Bascom, R.W. et al.,(1959). Η εκτεταμένη συγγένεια εξασφάλιζε ισχυρό κοινοτικό πνεύμα μεταξύ των μελών της κοινότητας. Η αγάπη, η συνεργασία, η στοργή, η ενθάρρυνση και η διδασκαλία που προσέφεραν ο ένας στον άλλον εξασφάλιζε ένα αίσθημα ζεστασιάς και αναπτυσσόταν στο άτομο η υποχρέωση να είναι πάντα παρόν και έτοιμο να βοηθήσει τους δικούς του συγγενείς και τη κοινότητα, Salome, C.N. (1985,σ.19). Στην κοινωνία αυτή, υπήρχε περίπτωση όπου ένα άτομο/μέλος της φυλής μπορούσε να εκμεταλλευτεί τους ισχυρούς οικογενειακούς δεσμούς για προσωπικό του όφελος. Η εκμετάλλευση αυτή ήταν πιθανόν να προκαλέσει την ισχυρή αντίδραση της φυλής, η οποία συχνά οδηγούσε σε εκτεταμένες φυλετικές συγκρούσεις, ακριβώς λόγω του ισχυρού χαρακτήρα των οικογενειακών δεσμών, Goldthorpe, J. E.(1979, σ.129).

2:3. ΤΟ “ΔΙΦΥΛΙΚΟ” ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ (Ibo's Dual Sex Political System).

Γενικά, η Ιμπο κοινωνία εκυβερνείτο από δυο ειδικά συμβούλια, το συμβούλιο των αρχηγών (Council of Chiefs) και το συμβούλιο πρεσβυτέρων (Council of elders). Όπως προαναφέραμε η κοινωνία των Ιμπο ήταν μια πατριαρχική κοινωνία (patriarchal society), που ευνοούσε τους άνδρες περισσότερο από τις γυναίκες, κρίνοντας από τον τρόπο κληρονομιάς του οικογενειακού ονόματος (μέσω του πατέρα), αλλά η κοινωνία αυτή συγχρόνως αναγνώριζε πλήρως την αξία και την συνεισφορά των γυναικών σ' αυτήν. Επίσης, αναγνώριζε διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα και, επειδή οι ανάγκες τους δεν

δεν θυσιάσαν, όπως νόμιζε ο κόσμος, αλλά τους συγκέντρωναν και τους πουλούσαν ως δούλους στους δουλεμπόρους. Με την κατάργηση του δουλεμπορίου, ο Βρετανικός στρατός κατέστρεψε το μαντείο, σκότωσε σχεδόν όλους τους ιερείς και οι ελάχιστοι επέζησαν διασκορπίστηκαν παντού στην γη των Ιμπο, όπου αναγνωρίζονται από τον πλούτο που κατέχουν.. Βλ. επίσης: Dr. Douglas Obiahu, An Interview taken from him by the Author, in Athens, 9/2/2001.

ήταν πάντοτε ίδιες, διαμόρφωσαν ένα δίπλευρο πανίσχυρο πολιτικό σύστημα, το λεγόμενο “διφυλικό πολιτικό σύστημα των Ιμπο” (Ibo’s Dual Sex Political System), (Hafkin N.J. et al., 1976), όπου τα δύο συμβούλια νομοθετούσαν και έλεγχαν ξεχωριστά και συνεργάζονταν μόνο όταν κάτι αφορούσε και τα δύο φύλα.

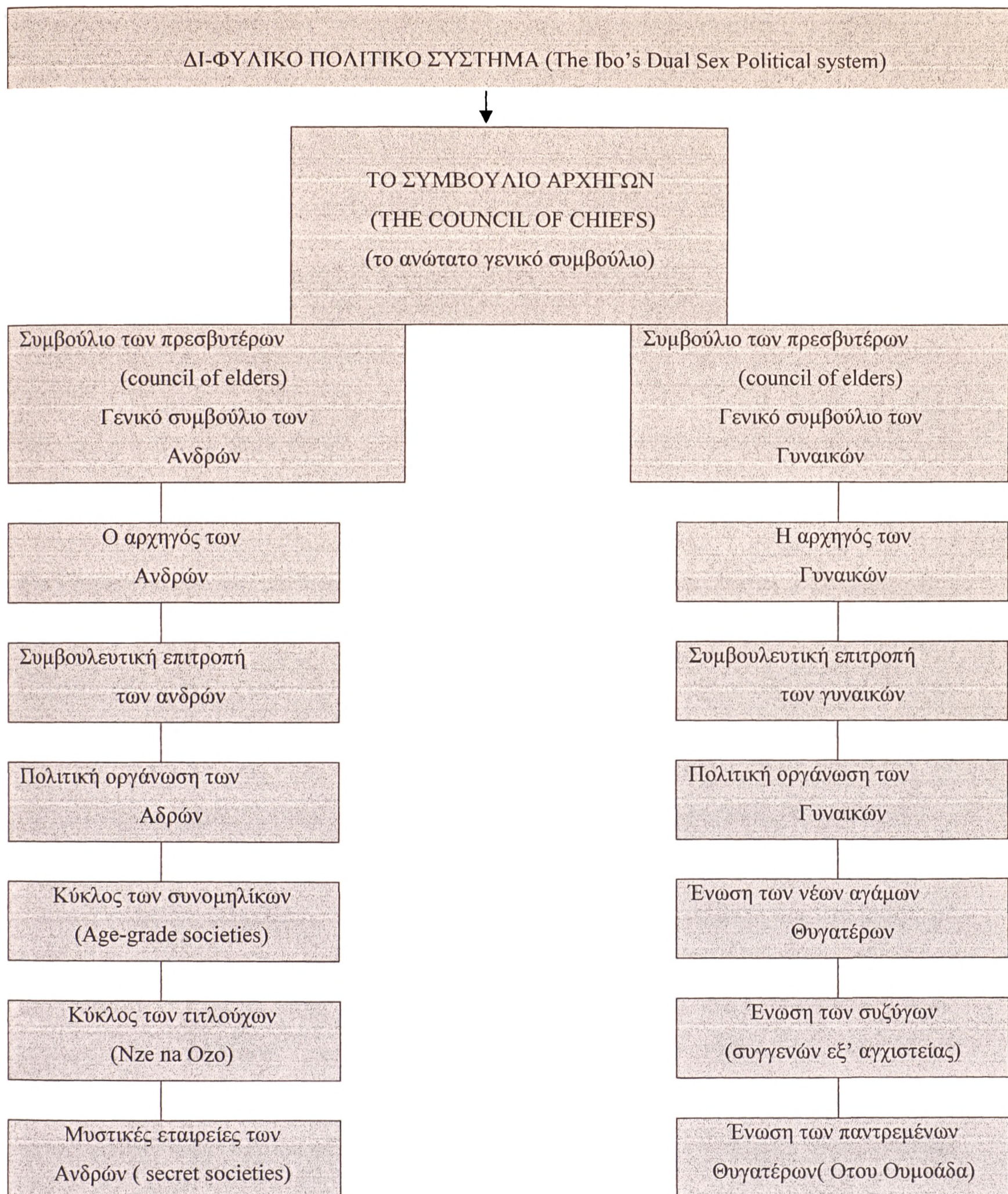
2:3.1. Η ΕΚΛΟΓΗ ΤΩΝ ΤΙΤΛΟΥΧΩΝ.

Είναι γεγονός ότι τα περισσότερα μέλη των οργανώσεων, είτε των ανδρών, είτε των γυναικών ήταν τιτλούχοι (The titled persons). Τα προσόντα που έπρεπε να έχει κανείς πριν αποκτήσει τίτλο στην κοινωνία των Ιμπο ήταν: α) να είναι ευπρεπής και με την επιμέλεια και την σκληρή δουλειά του να έχει προσφέρει πολλά στην κοινωνία β) να είναι υπεύθυνος οικογενειάρχης (ή οικοδέσποινα) και γ), “πλούσιος” (σε απογόνους, όχι τόσο σε υλικά αγαθά), γ) πάνω από όλα, να είναι γνώστης και εκφραστής της παράδοσης και να μπορεί οπουδήποτε και οποτεδήποτε να υπερασπίζει την κοινωνία και τους συνανθρώπους του. Εδώ χρειάζεται να διευκρινίσουμε ότι η λέξη “πλούσιος” στην κοινωνία των Ιμπο δεν σχετιζόταν μόνο με τα υλικά αγαθά που είχε κάποιος, αλλά περισσότερο με τον αριθμό των παιδιών και των απογόνων του, λόγου χάριν πολλοί ήταν οι γονείς, οι οποίοι, λόγω του μεγάλου αριθμού των παιδιών τους (περισσότερα από δέκα παιδιά), έλαβαν τον τίτλο της “μητρότητας / πατρότητας”. Τον τίτλο αυτό τον αποκτούσαν όταν τα παιδιά τους είχαν μεγαλώσει όλα και πολλά από αυτά είχαν κάνει και δικά τους παιδιά, (Salome C.N. 1985,σ.32). Η γυναίκα που είχε τον τίτλο αυτό αποκαλείτο “Lolo” (Λόλο) ενώ ο άνδρας, “Nze” (Νζε) και η ορκωμοσία τους “Igbu Ewukwu” (Ιγκμπου Εγούκου). Ένας άλλος τίτλος, ο “Ichi Ozo” (Ιτσι Οζο), ήταν επίτιμος τίτλος και αποτελούσε αναγνώριση της συνεισφοράς κάποιου στην κοινωνία γενικά. Οι τιτλούχοι γενικά διακρίνονταν στην κοινωνία από την ενδυμασία και την εμφάνιση τους. Οι άνδρες “Ndi Nze” πάντα φορούσαν ένα ειδικό κόκκινο καπέλο και βραχιόλια πορτοκαλί χρώματος, ενώ οι γυναίκες, βραχιόλια ιδίου χρώματος ακόμα και στον αστράγαλο. Και οι δυο

κρατούσαν τεράστιες βεντάλιες, που συμβόλιζαν την θέση τους στην τοπική κοινωνία, ως “πολιτική ελίτ της κοινωνίας”, από όπου πήγαζαν οι ηγέτες.¹²

πίνακα (2)

Η ΙΕΡΑΡΧΙΑ ΤΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΤΩΝ ΙΜΠΟ

¹² Εδώ χρειάζεται να αναφέρουμε το γεγονός ότι στην κοινωνία αυτή, για να είναι κανείς Βασιλείας δεν σημαίνει ότι αυτόματη η γυναίκα του θα είναι και Βασίλισσα. Η Βασίλισσα του λαού μπορεί να είναι μια άλλη γυναίκα από μια άλλη οικογένεια.

2:4. Ο ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΑΝΔΡΩΝ

2:4.1. ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΑΡΧΗΓΩΝ (THE COUNCIL OF CHIEFS).

Στην παραδοσιακή κοινωνία των Ιμπο, το συμβούλιο αρχηγών ήταν το ανώτατο νομοθετικό όργανο που αποτελείτο, όχι μόνο από το συμβούλιο των πρεσβυτέρων (council of elders), τον κύκλο των συνομηλικών (Age-grade societies) (Ndi Ebiri) και των Μυστικών Εταιρειών (Secret Societies), αλλά περιελάμβανε και εκπροσώπους των πολιτικών οργανώσεων των γυναικών και όλοι μαζί συγκυβερνούσαν στην περιοχή τους, Mary Reidy 1995, σ.60.

Αξιοσημείωτο είναι ότι η κατάκτηση ηγετικής θέσης δεν ήταν κληρονομική, ανήκε στο πιο ηλικιωμένο άτομο και στηριζόταν στην αξία του ατόμου (merit awards), άνδρα ή γυναίκας, η οποία αναγνωριζόταν δημοκρατικά, γι' αυτό έλεγαν ότι στην Νιγηρία οι Ιμπο δεν είχαν βασιλεία, ούτε βασιλιάδες, Sylvia L.R. (1965,σ15).

Ενδιαφέρον σημείο επίσης είναι ότι και το ανώτατο νομοθετικό όργανο, δεν συνεδρίαζε πότε σύσσωμο, παρά μόνο όταν είχαν κάποιο θέμα που αφορούσε όλους. Η επιλογή αυτή αντανάκλούσε την κοινωνικό-πολιτική διάταξη των Ιμπο, βλ. πίνακα 2.

2:5 Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ (WOMEN ASSOCIATION).

Όπως προαναφέρθηκε, η πολιτική οργάνωση των αδρών συνυπήρχε με εκείνη των γυναικών, η οποία αναγνωριζόταν ως "Otu Umunyanji" (Οτου Ουμούανι). Και οι δύο λειτουργούσαν παράλληλα και αυτόνομα χωρίς προστριβές, Salome C.N. (1985,σ.26). Η πολιτική οργάνωσή τους ήταν ιεραρχικά οργανωμένη, έτσι ώστε να αποτελείται από την αρχηγό "Onyeisi Umunyanji" (Ονηίσι Ουμούανη), την συμβουλευτική επιτροπή "Oto Ogene" (Οτου Όγκενε) και το Γενικό Συμβούλιο των γυναικών.

2:5.1 Η ΑΡΧΗΓΟΣ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ (Omu ή Onyeisi Umunyanyi).

Την θέση αυτή κατείχε συνήθως η πιο ηλικιωμένη και πλέον σεβαστή ή και η πιο πλούσια γυναίκα (ή αυτή που συγκέντρωνε και τις τρεις ιδιότητες, αν ήταν εφικτό) της περιοχής. Η θέση αυτή, όπως έχουμε ήδη αναφέρει κερδιζόταν αξιοκρατικά (merit awards) και η επιλογή γινόταν δημοκρατικά. Η γυναίκα που της αποδιδόταν αυτό το αξίωμα, έπρεπε να είναι ευπροσήγορη, να μπορεί να πείθει τους άλλους και όχι να παρασύρεται εύκολα σε διαπραγματεύσεις ή σε οποιοδήποτε διάλογο. Έπρεπε επίσης να κατέχει υλικά αγαθά. Αυτές οι δεξιότητες ήταν πολύ σημαντικές για την επιλογή μιας γυναίκας επικεφαλούς και αυτό συνέβαινε, επειδή, λόγω θέσεως, δεν προοριζόταν να δίνει διαταγές ή να εκδίδει διατάγματα, αλλά να εποπτεύει δημοκρατικά και να ενθαρρύνει τους άλλους, σαν γυναίκα δε, να προτάσσει τα συμφέροντα των γυναικών και της κοινωνίας γενικά μέσα από την κοινή συναίνεση ή ομοφωνία (consensus) που επεδίωκε με τις γυναίκες της περιοχής, Salome C.N. (1985,σ.27). Επίσης, με την εξυπνάδα της στις διαπραγματεύσεις, εκπροσωπούσε τις γυναίκες και διαπραγματευόταν με τους άνδρες θέματα που αφορούσαν όλους.

Επομένως, στην παραδοσιακή κοινωνία των Ιμπο, ήταν ολοφάνερο ότι το πολιτικό-κοινωνικό σχήμα (socio-political setup) λειτουργούσε κάτω από την γραμμή κάθε γένους (gender lines), όπου γυναίκες και άνδρες είχαν αυτόνομους και διαφορετικούς πολιτικούς θεσμούς, ομόφωνα αναγνωρισμένους, στα πλαίσια των οποίων κάθε φύλο αυτοδιαχειριζόταν τα θέματα που το αφορούσαν ξεχωριστά και ταυτόχρονα μαζί με το έτερο φύλο, όταν κάτι αφορούσε και τους δυο βλ. πίνακα 2.

2:5.2. Η ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΥΝΑΙΚΩΝ (ILogo, or Oto Ogene).

Η αρχηγός των γυναικών, για να διευκολύνει το έργο της, είχε γύρω της μια ομάδα ξεχωριστών γυναικών που την βοηθούσαν στην λήψη αποφάσεων. Αυτή η ομάδα αποτελείτο από τις πιο διακεκριμένες γυναίκες της περιοχής, γυναίκες που προέρχονταν από περίβλεπτες (prestigious) και σεβαστές οικογένειες, με καλό χαρακτήρα, καλή μνήμη, εργατικές, ευπροσήγορες και

φιλοπρόοδες. Ευγλωττία (Eloquence), εργατικότητα, (Diligence) και σοφία ήταν τα πιο σημαντικά προσόντα που έπρεπε να διαθέτει κανείς πριν εκλεγεί σε οποιαδήποτε θέση στην παραδοσιακή κοινωνία των Ιμπο. Επίσης, σε μερικές περιοχές, η αρχηγός των γυναικών και η ομάδα της εθεωρούντο ως πνευματικοί ηγέτες, που προσπαθούσαν με οποιοδήποτε τρόπο να εξασφαλίσουν και να προστατέψουν την υγεία και ακεραιότητα των πολιτών, Ikenna N.,(1972).

2:6.ΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ.

Το Γενικό Συμβούλιο των Γυναικών ήταν το εκλεγμένο σώμα των γυναικών που τις κυβερνούσε. Σε κάθε συνεδρίαση προέδρευε η αρχηγός των γυναικών και συμμετείχαν η Συμβουλευτική Επιτροπή, καθώς και εκπρόσωποι των διαφόρων ενώσεων των γυναικών, όπως ήταν η ένωση των νέων αγάμων θυγατέρων "Otu Umuagbogho" (Οτου Ουμοάμποχο) (Association of the young, unmarried daughters of the family lineage) του μεγάλου οικογενειακού γενεαλογικού δένδρου, η ένωση των συζύγων (συγγενών εξ' αγχιστείας) "Otu Ndi nyom" (Οτου Νδι νιόμ) του μεγάλου οικογενειακού γενεαλογικού δένδρου (Association of the wives of the family lineage) και η ένωση των παντρεμένων θυγατέρων "Otu Umuada" (Οτου Ουμοάδα) (Mainly married daughters of the family lineage) κλπ. Σε κάθε συνεδρίαση ήταν υποχρεωτικό να υπάρχουν εκπρόσωποι από κάθε νοικοκυριό (household Lineage) ή κάθε μεγάλη πυρηνική περίβολο (large nucleus compounds). Οι εκπρόσωποι αυτοί, ως συνήθως, συνοδεύονταν από άλλες "ελεύθερες γυναίκες" της ίδιας καταγωγής. Ως "ελεύθερες γυναίκες" εννοούντο οι γυναίκες που εκείνη την ημέρα της συνεδρίασης δεν ήταν απασχολημένες, δεν ήταν έγκυες, ούτε θήλαζαν κάποιο μωρό.

Πίστευαν ότι «σε οποιαδήποτε περίπτωση δεν απαγορευόταν σε κανένα να πει την γνώμη του / της», έτσι στην συνεδρίαση των γυναικών, κάθε ενήλικη είχε το δικαίωμα να εκφράσει την γνώμη της και οι άλλες έπρεπε να την ακούσουν με προσοχή, έστω και αν δεν συμφωνούσαν. Στο τέλος κάθε συνεδρίασης, όλοι ήταν υποχρεωμένοι να αποδεχτούν την τελική απόφαση που λαμβανόταν από την πλειοψηφία, αλλιώς θα επέσυραν την "οργή των

γυναικών“. Επίσης, χρειάζεται να αναφερθεί ότι η συνεδρίαση αυτή διεξαγόταν είτε στο πνευματικό κέντρο του χωριό, που ήταν η κεντρική αγορά της περιοχής, ή στο σπίτι μιας από τις πιο πλούσιες οικογένειες. Εθεωρείτο δε τιμή για μια οικογένεια να φιλοξενήσει την συνέλευση των γυναικών στο σπίτι της.

2:6.1. Η ΟΡΓΗ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

“Η οργή των γυναικών” (Ibo women’s wrath) ήταν κάτι που όλοι, είτε άνδρες, είτε γυναίκες προσπαθούσαν πάντα και με οποιοδήποτε τρόπο να αποφύγουν. Η παραδοσιακή ιστορία των Ιμπο είναι γεμάτη με περιστατικά με άνδρες και γυναίκες που αντιμετώπισαν τούτη την οργή από την οποία πάντα οι γυναίκες έβγαιναν νικήτριες. Υπάρχει και μια σχετική παροιμία : “κανείς δεν μπορεί να τα βάζει με τις γυναίκες, αλλιώς θα φάει η μούρη του σκόνη“, Salome C.N., (1985,σ.31).

Οι γυναίκες είχαν διάφορους τρόπους να περάσουν στην κοινωνία αυτά που ήθελαν. Η επιρροή τους ήταν παρά πολύ γνώστη και αισθητή παντού, λόγω χάριν το τελετουργικό του “καθίσματος επάνω σε άνδρα” (Sitting on a man) ήταν ένας από τους πολύ γνωστούς τρόπους, που χρησιμοποίησαν εναντίων των ανδρών που δεν υιοθέτησαν την γνώμη τους. Η ασυδοσία που επεδείκνυαν οι γυναίκες, με τις ανωτέρω ενέργειες, πήγαζε από τον σεβασμό που έτρεφαν οι Ιμπο για τις μητέρες τους, Green M.,(1964). Επίσης υπήρχαν πληροφορίες ότι αυτές κυκλοφορούσαν ολόγυμνες μόνο και μόνο για να προκαλέσουν και να περάσουν τα μηνύματα που ήθελαν. Jack H.,(1940, σ.141-149).

2:6.2. ΤΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΑ ΜΕΣΑ.

Στην παραδοσιακή κοινωνία των Ιμπο, η επικοινωνία γινόταν με την χρήση της κυλινδροειδούς καμπάνας «Ekwe» (Gong), που ήταν φτιαγμένη από ειδικό κορμό δέντρου. Διαμορφώθηκε έτσι μία γλώσσα χτυπημάτων-μηνυμάτων, την οποία αφουγκραζόταν και αναγνώριζε ο κόσμος. Στον κύκλο των γυναικών, η αγγελιοφόρος λεγόταν “Onye Ogaozi” (Ονιε Ογκαόζι), η

οποία ήταν υπεύθυνη να εντοπίζει όλες οι γυναίκες της περιοχής, όταν υπήρχε ανάγκη, Salome C.N. (1985,οπ.σ.30).

2:6.3. Η ΕΝΩΣΗ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΑΓΑΜΩΝ ΘΥΓΑΤΕΡΩΝ (Otu Umuagbogho) [Association of the young, unmarried daughters of the family lineage].

Η ένωση αυτή ήταν η πιο αδύναμη ομάδα των γυναικών. Αποτελείτο από νεαρά κορίτσια ηλικίας από δώδεκα ετών και άνω. Ως κοινωνικός θεσμός των νεαρών κοριτσιών, α) τους έφερνε πιο κοντά στα βήματα των μητέρων και της παράδοσης τους β) τους κρατούσε μαζί πολλές ώρες της ζωής τους από την μικρή τους ηλικία γ) υποχρέωνε τα μεγαλύτερα κορίτσια να προσέχουν τα μικρότερα σε ηλικία. δ) διοργάνωνε διαγωνισμούς ανάμεσα στις διάφορες ομάδες, με απώτερο σκοπό να τις φέρνει πιο κοντά την μία στην άλλη. Το ίδιο πράγμα ίσχυε και για τις νεανικές ομάδες των ανδρών, Mary Reidy (1995, σ.63).

Τα μέλη μάθαιναν διάφορα πράγματα, όπως παραδοσιακούς χορούς, κοινωνική συμπεριφορά και θέματα ηθικής. Επίσης, συνέβαινε να αναπτύσσονται φιλίες που θα κρατούσαν μέχρι το τέλος της ζωής τους. Πολιτικά, αυτά τα παιδιά είχαν ειδικά δικαιώματα και ευθύνες που τους επέτρεπαν να ζητούν λύσεις για τα προβλήματα τους είτε από την ομάδα των παντρεμένων θυγατέρων, ή από την ομάδα των συζύγων, που ήταν και μητέρες τους. Δεν μπορούσαν όμως να ζητήσουν ευθέως αυτό που ήθελαν από την κοινωνία. Σε περίπτωση που δεν έπαιρναν θετική απάντηση στο αίτημά τους, τότε απευθύνονταν στην αρχηγό των γυναικών, η οποία έπρεπε πάντα, με την εξουσία που είχε στα χέρια της, να επιδιώκει να βρει μια κοινή και αποδεκτή λύση για κάθε πρόβλημα.

2:6.4. Η ΕΝΩΣΗ ΤΩΝ ΣΥΖΥΓΩΝ (Otu Ndi nyom) (συγγενών εξ' αγχιστείας) [Association of the wives of the family lineage] του μεγάλου οικογενειακού γενεαλογικού δένδρου.

Η ένωση των συζύγων ήταν αντίθετη με εκείνη των παντρεμένων θυγατέρων. Αυτή η ένωση ασχολείτο με τα συμφέροντα των παντρεμένων συζύγων του

μεγάλου οικογενειακού γενεαλογικού δένδρου. Στην παραδοσιακή κοινωνία των Ιμπο, είναι γεγονός ότι αυτές είχαν λιγότερη εξουσία στα συζυγικά τους σπίτια από ό,τι είχαν οι παντρεμένες θυγατέρες στην πατρική τους οικογένεια. Η εξουσία αυτή πήγαζε από την άποψη ότι στην ζωή ενός ατόμου βαρύνει περισσότερο η μητρική καταγωγή του από την πατρική. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι, εξαιτίας της βαρύτητας της μητρικής καταγωγής, υπήρχαν παρά πολλές συγκρούσεις για την κατανομή της εξουσίας μέσα στην οικογένεια μεταξύ των παντρεμένων θυγατέρων και των συζύγων (συγγενών εξ' αγχιστείας) της μεγάλης οικογένειας. Η αρχηγός ήταν εκείνη που είχε την εξουσία να κατευνάζει την ένταση ανάμεσα στις δυο ομάδες. Επομένως, η ένωση των συζύγων ήταν μια "αυτό-βοηθούμενη" ομάδα, που σκοπό είχε, ενωμένη, να βοηθάει με κάθε τρόπο τα μέλη της και ιδίως τα αδύναμα μέλη της, Salome C.N. (1985,οπ.σ.34).

2:6.5. Η ΕΝΩΣΗ ΤΩΝ ΠΑΝΤΡΕΜΕΝΩΝ ΘΥΓΑΤΕΡΩΝ (Otu Umuada) [Mainly married daughters of the family lineage].

Αυτή η ένωση ήταν μια φοβερή ομάδα, όχι μόνο μεταξύ των γυναικών, αλλά και σε ολόκληρη την παραδοσιακή κοινωνία των Ιμπο. Παρ' ό,τι η κοινωνία αυτή απαιτούσε από τις θυγατέρες, μετά τον γάμο τους, να μετακομίζουν στην οικογένεια των συζύγων τους (Patrilocal society)¹³, εξακολουθούσαν να διατηρούν όλα τους τα οικογενειακά ή δικαιώματα στην πατρική τους οικογένεια, λόγω χάριν ο αδελφός μιας γυναίκας δεν μπορούσε να παντρευτεί μια κοπέλα χωρίς την έγκριση της αδελφής του. Έτσι, οι θυγατέρες απολάμβαναν ειδικών προνομίων, εξαιτίας της παράλληλης αυτής διατήρησης των δικαιωμάτων τους στην παλαιά, όσο και στην νέα οικογένεια. Επίσης τούτα τα ειδικά προνόμια μεταφέρονταν αυτόματα στα τέκνα των θυγατέρων.

Διαπιστώθηκε λοιπόν ότι τα πατρικά δικαιώματα που κληρονομούντο από τις θυγατέρες και τα τέκνα τους, έβαζαν τους πολίτες της κοινωνίας αυτής σε μια αιώνια διαμάχη μεταξύ τους, χωρίς καμία σοβαρή αιτία, αφού στο κάτω-κάτω όλοι προέρχονταν από μια μάνα και έναν πατέρα. Στην ουσία, οι θυγατέρες

¹³PATRILOCAL: (adj.). [father + local] Ή πραγματοποιέμενος [taking place at] στην κατοικία της οικογένειας ή της φυλής του συζύγου. Βλ.επίσης: Webster encyclopedia, 1988, pp.736.

έπαιζαν τον ρόλο του διπλωμάτη μεταξύ των δυο οικογενειών, δηλαδή της πατρικής και του συζύγου, ακόμα και τα τέκνα τους είχαν και αυτά τον ίδιο ρόλο. Ως καλοί πρεσβευτές, σε καιρό μάχης ή σύγκρουσης, αυτοί (είτε οι θυγατέρες ή τα παιδιά τους) είχαν το προνόμιο να διαπραγματευθούν για την ειρήνη μεταξύ των δυο οικογενειών. Αξιοσημείωτο είναι ότι μια γυναίκα προτιμούσε να πάρει διαζύγιο, με σκοπό να προφυλάξει τα δικαιώματα του πατρικού σπιτιού της, παρά του συζύγου της, ενώ σπάνια γινόταν το αντίστροφο, Salome C.N. (1985,οπ.σ.33). Επίσης οι θυγατέρες λειτουργούσαν σαν διαπραγματευτές μεταξύ ζευγαριών σε σύγκρουση, ενώ στο συμβούλιο των γυναικών κατείχαν τη θέση των δικαστών. Κανείς δεν μπορούσε να αγνοήσει την απόφαση τους, αλλιώς θα προκαλούσε “οργή τους” (Wrath of the Umuada) Salome C.N. (1985,οπ).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ.

Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΤΥΠΟΙ ΣΥΝΑΨΕΩΣ ΓΑΜΟΥ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΩΝ ΙΜΠΟ

Στην παραδοσιακή κοινωνία των Ιμπο, ο θεσμός της οικογένειας ήταν η βάση της ζωής, γύρω από την οποία περιστρεφόταν όλα. Υπήρχε επίσης μια έντονη αντίληψη ότι η “οικογένεια” υπήρχε μόνο όταν εκφραζόταν από την ομαδική συνύπαρξη μέσα από το σύστημα της “εκτεταμένης συγγένειας” και τον συγγενικό δεσμό.

3.1. ΤΟ ΕΚΤΕΤΑΜΕΝΟ ΣΥΓΓΕΝΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ.

1) Ο πυρήνας γύρω από την οποίο περιστρεφόταν η κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή των Ιμπο ήταν το εκτεταμένο συγγενικό σύστημα 2) Η παραδοσιακή κοινωνία τους ήταν πατριαρχική 3) Στην κοινωνία τους βάρυνε πολύ η καταγωγή από την μητέρα (Matrilineal family).¹⁴

Είναι γεγονός ότι, ανάμεσα τους, η εκτεταμένη συγγένεια εξασφάλιζε ένα ισχυρό κοινοτικό πνεύμα μεταξύ των μελών της κοινότητας. Η αγάπη, η συνεργασία, η στοργή, η ενθάρρυνση και η διδασκαλία που προσέφεραν ο ένας στον άλλον εξασφάλιζε ένα αίσθημα ζεστασιάς και αναπτυσσόταν στο άτομο η υποχρέωση να είναι πάντα παρόν και έτοιμο να βοηθήσει τους δικούς του συγγενείς και τη κοινότητα.

3.2. Η ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΙΜΠΟ ΠΑΡΑΔΟΣΗ:

Δύο λέξεις συνόψιζαν την ιδέα του θεσμού του γάμου α) η κοινότητα και β) η τεκνοποίηση. Επικρατούσε η ιδέα ότι ο θεσμός του γάμου είχε περισσότερο

¹⁴MATRILINEAL: (Mother + LINEAL) επισημαίνοντας απόγονος μέσω της μητέρας, Webster encyclopedia (1988),σ.617.

κοινοτικό χαρακτήρα παρά ατομικό¹⁵ και ότι οι άνθρωποι παντρεύονταν όχι μόνο από αγάπη και ανάγκη για συντροφικότητα, αλλά και για να εκπληρώσουν το κοινωνικό καθήκον της διατήρησης της συνέχειας της ζωής στην κοινότητα μέσω της τεκνοποίησης. Για να διασφαλιστεί η εκτέλεση αυτού του καθήκοντος, ήταν απαραίτητο για κάθε γενιά να περνάει τούτη την φλόγα της “τεκνοποίησης προς χάριν της κοινότητας” από γενιά σε γενιά. Επομένως, κάθε νέος ή νέα Ιμπο είχε την υποχρέωση, μόλις πλησιάζει την εφηβική ηλικία, να προετοιμάζει τον εαυτό του/της για να εκπληρώσει τούτο το ιερό καθήκον, Salome C.N. (1985, σπ.σ.44).

3.2.1. ΤΟ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟ ΕΘΙΜΟ ΠΕΡΙ ΣΥΝΑΨΕΩΣ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ.

Ο δεσμός του γάμου ήταν ένα κοινοτικό γεγονός, που συναπτόταν μεταξύ δυο ενδιαφερομένων ενηλίκων. Η σύναψη του γάμου σφραγιζόταν και νομιμοποιήτο με την καταβολή της προίκας, ενώπιον των δυο ενδιαφερομένων οικογενειών και του λαού. Μετά από αυτό ακολουθούσε μια άλλη χρονοβόρα διαδικασία που περιελάμβανε την διατήρηση μερικών παραδοσιακών νόμων και εθίμων, λόγω χάριν τον στολισμό της νύμφης, την προετοιμασία των μελλονύμφων, την γαμήλια νάρκη (Iru mgbede - Torpidity period) κλπ. Εδώ χρειάζεται να αναφέρουμε το γεγονός ότι ο καθορισμός της τιμής της νύμφης, την οποία ως συνήθως πλήρωνε ο άνδρας προς την οικογένεια της νύμφης, διαπραγματευόταν την ημέρα της συμφωνίας (Igba Nkwu Nwanyi – Dating).

Ενώ στην Ελλάδα, π.χ., από το 863 μ. Χ μέχρι το 1982 οι Έλληνες ορθόδοξοι γνώριζαν, μόνο μια μορφή τέλεσης γάμου, που ήταν ο θρησκευτικός. Με την ισχύ του νόμου 1250 (1982), καθιέρωσε τον πολιτικό γάμο και έπαψε ο θρησκευτικός γάμος να αποτελεί τη μόνη μορφή δημιουργίας οικογένειας αναγνωρισμένη από την έννομη τάξη. Επίσης, με το νόμο αυτό, έγιναν ορισμένες θεμελιώδεις αλλαγές, οι οποίες αποτέλεσαν τομή στο χτες και το σήμερα. Π.χ., καταργήθηκε ο θεσμός της προίκας και καθιερώθηκε εκείνος της γονικής παροχής, καθιερώθηκε η υποχρέωση των συζύγων να

¹⁵ Η παραδοσιακή Ιμπο κοινωνία πιστεύει ότι ο γάμος ήταν κοινοτικό η ομαδικό γεγονός πάρα προσωπικό.

συνεισφέρουν από κοινού για αντιμετώπιση των κοινωνικών αναγκών της οικογένειας, εισήχθη η μορφή του συναινετικού διαζυγίου ως αναντικατάστατος θεσμός που υπηρετεί την προσωπική ελευθερία, καθορίστηκε το 18^ο έτος της ηλικίας ως το κατώτατο όριο ηλικίας για τη σύναψη γάμου και για τους δύο φύλο, επήλθε η πλήρης εξομοίωση των εκτός γάμου παιδιών- των μειωτικά αποκαλούμενων «εξώγαμα» - με τα γνήσια, εξασφαλίστηκε νομοθετικά η ισότητα του άνδρα και γυναίκας στο πλαίσιο της οικογένειας, όπου όλες οι αποφάσεις πρέπει να λαμβάνονται συντροφικά. Καταργήθηκε έτσι η ανδροκρατική αρχή ότι «ο άνδρας συνιστά την κεφαλή της οικογένειας», καθιερώθηκε η γονική μέριμνα, δηλαδή η κοινή υποχρέωση φροντίδας των παιδιών και από τους δύο γονείς, αντί της πατρικής εξουσίας, κ.λπ. βλ. πίνακα 3.2.1.

ΠΙΝΑΚΑΣ (3.2.1)

ΜΟΝΙΜΟΤΕΡΟΣ (και ανύψωση)	1	A) Μυστήριο χριστ. Γάμου (ορθόδοξος γάμος)	ΠΡΟΣΩΡΙΝΟΤΕΡΟΣ (και κατάπτωση)
	2	B) Θρησκευτικός γάμος (και ο β' χριστ.γάμος)	
	3	Γ) Πολιτικός γάμος	
	4	Δ) Οικογενειακός (νομαδικός γάμος)	
	5	Ε) Παλλακεία (μόνιμη μη νόμιμη συμβίωση)	
	6	Στ) Πορνεία (προσωρινή συνάφεια).	

Η ΣΥΝΑΨΗ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΟΡΘΟΔ. ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ.¹⁶

¹⁶ Εδώ θα μπορούσαμε να πούμε, ότι κατά το Χριστιανικό Μυστήριο του ορθόδοξου γάμου, έχουμε την μεγαλύτερη μονιμότητα και σταθερότητα στην συμβίωση (βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3.2.1.) του ανδρογύνου, γιατί:

1. Έχουμε την ευλογία και την εγγύηση του θεού και της Εκκλησίας.
2. Εικονίζει τον άρρηκτο σύνδεσμο μεταξύ Χριστού και Εκκλησίας και θεμελιώνεται επάνω σ' αυτόν. Πρβλ. Εφεσ.5,22-33.
3. Ακολουθεί την αρχή: «Ους ο Θεός συνέζευξεν, άνθρωπος μη χωρίζετω» (Ματθ.19,6 και Μάρκο. 10,9). Άρα ανθρωπίνως είναι αδιάλυτος. Μόνο ο Θεός χωρίζει το ανδρογύνο δια του θανάτου.
4. Η σύναψη αυτή γίνεται βάσει του Θείου δικαίου (Αγ. Γραφής-Ι.Κανόνων), το οποίο είναι αυθεντικό και αναλλοίωτο. Δεν μπορεί να το αλλάξει κανείς άνθρωπος.
5. Σκοπός του γάμου αυτού δεν είναι η απλή συμβίωση, αλλά η ολοκλήρωση, ο αγιασμός και η τελείωση του ανδρογύνου, η εκπλήρωση του Εφεσ. 5,22-33. βλ. επίσης: Δρ.Μπουμής Π.(1998).

3.2.2. Η ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΜΕΛΛΟΝΥΜΦΩΝ:

Η παραδοσιακή κοινωνία των Ιμπο ήταν τόσο οργανωμένη, που οι γονείς, για να προστατέψουν τον κοινοτικό τους προσανατολισμό, ξεκινούσαν έγκαιρα να προετοιμάζουν τα παιδιά τους από μικρή ηλικία για τον ιερό γάμο. Οι manádes προετοίμαζαν τα ώριμα κορίτσια ηλικίας από δεκαπέντε χρονών και άνω για την διαδικασία του γάμου. Σκοπό είχαν να αποθαρρύνουν τους νέους από την πιθανότητα επανάστασης κατά των επικρατούσων παραδοσιακών κοινωνικών αξιών και να μην διαλέξουν μόνοι τους “κατά λάθος” την /τον σύντροφό τους.

3.2.3. Η ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΓΑΜΗΛΙΑ ΝΑΡΚΗ ΤΩΝ ΙΜΠΟ [Iru mgbede] (Torpidity period or fattening ritual).

Είναι γεγονός ότι σε πολλές περιοχές, όταν οι γονείς ανακάλυπταν ότι η κόρη τους ήταν έτοιμη για γάμο, χρησιμοποιούσαν διάφορους τρόπους για να την παρουσιάσουν στο κόσμο “ως μια έτοιμη νύμφη” και ένας από αυτούς ήταν η λεγόμενη γαμήλια νάρκη, Mary Reidy, (1995, σ.62). Πριν τον γάμο, οι νύμφες ακολουθούσαν περίπου για τέσσερις εβδομάδες έως και έναν χρόνο μια “τελετουργική θεραπεία“, κατά την διάρκεια της οποίας δεν έκαναν τίποτα παρά μόνο να τρώνε και να μαθαίνουν τα ήθη και έθιμα του γάμου. Τούτη η τελετή είχε θεραπευτικό σκοπό, αφού στην ουσία προετοίμαζαν το σώμα τους, ώστε να γίνει πιο γόνιμο (fecundity). Γεγονός ήταν ότι ο κόσμος προτιμούσε τις ευτραφείς γυναίκες, επειδή πίστευε ότι μια ευτραφής γυναίκα ήταν ένδειξη καλοπέρασης και υγείας, Salome C.N., (1985, σ.48).

3.3. Ο ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΣ ΓΑΜΟΣ (Conventional marriage).

Ο γάμος στην παραδοσιακή κοινωνία των Ιμπο είχε μερικούς κανόνες που ρυθμίζονταν μεταξύ των αρχηγών των δυο ενδιαφερομένων οικογενειών. Αφού προηγείτο η αναζήτηση του “σωστού ατόμου“, ακολουθούσε το προξενιό ή η συνεννόηση των δύο οικογενειών, έχοντας πάντα σαν μέλημά τους να βρουν το πιο “σωστό ταίρι” για τα παιδιά τους, Mary Reidy, (1995, σ.62) Ο παραδοσιακός γάμος δεν ήταν ένα απλό γεγονός, με την

έννοια ότι μια νεοφερμένη γυναίκα σε μια οικογένεια αποκτούσε πλέον τα ίδια ακριβώς δικαιώματα με όλα τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας, Mary Reidy, (1995, σπ.σ.50).

3.3.1. Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ.

Η συμφωνία του γάμου, όπως προαναφέραμε, γινόταν με συνεννόηση μεταξύ των δύο οικογενειών ή με προξενιό. Κατά τον οικογενειακό διακανονισμό, αν και οι ενδιαφερόμενοι ενημερώνονταν για τον γάμο τους, οι γονείς των μελλονύμφων ρύθμιζαν όλες τις λεπτομέρειες, ενώ το προξενιό, ήταν υπόθεση ηλικιωμένων γυναικών σε κάθε περιοχή. Ήταν απαγορευμένο να παντρεύονται μεταξύ τους συγγενείς από πρώτη μέχρι δέκατη γενιά, γιατί τέτοια πράξη θεωρείτο αιμομιξία και τιμωρείτο με εξοστρακισμό. Συνεπώς, πριν φθάσουν δυο οικογένειες σε οποιαδήποτε συμφωνία, ήταν υποχρεωμένες να ψάξουν μεταξύ άλλων πραγμάτων αν στο παρελθόν είχαν κάποιο δεσμό αίματος, αν είχαν καλό χαρακτήρα και κοινωνική θέση, κληρονομικές αρρώστιες. κλπ.

Είναι γεγονός ότι οι κοπέλες Ιμπο σπάνια έδειχναν την αίσθηση του ανταγωνισμού μεταξύ τους για τον γάμο, αφού γνώριζαν ότι οι γονείς τους θα φρόντιζαν το θέμα αυτό, G.T.Basden, (1966). Μόλις οι γονείς των μελλονύμφων ολοκλήρωναν την έρευνά τους και ήταν όλοι ικανοποιημένοι, τότε έδειχναν το πράσινο φως για τον παραδοσιακό γάμο.

3.3.2. Ο ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΣ ΓΑΜΟΣ ΒΡΕΦΩΝ (Infant marriage).

Για την διασφάλιση της διατήρησης της συνέχειας της ζωής στην κοινότητα μέσω της τεκνοποίησης, επινοήθηκαν διάφοροι θεσμοί (οι οποίοι όμως υιοθετούντο υπό ορισμένες συνθήκες). Ένας από αυτούς ήταν ο γάμος μεταξύ βρεφών, ο οποίος υιοθετείτο στην περίπτωση που μια οικογένεια φοβόταν το γεγονός ότι θα χανόταν το όνομά της εάν δεν είχε απογόνους ή στην περίπτωση που δεν είχε αγόρι και κατά τον οποίο τα παιδιά αρραβωνιάζονταν από μικρή ηλικία, χωρίς την συγκατάθεσή τους, Salome

C.N. (1985,σ.44). Στην περίπτωση αυτή, τα παιδιά αυτά μεγάλωναν μαζί ως ανδρόγυνο.

3.3.3. Ο ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΣ ΓΑΜΟΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΤΩΝ ΙΜΠΟ (Woman Marriage).

Ένας άλλος τέτοιος θεσμός ήταν ο γάμος μεταξύ γυναικών. Κάποιος θα αντέτασσε ότι το αντίστροφο της πολυγαμίας είναι η μονογαμία, όμως οι παραδοσιακοί Ιμπο δεν έβλεπαν τα πράγματα έτσι. Ο γάμος μεταξύ γυναικών θεωρείτο ως το αντίστροφο της πολυγαμίας, Salome C.N. (1985,οπ.σ.51). Οι Ιμπο επέλεξαν αυτή την λύση επειδή στην παράδοσή τους η εφαρμογή της πολυανδρίας,¹⁷ όπου μια γυναίκα θα είχε συγχρόνως περισσότερους από έναν νόμιμους συζύγους ήταν αυστηρώς απαγορευμένη και τιμωρείτο. Όμως ήταν επιτρεπτό σε μια γυναίκα να αποκτήσει μια σύζυγο υπό έναν όρο. Πρώτα από όλα, αυτή που θα ήθελε να πάρει την θέση ενός άνδρα (Di Nwanyi-female-husband) θα έπρεπε στην οικογένειά της, να μη έχει άλλο παιδί ή τουλάχιστον αγόρι. Υπήρχε και η περίπτωση, όπου μια πλούσια γυναίκα δεν ήθελε να παντρευτεί, αλλά προτιμούσε να μείνει μόνη της και να έχει παιδιά, αυτή αποκαλείτο Ogaranya Nwanyi (Ογκαράνια Νουάνι), (Salome C.N.1985,οπ.σ.51). Άλλες περιπτώσεις όπου μια γυναίκα μπορούσε να παντρευτεί μια άλλη γυναίκα ήταν εκείνη όπου ο άνδρας της πρώτης πέθανε πριν αποκτήσουν παιδί, οπότε ο νόμος της επέτρεπε ή να επιστρέψει στην γενέτειρά της και να ξαναπαντρευτεί ή να μείνει στο σπίτι του πεθαμένου ανδρός της, όχι ως χήρα όπως θα έπρεπε, αλλά αφού επέλεγε να πάρει μια άλλη γυναίκα στην θέση της με σκοπό την τεκνοποίηση, αυτή γινόταν “γυναίκα–άνδρας”. Επίσης, μια ηλικιωμένη γυναίκα, η οποία έχασε όλα της τα παιδιά ή μια χωρισμένη, η οποία δεν ήθελε να ξαναπαντρευτεί, είχε το δικαίωμα να γίνει “γυναίκα–άνδρας”.

Εδώ χρειάζεται να αποσαφηνίσουμε ότι ο γάμος μεταξύ γυναικών δεν υποδήλωνε λεσβιασμό. Στην προκειμένη περίπτωση η γυναίκα που

¹⁷ ΠΟΛΥΑΝΔΡΙΑ: [ΕΘΝΟΛ.] Ο θεσμός κατά τον οποίο επιτρέπεται σε ορισμένες κοινωνίες μια γυναίκα να έχει συγχρόνως περισσότερους από έναν νόμιμους συζύγους. [ΑΝΤ.] πολυγυνία. [ΒΙΟΛ.] Στα θηλυκά ζώα η συνήθεια ή η πρακτική να ζευγαρώνουν ταυτόχρονα ή διαδοχικά με δυο ή περισσότερα αρσενικά. [Πληθ.χωρ.] Η ύπαρξη σε μια χώρα περισσότερων ανδρών σε σύγκριση με τις γυναίκες. Βλ. επίσης: Μπαμπινιώτη Γ, (1998. σ.1459).

αποκτούσε την θέση ενός άνδρα στην οικογένεια, δεν επιτρεπόταν να έχει σεξουαλική σχέση με την σύζυγο, της οποίας ρόλος ήταν αποκλειστικά η τεκνοποίηση είτε με κάποιον από τους συγγενείς της “γυναίκας-άνδρας” ή με κάποιον που αυτή θα επέλεγε. Τούτο το σύστημα αποδείκνυε την βαρύτητα που οι Ιμπο απέδιδαν στην οικογένεια και την τεκνοποίηση γενικά. Τελικά, η “γυναίκα-άνδρας” έπρεπε να κατέχει υλικά αγαθά, έτσι ώστε να μπορεί να μεγαλώσει την οικογένεια της. Υιοθετούσε τα παιδιά που θα γεννιόνταν και τους χάριζε το όνομα της ή το όνομα του ανδρός της (ζωντανού ή πεθαμένου). Συνεπώς, ο γάμος μεταξύ γυναικών ήταν ένας τρόπος επιβεβαίωσης της αξίας των ατέκνων γυναικών και διατήρησης της θέσης τους στην κοινωνία. Οι γυναίκες που ήταν παντρεμένες με “γυναίκες-άνδρες”, είχαν ίσα δικαιώματα με τις κανονικές γυναίκες στην συζυγική και κοινωνική τους ζωή, ακόμα και η διαδικασία του γάμου ήταν ίδια με εκείνη του κανονικού παραδοσιακού γάμου. Για τους Ιμπο, όλοι οι τύποι των γάμων αυτών, ήταν εξ’ ίσου σημαντικοί και ζωτικοί για την επιβίωση της κοινοτικής ζωής τους. Επίσης όλες οι γυναίκες που συμμετείχαν σε τέτοιο γάμο είχαν το δικαίωμα να πάρουν διαζύγιο όταν θεωρούσαν ότι η σχέση αυτή δεν τις εξέφραζε πλέον όπως αυτές ήθελαν, ή όταν νόμιζαν ότι τις εξεβίαζαν με οποιοδήποτε τρόπο, Mary Reidy,(1995,σ.61).

3.3.4. Η ΠΟΛΥΓΑΜΙΑ.

Η πολυγαμία (ένας άνδρας-πολλές γυναίκες) επίσης υιοθετήθηκε, γιατί η κοινωνία, ως αγροτική κοινωνία, χρειαζόταν πολλά εργατικά χέρια. Συνοπτικά θα μπορούσε να πει κανείς ότι η πολυγαμία υιοθετήθηκε από την κοινωνία ως ένα από τα μέσα που θα συνέβαλαν στην επιβίωση της κοινότητας και στην ανακούφιση των παντρεμένων γυναικών με τον επιμερισμό των οικιακών εργασιών μεταξύ τους, Green,M., (1964). Επίσης, ήταν μια διευκόλυνση για τον θηλυκό πληθυσμό στο θέμα της τεκνοποίησης και ένα μέσο οικογενειακού προγραμματισμού, αφού οι γυναίκες της πολυγαμικής οικογένειας είχαν την ευκαιρία να κάνουν λιγότερα παιδιά (σε σχέση με την γυναίκα μιας μονογαμικής οικογένειας) και συγχρόνως να επιλέξουν τον χρόνο τεκνοποίησης με βάση τα ενδοοικιακά και εξωοικιακά καθήκοντα, Salome C.N. (1985,σ.50).

Στην παραδοσιακή κοινωνία των Ιμπο, η πολυγαμία ήταν μια νόμιμη πράξη και αποτελούσε απόδειξη υψηλής κοινωνικής θέσης και οικονομικής επιφάνειας, Uchendu, V.C.(1965). Οι υποστηρικτές της πίστευαν ότι το να είναι μια γυναίκα μόνη της σε μια οικογένεια ήταν εξευτελισμός και αποτελούσε ένδειξη ότι ο άνδρας της ή ήταν τσιγκούνης, ή δεν είχε την οικονομική επιφάνεια για να συντηρήσει μια δεύτερη σύζυγο, Salome C.N. (1985,οπ.σ.55). Είναι γεγονός ότι οι γυναίκες, όχι μόνο ήταν υπέρ της εφαρμογής της πολυγαμίας, αλλά πολλές φορές, όταν έβλεπαν ότι οι άνδρες τους αργούσαν να αποκτήσουν την δεύτερη σύζυγο, έπαιρναν μόνες τους την πρωτοβουλία να βρουν άλλη σύζυγο για τον άνδρα τους. Προτιμούσαν να έχουν συντροφιά από άλλες γυναίκες στην ίδια οικογένεια, έτσι ώστε, σαν πρώτες κατά σειρά αρχαιότητας σύζυγοι, να θεωρούνται αρχηγοί των υπολοίπων, πάρα να είναι μόνες τους. Αυτό εδραζόταν στην πεποίθηση ότι οι πρώτες σύζυγοι από μια πολυγαμική οικογένεια είχαν πολλή εξουσία τόσο στον κύκλο των γυναικών, όσο και στην ευρύτερη οικογένεια, Salome C.N. (1985,οπ.σ.51).

Επιπλέον, η πολυγαμία λειτουργούσε ως “προφυλακτικό” από ανεξέλεγκτη εξωσυζυγική σχέση. Επίσης, αντιμετωπίστηκε και σαν τρόπος διαφυγής από τον κίνδυνο ενδεχόμενου θανάτου κατά την εγκυμοσύνη, συχνό φαινόμενο σε παλαιότερες εποχές, όπου οι γυναίκες ήταν απροστάτευτες, λόγω της ελλείψεως ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης. Σε κάθε πολυγαμική οικογένεια, κάθε γυναίκα είχε δικό της σπίτι ξεχωριστό από τα σπίτια των άλλων συζύγων, υπήρχε δε και η σχετική παροιμία, “μια γυναίκα έχει το απόλυτο δικαίωμα να μοιράζεται το κρεβάτι ενός άνδρα, αλλά δεν έχει το απόλυτο δικαίωμα να μοιράζεται το σπίτι του”.

Παρά την έμφαση στο συλλογικό συμφέρον, υπήρχαν παραδοσιακοί νόμοι που στο όνομα της αρμονικής συμβίωσης, έδιναν σε μια κοπέλα το απόλυτο δικαίωμα να αρνηθεί τον άνδρα που επέλεξαν οι γονείς της και επιπλέον να πάρει διαζύγιο από μια ανυπόφορη σχέση, όπως και σε μία χήρα, την δυνατότητα να προφυλάξει τα δικαιώματα τα δικά της και των παιδιών της. Κλίνοντας το θέμα του γάμου, διαπιστώνουμε ότι ο παραδοσιακός γάμος είχε απαιτήσεις από τον άνδρα και την γυναίκα. Καθήκον της γυναίκας ήταν να

τεκνοποιεί και να νοικοκυρεύει το σπίτι, ενώ του ανδρός να εξασφαλίζει στην οικογένειά του μια καλή και αξιοπρεπή διαβίωση, Salome C.N. (1985,οπ.σ.53). Καθήκον και των δυο ήταν να μεγαλώνουν υγιή παιδιά, ως συνεχιστές του γένους.

3.4. Η ΜΗΤΡΟΤΗΤΑ [Motherhood].

Στην παραδοσιακή κοινωνία των Ιμπο, άνθρωπος χωρίς απογόνους θεωρείτο Ofeke (Οφέκε), δηλαδή άτομο χωρίς καμία κοινωνική υπόσταση. Επίσης, μια σχέση χωρίς απογόνους θεωρείτο ιεροσυλία Nso ani (Nσο Ani), που προκαλούσε την απέχθεια των συγγενών και της τοπικής κοινωνίας. Άνδρες και γυναίκες επιβεβαίωναν την θέση τους στην κοινωνία με την απόκτηση απογόνων. Οι απόψεις αυτές πρόδιδαν την βαρύτητα που είχε για τους Ιμπο η τεκνοποίηση. Θεωρούσαν τα παιδιά ως τα πιο σημαντικά αποκτήματά τους, ειδικά οι γυναίκες, επειδή μέσω αυτών θα εξασφάλιζαν την επιβίωση και την συνέχεια της κοινότητας. Μια γυναίκα μπορούσε να αντέξει την απώλεια όλων των υπαρχόντων της, αρκεί να της απέμεναν τα παιδιά της, επειδή, εκτός της αγάπης της προς αυτά, αποτελούσαν και λόγο εξασφάλισης του σεβασμού προς το πρόσωπό της εκ μέρους του κύκλου των γυναικών και του συζύγου της και κατά συνέπεια της θέσης της στην κοινωνία, Salome C.N. (1985,οπ.σ.56). Η μητρότητα είχε την πρώτη θέση στην καρδιά μιας γυναίκας και ήταν διατεθειμένη να κάνει τα πάντα για να την εξασφαλίσει και τίποτα δεν είχε προτεραιότητα έναντι αυτού,P.Denise, (1974). Οι μητέρες ήταν υπερήφανες να αποκαλούν τον εαυτό τους “το δέντρο της ζωής”. Η φράση αυτή εκδήλωνε την αίσθηση της δύναμης που ένοιωθαν, εξαιτίας της τεκνοποίησης και της πεποίθησης ότι κανείς δεν μπορούσε να τους αμφισβητήσει την μοναδική θέση που είχαν να γεννούν τους συνεχιστές της οικογένειας και ολόκληρης της κοινότητας, Salome C.N. (1985,οπ.σ.54).

3.4.1. Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥ ΤΟΚΕΤΟΥ [Period of Confinement] (Ile Omugwo).

Στην παραδοσιακή κοινωνία, τούτη η περίοδος θεωρείτο ως περίοδος απομόνωσης από τις δραστηριότητες και την κοινωνική ζωή μιας γυναίκας. Ο

ερχομός του νεογνού ήταν υπόθεση ολόκληρης της κοινότητας. Επειδή ολόκληρη η κοινότητα ενδιαφερόταν πιο πολύ για τα παιδιά απ' ό,τι για τους γονείς, οι ομάδες των γυναικών είχαν διάφορους τρόπους για την αντιμετώπιση του προβλήματος του τοκετού. Υπήρχαν παραδοσιακές μαίες, που ήταν υπεύθυνες για τον τοκετό. Εξ' αιτίας της υψηλής θνησιμότητας σε παλαιότερους καιρούς, από την στιγμή που διαπιστωνόταν ότι μια γυναίκα ήταν έγκυος και μέχρι την γέννα, αυτή ήταν υποχρεωμένη, σύμφωνα με την παράδοση, να σεβαστεί το "τελετουργικό" της εγκυμοσύνης.

3.4.2.ΤΟ ΤΕΛΕΤΟΥΡΓΙΚΟ ΤΗΣ ΕΓΚΥΜΟΣΥΝΗΣ.

Το τελετουργικό της εγκυμοσύνης, που αποτελούσε μια περίοδο σωματικής, ψυχικής και πνευματικής προετοιμασίας και περιελάμβανε τα εξής: αποφυγή σεξουαλικών επαφών, ορισμένων τροφίμων που θα μπορούσαν να θέσουν το έμβρυο σε κίνδυνο, κοινωνικών συγκεντρώσεων και ιερών τόπων, όπου υποτίθεται ότι ζούσαν διάφορα πνεύματα, που θα μπορούσαν ενδεχομένως να προκαλέσουν επίσης αποβολή ή βλάβη του εμβρύου, Salome C.N. (1985,σ.55). Οι άνδρες της κοινότητας καλούσαν ιερείς της περιοχής για να εξευμενίσουν με θυσίες τους προγόνους για το καλό της εγκύου γυναίκας. Μια παραδοσιακή μαία ήταν υπεύθυνη για την καθημερινή της προετοιμασία της. Στην γέννα δεν έπρεπε να παρευρίσκονται άνδρες, μόνο γυναίκες ανελάμβαναν την υπόθεση του τοκετού. Σε μερικές περιοχές, ο τοκετός γινόταν μέσα στο νερό, γιατί πίστευαν ότι έτσι βοηθούσαν την γυναίκα να είναι περισσότερο χαλαρή και το νεογνό να βγει χωρίς τραυματισμούς.

Μετά την γέννηση, ο ομφάλιος λώρος του νεογνού, που συμβόλιζε τον άρρηκτο δεσμό του ανθρώπου με την γη, Ottenberg, S.. (1989), Salome C.N. 1985,σ.55, Uchedu V.C., (1965), έπρεπε να θαφτεί κάτω από ένα συγκεκριμένο δέντρο, όπου γινόταν αργότερα τελετή και θυσία στον "φύλακα άγγελο" του παιδιού. Η τελετή αυτή, που γινόταν πριν μπει στην περίβολο της οικογένειας, αποτελούσε το καλωσόρισμα του καινούργιου μέλους της. Η ταφή του ομφαλίου λώρου ήταν μια ένδειξη της πραγματικής κοινωνικής ταυτότητας ενός Ιμπο, γιατί πίστευαν ότι ένας πραγματικός Ιμπο έπρεπε να ξέρει σε ποιο σημείο της περιβόλου της οικογένειας θάφτηκε ο ομφάλιος

λώρος του. Στην συνέχεια το νεογνό πλενόταν καλά με ειδική άμμο και το δέρμα του καλυπτόταν με κρέμα από το κουκούτσι του καρπού του φοίνικα (Palm carnal oil), ενώ σε μερικές περιοχές χρησιμοποιούσαν ειδικό λευκό πηλό (white clay), ο οποίος πίστευαν ότι είχε, όχι μόνο πολυποίκιλη θεραπευτική ικανότητα, αλλά λειτουργούσε και ως μαλακτικό για το αγνό δέρμα του νεογνού, Salome C.N. (1985,οπ.). Επίσης, απαραίτητο ήταν να κάνουν καθημερινό μπάνιο μητέρα και νεογνό με ζωμό από βρασμένα φύλλα βοτάνων. Η μητέρα έπρεπε επίσης να τρώει ειδικά μπαχαρικά, που βοηθούσαν στην γαλουχία και στην επαναφορά της μήτρας στην αρχική της θέση, να ακολουθήσει ειδική διαίτα και να φορά ειδική ζώνη που βοηθούσε την κοιλιά να ξαναπάρει το αρχικό της σχήμα. Από την ημέρα της γέννας μέχρι την ημέρα της ονομασίας του παιδιού, η γυναίκα βρισκονταν υπό εντατική παρακολούθηση, ώστε να διασφαλιζόταν η υγεία της για μια ενδεχόμενη εγκυμοσύνη στο μέλλον, Salome C.N. (1985,οπ.σ.57).

3.4.3. Η ΗΜΕΡΑ ΤΗΣ ΟΝΟΜΑΣΙΑΣ [Ubochi Ikporuta Nwa].

Οκτώ ημέρες μετά την γέννηση του παιδιού, γινόταν η περιτομή (Circumcision) από την μαμή της περιοχής. Η περιτομή των κοριτσιών ήταν η κλειτοριδεκτομή (Clitoridectomy). Το μόνο επιχείρημα που διατυπώθηκε υπέρ της γυναικείας περιτομής ήταν ότι βοηθούσε την γυναίκα στο τοκετό, κάτι που σήμερα βέβαια η ιατρική επιστήμη το έχει διαψεύσει, Mary Reidy, (1995,σ.69), Salome C.N. (1985,οπ.σ.57).

Οι Ιμπο πίστευαν ότι μετά την περίοδο του τοκετού μια γυναίκα έπρεπε να είναι, όχι μόνο υγιής, αλλά και λίγο ρωμαλέα, (robust). Η παρουσίαση του νεογέννητου στην κοινότητα την ημέρα της ονομασίας, γινόταν αντικείμενο σχολιασμού από τον κόσμο. Αυτό σήμαινε ότι κάθε οικογένεια έπρεπε να βάλει τα δυνατά της, ώστε μητέρα και παιδί να είναι καλά στην υγεία τους, Salome C.N. (1985,σ.57). Αυτή η ημέρα ήταν στην ουσία γιορτή των γυναικών. Γέμιζαν τα πρόσωπα τους, αλλά και τα πρόσωπα των καλεσμένων τους, με πούδρα και η οικογένεια του νεογέννητου σερβίρει στον κόσμο φαγητό και άφθονο φοινικόκρασο (Palm wine).

Η επιλογή του ονόματος του παιδιού ήταν πολύ σημαντική. Κάθε οικογένεια επέλεγε ένα όνομα που είχε σημασία για το παιδί. Το όνομα παρείχε πληροφορίες για την κατάσταση που επικρατούσε όταν γεννήθηκε ένα άτομο ή για το πως γεννήθηκε, αποκάλυπτε ποιος από τους πρόγονους του είχε επιστρέψει στον κόσμο ή αποτελούσε μια ευχή. Επίσης, τα ονόματα τους διακρίνονταν σε ανδρικά, γυναικεία ή κοινά και για τα δύο φύλα.¹⁸

¹⁸ Ανδρικά, όπως Ckukwuemeka (God has done good), Ikechukwu (God's power), Obinna (Father's wish), γυναικεία, όπως Adaku (daughter of wealth), Nnenna (Mother's mother), Nnenna (Father's mother), Onyinyechi (God's gift) και κοινά για τα δύο φύλα ονόματα, όπως είναι Ngozi (Blessing), Udo (Peace), Uchechukwu (God's will) κλπ.βλ.επίσης, Salome, C.N. (1985,οπ.σ.58)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ.

ΟΙ ΙΜΠΟ ΑΠΟ ΤΟ 1472 ΜΕΧΡΙ ΤΟ 1960

Η Νιγηρία, πριν γίνει ανεξάρτητη χώρα, πέρασε πολλές περιπέτειες. Οι πολίτες της χώρας της δοκιμάστηκαν σκληρά σε πολέμους και στην δεινή των αποικιοκρατικών μηχανισμών. Στις πρόσφατες δεκαετίες, η επιστημονική αναζήτηση της καταγωγής των ανθρωπίνων ειδών έστρεψε το ενδιαφέρον της στην ήπειρο της Αφρικής, όπου, λόγω χάριν στην Νιγηρία, οι αρχαιολόγοι από ανασκαφές που έκαναν στην δεκαετία του 1930 ανακάλυψαν θησαυρούς στην κεντρική περιοχή της χώρας. Τα ευρήματα περιελάμβαναν προτομές και αγάλματα που, μετά από μελέτη, υπολόγισαν ότι ανήκαν σε μια δυναστεία που άκμασε στο διάστημα 500 π.Χ., - 200 μ.Χ. (βλ. εικόνα 5). Η δυναστεία αυτή πρέπει να ήταν οι πρόγονοι των δυναστειών ΝΟΚ. Τα ευρήματα αυτά, κεραμικά (terra-cotta of the Nok culture), που ήταν ηλικίας δύο χιλιάδων ετών, πρόδιδαν την υψηλή τεχνική επιδεξιότητα των δημιουργών τους και θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν εφάμιλλα εκείνων των αρχαίων Ελλήνων, Davidson B. (1969,σ.147), Mary Reidy, (1995,σ.33), Rodger,M.M., (1995,σ.19). Τα ευρήματα επίσης αποδεικνύουν ότι αυτός ο λαός είχε ανακαλύψει τρόπους επεξεργασίας του σιδήρου, πιο προχωρημένους από εκείνους των αρχαίων αιγυπτίων, περίπου από το 500 π.Χ., Mary Reidy, (1995,οπ, σ.34).

Ο παλαιοντολόγος Louis Leakey, πίστευε ότι οι Ιμπο, όπως τους γνωρίζουμε σήμερα στην Νιγηρία, μάλλον προέρχονται από τις δεσπόζουσες ομάδες που πρώτες έφθασαν και έμειναν στην περιοχή αυτή. Οι σκληρές ταξιδιωτικές συνθήκες ανάγκασαν ίσως τους ανθρώπους αυτούς να ζευγαρώσουν με γυναίκες από ήδη υπάρχουσες εγκατεστημένες κοινότητες. Σύμφωνα με τις μαρτυρίες των πρώτων Ευρωπαίων ταξιδιωτών που έφθασαν στην Νιγηρία, οι κοινωνίες και οι παραδόσεις που αντίκρισαν ήταν πιθανότατα ένα μείγμα διαφόρων λαών που ήταν αρχικά εντελώς διαφορετικοί, Mary Reidy, (1995,οπ).

ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ ΝΟΚ

 Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΝΟΚ άκμασε στο διάστημα 500 π.Χ.-200 μ.Χ. στην κεντρική Νιγηρία. Οι Νοκ ζούσαν σε μικρές αγροτικές κοινότητες. Ο ρυθμός της ζωής τους τους επέτρεπε να έχουν ελεύθερο χρόνο, κι έτσι ανέπτυξαν μια χαρακτηριστική, **σχηματοποιημένη** μορφή τέχνης. Ιδιαίτερα εντυπωσιακά είναι τα **ειδώλια από τερακότα**. Η ονομασία «Νοκ» προέρχεται από το χωριό με τα λατομεία όπου ανακαλύφθηκαν αυτά τα ειδώλια.

Περίτεχνο χτένισμα

Ψηλό μέτωπο

Διάτρητα μάτια

ΚΕΦΑΛΙ ΑΠΟ ΤΕΡΑΚΟΤΑ

Τα ειδώλια των Νοκ έχουν μορφές ανθρώπων και ζώων.

ΒΛΕΠΕ ΕΠΙΣΗΣ

ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΣΙΔΗΡΟΥ

ΕΠΟΜΕΝΟ

Copyright (c) 1995 Dorling Kindersley
Copyright (c) 1997 EREVNITES

19 εικόνα (4)

4.1. ΕΜΠΟΡΙΟ ΔΙΑΜΕΣΟΥ ΤΗΣ ΕΡΗΜΟΥ ΣΑΧΑΡΑΣ.

Κατά το 1000 μ.Χ, όταν ο βορράς της Αφρικής ήθελε να προμηθευτεί χρυσό και ελεφαντόδοντο, ενώ τα κρατίδια της υπό-Σαχαρικής Αφρικής (Sub-

¹⁹ ΣΧΗΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ: Τα ΕΙΔΩΛΙΑ ΝΟΚ έχουν ψηλό μέτωπο, διάτρητα μάτια και τοξωτά φρύδια. Αυτή η σχηματοποιημένη ή στιλιζαρισμένη τεχνοτροπία, με τον υπερβολικό τονισμό ορισμένων στοιχείων, εναρμονίζεται με μια γενικότερη αφρικανική παράδοση. Ίσως αναπτύχθηκε επειδή ορισμένοι γλύπτες απέφευγαν να αναπαριστούν τους ανθρώπους όπως πραγματικά είναι, από φόβο μήπως κατηγορηθούν για μαγεία.

ΕΙΔΩΛΙΑ ΑΠΟ ΤΕΡΑΚΟΤΑ: Η τερακότα είναι ένα είδος αργίλου που χρησιμοποιείται στην γλυπτική και την αρχιτεκτονική. Τα γλυπτά των ΝΟΚ έχουν ποικίλα μεγέθη. Ίσως τα μεγαλύτερα να χρησιμοποιούνται σε οικιακές λατρείες ή σε ιατρικές τελετές. Καθώς όμως, δεν έχουν γραπτές πηγές για τους ΝΟΚ, μόνο εικασίες μπορούμε να κάνουμε για τη σημασία αυτών των αγαλμάτων.

Saharan Africa) είχαν μεγάλη ανάγκη από αλάτι, άρχισε σιγά-σιγά το εμπόριο διαμέσου της ερήμου Σαχάρας. Όσοι συμμετείχαν και έλεγχαν τούτο τον εμπορικό δρόμο έγιναν πάρα πολύ ισχυροί, λόγω χάριν η αυτοκρατορία της Κάνεν Μπόρνου (Kanem Bornue) στα βόριο-ανατολικά απόκτησε πάρα πολλά πλούτη και φήμη, Davidson B.1969,σ.30. Η εμπορική σχέση που είχαν συνάψει με τον Αραβικό κόσμο, σιγά-σιγά τους έφερε σε επαφή με τον Ισλαμισμό, τον οποίο και ασπάστηκαν. Οι πρόγονοι της φυλής Χάουζα ήταν οι πρώτοι που έμειναν σε αυτή την περιοχή της Νιγηρίας. Από τις αρχές του 13^{ου} αιώνα υπάρχουν πάρα πολύ καλά οργανωμένα κρατίδια. Κάθε κρατίδιο περιβαλλόταν από τείχη και τάφρους, όπως ήταν η πόλη Κάνου (Kanou) στον βορρά που, από τον 16^ο αιώνα ήταν πολύ φημισμένη ως κέντρο της Ισλαμικής παιδείας. Κάτω, στα νότιο-δυτικά, η πόλη Μπενίν (Benin City), με τα ωραία της αγάλματα και πορτραίτα ήταν φημισμένο εμπορικό και θρησκευτικό κέντρο, αλλά και πρωτεύουσα του Βασιλείου Ομπα (the Oba kingdom), που πλούτισε από το εμπόριο που έκανε με τους πρώτους Ευρωπαίους εμπόρους που έφθασαν εκεί μέσω του ποταμού Νίγηρα. Στο νοτιοανατολικό μέρος της Νιγηρίας, ζούσαν από την αρχαιότητα οι Ιμπο σε μεγάλες περιβόλους-πυρήνες (large nucleus compounds), όπου κάθε περίβολος ήταν υπό την ηγεσία του πιο ηλικιωμένου, Mary Reidy, (1995,σ.36).

4.2. Η ΕΠΟΧΗ ΤΩΝ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΩΝ [The age of discovery].

Από τα τέλη του 14^{ου} αιώνα, οι πρώτοι έμποροι που έφθασαν στην πόλη Μπενίν (Benin City) ήταν Πορτογάλοι, που ξεκίνησαν την θαλασσινή εκστρατεία τους με επικεφαλής έναν πρίγκιπα, τον Ερρίκο τον θαλασσοπόρο (Henry the Navigator). Οι έμποροι συνοδεύονταν από ιεραποστόλους, και, ενώ οι πρώτοι έψαχναν για πολύτιμα είδη, όπως χρυσό, καρυκεύματα και ελεφαντόδοντο, οι ιεραπόστολοι επιδίωκαν να βρουν άτομα να προσηλυτίσουν. Κατά τα τέλη του 15^{ου} αιώνα, εκδόθηκε ο Παπικός νόμος (The Papal Bill) που χαρακτήριζε σχεδόν όλη την Αφρική κτήμα της Πορτογαλίας, Mary Reidy, (1995,οπ,σ.37).

Στα μέσα του 1550 μ.Χ, οι Διαμαρτυρόμενοι αναμορφωτές απέρριψαν τον ρωμαιοκαθολικισμό στην Ευρώπη και δεν αναγνώριζαν πλέον την εξουσία του Πάπα σε όσες περιοχές είχαν τεθεί υπό την αιγίδα του και, κατά συνέπεια, δεν αναγνώριζαν και όσες περιοχές της Αφρικής είχαν περιέλθει στην εξουσία της Πορτογαλίας, βάσει του προαναφερθέντα Παπικού νόμου. Μόνο η Ισπανία, λόγω της κυριαρχίας του ρωμαιοκαθολικισμού, σεβάστηκε τον νόμο αυτό. Τούτη η διαφωνία που ξεκίνησε στην Ευρώπη, επεκτάθηκε στα υπό κατοχή εδάφη, όπως ήταν και η Νιγηρία.

4.3. Η ΑΝΑΚΑΛΥΨΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΤΩΝ ΙΜΠΟ (1472 μ.Χ).

Η πρώτη επαφή των Ιμπο με Ευρωπαίους εμπόρους έγινε το 1472 μ.Χ, όταν μια ομάδα Πορτογάλων εμπόρων βρέθηκε κατά λάθος στα αφρικανικά παράλια του ατλαντικού ωκεανού, ψάχνοντας για τον θαλάσσιο δρόμο προς την Ινδία. Αυτή η πρώτη ομάδα έμεινε λίγο. Μια άλλη ομάδα, Πορτογάλων τυχοδιωκτών πάλι, έφτασε στην περιοχή το 1506 μ.Χ. αντάλλαξαν μερικά εμπορεύματα για να πάρουν καρυκεύματα, ελεφαντόδοντο, κλπ. και επέστρεψαν πίσω στην Ευρώπη. Το 1508 μ.Χ., μια ομάδα Βρετανών εμπόρων αφίχθη, οι οποίοι ήθελαν να εγκαταστήσουν μόνιμους κατοίκους, ώστε να ελέγχουν μονοπωλιακά την αγορά. Έτσι ξεκίνησε η εκεί μακράιωνη και αιματοβαμμένη παρουσία της λευκής φυλής, που σιγά-σιγά επεκτάθηκε σε ολόκληρη την χώρα, επισημοποιήθηκε με την καθιέρωση αποικιοκρατικής κυβέρνησης και προκάλεσε την απόλυτη εξόντωση, της πολιτικής, θρησκευτικής και οικονομικής παράδοσης των Ιμπο, διήρκεσε δε μέχρι το 1960 μ.Χ, δηλαδή τέσσερις και μισό αιώνες (1508-1960 μ.Χ), Mary Reidy, (1995,σ.37).

4.4. Η ΒΡΕΤΑΝΙΚΗ ΕΠΙΚΡΑΤΗΣΗ.

Η Νιγηρία αποτέλεσε αρχικά αγγλικό προτεκτοράτο από το 1508 έως το 1861μ.Χ, που μετατρέπεται σε αποικία. Αλλά οι Ιμπο, μόλις το 1901 μ.Χ, αποδέχτηκαν τελικά το αποικιοκρατικό καθεστώς των Άγγλων, μετά από 40 χρόνια αγώνων (1861-1901μ.Χ). Είναι γεγονός ότι η κατάκτησή τους, έμεινε αξέχαστη στους Βρετανούς, Mary Reidy, (1995,οπ,σ.65).

Η Βρετανική επικράτηση εκτυλίχθηκε ιστορικά σε τρεις φάσεις: 1) Η οικονομική εκμετάλλευση των κατοίκων από τις αρχές του 1500 μ.Χ 2) Η συστηματική ιεραποστολική δράση, που ξεκίνησε από το 1841 μ.Χ και 3) Η Βρετανική πολιτική επικράτηση και επιβολή του Βρετανικού αποικισμού από το 1861 μ.Χ μέχρι την πρώτη Οκτωβρίου 1960 μ.Χ, που η Νιγηρία ανακηρύχθηκε ανεξάρτητη χώρα.

4.4.1. Η ΒΡΕΤΑΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ.

Μετά από τέσσερις αιώνες, το ερώτημα γιατί η Βρετανία αποίκισε την Νιγηρία είχε γίνει θέμα δημοσίων συζητήσεων. Άλλοι προέτασαν το οικονομικό όφελος ως βασικό κίνητρο, άλλοι το πνεύμα τυχодиωκτισμού και άλλοι την επιρροή του διαφωτισμού.

Οι Βρετανοί, που διαδέχτηκαν τους Πορτογάλους, ήταν αρχικά απορροφημένοι με το να αποκομίσουν αρκετά οικονομικά οφέλη (preoccupied making profits). Όταν είδαν ότι η αγορά δεν απέφερε τα προσδοκώμενα οφέλη, έστρεψαν το ενδιαφέρον τους στο δουλεμπόριο, που κατέστρεψε το τοπικό οικονομικό σύστημα (indigenous economic system) και τρόπο παραγωγής, Salome C.N. (1985,οπ.σ.62).

4.4.1.1. Η ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΟΥ ΔΟΥΛΕΜΠΟΡΙΟΥ.

Από το 1518 έως το 1851 μ.Χ, δηλαδή για τριακόσια χρόνια, εκατομμύρια άτομα, ανάμεσά τους άνδρες και γυναικόπαιδα από την περιοχή των Ιμπο, πουλήθηκαν από τους Βρετανούς δουλεμπόρους. Είναι γεγονός ότι, από τις αρχές του 1518, το πρώτο Βρετανικό δουλεμπορικό καράβι αναχώρησε από τις ακτές του ατλαντικού ωκεανού, με προορισμό τις χώρες των Δυτικών Ινδιών, την σημερινή ήπειρο της Αμερικής. Σε τούτο το καράβι υπήρχαν άτομα από πολλά μέρη της δυτικής Αφρικής και ανάμεσά τους πολλοί Ιμπο που, ή τους έπιασαν κατά την εισβολή των δουλεμπόρων, ή ως ομήρους πολέμου από φυλετικές μάχες και τους πωλούσαν σε δουλεμπόρους. Εκτιμάται ότι κάθε χρονιά πάνω από είκοσι χιλιάδες περίπου Ιμπο πωλούντο, κάτι που σημαίνει ότι η περιοχή ερημώθηκε όχι μόνο πληθυσμιακά, αλλά και

οικονομικά, αφού θρυμματίστηκε η αρχική κοινοτική κοινωνία (communal based society) και η χωριό-κεντρική οικονομία (village based economy) τους. Οι άνθρωποι, από φόβο να μη τους πιάσουν στο δρόμο, δεν έβγαιναν μακριά από τα σπίτια τους, στα απομακρυσμένα χωράφια ή στην αγορά, Salome C.N. (1985,οπ.σ.63), Isichei E., (1976). Επίσης, το δουλεμπόριο, κατά έναν τρόπο, ισοπέδωσε και θρυμμάτισε τον παραδοσιακό συγγενικό δεσμό των Ιμπο, αφού οι οικογένειές τους κατακερματίστηκαν.

Στην ουσία, τίποτα δεν έμεινε πια ίδιο στην περιοχή αυτή, αφού ψυχολογικά ο κόσμος τρομοκρατήθηκε τόσο πολύ που δεν μπορούσε να έχει εμπιστοσύνη σε κανέναν. Όπως έλεγαν, αδέρφια πούλησαν τα αδέρφια τους, φίλοι τους φίλους τους στους Βρετανούς δουλεμπόρους, έναντι ανταλλάγματος ευτελούς αξίας. Ο συνεχής αυτός “κοινωνικός φόβος”, τους θρυμμάτισε κοινωνικά, η καχυποψία είχε γίνει τρόπος ζωής, μέχρι που τελικά όλοι έγιναν εχθροί μεταξύ τους, Salome C.N. (1985,σ.65), Rodger, M.M., (1995,σ.63).

4.4.1.2. Η ΔΕΥΤΕΡΗ ΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΟΥΛΕΜΠΟΡΙΟΥ (από 1807-1851).

Η κατάργηση του δουλεμπορίου, που ψηφίστηκε κατά τις αρχές του 1807 μ.Χ, δεν εφαρμόστηκε μέχρι το 1851 μ.Χ, δηλαδή, στην ουσία, το δουλεμπόριο διατηρήθηκε ουσιαστικά για 44 ακόμα χρόνια. Τούτη η περίοδος επεκράτησε στην ιστορία ως “δεύτερη φάση” του δουλεμπορίου, όταν οι Βρετανοί έμποροι και δουλέμποροι, αντί να βοηθήσουν τους ντόπιους να ορθοποδήσουν από τις συνέπειες του δουλεμπορίου, προσπάθησαν να εκμεταλλευτούν την οικονομική και κοινωνική αστάθεια των ανθρώπων αυτών και δημιούργησαν την Διεθνή Ευρωπαϊκή Εμπορική Εταιρία(International European trading companies). Είναι γεγονός ότι με την ίδρυση αυτών των καινούριων εμπορικών εταιριών, οι δουλέμποροι και έμποροι, προσπάθησαν να σαρώσουν ότι απέμεινε από την παλιά οικονομική εκμετάλλευση των ντόπιων, Salome C.N. (1985,οπ).

Μετά την περίοδο του δουλεμπορίου, ο παραδοσιακός τρόπος παραγωγής μειώθηκε πολύ. Τεράστιες εκτάσεις γης περιήλθαν στα χέρια Ευρωπαϊκών εταιριών, ιδιωτών ή εκκλησιών, είτε με την βία, είτε κατόπιν παραχωρήσεως

από τον ντόπιο πληθυσμό με ψευδή ή άνισου μεγέθους ανταλλάγματα (λόγου χάριν την κατασκευή μιας εκκλησίας, ενός νοσοκομείου, όπου οι πρώην κάτοχοι γης και οι απόγονοί τους θα μπορούσαν να έχουν δωρεάν ιατροφαρμακευτική περίθαλψη ή ενός σχολείου, με αντάλλαγμα την παροχή δωρεάν εκπαίδευσης στους απογόνους των πρώην κατόχων της γης). Εκμεταλλευόμενοι λοιπόν τις αχανείς αυτές εκτάσεις, δημιούργησαν τις πρώτες φυτείες και με τα πολλά και φτηνά εργατικά χέρια, μπορούσαν πλέον να παράγουν τριπλάσια ποσότητα απ' ό,τι οι ντόπιοι στο ίδιο χρονικό διάστημα. Αυτό σήμαινε ότι σταδιακά η ανταγωνιστικότητα των προϊόντων του ντόπιου πληθυσμού μειωνόταν (η παραγωγή πλέον ενός ατόμου ανταγωνιζόταν την παραγωγή ενός χωριού). Έτσι ξεκίνησε η κακή οικονομική κατάσταση, όχι μόνο των Ιμπο και της Νιγηρίας, αλλά και ολόκληρης της Αφρικής, Rodger, M.M., (1995,σ.23). Τώρα πια, οι ντόπιοι αντιμετωπίζουν έναν εντελώς πρωτοφανή οικονομικό ανταγωνισμό στην έδρα τους, όπου δεν είχαν την δύναμη να συμμετέχουν, παρά μόνον να μένουν θεατές. Στα μέσα του 19^{ου} αιώνα, άρχισαν να εμφανίζονται τα πρώτα διατηρημένα και συσκευασμένα τρόφιμα από την Ευρώπη (η πρώτη ύλη συχνά ήταν ντόπια), που, ως πρακτικότερα και θελκτικότερα, επεκράτησαν στην τοπική αγορά, Salome C.N. (1985,οπ.σ.66).

Ο ιθαγενής πληθυσμός, δεν ήξερε πως να αντιδράσει και υπέκυψε στον καινούριο ρυθμό και, αφού τα προϊόντα του δεν ήταν πλέον ανταγωνίσιμα, αναζητούσε έναν άλλο τρόπο επιβίωσης. Οι πρώτες πληγείσες ήταν οι γυναίκες που έχασαν το μονοπώλιο που παραδοσιακά κατείχαν στο περιβάλλον της αγοράς. Οι άνδρες αναγκάστηκαν να αναζητήσουν εργασία, πениχρά αμειβόμενη, στις φυτείες των Ευρωπαίων, πολλές φορές μάλιστα σε μακρινές αποστάσεις από τον τόπο μόνιμης κατοικίας τους, αφήνοντας τις οικογένειές τους μόνες για πολύ χρόνο. Αυτό δημιούργησε εξαιρετικές δυσκολίες για τις γυναίκες τους, που τώρα έπρεπε να σηκώσουν μόνες τους το έργο της συντήρησης της οικογένειας. Οι μελετητές ανέφεραν αμέτρητα κοινωνικά και οικογενειακά προβλήματα, που δημιουργήθηκαν εξαιτίας της καινούργιας οικονομικής κατάστασης. Το χειρότερο ήταν ότι τα προϊόντα των φυτειών, τα λεγόμενα «cash crops» (εμπορική εσοδεία) ήταν προϊόντα

ανώφελα για τους ντόπιους, με την έννοια ότι προορίζονταν κατά κανόνα για εξαγωγή και όχι για εγχώρια κατανάλωση.²⁰

4.4.2. Η ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΗ ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗ ΔΡΑΣΗ, ΠΟΥ ΞΕΚΙΝΗΣΕ ΑΠΟ ΤΟ 1841 Μ.Χ.

Ο χριστιανισμός εισήχθη για πρώτη φορά στην Νιγηρία από τους Πορτογάλους και Βρετανούς ιεραποστόλους τον 16^ο - 17^ο αιώνα και 18^ο - 19^ο αιώνα αντίστοιχα. Από τα τέλη του 19^{ου} πολλοί Αφρικανοί προσπάθησαν να δημιουργήσουν δικές τους “χριστιανικές εκκλησίες” και τούτη η κίνηση έφερε πολλές θρησκευτικές αναστατώσεις στην Αφρική, Mary Reidy, (1995,σ,22).

Στην περιοχή των Ιμπο, η πρώτη ιεραποστολική δραστηριότητα ξεκίνησε το 1841μ.Χ, όταν μια ομάδα “απελευθερωμένων δούλων”, που σώθηκαν και εγκαταστάθηκαν στην Σιέρα Λεόνε, προσπάθησαν να προσηλυτίσουν τους συμπατριώτες τους αφρικανούς, αφού αυτοί ήδη είχαν πρώτοι δεχθεί τον χριστιανισμό. Δεν μπορούσαν όμως να ανταγωνιστούν τους συναδέλφους τους Ευρωπαίους, αφού οι τελευταίοι είχαν οικονομική υποστήριξη από τα κράτη τους, κάτι που δεν διέθεταν οι ίδιοι. Μερικοί μελετητές υποστηρίζουν ότι ίσως τα βασικά χαρακτηριστικά της παραδοσιακής ζωής των Ιμπο θα είχαν

²⁰Η ΒΡΕΤΑΝΙΚΗ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΔΥΤΙΚΗ ΑΦΡΙΚΗ: μπορεί κανείς να πει ότι η αγροτική πολιτική αυτή στην δυτική Αφρική ήταν εκατό της εκατό υπέρ των Βρετανών, αλλά ο πρώην Βρετανών κυβερνήτης της Νιγηρίας, Sir Hugh Clifford, κατά την θητεία του ήταν κατά την πολιτική αυτή στην Νιγηρία από οικονομική άποψη. Αυτός επέμενε ότι το σύστημα της φυτείας ήταν καλύτερη από το παραδοσιακό σύστημα παραγωγής, αλλά επειδή χρειάζεται την αγγλική ανθρώπινη δυναμική και εποπτεία, το κόστος για να γίνει όλα αυτά σε τροπικός έδαφος είναι ψιλά και δεν ενδιαφέρει η βρετανική κυβέρνηση για τέτοια άπορη οικονομική ριψοκίνδυνη. Επίσης, από κοινωνική άποψη αυτός ήταν και κατά την χρήση του συστήματος αυτό, επειδή τότε στην χώρα αυτή το μόνο μέρος με έφορο έδαφος ήταν το νότιο ανατολικό (η περιοχή των Ιμπο) όπου ήταν και πολύ κατοικημένο και μόνο λίγα εδάφη ήταν ακαλλιέργητα. Επόμενος για να εφαρμοστεί τούτο σύστημα εκεί σημαίνει ότι θα αναγκαστούν μερικοί να παραδώσουνε την γη τους, κάτι πάρα πολύ αδύνατον επειδή πολύ ήταν που θα προτιμήσουν να πεθάνουν πάρα να δώσουνε τη γη τους. Και όχι μόνο αυτό, για να γίνει αυτό εκεί πρέπει η βρετανική κυβέρνηση να μια ομάδα ατόμων που δεν είναι κολλημένοι στο μυαλό τους περί την χρήση της γης, και που θα ήθελαν να δουλέψουν και να ζήσουνε από την φυτεία. Δηλαδή την λεγόμενη «landless, labor-seeking class», και τέτοια ομάδα δεν ήταν εύκολο να βρεθεί στην περιοχή αυτή πάρα μόνο από την υιοθέτηση του συστήματος της μετανάστευσης ατόμων από κάπου άλλου.

Επίσης είναι γεγονός ότι στις δεκαετίες του 60, περισσότερες χώρες της δυτικής Αφρικής άρχισαν να αντιμετωπίσουνε το πρόβλημα της έλλειψης τροφής, επειδή από τότε μπήκε στην ζωή τους η βιομηχανική ανάπτυξη που από μια ζητάει τα άτομα να εργαστούνε στις βιομηχανίες μακριά από την γη (καλλιέργεια) και από την άλλη ζητάει από τους αγρότες αρκετά τρόφιμα όχι μόνο για τους εργαζόμενοι πληθυσμοί και μην, αλλά και για εξαγωγή. Αυτό σημαίνει ότι οι αγρότες πρέπει να καλλιεργούνε αρκετά για όλους και για την εξαγωγή. Και εξαιτίας τούτη την αύξηση υφίσταται από τότε η ανάγκη για ανάπτυξη στο τομείο της γεωπονίας κάτι που πολλοί από τότε την παραβλέψανε μέχρι σήμερα. Βλ. Επίσης: T.R. Batten, 1966, σ.111-114,30-108, G.B Stapleton, 1963.

σωθεί, αν δεν τα είχαν εξοντώσει οι χριστιανοί ιεραπόστολοι με τις δραστηριότητες τους στην περιοχή αυτή.

Είναι γεγονός ότι, ενώ οι Βρετανοί έμποροι ήταν απορροφημένοι με την απομύζηση του ντόπιου πλούτου, οι χριστιανοί ιεραπόστολοι που τους ακολούθησαν, προσπάθησαν και κατόρθωσαν να θρυμματίσουν το σύστημα της παραδοσιακής θρησκευτικής πίστης του λαού αυτού, κηρύσσοντας το Ευαγγέλιο, και εισαγάγοντας την Αγγλική κουλτούρα της εποχής εκείνης. Η πρόθεσή τους ήταν να οδηγήσουν τον λαό αυτό να υιοθετήσει έναν τρόπο ζωής διαφορετικό από τον παραδοσιακό, πείθοντάς τον ότι αυτό θα τον ωφελούσε, Salome C.N. (1985,σ.6).

4.4.2.1. ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΑΠΟ ΤΟ 1892 μ.Χ .

Από τις αρχές του 1892 μ.Χ, η περιοχή των Ιμπο ήταν ήδη χώρος υποδοχής των διαφόρων δογμάτων του χριστιανισμού. Οι ιεραπόστολοι άφησαν κληρονομιά στην νέα ήπειρο και τις διαφορές που χώριζαν τους χριστιανούς.

Παρά τις διαφορές τους, όλοι αυτοί οι ιεραπόστολοι είχαν πολλά κοινά χαρακτηριστικά, όπως η πίστη ότι είχαν την ιερή αποστολή να προσηλυτίσουν τον λαό αυτό, για να τον σώσουν από την επικράτηση του σκότους, του βαρβαρισμού και του πρωτογονισμού. Είναι γεγονός ότι τόσο οι παλιννοστούντες “απελευθερωμένοι δούλοι” Αφρικανοί χριστιανοί ιεραπόστολοι, όσο και οι Ευρωπαίοι συνάδελφοι τους, βιάστηκαν να υιοθετήσουν την προαναφερθείσα άποψη περί “πρωτογονισμού” του ντόπιου πληθυσμού, χαρακτηρίζοντας την παραδοσιακή θρησκεία, τις τελετουργίες, τα ήθη και έθιμα των Ιμπο ως παγανισμό και τις απαγόρευσαν. Η παραδοσιακή πίστη για την ιεροσύνη των γυναικών, θεωρήθηκε σκανδαλώδης, οι γυναίκες ιέρειες χαρακτηρίζονταν ως όργανα του σατανά και μάγισσες και παραπέμπονταν στην ιερά εξέταση, Salome C.N. (1985,σ.66).

4.4.2.2. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΙΣΜΟΣ ή [πολιτικοποίηση του ανδρισμού].

Είναι γεγονός ότι οι βρετανοί χριστιανοί ιεραπόστολοι, εισήγαγαν στην παραδοσιακή κοινωνία των Ιμπο, την ιδέα της υπεροχής του άνδρα έναντι της γυναίκας, δηλαδή, την “πολιτικοποίηση του ανδρισμού”.²¹ Απαγόρευαν την τελετή των ομάδων των παντρεμένων θυγατέρων. Και επίσης, υποχρέωσαν οποιεσδήποτε γυναίκες, άνδρες ή παιδιά ασπάστηκαν τον χριστιανισμό να αποφεύγουν τις οικογενειακές τελετές και εορτές, επειδή τις θεωρούσαν σατανικές και παγανιστικές. Οι παραδοσιακοί χοροί των νέων αγάμων θυγατέρων θεωρήθηκαν αισχροί και σατανικοί. Ακόμη και οι τελετές μύησης (ένταξης σε νέο κοινωνικό κύκλο), π.χ. η τελετή ένταξης των αγοριών στον κύκλο των ενηλίκων, χαρακτηρίστηκαν σατανικές και απαγορεύτηκαν. Η πολυγαμία και το σύστημα της προίκας (Dowry system), αλλά και άλλοι θεσμοί απαγορεύτηκαν, εξ' ίσου, Salome C.N. (1985,οπ.σ.6).

Ιστορικά είναι αποδεδειγμένο ότι οι Ιμπο ήταν οι πρώτοι που αγκάλιασαν τον χριστιανισμό και μυήθηκαν σε αυτόν με μεγάλη ευκολία. Το 1841–1900 μ.Χ, ο αριθμός των εκχριστιανισμένων ήταν μικρός, αλλά από το 1900–1921 μ.Χ, η αύξηση του αριθμού ήταν συνεχής και στην δεκαετία του σαράντα(1940^ς) έφτασε το ένα τρίτο του πληθυσμού τους, δηλαδή περίπου τέσσερα εκατομμύρια.

4.4.2.3. Η ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑΣ ΤΗΣ ΕΤΕΡΟΦΥΛΙΚΗΣ ΠΡΟΚΑΤΑΛΗΨΗΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ [η υποδούλωση των γυναικών].

Αν και τα μηνύματα του χριστιανισμού ήταν θετικά, ορισμένες φορές η μεταλαμπάδευσή τους από τους επαΐοντες ήταν λανθασμένη και το μήνυμα έφτανε στους αποδέκτες στρεβλωμένο, με αποτελέσματα τραγικά πολλές φορές, λόγω χάριν η εισαγωγή της κουλτούρας της “ετεροφυλικής

²¹Ο ΑΝΔΡΙΣΜΟΣ: [αρχ.] το σύνολο των χαρακτηριστικών που συνθέτουν την τυπική εμφάνιση και προσωπικότητα του άνδρα. [ΕΙΔΙΚΟΤ.] η γενναία και υπερήφανη στάση (που ταιριάζει στον άνδρα) π.χ., δεν το άντεχε ο ~ του να μείνει πίσω στη μάχη!. [ΣΥΝ.] αντρείοσύνη, παλικαριά, γενναιότητα, υπερηφάνεια, γενναιοψυχία, ευψυχία. [ΑΝΤ.] ανανδρία, δειλία. 2.) η υπεύθυνη και ειλικρινής στάση: π.χ., είχε τον ~ να παραδεχθεί το λάθος του. [ΣΥΝ.] λεβεντιά, υπευθυνότητα, θάρρος. κλπ. Βλ. επίσης: Μπαμπιγιωτή Γ.(1998),σ.179.

προκατάληψης“ στην εκπαίδευση (Educational gender biased culture) που προκάλεσε τεράστια προβλήματα. Στο ιεραποστολικό σύστημα εκπαίδευσης, είναι ολοφάνερο ότι υπήρξε αναμφισβήτητα ατμόσφαιρα υποτίμησης και υποδούλωσης του ετερόφυλου, με συνέπειες δυσμενείς για την κοινωνία μέχρι σήμερα. Οι γυναίκες, που στην παραδοσιακή κοινωνία των Ιμπο, πήγαιναν χέρι-χέρι με το ανδρικό φύλο και είχαν μια αναγνωρισμένη αξία παντού, βρέθηκαν ξαφνικά “υποτακτικές του ανδρικού φύλου“.

Στην αρχή οι Ευρωπαίοι συνάντησαν μεγάλη αντίσταση στην προσπάθειά τους να προσηλυτίσουν τους Ιμπο, αλλά, από την στιγμή που οι Ιμπο θεώρησαν ότι δεν μπορούσαν να αντισταθούν άλλο, αναγκάστηκαν να υποκύψουν. Επίσης, είναι γεγονός ότι, από την στιγμή που οι Ιμπο θεώρησαν ότι η ευκαιρία για μόρφωση που τους έδινε το καινούριο αυτό θρήσκευμα, θα τους εξασφάλιζε την δυνατότητα να βρουν ευκολότερα δουλειά και να ζήσουν ήσυχα, κυριολεκτικά το εξέλαβαν ως μαζικό ιερό καθήκον να μορφωθούν, Salome C.N. (1985,σ.68).

Οφείλουμε να αναγνωρίσουμε ότι, παρά το γεγονός ότι η βρετανική κυβέρνηση αξιοποίησε τους ιεραποστόλους για να προλειάνουν το έδαφος για την ευκολότερη εγκαθίδρυση της εξουσίας της και πολλοί από αυτούς επέδειξαν ιδιαίτερο “ζήλο” κατά την εκτέλεση του έργου τους, υπήρξαν κάποιοι που δεν ξέχασαν τον ρόλο του λειτουργού, πίστεψαν ότι ο ενστερνισμός του χριστιανισμού από τον ντόπιο πληθυσμό θα βελτίωνε την ζωή του, ανέλαβαν έτσι το δύσκολο έργο της μύησής του και αντιτάχθηκαν και ακόμη πολέμησαν κάποιες φορές, όταν η συνείδησή τους το καλούσε, στο πλευρό των ντόπιων εναντίον της εξουσίας που οι ίδιοι υπηρετούσαν, Allen, J.V., (197).

4.4.3. Η ΒΡΕΤΑΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΚΡΑΤΗΣΗ ΑΠΟ 1861-1960.

Είναι γεγονός ότι από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, η Βρετανική κυβέρνηση ήθελε πια να έχει αυτή τον πλήρη έλεγχο, έτσι έστειλε τους πρώτους ιμπεριαλιστές στρατιώτες να κατακτήσουν ολόκληρη την περιοχή. Πριν την επιβολή του Βρετανικού αποικισμού στην περιοχή των Ιμπο (1901 μ.Χ), υπήρξαν πολλές συγκρούσεις μεταξύ του Βρετανικού ιμπεριαλιστικού στρατού και της φυλής

Ιμπο, (Keith Lye et al., 1983,σ.5). Η Βρετανική κυβέρνηση είχε αρχικά θεωρήσει ότι η κατάκτηση της περιοχής θα ήταν πάρα πολύ εύκολη, αλλά διαψεύστηκε. Χρειάστηκαν περίπου σαράντα χρόνια μαχών (από 1861-1901), με σοβαρές κοινωνικές αναταραχές, θανάτους και εξοντώσεις σε πολλές περιοχές, πριν τελικά καταφέρουν να επιβάλουν την εξουσία τους. Είναι γραμμένο στην Βρετανική διεθνή αναφορά (British International records) ότι ολόκληρες περιοχές, όπως στην σφαγή των Αχιάρα (Ahiara massacre) και του χωριού Αμέκε (Ameke village) (1916), ισοπεδώθηκαν, Salome C.N. 1985,σ.65. Οι πρώτοι Βρετανοί στρατιώτες που έφτασαν στην περιοχή, έμειναν έκπληκτοι όταν είδαν ότι οι Ιθαγενείς είχαν ήδη Ωστόσο, θεώρησαν ότι τούτο το σύστημα δεν τους εξυπηρετούσε, αλλά αντιθέτως παρακώλυε τα σχέδιά τους, Shutterland, D.B. (1999,σ.46).

5.4.3.1. Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΝΤΟΠΙΩΝ:

Στην δεκαετία του 1914 μ.Χ, υπό την αρχηγία του στρατηγού Λόρδου Lougard, ο Βρετανικός στρατός συγχώνευσε αυθαίρετα όλες τις εθνικές φυλές από τον βορρά και τον νότο σε ένα προτεκτοράτο, το οποίο ονόμασε Νιγηρία, δηλαδή γη των Νέγρων, (Keith Lye, et al,1983,οπ,σ.6, Salome C.N. 1985.σ.71). Μετά την συγχώνευση, το επόμενο βήμα ήταν να χαρακτηρίσουν το ντόπιο πολιτικό σύστημα των Ιμπο ως “πρωτόγονο” και να θέσουν σε εφαρμογή ένα αποτελεσματικότερο, όπως αποδείχτηκε, πολιτικό σύστημα, το “Διαίρει και βασίλευε”(Divide and rule), Salome C.N. (1985,οπ.σ.70). Επέλεξαν μερικούς ως αρχηγούς, τους ανακήρυξαν βασιλιάδες, και έτσι για πρώτη φορά στην ιστορία της η φυλή Ιμπο απέκτησε βασιλιάδες, Mary Reidy, (1995,σ.47). Όμως, αυτή την κίνηση δεν την δέχτηκαν οι Ιμπο με καλό μάτι και ειδικά οι κύκλοι των γυναικών.

Είναι γεγονός ότι ο Βρετανικός ιμπεριαλισμός κατέλυσε όλους τους πολιτικούς και κοινωνικούς θεσμούς της παραδοσιακής πολιτικής των Ιμπο, ειδικά εκείνους των γυναικών. Το πνεύμα του αποικιοκρατικού “εκπολιτισμού” της κοινωνίας, διέλυσε σταδιακά τον πολιτισμό της παραδοσιακής οικογένειας της περιβόλου-πυρήνας και του κοινοτικού τρόπου διαβίωσης των Ιθαγενών. Οι γυναίκες δεν μπορούσαν πλέον εύκολα να συμφωνήσουν μεταξύ τους, αφού

ό,τι τις ένωνε παλαιότερα δεν υπήρχε πια. Στο νέο σύστημα του “Διαίρει και βασίλευε” (Divide and rule), όπου στην ουσία επεκράτησε ο ανδρικός πληθυσμός, οι γυναίκες έβλεπαν τον κοινωνικό τους ρόλο να καταρρέει (Nonentity). Αυτό διαμόρφωσε μια κατάσταση καταπίεσης και οργής, που τελικά τις εξώθησε σε δυναμικές διαμαρτυρίες, Salome C.N., (1985,σ.71).

4.4.3.2. Η ΕΞΕΓΕΡΣΗ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΙΜΠΟ ΣΤΗΝ ΑΜΠΑ (23 Νοέμβριου-20 Δεκεμβρίου 1929) [Ibo Women's Aba Riot].

Το ξέσπασμα αυτό των γυναικών ήταν ένα γεγονός που έμεινε αξέχαστο στην ιστορία της σύγχρονης Νιγηρίας. Μερικοί μελετητές ισχυρίζονταν ότι, αν δεν εξεγείρονταν οι γυναίκες Ιμπο, ίσως να μην υπήρχε σήμερα Νιγηρία ως ανεξάρτητη χώρα, Mary Reidy, (1995,σ.48). Η πόλη Αμπα (Aba) της Νιγηρίας ήταν η πρώτη οικονομική πρωτεύουσα των Ιμπο. Οι γυναίκες της πόλης αυτής, βλέποντας ότι κυριολεκτικά είχαν αποδυναμωθεί, εξαιτίας του νέου συστήματος και τους άνδρες τους να είναι κατά έναν τρόπο βολεμένοι, δεν μπόρεσαν να κρατήσουν την οργή και αγανάκτησή τους και βγήκαν στους δρόμους να διαμαρτυρηθούν κατά του καθεστώτος αυτού.

4.4.3.3. ΟΙ ΑΙΤΙΕΣ ΤΟΥ ΞΕΣΗΚΩΜΟΥ ΤΩΝ ΙΜΠΟ ΓΥΝΑΙΚΩΝ, 23 Νοέμβριου 1929.

α) Η υποβάθμιση της θέσης τους στην κοινωνία από την επικρατούσα εξουσία
β) οι ριζικές αλλαγές που αυτή επέφερε στον κοινωνικό ιστό ολόκληρης της περιοχής. γ) η τακτική της εξαγοράς των συνειδήσεων έναντι πενιχρών ανταλλαγμάτων δ) η αδυναμία τους να συμβάλλουν στην παραγωγή για να βοηθήσουν τις οικογένειες τους που υπέφεραν από την πείνα τις ώθησαν να απαιτήσουν την απομάκρυνση των αποικιοκρατών, Salome C.N. (1985,οπ.σ.72).

Από την αρχή οι Βρετανοί δεν συνειδητοποίησαν την σοβαρότητα της διαμαρτυρίας αυτής και ήλπιζαν ότι γρήγορα θα σιγάσει. Το κίνημα διαμαρτυρίας απλώθηκε όμως αστραπιαία στις γειτονικές περιοχές, όπου οι γυναίκες ξεσήκωσαν τους πάντες. Σε πόλεις, όπως το Οουέρε (Owerri), η

Ομουάγια (Umuahia), το Πορτ Χάρκοτ (Port Harcourt), το Κάλαμπαρ (Calabar), οι γυναίκες βαμμένες με λάσπη και στάχτη και φορώντας παλιά ξεσκισμένα ρούχα, βγήκαν στους δρόμους, πήγαν στις φυλακές, γκρέμισαν τους τοίχους και απελευθέρωσαν τους φυλακισμένους, έβαλαν φωτιά σε κυβερνητικά κτίρια κ.λ.π.

4.4.3.4. Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΒΡΕΤΑΝΩΝ ΑΠΟΙΚΙΟΚΡΑΤΩΝ

Όπως προαναφέραμε, δεν εκτιμήθηκε σωστά η ένταση αυτής της διαμαρτυρίας, η οποία διήρκεσε τελικά μήνες. Η πρώτη εκτίμηση ήταν ότι το “πλήθος των τρελών γυναικών σε κατάσταση απελπισίας” (Crowds of women in a state of frenzy) δεν θα κατάφερνε τίποτα. Αλλά, μετά τρεις εβδομάδες διαμαρτυρίας, η κατάσταση ήταν χαώδης. Τίποτα δεν λειτουργούσε, τα πάντα ήταν κλειστά, οι αρχές άρχισαν να φοβούνται, μερικοί ήθελαν πραγματικά να εγκαταλείψουν την περιοχή. Η κυβέρνηση έστειλε αστυνομία, η οποία εγκατέλειψε άπραγη και στην συνέχεια τον Στράτο, ο οποίος επίσης δεν αποφάσιζε αρχικά να τις πλήξει, επειδή ήταν οι “μητέρες τους”. Μετά τις 17 Δεκεμβρίου 1929 και κατόπιν διαταγής, άρχισαν να βάνουν εναντίον τους. Σύμφωνα με τα Βρετανικά αρχεία των αποικιών (The British colonial records), περίπου πενήντα γυναίκες σκοτώθηκαν, ενώ πολλές τραυματίστηκαν, (Salome C.N. 1985,οπ.σ.73). Στις 20 Δεκεμβρίου 1929, όλη η περιοχή ήταν υπό τον έλεγχο των Βρετανών και πάλι. Η τιμωρία που επέβαλε η Βρετανική αποικιακή κυβέρνηση σε όλους τους Ιμπο ήταν η καταβολή προστίμου για τις ζημιές που προκάλεσαν οι γυναίκες τους, επιλογή που έριξε λάδι στην φωτιά. Οι άνδρες θεώρησαν ότι ήρθε η δική τους σειρά να αντιδράσουν και οι συγκρούσεις που ακολούθησαν συνεχίστηκαν μέχρι την 1^η Οκτωβρίου 1960, οπότε η Νιγηρία ανακηρύχθηκε ανεξάρτητη χώρα. Αρχηγός του αγώνα ήταν ο Δρ. Νάμντι Αζικίουε (Nnamdi Azikiwe), ένας εκλεκτός Ιμπο, ο οποίος έγινε στην συνέχεια ο πρώτος εκλεγμένος πρόεδρος της Νιγηρίας.

Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΩΝ ΙΜΠΟ ΣΗΜΕΡΑ

We have lost a good deal of the wonderful heritage, which our fathers built up and left behind for us.

We are now a mixed group of Christians and non-Christians.

We are composed of literate and illiterates. There are the very rich and the very poor.

Our beautiful and praiseworthy extended family system is crashing and might finally become a thing of the past, if

We do not wake up to our blessed responsibilities. It is incumbent upon all Ibo men and women to reclaim their heritage, to work toward the revival of Ibo culture.

H.R.H. Eze Akanu F, Ibiam
[Former Governor of Eastern Nigerian]

Είναι γεγονός ότι η ζωή, όπως την είχαν γνωρίσει οι Ιμπο, δεν θα ήταν ποτέ πλέον η ίδια. Πολλοί αναρωτιούνται γιατί οι σημερινές γυναίκες εκδηλώνουν αδιαφορία για τα συμβαίνοντα στην πολιτική και την κοινωνία σε σχέση με τις μητέρες τους. Ορισμένοι απαντούν ότι φταίει το πρότυπο της “εικονικής επιτυχίας” που λανσάρεται διεθνώς ως ιδανικό, παρακάμπτοντας τις πολιτιστικές ιδιαιτερότητες και τις ουσιαστικές ανάγκες των ανθρώπων, ο καταναλωτισμός, που αποτελεί το μέσο επίτευξής του και το σκληρό πρόσωπο της σημερινής οικονομικής πραγματικότητας, με την άνιση κατανομή πλούτου και την συνεχώς αυξανόμενη “ψαλίδα” μεταξύ πλουσίων και φτωχών, που καθιστά την υλοποίηση των επιθυμιών, που οι προηγούμενες διαδικασίες ξύπνησαν, τις περισσότερες φορές ανέφικτη. Φταίει όμως και η επικρατούσα νοοτροπία μιας “ετεροφυλικής προκατάληψης”, όπως εξηγήσαμε, που κρατά αναξιοποίητο παραπάνω από το μισό του πληθυσμού της και που θα απαιτούσε μεγάλο ψυχικό σθένος εκ μέρους μιας γυναίκα, για να την υπερκεράσει.

Ορισμένοι πιστεύουν ότι, αφού οι παραδοσιακές αξίες δεν είναι αμετακίνητες και τα πάντα αλλάζουν με γρήγορους ρυθμούς, η παράδοση των Ιμπο δεν θα μπορούσε να αποτελέσει εξαίρεση, Salome C.N. (1985,οπ.σ.83). Οι ταχύρυθμες αλλαγές αποτελούν πρόκληση για όλους. Οι νέες γυναίκες των Ιμπο επιθυμούν μια καλύτερη ζωή (ή σωστότερα πιο εύκολη ζωή) από εκείνη

των μητέρων τους, οι οποίες είχαν διαφορετικές ιδέες για τον γάμο, την γαμήλια ζωή και την ζωή γενικά. Στην σύγχρονη κοινωνία των Ιμπο, οι γυναίκες αναμφίβολα είναι υποτακτικές των ανδρών και όνειρό τους είναι μια μέρα να κατακτήσουν το ίδιο κοινωνικό επίπεδο και τα ίδια δικαιώματα με τους εταίρους τους. Βέβαια, στα πλαίσια της ανδροκρατούμενης πια κοινωνίας, όπου οι ρόλοι είναι προκαθορισμένοι υπέρ των ανδρών, ενώ οι απαιτήσεις της σύγχρονης ζωής επιβάλλουν την συμμετοχή ολοένα περισσότερων μελών της κοινωνίας, οι άνδρες και οι γυναίκες βρίσκονται να έχουν πολύ διαφορετικές ιδέες για την παιδεία, τα ενδιαφέροντα, τις φιλοδοξίες και τον τρόπο ζωής γενικά και αυτό δυσκολεύει την επίτευξη της συναίνεσης κατά την διαδικασία της λήψης αποφάσεων γενικά.

Η ιδέα της αναβίωσης των παραδοσιακών αξιών, της δημιουργικής αφομοίωσής τους μέσα από την προσαρμογή τους στις σύγχρονες ανάγκες και της δημιουργίας της ιδιαίτερης ταυτότητας που οφείλει να έχει κάθε λαός, φαίνεται να μην απασχολεί κανένα. Σε γενικές γραμμές, οι νέοι συχνά δείχνουν αδιάφοροι προς την κληρονομιά τους. Ενστερνίστηκαν το δυτικό πρότυπο επιτυχίας και αγόρια και κορίτσια δανείζονται αβασάνιστα ότι περνάει μπροστά τους. Αν τα φίλτρα δεν είναι ισχυρά, η σωρεία και η ταχύτητα των μηνυμάτων αποκλείουν την δημιουργική αφομοίωσή τους, (Salome C.N. 1985,οπ.σ.80), Ισχυρά φίλτρα όμως διαμορφώνονται μέσα από την κατανόηση και την αποδοχή του ιδιαίτερου χαρακτήρα της φυλής, που προϋποθέτει την μελέτη της πολιτιστικής κληρονομιάς της και την επιλογή εκείνων των στοιχείων που θα μπορούσαν να κρατηθούν αναλλοίωτα, καθώς και εκείνων που θα μπορούσαν να προσαρμοστούν στις σύγχρονες απαιτήσεις, χωρίς να απολέσουν την ουσία τους. Γιατί αναμφίβολα η παράδοση προσφέρει στον σύγχρονο άνθρωπο την αίσθηση του μέτρου, που θα του υπενθυμίζει συνεχώς ότι αποτελεί αναπόσπαστο μέρος ενός ευρύτερου συνόλου, του οποίου η επιβίωση βασίζεται στον σεβασμό του κάθε είδους προς τα άλλα και δη του κυρίαρχου προς τα ασθενέστερα.

5.1. ΤΑ ΚΛΗΡΟΔΟΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΠΟΙΚΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΩΝ ΙΜΠΟ:

Η κοινωνία των Ιμπο, βγήκε πολλαπλά σηματοδοτημένη από την εμπειρία του αποικισμού. Αναφέρουμε επιγραμματικά κάποιες από τις επιπτώσεις του:

- Παρά την τυπική, αλλά αυθαίρετη ένωση όλων των φυλών σε μια χώρα, στην ουσία δεν βρέθηκαν τα συνδετικά εκείνα στοιχεία που θα λειτουργούσαν καταλυτικά και θα συνέβαλαν στην ουσιαστική της ένωση και την ομαλή της πορεία, έτσι συχνά η χώρα ταλαιπωρείται από φυλετικές διαμάχες, (Mary Reidy 1995,σ.63).
- Επικράτηση ως γλώσσας επικοινωνίας της γλώσσας του αποικιοκράτη ή “εκπολιτιστή” των κοινοτήτων αυτών, που κουβαλάει πίσω της μια φιλοσοφία και μια ιστορική πορεία, τελείως ξένες προς εκείνες του ιθαγενούς πληθυσμού, με απώτερη συνέπεια την δημιουργία γλωσσικού προβλήματος και την απουσία συλλογικής εθνικής συνείδησης
- Οικονομία ελεγχόμενη από ξένες πολυεθνικές ή μη εταιρείες
- Πλούτος συγκεντρωμένος στα χέρια ελαχίστων, ενώ ο πολύς κόσμος αγωνίζεται καθημερινά για την επιβίωση και η ψαλίδα πλουσίων-φτωχών να μεγαλώνει συνεχώς
- Περιβάλλον υποβαθμισμένο από την αλόγιστη εκμετάλλευση των ξένων εταιρειών και την έγνοια για το βραχυχρόνιο όφελος
- Κρατική μηχανή ελάχιστα οργανωμένη, με γνώμονα την εξυπηρέτηση των ημετέρων
- Μετανάστευση εσωτερική ή εξωτερική
- Αβασάνιστη επικράτηση του διεθνώς προωθούμενου προτύπου “επιτυχίας”, που παρακάμπτει τις πολιτιστικές ιδιαιτερότητες και τις ουσιαστικές ανάγκες των ανθρώπων, καθώς και του καταναλωτισμού. Ειδικότερα, σε ό,τι αφορά τον θεσμό της οικογένειας, οι κάτωθι αναφερόμενες επιπτώσεις αναπτύσσονται στην συνέχεια του κεφαλαίου :
- Κατάργηση των εκτεταμένων οικογενειών του παρελθόντος και επικράτηση των “πυρηνικών” οικογενειών
- Μετατόπιση των οικογενειακών αξιών
- Αποδυναμωμένη θέση της γυναίκας μέσα στην κοινωνία
- Στιγματισμός των διαζευγμένων γυναικών

5:1.1. Η ΑΠΟΣΥΝΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΕΚΤΕΤΑΜΕΝΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΩΝ.

Σήμερα πολλοί αισθάνονται καταπτοημένοι (Dismayed) από την εξέλιξη της κοινωνίας, σε ό,τι αφορά την οικογενειακή ζωή. Η ύπαρξη των αποσυντεθειμένων εκτεταμένων οικογενειών (Disintegrated extended family Units), όπου ο κόσμος έχει απολέσει την ανάγκη προσαρμογής των προσωπικών επιλογών στις ανάγκες της ομαδικής κοινοτικής ζωής, οφείλεται στην μετατόπιση από την παλιά περίβολο-πυρήνα (The Ibo's nucleus compounds) στις απλές πυρηνικές οικογενειακές ενότητες (nuclear family Units), δηλαδή σε οικογένειες που αποτελούνται από ένα μόνο ζευγάρι (a sole couple) και τα παιδιά τους.

Θα μπορούσε να πει κανείς ότι αυτή η αλλαγή δεν υπήρξε καθόλου ευνοϊκή για την γυναίκα, η οποία τώρα βρίσκεται μόνη της να παλεύει για το σπίτι και για την οικογένεια, Salome C.N. (1985,οπ.σ.77). Γνωστό είναι βέβαια σε όλους ότι το φαινόμενο της “πυρηνικής οικογένειας” είναι συνηθισμένο στις βιομηχανικές και αναπτυγμένες χώρες του βορά όπου, οι γυναίκες κάνουν λίγα παιδιά, εξ'αιτίας της παράτασης της ζωής με την βοήθεια της επιστήμης, οικονομικών δυσκολιών και της μετατόπισης των κοινωνικών αξιών. Αυτή η αλλαγή, αν και δεν είναι υπέρ του ανδρόγυνου, παρουσίαζε και κάποια πλεονεκτήματα, π.χ. τώρα στις μονογαμικές οικογένειες, μπορεί κανείς να πει ότι επετεύχθη η εξάλειψη της ζήλιας που μπορούσε να αναπτυχθεί στο παρελθόν μεταξύ των γυναικών της πολυγαμικής οικογένειας. Επίσης, δίνεται η ευκαιρία στον άνδρα και την γυναίκα της μονογαμικής οικογένειας να αναπτύξουν μια ξεχωριστή αγάπη ο ένας για τον άλλον (single loving relationships).

Ωστόσο, πολλές γυναίκες Ιμπο πιστεύουν ότι η μειωμένη έως απύσαστα πια αλληλοϋποστήριξη των μελών της οικογένειας και της κοινότητας, η απουσία της κατάλληλης κρατικής υποδομής που θα μπορούσε να υποκαταστήσει την έλλειψη αυτή και από την άλλη η παγίδα του καταναλωτισμού, οι νέες οικονομικές επιταγές, όπου κάθε είδος ή υπηρεσία παρέχεται επί πληρωμή, το υψηλό κόστος ζωής που αυτά συνεπάγονται και επιβάλλουν εμμέσως και

στην γυναίκα να εργασθεί, χωρίς όμως ούτε το κράτος, ούτε η κοινωνία με την επικρατούσα νοοτροπία να την βοηθούν να αντεπεξέλθει στους πολλαπλούς της ρόλους, έχουν μετατρέψει την οικογενειακή ζωή σε έναν καθημερινό σκληρό αγώνα για επιβίωση και, ειλικρινά μιλώντας, σε φυλακή για την γυναίκα, Mcknown, R. (1971). Επίσης, εξ' αιτίας της ανέχειας, το φαινόμενο της μετανάστευσης είναι πολύ έντονο. Μέλη της ίδιας οικογένειας (Lineage) και φυλής (Clan), είναι αναγκασμένα να μετακινούνται σε άλλες μακρινές περιοχές σε προσωρινή ή μόνιμη βάση.

5.1.2. Η ΜΕΤΑΤΟΠΙΣΗ ΤΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΩΝ ΑΞΙΩΝ.

Μετά την περίοδο του αποικισμού, οι αλλαγές στην πολιτική και οικονομική ζωή του τόπου, επέφεραν πολλές αλλαγές στις παραδοσιακές σχέσεις μεταξύ των μελών των οικογενειών και των μελών της κοινότητας και φοβερές εντάσεις στην σχέση των ανδρογύνων, τα οποία δείχνουν να έχουν υιοθετήσει έναν ψευδό-δυτικό τρόπο ζωής (αμερικανισμό), χωρίς καμία διαλεκτικότητα.²² Αυτή η τάση δείχνει την σύγχυση που επέρχεται όταν οι αλλαγές επιβάλλονται εκ των άνω με ταχύτατους ρυθμούς και επομένως είναι δύσκολα αφομοιώσιμες, αλλά και όταν οι αποδέκτες δείχνουν να έχουν χάσει την πίστη τους στην ταυτότητά τους, λόγω της χρόνιας και ποικιλόμορφης καταπίεσης και αποδεικνύονται ευάλωτοι στην επέλαση θελκτικών οπτικών μηνυμάτων. Επειδή όμως η κυτταρική μνήμη δεν χάνεται εύκολα, προσπαθούν βέβαια να συνδυάσουν κάπως τις παραδοσιακές αξίες, πίστη και έθιμά τους για τον γάμο με τις σύγχρονες δυτικές αξίες, με αποτέλεσμα πολλές φορές να υφίστανται προστριβές μεταξύ των δυο παραδόσεων, Salome C.N. (1985,οπ.σ.77). Λόγου χάριν, ενώ η κοινωνία δέχεται και θαυμάζει μια “επιθετική και ντόμπρα” γυναίκα, ταυτοχρόνως θεωρεί ως «ιδανική γυναίκα» εκείνη που είναι «σιωπηλή και υπάκουη», ενώ την πρώτη “άγρια” “ελεύθερη” και “ανεξέλεγκτη”. Ανάλογη είναι και η στάση των ανδρών Ιμπο, που ενώ σέβονται μια μορφωμένη γυναίκα, προτιμούν να παντρευτούν γυναίκα χωρίς ιδιαίτερη μόρφωση.

²² ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΣΜΟΣ: [ΕΤΥΜ. Ηλ. Μαρτυρείται από το 1805], Βλ. επίσης αμερικανίζω, (ρ.αμετβ.) ενεργώ ή φέρομαι σαν Αμερικανός, μιμούμαι τους τρόπους, τις συνήθειες, τις μεθόδους ή τις γλωσσικές ιδιοτυπίες των Αμερικανών. Βλ. επίσης: Μπαμπιγιωτή, Γ., (1998) σ.137.

Επίσης, αν και το σύστημα των εκτεταμένων οικογενειών διατηρείται ως ένα βαθμό, σιγά-σιγά έχει αρχίσει να χάνει την αξία του, επειδή τα ζευγάρια αναγκάστηκαν, εξαιτίας των σκληρών συνθηκών της καθημερινότητας, χωρίς την θέλησή τους, να περιορισθούν στην δημιουργία πυρηνικών οικογενειών, π.χ. παλιότερα, μια οικογένεια Ιμπο αποτελείτο από τον άνδρα, την(τις) γυναίκα(ες) του, τους γιους του μαζί με τις οικογένειες τους ή τις ανύπαντρες θυγατέρες του. Σήμερα όμως μια τυπική οικογένεια αποτελείται από τον άνδρα, την γυναίκα και τα παιδιά τους(sole family).

Επίσης, σιγά-σιγά οι οικογενειακοί δεσμοί άρχισαν να αδυνατίζουν. Η νοοτροπία της “συλλογικής ευθύνης“ άρχισε να υποχωρεί έναντι του προσωπικού συμφέροντος ή του συμφέροντος της στενής οικογενείας. Τα ζευγάρια σταδιακά άρχισαν να μην διατηρούν τους στενούς δεσμούς που οι γονείς τους διατηρούσαν με τους εκτεταμένους συγγενείς τους. Αυτό ήταν η χαρακτηριστική βολή που οδήγησε στην κατάρρευση της πίστης (loyalty) που έτρεφε η μια οικογένεια για την άλλη.

6.1.3. Η ΓΕΝΙΚΗ ΕΙΚΟΝΑ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΗΝ ΙΜΠΟ ΚΟΙΝΩΝΙΑ.

Η ιστορία της γυναίκας στην κοινωνία των Ιμπο παρουσιάζει αντιφάσεις: α) Η ιστορική πορεία της στην παραδοσιακή κοινωνία μαρτυράει μια ζωηρή, τολμηρή, άφοβη, ισχυρογνώμονα και ανεξάρτητη γυναίκα που ξέρει τι ζητάει και γνωρίζει την αξία και την θέση της στην κοινωνία και β) η σύγχρονη γυναίκα που νοιώθει μπερδεμένη, που παλεύει διαρκώς να ξεκαθαρίσει την γυναικεία ταυτότητα της σε μια κοινωνία που δυστυχώς δεν την εκφράζει στην ουσία, αλλά την εκμεταλλεύεται διαρκώς και εκδηλώνεται άτολμη και υποτακτική, Sylvia Leith-Rose,(1965), Salome, C.N. (1985,οπ.σ.10, 76).

Είναι γεγονός ότι οι σύγχρονες γυναίκες Ιμπο, σε σύγκριση με τις Νιγηριανές άλλων εθνικών ομάδων (φυλών), απολαμβάνουν «σημαντικές ελευθερίες», εξ' αιτίας της σκληρής δουλειάς τους. π.χ., έχουν το δικαίωμα να ψηφίζουν, να σπουδάζουν. Η εκπαίδευση της γυναίκας βέβαια εξαρτάται από την οικονομική δυνατότητα της οικογένειάς της, διαφορετικά θα καταλήξει στον γάμο. Οι γυναίκες μπορεί να έχουν δικαιώματα ψήφου και εκπαίδευσης, όπως

τους άνδρες, παραμένουν όμως οικονομικά και πολιτικά περιθωριοποιημένες, αφού δεν έχουν εύκολη πρόσβαση σε υψηλόβαθμα κλιμάκια στην πολιτική, την διοίκηση και τις επιχειρήσεις, Salome, C.N. (1985,οπ.σ.11). Η προκατάληψη έναντί τους είναι τόσο ισχυρή, που είτε αποβαίνει ανασταλτική για την περαιτέρω μόρφωσή τους ή επαγγελματική τους καριέρα, αφού προορισμός της γυναίκας κατά την κρατούσα άποψη είναι ο γάμος, είτε, αν οι ίδιες ξεπεράσουν την αναστολή αυτή και προχωρήσουν, θα βρεθούν αντιμέτωπες με τους άνδρες συναδέλφους τους, που θα τις αντιμετωπίσουν, όχι μόνον ως ανταγωνίστριες, αλλά επιπλέον ως “ανδροπρεπείς γυναίκες”²³, γυναίκες που έχουν χάσει δηλαδή την γυναικεία τους ταυτότητα και, κατά συνέπεια, δεν είναι επιθυμητές για σύζυγοι, με αποτέλεσμα να τις απομονώνουν. Οι συνηθέστερες επαγγελματικές διέξοδοί τους είναι τα επαγγέλματα της δασκάλας, της νοσοκόμας, της μικρό-επιχειρηματία ή της πλανόδιας πωλήτριας. Πολύ λίγες κατορθώνουν να ξεχωρίσουν από το σύνολο. Σοβαρότατο επίσης πρόβλημα είναι το ότι δεν έχουν το δικαίωμα να προβαίνουν σε αγοραπωλησίες γης, χωρίς την συγκατάθεση του ανδρός τους, Haris, J. (1940), Salome, C.N. (1985,οπ.σ.76).

Στην ύπαιθρο της περιοχής των Ιμπο πολλές οικογένειες δεν καταφέρνουν να εξασφαλίσουν το καθημερινό τους ψωμί, επειδή η γη τους δεν είναι πια εύφορη, όπως παλιότερα, αλλά και επειδή η γεωργία, που ήταν η κύρια απασχόλησή τους, τείνει να εγκαταλειφθεί, αφού όλοι θέλουν να δουλέψουν στα γραφεία ή σε εταιρείες πετρελαίου. Ακόμα και στις πόλεις, η πλειοψηφία δυσκολεύεται να εξασφαλίσει το καθημερινό φαγητό και πολύ περισσότερο τα δίδακτρα του σχολείου των παιδιών και η πρώτη που θα στερηθεί την μόρφωση θα είναι πάντα η κόρη. Σκοπός μας βέβαια δεν είναι να «θυματοποιήσουμε» ή να «ηρωποιήσουμε» την γυναίκα ή να την φορτώσουμε με υπερβολικές τιμές ή συμπόνια. Επιχειρούμε απλώς να αποκαλύψουμε την αλήθεια, όπως την αντιλαμβανόμαστε.

Για να επιλέξει κανείς την κατάλληλη λύση ενός προβλήματος, πρέπει πρώτα να το κατανοήσει και σ' αυτό θα βοηθούσε η μελέτη της παράδοσης και της

²³ ΑΝΔΡΟΠΡΕΠΗΣ: Αυτός που συμβαδίζει με το κοινωνικώς αποδεκτό στερεότυπο συμπεριφοράς, εικόνας και παρουσίας του άνδρα. Βλ. επίσης: Μπαμπιγιωτή. Γ.,(1998,σ.180).

ιστορίας του τόπου. Σε δεύτερη φάση, η σύγκριση της παράδοσης και της ιστορικής εμπειρίας αυτού του τόπου με εκείνες άλλων λαών, θα βοηθούσε στον εντοπισμό των στοιχείων που χρήζουν επανεξέτασης και βελτίωσης ή ριζικής αλλαγής. Αλλά και ο αναγνώστης της εργασίας αυτής θα είναι σε θέση να διακρίνει και να συγκρίνει την δική του/της κουλτούρα με αυτήν που μελετάει με ένα και μοναδικό σκοπό, την ανακάλυψη της ομοιότητας στην διαφορετικότητά μας. Έτσι ώστε να είναι σε θέση είτε να υιοθετήσει ή να απορρίψει ότι δεν τον/την εκφράζει, Salome, C.N. (1985,οπ.σ.9).

5.1.4. ΤΟ ΣΤΙΓΜΑ ΤΩΝ ΔΙΑΖΕΥΓΜΕΝΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ.

Είναι ολοφάνερο ότι το φαινόμενο της σταδιακής απαξίωσης των οικογενειακών αξιών έχει επηρεάσει πολύ την στάση των Ιμπο απέναντι στο διαζύγιο και την χηρεία. Όπως προαναφέραμε, στην παραδοσιακή κοινωνία των Ιμπο, μια γυναίκα είχε το δικαίωμα να πάρει διαζύγιο από ένα ανυπόφορο γάμο και να επιστρέψει στην πατρική της οικογένεια, όπου την υποδέχονταν με ανοικτή αγκαλιά.

Σήμερα όμως, επειδή η κρατούσα άποψη θέλει την έκδοση διαζυγίου να εναντιώνεται “στην θέληση του Θεού”, οι γονείς προτρέπουν την θυγατέρα τους να διατηρήσει τον αποτυχημένο γάμο της, και αν επιμένει να πάρει τελικά διαζύγιο, όχι μόνο δεν θα δεχτούν την απόφασή της εύκολα, αλλά και θα φέρει στην υπόλοιπη ζωή της το λεγόμενο “στίγμα των διαζευγμένων”, που είναι ένας είδος εξοστρακισμού από την κοινωνία, αλλά και από την ίδια της την οικογένεια. Ο σύζυγος διατηρεί το δικαίωμα να της απαγορεύσει να βλέπει τα παιδιά. Η πράξη της θεωρείται τόσο κατακριτέα που μπορεί να αποτελέσει ανασταλτικό παράγοντα στο ενδεχόμενο ενός νέου γάμου. Το αρνητικό αυτό κλίμα δημιουργεί ένα αίσθημα φόβου στην σημερινή γυναίκα Ιμπο και την εξαναγκάζει να αποδέχεται ανυπόφορες καταστάσεις, προκειμένου να αποφύγει την κοινωνική έκθεση.

Την ίδια περίπτωση αντιμετώπιση έχει και μια χήρα. Πολλοί από τους παραδοσιακούς νόμους, που στο παρελθόν προφύλασσαν την χήρα και τα παιδιά της, σήμερα, είναι ανενεργοί. Και στην ουσία, η ζωή της και η ζωή των

παιδιών της είναι μια συνεχής διαμάχη ανάμεσα σε αυτήν και τα αδέλφια του αποβιώσαντος συζύγου. Ο ατομικισμός και η έλλειψη της οικογενειακής ειλικρίνειας, που οι αλλαγές στην οικογενειακή δομή προκάλεσαν, κάνει πολλούς άνδρες να συμπεριφέρονται αρκετά εγωιστικά και να ζητούν το μερίδιο του αδελφού τους, αρνούμενοι να δώσουν στην χήρα τα δικαιώματα της στην οικογένεια, Salome, C.N. (1985,σ.80). Και αν δεν είναι δυνατή και αρκετά επιμελής και καταληφθεί από τον φόβο μιας πιθανής φτώχειας, υπάρχει πιθανότητα να εκπορνευτεί για ένα κομμάτι ψωμί. Το ίδιο απορριπτέα ως πιθανή σύζυγος είναι και η χήρα και κυρίως όταν έχει παιδιά. Όλοι θα την επιθυμούσαν ως παλλακίδα, όχι όμως ως σύζυγο.

Το πρώτο μέρος της εργασίας μας κατανέμεται σε δυο ενότητες. Στην πρώτη ενότητα, παρουσιάστηκαν οι Ιμπο πριν το 1472 μ.Χ (χρόνος που σημάδεψε την πρώτη επαφή της φυλής με τον έξω κόσμο). Ενώ στην δεύτερη ενότητα, παρουσιάστηκαν οι Ιμπο μετά από το 1472 μέχρι το 1960 μ.Χ, που ανακηρύχθηκε η ανεξαρτησία τους.

6.1. ΟΙ ΙΜΠΟ ΠΡΙΝ ΤΟ 1472.

Ο πυρήνας της παραδοσιακής κοινωνίας των Ιμπο γύρω από τον οποίο περιστρεφόταν η κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή τους ήταν το εκτεταμένο συγγενικό σύστημα. Μεταξύ τους, η εκτεταμένη συγγένεια εξασφάλιζε ένα ισχυρό κοινοτικό πνεύμα. Η αγάπη, η συνεργασία, η στοργή, η ενθάρρυνση και η διδασκαλία που προσέφεραν ο ένας στον άλλον εξασφάλιζε ένα αίσθημα ζεστασιάς και αναπτυσσόταν στο άτομο η υποχρέωση να είναι πάντα παρόν και έτοιμο να βοηθήσει τους δικούς του συγγενείς και τη κοινότητα.

Οι Ιμπο ήταν γνωστοί ως αγρότες, ειδικευμένοι τεχνίτες και μεγάλοι επιχειρηματίες. Ζούσαν σε περιβόλους πυρήνες. Κάθε περίβολος αποτελούσε άθροισμα περιμετρικά χτισμένων σπιτιών, όπου ζούσαν ο αρχηγός της οικογένειας, η(οι) γυναίκα(ες) του, τα παιδιά του, οι γονείς του και συγγενείς εξ' αίματος από την πλευρά του πατέρα (patrilineal), καθώς και πλάγιοι συγγενείς, όπως θείες, θείοι, εξαδέλφια. κλπ.

Στην περίβολο, το κέντρο των κοινωνικών, πολιτικών, οικονομικών δραστηριοτήτων ήταν το Ομπι, ένα περίπτερο στο κέντρο της αυλής ή κοντά στην πύλη της περιβόλου. Η διάσταση και το στυλ του ποίκιλε ανάλογα με την οικονομική δυνατότητα κάθε οικογένειας, ενώ τον ρόλο του μπορούσε να παίξει ένα μεγάλο δέντρο. Αυτό το κέντρο αναφοράς αποτελούσε έναν χώρο

μεταλαμπάδευσης της παράδοσης από τους ενήλικες στους νέους. Ενώ, η κεντρική πλατεία (village square) του χωριού, έκτος από κέντρο κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών δραστηριοτήτων κλπ., αποτελούσε και το κέντρο της λαϊκής αγοράς του χωριού.

ΕΝΔΥΜΑΣΙΑ: Τα νέα αγόρια και κορίτσια φορούσαν απλά και άνετα βαμβακερά ρούχα, οι άνδρες μια ελαφριά μακριά βαμβακερή ρόμπα, ελαφρά πανταλόνια, ενώ οι γυναίκες φορούσαν μπλούζα και υφασμάτινα περιτυλίγματα για την μέση και τα κάτω άκρα του σώματος. Και οι δύο φορούσαν ένα κομμάτι από το ίδιο ύφασμα ως περιτύλιγμα της κεφαλής, ενώ οι γυναίκες μπορούσαν να αφήνουν το κεφάλι ακάλυπτο, όμορφα χτενισμένο και στολίζονταν πάντα με κοσμήματα. Η αγάπη για τα έντονα χρώματα και για τον συνδυασμό πολλών χρωμάτων ήταν χαρακτηριστική.

ΚΟΣΜΙΚΗ ΑΝΤΙΛΗΨΗ: Οι Ιμπο ήταν πολυθεϊστές (Polytheists). Πίστευαν στον δυϊσμό, στον έλεγχο των υπερφυσικών δυνάμεων επί του φυσικού κόσμου και στην ανάγκη της διατήρησης ισορροπίας και αρμονίας ανάμεσα στις δυο αυτές κοσμικές τάξεις. Ο Δημιουργός Θεός είναι η υπέρτατη αρχή, οι δευτερεύουσες θεότητες ακολουθούσαν, ο προσωπικός θεός Chi, ξεχωριστός για κάθε άνθρωπο, έπετο και τέλος τα πνεύματα των πεθαμένων προγόνων, που πίστευαν ότι μεσολαβούν μεταξύ των δευτερευουσών θεοτήτων και του υπέρτατου όντος. Πίστευαν στην μετεμψύχωση, ότι ο θάνατος δεν ήταν το τέλος της ζωής και ότι έχει κανείς την δυνατότητα να επιστρέψει ξανά στην ζωή καλύτερος από πριν. Στην παραδοσιακή κοινωνία των Ιμπο, για την διατήρηση της αρμονίας ανάμεσα στον πνευματικό και τον υλικό κόσμο, χρειαζόταν η βοήθεια των ιερέων, ανδρών ή γυναικών, με κληρονομικό αξίωμα, αλλά και των μάντεων.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΟΜΗ: Ο πυρήνας της παραδοσιακής κοινωνίας των Ιμπο γύρω από τον οποίο περιστρεφόταν η κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή τους ήταν το εκτεταμένο συγγενικό σύστημα. Στο πολιτικό-κοινωνικό σχήμα που στηριζόταν στο γένος (socio-political setup that works under gender lines), οι γυναίκες και οι άνδρες διαμόρφωσαν το λεγόμενο “διφυλικό πολιτικό σύστημα”, όπου τα δύο συμβούλια, το συμβούλιο των ανδρών και το

συμβούλιο των γυναικών, αυτόνομοι πολιτικοί θεσμοί, νομοθετούσαν και έλεγχαν το έργο τους ξεχωριστά, αλλά συνεργάζονταν μαζί μόνο όταν κάτι αφορούσε και τους δύο. Η παραδοσιακή κοινωνία των Ιμπο, αν και αναγνώριζε πλήρως την αξία και την συνεισφορά των γυναικών, ήταν πατριαρχική (Patriarchal society), όπου όμως είχε ιδιαίτερη βαρύτητα η καταγωγή από την πλευρά της μητέρας (Matrilineal family). Υπεύθυνος για την τάξη ήταν το πιο ηλικιωμένο άτομο (ο αρχηγός της οικογενείας), ο οποίος συνήθως ήταν άνδρας. Η ομάδα των αρχηγών των οικογενειών από όλες τις περιβόλους πυρήνες μιας περιοχής αποτελούσαν το συμβούλιο των πρεσβυτέρων (council of elders), οι οποίοι διοικούσαν τα χωριά, όπου σχεδόν όλοι οι συγχωριανοί προέρχονταν από τον ίδιο κοινό πρόγονο.

Το συμβούλιο αρχηγών ήταν το ανώτατο νομοθετικό όργανο που αποτελείτο, από το συμβούλιο των πρεσβυτέρων (council of elders), τον κύκλο των συνομηλικών (Age-grade societies) και των Μυστικών Εταιρειών (Secret Societies), αλλά περιελάμβανε και εκπροσώπους των πολιτικών οργανώσεων των γυναικών.

Η κατάκτηση της ηγετικής θέσης δεν ήταν κληρονομική, αλλά στηριζόταν στην αξία του ατόμου (merit awards), άνδρα ή γυναίκας, τιτλούχου κατά κανόνα, και αναγνωριζόταν δημοκρατικά, γι' αυτό στην Νιγηρία οι Ιμπο δεν είχαν βασιλεία, ούτε βασιλιάδες. Αλλά και η απόκτηση τίτλου προϋπέθετε ευπρέπεια, επιμέλεια, εργατικότητα, ευγλωττία, να έχει προσφέρει κάποιος έργο στην κοινωνία, να είναι υπεύθυνος οικογενειάρχης (ή οικοδέσποινα), “πλούσιος” (σε απογόνους, όχι τόσο σε υλικά αγαθά), καλός γνωστής και εκφραστής της παράδοσης, και τελικά σοφός άνθρωπος.

Ο ΣΥΓΓΕΝΙΚΟΣ ΔΕΣΜΟΣ : Στις παραδοσιακές περιβόλους πυρήνες διοικούσε ο παραδοσιακός νόμος που επεδίωκε να εξασφαλίζει αρμονία στην ομαδική αυτή συμβίωση. Ο δεσμός του αίματος ήταν πιο ισχυρός από τον δεσμό του γάμου και εξασφάλιζε το ισχυρό κοινοτικό πνεύμα. Ο πιο ισχυρός δεσμός στο ανδρόγυνο ήταν εκείνος που τους ένωνε με την ομάδα των συνομηλικών τους. Η «συλλογική ευθύνη» προεξείχε του ατομικού συμφέροντος.

Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ: Πίστευαν ότι ο άνθρωπος χωρίς απογόνους ήταν άτομο χωρίς καμία κοινωνική υπόσταση. Άνδρες και γυναίκες επιβεβαίωναν την θέση τους στην κοινωνία με την απόκτηση απογόνων. Θεωρούσαν τα παιδιά ως τα πιο σημαντικά αποκτήματά τους, ειδικά οι γυναίκες, επειδή μέσω αυτών θα εξασφάλιζαν την επιβίωση και την συνέχεια της κοινότητας. Αν και η θυγατέρα έπρεπε μετά τον γάμο να μετακομίσει στη οικογένεια του συζύγου της, διατηρούσε πάντα όλα τα δικαιώματά της στην πατρική της οικογένεια.

Ο ΓΑΜΟΣ : Ο θεσμός του γάμου είχε περισσότερο κοινοτικό χαρακτήρα παρά ατομικό και οι άνθρωποι παντρεύονταν όχι μόνο από αγάπη και ανάγκη για συντροφικότητα, αλλά και για να εκπληρώσουν το κοινωνικό καθήκον της διατήρησης της συνέχειας της ζωής στην κοινότητα μέσω της τεκνοποίησης. Για να διασφαλιστεί η εκτέλεση αυτού του καθήκοντος ξεκινούσαν έγκαιρα να προετοιμάζουν τα παιδιά τους από μικρή ηλικία για τον ιερό γάμο και τις υποψήφιες νύμφες, μέσα από μια διαδικασία “ειδικής θεραπείας” σώματος και ψυχής. Η διαδικασία του παραδοσιακού γάμου αποτελούσε μια χρονοβόρα διαδικασία που προϋπέθετε την αναζήτηση του “σωστού ατόμου”, τον έλεγχο αν στο παρελθόν οι ενδιαφερόμενες οικογένειες είχαν κανένα δεσμό αίματος (γιατί η αιμομιξία απαγορευόταν και τιμωρείτο με εξοστρακισμό), αν είχαν καλό χαρακτήρα και κοινωνική θέση, κληρονομικές αρρώστιες. Ακολουθούσε δε το προξενιό ή η συνεννόηση των δύο οικογενειών.

Η σύναψη του γάμου σφραγιζόταν και νομιμοποιείτο με την καταβολή της προίκας (bride price), ενώπιον των δυο ενδιαφερομένων οικογενειών και του λαού. Για την διασφάλιση της διατήρησης της συνέχειας της ζωής στην κοινότητα μέσω της τεκνοποίησης, επινοήθηκαν διάφοροι θεσμοί (οι οποίοι όμως υιοθετούντο υπό ορισμένες συνθήκες), όπως :α) Ο γάμος βρεφών, β) Ο γάμος μεταξύ γυναικών .

Η πολυγαμία (ένας άνδρας-πολλές γυναίκες) επίσης υιοθετήθηκε, γιατί η κοινωνία, ως αγροτική κοινωνία, χρειαζόταν πολλά εργατικά χέρια. Η πολυγαμία λειτουργούσε ως «προφυλακτικό» από ανεξέλεγκτη εξωσυζυγική σχέση, εξασφάλιζε τον επιμερισμό των οικιακών εργασιών μεταξύ των

συζύγων και την επιλογή του χρόνου τεκνοποίησης με βάση τα ενδοοικιακά και εξωοικιακά καθήκοντα, γι' αυτό και πολλές γυναίκες την προτιμούσαν. Αποτελούσε δε απόδειξη υψηλής κοινωνικής θέσης και οικονομικής επιφάνειας. Η πρώτη κατά σειρά αρχαιότητας σύζυγος θεωρούσε τον εαυτό της αρχηγό των υπολοίπων. Σε κάθε πολυγαμική οικογένεια, κάθε γυναίκα είχε δικό της σπίτι ξεχωριστό από τα σπίτια των άλλων συζυγών.

Παρά την έμφαση στο συλλογικό συμφέρον, υπήρχαν παραδοσιακοί νόμοι που στο όνομα της αρμονικής συμβίωσης, έδιναν σε μια κοπέλα το απόλυτο δικαίωμα να αρνηθεί τον άνδρα που επέλεξαν οι γονείς της και επιπλέον να πάρει διαζύγιο από μια ανυπόφορη σχέση, όπως και σε μία χήρα, την δυνατότητα να προφυλάξει τα δικαιώματα τα δικά της και των παιδιών της.

Εξαιτίας της υψηλής θνησιμότητας σε παλαιότερους καιρούς, η έγκυος, μέχρι την γέννα, ήταν υποχρεωμένη να ακολουθήσει μια περίοδο σωματικής, ψυχικής και πνευματικής προετοιμασίας. Μια παραδοσιακή μαία ήταν υπεύθυνη για την προετοιμασία της, ενώ ολόκληρη η κοινότητα προσπαθούσε να συμβάλει στην καλή εξέλιξη των πραγμάτων. Ο ομφάλιος λώρος, που συμβόλιζε τον άρρηκτο δεσμό του ανθρώπου με την γη, μετά την αποκοπή του, θαβόταν στην αυλή του σπιτιού. Από την ημέρα της γέννας μέχρι την ημέρα της ονομασίας του παιδιού, η γυναίκα και το παιδί βρίσκονταν υπό εντατική παρακολούθηση και περιποίηση.

Οκτώ ημέρες μετά από την γέννηση του παιδιού, γινόταν η περιτομή (Circumcision) από την μαμή της περιοχής. Η περιτομή των κοριτσιών ήταν η κλειτοριδεκτομή. Η επιλογή του ονόματος του παιδιού ήταν πολύ σημαντική, γιατί η σημασία του ονόματος παρείχε πληροφορίες για την προέλευση του ατόμου ή αποτελούσε ευχή για την ζωή του.

6.2. ΟΙ ΙΜΠΟ ΑΠΟ ΤΟ 1472 ΜΈΧΡΙ ΤΟ 1960.

Η πρώτη επαφή των Ιμπο με Ευρωπαίους εμπόρους έγινε το 1472 μ.Χ, όταν μια ομάδα Πορτογάλων εμπόρων βρέθηκε κατά λάθος στα αφρικανικά παράλια του ατλαντικού ωκεανού, ψάχνοντας για τον θαλάσσιο δρόμο προς

την Ινδία. Μια άλλη ομάδα, Πορτογάλων τυχοδιωκτών πάλι, έφτασε στην περιοχή το 1506 μ.Χ., αντάλλαξαν μερικά εμπορεύματα και επέστρεψαν στην Ευρώπη. Το 1508 μ.Χ., μια ομάδα Βρετανών εμπόρων αφίχθη, οι οποίοι ήθελαν να εγκαταστήσουν μόνιμους κατοίκους, ώστε να ελέγχουν μονοπωλιακά την αγορά. Έτσι ξεκίνησε η εκεί μακράιωνη και αιματοβαμμένη παρουσία της λευκής φυλής, που διήρκεσε μέχρι το 1960 μ.Χ, δηλαδή τέσσερις και μισό αιώνες (1508-1960 μ.Χ).

Η ΒΡΕΤΑΝΙΚΗ ΕΠΙΚΡΑΤΗΣΗ: Η Νιγηρία αποτέλεσε αρχικά αγγλικό προτεκτοράτο από το 1508 έως το 1861μ.Χ, που μετατρέπεται σε αποικία. Αλλά οι Ιμπο, μόλις το 1901 μ.Χ αποδέχτηκαν τελικά το αποικιοκρατικό καθεστώς των Άγγλων, μετά από 40 χρόνια αγώνων. Η Βρετανική επικράτηση εκτυλίχθηκε ιστορικά σε τρεις φάσεις: 1) Η οικονομική εκμετάλλευση των κατοίκων από τις αρχές του 1500 μ.Χ 2) Η συστηματική ιεραποστολική δράση, που ξεκίνησε από το 1841 μ.Χ και 3) Η Βρετανική πολιτική επικράτηση και η επιβολή του Βρετανικού αποικισμού από το 1861 μ.Χ μέχρι την 1^η Οκτωβρίου 1960 μ.Χ, που η Νιγηρία ανακηρύχθηκε ανεξάρτητη χώρα.

Από το 1518 έως το 1851 μ.Χ, που άκμασε το δουλεμπόριο, η περιοχή ερημώθηκε όχι μόνο πληθυσμιακά, αλλά και οικονομικά, αφού θρυμματίστηκε η αρχική κοινοτική κοινωνία (communal based society) και η χωριό-κεντρική οικονομία (village based economy) τους. Ο φόβος, εξαιτίας της κερδοσκοπικής εκστρατείας των δουλεμπόρων και της μανίας ακόμη και των ντόπιων να πωλούν συγχωριανούς τους, έναντι ανταλλάγματος ευτελούς αξίας., τους θρυμμάτισε κοινωνικά, η καχυποψία είχε γίνει τρόπος ζωής, μέχρι που τελικά όλοι έγιναν εχθροί μεταξύ τους. Το δουλεμπόριο, αν και τυπικά απαγορεύτηκε από το 1807, επεκράτησε για ακόμα περίπου 44 χρόνια.

Τούτη την περίοδο οι Βρετανοί έμποροι, επινόησαν νέες μεθόδους εκμετάλλευσης του ντόπιου πλούτου : Με την ίδρυση εμπορικών εταιριών, οι έμποροι και οι δουλέμποροι, προσπάθησαν να σαρώσουν ότι απέμεινε από την παλιά οικονομική εκμετάλλευση των ντόπιων. Στις τεράστιες εκτάσεις γης, που περιήλθαν στα χέρια Ευρωπαϊκών εταιριών, ιδιωτών ή εκκλησιών,

είτε με την βία, είτε κατόπιν παραχωρήσεως από τον ντόπιο πληθυσμό με ψευδή ή άνισου μεγέθους ανταλλάγματα, δημιουργήθηκαν οι πρώτες φυτείες και με τα πολλά και φτηνά εργατικά χέρια, μπορούσαν πλέον να παράγουν τριπλάσια ποσότητα απ' ό,τι οι ντόπιοι στο ίδιο χρονικό διάστημα. Σιγά-σιγά η ανταγωνιστικότητα των προϊόντων του ντόπιου πληθυσμού μειωνόταν. Στα μέσα του 19^{ου} αιώνα, άρχισαν να εμφανίζονται τα πρώτα διατηρημένα και συσκευασμένα τρόφιμα από την Ευρώπη (η πρώτη ύλη συχνά ήταν ντόπια), που επεκράτησαν στην τοπική αγορά. Ο ιθαγενής πληθυσμός, αδύναμος να αντιδράσει, αναζητούσε έναν άλλο τρόπο επιβίωσης. Οι γυναίκες έχασαν το μονοπώλιο που παραδοσιακά κατείχαν στο περιβάλλον της αγοράς. Οι άνδρες αναγκάζονταν να αναζητήσουν εργασία πενιχρά αμειβόμενη στις φυτείες των Ευρωπαίων, πολλές φορές μάλιστα μακριά από το σπίτι τους.

Η καινούργια οικονομική κατάσταση προκάλεσε αμέτρητα κοινωνικά και οικογενειακά προβλήματα. Το χειρότερο ήταν ότι τα προϊόντα των φυτειών, τα λεγόμενα "cash crops" ήταν προϊόντα ανώφελα για τους ντόπιους, με την έννοια ότι προορίζονταν κατά κανόνα για εξαγωγή και όχι για εγχώρια κατανάλωση.

Οι χριστιανοί ιεραπόστολοι που ακολούθησαν τους εμπόρους, προσπάθησαν και κατόρθωσαν να θρυμματίσουν το σύστημα της παραδοσιακής θρησκευτικής πίστης του λαού αυτού, κηρύσσοντας το Ευαγγέλιο και εισαγάγοντας την Αγγλική κουλτούρα της εποχής εκείνης, υποτίθεται για να σώσουν τους ιθαγενείς από την επικράτηση του σκότους, του βαρβαρισμού και του πρωτογονισμού. Χαρακτήρισαν την παραδοσιακή θρησκεία, τις τελετουργίες, τα ήθη και έθιμα των Ιμπο ως παγανισμό και τις απαγόρευσαν. Εισήγαγαν την ιδέα της υπεροχής του άνδρα έναντι της γυναίκας, που οδήγησε στην σταδιακή υποδούλωση της γυναίκας, της οποίας οι συνέπειές της παραμένουν δυσμενείς για την κοινωνία μέχρι σήμερα.

Από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, η Βρετανική κυβέρνηση ήθελε πια να έχει αυτή τον πλήρη έλεγχο, έτσι έστειλε τους πρώτους ιμπεριαλιστές στρατιώτες να κατακτήσουν ολόκληρη την περιοχή. Οι πρώτοι Βρετανοί στρατιώτες που έφτασαν στην περιοχή, έμειναν έκπληκτοι όταν είδαν ότι οι ιθαγενείς είχαν ήδη

ένα καλά οργανωμένο πολιτικό σύστημα, που αναγνώριζε στις γυναίκες ίδια θέση και ίσα δικαιώματα με τους άνδρες, πολύ διαφορετικό από ό,τι είχαν συναντήσει σε άλλες Αφρικανικές φυλές που γνώρισαν.

Στην δεκαετία του 1914 μ.Χ, υπό την αρχηγία του στρατηγού Λόρδο Lougard, ο Βρετανικός στρατός συγχώνευσε αυθαίρετα όλες τις εθνικές φυλές από τον βορρά και τον νότο σε ένα προτεκτοράτο, το οποίο ονόμασε Νιγηρία, δηλαδή γη των Νέγρων. Μετά την συγχώνευση, το επόμενο βήμα ήταν να αποκαλέσουν το ντόπιο πολιτικό σύστημα των Ιμπο ως “πρωτόγονο” και να θέσουν σε εφαρμογή ένα αποτελεσματικότερο, όπως αποδείχτηκε, πολιτικό σύστημα, το “Διαίρει και βασίλευε”. Επέλεξαν μερικούς ως αρχηγούς, τους ανακήρυξαν βασιλιάδες, και έτσι για πρώτη φορά στην ιστορία της η φυλή Ιμπο απέκτησε βασιλιάδες.

Ο Βρετανικός ιμπεριαλισμός κατέλυσε όλους τους πολιτικούς και κοινωνικούς θεσμούς της παραδοσιακής πολιτικής των Ιμπο, ειδικά εκείνους των γυναικών και οι γυναίκες έβλεπαν τον κοινωνικό τους ρόλο να καταρρέει. Το πνεύμα του αποικιοκρατικού “εκπολιτισμού” της κοινωνίας, διέλυσε σταδιακά τον πολιτισμό της παραδοσιακής οικογένειας της περιβόλου-πυρήνας και του κοινοτικού τρόπου διαβίωσης των ιθαγενών.

Η ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΙΜΠΟ: Το ξέσπασμα των γυναικών Ιμπο στην Αμπα (23 Νοέμβριου-20 Δεκεμβρίου 1929) ήταν έκφραση διαμαρτυρίας για : α) την υποβάθμιση της θέσης τους στην κοινωνία από την επικρατούσα εξουσία β) τις ριζικές αλλαγές που επέφεραν στον κοινωνικό ιστό ολόκληρης της περιοχής γ) την εξαγορά των συνειδήσεων έναντι πενιχρών ανταλλαγμάτων δ) την αδυναμία τους να συμβάλλουν στην παραγωγή για να βοηθήσουν τις οικογένειές τους που υπέφεραν από την πείνα και απαίτησαν την απομάκρυνση των αποικιοκρατών. Το κίνημα διαμαρτυρίας απλώθηκε αστραπιαία στις γειτονικές περιοχές και με το πρώτο κτύπημα του Βρετανικού στρατού, οι άνδρες Ιμπο θεώρησαν ότι ήρθε η δική τους σειρά να αντιδράσουν και οι συγκρούσεις συνεχίστηκαν μέχρι την 1^η Οκτωβρίου 1960, οπότε η Νιγηρία ανακηρύχθηκε ανεξάρτητη χώρα, με αρχηγό του αγώνα τον Δρ. Νάμντι Αζικίουε.

6.2.1ΤΑ ΚΛΗΡΟΔΟΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΠΟΙΚΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΩΝ ΙΜΠΟ:

Το γενικότερο πλαίσιο της σύγχρονης ζωής των Ιμπο είναι :

- Οικονομία ελεγχόμενη από ξένες πολυεθνικές ή μη εταιρείες
- Περιβάλλον υποβαθμισμένο από την αλόγιστη εκμετάλλευση των ξένων εταιρειών και την έγνοια για το βραχυχρόνιο όφελος
- Κρατική μηχανή ελάχιστα οργανωμένη, με γνώμονα την εξυπηρέτηση των ημετέρων
- Πλούτος συγκεντρωμένος στα χέρια ελαχίστων, ενώ ο πολύς κόσμος αγωνίζεται καθημερινά για την επιβίωση και η ψαλίδα πλουσίων-φτωχών να μεγαλώνει συνεχώς
- Αβασάνιστη επικράτηση του διεθνώς προωθούμενου προτύπου “επιτυχίας”, που παρακάμπτει τις πολιτιστικές ιδιαιτερότητες και τις ουσιαστικές ανάγκες των ανθρώπων, καθώς και του καταναλωτισμού
- Μετανάστευση εσωτερική ή εξωτερική
- Κατάργηση των εκτεταμένων οικογενειών του παρελθόντος και επικράτηση των “πυρηνικών” οικογενειών
- Υπερίσχυση των προσωπικών επιλογών έναντι των αναγκών της ομαδικής κοινοτικής ζωής
- Μειωμένη έως απύσαστα πια η αλληλοϋποστήριξη των μελών της οικογένειας ή της κοινότητας και αποδυνάμωση των οικογενειακών δεσμών
- Επικράτηση της κουλτούρας της χριστιανικής “ετεροφυλικής προκατάληψης” των ανδρών έναντι των γυναικών, με αποτέλεσμα την δημιουργία μιας ανδροκρατούμενης κοινωνίας που κρατά αναξιοποίητο παραπάνω από το μισό του πληθυσμού της, παρ’ ότι χρειάζεται την προσφορά του.
- Αντιφατική η πορεία της γυναίκας Ιμπο μέσα στην κοινωνία. Από την μία η παραδοσιακή δυναμική γυναίκα, που πορευόταν στην κοινωνία παράλληλα με τον άνδρα, από την άλλη η σύγχρονη γυναίκα, που παλεύει διαρκώς να ξεκαθαρίσει την γυναικεία της ταυτότητα και βρίσκει τον άνδρα και την κοινωνία να την αντιπαλεύουν.

- Η μόρφωσή της και η επαγγελματική της καριέρα εξαρτώνται από την οικονομική κατάσταση της οικογενείας, αλλά και από το προσωπικό σθένος της να αντιπαλέψει τις κρατούσες προκαταλήψεις, με αποτέλεσμα συνήθως να βρίσκεται οικονομικά και πολιτικά περιθωριοποιημένη.
- Βρίσκεται αντιμέτωπη με τους άνδρες συναδέλφους της και την νοοτροπία που χαρακτηρίζει την γυναίκα που πορεύεται ισάξια με τον άνδρα “ανδροπρεπή” και μη επιθυμητή ως σύζυγο. Ακόμη και η έκδοση διαζυγίου, που παλαιότερα αποτελούσε δικαίωμα της γυναίκας, σε περίπτωση αταίριαστου γάμου, τώρα αποτελεί “εναντίωση στην θέληση του Θεού” και την εξαναγκάζει ή να αποδέχεται ανεπίτρεπτες καταστάσεις ή να μετατρέπεται σε “μαύρο πρόβατο” της οικογένειας και της κοινωνίας. Στην ίδια δύσκολη θέση βρίσκεται και η χήρα.
- Ελλιπής συνεργασία των φυλών μεταξύ τους με ρόλο ανασταλτικό στην ομαλή πορεία της χώρας, αφού η ένωσή τους υπήρξε αυθαίρετη.

Τελειώνοντας θα ήθελα να κλείσω τούτο το μέρος της εργασίας μας αναφέροντας τα λόγια του προέδρου της Νιγηρίας, του κυρίου Olusegun Obasanjo “Γιατί να μη μπορούμε, για το καλό μας και το καλό της ανθρωπότητας, να στραφούμε πάλι στην παράδοση της ενότητας και της κοινοτικής αλληλεγγύης και να δομήσουμε μια οικονομία και μια κοινωνία που θα αξιοποιεί τα δύο παραπάνω στοιχεία; Αλήθεια είναι ότι ο μόνος τρόπος με τον οποίο ο κόσμος μπορεί να πετύχει στην δημιουργία μιας καλύτερης ζωής για τον εαυτό του και για τα παιδιά του, είναι η αναβίωση των παραδοσιακών αξιών και πίστewων που σήμερα τείνουν προς εξαφάνιση”, (Salome C.N. 1985,σ.80). Είναι γεγονός ότι κανένας λαός δεν μπορεί να προοδεύσει όταν έχει απορρίψει την παράδοση του, όταν δεν αναγνωρίζει και δεν εκτιμά το παρελθόν του. Το μέλλον των Ιμπο είναι θέμα τόσο ατομικής, όσο και συλλογικής συνειδητοποίησης και αγώνα.

Είναι επίσης γεγονός ότι πολλοί μελετητές πιστεύουν ότι η κουλτούρα, σαν ποτάμι, δεν έχει όρια και απλώνεται πιο πέρα από τα όρια του τόπου προέλευσής της, οπότε κανείς δεν μπορεί να την περιορίσει σε ένα συγκεκριμένο τόπο. Με αυτή την έννοια, μπορεί κανείς να πει ότι, η κουλτούρα είναι “συγχρονική” (Synchronic) και “κινούμενη” (movable), δηλαδή

αλλάζει με τον χρόνο, μπορεί να είναι στάσιμη (Stationed) αλλά όχι στατική (Static).²⁴ Όμως, οι άνθρωποι και η “πολιτική” που ακολουθούν είναι “διαχρονικοί” (Diachronic) δηλαδή, ο εντοπισμός του ανθρώπου στην ιστορία γίνεται μόνο σε διαδοχικές και αμετακίνητες στιγμές της ιστορίας.²⁵

Ελάχιστοι πιστεύουν ότι η ανάκτηση του παρελθόντος και η παλινόρθωση της σημαντικής πλευράς της παράδοσης μπορεί να δώσει ζωή πάλι στην κοινωνία, βοηθώντας την έτσι να προσφέρει ξανά ισορροπία, αρμονία και σταθερότητα στον σημερινό άνθρωπο της περιοχής αυτής και ολόκληρης της χώρας. Όμως πολλοί είναι αυτοί που πιστεύουν ότι οι τοπικές αρχές είτε αδυνατούν να αναβιώσουν μέρος της παράδοσής τους ή δεν ενδιαφέρονται να υποστηρίξουν προσπάθειες προς την κατεύθυνση αυτή.

Επομένως, αυτό που, στην ουσία, χρειάζονται οι Ιμμο για το μέλλον είναι μια διαλεκτική και πρακτική αντιμετώπιση του προβλήματος. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει προσεκτικά να επανεξετάσουν την ιστορία και την παράδοση τους και αποφασιστικά να επιλέξουν ποια στοιχεία της παράδοσής τους θα μπορούσαν να κρατηθούν αναλλοίωτα, ποια από αυτά και πως θα μπορούσαν να προσαρμοστούν στις σύγχρονες απαιτήσεις, χωρίς να απολέσουν την ουσία τους, για να προσφέρουν την αίσθηση του μέτρου και να υπενθυμίζουν συνεχώς στον σύγχρονο άνθρωπο ότι αποτελεί αναπόσπαστο μέρος ενός ευρύτερου συνόλου, του οποίου η επιβίωση

²⁴ STATIC (dynamic): Having no motion (or changes) relative to the earth movement which is under time.// being in equilibrium while subject to two or more forces// not changing. CF: STATISM- economic-social control and planning unit by a highly centralized state government. Βλ. επίσης: Webster encylop.(1988,pp.969).

²⁵ ΠΑΓΧΡΟΝΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ. Κατά τον Ελβετό γλωσσολόγο Saussure (Ferdinand de Saussure 1857-1913), μέσα στην παγχρονία (συγχρονία και διαχρονία) τα γλωσσικά φαινόμενα εξετάζονται χωριστά μεν αλλά συνδυαστικά σε ένα δισδιάστατο επίπεδο. Η λέξη διαχρονία (γαλλ. Diachronie) επινοήθηκε από τον Saussure, για να δηλώσει τον αντίποδα της συγχρονίας (γαλλ. synchronie).

Με τον όρο συγχρονία, ο Saussure δήλωνε την κατάσταση της γλώσσας σε δεδομένο χρόνο, υποστηρίζοντας ότι οι γλωσσολόγοι πρέπει να περιγράφουν τη γλώσσα με τη μορφή που έχει το σύστημά της σε ορισμένο χρόνο (συγχρονική θεώρηση).

Το αντίθετο της συγχρονίας είναι όπως λέει ο Saussure η διαχρονία, η εξέλιξη της γλώσσας μέσα στο χρόνο. Μιλάμε για διαχρονία και διαχρονική θεώρηση όταν μελετά και συγκρίνει κάποιος δύο ή περισσότερες συγχρονίες, δύο ή περισσότερες χρονικές καταστάσεις μιας γλώσσας (π.χ. την αρχαία και τη Ν. Ελληνική), δηλαδή, την εξέλιξη και μεταβολή της γλώσσας μέσα στον συγκεκριμένο χρόνο.

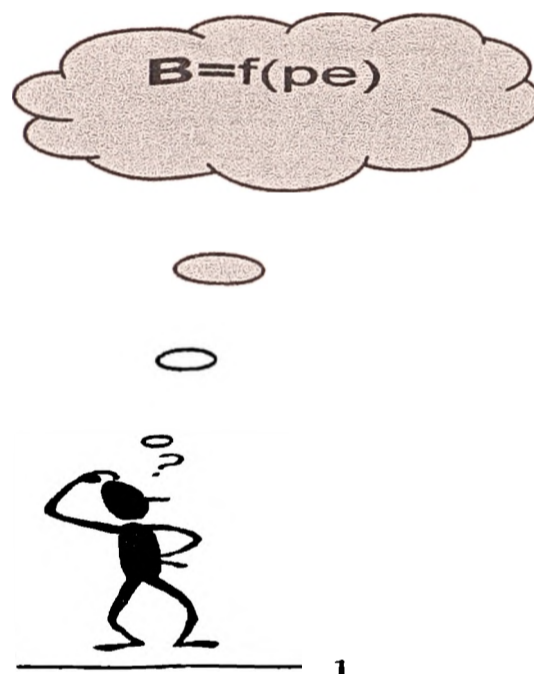
Από τη γλωσσολογία η λέξη αυτή (διαχρονία) πέρασε, κατά την δεκαετία του '80 κυρίως, σε ευρύτερη χρήση, σημαίνοντας: 1) «εξελικτικός» και 2) (νέα σημ.) «ο υπάρχων μέσα στον χρόνο, ο διανύων την πορεία του μέσα στον χρόνο, αυτός που ξεπερνά ή δεν περιορίζεται μόνον στο παρόν, από παλιά μέχρι σήμερα», με άλλα λόγια, // αυτός που διατηρεί τη σημασία ή την αξία του κατά το πέρασμα του χρόνου, που ισχύει σε διάφορες εποχές («η διαχρονική πορεία του κόμματος αποδεικνύει τη συνοχή των στελεχών του», «αυτές οι αρχές έχουν διαχρονική αξία»). Επίσης η λέξη διαχρονία συνιστά την μελέτη των φαινομένων μέσα στο χρόνο. Βλ. επίσης: Μπαμπιγιωτή, Γ.,(1998,σ. 506), Salome, C.Nporomele, (1985,σ.9).

βασίζεται στον σεβασμό του κάθε είδους προς τα άλλα και δη του κυρίαρχου προς τα ασθενέστερα.

Επομένως, πιστεύουμε ότι, για να επιλέξει κανείς την κατάλληλη λύση ενός προβλήματος, πρέπει πρώτα να το κατανοήσει και σ' αυτό θα βοηθούσε η μελέτη της παράδοσης και της ιστορίας του τόπου, δηλαδή του πως ο συγκεκριμένος λαός εντάχθηκε στον συγκεκριμένο τόπο, πως αφομοίωνε τις επιταγές του περιβάλλοντός του και αξιοποιούσε παράλληλα τα μέσα που αυτό του χάριζε, ώστε να εξασφαλίζει τα αναγκαία για την διαβίωσή του, και πόσο το σεβόταν κατά την διάρκεια αυτής της διαδικασίας, πως μετέδιδε τις γνώσεις που συνέλεγε μέσα από αυτή την αμφίδρομη σχέση στους απόγονους του κλπ. Σε δεύτερη φάση, η σύγκριση της παράδοσης και της ιστορικής εμπειρίας αυτού του τόπου με εκείνες άλλων λαών, θα βοηθούσε στον εντοπισμό των στοιχείων εκείνων που αποτελούν αιώνιες αλήθειες και εκείνων που χρήζουν επανεξέτασης και βελτίωσης ή ριζικής αλλαγής, Salome, C.N. (1985,οπ.σ.8).

Για να κατανοήσει βέβαια κανείς μια παράδοση, πρώτα από όλα πρέπει να εξαλείψει από το μυαλό του στερεότυπες ιδέες που έχει διαμορφώσει για τον πολιτισμό των άλλων εθνικών ομάδων ή λαών, επειδή αυτές δεν προάγουν την γνώση.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΜΕΛΕΤΩΝ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΜΕ ΤΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ (HOUSEHOLD DYNAMICS)

¹Kurt Lewin. (1890-1947) theory on Group dynamics: Κατά τον Kurt Lewin, η συμπεριφορά (Behavior) είναι το αποτέλεσμα της λειτουργίας (Function) της αλληλεπίδρασης μεταξύ του ατόμου (Person) και του περιβάλλοντός του (Environment): $B=f(PE)$.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το δεύτερο μέρος της έρευνάς μας επιμερίστηκε σε εννέα κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο, αναπτύχθηκε η θεωρία, ο ορισμός, ο λόγος μελέτης της κοινωνικής αναπαράστασης και η μεθοδολογία έρευνας των κοινωνικών αναπαραστάσεων, ενώ στο δεύτερο, η θεωρία για το πώς συντελούνται οι αλλαγές στην κοινωνική αναπαράσταση, με περισσότερες αναφορές στις θεωρητικές απόψεις των Guimelli & Rouquette (1992) για την δομική ανάλυση. Στο τρίτο κεφάλαιο, αναπτύχθηκε η άποψη των Molinari & Emiliani (1996) για τον συνδυασμό των δύο προσεγγίσεων ή την σχέση μεταξύ της θεωρίας του κεντρικού πυρήνα και της κοινωνικής δυναμικής. Στο τέταρτο κεφάλαιο αναπτύχθηκε η σχέση μεταξύ στάσεων, αξιών και κοινωνικών αναπαραστάσεων, ενώ στο πέμπτο, αναπτύχθηκαν θεωρίες για την αναπαράσταση του εαυτού (Self presentation). Στο έκτο κεφάλαιο, αναλύθηκε το φαινόμενο της αφομοίωσης της κυρίαρχης κουλτούρας (Acculturation) και οι κοινωνικό-ψυχολογικές συνέπειες του φαινομένου αυτού, ενώ στα τελευταία τρία κεφάλαια, αναφέρθηκαν περισσότερο οι σκοποί και τα αποτελέσματα μερικών μελετών σχετικά με τις κοινωνικές αναπαραστάσεις και την δυναμική της οικογένειας (household dynamics) την τελευταία δεκαετία. Εδώ χρειάζεται να αναφέρουμε το γεγονός ότι, αν και υπάρχουν πολλές έρευνες γύρω από το θέμα αυτό, επιλέχθηκαν εκείνες που θεωρήθηκαν ως οι πιο σχετικές με την υπόθεσή μας.²

² Να μη λησμονήσουμε ότι μελετάμε μια φυλή (Ιμπο) όπου σήμερα ο πολιτισμός της παραδοσιακής οικογένειας και του κοινοτικού τρόπου διαβίωσης των ιθαγενών τείνει να διαλυθεί, και να επικρατήσει αβασάνιστα το διεθνώς προωθούμενο πρότυπο "επιτυχίας", που παρακάμπτει τις πολιτιστικές ιδιαιτερότητες και τις ουσιαστικές ανάγκες των ανθρώπων και όπου η θέση των γυναικών είναι εδώ και καιρό υποβαθμισμένη. Αυτά και πολλά άλλα έχουν συμβάλει στο να πλάσουν ένα άτομο, κατά την γνώμη μας, «πολιτισμικά» λίγο-πολύ περιπλανώμενο και φορέα κοινωνικο-ψυχολογικών προβλημάτων. Επίσης, εδώ, δεν θα ξεχάσουμε να αναφέρουμε το γεγονός ότι σήμερα ο ερευνητικός πλουραλισμός (pluralism) στην Κοινωνική Ψυχολογία έχει ξεπεράσει τα όρια της μεθοδολογίας της. Υπάρχουν πολλοί τρόποι προσέγγισης της ανθρωπίνης συμπεριφοράς εκ μέρους των ερευνητών. Οι άνθρωποι σκέπτονται, αισθάνονται, επιθυμούν (desire) και αντιδρούν. Άλλα, το ερώτημα είναι το πώς γίνεται η κατανομή; Μια προσέγγιση είναι αυτό που ονομάζουμε «ζεστή μέθοδο» (Hot), που επικεντρώνει το ενδιαφέρον της στα συναισθήματα και στα κίνητρα (emotions and motivation) όπως προσδιορίζονται από τις σκέψεις και πράξεις μας (Zajonc, 1984). Μια δεύτερη προσέγγιση είναι αυτή που ονομάζουμε «ψυχρή μέθοδο» (Cold) που επικεντρώνεται περισσότερο στην γνωστική προσέγγιση (cognitive approach), πιστεύοντας ότι οι ανθρώπινες σκέψεις επηρεάζουν πολύ το πώς αισθάνεται κανείς, επιθυμεί και πράττει, (Lazarus, 1984). Όμως, μερικοί κοινωνικοί ψυχολόγοι υιοθετούν και τις δύο απόψεις. Άλλα, οποιαδήποτε μέθοδο και να ακολουθήσει κανείς, το ζητούμενο είναι ότι η σύγκρουση μεταξύ των δύο (Hot/Cold) προσεγγίσεων αντανακλά πραγματικές διαφορές στην σύλληψη (conceptualize) της ανθρωπίνης συμπεριφοράς. **Βλ. επίσης:** Sharon S. et al. (1996, σ.12).

Μελετώντας τα δύο τελευταία κεφάλαια, θα συνειδητοποιήσει κανείς ότι λίγο-πολύ άπτονται περισσότερο του κλάδου της εγκληματολογίας (συγκεκριμένα, της θυματολογίας) παρά της κοινωνικής ψυχολογίας, όμως, ας μην ξεχνάμε ότι και οι δυο ασχολούνται με τα άτομα και την κοινωνία με την ευρύτερη της έννοια. Επομένως, χρειάζεται να αναφέρουμε ότι γενικά, η έρευνά μας θα είναι περισσότερο επικεντρωμένη σ' αυτό που ο Kurt Lewin (1935) ονόμασε προοπτική αλληλεπίδρασεως (Interactions perspective) των ατόμων με το περιβάλλον τους, δηλαδή στο πώς η ατομική προσωπικότητα και τα χαρακτηριστικά του περιβάλλοντος μπορούν να επηρεάζουν την συμπεριφορά μας και αντίστροφα.³

³Κατά τον Kurt Lewin, η άποψη ότι εσωτερικοί και εξωτερικοί παράγοντες επηρεάζουν την ανθρώπινη συμπεριφορά, βοήθησε να διαμορφώσει μια θεωρία (την δυναμική της ομάδας-group dynamics) ξεχωριστή από τις επικρατούσες στην εποχή του, όπως την ψυχανάλυση, που μιλάει για το εσωτερικό κίνητρο (internal motives) και τις φαντασιώσεις (fantasies), και τον συμπεριφορισμό, που εστίαζε το ενδιαφέρον του στην εξωτερική ανταμοιβή (external rewards) και την τιμωρία (punishment). Η δυναμική της ομάδας έχει ως βάση της την αλληλεξάρτηση (interdependence) μεταξύ των ατόμων που αποτελούν μέλη μιας ομάδας. Αυτή η αλληλεξάρτηση είναι που βοηθάει στην ανάπτυξη των δυνάμεων των κοινωνικών αλλαγών ή καινοτομιών στα πλαίσια αυτής της ομάδας. Σχετικά με την «θεωρία του φυσικού συστήματος» (theory of natural systems), η αλληλεπίδραση όλων αυτών των διαφορετικών δυνάμεων υπακούει σ' έναν φυσικό νόμο, από τον οποίο εξαρτάται αναγκαστικά κάθε σύστημα για να επιβιώσει αρμονικά και να επικρατήσει. Επίσης, η θεωρητική του προσέγγιση ένωσε την Ψυχολογία της προσωπικότητας και την Κοινωνική Ψυχολογία. Το πάντρεμα των δυο αυτών κλάδων της ψυχολογίας δημιούργησε έδαφος για πολλές σημαντικές έρευνες και θεωρίες, όπως είναι η «εφαρμοσμένη κοινωνική ψυχολογία» που σήμερα επικρατεί στους κλάδους της διαφήμισης, του μάρκετινγκ των επιχειρήσεων, της εκπαίδευσης, της προστασίας του περιβάλλοντος, της υγείας, της νομικής, της πολιτικής, της δημοσίας διοίκησης, της θρησκείας και του αθλητισμού. Βλ. επίσης: Alain Blanchet et al. (1997, σ. 24); Bargal D et al. (1992); Blass T. (1984); Kihlstrom J.F. (1987, σ. 989); Snyder M. et al. (1985).

Κατ' αρχήν, πριν δώσουμε οποιαδήποτε απάντηση στην ερώτηση «γιατί μια αναπαράσταση είναι κοινωνική;», θα ήθελα να αναφέρουμε, με λίγα λόγια, τι είναι η Κοινωνική Ψυχολογία πάνω στην οποία βασίζεται η έρευνά μας. Η Κοινωνική Ψυχολογία είναι μία από τις ανθρωπιστικές (Humanistic sciences) ή κοινωνικές επιστήμες και ασχολείται με την επιστημονική μελέτη του τρόπου με τον οποίο τα άτομα σκέπτονται, νιώθουν, επιθυμούν και ενεργούν στις κοινωνικές τους συναναστροφές. Ως επιστήμη, εφαρμόζει, μεταξύ άλλων, την επιστημονική μέθοδο της συστηματικής παρατήρησης, της περιγραφής και της μέτρησης στην μελέτη της ανθρώπινης κατάστασης, Sharon S. et al. (1996, σ.6). Επίσης, η Κοινωνική Ψυχολογία διαφέρει από άλλες κοινωνικές επιστήμες στο επίπεδο των αναλύσεών της, δηλαδή επικεντρώνει περισσότερο το ενδιαφέρον της στην αλληλεπίδραση μεταξύ του ατόμου και του περιβάλλοντός του, ή στο άτομο ως μέλος του κοινωνικού συνόλου ή ως μέλος συγκεκριμένης ομάδας.

Έρωτήματα που μπορούν να τεθούν είναι τα κάτωθι : πως αναγνωρίζεται μια αναπαράσταση ως κοινωνική, ή πως δημιουργούνται οι αναπαραστάσεις; πώς μια καινούρια αναπαράσταση αποτελεί προϊόν των προηγούμενων αναπαραστάσεων που ήταν ήδη καταχωρημένες και καλά εγκαθιδρυμένες μέσα μας, η αλλιώς, πως γίνεται να μπορούμε να αναπαρασταίνουμε και να καταλαβαίνουμε καινούρια και άγνωστα φαινόμενα σε εντελώς καινούριο περιβάλλον; πως μπορούμε να μεταφέρουμε τα μηνύματά (αναπαραστάσεις) μας ή να επικοινωνούμε με τους άλλους; πως εκδηλώνονται οι διαδικασίες της διαμεσολάβησης (mediation processes) σε μια διαπροσωπική αλληλεπίδραση (interpersonal interaction); πως εκδηλώνονται οι αναπαραστάσεις κατά την καθημερινή αλληλεπίδραση των θεσμών με τα άτομα και την επιστημονική γνώση, την πολιτική, τις ιδεολογίες και τα ΜΜΕ; Με ποια μέθοδο θα μπορέσουμε τελικά να μελετήσουμε όλα αυτά; Mohamed Chaib et al. (2000, σ.7).

Στην μεθοδολογία έρευνας στην Κοινωνική Ψυχολογία, μια αναπαράσταση αποκαλείται "κοινωνική", επειδή, αφ' ενός μεν γεννάται συλλογικά, αφ' ετέρου δε συνεισφέρει αποκλειστικά στις διαδικασίες διαμόρφωσης των συμπεριφορών και στον προσανατολισμό των κοινωνικών επικοινωνιών, Moscovici S. (1976, σ.76). Κατά την άποψη του Abgric (1987), μια αναπαράσταση είναι κοινωνική, επειδή για την παραγωγή και την επεξεργασία της, επηρεάζεται άμεσα από συνθήκες ιστορικές, ιδεολογικές και οικονομικές. Μια κοινωνική αναπαράσταση είναι το προϊόν και η έκφραση μιας συνεχούς διεργασίας ενός "βιο-άνθρωπο-κοινωνικού" σχηματισμού που εντοπίζονται στο επίπεδο των συμπεριφορών και επικοινωνιών. Παπαστάμου Σ. et al. (1995, σ.18-19).

1.1. Ο ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΟΡΙΑ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΩΝ

Η "Κοινωνική Αναπαράσταση" σαν έννοια, πρωτοεμφανίστηκε στον χώρο της Κοινωνιολογίας με τον Durkheim (1898), στο έργο του για την διάκριση μεταξύ των συλλογικών και των ατομικών (σκέψεων) αναπαραστάσεων. Κατά την άποψή του, η ατομική αναπαράσταση δεν μπορεί να περιορισθεί στην πνευματική λειτουργία του ατόμου, αλλά είναι μια πολύπλοκη ψυχική διεργασία. Κατά τον ίδιο τρόπο, και η συλλογική αναπαράσταση δεν μπορεί να περιορισθεί στο σύνολο των ατομικών αναπαραστάσεων.

Είναι γεγονός ότι η πηγή της θεωρίας της κοινωνικής αναπαράστασης προέρχεται από την Κοινωνική Ψυχολογία, αλλά αναπτύχθηκε και εφαρμόστηκε σε διάφορους κλάδους όπως είναι στην παιδαγωγική και κοινωνιολογία, στις σπουδές επικοινωνίας και στον τομέα της υγείας. Σημείο εκκίνησης υπήρξε η υπόθεση ότι όλες μας οι ιδέες για τον κόσμο και τον περίγυρό μας διαμορφώνονται (created), μεταβιβάζονται (mediated), διαπραγματεύονται (negotiated), αποδεικνύονται (confirmed) και επικρατούν μέσα από την κοινωνική αλληλεπίδραση μεταξύ των ατόμων στα πλαίσια μιας συγκεκριμένης ομάδας ή κουλτούρας και ότι συλλογικά οι άνθρωποι δημιουργούν την αντίληψη της γύρω τους πραγματικότητας. Μέσω αυτών των ιδεών ή αναπαραστάσεων δημιουργούμε (construct) και επαναδημιουργούμε (reconstruct) τον περιβάλλοντα κόσμο μας, όπως ισχυρίστηκαν οι Berger & Luckmann (1966) στο βιβλίο τους «Η κοινωνική

κατασκευή της πραγματικότητας», όπου οι άνθρωποι δημιουργούν συλλογικά επικεντρωμένες (anchored) αναπαραστάσεις για το πώς συντελείται η πραγματικότητα (reality) και με βάση αυτές την καταλαβαίνουμε και ενεργούμε μέσα στα πλαίσιά της.

Ο Moscovici (1961/1976), ο οποίος εγκαινίασε την έννοια της "κοινωνικής αναπαράστασης" στον χώρο της Κοινωνικής Ψυχολογίας, προτείνει την έννοια της "κοινωνικής αναπαράστασης" στην θέση των "συλλογικών αναπαραστάσεων", βασιζόμενος στην πολυπλοκότητα των ατόμων και των ομάδων και στην δυνατότητα της επικοινωνίας να συμβάλλει στην σύγκλιση των συναισθημάτων και των απόψεων των ατόμων, με τρόπο ώστε κάτι που είναι ατομικό να γίνεται συλλογικό και τανάπαλιν.

Είναι γεγονός ότι δύσκολα μπορεί να δοθεί ένας σαφέστατος ορισμός, καθολικά αποδεκτός, για την έννοια της "κοινωνικής αναπαράστασης". Επομένως, ο εμπνευστής της θεωρίας αυτής στην Κοινωνική Ψυχολογία, ο Moscovici, εσκεμμένα δεν έδωσε σαφείς ορισμούς, διότι έτσι θα περιόριζε την δημιουργικότητα των νέων ερευνητών. Οπότε, αυτή η τόσο επιθυμητή αρχικά ελευθερία της έννοιας, που έδωσε τόσο διακλαδιζόμενα αποτελέσματα, θεωρείται σήμερα ως το μεγαλύτερο μειονέκτημα της θεωρίας των "κοινωνικών αναπαραστάσεων", Κατερέλος Ι.Δ. (1996, σ.7). Σε γενικές γραμμές, μπορούμε να πούμε ότι ο ανωτέρω όρος περικλείει οτιδήποτε έχει σχέση με την κοινωνική σκέψη. Είναι το αποτέλεσμα μιας κοινωνικά επεξεργασμένης και κοινά αποδεκτής γνώσης, μια μετάφραση της πραγματικότητας, μια ανοικοδόμηση του αντικειμένου, με τρόπο ώστε να γίνει κατανοητό σε μας και τους άλλους. Η κοινωνική αναπαράσταση είναι ένα εργαλείο, με την βοήθεια του οποίου ένα άτομο ή μια κοινωνική ομάδα αντιλαμβάνεται και ιδιοποιείται τον περιβάλλοντα κόσμο. Είναι μια κοινωνική πρόσληψη, που παίζει σημαντικό ρόλο στο επίπεδο της επικοινωνίας και της συμπεριφοράς. Η κοινωνική αναπαράσταση είναι μια μορφή σφαιρικής και συνεκτικής οπτικής ενός αντικειμένου που ανήκει σ' ένα υποκείμενο, ή αλλιώς, μπορούμε να πούμε ότι κοινωνική αναπαράσταση είναι μια σχέση Υποκειμένου-Αντικειμένου που προσδιορίζεται από το ίδιο το αντικείμενο, όπως πρέσβευε ο Moscovici (1986), σύμφωνα με τον οποίο μια

αναπαράσταση είναι πάντοτε αναπαράσταση για κάτι και από κάποιον, Παπαστάμου Σ. et al. (1995, σ.16).

Κατά τον Moscovici, η κοινωνική αναπαράσταση είναι μια κοινωνιο-γνωστική διεργασία, μέσα από την οποία το υποκείμενο πλησιάζει το αντικείμενο, το οποίο μπορεί να είναι ένα πρόσωπο, ένα πράγμα, ένα γεγονός, μια ιδέα ή μια θεωρία κ.λ.π. Επιπλέον, θεωρεί ότι οι "κοινωνικές αναπαραστάσεις" έχουν δύο όψεις: μια παθητική και μια ενεργητική. Η παθητική όψη της συνίσταται σε μια φωτογραφία της εξωτερικής πραγματικότητας, μια εικόνα που κατοικεί στον εγκέφαλο. Ενώ η ενεργητική όψη της συνίσταται σε μια "αναπαραγωγή" των ερεθισμάτων, όπως είναι π.χ πράξεις, καταστάσεις, αντικείμενα κ.λ.π, που βρίσκονται σε συνεχή κοινωνική αλληλεπίδραση μεταξύ τους και σε μια ανοικοδόμηση αυτών των ερεθισμάτων μέσα σε ένα πλαίσιο κανόνων, αξιών και εννοιών, με το οποίο βρίσκονται αλληλέγγυα. Συχνά η έννοια της "κοινωνικής αναπαράστασης" αντιμετωπίζεται ως ισοδύναμη της έννοιας της "εικόνας". Αυτοί που χρησιμοποιούν την μια έννοια αντί της άλλης, περιορίζουν την "κοινωνική αναπαράσταση" στην παθητική της όψη. Κατά τον Abric (1987b), αναπαράσταση δεν είναι μια ενόραση του περιβάλλοντος κόσμου, αλλά ένα σύστημα προσδοκιών και προβλέψεων. Δεν είναι ένα στατικό προϊόν, αλλά μια ενέργεια που πηγαίνει πέραν του άμεσου, που προετοιμάζει το μέλλον.

Κατά την Jodelet (1984), οι "κοινωνικές αναπαραστάσεις" είναι τρόποι της πρακτικής σκέψης που προσανατολίζονται προς την επικοινωνία, την κατανόηση και τον έλεγχο του κοινωνικού υλικού και του ιδεατού περιβάλλοντος. Σαν τέτοιες, παρουσιάζουν ειδικά χαρακτηριστικά στο επίπεδο της οργάνωσης των περιεχομένων, των νοητικών εγχειρημάτων και της λογικής. Τα άτομα βρίσκονται σε μια συνεχή δυναμική διαδικασία, η οποία εκφράζεται μέσα από τις κοινωνικές αναπαραστάσεις. Είναι κοινωνιο-γνωστικά συστήματα με την δική τους λογική και τον δικό τους λόγο, που επιτρέπουν την εξερεύνηση "ανωνύμων" φαινομένων, τα οποία διαδραματίζονται μέσα στην σιωπή, σε συζητήσεις, συναντήσεις και απόψεις που διανθίζουν την ύπαρξή μας και δεν τα συνειδητοποιούμε. Συνοπτικά, οι "κοινωνικές αναπαραστάσεις", κατά τον Di Giacomo (1981), αποτελούν τα επεξηγηματικά μοντέλα που κατηγοριοποιούν τις σχέσεις μεταξύ των διαφόρων αντικειμένων του περιβάλλοντος. Επομένως,

αυτά τα μοντέλα διανέμονται σε σύνολα ατόμων, των οποίων ρυθμίζουν εν μέρει την δυναμική. Η J. Bagus-Michel (1985), τόνισε ότι, μεθοδολογικά, στην μελέτη των κοινωνικών αναπαραστάσεων, υφίστανται ορισμένα σοβαρά εννοιολογικά προβλήματα που υπεισέρχονται σε τρεις διαφορετικές κατηγορίες. Δηλαδή, παράγοντες που έχουν να κάνουν με το αναπαριστάμενο αντικείμενο, παράγοντες σχετικοί με το αναπαριστόν υποκείμενο και παράγοντες που συνδέονται με τις ερευνητικές συνθήκες και ειδικότερα με την εμπλοκή του ερευνητήρε στην ίδια του την έρευνα.

1.1.1. ΓΙΑΤΙ ΜΕΛΕΤΑΜΕ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗ

Η θεωρία της κοινωνικής αναπαράστασης μπορεί να χρησιμεύει σε διάφορα πεδία της έρευνας, όπως στην προσπάθεια να συλλάβουμε το βάθος των ανθρωπίνων ιδεών, το οποίο τα άτομα δεν αντιλαμβάνονται πάντα πλήρως. Επιπλέον, στην μελέτη των κοινωνικών αναπαραστάσεων, δεν μελετάμε μόνο την αντίληψη των ατόμων για τον περιβάλλοντα κόσμο τους, αλλά και για το πολιτιστικό περιβάλλον στο οποίο ζουν και το πως είναι δομημένο το σύνολο των κοινωνικών δομών του περιβάλλοντος τους. Με άλλα λόγια, μπορεί κανείς να πει ότι, για να υφίσταται μια κοινωνική αναπαράσταση, χρειάζεται να υπάρχει ένα πολιτιστικό πλαίσιο, μια κοινωνία και μια ατομική ή ομαδική επικέντρωση (anchoring), Doise, (1993), Wagner, Elejabarrieta, & Lahnsteiner,(1995), Wagner,(1995,1998).

Είναι γεγονός ότι η θεωρία της κοινωνικής αναπαράστασης βασίζεται σε δύο βασικές υποθέσεις (two principle assumptions) : Α) ασχολούμαστε με ένα κόσμο όπως τον αντιλαμβάνονται τα μέλη του μέσα από την αλληλεπίδρασή τους, Β) μια κοινωνική αναπαράσταση μπορεί να εξηγηθεί μόνο στα πλαίσια (context) μιας κοινωνικής κατάστασης. Με άλλα λόγια μπορούμε να πούμε ότι η κοινωνική αναπαράσταση είναι η κοινώς αποδεκτή γνώση της γλώσσας (common knowledge of language), οι εικόνες, οι ιδέες, οι αξίες, οι στάσεις, οι προσανατολισμένες ενέργειες (actions orientations), οι κανόνες(norms) και οι συμπεριφορές των κοινωνικών ομάδων, Wagner, (1993,1995,1998). Η δημιουργία των κοινωνικών αναπαραστάσεων είναι χαρακτηριστική επινόηση του άνθρωπου που πηγάζει από την ανάγκη του να εξηγεί πάντα το ασαφές

Levin-Rosalis, (2000) μέσα από τις δικές του κοινωνικές αλληλεπιδράσεις και λόγους (discourses), Moscovici,(1961,1984,1988). Και με αυτή την έννοια, η κοινωνική αναπαράσταση είναι ένας μέρος της πολιτιστικής παράδοσης, όπως και η γνώση (cognition), Farr, (1998). Επίσης, στην μελέτη των κοινωνικών αναπαραστάσεων, η αναπαράσταση ενός φαινομένου που αφορά μια συγκεκριμένη ομάδα ή πολιτιστική παράδοση, μας βοηθάει να προσδιορίζουμε τις αξίες και το πώς σχετίζονται με την ομάδα και μέσα στην ομάδα. Κατ' αυτόν τον τρόπο, μας βοηθούν να προσανατολιζόμαστε στην κοινωνική μας ζωή σχετικά με το πώς να ενεργούμε και να αλληλεπιδρούμε μέσα σ' αυτήν και τελικά να προσδιορίσουμε τελικά την μορφή της καθημερινής μας επικοινωνίας. Ο Moscovini, εδώ ανέφερε σχετικά με το κοινωνικό μας περιβάλλον ότι η εμπειρία και η γνώση μας στην καθημερινή ζωή μας κρατάει ατομικά ή συλλογικά ενωμένους σε μια ομάδα και μας βοηθάει να δίνουμε νόημα στην ζωή και στα πράγματα γενικά Mohamed Chaib et al. (2000, σ.11). Επομένως, σε ό,τι αφορά στην μελέτη και διερεύνηση της "κοινωνικής αναπαράστασης", ο ρόλος του κοινωνικού ψυχολόγου είναι να μελετήσει τον τρόπο με τον οποίο οι αναπαραστάσεις πλησιάζουν και απομακρύνονται, υποστηρίζονται και αναιρούνται, συγχωνεύονται και διαχωρίζονται, Jacques-Philippe Leyens (1996, σ.29), Κλήμης Νευρίδης. (1995, σ.165).

1.1.2. ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΥΠΛΟΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΟΡΙΣΜΩΝ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΩΝ

Υπάρχουν αρκετοί λόγοι για τους οποίους, μπορεί να πει κανείς ότι, εάν η πραγματικότητα των κοινωνικών αναπαραστάσεων είναι εύκολο να γίνει κατανοητή, η έννοια των κοινωνικών αναπαραστάσεων δεν είναι. Παραδείγματος χάριν, μπορούμε να μιλήσουμε για τον βαθμό πολυπλοκότητάς της, από ποίο σημείο και μετά μια μοιρασμένη κοινή γνώμη γίνεται αναπαράσταση; Αναμφίβολα, το πρόβλημα προέρχεται από το ότι τίποτε δεν είναι ξένο στην κοινωνική αναπαράσταση. Σε γενικές γραμμές, μπορούμε να πούμε ότι, μεταξύ των ορισμών που έχουν προταθεί, σχετικά με την έννοια της κοινωνικής αναπαράστασης, και που κατά κύριο λόγο βασίζονται στη μελέτη του Moscovici (1976), εκείνη της Jodelet (1984) είναι πολύ προσιτή. Σύμφωνα με

αυτήν, η έννοια της "κοινωνικής αναπαράστασης" προσδιορίζει μια μορφή ειδικής γνώσης, την γνώση της κοινής γνώμης, της οποίας τα περιεχόμενα δηλώνουν **γενετικές και λειτουργικές διαδικασίες**,⁴ οι οποίες είναι κοινωνικά σφραγισμένες. Πιο πλατιά, προσδιορίζει μια μορφή κοινωνικής σχέσης. Είναι γεγονός ότι η κοινωνική αναπαράσταση, όπως μελετάται μέχρι σήμερα, σε θεωρητικό επίπεδο, περιλαμβάνει την προβαλλόμενη αντίσταση στην αλλαγή. Βασίστηκε δε, σε κοινωνιολογικά, κοινωνιοψυχολογικά και εθνολογικά δεδομένα. Η ζεύξη των τριών αυτών πλαισίων αναφοράς οδήγησε σε μια αφάνταστη πολυπλοκότητα ως προς την ανάγνωση των φαινομένων, που υποτίθεται ότι ερμηνεύουν και εδώ τίθεται ένα μεγάλο πρόβλημα. Παραδείγματος χάριν, ο Serge Moscovici υποστήριξε ότι η "κοινωνική αναπαράσταση" είναι ένα σύστημα αξιών, εννοιών και πρακτικών αναφορικά με τα αντικείμενα, τις απόψεις και τις διαστάσεις του κοινωνικού περιβάλλοντος, που επιτρέπει, όχι μόνο την σταθεροποίηση του τρόπου ζωής ατόμων/ομάδων, αλλά συνιστά εξ' ίσου και ένα εργαλείο προσανατολισμού της αντίληψης των καταστάσεων και της εκπόνησης απαντήσεων. Σε αντίθεση, όμως, με τούτη την άποψη του Moscovici και του κλασσικού συμπεριφορισμού, η Claudine Herzlich (1969), στην μελέτη της, διευκρινίζει ότι οι συμπεριφοριστές, με το μοντέλο του "ερεθίσματος-απάντηση", υποστηρίζουν πως η "κοινωνική αναπαράσταση" καθορίζει και το ερέθισμα και την απάντηση (οργανισμός – ερέθισμα – οργανισμός – απάντηση). Αυτό σημαίνει ότι, τόσο το ερέθισμα, όσο και η απάντηση αλληλεξαρτώνται από το άτομο και δεν υπάρχει ρήξη ανάμεσα στον εσωτερικό και εξωτερικό κόσμο αυτού του τελευταίου. Το άτομο, δηλαδή, είναι το οικοδόμημα μιας συνεχούς αλληλεπιδραστικής σχέσης με το περιβάλλον του. Από την άλλη, το ερέθισμα είναι κοινωνικά ενσωματωμένο, δεν είναι ανεξάρτητο και αυτόνομο. Κατά συνέπεια, η απάντηση είναι συνάρτηση, νοούμενη ως διαλεκτική σχέση, του ατόμου και του ερεθίσματος. Με άλλα λόγια, η κοινωνική αναπαράσταση, λόγω του ότι είναι μια διαδικασία κατασκευής του πραγματικού, αντιδρά ταυτόχρονα στο ερέθισμα και στην

⁴Γενετικές και λειτουργικές διαδικασίες: Στην Κοινωνική Ψυχολογία, τα φαινόμενα της κοινωνικής επιρροής διακρίνονται από δύο διαφορετικά, σε αντίληψη, γεωγραφική εντόπιση και πολιτισμική προέλευση αλληλοσυγκρουόμενα θεωρητικά μοντέλα A) Το λειτουργικό, που περιλαμβάνει τα φαινόμενα της κοινωνικής συμμόρφωσης, τις διαδικασίες ευθυγράμμισης των απόψεων δύο ή περισσότερων ατόμων ή ομάδων και έχει σαν σκοπό την διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο η πλειοψηφία υποτάσσει τις μειονότητες κ.λ.π B) Το γενετικό, που ασχολείται με τους κοινωνιολογικούς μηχανισμούς, που αφορούν την διάδοση μιας καινοτομίας, όπως, του τρόπου που εμφανίζονται νέες ιδέες, του τρόπου που μια μειονότητα επηρεάζει την πλειοψηφία κ.λ.π Moscovici, 1976 (βλ. επίσης Παπαστάμου Σ.(1989, σελ. 14).

απάντηση, κάτι που σημαίνει ότι η απάντηση προσανατολίζεται στον βαθμό που ρυθμίζει το ερέθισμα, βλ.επίσης: Jacques-Philippe Leyens,(1996,σ.29), Παπαστάμου Σ., et al., (1995, σ.14).

Ο Moscovici (1976), σαν απάντηση σε τούτη την άποψη των συμπεριφοριστών, ανέφερε κάπου αλλού ότι τα άτομα, κατά την άποψη της Κοινωνικής Ψυχολογίας, στην καθημερινή τους ζωή, δεν υπακούουν μόνο σ' αυτούς τους παθητικούς μηχανισμούς, αλλά καταγράφουν μηνύματα και αντιδρούν στα εξωτερικά ερεθίσματα, όπως τα εμφανίζει μια Κοινωνική Ψυχολογία της ισορροπίας, περιορισμένη στην συλλογή απόψεων και εικόνων. Αντίθετα, κατέχουν την φρεσκάδα της φαντασίας και την επιθυμία να δώσουν ένα νόημα στην κοινωνία και στο σύμπαν, που είναι δικά τους. Εδώ χρειάζεται να αναφέρουμε το γεγονός ότι εδώ και πολύ καιρό επικράτησε το πρόβλημα της αντιπαράθεσης «επιστημονικών απόψεων», μεταξύ των δύο μεγάλων παραδοσιακών κέντρων των ψυχολογικών σχολών σε ΗΠΑ και Ευρώπη, π.χ. στην έννοια της κοινωνικής αναπαράστασης, που επικεντρώνεται στην συνεχή αλληλεπίδραση ατόμου - κοινωνίας, δηλαδή στον τρόπο που τα άτομα, μέσα από ψυχολογικούς και κοινωνικούς μηχανισμούς, ιδιοποιούνται τον περιβάλλοντα κόσμο και στις σχέσεις και αντιδράσεις που δημιουργούνται ανάμεσά τους. Επομένως, μπορεί κανείς να πει ότι αυτή η τάση των Ευρωπαίων, σε αντιπαράθεση με την αμερικανική παραδοσιακή ψυχολογία, περιφερόταν περισσότερο γύρω από τις έννοιες της στάσης, της γνώμης και του στερεότυπου. Κατά τον Lipiansky (1991), αυτές οι έννοιες έτειναν να αποτελούν πρόσθεση των ατομικών εκφράσεων (σφυγμομέτρηση γνώμων, κλίμακες στάσης), Παπαστάμου Σ., et al., (1995, σπ.).

Επομένως, κατά έναν τρόπο, είναι αναγκαίο και πρέπει να βρεθεί ένα κριτήριο που θα μας επιτρέψει να προσδιορίσουμε πότε είμαστε “μέσα” ή “έξω” από την δεδομένη αναπαράσταση, π.χ. κατά τον Moscovici (1976), κατά την αναγνώριση των κοινωνικών αναπαραστάσεων πρέπει να προσέξουμε τα εξής: να δημιουργούνται βάσει δύο διαδικασιών, της αντικειμενοποίησης (Objectivation) και της επικέντρωσης (Anchorage), Κλήμης Νευρίδης. (1995, σ.172), Κατερέλος Ι.Δ. (1996, σ.19).

1.1.2.1. ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΠΟΙΗΣΗ (Objectivation)

Αυτή έχει να κάνει με το αποτέλεσμα της αντίληψής μας για κάτι που προσλαμβάνουν οι αισθήσεις μας. Η αντικειμενοποίηση κατά έναν τρόπο, διευκολύνει την επικοινωνία, που είναι απαραίτητη για την δημιουργία κοινωνικών σχέσεων, καθώς κάθε έννοια αποκτά μια εικόνα που γίνεται κατανοητή από το κοινωνικό σύνολο. Κατά την Jodelet,(1984,σ.376) μια αναπαράσταση είναι “η εικονογράφηση” των αφηρημένων εννοιών, που δίνει σε νοητικά σχήματα “σάρκα και οστά”. Η αντικειμενοποίηση, είναι η πλευρά εκείνη της δραστηριότητας της αναπαράστασης που αναφέρεται στο γεγονός ότι κάτι, αρχικά αφηρημένο, γίνεται συγκεκριμένο. Κατά τον Rene Kaes, η αντικειμενοποίηση, είναι μια καταχώρηση επιλεγμένων πληροφοριών του υποκειμένου, σε ένα συνεκτικό, σημαίνον και αυτόνομο σχήμα, με άλλα λόγια μια κοινωνική κατασκευή της δικής του πραγματικότητας.

Κατά τον Moscovici, (1976) η αντικειμενοποίηση είναι η αναρρόφηση και υλοποίηση ενός πλεονάσματος σημασιών. Λόγου χάριν, είναι γεγονός ότι η αναπαράσταση δημιουργείται από μια επιλογή συναφών πληροφοριών. Η επιλογή αυτή γίνεται σύμφωνα με κοινωνικούς και πολιτισμικούς κανόνες, αλλά και σύμφωνα με ατομικούς και αντιληπτικούς κανόνες. Οι γνώσεις που το υποκείμενο συγκεντρώνει, αποκρυσταλλώνονται γύρω από ένα παραστατικό πυρήνα ή παραστατικό υπόδειγμα. Στην συνέχεια, αυτό το υπόδειγμα γίνεται ένα εργαλείο κατηγοριοποίησης προσώπων και συμπεριφορών, ενώ η κοινωνική ομάδα το εκλαμβάνει στο εξής ως μια αντικειμενική πραγματικότητα, ανεξάρτητη από την δραστηριότητά της. Εδώ χρειάζεται να αναφέρουμε το γεγονός ότι ο Moscovici προχώρησε στην διάκριση δύο ακόμα φάσεων στην διαδικασία της αντικειμενοποίησης, την φάση της επιλεκτικής κατακράτησης (Retention selective) και της εξοικείωσης (Naturalization /familiarization).

1.1.2.2. Η ΦΑΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΛΕΚΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΚΡΑΤΗΣΗΣ (Retention selective)

Σε τούτη την φάση, το υποκείμενο επιλέγει μονομερώς ορισμένες πληροφορίες για την αναπαράσταση, τις οποίες αποκόβει από το θεωρητικό και πρακτικό τους πλαίσιο (Decontextualisation). Με τα στοιχεία αυτά, το υποκείμενο συνθέτει

ένα νέο σύνολο που διακρίνεται για τον αποσπασματικό και σχηματικό, αλλά και τον συγκεκριμένο και συνεκτικό του χαρακτήρα, Κλήμης Νευρίδης.,(1995,σ.173).

1.1.2.3. Η ΦΑΣΗ ΤΗΣ ΕΞΟΙΚΕΙΩΣΗΣ (Naturalization/familiarization)

Σε τούτη την φάση, όλες οι πληροφορίες που το υποκείμενο έχει επιλέξει και ανασυνθέσει, αποβάλλουν τον αρχικά αφηρημένο εννοιολογικό τους χαρακτήρα και μετατρέπονται από το ίδιο σ' ένα σύστημα ταξινομημένων κατηγοριών, που του είναι περισσότερο οικείες και του επιτρέπουν να κατανοεί την πραγματικότητά του και να επικοινωνεί με τους άλλους. Εδώ χρειάζεται να αναφέρουμε το γεγονός ότι τούτη η φάση έχει πολλά κοινά με τον μηχανισμό της επικέντρωσης.⁵

1.1.3. ΕΠΙΚΕΝΤΡΩΣΗ

Ο όρος (Anchorage) είναι μια λέξη που έχει εισαχθεί στην σημειολογία από τον Roland Barthes (1964, σ.40).⁶ Η λέξη αυτή έχει να κάνει περισσότερο με την δραστηριότητα και την συμβολική πλευρά των αναπαραστάσεων, εκφράζοντας το γεγονός ότι κάθε καινούρια αναπαράσταση εδραιώνεται, ριζώνει μέσα στο σημασιολογικό πεδίο άλλων προγενέστερων αναπαραστάσεων, λόγου χάριν η αναπαράσταση ενός ανθρώπου που πρωτογνωρίζουμε μπορεί να επικεντρώσει στην αναπαράσταση που ήδη έχουμε για κάποιον άλλο, ο οποίος ασκεί το ίδιο επάγγελμα. Η επικέντρωση αναφέρεται στην κατασκευή ενός δικτύου σημασιών γύρω από τον παραστατικό πυρήνα της αναπαράστασης, μέσα από

⁵CF: Ο μηχανισμός της επικέντρωσης: μας επιτρέπει να ενσωματώσουμε στη γνωστική μας δομή κάτι που μας είναι άγνωστο, μας ξενίζει ή και μας τρομάζει. Με την διαδικασία της επικέντρωσης, νέα στοιχεία που εντάσσονται στο γνωστικό μας σύστημα κατατάσσονται σε συστήματα ταξινόμησης ή τυπολογίας ατόμων και καταστάσεων που προϋπάρχουν. Με άλλα λόγια, τούτος ο μηχανισμός μας επιτρέπει να τοποθετούμε ένα καινούριο αντικείμενο σε ένα γνωστό πλαίσιο αναφοράς, για να το εξηγήσουμε και να το ερμηνεύσουμε. Βλ. επίσης: Σ. Παπαστάμου (1993,σ.425).

⁶Χρησιμοποίησε τούτο τον όρο, για να δηλώσει την μια από τις δύο δυνατές σχέσεις, που κατά τον ίδιο μπορεί να υπάρχουν ανάμεσα στο καθεαυτό παραστατικό και στο λεκτικό μέρος μιας μικτής εικόνας (διαφήμιση, γελοιογραφία κλπ.). Ο όρος επικέντρωση έχει θα λέγαμε μια μεταφορική σημασία, υποδηλώνει εκείνο ακριβώς που συμβαίνει με ένα σκάφος όταν αγκυροβολεί π.χ., η άγκυρα κάθεται σε ένα ορισμένο σημείο του πυθμένα, ενώ το σκάφος μπορεί να διαγράφει στην επιφάνεια του νερού διάφορες κινήσεις μέσα στα όρια όμως ενός κύκλου, που η περιμέτρος του καθορίζεται από το μήκος του σκοινιού ή της αλυσίδας που συνδέει το σκάφος με την άγκυρα. Βλ. επίσης: Κλήμης Νευρίδης.,(1995,σ.174).

τον οποίο ερμηνεύεται η πραγματικότητα και κατευθύνονται οι συμπεριφορές των μελών μιας κοινωνικής ομάδας.

Κατά τον Rene Kaes, η επικέντρωση δρα ως πλαίσιο κατανόησης της συμπεριφοράς και ως εργαλείο κατηγοριοποίησης της πληροφορίας σε μια αναπαράσταση. Κατά την Denise Jodelet (1984, σ.371), η επικέντρωση αφορά στο κοινωνικό ρίζωμα της αναπαράστασης και του αντικειμένου της, δηλαδή, στην περίπτωση της επικέντρωσης, η παρέμβαση του κοινωνικού εμπεριέχεται στη σημασία και την χρησιμότητα που απονέμονται από το υποκείμενο, στο αντικείμενο μιας αναπαράστασης, βλ. επίσης: Κλήμης Νευρίδης. (1995, σ.174).

Κατά τον Abric (1994), η δομή του κεντρικού πυρήνα και των περιφερειακών στοιχείων των κοινωνικών αναπαραστάσεων αλληλεξαρτώνται με τις διαδικασίες της επικέντρωσης των γνώσεων (anchoring of knowledge). Πιο συγκεκριμένα, πιστεύουμε ότι η διαδικασία της επικέντρωσης αποτελείται από τρεις φάσεις : **A)** την ενσωμάτωση (integration) της γνώσης, που αφορά την ταξινόμησή της μεταξύ γνωστών κατηγοριών και την ονομασία της, **B)** την κατανομή των εννοιών (allocation of meanings) σε όλα τα στοιχεία μιας αναπαράστασης, περιλαμβανομένων και του κεντρικού και του περιφερειακού, **Γ)** την συνδρομή της γνώσης (instrumentality of knowledge), όπως προκύπτει από το γεγονός ότι η οργάνωση των κοινωνικών αναπαραστάσεων αντανακλά μια ειδική κοινωνική δυναμική μέσα στην οποία λειτουργεί. Οπότε, κατά την κατηγοριοποίηση αυτή, μπορεί κανείς να δει ξεκάθαρα την διάκριση στην δομική προσέγγιση (κεντρικών–περιφερειακών στοιχείων) και την κοινωνιοδυναμική (sociodynamics) προοπτική (ειδικά στην συνδρομή της γνώσης), Molinari Luisa et al. (1996, σ.44). Επίσης, κατά τον Doise(1992), υφίστανται τρεις τύποι επικέντρωσης: η Ψυχολογική επικέντρωση (Psychological anchoring), η Κοινωνιολογική επικέντρωση (Sociological anchoring), η κοινωνιο-δυναμική ή Κοινωνιο-συλλογική (sociodynamics/ Socio-cognitive).

1.1.3.1. ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΚΕΝΤΡΩΣΗ

(Psychological anchoring) έχει να κάνει με την σύνδεση ανάμεσα τις γνώμες που εκφράζουμε για ένα συγκεκριμένο πράγμα και την γενική γνώση μας για το ίδιο

πράγμα, π.χ, ανάλογα με το τι αισθανόμαστε, μπορούμε να επηρεάζουμε την πνευματική ανάπτυξη (intellectual development) του παιδιού μας, χωρίς αυτό απαραίτητα να συνάδει με το τι πιστεύουμε γενικά για την γνωστική ανάπτυξη (cognitive development).

1.1.3.2. ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΚΕΝΤΡΩΣΗ

(Sociological anchoring), έχει να κάνει με την κατάσταση όπου η γνώση ή οι αναπαραστάσεις μας είναι πλασμένες από τις κοινωνικές παρεμβολές (insertions) των ομάδων.

1.1.3.3. ΚΟΙΝΩΝΙΟ-ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΕΠΙΚΕΝΤΡΩΣΗ

(Socio-dynamics/Socio-cognitive). Κατά την διαδικασία της κοινωνιο-δυναμική επικέντρωσης, η γνώση ή η κοινωνική αναπαράσταση πλάθονται από τους κοινωνικούς ρόλους των ομάδων υποκειμένων (π.χ., σαν σύζυγος, σαν υπάλληλος γραφείου ή σαν δάσκαλος). Εδώ χρειάζεται να αναφέρουμε το γεγονός ότι αν εξετάζει κανείς πιο προσεκτικά τις τρεις φάσεις της επικέντρωσης και την λειτουργία τους, Abrie, (1994), θα ανακαλύψει ότι στις διαδικασίες της επικέντρωσης της γνώσης (Anchoring of knowledge), η ενσωμάτωση της γνώσης (integration of knowledge) είναι ειδικά εμφανής στην ψυχολογική επικέντρωση, ενώ, η τρίτη λειτουργία δηλαδή, η συνδρομή της γνώσης (instrumentality of knowledge) είναι εμφανής και επιδρά στην κοινωνιολογική και την ψυχολογική επικέντρωση, Molinari & Emiliani, (1995).

1.1.4. Ο ΛΟΓΟΣ ΩΣ ΤΟ ΕΜΠΕΙΡΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟ ΟΠΟΙΟ ΑΝΙΧΝΕΥΟΝΤΑΙ ΟΙ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ

Κατά την J. Barus-Michel (1986, σ.801), είναι γεγονός ότι σε μια ποιοτική έρευνα των αναπαραστάσεων, ο ίδιος ο ερευνητής αποτελεί κατά κάποιο τρόπο και το εργαλείο της ανάλυσης (της αναπαράστασης), αν όχι το ίδιο το αντικείμενό της. Εδώ όμως, το πρόβλημα είναι πώς εξασφαλίζεται η εγκυρότητα και η αξιοπιστία αυτού του υποκειμενικού «εργαλείου»; Εδώ ακριβώς, τίθεται το πρόβλημα της αναπαράστασης ως εμπειρικό αντικείμενο. Πώς είναι δυνατόν να περιγραφούν

με λέξεις αυτές οι ψυχικές εικόνες που ονομάζουμε αναπαραστάσεις; Με άλλα λόγια, ποιο είναι το ψυχικό στο οποίο μπορεί να έχει πρόσβαση ένας ερευνητής και πόσο είναι το ατομικό υποκείμενο αυτό που μιλά μέσα στον λόγο του κοινωνικού ατόμου ή αντίστροφα; Ποια είναι τα συστατικά τους στοιχεία; Πώς είναι δυνατό να ανασυνθέσουμε μια αναπαράσταση και στην βάση ποιων εμπειρικών δεδομένων; κλπ., βλ.επίσης: Κλήμης Νευρίδης. (1995, σ.177), Κατερέλος Ι.Δ. (1996, σ.19).

1.2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΩΝ

Η πρώτη ερώτηση που τίθεται στον μελετητή των κοινωνικών αναπαραστάσεων είναι η επιλογή των εργαλείων που θα χρησιμοποιήσει για να κατανοήσει το αντικείμενό του. Όποτε σε γενικές γραμμές, μπορούμε να πούμε ότι η επιλογή μιας μεθοδολογίας, είτε συλλογής, είτε ανάλυσης πρέπει : Α) να καθορίζεται από τις εμπειρικές αναζητήσεις, όπως είναι η φύση του αντικειμένου, ο τύπος του πληθυσμού, τα όρια της συγκεκριμένης κατάστασης κ.λ.π. Β) κυρίως να καθορίζεται από το θεωρητικό σύστημα το οποίο υποστηρίζει και αιτιολογεί την έρευνα. Με άλλα λόγια, η επιλογή των εργαλείων της έρευνας πρέπει να υπαγορεύεται από την θεωρία των κοινωνικών αναπαραστάσεων στην οποία αναφέρεται ο ερευνητής Γ) να περιέχει δύο συνθετικά στοιχεία: το περιεχόμενο (την πληροφορία και τις στάσεις) από την μια πλευρά και την οργάνωσή της (το πεδίο της αναπαράστασης) από την άλλη (Moscovici).

1.2.1. ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗΣ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΠΥΡΗΝΑ:

Σύμφωνα με γάλλους επιστήμονες, όπως ο Abpic (1976,1987,1993,1994), ο Flament (1994a,1994c), ο Guimelli (1994), ο Moliner (1995), η οργάνωση του περιεχομένου μιας κοινωνικής αναπαράστασης βασίζεται σε ένα διπλό σύστημα : Α) τον "κεντρικό πυρήνα" (the central system), δηλαδή το βασικό στοιχείο που καθορίζει συγχρόνως την έννοια και την οργάνωση της αναπαράστασης. Αυτός προσδιορίζεται κοινωνικά και συνδέεται με τις ιστορικές, κοινωνιολογικές και ιδεολογικές συνθήκες, αποτελεί την κοινωνική και συλλογική βάση των αναπαραστάσεων και ορίζει την ομοιογένεια (Homogeneity) μιας ομάδας. β) το

περιφερειακό σύστημα (the peripheral system), που από την άλλη, είναι αποκλειστικά εξαρτημένο από τα χαρακτηριστικά των ατόμων και το πλαίσιο μέσα από το οποίο λειτουργούν. Χαρακτηρίζεται από μεγαλύτερη ελαστικότητα απ' ό,τι ο κεντρικός πυρήνας. Τούτο το χαρακτηριστικό του δίνει την ικανότητα να ενσωματώνει διάφορες πληροφορίες και πρακτικές, εκφράζοντας έτσι την ετερογένεια (Heterogeneity) των περιεχομένων και ενεργειών μιας αναπαράστασης, Molinari & Emiliani (1996, σ.43).

Σύμφωνα με τον Abric, (1976,1993) ο κεντρικός πυρήνας μιας αναπαράστασης έχει δύο βασικές λειτουργίες (ή γνωρίσματα): την **γενεσιουργό λειτουργία** (generative function) και την **οργανωτική λειτουργία** (Organizing function).⁷ Εδώ χρειάζεται να αναφέρουμε το γεγονός ότι πρόσφατα ο Abric (1994b), έκανε μια διάκριση μεταξύ του κανονιστικού (Normative) και των λειτουργικών στοιχείων (Functional elements). Προσθέτει δε ότι ο βαθμός στον οποίο ένα στοιχείο μπορεί να αναγνωρίζεται ως κανονιστικό εξαρτάται από την σύνδεσή του με τις συλλογικές αξίες της ομάδας, ενώ ο βαθμός της αναγνώρισης του λειτουργικού στοιχείου εξαρτάται από τις κοινωνικές πρακτικές των ατόμων.

Επιπλέον για τον κεντρικό πυρήνα, θεωρεί ότι όλα τα κεντρικά στοιχεία είναι διαφορετικά ενεργοποιημένα, εξαρτώμενα κάθε φορά από την εκάστοτε κατάσταση. Ο πυρήνας δηλαδή παραμένει κοινός και χαρακτηρίζει την αναπαράσταση, αλλά δεν είναι αναγκαίο να ενεργοποιηθεί σε όλα τα υποκείμενα και σε όλες τις καταστάσεις, αφού μπορεί να είναι πιο ενεργός σε μια ομάδα από ότι σε μια άλλη, ή μόνο υπό ορισμένες συνθήκες, Molinari & Emiliani (1996, σ.44). Επομένως, ο κεντρικός πυρήνας, όπως είπαμε ανωτέρω, είναι καθαρά κοινωνικά συνδεδεμένος με τις ιστορικές, κοινωνιολογικές και ιδεολογικές συνθήκες, με αξίες και κανόνες που καθορίζουν τις βασικές αρχές (και αλληλεπιδράσεων) γύρω από τις οποίες σχηματίζονται οι αναπαραστάσεις. Αυτό μας παραπέμπει στο γεγονός ότι για τις κοινωνικές αναπαραστάσεις, η

⁷Γενεσιουργός λειτουργία: είναι το στοιχείο με το οποίο δημιουργείται ή αλλάζει η σημασία των όλων στοιχείων που συνιστούν μια αναπαράσταση και διαμέσου αυτού παίρνουν ένα νόημα μια αξία και τα υπόλοιπα στοιχεία που την συνθέτουν. Οργανωτική λειτουργία: είναι το ενωτικό και σταθεροποιητικό στοιχείο μιας αναπαράστασης. Αυτή είναι επίσης που καθορίζει τις σχέσεις που συνδέουν τα περιφερειακά στοιχεία. Βλ. επίσης: Κατερέλος, Ι.Δ (1996,σ.61, 184).

γνώση του περιεχομένου τους και της οργάνωσής τους εναποτίθεται υποχρεωτικά στην κατανόηση των κοινωνικών πρακτικών.⁸

Κατά την Jodelet (1984), η ανάλυση μιας κοινωνικής αναπαράστασης καθιστά αναγκαία την ανακάλυψη των αρχών πραγματοποίησής της, δηλαδή, πρέπει να γνωρίζουμε τον χώρο εφαρμογής της αναπαραστασιακής δραστηριότητας για να εξειδικεύσουμε την φύση της (γνωστική, ιδεολογική, συμβολική, επιτακτική, κλπ.). Εδώ μπορεί να τίθεται το ερώτημα, αν ένας κεντρικός πυρήνας μπορεί να έχει δύο διαφορετικές αναπαραστάσεις; Για να είναι διαφορετικές δύο αναπαραστάσεις, πρέπει να είναι οργανωμένες γύρω από δύο διαφορετικούς κεντρικούς πυρήνες. Η απλή συλλογή του περιεχομένου μιας αναπαράστασης δεν αρκεί για την αναγνώριση και την κατάταξή της. Η οργάνωσή του είναι το βασικό στοιχείο. Επίσης, δύο αναπαραστάσεις ίδιου περιεχομένου, μπορούν να είναι ριζικά διαφορετικές, αν η οργάνωση αυτού του περιεχομένου είναι διαφορετική και κατά συνέπεια, και η κεντρικότητα είναι διαφορετική. Εξ' άλλου, η κεντρικότητα ενός στοιχείου δεν μπορεί να έχει αποκλειστικά μια ποσοτική διάσταση, αντίθετα, ο κεντρικός πυρήνας έχει πριν απ' όλα μια ποιοτική διάσταση. Δεν είναι η σημαντική παρουσία ενός στοιχείου, που στην ουσία καθορίζει την κεντρικότητά του. Στην οργάνωση μιας κοινωνικής αναπαράστασης πρέπει να προσέχουμε την θεωρητική σημασία και τις μεθοδολογικές συνέπειες αυτής της υπόθεσης, βλ. επίσης: Κατερέλος Ι.Δ.,(1996,σ.62).

⁸ Κατά τον Apeirio (1991), η κατανόηση των σχέσεων μεταξύ αναπαραστάσεων και κοινωνικών πρακτικών προϋποθέτει πάντα μια διπλή εργασία ανάλυσης και γνώσης του καθενός από τους δύο όρους που είναι παρόντες: Α) Ανάλυση της φύσης της αναπαράστασης και της δομής της: Η αναπαράσταση υπό αμφισβήτηση είναι αυτόνομη ή όχι; Με ποιο υπόβαθρο πεποιθήσεων συνδέεται; Ποια είναι τα κεντρικά της στοιχεία; Ποιες είναι οι προστακτικές που εξαρτώνται απ' αυτήν; Ποιες είναι οι υποθετικές προστακτικές που συνδέονται μαζί της; κλπ. Διότι είναι η φύση της αναπαράστασης που καθορίζει τη σημασία της και τον ρόλο της στην κοινωνική αλληλεπίδραση. β) Ανάλυση των κοινωνικών πρακτικών: είναι επιβαλλόμενες ή μερικώς επιλεγόμενες; Ποιος θα είναι ο τύπος εμπλοκής του κοινωνικά ενεργού υποκειμένου σ' αυτές τις πρακτικές, προκύπτει από αναστρέψιμες ή όχι περιστάσεις; Είναι σε συμφωνία ή σε αντίθεση με τα κεντρικά στοιχεία των αναπαραστάσεων που καλούν; Μπορούν να αφομοιωθούν στις αναπαραστάσεις με το απλό κόστος μικρών αλλαγών κάποιων περιφερειακών σχημάτων; Ποιοι είναι οι σκοποί τους (εγχειρηματικός, κοινωνικός, ιδεολογικός, κ.λ.π); Η απλή αναγγελία αυτών των ερωτήσεων δείχνει το εύρος και την δυσκολία του έργου, επιτρέπει επίσης την κατανόηση του λόγου για τον οποίο το πεδίο μελέτης που συνιστά η ανάλυση των σχέσεων μεταξύ πρακτικών και κοινωνικών αναπαραστάσεων είναι ουσιώδες όχι μόνο για την κοινωνική ψυχολογία αλλά και για το σύνολο των κοινωνικών επιστημών που ενδιαφέρονται για την αλληλεπίδραση του ανθρώπου με το φυσικό και κοινωνικό του περιβάλλον. Βλ. επίσης: Κατερέλος Ι.Δ.,(1996,σ.125).

1.2.2. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗΣ

Πρώτα απ' όλα, σε οποιαδήποτε μελέτη αναπαραστάσεων, πρέπει να παίρνει κανείς υπ' όψιν τις δύο μείζονες μορφές πραγματοποίησης, τον λόγο και τις πράξεις. Είναι γεγονός ότι το εμπειρικό υλικό μέσα στο οποίο ανιχνεύονται συνήθως οι αναπαραστάσεις είναι ο λόγος, ο λόγος του υποκειμένου που καλείται από τον ερευνητή να μιλήσει σχετικά με το αντικείμενο της αναπαράστασης όταν αυτό απουσιάζει. Έτσι, οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται για την μελέτη των αναπαραστάσεων είναι συνήθως η συνέντευξη (ή οι ανακριτικές μέθοδοι) και η ανάλυση του λόγου (ή οι συσχετιστικές μέθοδοι)⁹ ή άλλες μέθοδοι που βασίζονται κυρίως στην ανάλυση μη-λεκτικού υλικού. Για να αποφεύγονται οποιοδήποτε κίνδυνοι κατά την συλλογή των συνιστώντων στοιχείων του περιεχομένου μιας κοινωνικής αναπαράστασης, καλύτερη είναι η χρήση της τεχνικής του ελεύθερου συσχετισμού, που είναι πιο αποτελεσματική στην περισυλλογή των υποβοσκόντων δομικών πυρήνων των κοινωνικών αναπαραστάσεων, ενώ οι πιο δομημένες τεχνικές, όπως το ερωτηματολόγιο, επιτρέπουν την ανάδυση περισσότερο περιφερειακών διαστάσεων των κοινωνικών αναπαραστάσεων. βλ. επίσης: Κλήμης Νευρίδης.,(1995,σ.165).

1.3. ΣΤΑΔΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΜΙΑΣ ΠΟΛΥ-ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ

Κατά τον Κατερέλο Ι.Δ. (1996), για την κατανόηση της ανάλυσης μιας κοινωνικής αναπαράστασης (ή του συνόλου πληροφοριών, γνωμών, στάσεων, πεποιθήσεων, που είναι οργανωμένο γύρω από μια κεντρική σημασία), οπωσδήποτε απαιτείται μια σωστή ξεκάθαρη διοργάνωση που να επικεντρώνεται γύρω από τους τρεις βασικούς της συνθέτες, δηλαδή γύρω από το περιεχόμενό της, την εσωτερική της δομή και τον κεντρικό της πυρήνα. Όμως, είναι γεγονός ότι καμιά τεχνική, μέχρι σήμερα, δεν επιτρέπει να συλλέξουμε συγχρόνως αυτά τα τρία στοιχεία, πράγμα το οποίο σημαίνει πολύ καθαρά ότι η χρησιμοποίηση μιας μοναδικής τεχνικής δεν είναι κατάλληλη για

⁹Οι ανακριτικές μέθοδοι (Interrogative methods) : Συνίστανται στην συλλογή της έκφρασης των ατόμων που αφορά τα αντικείμενα της συγκεκριμένης αναπαράστασης. Και αυτή η έκφραση μπορεί να είναι είτε λεκτική, είτε απεικονιστική. Οι συσχετιστικές μέθοδοι (Correlative methods): Βασίζονται σε μια λεκτική έκφραση, την οποία προσπαθούμε να καταστήσουμε όσο το δυνατόν πιο αυθόρμητη και λιγότερο ελεγχόμενη και έτσι , εξ υποθέσεως, πιο αυθεντική. βλ. επίσης: Κατερέλος, Ι.Δ (1996,σ.158-170).

την μελέτη μιας αναπαράστασης, αλλά επίσης και το ότι κάθε μελέτη αναπαράστασης πρέπει απαραίτητα να στηρίζεται πάνω σε μια πολύ-μεθοδολογική προσέγγιση, διαρθρωμένη σε τρία στάδια.

1.3.1. ΤΟ ΣΤΑΔΙΟ ΤΗΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗΣ

Σε τούτο το στάδιο, είναι ολοφάνερο ότι δεν μπορούμε να κάνουμε χωρίς την τεχνική της συνέντευξης. Δεδομένων όμως των αναγνωρισμένων παρατηρήσεων και ορίων αυτού του εργαλείου, θα ήταν χρήσιμο να το συνδυάσουμε τουλάχιστον με άλλη μια τεχνική συλλογής, έτσι ώστε να μειώσουμε όσο είναι δυνατόν, τους μηχανισμούς ελέγχου (ή άμυνας) που μπορεί να εμφανιστούν κατά την κατάσταση συνέντευξης. Σε τούτο το σημείο, μπορεί κανείς να πει ότι θα ήταν ιδιαίτερα βοηθητικό να συνοδεύεται η συνέντευξή μας από μια συσχετιστική μέθοδο.

1.3.2. ΤΟ ΣΤΑΔΙΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΤΗΣ ΔΟΜΗΣ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΠΥΡΗΝΑ

Καταρχήν, τούτο το στάδιο αφορά ειδικά την έρευνα σχετικά με την οργάνωση του περιεχομένου του ΚΠ, σε σύστημα κατηγοριών, θεματικών ή “αξιολογικών” υποσυνόλων, που αποτελούν, κατά κάποιο τρόπο, τον σκελετό της αναπαράστασης. Επίσης, εδώ γίνεται χρήση των τεχνικών της ομαδοποίησης (Sorting technique) των στοιχείων σε τάξεις, Claude Flament, (1967,1976). Μετά ακολουθεί ο εντοπισμός των δεσμών, των σχέσεων και της ιεραρχίας των στοιχείων, που θα μας βοηθήσουν να φτάσουμε στην εσωτερική διαμόρφωση του συνόλου των συνθετών της αναπαράστασης, βλ.επίσης: Παπαστάμου et al. (1995, σ.246). Εδώ χρειάζεται να αναφέρουμε το γεγονός ότι είναι ιδιαίτερα αναγκαίο να αναπτύξουμε εκείνες τις τεχνικές που θα επιτρέπουν στα ίδια τα υποκείμενα να παράγουν αυτούς τους δεσμούς, τεχνικές, όπως η τεχνική αναγγελιών διαφόρων τύπων σχέσεων, η σύνταξη ζευγαριών λέξεων, οι συγκρίσεις ανά ζεύγη. Τέλος για την ανάδειξη (elevation) των κεντρικών στοιχείων, των στοιχείων που διαμορφώνουν ή μας φέρνουν στην επιφάνεια την σημασία της αναπαράστασης, απαιτείται συμπληρωματικά η χρήση των τεχνικών της διαλογής, όπως είναι η μέθοδος

της επαγωγής με διαφορούμενο σενάριο[ΕΔΣ] (ISA)¹⁰ και αυτή των βασικών γνωστικών σχημάτων.

1.3.3. ΤΟ ΣΤΑΔΙΟ ΤΗΣ ΕΠΑΛΗΘΕΥΣΗΣ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΟΤΗΤΑΣ

Εδώ ο μελετητής έχει την δυνατότητα στο μέτρο που η κατάσταση συλλογής των δεδομένων το επιτρέπει, να επαληθεύσει τα αποτελέσματα που έχει λάβει από τα προηγούμενα στάδια, ιδιαίτερα τις υποθέσεις πάνω στην κεντρικότητα οποιουδήποτε στοιχείου. Επίσης εδώ χρειάζεται να αναφέρουμε το γεγονός ότι σε ό,τι αφορά την επαλήθευση της κεντρικότητας, ο μελετητής έχει στα χέρια του τρεις τεχνικές : αυτή της αμφισβήτησης του κεντρικού πυρήνα, αυτή της επαγωγής με διαφορούμενο σενάριο (ISA) και αυτή των βασικών γνωστικών σχημάτων(ΒΓΣ).

1.3.4. ΤΟ ΣΤΑΔΙΟ ΤΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ

Αυτό είναι μια από τις σημαντικές φάσεις της εργασίας, που θα μας επιτρέψει να ανασκευάσουμε την αναπαράσταση, αποκαλυμμένη μέσα στο πλαίσιο της, να καταλάβουμε τους δεσμούς ανάμεσα σ' αυτήν που μελετάμε και το σύνολο των ψυχολογικών, γνωστικών και κοινωνικών παραγόντων που την καθορίζουν. Μέχρι εδώ υποτίθεται ότι ο ερευνητής έχει καταλάβει περίπου το περιεχόμενο της αναπαράστασης, την εσωτερική δομή και τον κεντρικό πυρήνα της. Για να συμπληρωθεί η ανάλυση, απομένει να δούμε πώς οι διάφοροι συνθέτες θα ενσωματωθούν στον επιχειρηματολογικό λόγο, έτσι ώστε, μετά από μια σειρά αναλυτικών επεξεργασιών, να ξαναγυρίσει σε μια πιο συνθετική προσέγγιση που θα επιτρέψει να γνωρίσει την λειτουργία του πλαισίου της αναπαράστασης, η οποία, με την σειρά της, θα επιτρέψει την

¹⁰Η μέθοδος της επαγωγής με διαφορούμενο σενάριο (ISA). Moliner (1993): Η μέθοδος αυτή έχει το πλεονέκτημα, κατά τον εντοπισμό και την επαλήθευση του κεντρικού πυρήνα, να μας επιτρέπει συγχρόνως να βγάλουμε στην επιφάνεια και να ελέγξουμε τα κεντρικά στοιχεία μιας αναπαράστασης. Ο Moliner, δεδομένου ότι μια αναπαράσταση είναι μια ενεργή διαδικασία κατασκευής της πραγματικότητας, χρησιμοποίησε τούτη την ιδέα ως εργαλείο για τον εντοπισμό του κεντρικού πυρήνα. Στην ουσία είναι μια μέθοδος επαγωγής με διαφορούμενο (equivocal) σενάριο. Συνίσταται στο να προτείνουμε σ' ένα υποκείμενο μια διαφορούμενη περιγραφή του αντικειμένου της αναπαράστασης που μελετάμε, παραδείγματος χάριν, στην ανάλυση και την σύγκριση, δύο διαφορετικούς τύπους περιγραφής, όπου μετά την επιλογή που το υποκείμενο έχει κάνει, ο μελετητής έχει την δυνατότητα να αναγνωρίζει πραγματικά τα κεντρικά στοιχεία της αναπαράστασης. Βλ. επίσης: Κατερέλος, Ι.Δ., 1996, σ.177,196.

ενσωμάτωση των στοιχείων της κατάστασης (πλαίσιο της έρευνας), των στάσεων και των αξιών που υπαγορεύουν την παραγωγή των θεμάτων, των αναφορών στο ατομικό ή συλλογικό βίωμα. Η επιστροφή σ' αυτή την αναγγελία του περιεχομένου απαιτεί την επαναχρησιμοποίηση των τεχνικών συνέντευξης, που επιτρέπουν την αποσαφήνιση του περιεχομένου και των σχέσεων που αναδύθηκαν στα προηγούμενα στάδια, καθώς και την κατανόηση της αναπαράστασης στις ατομικές και συλλογικές της διαστάσεις.

ΠΩΣ ΣΥΝΤΕΛΟΥΝΤΑΙ ΟΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΗΝ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗ

Αν οι «κλασικές» μέθοδοι συλλογής των αναπαραστάσεων (συνεντεύξεις, ερωτηματολόγια) μπορούν να μας επιτρέψουν να φθάσουμε στην πηγή μιας αναπαράστασης, αυτό γίνεται γενικά είτε με βάση πολύ εμβαθυμένες αναλύσεις των λεκτικών παραγωγών (Jodelet, 1989^B), είτε χάρη σε ένα μετασχηματισμό¹¹ – συχνά δύσκολο – του ποιοτικού υλικού σε ενότητες καθορισμένης σημασίας (Yaro Yari, 1992) είτε, τέλος, χάρη στη χρησιμοποίηση ερωτηματολογίων ειδικά κατασκευασμένων για να επιτρέψουν δομικές αναλύσεις και ιδιαίτερα την ανάλυση ομοιοτήτων (Abric, 1984), (Guimelli, 1988). Επίσης, με βάση τη δομική προσέγγιση, οι κοινωνικές αναπαραστάσεις λειτουργούν ως κρυσταλλώσεις επιχειρημάτων και θέσεων με εσωτερική συνοχή και οργάνωση σε διάφορα επίπεδα.

Σύμφωνα με την θεωρία του κεντρικού πυρήνα των κοινωνικών αναπαραστάσεων (Abric, 1976, 1989, 1993^B, 1994, Flament, 1987, 1989, 1993, 1994), ορισμένα στοιχεία της αναπαράστασης, τα οποία χαρακτηρίζονται ως κεντρικά, έχουν κύριο χαρακτηριστικό να δίνουν σημασία στο σύνολο των στοιχείων του αναπαραστασιακού πεδίου. Ο κεντρικός πυρήνας περιέχει ένα ενοποιητικό και συνεκτικό άξονα της αναπαράστασης που χαρακτηρίζεται από σταθερότητα. Με άλλα λόγια, κατά την δομική προσέγγιση, κάθε αναπαράσταση θεωρείται σαν ένα πεδίο με εσωτερική οργάνωση, διαρθρωμένο γύρω από ένα κεντρικό πυρήνα. Το δεύτερο συστατικό στοιχείο της αναπαράστασης αποτελούν τα περιφερειακά στοιχεία, που είναι λιγότερο σταθερά και περισσότερο εύπλαστα. Αποτελούν το λειτουργικό μέρος της

¹¹Κατά τον Molliner (1988), η αμφισβήτηση ενός στοιχείου του κεντρικού πυρήνα είναι αναγκαία για το μετασχηματισμό της αναπαράστασης. Και ο μετασχηματισμός μιας αναπαράστασης μπορεί να πάρει τη μορφή προοδευτικής ενσωμάτωσης νέων στοιχείων σ' αυτή. Τα στοιχεία αυτά αλληλεπιδρώντας με τα παλιά οδηγούν στη διαμόρφωση ενός νέου κεντρικού πυρήνα και κατά επέκταση μιας νέας αναπαράστασης. Επίσης ο μετασχηματισμός μπορεί να πάρει μια μορφή πιο βίαιη, όταν νέες πρακτικές και δεδομένα ξεπερνούν την αφομοιωτική αντίσταση των περιφερειακών στοιχείων και επιδρούν κατ'ευθείαν στον κεντρικό πυρήνα αλλοιώνοντας τη σημασία της αναπαράστασης και διαμορφώνοντας μια νέα, Παπαστάμου, Σ., et al., (1995, σ.237).

αναπαράστασης, καθώς διαμέσου αυτών αντικειμενοποιείται, Moscovici (1976).

Κατά τον Guimelli (1990/1991^B), εάν, με την ευκαιρία της δοκιμασίας συσχέτισης, προτείνουμε στα υποκείμενα μια λέξη η οποία αντιστοιχεί σε ένα κεντρικό στοιχείο της αναπαράστασης, τότε θα πρέπει να μπορέσουμε να παρατηρήσουμε ένα διαφορετικό σύνολο απαντήσεων από μια άλλη λέξη, η οποία δεν αντιστοιχεί σε κεντρικό στοιχείο. Κατά τους Flament (1984,1994a,σ.97-105) και Moliner, (1980), οι κοινωνικές αναπαραστάσεις της ιδανικής ομάδας οργανώνονται γύρω από δύο κεντρικά στοιχεία. Υφίστανται επίσης δύο περιφερειακά στοιχεία, όπου η ποσοτική κεντρικότητα του ενός από αυτά μπορεί να είναι εξ' ίσου υψηλή με αυτή ενός κεντρικού στοιχείου, βλ. επίσης: Κατερέλος Ι.Δ. (1996, σ.221-222).

2.1. Η ΔΟΜΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ Η, Η ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΓΝΩΣΤΙΚΩΝ ΣΧΗΜΑΤΩΝ(ΒΓΣ), Guimelli & Rouquette(1992)

Γενικά όταν λέμε ότι μια κοινωνική αναπαράσταση είναι δομημένη εννοούμε ότι συντίθεται από αλληλοσυσχετιζόμενα στοιχεία. Και τα στοιχεία αυτά ή «γνώσηματα», μπορούν πρακτικά να αφομοιωθούν στις λεκτικές τους εκφράσεις είτε πρόκειται για όρους είτε για σύνταξη φράσης. Είναι γεγονός ότι στην δομή μιας κοινωνικής αναπαράστασης, μερικά στοιχεία παίζουν έναν καθοριστικό ρόλο, εφ' όσον φαίνονται να οργανώνουν την ολότητα της δομικής διαμόρφωσης, και τα ονομάζουμε «κεντρικά». Ενώ τα πιο ασταθή στοιχεία και με λιγότερο έντονη παρουσία, τα αποκαλούμε «περιφερειακά» (Abrie, 1984, 1989). Και όσο για τις σχέσεις μεταξύ των στοιχείων αυτών, φαίνονται να είναι ποικίλες και η δομική ανάλυση τις συγχέει στον γενικό ορισμό «σχέση ομοιότητας», στο μέτρο που «όλες μπορούν να απλοποιηθούν», σε μια συμμετρική σχέση η οποία μεταφράζεται από τη γενική ιδέα του «πάνε μαζί», Flament, (1981,σ.377).

Η μέθοδος των ΒΓΣ είναι βασισμένη σε ένα σύνολο ζευγαριών θεμάτων που απορρέουν από μια ελεύθερη συσχέτιση (ή μια λεκτική παραγωγή).¹² Το μοντέλο των ΒΓΣ βασίζεται σε τρία αξιώματα: 1) το υποκείμενο καλείται να συσχετίζει δύο λεκτικά θέματα μέσω ενός διαμεσολαβητή σχέσης με την εξής επαγωγή: (ΘΕΜΑ)Γνώσημα[A] - ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΤΗΣ ΣΧΕΣΗΣ - (ΘΕΜΑ)Γνώσημα[B]. 2) Αυτοί οι διαμεσολαβητές είναι αναγνωρίσιμοι, τυποποιήσιμοι και σε περιορισμένο αριθμό 3) οργανώνονται σε πέντε πρωτόγονης μορφής σχετικά σταθερές οικογένειες που ονομάζονται «σχήματα» (Rouquette, 1990, 1991).¹³

2.1.2. ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΔΟΜΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΤΩΝ ΒΓΣ

Καταρχήν, γίνεται μια κατηγοριοποίηση των λεκτικών συσχετισμών βάσει ενός ερωτηματολογίου που το υποκείμενο συμπληρώνει. Εδώ χρειάζεται να σημειώνουμε τη διαφορά του μοντέλου αυτού με τις μεθόδους ανάλυσης περιεχομένου για τις οποίες ξέρουμε το αυθαίρετο και την έλλειψη αξιοπιστίας τους, εδώ είναι το ίδιο υποκείμενο που είναι ο ειδικός, Κατερέλος Ι.Δ. (1996, σπ, σ. 217). Κατά την ανάλυση των κοινωνικών αναπαραστάσεων κατά το μοντέλο των ΒΓΣ ακολουθούνται τα εξής στάδια: συνεχόμενη συσχέτιση, αιτιολόγηση των απαντήσεων και ανάλυση των σχέσεων μεταξύ αρχικής λέξης και απαντήσεων.

2.1.2.1. Η ΣΥΝΕΧΟΜΕΝΗ ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ

¹² ΕΛΕΥΤΕΡΗ ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ Η ελεύτερη συσχέτιση συνίσταται, σε σχέση με μια λέξη (ή μια σειρά λέξεων), στο να ζητήσουμε από τα υποκείμενα να δώσουν όλες τις λέξεις, εκφράσεις ή επίθετα που τους έρχονται στο μυαλό. Ο αυθόρμητος χαρακτήρας – άρα λιγότερο ελεγχόμενος – και η προβολική διάταξη αυτής της παραγωγής θα έπρεπε κατά αυτόν τον τρόπο να επιτρέψουν, πολύ πιο εύκολα και γρήγορα από τη συνένταξη, την πρόσβαση στα στοιχεία που συνιστούν το σημασιακό σύμπαν της λέξης ή του μελετημένου αντικειμένου. Επίσης τούτη την μέθοδο επιτρέπει την ανάδυση άρρητων στοιχείων τα οποία θα πνίγονταν ή θα κρύβονταν πίσω από τις λεκτικές παραγωγές που προκύπτουν από συζητήσεις. Η ελεύτερη συσχέτιση είναι η πιο ικανή στην περισυλλογή των υποβοσκοτών δομικών πυρήνων των κοινωνικών αναπαραστάσεων ενώ, οι πιο δομημένες τεχνικές, όπως το ερωτηματολόγιο, επιτρέπουν την ανάλυση περισσότερο περιφερειακών διαστάσεων των κοινωνικών αναπαραστάσεων, (De Rosa, 1988.σ.31). Επίσης, η ελεύτερη συσχέτιση είναι μια πολύ καλή τεχνική για τη συλλογή των συνιστούντων στοιχείων του περιεχομένου μιας κοινωνικής αναπαράστασης, Κατερέλος Ι.Δ. (1996, σ.165).

¹³ κατά το μοντέλο, υφίστανται [5]πέντε Βασικά Γνωστικά Σχήματα στα οποία διανέμονται [29] ξεχωριστοί διαμεσολαβητές στο σύνολο: Λεκτικό [3] διαμεσολαβητές, Γειτνίαση [3], Σύνθεση [3], Πράξη [12], και Χαρακτηρισμοί [8], Κατερέλος Ι.Δ., (1996, σ.214).

Οι μελετητές βασισμένοι σ' έναν αρχικό όρο παρουσιάζουν στα υποκείμενα μια αρχική λέξη και τους ζητούν, όσο πιο γρήγορα γίνεται, να γράψουν τρεις λέξεις ή εκφράσεις που τους έρχονται στο μυαλό. Έτσι αποκτούμε τελικά τις απαντήσεις R1, R2, R3.

2.1.2.2. ΑΙΤΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ

Για καθεμιά από τις απαντήσεις R1, R2 και R3, τα υποκείμενα πρέπει στην συνέχεια να εξηγήσουν, γραπτά και σε μία δύο φράσεις, τους λόγους που τα οδήγησαν να γράψουν αυτές τις απαντήσεις.

2.1.2.3. Η ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΜΕΤΑΞΥ ΑΡΧΙΚΗΣ ΛΕΞΗΣ ΚΑΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ

Οι 28 διαμεσολαβητές που καθορίζονται από το μοντέλο παρουσιάζονται στα υποκείμενα με τη μορφή «προδιαγραμμένων εκφράσεων» (η τυποποιημένη έκφραση σχετική με τον διαμεσολαβητή μεταφράζεται σε κοινή γλώσσα και γίνεται έτσι κατανοητή για το υποκείμενο μη ειδικό). Το υποκείμενο πρέπει λοιπόν να αποφασίσει ΝΑΙ, ΟΧΙ ή ΙΣΩΣ. Η τυποποιημένη έκφραση είναι η αντανάκλαση της σχέσης που παρεμβάλλεται μεταξύ της αρχικής λέξης και της απάντησης. Οι 29 εκφράσεις παρουσιάζονται διαδοχικά για R1, R2, R3.

Η διαδικασία επιτρέπει με αυτόν τον τρόπο να εκτιμηθεί η ποικιλία των σχέσεων που ένας επαγωγικός όρος μπορεί να διατηρήσει με τους παράγωγούς του. Πράγματι, η συσχετιστικότητα ενός θέματος μπορεί να οριστεί ως η ικανότητά του να σχετίζεται μ' έναν μεγαλύτερο ή μικρότερο αριθμό σχέσεων με τ' άλλα θέματα. Έτσι, ένας όρος είναι τόσο περισσότερο συσχετιστικός όσο μεγαλύτερο αριθμό των διαμεσολαβητών διαλέγουν τα υποκείμενα για να ενώσουν τον επαγωγικό όρο με τα παράγωγά του. Αυτή η μέτρηση αποτελεί το «δυναμικό» του επαγωγικού όρου.

Αν, όπως συνιστά η θεωρία, τα κεντρικά γνωσθήματα διαθέτουν ένα ισχυρό συσχετιστικό δυναμικό, πρέπει να χαρακτηρίζονται από το ισχυρό τους δυναμικό. Αυτό παρατηρείται όταν οι μελετητές θέτουν σε λειτουργία την

διαδικασία σχετική με τα θέματα που αναφέρουν τα κεντρικά και περιφερειακά γνωσθήματα της αναπαράστασης της ομάδας. Τα θέματα που καταδείχνουν τα κεντρικά γνωσθήματα έχουν μια αξία σημαντικά πιο υψηλή από τα άλλα (Κατερέλος Ι.Δ, 1996, σπ σ.179,199-200).

Τελικά χρειάζεται να αναφέρουμε το γεγονός ότι τούτο το μοντέλο μας προτείνει μερικές νέες προοπτικές για την δομική ανάλυση των κοινωνικών αναπαραστάσεων, όπως :

A) Με το μοντέλο αυτό, μπορούμε αρχικά να εντάξουμε σε μία ιδιότητα του συγκεκριμένου λεκτικού θέματος, την ικανότητα του να εισάγεται σε πολλές ή λίγες σχέσεις με τα' άλλα θέματα. Ο αριθμός των ορθών διαμεσολαβητών που χρησιμοποιούνται για ένα δεδομένο θέμα ορίζει το δυναμικό αυτού του θέματος για το υποκείμενο. Όποτε, μπορούμε να υποθέσουμε ότι ένα στοιχείο είναι τόσο πιο σημαντικό ή «κεντρικό» σε μια αναπαράσταση όσο πιο αυξημένο είναι το δυναμικό του.

B) Στο μέτρο που το μοντέλο θεωρεί ότι οι διαμεσολαβητές σχέσης οργανώνονται σε σχήματα, διαθέτουμε δύο επίπεδα περιγραφής ή ανάλυσης των γνωστικών διαδικασιών: Είναι καταρχήν δυνατόν να πάρουμε υπόψη μας τις σχέσεις μεταξύ θεμάτων και επίσης την έντονη ή όχι παρουσία ορισμένων σχημάτων σε σχέση με την περίσταση και την κατάσταση της δεδομένης αναπαράστασης.

Γ) Επίσης, είναι δυνατόν να συγκρίνουμε δυο αναπαραστάσεις (τόσο συγχρονικά όσο και διαχρονικά) ανάλογα με τους τύπους των σχέσεων και τα σχήματα που κινητοποιούνται. Ξεπερνάμε έτσι την απροσδιόριστη ποικιλία των «περιεχομένων» των θεμάτων τους η οποία πλέον δίδεται σε μια δυνατή γλωσσολογική ερμηνεία Κατερέλος Ι.Δ (1996, σπ, σ.217).

ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΩΝ – Η, Η ΣΧΕΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΤΗΣ
ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΠΥΡΗΝΑ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΔΥΝΑΜΙΚΗΣ
Molinari .L, & Emiliani .F (1996)

Οι Molinari & Emiliani (1995), σκόπευαν να παρουσιάσουν έναν συνδυασμό των δύο προσεγγίσεων, την κοινωνιο-δυναμική (socio-dynamic) του Doise (1990) και την δομική (structural) του Flament (1987). Πιστεύουν ότι, κατά την κοινωνική δυναμική προοπτική, για να λειτουργήσει αποτελεσματικά μια αναμέτρηση των κοινωνικών αναπαραστάσεων, χρειάζεται ο συνδυασμός των δύο αυτών μεθόδων στην σύνθεση και την φύση τους. Συγκεκριμένα, χρειάζεται να ξέρουμε ότι, κατά την κοινωνική δυναμική προοπτική, η γενετική (generative) και η οργανωτική (organizing) λειτουργία των κεντρικών στοιχείων δεν υπολογίζονται θεωρητικά, ενώ η δομή τους επικεντρώνεται στην γνώση, στατική και περιγραφική άποψη των αναπαραστάσεων. Στην ουσία, οι Molinari & Emiliani,(1996,σ.42) πιστεύουν ότι η γεφύρωση των δύο αυτών προσεγγίσεων (της κοινωνιο-δυναμικής και δομικής), θα ανοίξουν καινούριους δρόμους και οδηγίες για μελλοντικές έρευνες στην Κοινωνική Ψυχολογία. Διαφωνούν με την άποψη ότι τα χαρακτηριστικά της κοινής συναίνεσης (consensus) δεν είναι α priori και στατική υπόθεση που χρειάζεται για τον ορισμό των κεντρικών στοιχείων των κοινωνικών αναπαραστάσεων.

3.1. Η ΔΟΜΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΩΝ ΜΕΘΟΔΩΝ

Είναι γεγονός ότι στα διεθνή περιοδικά για πολλά χρόνια τώρα, το πρόβλημα της κοινής συναίνεσης (ή ομοφωνίας) των κοινωνικών αναπαραστάσεων έχει γίνει το μήλο της έριδος μεταξύ πολλών ερευνητικών κέντρων. Λόγου χάριν, όταν ο Claude Flament (1994a) σε μια ερευνητική προσπάθειά του υιοθέτησε την έννοια της κοινής συναίνεσης (Consensus) στην δομή και την πολυπλοκότητα των κοινωνικών αναπαραστάσεων, διαφωνώντας μέχρις ένα σημείο με τις ιδέες του Doise και της ομάδας του (Doise, Clemence & Lorenzi Cioldi, 1992), οι οποίοι είχαν υπογραμμίσει την ασυμφωνία(non-

consensus) πυρήνα - περιφέρειας. Ο Flament,(1994a,σ. 97-105) υποστήριζε ότι η μελέτη της κοινωνικής αναπαράστασης πρέπει να έχει ως σκοπό τον εντοπισμό του συναινετικού κεντρικού πυρήνα συνδεδεμένου με ένα ομοιογενές (Homogeneous) δείγμα.¹⁴ Στην πρώτη του τοποθέτηση για την δομική προσέγγιση των κοινωνικών αναπαραστάσεων, αυτός συμφώνησε με την θέση των άλλων γάλλων ερευνητών, μεταξύ των οποίων, ο ίδιος ήταν ο πιο θερμός υποστηρικτής της θεωρίας αυτής. Και κατά την άποψή του, ο Claude Flament υποστηρίζει ότι κάθε αναπαράσταση είναι οργανωμένη γύρω από έναν κεντρικό πυρήνα, που είναι σταθερός και συναινεί (stable & consensual) με το περιεχόμενό του. Κατά έναν τρόπο, στην σχέση αυτή εκδηλώνεται η κεφαλαιώδης σημασία και τα αναγκαία στοιχεία μιας αναπαράστασης, χωρίς τα οποία αυτή δεν μπορεί να υπάρξει. Στην ουσία, μπορούμε να πούμε ότι ο βαθμός της συναίνεσης (the degree of consensuality) του κεντρικού πυρήνα είναι αυτός που μπορεί να μας δείξει την διαφορά που υπάρχει ανάμεσα σε μελέτες για κοινωνικές αναπαραστάσεις και άλλες θεωρίες των ατομικών συμπεριφορών, Molinari & Emiliani (1996,σ.41-50). Στην δεύτερή του τοποθέτηση, ο Claude Flament εξηγεί επιγραμματικά την σχέση με ό,τι είπαε ανωτέρω και επεκτείνεται, συγκρίνοντάς την με τις θεωρητικές προσεγγίσεις άλλων ερευνητών που έχουν ήδη αναπτύξει τέτοιες ιδέες που έχουν σχέση με κοινωνικές αναπαραστάσεις, όπως λόγου χάριν του Parker (1994), ο οποίος πίστευε ότι υπάρχουν ερευνητές στην Κοινωνική Ψυχολογία που ακόμα προσπαθούν να δημιουργήσουν γνωσιολογικές αντιλήψεις (cognitivist notions), πιστεύοντας ότι υπάρχει σχέση ανάμεσα στην κοινωνική γνώση (Social cognition) και την στάση, όπως στην θεωρία των Molinari & Emiliani (1993,σ.99-106).

¹⁴Κατά τον Flament (1994a, σ.97-105) για να ορίζουμε ένα στοιχείο ως κεντρικό, σταθερό και συνενωτικό (stable & consensual), πρέπει τουλάχιστον να πληροί τα εξής δύο σημαντικά χαρακτηριστικά: 1) Μια προεξέχουσα ποσοτική αξία (a quantitative salience), που δείχνει ότι ο βαθμός συναίνεσης μεταξύ των υποκειμένων είναι ένα στοιχείο που συνάμα συμφωνεί με εκείνα των αντικειμένων της αναπαράστασης. 2) Μια αναγκαστική ποιότητα (a qualitative necessity), που σημαίνει ότι μερικά από τα στοιχεία, αν και έχουν τα ίδια προεξέχουσα ποσοτική αξία, μαζί με τα άλλα όμως θεωρούνται αναγκαία για την ύπαρξη της αναπαράστασης, π.χ. στην κοινωνική αναπαράσταση της εργασίας, τα στοιχεία «δουλεύω για να ζήσω» «earning a living» και «η εργασία πρέπει να είναι απόλαυση» «job must be enjoyable» είναι και τα δύο, κρινόμενα κατά την προεξέχουσα ποσοτική αξία, θετικά και αποδεκτά, αλλά μόνο το πρώτο στοιχείο, «δουλεύω να ζήσω», είναι αναγκαίο για να ορίζει κανείς την πρακτική και πραγματική αξία της εργασίας.

3.2. Η ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΔΥΝΑΜΙΚΗΣ (sociodynamic)

Οι Molinari & Emiliani (1995), στην προσπάθειά τους να δικαιολογήσουν την θέση τους απέναντι στην άποψη του Parker, δημοσίευσαν μια άλλη εργασία, όπου κατά την πρώτη τους τοποθέτηση, προσπάθησαν να γεφυρώσουν την άποψή τους με εκείνες επιστημόνων διαφόρων κλάδων και κυρίως κοινωνιολόγων, ανθρωπολόγων και κοινωνικών ψυχολόγων. Συνοπτικά, υποστηρίζουν ότι οι κοινωνικές αναπαραστάσεις θεωρούνται ως το «περιεχόμενο ενός χάρτη» επάνω σε ένα θέμα, που να έχει σχέση με μια συγκεκριμένη ομάδα υποκειμένων στην συνέντευξη μιας έρευνας.

Στην δεύτερή τους τοποθέτηση, που, στην ουσία, αφορά την κοινωνική δυναμική (socio-dynamic), δηλώνουν ότι οι κοινωνικές αναπαραστάσεις εντοπίζονται στον πυρήνα των κοινωνικών ψυχολογικών συζητήσεων, δηλαδή, στον τρόπο με τον οποίο τα άτομα διοργανώνουν και παρουσιάζουν την γνώση του δικού τους κόσμου. Και σε σχέση με την ιδέα αυτή, μπορούμε να πούμε ότι η κοινωνική αναπαράσταση δεν είναι μια απλή περιγραφή των περιεχομένων των γνώσεών μας, αλλά τρόπος μιας κοινωνικό-γνωστικής λειτουργίας (socio-cognitive functioning) Doise (1990), που ξεκινάει από την υπόθεση ότι τα άτομα είναι κοινωνικά καταχωρημένα ως ηθοποιοί και αυτή η καταχώρηση (insertion) είναι που προσδιορίζει την ιδιαιτερότητα της ψυχοκοινωνικής τους αντίληψης (Beauvois, Monteil & Trognon, 1991), βλ. επίσης: Molinari & Emiliani (1996, σ.42).

3.3. ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΔΥΝΑΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΩΝ

Κατά την άποψη των Molinari & Emiliani (1996), οι κοινωνικές αναπαραστάσεις δημιουργούνται υπό των τριών κοινωνικών προϋποθέσεων : 1) κατά την προσπάθειά μας να επικεντρωθούμε σε μια κοινωνική σχέση (ή σε κάτι) που μας ενδιαφέρει πολύ, 2) από την πιεστική επιθυμία μας να πάρουμε μια θέση στην ζωή, 3) και κατά την καθημερινή μας αλληλεπίδραση με τους άλλους και τα γεγονότα της ημέρας, όπου ο σύγχρονος άνθρωπος, βομβαρδιζόμενος ακατάπαυστα με αμέτρητες πληροφορίες, και καλείται αναγκαστικά να αντιμετωπίσει κοινωνικά γεγονότα φτιαγμένα από

διαφορετικούς και αντιφατικούς συμβολισμούς, όπως στην περίπτωση της κοινωνικής αναπαράστασης της παιδικής ανάπτυξης, όπου η μητέρα θεωρείται ως «το κατάλληλο υποκείμενο», το οποίο μπορούμε να παρατηρήσουμε και από το οποίο μπορούμε να πάρουμε πληροφορίες. Σύμφωνα με την ιδέα της κοινωνικής δυναμικής (sociodynamic), η επιλογή της «μητέρας» συμφωνεί με τις τρεις κατηγορίες που αναφέραμε ανωτέρω, επειδή οι μητέρες είναι καθημερινά σε μια αμφίδρομη σχέση με τα παιδιά τους, ενώ συγχρόνως είναι αναγκασμένες, όχι μόνο να τα προστάξουν, αλλά και να τους μεταδώσουν πληροφορίες απαραίτητες για την ανάπτυξη και την εκπαίδευσή τους. Οι πληροφορίες αυτές μπορεί να είναι σχεδόν αντιφατικές. Επομένως, σε μια επιστημονική έρευνα για την ανάπτυξη και την εκπαίδευση των παιδιών, οι μητέρες έχουν μεγαλύτερη πιθανότητα να παρουσιάζουν ποικιλία απόψεων σε σύγκριση με τις μη μητέρες.

3.4. Η ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΣΤΗΝ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΩΝ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΩΝ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΥΝΑΜΙΚΗ

Κατά την πρώτη τους έρευνα, οι Molinari & Emiliani (1993) προσπάθησαν να διατυπώσουν τα εξής: **A)** ότι τα στοιχεία των κοινωνικών αναπαραστάσεων της ανάπτυξης και εκπαίδευσης των παιδιών, όπου ο χαρακτήρας, οι σχέσεις στοργής (affective interaction), ο «κοινωνικός ρόλος», η εικόνα του «ευφυούς» παιδιού (Intelligent child), του «ανυπάκουου» (Disobedient child), του «κόσμιου» (Tidy child) ή του «πεισματάρικου» παιδιού, συνδέονται μεταξύ τους σε ένα δίκτυο δεσμών μεταξύ γενικών θεωριών και εικόνων που έχει κάποιος για την ανάπτυξη του παιδιού του. **B)** ότι σε μια κατάσταση όπου είναι να μετρήσουμε ή να μελετήσουμε την καριέρα μιας μητέρας (mother's occupational status) και την δυναμική που αυτή ενεργοποιεί, όπως π.χ. όταν κάποια είναι εργαζόμενη νοικοκυρά, δασκάλα και μητέρα του ίδιου παιδιού, η «κοινή δομή» ή «μοιρασμένη δομή» (shared structure) αυτής της κατάστασης είναι διαμορφωμένη αλλιώς και παίρνει διαφορετικό πρότυπο (model) για την εκάστοτε ομάδων μητέρων και αυτό σημαίνει ότι τούτη η διαφορετική οργάνωση των περιεχομένων των αναπαραστάσεων αποδεικνύει το αποκορύφωμα των κοινωνικών δυναμικών στην σχέση «μητέρας-παιδιού».

Συνοπτικά, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνάς τους, ο χαρακτήρας και η αλληλεπίδραση είναι τα δύο στοιχεία που αποτελούν τον κεντρικό πυρήνα της κοινωνικής αναπαράστασης της παιδικής ανάπτυξης.¹⁵ Το πιο σημαντικό από αυτά τα στοιχεία είναι ότι οι συνδέσεις μεταξύ του κεντρικού πυρήνα (δηλαδή, το χαρακτήρα και η αλληλεπίδραση) και του περιφερειακού συστήματος (η εικόνα του παιδιού ενός άτομου) παρέμειναν σταθερές μεταξύ τους σε μια κοινή δομή, ενώ είχε ένα διαφορετικό πρότυπο. Επίσης, στις «σχέσεις στοργής» (affective interaction), οι γυναίκες εξέφραζαν την υπερηφάνειά τους να είναι μητέρες ενός «ευφυούς» παιδιού, ενώ χρειαζόταν μια δικαιολογία του «φυσικού αποφασιστικού παράγοντα» (natural determinant) για τα πιο δύσκολα χαρακτηριστικά του παιδιού, όπως είναι π.χ. η ανυπακοή και το πείσμα. Επιπλέον, μόνο μεταξύ των ομάδων των «μητέρων-δασκάλων» παρουσιάστηκε η πιο έντονα περίπλοκη ταυτότητα και δυναμική των σχέσεων (relational dynamics), αφού οι γυναίκες αυτές προσκλήθηκαν να εκφράσουν πολύπλευρα την γνώμη τους για κάτι που να έχει άμεση σχέση με την κοινωνική και προσωπική τους ζωή και να κρίνουν τα χαρακτηριστικά εκείνα που πιστεύουν ότι είναι πιο σημαντικά στο σπίτι και στο σχολείο.

Κατά την διαδικασία της κοινωνιο-ψυχολογικής επικέντρωσης, όπου, ως συνήθως, ελέγχεται η δυναμική που ενεργοποιείται από τις συμβολικές σχέσεις (Symbolic relations), είναι ολοφάνερο ότι στην περίπτωση της έρευνας αυτής τα πράγματα έγιναν αλλιώς. Παραδείγματος χάριν, εδώ βλέπουμε ένα διαφορετικό πλαίσιο επιλογής και οργάνωσης των γνώσεων, που να επιτρέπει την επίλυση των συγκρούσεων και των αντιφατικών στοιχείων που δημιουργήθηκαν από την αυξανόμενη άρθρωση του κοινωνικού και κανονιστικού (Normative) επιπέδου (Emilianì & Molinari, 1995). Επίσης, ανακάλυψαν τα στοιχεία της αναπαράστασης που είναι διαφορετικά σε σύγκριση με το πρότυπο, π.χ., εκεί που ζήτησαν οι δασκάλες να πάρουν

¹⁵Εδώ μπορούμε να πούμε ότι ο διπολικός χαρακτήρας του κεντρικού πυρήνα είναι τονισμένος στον Μοσκοβίτσι, όταν αυτός ανέπτυξε την ιδέα για τα «θέματα», όπου οι ιδέες της γνώσης, αρχαϊκές αντιλήψεις που είναι ριζωμένες στην συλλογική μνήμη και που επιδρούν επάνω μας για πολύ καιρό και ως συνήθως διαμορφώνουν σε αντιδραστικά συστήματα (Oppositional systems), πρώτα από όλα είναι εκείνα της φύσης και της κουλτούρας. Βλ. επίσης: Moscovici, 1993, Moscovici & Vignaux, 1994.

μια άλλη θέση ως μητέρες και όπου τους έφεραν σε επαφή με την εικόνα του παιδιού, όχι όμως των δικών τους παιδιών.

Επομένως, σύμφωνα με τούτο το καινούριο πρότυπο (model) μάθαμε τα εξής: **A)** ότι οι δασκάλες εκτίμησαν την νοημοσύνη του μαθητή, την πειθαρχία και την υπακοή ως αποτέλεσμα της θετικής και προσωπικής εντύπωσης. Η εξήγηση για την νοημοσύνη του παιδιού ήρθε από την θεωρία των σχέσεων στοργής (affective interaction), όπου η πειθαρχία και η υπακοή ήταν συνδεδεμένες μέχρι το σημείο που επέτρεπαν οι δασκάλες **B)** από την άλλη, όταν ήταν να κρίνουν τα δικά τους παιδιά, βλέπουμε ότι οι «μητέρες – δασκάλες» εκτίμησαν ως τα πιο αξιόλογα χαρακτηριστικά την νοημοσύνη και την αυτονομία, αλλά συγχρόνως αναγνώριζαν τις δυσκολίες που συναντούσαν καθημερινά στον δικό τους κοινωνικό ρόλο κάθε φορά που έπρεπε να αντιμετωπίσουν τα πιο δύσκολα χαρακτηριστικά του παιδιού (ανυπακοή και πείσμα).

Τελικά, κατά την ερμηνεία των αποτελεσμάτων, επικράτησε η άποψη ότι : **A)** Η «αλληλεπίδραση» αποτελεί το πλέον κανονιστικό στοιχείο (normative element) του κεντρικού πυρήνα, αφού, παραδείγματος χάριν, η έρευνα απέδειξε ότι αυτό συντίθεται με την επαγγελματική εκπαίδευση των δασκάλων, που έχει σχέση με τα πιο αξιόλογα χαρακτηριστικά της επιτυχίας των μαθητών στο σχολείο **B)** από την άλλη, «ο χαρακτήρας», επικράτησε στην έρευνα ως το λειτουργικό στοιχείο (functional element) π.χ., στην περίπτωση της μάνας που προσπαθεί να αντιμετωπίσει την πρόκληση της καθημερινότητας (κοινωνιολογικά) και συγχρόνως την δυσκολία να εντοπίζει την κάθε φορά ισχύουσα κατάσταση του παιδιού της (που είναι κάτι προσωπικό). Εκεί είδαμε ξεκάθαρα ότι η περίπτωση αυτή ήταν μπλεγμένη με την πολυπλοκότητα της διαδικασίας της κοινωνικής δυναμικής (π.χ. όπως είναι στην ομαδική σχέση), επομένως οποιαδήποτε μάνα θα δυσκολευόταν παρά πολύ να πάρει μια ξεκάθαρη θέση ακόμα και στα πλαίσια μιας σχέσης στοργής (affective interaction) ή σε κανονιστικό επίπεδο.

**Η ΣΧΕΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΣΤΑΣΕΩΝ, ΑΞΙΩΝ ΚΑΙ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΩΝ
(Bergman M. M., 1998)**

Κατά τον Bergman M.M. (1998a, σ.77-83), αν και αληθεύει το γεγονός ότι, εκτός από την ιδέα ότι υφίστανται κριτικές και διαφωνίες μεταξύ υποστηρικτών των θεωριών των κοινωνικών αναπαραστάσεων, το παράδειγμα των κοινωνικών αναπαραστάσεων έχει γίνει μια επιτυχημένη αναζήτηση στους χώρους των θεωρητικών και εμπειρικών ερευνών. Επίσης, έχει γίνει ειδικά πιο σημαντικό και ως μια εναλλακτική στις πιο υπερισχύουσες παραδόσεις, όπως στην θεωρία της στάσης και των αξιών, όπου η θεωρία των κοινωνικών αναπαραστάσεων έχει γίνει πιο προκλητική και δυνατή απέναντι στον παραδοσιακό τρόπο εισαγωγής υποθέσεων και αποτελεσμάτων, ακόμα και στο θεωρητικό πλαίσιο του ερευνητικού τους προσανατολισμού.

Κατά τον Bridgman P.W. (1972), είναι γεγονός ότι η ύπαρξη των λειτουργικών (εφαρμόσιμων) ορισμών των επιστημονικών όρων, αναπόφευκτα θα βοηθήσει στην συναίνεση μεταξύ των επιστημόνων σε όρους και καταστάσεις που χρησιμοποιούν. Όμως, αφού υφίσταται διαφωνία μεταξύ των διαφόρων κέντρων ερευνών των θεωριών των κοινωνικών αναπαραστάσεων, των στάσεων και αξιών και τα ερευνητικά αποτελέσματα ως συνήθως, εξαρτώνται από τις αποκλίσεις (variations) των λειτουργικών ορισμών των μεθοδολογιών. Οι διαφορές στα ερευνητικά αποτελέσματα εξαρτώνται από μεταβολές στους λειτουργικούς ορισμούς, Bergman, M.M., (1998a, σ.78.) Σε γενικές γραμμές, μπορούμε να πούμε ότι η ύπαρξη αποκλίσεων δεν είναι κάτι αρνητικό, αλλά η ερώτηση είναι, γιατί πρέπει ένας φαινομενικά μη-ικανοποιητικός (dissatisfactory) ορισμός μεθοδολογικά, να παρεμποδίζει έναν τολμηρό ερευνητή, έτσι ώστε να είναι εντάξει με συγκεκριμένα ερευνητικά αποτελέσματα ή να μειώνει την απόσταση μιας μεθοδολογία από μια άλλη.

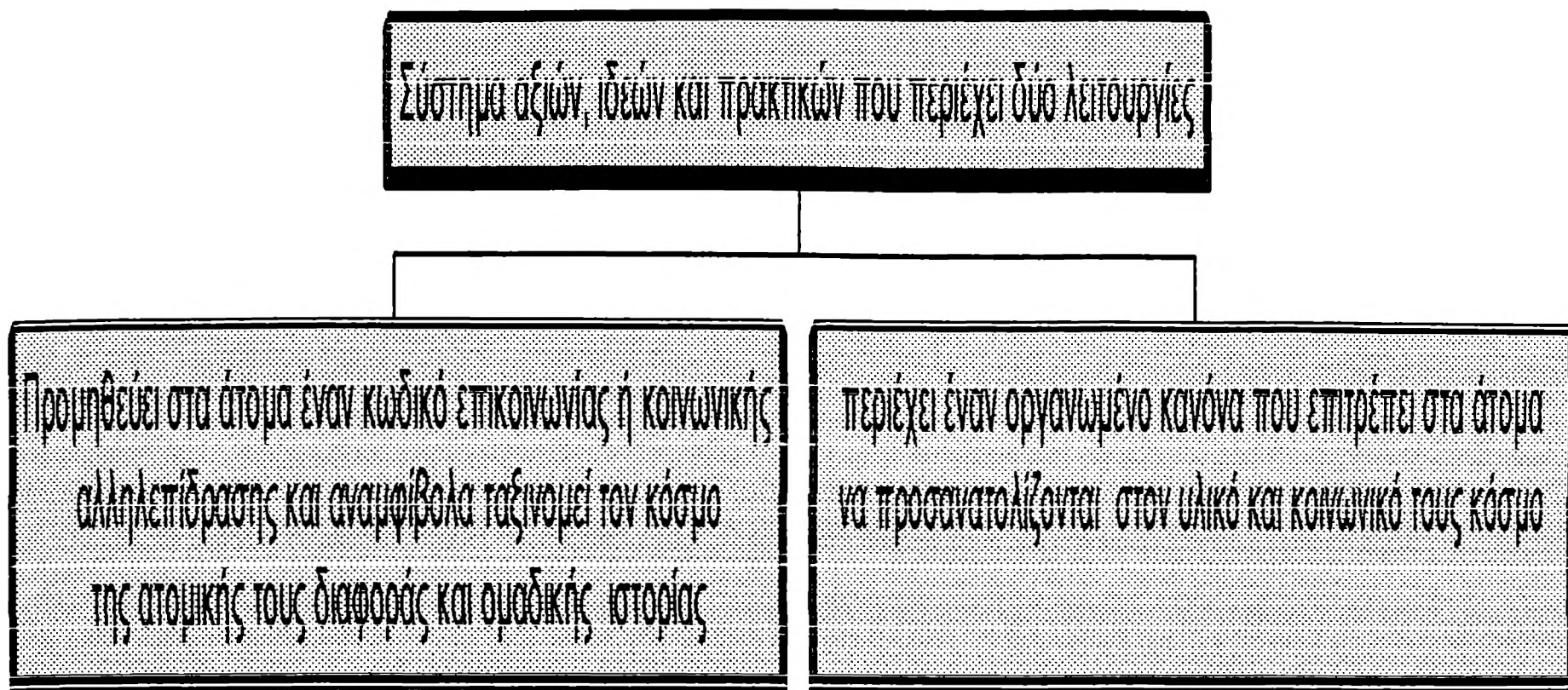
Τούτα τα κολλήματα γενικά μας οδηγούν στην αναξιοπιστία ορισμένων ερευνών. Επίσης, φαίνεται σε γενικές γραμμές ότι η ιδέα της μεθοδολογίας των στάσεων και αξιών έχει γίνει τόσο «τεντωμένη», αφού οι Fishbein & Ajzen

(1972), μέτρησαν περίπου 500 διάφορους ορισμούς της μεθοδολογίας των στάσεων, ενώ οι Van Deth & Scarbroogh(1995), ανέφεραν περίπου 200 διαφορετικούς ορισμούς των αξιών.

4.1. Η ΒΑΣΙΚΗ ΙΔΕΑ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΩΝ

Είναι γεγονός ότι ένας από τους ορισμούς των κοινωνικών αναπαραστάσεων είναι εκείνος του Serge Moscovici (1973), όπου όρισε την κοινωνική αναπαράσταση ως ένα σύστημα αξιών, ιδεών και πρακτικών που έχει δύο κεντρικές λειτουργίες, δηλαδή ως έναν κανόνα που να επιτρέπει στα άτομα να προσανατολίζονται στο υλικό και κοινωνικό τους περιβάλλον και επίσης, που να τους επιτρέπει να επικοινωνούν μεταξύ τους (είτε διατομικά ή διομαδικά), προμηθεύοντάς τους με έναν αναγνωρίσιμο κωδικό επικοινωνίας ή κοινωνικής αλληλοεπίδρασης που αναμφίβολα αυτόματα ταξινομεί την διαφορά του ατομικού τους κόσμου και της ομαδικής ιστορίας (Βλ. πίνακα 4.1). Με τούτη την ιδέα της κεντρικότητας, ο Moscovici δίνει νόημα στο σύστημα των κοινωνικών αναπαραστάσεων. Με άλλα λόγια, σύμφωνα με τούτη την ιδέα, αλλά και με την βοήθεια της επικέντρωσης και αντικειμενοποίησης, οι κοινωνικές αναπαραστάσεις μπορούν να δίνουν νόημα ή να κάνουν κάτι άγνωστο, γνωστό.

1

4.2. Η ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΙΔΕΑ ΤΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ ΤΩΝ ΣΤΑΣΕΩΝ

Ο Bergman (1998b, 1998c), επί της θεωρίας των στάσεων του McGuire (1985) και σε σχέση με τις απόψεις των Wyer (1974), Woelfel & Fink (1980), προσπάθησε να αναλύσει την δυνατότητα ύπαρξης σχέσης μεταξύ στάσεων¹⁶ και αξιών. Εν συντομία, κατά τον McGuire, είναι ολοφάνερο ότι στις περισσότερες από τις εμπειρικές μελέτες, συγκεκριμένες συμπεριφορές λαμβάνονται απόλυτα ως απαντήσεις που εντοπίζουν το «αντικείμενο της σκέψης» στο «μέγεθος της κρίσεως» (dimensions of judgment). Αυτό σημαίνει ότι τα «αντικείμενα της σκέψης» μπορεί να έχουν είτε μια αφηρημένη έννοια ή μια συγκεκριμένη απόδειξη, αλλά οι διαστάσεις των γνώμων ποικίλουν. Οι στάσεις είναι πάντα στάσεις για κάποιον και για κάτι. Και αυτό υποδηλώνει τρία αναγκαία αλληλεξαρτώμενα στοιχεία: Α) το αντικείμενο της σκέψης, που είναι κατασκευασμένο και υπολογισμένο. Αυτό σημαίνει ότι δεν μπορούμε να κάνουμε καμία διανοητική εκτίμηση χωρίς το αντικείμενο, ούτε μπορεί να υφίσταται κανένα αντικείμενο στην συνείδησή μας που να μην

¹⁶ Στάση είναι μια μαθημένη προδιάθεση, ένα συναίσθημα που έχει κάποιος προς ένα αντικείμενο, ένα άτομο ή μια ιδέα που οδηγεί σε μια συγκεκριμένη συμπεριφορά. Επειδή τις μαθαίνουμε τις στάσεις, μπορούμε να τις αλλάξουμε, να τις ξεμάθουμε ή να τις αντικαταστήσουμε με καινούργιες, H.C. Kelman (1961, σ. 57-68).

υπολογίζεται Β) πράξεις κατασκευής και υπολογισμού που δυναμικά επιβάλλονται και απαγορεύονται από την ίδια την ζωή, την αντίληψή μας για την απόλυτη στιγμή και την ιδιοσυγκρασία μας Γ) ο παράγων (Agent), που κάνει την δημιουργική δουλειά και τον υπολογισμό. Αυτό φαίνεται από το γεγονός ότι μερικές φορές, συμπεριφερόμαστε ως αυτόματα που αισθάνονται και βρίσκονται σε συνεχή αλληλεπίδραση με την κουλτούρα, την κοινωνία και τους νόμους. Επίσης, άλλες φορές, αντιδρούμε σε ασαφείς καταστάσεις (Ambiguous situations), όπου είτε δεν συμφωνούμε με τους νόμους (rules) που περιέχουν, είτε δεν γνωρίζουμε τους νόμους που μας ελέγχουν.

Σε γενικές γραμμές, θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι μια στάση αποτελεί μια γνωστική δημιουργία (Cognitive construction) που είναι αποτελεσματικά (effectively) υπολογισμένη από το παράγων υποκείμενο της στάσης. Επομένως, μια στάση μπορεί να δημιουργείται, αλλά δεν μπορεί να μοιραστεί μεταξύ των μελών μιας ομάδας. Ο,τιδήποτε μπορούμε νοητικά να κατανοήσουμε, μπορεί να είναι το «αντικείμενο της σκέψης» μας, που συνήθως συνδέεται άμεσα με την στάση μας. Όμως, ο,τιδήποτε μπορούμε νοητικά να κατανοήσουμε δεν μπορεί να είναι κοινωνική αναπαράσταση. Παραδείγματος χάριν, μπορεί ένας άνδρας να διαμορφώσει μια στάση για μια κοπέλα που συνάντησε στο λεωφορείο το πρωί. Η κοπέλα όμως δεν μπορεί να μελετηθεί ή να παρουσιαστεί ως μια κοινωνική αναπαράσταση, επειδή δεν αποτελεί μέρος της καθολικά αποδεκτής αντίληψης (consensual universe). Όμως, η στάση μας μπορεί να είναι πάρα πολύ επηρεασμένη από τις κοινωνικές αναπαραστάσεις που έχουμε, εξ' αιτίας της θέσης μας σε συγκεκριμένο χρόνο, χώρο και κοινωνία. Αυτό σημαίνει ότι σε πολλές ασήμαντες καταστάσεις, είναι δυνατόν η στάση μας απέναντι στους άλλους (δι-ατομική διάσταση) να συμπεραίνεται από την μελέτη των κοινωνικών αναπαραστάσεων, Bergman (1998a,σ.79). Αν και πολλοί μελετητές κριτικάρουν την ιδέα ότι στην μελέτη της στάσης πολλοί έχουν υπερτονίσει το άτομο και την ατομική διαδικασία, έχουν σχεδόν παραμελήσει είτε την κοινωνική δομή, είτε τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις. Επίσης, πολλοί άλλοι έχουν κατηγορηματικά τονίσει τις κοινωνικές διαστάσεις των στάσεων, δείχνοντάς τις ως «γνωστικές» και «κοινωνικές στάσεις» και ως ένα αντικείμενο προς μελέτη CF: Fraser, (1994); Jaspars & Fraser, (1984). Στην

ουσία, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι, παρά το γεγονός ότι οι διάφορες σχολές έχουν διαφορετικά ενδιαφέροντα και σκοπούς στην μελέτη των στάσεων, σπάνια όμως, βλέπει κανείς την στάση να υφίσταται εκφραστικά ανεξάρτητη ή αποσπασματικά εκτός περιεχομένου (Context-independent).

4.3. Η ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΙΔΕΑ ΤΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ ΤΩΝ ΑΞΙΩΝ

Κατά τους Schwartz & Bilsky (1987), Schwartz (1997), τα κύρια χαρακτηριστικά των αξιών είναι τα κάτωθι: **A)** Αποτελούν σχετικά σταθερές πεποιθήσεις που είναι συγκινησιακά φορτισμένες **B)** αφορούν μείζονες σκοπούς της ζωής και γενικούς κανόνες συμπεριφοράς που υποστηρίζουν τους σκοπούς αυτούς **Γ)** αξίες που υπερβαίνουν συγκεκριμένες ενέργειες και καταστάσεις, αλλά τις συνδέει το περιεχόμενό τους **Δ)** αξίες που καθοδηγούν την αντίληψη, την εκτίμηση και την συμπεριφορά μας. Επίσης, οι αξίες μπορεί να είναι τρόποι (modes) ζωής, όπως ο «ατομισμός», μέσα (means) της ζωής, όπως η «σκληρή δουλειά» ή σκοπός (ends), όπως ο «προσωπικός πλούτος» (Kluckhohn, 1951). Υφίσταται μια άλλη θεμελιώδης διάκριση μεταξύ της ιδεώδους αξίας (ideal value) και της πραγματικής αξίας (real value), π.χ. στην περίπτωση «σκληρής δουλειάς που κάνει κανείς για τον εαυτό του», μπορεί να μοιράζεται με τους άλλους και παράλληλα να αποτελεί μια ιδεώδη αξία, ενώ «μια άλλη δουλειά που αποσκοπεί σε μια ικανοποιητική χρηματική αποζημίωση», μπορεί να αποτελεί μια πιο περίοπτη (salient) αξία στην καθημερινή εργασιακή δραστηριότητα.

Φαινομενικά αντιφατικές αξίες (Inconsistent values), όπως η ατομική αυτονομία και ο κολεκτιβισμός, μπορεί να συντρέχουν, ενώ το περιεχόμενο μιας συγκεκριμένης κατάστασης (situational context) μπορεί να ευνοεί την υπεροχή της μιας έναντι της άλλης. Οι αξίες είναι τόσο σημαντικές για την ένταξη κάποιου μέλους μιας ομάδας, ώστε η μελέτη τους θεωρείται αναγκαία στην κατανόηση της λειτουργίας των ομάδων, Alain Bianchet et al., (1997); Schwartz, (1992;1997); Hofstede, (1980).

Κατά τον Campbell (1963), τα τρία παραδείγματα των κοινωνικών αναπαραστάσεων, στάσεων και αξιών μπορεί να θεωρούνται ως «επίκτητες

διαθέσεις συμπεριφοράς» (acquired behavioral dispositions), π.χ., συγκεκριμένες ανθρώπινες πράξεις, όπως είναι η διαδικασία αξιολόγησης ή η επίδρασή μας επάνω σε ένα συγκεκριμένο αντικείμενο. Επομένως, «οι διαθέσεις συμπεριφοράς» (behavioral dispositions) είναι ενέργειες που καθοδηγούν την ανθρώπινη αντίληψη, την κοινωνική κατηγοριοποίηση, την οργάνωση ή ακόμα και την προτίμηση κλπ. Επίσης, κατά την έννοια της ανθρώπινης κοινωνικοποίησης, σχεδόν όλες οι διαθέσεις συμπεριφοράς (behavioral dispositions) είναι «αποκτούμενες», **CF:** Lazarsfeld, Berelson, & Gaudet, (1968); Campbell, D.T., (1963). Και αυτό έχει ως συνεπεία, η κοινωνική αναπαράσταση των στάσεων και αξιών να είναι δυναμικά διαμορφωμένες από την ιστορία μας στο παρελθόν.

4.4. ΔΙΑΦΟΡΑ ΜΕΤΑΞΥ ΣΤΑΣΗ, ΑΞΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗ

Η συμπεριφορά αποτελεί θέση απέναντι σε κάτι αφηρημένο ή συγκεκριμένο και μπορεί να είναι σταθερή ή σε μεγάλο βαθμό εξαρτημένη από το πλαίσιο της. Οι αξίες αφορούν τρόπους, μέσα ή στόχους (με αναφορά σε συλλογικό σκοπό). Αντίθετα, η κοινωνική αναπαράσταση είναι το σύστημα που μεταμορφώνει το άγνωστο σε κάτι γνώριμο και αφομοιώσιμο, που εγείρει αξίες και συμπεριφορές, ενώ συγχρόνως έχει πλαστεί απ' αυτές. Ασχολείται με την υποκειμενική πραγματικότητα, όπως αυτή πλάθεται από την αντικειμενική «άγνωστη» πραγματικότητα. Σε γενικές γραμμές, μπορούμε να πούμε ότι στην μελέτη των ΚΑ, εξετάζουμε τον τρόπο με τον οποίο τα άτομα συγκλίνουν στον τρόπο σκέψης τους, ενώ αναπαριστούν κάτι, με σκοπό να αφομοιώσουν μια αφηρημένη έννοια, στον εργασιακό χώρο, στο σπίτι ή στην κοινωνία γενικά.

Κατά τον Μπεργμάν, τα σημερινά άτομα δεν είναι απλώς αυτόματα (automatons) κάποιων πολιτισμικών δομημένων εννοιών (Cultural meaning structure),¹⁷ αλλά μέχρι ένα σημείο, είναι ενεργητικοί επεξεργαστές (energetic

¹⁷CF: CULTURE (Πολιτιστικό μόρφωμα): Στο «τεχνικό» επίπεδο μπορεί κανείς να πει ότι, η έννοια αυτή αποτελεί μια από τις θεμελιακές έννοιες των κοινωνικών και ανθρωπιστικών επιστημών, όπως αποτελεί για π.χ., η μάζα για τη Φυσική, η ταχύτητα των χημικών αντιδράσεων για τη Χημεία ή η εξέλιξη για τη Βιολογία. Τα όριά του παραλλάσσουν ανάλογα με τη θεωρητική και την πρακτική δεοντολογία κάθε επιστημονικού κλάδου. Π.χ., στην ανθρωπολογική προοπτική, θεωρείται ως ιστορικό προϊόν, περιλαμβάνει ιδέες, στερεότυπους και γνώμονες ενέχει το στοιχείο της επιλογής,

processors) της πληροφόρησης. Γι' αυτό συνετό θα ήταν να μελετούνται αρχικά οι συνθήκες, κάτω από τις οποίες αξίες και κοινωνικές αναπαραστάσεις καθοδηγούν και καθορίζουν τις σκέψεις μας και την συμπεριφορά μας και τις συνθήκες κάτω από τις οποίες μπορούμε να υπερκεράσουμε τις καθορισμένες αυτές γραμμές. Δεύτερον, η συμπεριφορά μπορεί να είναι προϊόν διαφόρων αξιών, ενίοτε δε προϊόν ψυχολογικών διεργασιών ή της πίεσης των εκάστοτε συνθηκών, όπου το άτομο υποχρεούται, για να συνυπάρχει ενεργητικά, να επινοήσει νοήματα υπό αυτές τις συνθήκες, χωρίς να παραπέμπουν αναγκαία σε κάποια συγκεκριμένη αξία. Επομένως, με άλλα λόγια, ενώ οι στάσεις μας πολύ συχνά είναι προϊόν μιας δομικής αξίας (value structure), μερικές φορές, ειδικά όταν υφίστανται συγκρουόμενα κανονιστικά αιτήματα, είτε από συγκρουόμενες αξίες ή από μια απόκλιση στις κοινωνικές αναπαραστάσεις, αναγκαζόμαστε να κατανοήσουμε τις τρέχουσες απαιτήσεις. Δράση περιορισμένου παράγοντα (Limited agency) έχουμε στην περίπτωση μιας πολλαπλής ομαδικής ένταξης (Multiple group membership), δηλαδή όταν ένα άτομο ανήκει ταυτόχρονα σε παραπάνω από μια ομάδες, όπου η εκάστοτε ομάδα έχει διαφορετικές κανονιστικές κατευθυντήριες γραμμές (Guidelines), ή όταν δεν υπερτερεί καμία κανονιστική κατευθυντήρια γραμμή. Επίσης, σε μια κατάσταση όπου «ιδεατοί νόμοι» (Ideal norms)¹⁸ έρχονται σε σύγκρουση με τους κρατικούς «πραγματικούς νόμους» (state's real laws). Οπότε, μια τέτοια κοινωνική αναπαράσταση ή συγκεκριμένη σειρά αξιών μπορεί, όχι πάντα, να βαρύνει στις σκέψεις ή ενέργειες του ατόμου. Εδώ χρειάζεται να αναφέρουμε το γεγονός ότι πολλοί μελετητές των στάσεων, αναγνωρίζοντας το πρόβλημα ότι το παράδειγμά τους δεν συνυπολόγιζε τις κοινωνικές επιδράσεις στην διαμόρφωση της συμπεριφοράς, πρότεινε την διάκριση μεταξύ «ατομικής» και «συλλογικής» στάσης ή «κοινωνικής» συμπεριφοράς.

μαθαίνεται και μεταβιβάζεται. Επίσης, βασίζεται στη συμβολική τάξη και αποτελεί αφαίρεση από τις συμπεριφορές και τα αποτελέσματά τους. Σύμφωνα με άλλη προοπτική, το πολιτιστικό μόρφωμα αποτελεί προϊόν συλλογικό και ασυνείδητο και είναι δυνατό στο επίπεδο της γλώσσας, των συμβολικών και των σημαινουσών πρακτικών, των τεχνολογιών, του θεσμικού πλαισίου, των σχημάτων επικοινωνίας, των τρόπων γνώσης, του συστήματος συσσώρευσης, της τέχνης, των κανόνων δράσης, των αντιλήψεων για το χρόνο, το χώρο και τη φύση. βλ. επίσης :Kluckhohn C. et al. (1952), Αγραφιώτης Δ. (1987, σ.89).

¹⁸ Exodus 20:14 Thou shall not commit adultery. CF: Leviticus 20:10; Deut.5:18; Proverbs6; 32; Jerem.3:8-9.

Επίσης, μελετητές των αξιών, αναγνωρίζοντας και αυτοί ότι το παράδειγμά τους δεν συνυπολόγιζε τις ενδομαδικές διαφορές, πρότεινε την διάκριση μεταξύ «κοινωνικών» και «ατομικών» αξιών ή «περιφερειακών» και «κεντρικών» αξιών. Μελετητές των κοινωνικών αναπαραστάσεων, έχοντας κατά νου όλ' αυτά τα προβλήματα, μερικές φορές προτείνουν την διάκριση μεταξύ «ατομικών» και «κοινωνικών» αναπαραστάσεων, με σκοπό το τελικό παράδειγμα να είναι όσο γίνεται πιο αντιπροσωπευτικό.¹⁹

Συμπερασματικά, ο Bergman (1998b,1998c), υποστηρίζει ότι αν και οι κοινωνικές αναπαραστάσεις, οι συμπεριφορές (ή η στάση μας) και οι αξίες έχουν διαφορετικούς σκοπούς, υπάρχει αλληλοκάλυψη ουσίας και κατά συνέπεια μπορούν και οι τρεις να συνεισφέρουν στην δημιουργία ενός, κατά το δυνατόν, αντιπροσωπευτικότερου παραδείγματος. Η επιλογή όμως του παραδείγματος πρέπει να έχει σαν γνώμονα την εξυπηρέτηση του σκοπού του ερευνητή και του αντικειμένου της έρευνας και να μην βασίζεται στην πεποίθηση ότι κάποιο παράδειγμα είναι μοιραία ανώτερο από κάποιο άλλο.

¹⁹Ένα καλό παράδειγμα είναι στην μελέτη του ατομισμού ως αντικείμενο συμπεριφοράς. Είναι γεγονός ότι, το μεγαλύτερο διάστημα της ζωής μας το διανύουμε ενταγμένοι σε ομάδες. Αυτή η ένταξη αποτελεί κύριο χαρακτηριστικό του ανθρώπινου είδους. Ο ρόλος των ομάδων είναι καθοριστικός για το άτομο, μέσα σ' αυτές διαμορφώνεται και διαπλάθεται από την κοινωνία στην οποία ζει. Εξάλλου, διαμορφώνοντας έτσι τα μέλη της η κοινωνία αναπαράγεται με τα χαρακτηριστικά που εξασφαλίζουν τη διαίωσή της. Αυτή η διαμόρφωση των ατόμων μέσω των ομάδων ονομάζεται κοινωνικοποίηση (socialization), που σε ατομικό επίπεδο συντελείται μέσα από μια διπλή διαδικασία: α) την **προσωποποίηση** (personalization), -η διαδικασία κατά την οποία το άτομο γίνεται «πρόσωπο», ή η διαδικασία δια της οποίας ένα κοινωνικό -πολιτιστικό σύστημα διαμορφώνει το πνεύμα των μελών του, Bruner, J, (1991). Με άλλα λόγια, η διαδικασία κατά την οποία ένα ανθρώπινο ον γίνεται σαν τα άλλα και ανάμεσα σ' άλλα, και παρόμοιο με αυτά χωρίς να είναι αυτά (οι άλλοι), ένα εγώ ανάμεσα σε άλλους εαυτούς. β) την **εξατομίκευση** (individuation), μια διαδικασία κατά την οποία ένα πρόσωπο καθίσταται μοναδικό σε σχέση με τους άλλους, Alain B. et al., (1997). Αυτή η διπλή διαδικασία της κοινωνικοποίησης είναι συνεχώς, η κυρίαρχη προσωποποίησης στα παιδικά χρόνια, αποτελεί απαραίτητα την προϋπόθεση για την εξατομίκευση. Επομένως, στην ενσωμάτωση του κάθε ατόμου σε μια ομάδα, αυτή η διπλή διαδικασία της κοινωνικοποίησης παίζει ένα σημαντικό ρόλο. π.χ. όταν το άτομο δηλώνει κατηγορηματικά ότι προτιμάει να δουλεύει μόνος παρά με την ομάδα, ή στην λήψη αποφάσεων, προτιμάει να παίρνει αποφάσεις μόνος, χωρίς να ζητάει την συγκατάθεση των άλλων, ή να έχει την τάση να είναι ανεξάρτητος από το κοινωνικό περιβάλλον του κλπ. Επίσης, για να καταλάβει κανείς πως δουλεύει αυτό μπορούμε να κάνουμε μια σύγκριση των περιεχομένων των οικογενειακών νόμων (family norms) μεταξύ ατόμων από των «ατομιστικών χωρών» (Individualistic countries) και «συλλογικών χωρών» (Collective countries), όπου στην εξακρίβωση του στοιχείου του ατομισμού ως μια κοινωνική αναπαράσταση, είναι δυνατόν να καταλάβουμε την γενική ιδέα από τα σχόλια (Annotating) των ανθρώπων, τα οποία μπορούν ταυτόχρονα να μας υποδηλώνουν (connotatively), κάτι άλλο πέραν της κύριας έννοιας του υπό συζήτηση όρου, π.χ., το πως σκέπτονται ενώ αναπαρασταίνουν κάτι. Αυτό σημαίνει η ένταξή μας σε μια κοινωνική ομάδα εξαρτάται από πολλούς παράγοντες που ξεκινάνε από το τι ομάδα είναι αυτή, μέχρι στο οτιδήποτε χρειάζεται να είναι κανείς μέλος της κλπ. Bergman M.M. (1998a,σ.81), Alain Blanchet et al. (1997, σ.25). Βλ. Επίσης: Bergman Manfred Max (1998a, σπ, σ.81), Alain Blanchet et al. (1997, σ.25).

ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ
ΕΑΥΤΟΥ (SELF PRESENTATION), Erving
Goffman's (1959)

Η ανθρώπινη αναζήτηση για την αυτογνωσία και την αυτό-εκτίμηση (Self-esteem) έχει προσπαθήσει να μας περιγράψει τον εσωτερικό μας εαυτό. Το «πορτρέτο» δεν θα είναι πλήρες, αν δεν το επενδύσουμε με μια συμπεριφορά που να εκφράζει τον κοινωνικό μας εαυτό. Οι περισσότεροι από μας ανησυχούν, μέχρι ένα σημείο, για την εικόνα που παρουσιάζουν στους άλλους. Όμως, η πληροφορία που μεταφέρουμε είτε σε ένα εξωτερικό ακροατήριο, είτε στον εαυτό μας μπορεί να είναι συνειδητή ή ασυνείδητη, ακριβής ή παραπλανητική.

Ο Erving Goffman, (1959) ήταν ένας από τους πρώτους επιστήμονες που επεχείρησαν να αμφισβητήσουν το γεγονός ότι η ζωή είναι σαν θεατρικό έργο, όπου ο καθένας μας παίζει κάποιες γραμμές ενός θεατρικού σεναρίου. Κατ' αυτόν, καθένας από εμάς υιοθετεί ένα πρόσωπο ή μια κοινωνική ταυτότητα, που οι άλλοι μας βοηθούν να διατηρήσουμε. Η θεωρία του Goffman έχει βοηθήσει πάρα πολύ τους κοινωνικούς ψυχολόγους να μελετήσουν καλύτερα την αναπαράσταση του εαυτού CF: Tedeschi, (1981), Leary et al., (1990), Schienker et al., (1992).

5.1. ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΕΑΥΤΟΥ

Καταρχήν, κάποιος μπορεί να ρωτήσει αν κατά την στιγμή που καλούμαστε να κάνουμε μια αναπαράσταση του εαυτού μας, ο τρόπος που ακολουθούμε μπορεί να παίζει ρόλο στην γενική μας στάση και στην αλλαγή της, με άλλα λόγια, αν μπορούν τα συναισθήματά μας να καθορίζουν τον τρόπο που σκεπτόμαστε και αντιδρούμε και τανάπαλιν, Patty Hearst, (1974). Κατά την άποψη του Irving Janis (1968), επιτυγχάνεται μεγαλύτερη αλλαγή στάσης όταν η αλλαγή αυτή είναι εμπνευσμένη από την δική μας βούληση απ' ό,τι όταν η αλλαγή προέρχεται από την στιγμή που κάποιος εκτίθεται παθητικά σε μια πειστική επικοινωνία, βλ.επίσης: Sharon, S.B et al. (1996, σ.397).

Γενικά μπορούμε να πούμε ότι, υπάρχουν δύο μορφές αναπαράστασης του εαυτού, που εξυπηρετούν δύο βασικά κίνητρα: α) η στρατηγική αναπαράσταση, που αναφέρεται στις προσπάθειές μας να σχηματίσουμε αυτό που οι άλλοι σκέπτονται για μας, με σκοπό να αποκτήσουμε δύναμη, επιρροή, συμπάθεια ή αποδοχή, ή αυτό που σκεπτόμαστε εμείς για τον εαυτό μας, β) η αυτοεπιβεβαίωση, που αναφέρεται στις προσπάθειές μας να πείσουμε τους άλλους να μας βλέπουν όπως εμείς αντιλαμβανόμαστε πραγματικά τον εαυτό μας.

Οι ταυτότητες που παρουσιάζουν τα πρόσωπα διαφέρουν από άτομο σε άτομο και από την μια κατάσταση στην άλλη, Leary, et al.,(1990), υφίστανται, εν τούτοις, δύο σκοποί στρατηγικής αναπαράστασης του εαυτού, με εξαιρετικά κοινά σημεία, η ευνοιοκρατία (ingratiation or favoritism) και η αυτό-προαγωγή (Self-promotion).

5.1.2. Η ΕΥΝΟΙΟΚΡΑΤΙΑ

(Ingratiate or favoritism) είναι μια διαδικασία που περιγράφει τις πράξεις μας που πηγάζουν από το κίνητρο να γινόμαστε αρεστοί στους άλλους και να κερδίζουμε την εύνοιά τους, π.χ., με διάφορους τρόπους (είτε αρνητικά ή θετικά), με ένα χαμόγελο, καταφατικό νεύμα του κεφαλιού, γλυκούς τρόπους, φιλοφρονήματα, τιμωρία ή κολακεία, προσπαθούμε να σχηματίσουμε εντυπώσεις, με σκοπό να κερδίσουμε τους άλλους ή να τους επηρεάσουμε, έτσι ώστε να προσεταιριστούμε την εξουσία ή την συμπάθειά τους, π.χ. σε μια πολιτική καμπάνια ή εκστρατεία ή στα δικαστήρια, όπου ο ομιλητής σαγηνεύει το ακροατήριο με την ρητορική του δημαγωγία. Μοναδικός σκοπός είναι να παρουσιασθούμε αγαπητοί, αρμόδιοι και ικανοί, ηθικοί, επικίνδυνοι ή αβοήθητοι, Shanon, S.B., et al.,(1996,οπ.,σ72).

Οι άνθρωποι, με την χρήση της μη-λεκτικής συμπεριφοράς, πάντοτε προσπαθούν να διαχειρισθούν την αυτοπαρουσίασή τους, DePaulo (1992,σ.203), π.χ. στην ενδοομαδική ευνοιοκρατία (intra-group favoritism) όπου η συμπεριφορά μας συνίσταται στην εύνοια των μελών της «ενδο» ομάδας μας εις βάρος των μελών της «εκτός»ομάδας, Tajfel (1981), Mori D. et

al. (1987, σ.702), Pliner P. et al. (1990, σ.254). Επίσης, οι μελετητές έχουν αποδείξει ότι πολλές μελλονύμφες, στο τραπέζι του πρώτου τους ραντεβού, προσπαθούν να μη τρώνε πολύ μπροστά στους μέλλοντες γαμπρούς μόνο και μόνο για να χαρακτηρισθούν ως κατάλληλες νύμφες.

51.3. Η ΑΥΤΟΠΡΟΑΓΩΓΗ

(Self-promotion), είναι μια διαδικασία που περιγράφει την κίνησή μας, με κίνητρο την αναγνώριση και τον σεβασμό εκ μέρους των άλλων για την ικανότητά μας, Arkin, (1981, σ.333); Jones, et al.,(1982). Είναι γεγονός ότι, όταν κάποιος θέλει οι άλλοι να θαυμάσουν την ικανότητά του, προσπαθεί πρώτα να τους εντυπωσιάσει, λέγοντας καλά λόγια για τον εαυτό του και μετά κάνει δημοσίως επίδειξη των γνώσεών του, της κοινωνικής του θέσης και των επιτευγμάτων του, Jones, (1964). Τα άτομα αυτά χαρακτηρίζονται ομφαλοσκοπούντες (self-absorbed) και καυχησιάρες και συνήθως προκαλούν την αντιπάθεια των άλλων, Godfrey et al. (1986), Aloise-Young (1993, σ.201), Jones E.E. (1964), Kasasin (1996, σ.72).

Επιφανειακά, φαίνεται εύκολη η επίτευξη του σκοπού μας, αλλά συνήθως το αποτέλεσμα δεν είναι πάντοτε το αναμενόμενο. Υπάρχουν, μάλιστα, περιπτώσεις, όπου στην προσπάθειά μας να παρουσιάσουμε μια εντυπωσιακή δημόσια εικόνα του εαυτού μας, μπορεί να υιοθετήσουμε επικίνδυνα πρότυπα συμπεριφοράς, προκαλώντας πολλαπλά προβλήματα, π.χ., όπως ο κίνδυνος εξάπλωσης του AIDS (HIV), όταν άνδρες διστάζουν να αγοράζουν προφυλακτικά ή να μιλήσουν ανοικτά με τις σεξουαλικές συντρόφους τους, ή διαταραγμένης διατροφής, όπου γυναίκες ακολουθούν εξαντλητικές δίαιτες, παίρνουν αμφεταμίνες, καθαρικά, με σκοπό την διατήρηση της σιλουέτας τους ή ο κίνδυνος πρόκλησης ατυχημάτων, όταν νεαροί οδηγούν επικίνδυνα επιδιώκοντας να φανούν ατρόμητοι.

5.2. Η ΑΥΤΟΕΠΙΒΕΒΑΙΩΣΗ (Self-verification) Ή Υποτακτικότητα (submissiveness)

Κατά τον William Swann (1987, σ.1038), οι άνθρωποι έχουν το κίνητρο να επιβεβαιώνουν την ύπαρξή τους (ή self-concept) στα μάτια των ανθρώπων που τους περιβάλλουν. Η διαδικασία της αυτοεπιβεβαίωσης έχει να κάνει με την επιθυμία μας να μας βλέπουν οι άλλοι «όπως ακριβώς θέλουμε εμείς». Κατά την άποψη του William Swann (1987, σ.73), τα άτομα επιλεκτικά ανακαλούν και αποδέχονται στοιχεία της προσωπικότητας που επιβεβαιώνουν την αντίληψη για τον εαυτό τους. Πολλές φορές προσπαθούν ποικιλοτρόπως να διορθώσουν την «λανθασμένη» εικόνα που είχαν διαμορφώσει οι άλλοι γι' αυτούς, μόνο που κάποια στιγμή συνειδητοποιούν ότι αυτοί έκαναν λάθος, καθώς ήταν επηρεασμένοι από την λανθασμένη εικόνα (self-concept) που είχαν διαμορφώσει οι ίδιοι για τον εαυτό τους.

Επομένως, κατά τον Swann et al. (1982, σ.59-66), όταν τα υποκείμενα θεωρούν ότι μια κριτική ενισχύει την εικόνα για τον εαυτό τους, την δέχονται. Όταν όμως συμβαίνει το αντίθετο, προσπαθούν με πολλούς τρόπους να αποδείξουν τις ιδέες των άλλων λανθασμένες. Άνθρωποι που θεωρούσαν τους εαυτούς τους αυταρχικούς, παρ' ότι έφεραν την εικόνα του υποχωρητικού (submissive self image), μετά που συνειδητοποίησαν τον εαυτό τους, έγιναν πιο κατηγορηματικοί από ποτέ, ενώ, άλλοι που θεωρούσαν αρχικά τους εαυτούς τους υποχωρητικούς, ενώ οι άλλοι τους θεωρούσαν αυταρχικούς (self dominated image), μεταγενέστερα έγιναν ακόμα πιο υπάκουοι (docile).

Γενικά μπορεί κανείς να πει ότι η αυτοεπιβεβαίωση φαίνεται να είναι επιθυμητή. Όμως μπορεί κανείς να αναρωτηθεί, όταν ένα άτομο έχει αρνητική εικόνα για τον εαυτό του, θα θέλει οι άλλοι να μοιραστούν τούτη την αρνητική εντύπωση μαζί του; Ο Swann λέει ότι πρέπει να αναγνωρίζουμε ότι όλοι έχουμε ελαττώματα και αδυναμίες. Αλλά, το ερώτημα είναι αν πράγματι έχουμε το θάρρος να κρίνουμε τον εαυτό μας και να αποκαλύπτουμε τις αδυναμίες μας δημόσια και να αντέχουμε τον πόνο της ντροπής; Επίσης, τι γίνεται όταν η επιθυμία μας για αυτοεπιβεβαίωση συγκρούεται με την θέλησή

μας για υπερτίμηση (enhancement); Ψάχνοντας για απαντήσεις σε όλες αυτές τις ερωτήσεις, ο Swann et al (1992, σ.392) παρουσίασαν μια έρευνα που βασίστηκε σε απαντήσεις επί ερωτηματολογίων επάνω στην αυτοεπιβεβαίωση και ζητούσε από κάθε υποκείμενο να επιλέξει τον σύντροφο που θεωρούσε ότι θα επιβεβαίωνε πιο πολύ την εικόνα του (self-concept) (Βλ. ΙΣΤΟΓΡΑΜΜΑ 5.2). Τα αποτελέσματα απέδειξαν ότι τα υποκείμενα που είχαν θετική εικόνα για τον εαυτό τους, ήθελαν κάποιον που επιβεβαίωνε την θετική τους εικόνα, ενώ εκείνοι που είχαν αρνητική εικόνα για τον εαυτό τους (self-concept) προτίμησαν σύντροφο που επιβεβαίωνε την αρνητική τους εικόνα βλ. ΙΣΤΟΓΡΑΜΜΑ 5.2. Τα υποκείμενα ζητούσαν την αυτοεπιβεβαίωση από την σχέση τους με τον «σύντροφο του εργαστηρίου», κάτι που σημαίνει ότι, στην πραγματικότητα, θα ήθελαν να έχουν έναν τέτοιο σύντροφο.

Σε μια άλλη μελέτη, σε παντρεμένα ζευγάρια, άνδρες και γυναίκες απάντησαν ξεχωριστά ερωτηματολόγια για την εικόνα που έχουν για τον εαυτό τους, τον σύζυγο και την δέσμευσή τους στα πλαίσια του γάμου. Αναμενόμενο ήταν ότι τα άτομα που είχαν μια θετική εικόνα για τον εαυτό τους, προτιμούσαν δέσμευση με τον σύντροφο που τους εκτιμούσε ευνοϊκά, ενώ οι άλλοι με αρνητική εικόνα για τον εαυτό τους προτιμούσαν δέσμευση με τον σύντροφο που τους αντιμετώπιζε με μη ευνοϊκό τρόπο, Swann et al., (1992).

Τελικά, η έρευνα αυτή απέδειξε το γεγονός ότι, σε γενικές γραμμές, τα άτομα εξέφραζαν την επιθυμία να μάθουν περισσότερα για τις θετικές τους, παρά για τις αρνητικές τους πλευρές, Sedikides, (1993). Είναι γεγονός ότι στην ζωή μας πάντα θέλουμε να δίνουμε καλή εντύπωση, αλλά θέλουμε συγχρόνως η εντύπωση που οι άλλοι έχουν για μας να συμβιβάζεται με την εικόνα που έχουμε εμείς για τον εαυτό μας (self-concept).

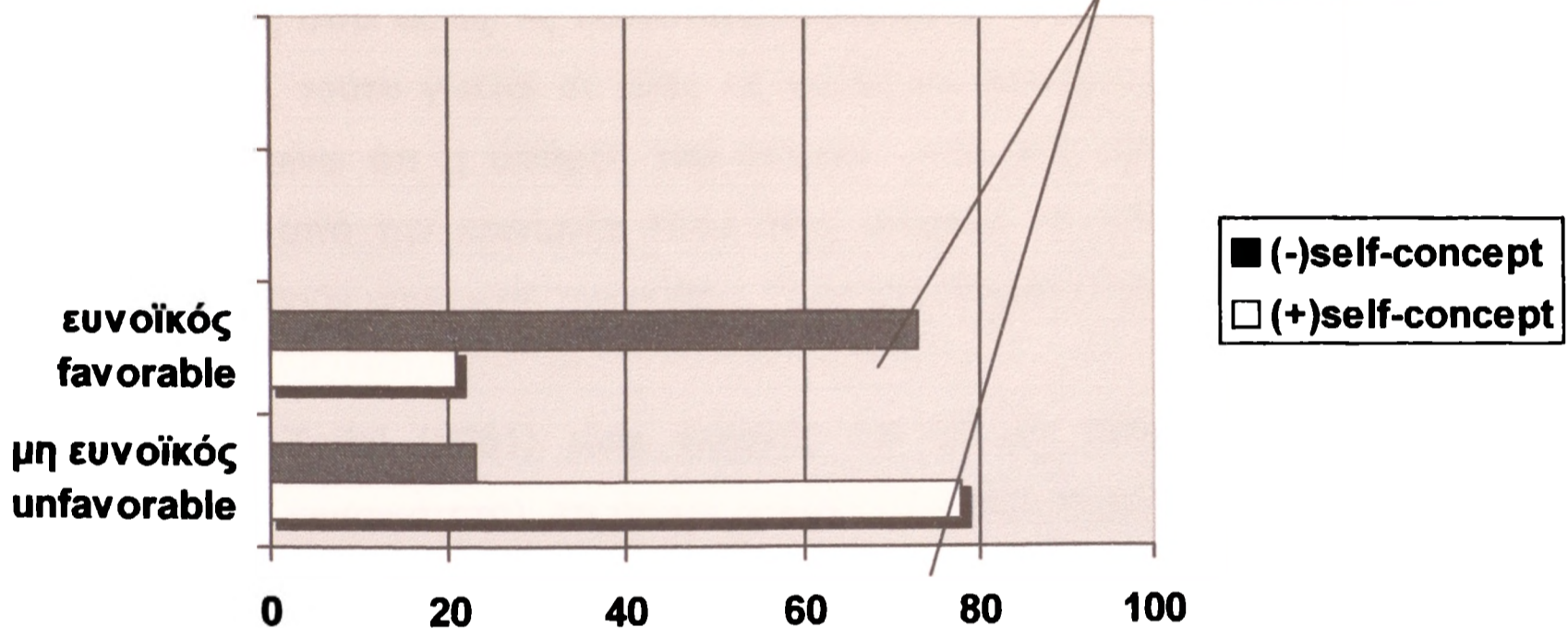
ΙΣΤΟΓΡΑΜΜΑ (5.2)

Εαυτό-επιβεβαίωση (self-verification)

Ποια είναι σημαντικότερη, η εαυτό επιβεβαίωση ή η υπερτίμηση του εαυτού : (swann et al., 1992)²⁰

	ΜΗ ΕΥΝΟΪΚΟΣ (δυσμενώς) (Unfavorable)	ΕΥΝΟΪΚΟΣ (Favorable)
Αρνητική εικόνα του εαυτού (-)	78%	22%
Θετική εικόνα του εαυτού (+)	27%	73%

Σύμφωνα με την έρευνα, τα υποκείμενα προτιμούν τον σύντροφο που θεωρούν ότι θα επιβεβαιώνει την αρνητική ή την θετική εικόνα που έχουν για τον εαυτό τους (self-concept).

²⁰ Ποιο είναι πιο σημαντικό: εαυτό-επιβεβαίωση ή εαυτό-υπερτίμηση; [What's more important: self-verification or self-enhancement?] Τα υποκείμενα συμπλήρωσαν μια κλίμακα εαυτό-συνείδησης [self-concept] και κλήθηκαν έπειτα να επιλέξουν έναν συνεργάτη αλληλεπίδρασης από δύο υποκείμενα, ένας, ο οποίος τους είχε αξιολογήσει ευνοϊκά, και ένας άλλος που τους είχε αξιολογήσει δυσμενώς. Όπως παρουσιάζεται, τα υποκείμενα με μια θετική εαυτό-συνείδηση θέλησαν έναν συνεργάτη που τους είδε ευνοϊκά (βλ. την εικόνα επάνω), αλλά εκείνοι με μια αρνητική εαυτό-συνείδηση προτίμησαν κάποιον που τους είδε δυσμενώς [unfavorably] (βλ. την εικόνα επάνω). Σε αυτήν την κατάσταση, η επιθυμία για την εαυτό-επιβεβαίωση [self-verification] εξουδετέρωσε την ανάγκη για την εαυτό-υπερτίμηση [self-enhancement]. Βλ. επίσης: Sharon S. Brehm et al, (1996, σ. 74).

5.3. ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΤΟΥ ΕΑΥΤΟΥ

(Διαπολιτιστική κοινωνική ψυχολογία)

Όλοι οι άνθρωποι γεννιούνται από μια μητέρα και όλοι οι άνθρωποι πεθαίνουν. Η ανάπτυξη και η εξέλιξη, η ικανότητα αναπαραγωγής, η ικανότητα για επικοινωνία, οι ανάγκες, τα αισθήματα, η αντίληψη, η σκέψη και άλλα εσωτερικά βιώματα, η γλώσσα, η κίνηση και η απασχόληση με υλικά μέσα, είναι όλα κοινά σε όλους τους ανθρώπους. Δεν υπάρχει άνθρωπος, που να ζει εντελώς απομονωμένος. Όλοι οι άνθρωποι ζουν σε κοινωνία με άλλους. Η κοινωνία είναι ένα περίπλοκο ανθρώπινο κατασκεύασμα που περιλαμβάνει ένα σύμπλεγμα σύνθετων ομάδων και υποομάδων που είναι διαδομένες σε όλη τη γη, π.χ., το παιδί είναι από τη γέννησή του κιόλας ένα μέλος μίας από αυτές τις κοινωνίας(υποομάδες). Κανονικά γεννιέται σε μια οικογένεια, τούτο γίνεται σε όλες τις φυλές και λαούς της γης. Το γεγονός αυτό σημαίνει ότι η ύπαρξη του ατόμου από την αρχή της ζωής του εξαρτάται από την κοινωνία όπου όλες ανάγκες του ατόμου μπορούν να ικανοποιηθούν μόνο από την ομάδα, Charlotte Bühler,(1959,σ.16, 106).

Κατά τον Tajfel (1981) είναι γεγονός ότι σε μια ατομικιστική πρακτική (κοινωνική κινητικότητα), το άτομο μπορεί να κινητοποιείται να εγκαταλείπει την ομάδα υπαγωγής, από την οποία δεν ικανοποιείται πλέον, για να ενταχθεί ως μέλος σε μια άλλη ομάδα. Επομένως, η μελέτη των σχέσεων μεταξύ των ομάδων στη διαπολιτιστική κοινωνική ψυχολογία προσπαθεί να εντοπίσει τις διαφορές που υπάρχουν και εκδηλώνονται όταν μέλη διαφορετικών ομάδων «αλληλεπιδρούν» - μια διαδικασία που συντελείται σε συνάρτηση με το οικολογικό και εκάστοτε πολιτιστικό πλαίσιο, Παπαστάμου, Σ., et al., (2001,σ.304).

Αν και το ιδιαίτερο αντικείμενο της διαπολιτιστικής ψυχολογίας είναι η μελέτη των γνωστικών διεργασιών, της εξελικτικής πορείας του ανθρώπου, της καθημερινής γνώσης, των κινήτρων, των πεπιοθήσεων και των αξιών, των διομαδικών σχέσεων, των διαδικασιών επιρροής κ.ο.κ. είναι γεγονός ότι όλα αυτά όμως δεν αποτελούν το ιδιαίτερο αντικείμενο ερευνών άλλων επιστημονικών κλάδων, όπως είναι η γνωστική, η εξελικτική, η κοινωνική

ψυχολογία κ.ο.κ. Η απάντηση στο ερώτημα αυτό είναι οπωσδήποτε καταφατική. Επιπρόσθετα, όλα τα παραπάνω φαινόμενα αποτελούν εν γένει αντικείμενα μελέτης της επιστήμης της ψυχολογίας και εξάλλου οι προαναφερθέντες επιστημονικοί κλάδοι μελετούν ήδη τα φαινόμενα αυτά υπό το πρίσμα της επίδρασης του οικολογικού και πολιτισμικού πλαισίου. Η να το πούμε αλλιώς, ακόμα και αν δεν το έκαναν, μπορούν σίγουρα να εντάξουν στις μεταβλητές που μελετούν και τη μεταβλητή οικολογικό και πολιτισμικό πλαίσιο, Παπαστάμου, Σ., et al., (2001,οπ.σ.316).

Επόμενος, η διαπολιτιστική κοινωνική ψυχολογία ορίζεται ως ο κλάδος εκείνος που μελετά την επίδραση του οικολογικού και πολιτισμικού πλαισίου στην ανθρώπινη συμπεριφορά. Δηλαδή, ενδιαφέρεται σε πλαίσιο των οικολογικών και πολιτισμικών ασυναρτησιών, την εύρεση των οικουμενικών πλευρών ή των διαφορών που εκδηλώνονται στην ανθρώπινη συμπεριφορά. Ίμε άλλα λόγια, προσπαθεί να μελετήσει την επίδραση της ανεξάρτητης μεταβλητής πολιτισμικό πλαίσιο πάνω στην εξαρτημένη μεταβλητή ανθρώπινη συμπεριφορά, Παπαστάμου, Σ., et al., (2001,οπ.).

Οι έρευνες στην διαπολιτιστική ψυχολογία, εκτός από τα αντικείμενα της κοινωνικής ψυχολογίας, αφορούν και τη μελέτη άλλων τομέων της ψυχολογίας όπως π.χ., της γνωστικής, και εξελικτικής. Το κύριο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι ερευνητές της διαπολιτισμική κοινωνικής ψυχολογίας σχετίζεται με την ίδια τη μέτρηση της ανθρώπινης συμπεριφοράς όπως αυτή εκδηλώνεται στα πλαίσια των διάφορων κοινωνιών και πολιτισμών. Πιο συγκεκριμένα, αληθεύει το γεγονός ότι ο ψυχολόγος που εκπονεί μια έρευνα σε ένα πολιτισμικό πλαίσιο διαφορετικό από το δικό του θα αντιμετωπίζει προβλήματα με τη γλώσσα, τη σωστή κατανόηση και καταγραφή των νοημάτων, αλλά ακόμα και με την ίδια τη σύγκριση των νοημάτων, επειδή τα σύμβολα, τα νοήματα κ.ο.κ., διαφέρουν από πολιτισμό σε πολιτισμό, και από κοινωνία σε κοινωνία, Παπαστάμου, Σ., et al., (2001,οπ.σ.295).

Επίσης, μεθοδολογικά στο χώρο των διαπολιτιστικών ερευνών της κοινωνικής ψυχολογίας κυριαρχούν δύο ρεύματα, τα οποία αντικατοπτρίζουν τον τρόπο σκέψης των ερευνητών. Επομένως, κατά την θεωρία της διαπολιτιστικής

ψυχολογίας, όταν ένας ερευνητής ερευνά ένα φαινόμενο στο πλαίσιο διαφορετικών κοινωνιών, αυτός είτε προσπαθεί να δείξει τις οικουμενικές, καθολικές πλευρές της ανθρώπινης συμπεριφοράς, είτε να εντοπίσει τις διαφορές που εκδηλώνονται σε αυτήν σε συνάρτηση με το εκάστοτε πολιτισμικό πλαίσιο στο οποίο παρουσιάζεται.

Οι δύο αυτοί τρόποι σκέψης βρίσκονται σε αντιστοιχία με τη χρησιμοποίηση ανάλογων τεχνικών και εργαλείων κατά την εκπόνηση της έρευνας. Π.χ., στην μελέτη της ανθρώπινης συμπεριφοράς ακολουθούνται τις έξι προσεγγίσεις: την **-ητική (etic)** και την **-ημική (emic)**, Pike (1954)²¹

5.3.1. ΠΟΛΥΠΟΛΙΤΙΣΤΜΙΚΗ ΑΝΤΙΛΗΨΗ (Multicultural).

Είναι ολοφάνερο ότι ο πολιτισμός²² επηρεάζει και πολλές φορές ενθαρρύνει στα άτομα διάφορες ιδέες ρυθμιστικές για τον εαυτό τους, ειδικά, για τον τρόπο που σκέπτονται, που ζουν και παρουσιάζουν τον εαυτό τους στους άλλους., π.χ. κατά τις έρευνες των Triandis,(1989, σ.506), Deschamps J.C& Doise W.,(1978), Brigham J.C.,(1971), Byng-Hall, J. (1980), Constantinides, P.(1977), όπου αυτοί αποδείξανε ότι πολλά άτομα από τον αναπτυγμένο βορρά, δηλαδή ευρωπαίοι και βόρειο-αμερικανοί (ΗΠΑ), έχουν την τάση να βλέπουν και να περιγράφουν τον εαυτό τους με διαφορετικό τρόπο από πολλούς άλλους λαούς, οι περισσότεροι από τον νότο. Σχετικά με αυτές τις δια-πολιτισμικές διαφορές και αντιλήψεις, ο Triandis (1994) έκανε μια άλλη

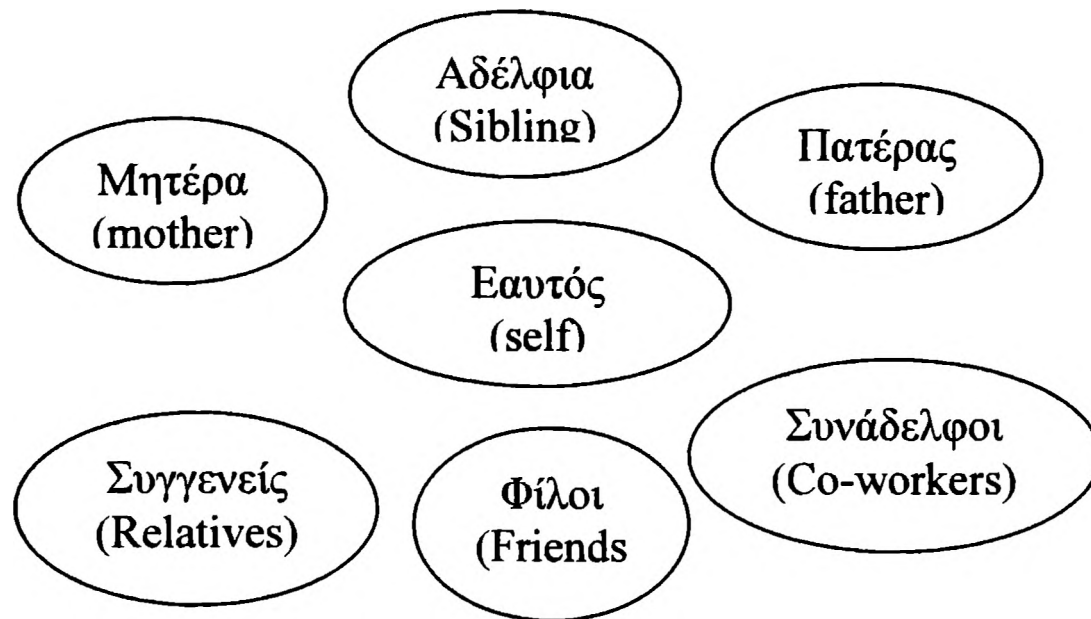
²¹ Πρόκειται για δύο νεολογισμούς που εμπνεύστηκαν από τον ανθρωπολόγο Pike (1954). Η **-ητική** προσέγγιση αποσκοπεί στη μελέτη των καθολικών συμπεριφορών, όπου ο ερευνητής που ακολουθεί αυτή την προσέγγιση θα προτιμήσει να εφαρμόσει σε ένα ορισμένο πολιτισμικό πλαίσιο μέσα και εργαλεία που έχουν αναπτυχθεί εντός του πολιτισμικού πλαισίου από το οποίο προέρχεται ο ίδιος, προκειμένου να προσδιορίσει οικουμενικές μορφές συμπεριφοράς. Από την άλλη, η **-ημική** προσέγγιση τονίζει τη μοναδικότητα ενός πολιτισμού και άρα τον προσδιορισμό της εκάστοτε ανθρώπινης συμπεριφοράς από αυτόν. Εδώ ο ερευνητής που ακολουθεί αυτή την προσέγγιση επιδιώκει να χρησιμοποιήσει εργαλεία τα οποία θα αναπτύξει εντός του μελέτη πολιτισμικού πλαισίου, βλ. επίσης: Παπαστάμου, Σ., et al., (2001, σ.297).

²² Ο ΟΡΟΣ «ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ» θεωρείται καταρχήν γενικός και εννοιολογικά χαλαρός μια και αναφέρεται ή παραπέμπει στην μεγάλη ροή ανθρώπων και πραγμάτων σε διαχρονική και διαχωρική προοπτική. Οι προσεγγίσεις με βάση τον όρο «πολιτισμός», πριμοδοτούν την εγγραφή και «ολοκλήρωση» στις δομές του λόγου-επιστημονικού, ιστορικού ή φιλοσοφικού-γεγονότων και πραγμάτων που η ανέλιξη και η μορφοποίησή τους απαιτεί αιώνες. Είναι γεγονός ότι στα τελευταία χρόνια, αντί της έννοιας «πολιτισμός», οι προσπάθειες κατανόησης της συλλογικής ζωής στηρίζονται όλο και περισσότερο στο σημαίνον «πολιτιστικό μόρφωμα» (culture) βλ. επίσης: Αγραφιώτης Δ. (1987, σ.88).

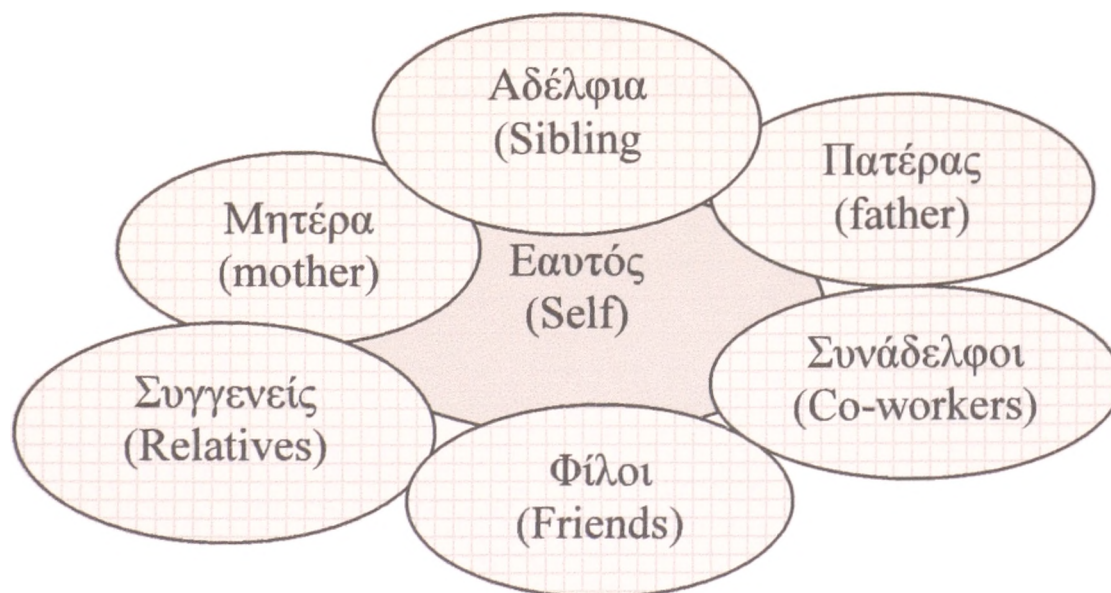
έρευνα, όπου παρουσίασε δυο συγκρίσιμους δια-πολιτισμικούς προσανατολισμούς, δηλαδή τον ατομικισμό (individualism) και τον κολεκτιβισμό (collectivism). Κατά την άποψή του, οι δυο αυτές έννοιες είναι βαθιά ριζωμένες μέσα σε μια κουλτούρα και στην ουσία, διαμορφώνουν τις ιδέες, την αυτοαντίληψη και την κοινωνική ταυτότητά μας, CE: ΙΣΤΟΓΡΑΜΜΑ (5.3.1^b). Επίσης, κατά τον Hazei Markus et al (1991), πολλοί ευρωπαίοι και βόρειο-αμερικανοί (ΗΠΑ), έχουν μια διαφορετική ανεξάρτητη (independent) αντίληψη για τον εαυτό τους. Έχουν μια ευδιάκριτη (distinct) αυτονομία στο τρόπο που εκφράζουν τον εαυτό τους, σε αντίθεση με πολλούς άλλους λαούς, ασιατικούς, αφρικανικούς και λατινο-αμερικάνικους, που χαρακτηρίζονται από μια εξαρτημένη από τους άλλους (Interdependent) αντίληψη του εαυτού τους μέχρι του βαθμού που ταυτίζουν τον εαυτό τους με ένα μεγάλο κοινωνικό δίκτυο που περιλαμβάνει την οικογένειά τους, συναδέλφους και πολλούς άλλους με τους οποίους έχουμε κοινωνικούς δεσμούς, Βλ. ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.3.1^a. Επομένως, ενώ τα άτομα με ανεξάρτητη αντίληψη πιστεύουν ότι "για οποιαδήποτε βοήθεια, το μόνο άτομο που μπορείς να βασιστείς είναι ο εαυτός σου," επειδή αυτό σε κάνει να νοιώθεις μοναδικός (unique) και διαφορετικός από τους άλλους. Αντίθετα, τα άτομα με εξαρτημένη από τους άλλους αντίληψη, πιστεύουν ότι είναι συνυπεύθυνοι για την επιτυχία ή την αποτυχία κάποιου μέλους της οικογενείας ή συναδέλφου τους, και αυτό σημαίνει ότι η χαρά τους εξαρτάται από την χαρά των περίγυρού τους, Triandis, (1989), Oyserman, (1993,σ.995), Singelis, (1994,σ,580-591), Βλ.επισης ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.3.1^a.

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΑΥΤΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ MARKUS et al.(1991)²³

Α) Η ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΑΥΤΟΥ (Independent view of self)

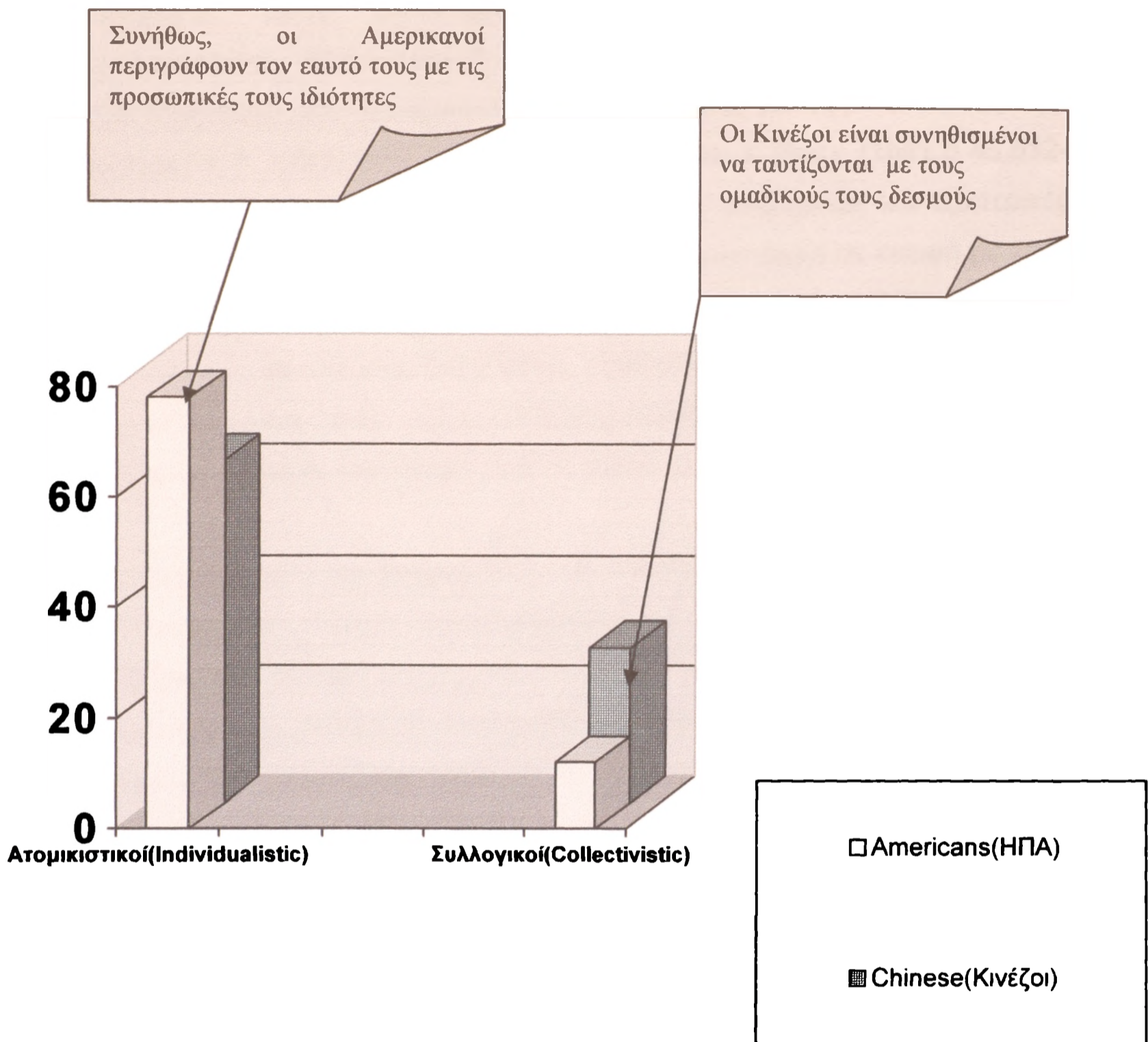
Β) Η ΑΛΛΗΛΟΕΞΑΡΤΩΜΕΝΗ ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΑΥΤΟΥ (Interdependent view of self)

²³ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΛΗΨΕΣ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΑΥΤΟΥ[cultural conceptions of the self]: Όπως παρουσιάζεται εδώ, οι διαφορετικοί πολιτισμοί ενθαρρύνουν τις διαφορετικές αντιλήψεις περί το εαυτό. Πολλοί δυτικοί έχουν μια ανεξάρτητη άποψη περί το εαυτό, ως οντότητα που είναι ευδιάκριτη, αυτόνομη, και ανεξάρτητη, [self-contained]. Ακόμα πολλοί Ασιάτες, Αφρικανοί, και λατινικοί Αμερικανοί έχουν μια αλληλοεξαρτώμενη άποψη περί το εαυτό που καλύπτει άλλοι σε ένα μεγαλύτερο κοινωνικό δίκτυο. Βλ. επίσης: Markus H. R. & Kitayama S. (1991), Culture and the self, implications for cognition, emotion, and motivation, Psychological Review, 98, 224-253, in Sharon S. Brehm & Saul M. Kasasin, Social Psychology, 3rd edition, Houdgton Mifflin Company, USA, 1996, pp. 55.

πολυπολιτισμική Αντίληψη
(Multicultural), Trafimow et al., (1991)

ΙΣΤΟΓΡΑΜΜΑ (5.3.1^b)²⁴

²⁴ Το διάγραμμα επάνω παρουσιάζει δείχνει το αποτέλεσμα από μια έρευνα με τους πανεπιστημιακούς σπουδαστές με ένα αμερικανικό ή κινεζικό υπόβαθρο [background] που ζητήθηκαν να συμπληρώσουν ερωτηματολόγιο είκοσι προτάσεων αρχίζοντας με "εγώ είμαι..." όπως παρουσιάζονται, οι Αμερικανοί γέμισαν συχνότερα το κενό με τις δηλώσεις σχετικά με μια προσωπική ποιότητα (αριστερά), ενώ οι κινεζικοί υπήκοοι ήταν πιθανότερο να αναφέρουν τους συνεταιρισμούς με μια δημογραφική ή κοινωνική ομάδα (δεξιά). Αυτά τα αποτελέσματα υποστηρίζουν την ιδέα ότι υπάρχουν διαφορετικοί πολιτιστικοί προσανατολισμοί προς το εαυτό [toward the self]. Βλ. επίσης: Trafimow D., Triandis H.C. & Goto S.C. (1991), Sharon S. Brehm & Saul M. Kasasin, (1996, σ. 55).

ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΑΦΟΜΟΙΩΣΗΣ ΤΗΣ
ΚΥΡΙΑΡΧΗΣ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑΣ
(ACCULTURATION)

Ο αγγλικός όρος (Acculturation) σημαίνει την διαδικασία της κοινωνικοποίησης, προσαρμογής μιας ομάδας ή ενός ατόμου στο κυρίαρχο πλαίσιο (Domain) μιας άλλης καινούριας κουλτούρας και της υιοθέτησής του, Μπαμπινιώτη Γ.,(2000,σ.581). Κατά τους William & Berry (1991,σ.46,632-641), ο όρος (Acculturation), έχει να κάνει με τις εσωτερικές και εξωτερικές αλλαγές των ατόμων, όταν αυτοί έρχονται για πρώτη φορά σε επαφή με έναν άλλο πολιτισμό. Κατά τους Rode & Shepherd (1994,σ.516), ο όρος (Acculturation), αφορά στις διαδικασίες προσαρμογής και αφομοίωσης των υπερισχυόντων κανόνων της κουλτούρας υποδοχής, που συνεπάγονται και ψυχολογικές αλλαγές στα άτομα που τις βιώνουν.

Εδώ μπορεί κανείς να αναρωτιέται, σε περίπτωση που μερικοί από εμάς αισθάνονται μια αλλαγή συμπεριφοράς, αν αυτή η κίνηση μπορεί να προκαλέσει και αλλαγή στάσης και τανάπαλιν; Πολλοί κοινωνικοί ψυχολόγοι πιστεύουν ότι οι άνθρωποι παρακινούνται από την επιθυμία για γνωστική συμφωνία - μια ψυχολογική κατάσταση στην οποία το πιστεύω, η στάση και η συμπεριφορά ενός ατόμου είναι σχετικές μεταξύ τους, Abeison et al., (1968). Σύμφωνα με αυτή την θεωρία, οι άνθρωποι είναι κατά την γενική έννοια του όρου λογικοί. Αλλά κατά τον Leon Festinger (1957), οι άνθρωποι δεν είναι πάντοτε «λογικοί», και κατά την θεωρία της γνωστικής ασυμφωνίας (cognitive dissonance), στην προσπάθειά μας να διατηρήσουμε ένα ισχυρό κίνητρο (powerful motive), υπάρχει η δυνατότητα να δημιουργήσουμε μια γνωστική ασυμφωνία, με συνέπεια να εκδηλώνουμε παράλογη (irrational) ή απροσάρμοστη συμπεριφορά (maladaptive behavior).

Επίσης, κατά τον Leon Festinger, αν και έχουμε πολλές γνώσεις (cognitions) για τον περιβάλλοντα κόσμο μας, οι γνώσεις αυτές μερικές φορές συνυπάρχουν ειρηνικά και άλλοτε συγκρούονται μεταξύ τους, π.χ. κάποιος λέει ότι είναι σε δίαιτα, αλλά δεν μπορεί να αποφύγει τον πειρασμό της

σοκολάτας μπροστά του, ή κάποιος έχει ξοδέψει αρκετά λεφτά για να αγοράσει κάτι που τελικά δεν ήθελε να χρησιμοποιήσει, ή ακόμα, όταν κάποιος εκτίθεται υπερβολικά στον καλοκαιρινό καυτό ήλιο, αν και ξέρει πολύ καλά ότι βλάπτει την υγεία του. Καθένα από αυτά τα σενάρια εγκυμονεί μέσα του ασυνέπεια (inconsistency) και σύγκρουση (conflict) γιατί, αν και το άτομο έχει καταλάβει ότι είναι σοβαρά εγκλωβισμένο στην ίδια του ενέργεια, ξέρει πολύ καλά ότι η πράξη του ήταν ασυνεπής (inconsistent) προς τις αρχές (ή την γενική συμπεριφορά) του, βλ. επίσης, Sharon S. Brehm et al (1996, σ.399). Και ακόμα, στο πλαίσιο της αφομοίωσης ή υιοθέτησης της κουλτούρας υποδοχής, κατά την κοινωνικοποίηση του ατόμου, υπάρχει η πιθανότητα κάποια άτομα να υιοθετήσουν παρόμοιες στάσεις και συμπεριφορά, Fishbein & Ajzen,(1975).

Κατά τους, Sherif et al. (1965), είναι γεγονός ότι κατά την διαδικασία της αλλαγής στάσης, το άτομο δεν παραμένει ουδέτερο, αλλά παίρνει μια ξεκάθαρη προσωπική θέση. Σύμφωνα με αυτή την άποψη, πολλοί είναι οι μελετητές που υποστηρίζουν το γεγονός ότι, άσχετα από τις ισχυρές επιρροές που μπορούν να ωθούν σε συγκεκριμένες ενέργειες, οι συμπεριφορές έχουν την δυνατότητα να δημιουργούν δυνατές συγκινήσεις. Κατά την διαδικασία της αφομοίωσης της κυρίαρχης κουλτούρας (Acculturation), η δημιουργία νέων συμπεριφορών μπορεί να γίνει φυσιολογικά μέσα σε ένα υγιές κλίμα, αν εκ των πρότερων δεν υπάρχουν συγκρούσεις μεταξύ των δύο πολιτισμών. Ψυχολογικά, υφίστανται ενδο-προσωπικές ή διαπροσωπικές συγκρούσεις (ή εντάσεις), μόνο όταν οι παλιές μας πεποιθήσεις αντιπαρατίθενται με τις εμπειρίες των καινούριων κανόνων της κουλτούρας υποδοχής, Johnson A.M. et al. (1994), Laumann, E.O. et al. (1994), Rosenberg, M.J. & Hovland C.I. (1960, σ.14).

Κατά τον Festinger (1957,1964), είναι γεγονός ότι, κατά την διαδικασία της κοινωνικοποίησης, η εκούσια προσπάθεια του ατόμου να αλλάξει την στάση και την γνώμη του (ή πεποίθηση), έτσι ώστε να είναι σε αρμονία με τους κανόνες της κουλτούρας υποδοχής, είναι ένα βήμα στο να μειώσει την γνωστική ασυμφωνία. Επίσης, κατά την διαδικασία της αφομοίωσης της κυρίαρχης κουλτούρας (Acculturation) σε διαπροσωπικό επίπεδο, η

σοκολάτας μπροστά του, ή κάποιος έχει ξοδέψει αρκετά λεφτά για να αγοράσει κάτι που τελικά δεν ήθελε να χρησιμοποιήσει, ή ακόμα, όταν κάποιος εκτίθεται υπερβολικά στον καλοκαιρινό καυτό ήλιο, αν και ξέρει πολύ καλά ότι βλάπτει την υγεία του. Καθένα από αυτά τα σενάρια εγκυμονεί μέσα του ασυνέπεια (inconsistency) και σύγκρουση (conflict) γιατί, αν και το άτομο έχει καταλάβει ότι είναι σοβαρά εγκλωβισμένο στην ίδια του ενέργεια, ξέρει πολύ καλά ότι η πράξη του ήταν ασυνεπής (inconsistent) προς τις αρχές (ή την γενική συμπεριφορά) του, βλ. επίσης, Sharon S. Brehm et al (1996, σ.399). Και ακόμα, στο πλαίσιο της αφομοίωσης ή υιοθέτησης της κουλτούρας υποδοχής, κατά την κοινωνικοποίηση του ατόμου, υπάρχει η πιθανότητα κάποια άτομα να υιοθετήσουν παρόμοιες στάσεις και συμπεριφορά, Fishbein & Ajzen,(1975).

Κατά τους, Sherif et al. (1965), είναι γεγονός ότι κατά την διαδικασία της αλλαγής στάσης, το άτομο δεν παραμένει ουδέτερο, αλλά παίρνει μια ξεκάθαρη προσωπική θέση. Σύμφωνα με αυτή την άποψη, πολλοί είναι οι μελετητές που υποστηρίζουν το γεγονός ότι, άσχετα από τις ισχυρές επιρροές που μπορούν να ωθούν σε συγκεκριμένες ενέργειες, οι συμπεριφορές έχουν την δυνατότητα να δημιουργούν δυνατές συγκινήσεις. Κατά την διαδικασία της αφομοίωσης της κυρίαρχης κουλτούρας (Acculturation), η δημιουργία νέων συμπεριφορών μπορεί να γίνει φυσιολογικά μέσα σε ένα υγιές κλίμα, αν εκ των πρότερων δεν υπάρχουν συγκρούσεις μεταξύ των δύο πολιτισμών. Ψυχολογικά, υφίστανται ενδο-προσωπικές ή διαπροσωπικές συγκρούσεις (ή εντάσεις), μόνο όταν οι παλιές μας πεποιθήσεις αντιπαρατίθενται με τις εμπειρίες των καινούριων κανόνων της κουλτούρας υποδοχής, Johnson A.M. et al. (1994), Laumann, E.O. et al. (1994), Rosenberg, M.J. & Hovland C.I. (1960, σ.14).

Κατά τον Festinger (1957,1964), είναι γεγονός ότι, κατά την διαδικασία της κοινωνικοποίησης, η εκούσια προσπάθεια του ατόμου να αλλάξει την στάση και την γνώμη του (ή πεποίθηση), έτσι ώστε να είναι σε αρμονία με τους κανόνες της κουλτούρας υποδοχής, είναι ένα βήμα στο να μειώσει την γνωστική ασυμφωνία. Επίσης, κατά την διαδικασία της αφομοίωσης της κυρίαρχης κουλτούρας (Acculturation) σε διαπροσωπικό επίπεδο, η

μεταβατική περίοδος συνιστά μια δυσάρεστη εμπειρία γνωστικής ασυμφωνίας (Cognitive dissonance), δηλαδή, μια δυσάρεστη ψυχολογική κατάσταση που δημιουργείται την στιγμή που κάποιος κατέχει ή βρίσκεται μεταξύ δύο συγκρουόμενων γνώσεων (conflicting cognitions), Leon Festinger (1957), π.χ. αν διακόψει κάποιος την πασχαλινή του νηστεία επειδή τον κάλεσαν σε ένα βραδινό τραπέζι, η απερισκεψία του (indiscretion) δεν θα του δημιουργήσει καμιά ασυμφωνία. Αν και νομίζει ότι το αρνί που έφαγε είχε χαμηλό ποσοστό χοληστερίνης, πράγμα που αργότερα ανακαλύπτει ότι δεν ισχύει, αυτή η ανακάλυψη δεν του δημιουργεί αναγκαία αρκετή ασυμφωνία.

Αυτό που πολύ θα τον πονέσει περισσότερο είναι ότι συνειδητοποιεί ότι με δική του ευθύνη ενέπλεξε τον εαυτό του σε μια στάση ή ασύμφωνη συμπεριφορά (attitude-discrepant behavior), αν και γνώριζε καλά τις συνέπειες. Επομένως, στο πάντρεμα δύο ασυμβίβαστων κανόνων, προκαλείται συνήθως μια δυσάρεστη σύγκρουση, που κατά κανόνα παρακινεί το άτομο να κάνει ο,τιδήποτε δυνατόν, ώστε να μειώσει την ασυμφωνία και να πετύχει μια αρμονική ή ευχάριστη συμφωνία (Consonance), επιφέροντας έτσι την αλλαγή της στάσης (ή πεποίθησή) του. Αντίθετα, αν κάποιος δείχνει ακαμψία (Inflexibility) και επιμένει να κρατήσει τους κανόνες της κουλτούρας της πατρίδος του, έτσι ώστε να μην ανταποκρίνεται στις προσδοκίες της κουλτούρας υποδοχής, η γνωστική ασυμφωνία θα παραμένει, και αυτό μπορεί να δυσκολέψει τον συγχρονισμό του ατόμου με το κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο κινείται, με συνέπεια την δυνατότητα εκδήλωσης απροσάρμοστης συμπεριφοράς και μεγάλου άγχους για το μέλλον.

6.1. ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΑΝΟΜΟΙΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΑΦΟΜΟΙΩΣΗ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΡΧΗΣ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑΣ (πολιτιστικός κλονισμός).

Η ανομοιότητα της ενσωμάτωσης (dissimilarity of acculturation) η το λεγόμενο πολιτιστικό κλονισμό (cultural shock) εμφανίζεται πρώτον ως ένα κοινωνικό φαινόμενο στην κοινωνία όταν δύο κουλτούρες βρίσκονται σε μια κατάσταση αντιπαράθεσης, δίνοντας την εντύπωση ότι δεν υπάρχουν σημεία συνάντησης μεταξύ τους, δεύτερον, στην επικοινωνία ανθρώπων όπου η έκβαση θα είναι

μεταβατική περίοδος συνιστά μια δυσάρεστη εμπειρία γνωστικής ασυμφωνίας (Cognitive dissonance), δηλαδή, μια δυσάρεστη ψυχολογική κατάσταση που δημιουργείται την στιγμή που κάποιος κατέχει ή βρίσκεται μεταξύ δύο συγκρουόμενων γνώσεων (conflicting cognitions), Leon Festinger (1957), π.χ. αν διακόψει κάποιος την πασχαλινή του νηστεία επειδή τον κάλεσαν σε ένα βραδινό τραπέζι, η απερισκεψία του (indiscretion) δεν θα του δημιουργήσει καμιά ασυμφωνία. Αν και νομίζει ότι το αρνί που έφαγε είχε χαμηλό ποσοστό χοληστερίνης, πράγμα που αργότερα ανακαλύπτει ότι δεν ισχύει, αυτή η ανακάλυψη δεν του δημιουργεί αναγκαία αρκετή ασυμφωνία.

Αυτό που πολύ θα τον πονέσει περισσότερο είναι ότι συνειδητοποιεί ότι με δική του ευθύνη ενέπλεξε τον εαυτό του σε μια στάση ή ασύμφωνη συμπεριφορά (attitude-discrepant behavior), αν και γνώριζε καλά τις συνέπειες. Επομένως, στο πάντρεμα δύο ασυμβίβαστων κανόνων, προκαλείται συνήθως μια δυσάρεστη σύγκρουση, που κατά κανόνα παρακινεί το άτομο να κάνει ο,τιδήποτε δυνατόν, ώστε να μειώσει την ασυμφωνία και να πετύχει μια αρμονική ή ευχάριστη συμφωνία (Consonance), επιφέροντας έτσι την αλλαγή της στάσης (ή πεποίθησή) του. Αντίθετα, αν κάποιος δείχνει ακαμψία (Inflexibility) και επιμένει να κρατήσει τους κανόνες της κουλτούρας της πατρίδος του, έτσι ώστε να μην ανταποκρίνεται στις προσδοκίες της κουλτούρας υποδοχής, η γνωστική ασυμφωνία θα παραμένει, και αυτό μπορεί να δυσκολέψει τον συγχρονισμό του ατόμου με το κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο κινείται, με συνέπεια την δυνατότητα εκδήλωσης απροσάρμοστης συμπεριφοράς και μεγάλου άγχους για το μέλλον.

6.1. ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΑΝΟΜΟΙΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΑΦΟΜΟΙΩΣΗ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΡΧΗΣ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑΣ (πολιτιστικός κλονισμός).

Η ανομοιότητα της ενσωμάτωσης (dissimilarity of acculturation) η το λεγόμενο πολιτιστικό κλονισμό (cultural shock) εμφανίζεται πρώτον ως ένα κοινωνικό φαινόμενο στην κοινωνία όταν δύο κουλτούρες βρίσκονται σε μια κατάσταση αντιπαράθεσης, δίνοντας την εντύπωση ότι δεν υπάρχουν σημεία συνάντησης μεταξύ τους, δεύτερον, στην επικοινωνία ανθρώπων όπου η έκβαση θα είναι

μόνο σύγκρουση, παρερμηνεία και παρεξήγηση μεταξύ ατόμων. Αν τούτη η σύγκρουση (ή ένταση) συνεχίζει για μεγάλο χρονικό διάστημα, μπορεί σταδιακά να μειώσει την αίσθηση του ατόμου ότι είναι φορέας συγκεκριμένης κουλτούρας (το άτομο σε τούτη κατάσταση μοιραία φαίνεται να βρίσκεται αμφιταλαντευόμενο) και η κατάσταση αυτή μπορεί να ενθαρρύνει την αίσθηση της αποξένωσης (alienation), αλλά και της περιθωριοποίησης, Park, (1928, σ.881). Είναι γεγονός ότι τα άτομα που βιώνουν τέτοιες καταστάσεις, βιώνουν συνήθως έντονο στρες και αβεβαιότητα, που ο Ticho (1971, σ313) θα ονόμαζε πολιτισμικό κλονισμό (Cultural shock), το οποίο συνήθως συνοδεύεται από μια απειλή απώλειας της ατομικής ταυτότητας του ατόμου.²⁵

Είναι γεγονός ότι στο πρωταρχικό στάδιο του φαινομένου ανομοιότητας στην αφομοίωσης της κυρίαρχης κουλτούρας (Acculturation), τα άτομα, που βιώνουν πολιτισμικό κλονισμό, περνούν μια περίοδο άρνησης και, στην συνέχεια, αντιπαράθεσης με την πραγματικότητα, που συνήθως προκαλεί θυμό, κατάθλιψη και μοναξιά και μπορεί να καταλήξει σε μια εκούσια (Willingly) ή ακούσια (Unwillingly) αποδοχή ή απόρριψη των κανόνων (Norms) της καινούριας κουλτούρας υποδοχής, Βλ.επίσης: Chen R.M. (1978, σ.135), DeSole D.E. et al. (1968, σ.401).

Θα μπορούσε να πει κανείς ότι αυτά τα στάδια αφομοίωσης της κυρίαρχης κουλτούρας (Acculturation), φαίνονται να μοιάζουν με τα στάδια του πένθους κατά την Kubler-Rose (1973, σ.14), ή με τα στάδια της διαμαρτυρίας του αποχωρισμού και της αποσύνδεσης από έναν σημαντικό επιμελητή (τρια), κατά τον Bowlby (1982). Επομένως, κατά την διαδικασία της αφομοίωσης της

²⁵ Επίσης, κατά την Ψυχοπαθολογική προσέγγιση, το πολιτισμικό κλονισμό ανήκει στο κύκλο της κοινωνικής φοβίας που σύμφωνα με το DSM-IV θεωρείται ως μια ψυχική διαταραχή που περιλαμβάνει έντονο και μόνιμο φόβο ενός ή περισσότερων ειδών κοινωνικών καταστάσεων ή περιστάσεων όπου το άτομο πρόκειται να επιδείξει κάποια επίδοση ή ικανότητα, οι οποίες λαμβάνουν χώρα σε ένα μη οικείο πλαίσιο και κατά τη διάρκεια των οποίων αισθάνεται ότι θα μπορούσε να βρεθεί σε δύσκολη ή ταπεινωτική θέση, λόγω σύγχυσης, άγχους, ή αδυναμίας να επιδείξει τις αρμόζουσες ικανότητες. Επίσης, η διαταραχή αυτή εκδηλώνεται στο άτομο επ' ευκαιρία καταστάσεων όπως το να μιλά δημόσια, να συναναστρέφεται συναδέλφους ή προϊσταμένους, να συμμετέχει σε μια γιορτή ή ακόμη και να τρώει ή να πίνει μπροστά στους άλλους κ.α. Το άτομο έχει την εντύπωση ότι οι άλλοι θα το κρίνουν άσχημα, ότι θα το δουν αγχωμένο, ότι θα το θεωρήσουν αδύναμο, παράξενο ή χαμηλού πνευματικού επιπέδου, ότι τα χέρια του ή η φωνή του θα τρέμουν. Συχνά η εξέλιξη είναι χρόνια. Η διαταραχή έχει σε πολλές περιπτώσεις έντονα δυσμενή επίδραση επάνω στις κοινωνικές και επαγγελματικές δραστηριότητες του ατόμου, κι αυτό μπορεί να το οδηγήσει σε κοινωνική περιθωριοποίηση και οικονομική εξάρτηση. Πιθανές επιπλοκές είναι η κατάθλιψη και κατάχρηση οινόπνευματος και αγχολυτικών, Ζερβής, Χ.,(1996,σ.128-129),

κυρίαρχης κουλτούρας, η δια-προσωπική σύγκρουση ειδικά μεταξύ ατόμων με δεσμευτικές σχέσεις (Committed relationships), όπως συμβαίνει στην περίπτωση μικτών γάμων μεταξύ φορέων διαφορετικών πολιτισμών, μπορεί, λόγω «παρερμηνευμένων πολιτισμικών» σχέσεων, να οδηγεί σε ψυχοκοινωνικά προβλήματα (δυσλειτουργίες), επειδή, λόγω της συγκατοίκησης, δεν είναι εύκολο ο ένας να αποφεύγει τον άλλον. Επίσης, θα πρέπει να τονίσουμε το γεγονός ότι γενικά η δια-προσωπική σύγκρουση γίνεται ακόμα πιο εμφανής και προβληματική, αν οι βασικοί κοινωνικοί θεσμοί είναι η πηγή της ανομοιογένειας.

6.1.2. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΙΑ-ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΚΑΙ ΕΝΔΟ-ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ.

Κατά των Παρασκευόπουλο I.N. et al., (1999, σ.9), η κοινωνική προσαρμογή του ατόμου έχει δύο όψεις: α.) την δια-προσωπική προσαρμογή που αναφέρεται στις σχέσεις του ατόμου με τους άλλους και β.) την ενδοπροσωπική προσαρμογή που αναφέρεται στις σχέσεις του ατόμου με τον ίδιο του τον εαυτό. Το άτομο, για να θεωρηθεί ότι έχει ικανοποιητική ενδοπροσωπική προσαρμογή, θα πρέπει να ζει αρμονικά με τον εαυτό του, να νιώθει ευχαριστημένο με τον εαυτό του, να πιστεύει ότι αξίζει, να έχει θετική στάση απέναντι στη ζωή, να νιώθει ευτυχισμένο-καταξιωμένο, να έχει ενισχυμένο αυτοσυναίσθημα, να είναι αισιόδοξο κ.τ.ό. με άλλα λόγια να τα έχει «βρει» με τον εαυτό του και να βιώνει μια εσωτερική ικανοποίηση και ηρεμία.

Το άτομο, για να θεωρηθεί ότι έχει ικανοποιητική δια-προσωπική προσαρμογή, θα πρέπει να ζει αρμονικά με τους άλλους, να έχει αποκτήσει δεξιότητες που το βοηθούν να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της καθημερινότητας ή της κοινωνικής ομάδας και στις διαπροσωπικές του σχέσεις με τους άλλους, να έχει αναπτύξει συναισθήματα συναντίληψης [sentiments of apprehension] και συναλληλίας με τους άλλους, να χαλιναγωγεί τις παρορμήσεις του, να ελέγχει τις αφιθυμικές του αντιδράσεις κ.τ.ό.

Κάθε μορφή, λοιπόν, συμπεριφοράς που έχει αρνητικές επιπτώσεις είτε στην ενδο-προσωπική προσαρμογή (συντείνει στη δημιουργία συναισθήματος

αναξιότητας, απαισιόδοξης στάσης, ανίας κ.τ.ό.) είτε στη δια-προσωπική προσαρμογή (οδηγεί το άτομο σε υιοθέτηση ανεπιτυχών κοινωνικών ρόλων, σε έλλειψη αυτοκυριαρχίας, σε συναισθήματα αδιαφορίας ή εχθρότητας για τους άλλους κ.τ.ό.) θεωρείται, εξ ορισμού, προβληματική συμπεριφορά. Π.χ., συμπτώματα της προβληματικής ενδο-προσωπικής προσαρμογής εμφανίζονται σε μορφές εσωστρεφούς συμπεριφοράς και υπερβολικής αναστολής που ταλαιπωρούν, εσωτερικά, το ίδιο το άτομα, με αποτέλεσμα να παρεμποδίζεται η ομαλή ενεργοποίηση και εκδίπλωση των δυνατοτήτων του ατόμου και η αυτό-πραγμάτωση. Επίσης, συμπτώματα της προβληματικής δια-προσωπικής προσαρμογής εμφανίζονται σε μορφές αντικοινωνικής συμπεριφοράς που βλάπτουν τους άλλους και δημιουργούν προβλήματα στις σχέσεις του ατόμου με τα άλλα πρόσωπα δίπλα του, με αποτέλεσμα να παρεμποδίζεται η ομαλή ένταξη του ατόμου στο κοινωνικό σύνολο.

6.2. ΜΕΡΙΚΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΜΕ ΤΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΑΦΟΜΟΙΩΣΗΣ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΡΧΗΣ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑΣ.

Είναι γεγονός ότι τα άτομα μπορούν να υιοθετήσουν τους πολιτιστικούς κανόνες (Cultural norms) της καινούριας κουλτούρας υποδοχής ή να κρατήσουν τις αξίες της δικής τους κουλτούρας με διαφορετικό ρυθμό και σε διαφορετικό βαθμό. Αυτό εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, όπως είναι τα δημογραφικά χαρακτηριστικά μιας χώρας, η ατομική προσωπικότητα και τα συστήματα πίστης (Belief systems) κλπ. Επομένως, ο τρόπος με τον οποίο τα άτομα αναπαρασταίνουν τους κοινωνικούς θεσμούς, όπως είναι ο γάμος και η οικογένεια, καθορίζονται από πολλούς παράγοντες, όπως είναι οι κοινωνικοί κανόνες, οι ρόλοι με βάση το γένος (Gender roles), η εθνική (ή συλλογική) ταυτότητα και η θρησκευτική πίστη. Σε ένα καινούριο πολιτισμικό περιβάλλον, όπου ο κόσμος παρεξηγεί την εικόνα των μεταναστών, εύκολα μπορεί κανείς να παρατηρήσει έντονη σύγκρουση στα επίπεδα των ενδο-προσωπικών και δια-προσωπικών σχέσεων π.χ. πολλές έρευνες έχουν δείξει ότι, όταν μιλάμε για εύκολο τρόπο προσαρμογής και την σύναψη ερωτικού δεσμού σε μικρή ηλικία, οι μετανάστριες στην Αγγλική κοινωνία (Αγγλία) γυναίκες από τις χώρες του νότου, ειδικά από Πακιστάν, Ινδία και Καναδά και

Ινδία, είναι περισσότερο καθυστερημένες σε σύγκριση με τις συνομήλικές τους Αγγλίδες, Johnson A.M. et al., (1994). Επίσης, κατά την έρευνα των Iliavreas & Bebbington (1990,σ.994), σχετικά με το τρόπο αφομοίωσης της κυρίαρχης κουλτούρας(Acculturation) εκ μέρους των Ελλήνων μεταναστών στις ΗΠΑ, παρατηρήθηκε ότι ο βαθμός αφομοίωσης της κυρίαρχης κουλτούρας(Acculturation) διαφέρει πάρα πολύ μεταξύ των ανδρών και των γυναικών. Επίσης, κατά την έρευνα των Prislip et al (1998, σ.47), αναφέρθηκε ότι στον βαθμό αφομοίωσης της κυρίαρχης κουλτούρας (Acculturation), παρατηρήθηκε ότι, εξ' αιτίας του υψηλού βαθμού αφομοίωσης εκ μέρους των μεταναστριών Μεξικανών μητέρων στις ΗΠΑ, υφίσταται μείωση της μητρικής υπευθυνότητας κάτι που τις οδήγησε στην πλημμελή ενίσχυση του ανοσοποιητικού συστήματος των παιδιών τους μέσω του περιορισμού του μητρικού θηλασμού. Επίσης, από μια άλλη έρευνα με το ίδιο θέμα, αλλά σε σχέση με τα παράνομα φάρμακα, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι νεαρές Μεξικάνες ήταν πιο επιρρεπείς στα παράνομα φάρμακα από τους άνδρες συμπατριώτες τους, βλ.επίσης: Vega W.A. et al. (1998, σ.12), Wendy L.W. (2000, σ.424).

Στις ΗΠΑ υπάρχουν πολλές άλλες παρόμοιες έρευνες, όπως π.χ., οι έρευνες σχετικές με την διαφορά κατά γένος (Gender difference) και την κατανάλωση αλκοόλ από Ισπανούς μετανάστες, όπου τα αποτελέσματα έδειξαν υψηλό βαθμό κατανάλωσής αλκοόλ από τους άρρενες Ισπανούς μετανάστες Polednak (1997,σ.32). Επίσης, σε άλλη παρόμοια έρευνα σχετική με την σύναψη ερωτικής σχέσης σε μικρή ηλικία, τα αποτελέσματα αποδείχτηκε ότι οι νεαρές Μεξικάνες μετανάστριες στις ΗΠΑ, σε σύγκριση με τους άνδρες συμπατριώτες τους, είχαν ερωτική σχέση σε μικρή ηλικία και επίσης πάρα πολύ υψηλό ποσοστό εγκυμοσύνης μεταξύ τους, Reynoso et al., (1993).

Επίσης, υπάρχουν πολλές άλλες δια-πολιτισμικές συγκριτικές έρευνες, των οποίων τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι ισπανόφωνες γυναίκες μετανάστριες, καθώς και οι γυναίκες μετανάστριες με ανατολικές κουλτούρες, στην κοινωνία των ΗΠΑ, αφομοιώνονται πολιτισμικά πολύ γρηγορότερα από τους άνδρες συμπατριώτες τους. Βλ.επίσης: Chia, R.C. et al (1985, σ.126), Espin, O. (1987, σ.489-503), Salgado, de Snyder V.N. (1987, σ.475), Meadow, A. et al.

(1968, σ.412), Vazquez-Nuttall E.V. et al. (1987, σ.11, 409-425). Επίσης υπάρχουν πολλές έρευνες που έχουν αποδείξει την γρήγορη αφομοίωση, του «ελεύθερου έρωτα» (Liberal sex life) και την αρνητική στάση απέναντι στον γάμο εκ μέρους των αμερικανίδων αγγλικής καταγωγής, Robinson I. et al. (1991, σ.54, 216-220), Johnson A.M. et al. (1994), Wendy L.W. (2000, σ.424). Επιπλέον, υπάρχουν ανέκδοτες αναφορές που έδειξαν ότι οι μετανάστριες Ιρανίδες στις ΗΠΑ, σε σχέση με τους άνδρες συμπατριώτες τους, είναι πιο γρήγορες στην υιοθέτηση της άποψης περί ισότητας (egalitarian attitudes) στους ρόλους των δύο φύλων (Gender differences and roles). Αλλά, δεν υπάρχουν αρκετές εμπειρικές αποδείξεις για να στηρίξουν τούτη την υπόθεση και τα θέματα επιρροής του φύλου στην στάση του απέναντι στον γάμο και την οικογένεια επιβάλλουν πιο εμπειριστατωμένη έρευνα και πολλή προσοχή, επειδή έχουν άμεση συνέπεια στην ποιότητα της γαμήλιας και οικογενειακής σχέσης, Ghaffarian S. (1989), Tohidi N. (1993).

**ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΓΙΑ
ΤΙΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ ΣΤΑΣΕΙΣ ΖΕΥΓΑΡΙΩΝ
ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟΝ ΓΑΜΟ ΚΑΙ ΤΗΝ
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ, Hojjet M.R. et al (2000)**

Είναι γεγονός ότι οι έρευνες σε θέματα κοινωνικο-πολιτισμικής προσαρμογής (socio-cultural adaptation) των εθνικών ομάδων, είναι μια από τις πιο δύσκολες. Ένα καλό παράδειγμα είναι το θέμα των Ιρανών μεταναστών στις ΗΠΑ, που, παρά το γεγονός ότι γνωρίζουν μια πληθυσμιακή άνοδο των γεννημένων στις ΗΠΑ Ιρανών, η παρούσα έρευνα θεωρείται παρά πολύ σπάνια, επειδή είναι μια από τις πρώτες που διερεύνησε την κοινωνικο-πολιτισμική προσαρμογή τους στην αμερικανική κοινωνία, όπου θεωρούνται ως η πιο παρεξηγημένη εθνική ομάδα. Είναι γεγονός ότι στις ΗΠΑ επικρατεί μια διαστρεβλωμένη αντίληψη (ή ψυχολογιοποίηση²⁶) και στερεότυπη αντιμετώπιση από το αμερικάνικο κοινό και τα ΜΜΕ της εικόνας των Ιρανών ως λαού αντι-δυτικού, με γενειοφόρους άνδρες και γυναίκες με καλυμμένο πρόσωπο, θρησκευτικά φανατισμένους, που προσεύχονται για το κακό των ΗΠΑ, ειδικά μετά την δεκαετία του '80, Sharon S. Brehm et al., (1996, σ.122).

Συμπληρωματικά στην ήδη υπάρχουσα διαστρεβλωμένη αντίληψη, που είναι και το πιο ταπεινωτικό από όλα, είναι ότι το αμερικανικό κοινό ταύτιζε τους Ιρανούς με τους Άραβες, ενώ οι Ιρανοί ομογενείς στις ΗΠΑ, θεωρούσαν τους εαυτούς τους απογόνους και κληρονόμους του μεγάλου Περσικού πολιτισμού και δεν ταυτίζονταν εξ' αιτίας του «θρησκευτικού τους δεσμού» με τον Μουσουλμανικό κόσμο, Amanat (1993, σ.5), Wendy L.W. (2000, σ.420).

7.1. Η ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΙΡΑΝΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΖΕΥΓΑΡΙΩΝ ΙΡΑΝΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ.

Κατά τον Nassehi Behnam (1985, σ.556), είναι γεγονός ότι στην αρχαία παράδοση των Ιρανών, η οικογενειακή συγγένεια (khanevadah) θεωρείται ως ο πιο σημαντικός παράγοντας στην ένωση δύο ατόμων. Οι οικογενειακοί

²⁶ΨΥΧΟΛΟΓΙΟΠΟΙΗΣΗ γενικά κατά την κοινωνική σκέψη, η ψυχολογιοποίηση αποδείχνει το πώς οι άνθρωποι έχουν την τάση να εξηγούν τις κοινωνικές συμπεριφορές, τόσο τις δικές τους όσο και των άλλων, αποδίδοντάς τις στα ψυχολογικά χαρακτηριστικά των αυτουργών τους, Παπαστάμου Σ. (1989, 1993, σ. 430).

δεσμοί προηγούνται από όλες τις άλλες κοινωνικές σχέσεις. Ο γάμος θεωρείται όχι μόνο ως το πλέον εγκεκριμένο μονοπάτι που οδηγεί στον έρωτα, αλλά και ως η «αιώνια δέσμευση» που συνδέει όχι μόνο τα δύο άτομα σε γάμο, αλλά και τις οικογένειες των μελών του ζεύγους. Επίσης, στην αρχαία παράδοση των Ιρανών, υφίσταται ένα έντονο πολιτισμικό στίγμα (strong cultural stigma) που είναι συνδεδεμένο με την διάλυση του γάμου, το διαζύγιο, που θεωρείται συμφορά (Calamity) για μια οικογένεια και συνήθως συνδέεται με την «κακή μοίρα» για όσους έπεσαν στην παγίδα της. Είναι γεγονός ότι η σύναψη ερωτικής σχέσης πριν τον γάμο μεταξύ Ιρανών, τόσο βάσει της αρχαίας Ιρανικής παράδοσης, όσο και στα πλαίσια της αμερικανικής κοινωνίας, όπου έγινε τούτη η έρευνα, αποτελούσε μια σπάνια εξαίρεση.

Κατά την επιλογή των μελλονύμφων, στην αρχαία Ιρανική παράδοση, υφίστανται έντονες συγκρούσεις και διαμάχες μεταξύ άλλων σχετικά με την παρθενία και την φήμη της νύμφης και της οικογένειάς της. Δεδομένου ότι στην αμερικανική κοινωνία υφίστανται έντονες αντιθέσεις, εύλογα αντιλαμβάνεται κανείς ότι ένας μεγάλος αριθμός των γεννημένων Ιρανών ομογενών και μεταναστών στις ΗΠΑ, αντιμετωπίζουν την ασυμφωνία (Incompatibility) των αξιών αυτών με τους κανόνες (Norms) της αμερικανικής πολυσύνθετης κοινωνίας (pluralistic society), ειδικά σε ό,τι αφορά στους βασικούς κοινωνικούς θεσμούς, όπως είναι του γάμου και της οικογένειας, όπου ήδη υφίσταται μια έντονη σύγκρουση σε προσωπικό (Intra-personals) και διαπροσωπικό (Inter-personals) επίπεδο, Bozorgmehr M. et al. (1988, σ.22), R. Kelley et al. (1996, σ.59).

7.2. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΔΙΑ-ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ ΕΠΙ ΤΩΝ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΩΝ ΣΤΑΣΕΩΝ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟΝ ΓΑΜΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ.

Από τις έρευνες που έγιναν στις ΗΠΑ και το Ιράν αντίστοιχα, τα αποτελέσματα απέδειξαν ότι οι άνδρες μετανάστες συμμορφώνονταν περισσότερο από τις γυναίκες συμπατριώτισσές τους στους κανόνες της Ιρανικής κουλτούρας σχετικά με τα ζητήματα του προγαμιαίου έρωτα, του γάμου και της οικογένειας. Από την άλλη μεριά, οι μετανάστριες Ιρανίδες ήταν πιο επιρρεπείς απ' ό,τι οι άνδρες συμπατριώτες τους στην γρήγορη αφομοίωση

και υιοθέτηση των κανόνων της αμερικανικής κουλτούρας του φιλελευθερισμού (Liberal culture) που στην γενική της δομή, υποστηρίζει πιο πολύ τον προγαμιαίο έρωτα. Είναι γεγονός ότι τα αποτελέσματα των ερευνών αυτών είναι σύμφωνα με αυτά πολλών άλλων ερευνών, όπου αποδείχθηκε το γεγονός ότι οι γυναίκες είναι πιο εύκολες και πιο γρήγορες στην υιοθέτηση συμπεριφορών βασισμένων στην ισότητα των δύο φύλων (Egalitarian attitudes) και γενικά υποστηρίζουν την ιδέα του προγαμιαίου έρωτα, τον γάμο και την οικογένεια, Ghaffarian (1989), Tohid (1993, 1994). Παρατηρεί κανείς ότι η συμπεριφορά των Ιρανών μεταναστριών μπορεί να εμφανίζεται πολύ προσαρμοσμένη στους κανόνες της «νέας» αμερικανικής κουλτούρας, εξ' αιτίας της αυστηρότητας των περιορισμών και των υποταγών που τους επέβαλλαν οι κανόνες της αρχαίας Ιρανικής κουλτούρας. Επίσης, μπορεί κανείς να πει ότι, εξ' αιτίας των καταπιεστικών περιορισμών των παραδοσιακών κοινωνιών, οι γυναίκες γενικά είναι φυσικά αναγκασμένες και πιο πρόθυμες από τους άνδρες στο να εγκαταλείπουν τους παραδοσιακούς κανόνες.

Οι μελετητές έχουν αποδείξει ότι σε περίπτωση που τέτοια αλλαγή δεν είναι ισορροπημένη στο ίδιο επίπεδο με εκείνη των ανδρών, μπορεί να θέσει σε κίνδυνο την φυσική δυναμική της επιλογής των συντρόφων (dynamics of natural mate selection) και των συζυγικών σχέσεων (Conjugal relationships), π.χ. στην περίπτωση Ιρανών μεταναστριών, που οι άνδρες συμπατριώτες τους τις θεωρούσαν ως «εξαμερικανισθείσες» (Americanized), ως άτομα που έχουν χάσει την πολιτισμική τους ταυτότητα, επειδή αυτές είχαν υιοθετήσει τον αμερικανικό τρόπο ζωής και τους πολιτισμικούς κανόνες της χώρας υποδοχής. Η αρνητική αυτή αντιμετώπιση της επιρροής της κουλτούρας υποδοχής (acculturation) στις Ιρανές μετανάστριες τις δυσκόλευε πολλές φορές να παντρευτούν ή να έχουν σχέση με συμπατριώτες τους, με αποτέλεσμα μερικοί άνδρες να καταφεύγουν συχνά στο προξενείο, ζητώντας από τους γονείς ή συγγενείς τους να τους βρουν νύμφες από την πατρίδα.

Τούτη η τάση είχε δημιουργήσει μεγάλη σύγκρουση μεταξύ των Ιρανών γυναικών και των ανδρών συμπατριωτών τους, εφ' όσον οι Ιρανές γυναίκες θεωρούσαν τους παραδοσιακά συμμορφούμενους άνδρες οπισθοδρομικούς,

αφού επιβράδυναν πιο πολύ την προσαρμογή τους στις νέες συνθήκες διαβίωσης και συμβίωσης, Wendy L.W. (2000, οπ, σ.429).

Επίσης, εδώ μπορούμε να αναφέρουμε το γεγονός ότι, κατά τους Pawliuk et al. (1996, σ.66, 121), γενικά υπάρχει η δυνατότητα να εμφανιστεί οικογενειακή σύγκρουση στους κόλπους μιας οικογένειας μεταναστών, όταν μερικά από τα μέλη της αναπαρασταίνουν και υποστηρίζουν πιο πολύ τις πολιτιστικές αξίες και τους κοινωνικούς κανόνες της κουλτούρας υποδοχής έναντι των υπολοίπων μελών που υποστηρίζουν τις πολιτιστικές αξίες και τους κοινωνικούς κανόνες της κουλτούρας της πατρίδος τους.

Η έλλειψη αρμονίας στην αφομοίωση της κουλτούρας υποδοχής (acculturation), μεταξύ των μελών των οικογενειών μεταναστών Ιρανών στις ΗΠΑ, όπως έχουν δείξει έρευνες, έχει οδηγήσει σε κρίση τον θεσμό του γάμου (Marital instabilities), και σε υψηλό βαθμό ασυμφωνίας μεταξύ των διαφόρων γενεών (Intergenerational discords) βλ.επίσης: Moghadan V. (1992, σ.13, 56-68). Επίσης, αν και μεταξύ τους υφίσταται υψηλός βαθμός διαζυγίων και ανομοιότητα στην συμπεριφορά (Attitudinal disparity), πολλοί φαίνονται να τα καταφέρνουν εκτός του κύκλου των ομογενών, ειδικά οι Ιρανές, π.χ. στις περιπτώσεις σύναψης μικτών γάμων. Θα μπορούσε να το αποδώσει κανείς στο γεγονός ότι τα άτομα αυτά (οι Ιρανές) έχουν την τάση να είναι πιο προσιτά και ελκυστικά σε άλλα άτομα που έχουν όμοιες αξίες, στάσεις και γνώμες με τις δικές τους, Rubin, (1979). Κατά την άποψη του Rezaian (1989), η ύπαρξη έντονων πολιτισμικών διαφορών και η ανομοιότητα στην συμπεριφορά μεταξύ ζευγαριών Ιρανών μεταναστών μπορεί να οδηγήσει, όχι μόνο στην ολική απώλεια της αμοιβαίας κατανόησης, αλλά και στην ολική απώλεια της ικανοποίησης στα πλαίσια του γάμου (Marital satisfaction) και ακόμα περισσότερο, στην διαπροσωπική δυσαρμονία (Inter-personal disharmony) που τελικά θα επιφέρει την ολική δυσλειτουργία της οικογένειας.

Επίσης, γεγονός είναι ότι η ύπαρξη σύγκρουσης των ρόλων των δύο φύλων έχει γενικά οξύνει την γνωστική ασυμφωνία (Cognitive dissonance) των Ιρανών γυναικών, και έχει επιφέρει ενδοψυχικές συγκρούσεις (Intra-psychic) στα άτομα, αλλά και την ματαίωση (Frustration) στην αντιμετώπιση των

ασυνεπών αλλαγών και προσαρμογών εκ μέρους των ζευγαριών. Τελικά, η μελέτη των διαδικασιών αφομοίωσης της κυρίαρχης κουλτούρας (acculturation) και όλων των παραγόντων που συμβάλλουν στην προσαρμογή των μεταναστών σε ένα καινούριο πολιτισμικό περιβάλλον, μπορεί να βοηθήσουν στην βελτίωση της ψυχο-κοινωνικής υγείας τους και στην ομαλή διαμόρφωση των οικογενειακών σχέσεων και των κοινωνικών αλληλεπιδράσεων τους με τους άλλους, Wendy L.W. (2000, οπ, σ.430).

7.3. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΕΣ ΙΔΙΟΡΡΥΘΜΙΕΣ ΤΩΝ ΚΑΝΟΝΩΝ ΚΑΙ ΑΞΙΩΝ ΤΗΣ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑΣ.

Από τα αποτελέσματα διαπολιτισμικών ερευνών σχετικά με τις παραδοσιακές στάσεις των Ιρανών μεταναστών για τον γάμο και την οικογένεια, προκύπτει ότι οι άνδρες με την ακαμψία τους στην υποστήριξη των παραδοσιακών αξιών και κανόνων, ωθούσαν τις γυναίκες να υποστηρίξουν από την μεριά τους την αντίθετη άποψη περί ισότητας (Egalitarian attitudes). Όμως οι άνδρες θεωρούσαν τούτη την αυξανόμενη προσδοκία και ανάγκη των γυναικών ως τάση να προσπαθούν να αλλάξουν αξίες βαθιά ριζωμένες στην Ισλαμική τους κουλτούρα. Επιπλέον, είναι γεγονός ότι η σημερινή οικονομική δύναμη των Ιρανών “εργαζομένων γυναικών” στις ΗΠΑ έχει ταραξει την παλιά Ιρανική παράδοση που αντιμετώπιζε την “γυναίκα” ως νοικοκυρά, αφού κατέρριψε την παραδοσιακή θέση του άνδρα στην κορυφή της οικογενειακής δομής, λόγω της αδυναμίας του να υποστηρίξει την οικογένειά του οικονομικά. Οι διαφωνίες αυτές και οι πολιτισμικές ανισορροπίες μεταξύ τους έχουν δημιουργήσει σφοδρές διαμάχες σε πολλά μέτωπα και σε πολλά επίπεδα της κοινωνικής τους ζωής. Κάτι που σημαίνει ότι τούτη η κοινωνική ομάδα πάσχει από μια έντονη κοινωνική παθολογία που χρειάζεται μια κοινωνική αντιμετώπιση.²⁷

Επομένως, για το καλό του συνόλου της κοινωνίας και των ενδιαφερομένων ατόμων, θα ήταν συνετό οποιοσδήποτε ψυχολόγος, οικογενειακός/ή σύμβουλος ή οικογενειακός/ή θεραπευτής/τρια κ.λ.π θέλει να ασχοληθεί με παρόμοιες πολιτισμικές ιδιορρυθμίες (Cultural peculiarities) που επιβάλλονται

²⁷Κοινωνική παθολογία: το σύνολο των προβληματικών στοιχείων σε συγκεκριμένο χώρο ή σύστημα (π.χ., η βία, τα ναρκωτικά, & οι συγκρούσεις κ.ά.)

από τους πολιτισμικούς κανόνες και την θρησκευτική πίστη, πρέπει να προσέχει πάρα πολύ, επειδή τέτοια κοινωνικά θέματα χρειάζονται συνήθως ειδική αντιμετώπιση από έμπειρους επαγγελματίες, εξοικειωμένους με τις πολιτισμικές ιδιορρυθμίες των κανόνων, αξιών και των κοινωνικών ρόλων και ακόμα, τις προσδοκίες των πελατών τους, Backer D. (1980, σ.6,31).

Προηγούμενες έρευνες των Hojat et al. (1999), παρέχονταν αρκετές πληροφορίες που μπορούσαν να βοηθήσουν στην κατανόηση και επίλυση προβλημάτων γάμου, όχι μόνο των Ιρανών μεταναστών στις ΗΠΑ, αλλά και άλλων μεταναστών με ίδια κοινωνικά προβλήματα. Επίσης, τα αποτελέσματα αυτά μπορούσαν να βοηθήσουν στον σωστό σχεδιασμό θεραπείας των μεταναστών, επειδή οι πολιτισμικές ιδιορρυθμίες και εκτιμήσεις (Cultural peculiarities and considerations) είναι από τους σημαντικότερους παράγοντες που πρέπει να λαμβάνονται υπ' όψιν για τον σχεδιασμό μιας πετυχημένης, αποτελεσματικής συμβουλευτικής ψυχοθεραπείας μεταναστών, ειδικά από μων από μη-δυτικούς πολιτισμούς, Marselia (1993, σ.63, 200-208), Nicassio et al. (1986, σ.173, 541-544), Nwadiora et al. (1996, σ.31), Wendy L.W. (2000, σπ, σ.431).

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΣΧΕΤΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΧΑΜΗΛΗΣ ΑΥΤΟ-ΕΚΤΙΜΗΣΗΣ, ΚΑΤΑΘΛΙΨΗΣ ΚΑΙ ΑΝΗΣΥΧΙΑΣ, Haj-Yahia, M.M. (2000).

Είναι γεγονός ότι διεθνώς η κακοποίηση των γυναικών είναι καθημερινή υπόθεση. Το πρόβλημα έχει αποκτήσει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, τόσο στην κοινωνία των Παλαιστινίων, όσο και σε διάφορες τάξεις γυναικών από διάφορες χώρες του κόσμου, όπου έγιναν ίδιες έρευνες. Οι έρευνες που έχουν γίνει παγκοσμίως έδειξαν ότι ένα πολύ μικρό ποσοστό των γυναικών (1/4 ή ακόμα μικρότερο) ανέφεραν στις αρχές την φυσική κακοποίηση που υπέστησαν από άνδρες εν γένει ή από τους πρώην συζύγους τους (Heise et al., 1994).

Η μελέτη για την κακοποίηση των γυναικών στην κοινωνία των Παλαιστινίων έγινε σε δύο διαφορετικές φάσεις. Η πρώτη έρευνα σε εθνικό επίπεδο (1^η PNSOVAW) αποτελεί μια περιεκτική απεικόνιση των κακοποιήσεων και μερικών από τις συνέπειές της στις πλήρως υγιείς (Total mental health) πνευματικά Παλαιστίνιες και πραγματοποιήθηκε στις αρχές του 1994 (Haj-yahia, 1998, σ.642). Στα αποτελέσματά της ανέφερε ότι 91%, 52%, 37,6%, και 45% των Παλαιστινίων γυναικών αποδέχτηκαν ότι είχαν κακοποιηθεί ψυχολογικά, φυσικά, σεξουαλικά και οικονομικά αντίστοιχα από τους συντρόφους τους τουλάχιστον μία ή περισσότερες φορές, στους 12 μήνες που προηγήθηκαν της έρευνας, βλ. επίσης ΠΙΝΑΚΑ 8. Επιπλέον, η έρευνα αυτή απέδειξε ότι όσο οι γυναίκες κακοποιούνταν από τους συντρόφους τους, τόσο ανέβαινε το ποσοστό των αρνητικών ψυχολογικών συμπτωμάτων.

Το γεγονός ότι η πρώτη εθνική έρευνα έδειχνε μία γκάμα κακοποιήσεων των γυναικών, χωρίς να εμβαθύνει στις συνέπειές της στην πνευματική υγεία των γυναικών, ενέπνευσε τον ερευνητή να προχωρήσει σε μία δεύτερη έρευνα για να καλύψει το ανωτέρω έλλειμμα. Σκοπός της δεύτερης έρευνας (2^η PNSOVAW) ήταν, να βοηθηθούν όχι μόνο μελλοντικές έρευνες σχετικές με τους διάφορους τρόπους κακοποίησης των γυναικών, αλλά και η αντιμετώπιση

των συνεπειών της κακοποίησης (abuse & battering) στην ψυχική υγεία (mental health) των γυναικών, με ιδιαίτερη έμφαση στην «αυτο-εκτίμηση» (Self esteem), την «κατάθλιψη» (Depression) και την «ανησυχία» (Anxiety). Εδώ χρειάζεται να αναφέρουμε το γεγονός ότι οι μελέτες αυτές έγιναν με σκοπό να σπάσουν τον πάγο της καταπίεσης και υποταγής των γυναικών γενικά, εφ' όσον το κοινωνικο-πολιτισμικό και πολιτικό πλαίσιο στο οποίο εκινούντο οι γυναίκες αυτές ήταν ένα πλαίσιο με έντονο θρησκευτικό περιεχόμενο, αλλά επιπλέον η κοινωνία αυτή είναι μία από τις λίγες όπου η κακοποίηση των γυναικών θεωρείτο προσωπική και οικογενειακή υπόθεση, και δεν αντιμετωπιζόταν ποτέ ως μία εγκληματική πράξη, όπως συμβαίνει σε άλλες κουλτούρες. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, οι γυναίκες των Παλαιστινίων να ντρέπονται και να φοβούνται να αποκαλύψουν το πρόβλημά τους σε τρίτους εκτός του οικογενειακού κύκλου, Haj-yahia (1996, 1998, 1999).

Επίσης, η έρευνα αυτή απέδειξε το γεγονός ότι οι Αραβίδες γυναίκες, στην πλειοψηφία τους, βρίσκονταν καθημερινά σε πάρα πολύ δύσκολη θέση και αναγκάζονταν, όχι από επιλογή τους, να καταφεύγουν, για σοβαρά οικογενειακά προβλήματα με μακρά ιστορία, ζητώντας προστασία, στέγη, συμβουλές και γενικά υποστήριξη, μόνο στα μέλη της οικογένειας ή σε συγγενείς τους, πάρα στις αρχές ή σε κυβερνητικούς οργανισμούς κλπ. Επίσης, φοβούνταν την κοινωνική απομόνωση και τον εξοστρακισμό (Ostracism) από τον οικογενειακό κύκλο, σε περίπτωση που τολμούσαν να καταφύγουν εκτός αυτού του κύκλου, Haj-yahia (1996, 1998, 1999). Επομένως, εξ' αιτίας της κοινωνικής κατωτερότητας των γυναικών στην παλαιστινιακή κοινωνία, σε ζητήματα πολιτικού, θρησκευτικού, οικονομικού και ακαδημαϊκού περιεχομένου γενικά, οι γυναίκες δυσκολεύονταν να υπερασπίσουν την θέση τους, έστω και με την βοήθεια κάποιου εκτός του οικογενειακού κύκλου.

Πίνακα (8):

Στατιστικά αποτελέσματα -1^{ης} & 2^{ης} PNSOVAW βία κατά γυναικών.

	1 st PNSOVAW	2 nd PNSOVAW
Psychological abuse (PA)	91	87.2
Physical violence (PV)	52	54
Sexual abuse (SA)	37.6	40
Economic abuse (EA)	45	44

8.1. Η ΓΕΝΙΚΗ ΕΚΟΝΑ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΤΩΝ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΙΩΝ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΧΑΜΗΛΗΣ ΑΥΤΟ-ΕΚΤΙΜΗΣΗΣ, ΚΑΤΑΘΛΙΨΗΣ ΚΑΙ ΑΝΗΣΥΧΙΑΣ.

Τα αποτελέσματα της δεύτερης έρευνας (2^η PNSOVAW), σχετικά με τις ψυχολογικές επιρροές της κακοποίησης και την ψυχική υγεία (mental health) των κακοποιημένων γυναικών, απέδειξαν ότι : **A)** Η βία είναι το πιο δυναμικό στοιχείο στην διαμόρφωση της συμπεριφοράς των γυναικών που έπεσαν θύματα κακοποίησης Barnett et al., (1997,σ.215), Wendy L.W.,(2000,σ.437). **B)** Η κακοποίηση των γυναικών γενικά δημιουργεί πολλαπλές συνέπειες στα θύματα, όπως είναι π.χ., η ύπαρξη περιοδικού φόβου (Recurrent fear), και η στάση της απροστάτευτης (Learned helplessness) που περιλαμβάνει και τα τρία στοιχεία: 1) συγκινησιακά τραύματα (Emotional traumas), όπως είναι η αίσθηση της ματαίωσης (Frustration) και της κατάθλιψης 2) διανοητική εξασθένηση (Intellectual impairment), όπως είναι η ανικανότητα για την λύση προβλημάτων και 3) εξασθενημένη κινητήριο δύναμη (motivational impairment), όπως είναι η παθητικότητα και η χαμηλή αυτό-εκτίμηση. **Γ)** Οι κακοποιημένες γυναίκες αντιδρούν έντονα: 1) στους δείκτες των ψυχολογικών βασάνων (Distresses) ή δυσλειτουργιών (Dysfunction) που περιλαμβάνουν τραύματα, όπως φόβο, θυμό, ανησυχία, αδιακρισία (intrusion), τάση φυγής (avoidance responses), κατάθλιψη, χαμηλή αυτό-εκτίμηση και αίσθημα ντροπής 2) στις αλλαγές των γνωστικών σχημάτων (Cognitive Schemas), όπως είναι η απώλεια του αισθήματος του απρόσβλητου (loss of perceived invulnerability), η στάση της απροστάτευτης (Learned helplessness) και η αρνητική αυτοπεποίθηση 3) στην διαταραχή των σχέσεων (Relational disturbances), όπως είναι η αδυναμία εμπιστοσύνης (difficulty with trust), η προσκόλληση και η εξάρτηση (Attachment and dependency) (Dutton, 1992).

Εδώ χρειάζεται να αναφέρουμε το γεγονός ότι ο ερευνητής εστίαζε το ενδιαφέρον του μόνο στις τρεις από τις συνέπειες της κακοποίησης των γυναικών, δηλαδή στην αυτό-εκτίμηση, την κατάθλιψη και την ανησυχία. Επομένως, κατά την θεωρία του Dutton (1992,σ.66), η χαμηλή αυτό-εκτίμηση (LSE) έχει να κάνει με την γνώση μας (cognition) για την αξία ή με την

αναγνώρισή μας για το τι αξίζουμε μετά από μια εμπειρία κακοποίησης. Επίσης κατά τον Millis (1985,σ.103), η θυματοποίηση (Victimization)²⁸ είναι μια διαδικασία που ακολουθεί πάντα μετά από τα πιο καταστρεπτικά στάδια των εμπειριών της απώλειας της αυτό-πεποίθησης.

Οι Aguilar et al. (1994,σ.9), σε μια συγκριτική μελέτη μεταξύ δυο ομάδων, κακοποιημένων και μη κακοποιημένων γυναικών (battered and non-battered women) απέδειξαν ότι σε γενική κατάταξη, οι ομάδες αυτές είχαν μια μεγάλη διαφορά στους δείκτες της αυτό-εκτίμησης. Οι γυναίκες που είχαν κακοποιηθεί από ξυλοδαρμό επεδείκνυαν σημαντικά πιο χαμηλό βαθμό αυτό-εκτίμησης (significantly lower self esteem index scores) από τις μη κακοποιημένες. Μεταξύ των γυναικών που είχαν κακοποιηθεί στο μακρινό παρελθόν και σε αυτές που κακοποιήθηκαν πρόσφατα σε μια συζυγική σχέση δεν παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική διαφορά, Dutton M.A. et al.,(1994,σ.237). Πολλοί είναι οι μελετητές που υποστηρίζουν το γεγονός ότι οι κακοποιημένες γυναίκες αντιμετωπίζουν πολλαπλές εμπειρίες της απώλειας, π.χ., όπως είναι την απώλεια της ελπίδας για το μέλλον, την απώλεια ταυτότητας (self identity) που περιλαμβάνει και την απώλεια της προσωπικής αξίας (self worth), την απώλεια παιδιών, συντρόφων, οικογένειας και τελικά του εισοδήματος, με αποτέλεσμα να πάσχουν συνεχώς από τις πιο συνηθισμένες ψυχολογικές διαταραχές των κακοποιημένων γυναικών, δηλαδή την θλίψη (grief) και την κατάθλιψη (depression), Follingstad et al,(1991,σ.81-96),Foilette V.M.et al.,(1996,σ.25), Geilas R.J.et al.,(1989,σ.400),Gleason W.J.,(1993,σ.3),Kemp A.,et al.,(1991,σ.137),Perrin S.,et al.,(1996,σ.805),Riggs D.S.et al.,(1992σ.72-83), Wendy L.W.,(2000,οπ.,σ.437). Επίσης, οι έρευνες έχουν αποδείξει ότι κακοποιημένες γυναίκες με νέες εμπειρίες κακοποίησης, αναπαριστούν ξανά ή αναβιώνουν επίμονα και γενικευμένα συμπτώματα της ανησυχίας, Follingstad D.R.et al.,(1991,οπ.).

²⁸Η ΕΝΝΟΙΑ «ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ» Πέραν της συμβολικής σημασίας της έννοιας του θύματος, υπάρχει η ουσιαστική έννοια του παθόντος, εκείνου δηλαδή που υπέστη μια μορφή βλάβης, ζημίας ή κακού από κάποιον άλλον. Βλ. επίσης: Αρτινοπούλου Β.,(1996,σ.17).

Εκτός από τα πλούσια στοιχεία προσφάτων ερευνών που έχουν διεξαχθεί σχετικά με την κακοποίηση γυναικών, χρειάζεται να αναφέρουμε ότι αυτές χαρακτηρίζονται από πολλές εξαιρέσεις και περιορισμούς, π.χ. είναι γεγονός ότι οι περισσότερες από αυτές πραγματοποιήθηκαν σε μικρά, μη αντιπροσωπευτικά, κλινικά δείγματα (π.χ στα αμερικανικά ψυχιατρεία) ή πραγματοποιήθηκαν σε ομάδες γυναικών με χαμηλό ή μέσο-χαμηλό εισόδημα και μέσο επίπεδο εκπαίδευσης την δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Πολλές από αυτές προέβησαν σε ακατάλληλες συγκρίσεις και στην επιλογή ακατάλληλων δειγμάτων προς σύγκριση (control groups), άλλες δε, δεν προέβησαν καθόλου σε συγκρίσεις ή στην επιλογή δειγμάτων προς σύγκριση. Επίσης, πολλές από αυτές τις έρευνες επικέντρωσαν το ενδιαφέρον τους στις συνέπειες στην πνευματική υγεία των γυναικών της φυσικής ή σεξουαλικής κακοποίησης και αγνόησαν πολλές άλλες μορφές προσβολής ή κακοποίησης, όπως είναι η ψυχολογική ή οικονομική κακοποίηση, βλ.επίσης: ΠΙΝΑΚΑ.(8.1) Επιπλέον, οι περισσότερες από αυτές τις έρευνες πραγματοποιήθηκαν μεταξύ αμερικανίδων γυναικών που ζουν σε μια κοινωνία με μεγάλη διαφορά στην κοινωνική, πολιτισμική, πολιτική, νομική και θρησκευτική πραγματικότητά της. Αυτά και μόνο είναι αρκετά για να περιορίσουν την γενική αξιοπιστία των αποτελεσμάτων της έρευνας, όταν γίνεται σε μια διαφορετική χώρα με την ίδια μέθοδο. Εδώ, χρειάζεται να αναφέρουμε το γεγονός ότι ο ερευνητής (Haj-yahia 2000), πιστεύει ότι, στην έρευνά του, ήταν αναμενόμενο να υπάρχει διαφορά μεταξύ αυτής και άλλων που έχουν γίνει σε δυτικές χώρες, όπως στις ΗΠΑ κ.λ.π. Παραδείγματος χάριν, η εθνική έρευνα των Παλαιστινίων (PNSOVAV) στηρίχθηκε σε μεγάλο αριθμό δειγμάτων παντρεμένων γυναικών (εκτός ψυχιατρείων) διαφόρων ηλικιών, επιπέδου μόρφωσης, θρησκευτικής προσχώρησης (affiliation), τόπου διαμονής και επιπέδου εισοδήματος.

Η δεύτερη εθνική έρευνα των Παλαιστινίων (2^η PNSOVAV), σε σύγκριση με την πρώτη, μπορούμε να πούμε ότι έδωσε μια αφορμή (περιθώριο) για να μπορέσει κανείς να ελέγξει διάφορες κοινωνικο-δημογραφικές μεταβλητές (variables). Ακόμα, αν και η δεύτερη έρευνα (2^η PNSOVAV) δεν είχε σκοπό να εξετάσει μερικά κοινωνικο-πολιτικά και πολιτισμικά δεδομένα, που είχαν σχέση με την κακοποίηση γυναικών, και συνέπειές της στην πνευματική τους υγεία, τα αποτελέσματά της έδειξαν ξεκάθαρα βασικά στοιχεία (data) που θα

μπορούσαν να μας βοηθήσουν στον σχεδιασμό μελλοντικών ερευνών που είχαν σκοπό να κινηθούν στα πλαίσια αυτά και την επίδρασή τους στην άσκηση οποιασδήποτε μορφής βίας στα πλαίσια του οικογενειακού περιβάλλοντος, Wendy L.W.,(οπ,σ.440).

Τελικά, κατά την στατιστική συσχέτιση των εξαρτημένων μεταβλητών (Inter-correlation among the outcome variables), στην δεύτερη (2^η PNSOVAW) τα αποτελέσματα απέδειξαν ότι όσο χαμηλότερο είναι το επίπεδο της αυτοεκτίμησης των Παλαιστινίων γυναικών, τόσο υψηλότερο είναι το επίπεδο της ανησυχίας ($r=-.438$, $p<.0001$), και τόσο ακόμα υψηλότερο είναι το επίπεδο της κατάθλιψης ($r=-.516$, $p<.0001$). Παρομοίως, όσο περισσότερη ανησυχία εκδηλώνουν, τόσο υψηλότερο είναι το επίπεδο της κατάθλιψής τους ($r=.793$, $p<.0001$) και τανάπαλιν, βλ. ΠΙΝΑΚΑ 8.1.

Γενικά, η δεύτερη έρευνα (2^η PNSOVAW), σε σχέση με παρόμοιες έρευνες που έχουν γίνει στις ΗΠΑ και στην δυτική Ευρώπη, επέδειξε σχετικά υψηλά ποσοστά Παλαιστινίων γυναικών που είχαν την εμπειρία διαφόρων τύπων θυματοποίησης (victimization), από ψυχολογική, φυσιολογική, σεξουαλική και οικονομική κακοποίηση κλπ. Επίσης, μπορεί κανείς να πει ότι αν και η έρευνα δεν εξετάζει πλήρως τους παράγοντες άσκησης βίας (risk factors of violence) εναντίον γυναικών στην κοινωνία των Παλαιστινίων, τα σχετικά υψηλά ποσοστά κακοποίησής τους μπορούν να αποδοθούν στην κατώτερη θέση των γυναικών τόσο στον ιδιωτικό, όσο και στον δημόσιο βίο στην κοινωνία τους. Επιπλέον, η τεταμένη πολιτική ατμόσφαιρα, το υψηλό ποσοστό ανεργίας και η φτώχεια στην Δυτική Όχθη και την Λωρίδα της Γάζας μπορεί να είναι σημαντικοί παράγοντες πρόκλησης βίας εναντίον των γυναικών. Τα αποτελέσματα των ερευνών απέδειξαν ότι η κακοποίηση των γυναικών έχει μια καταστρεπτική επίδραση στην αυτοεκτίμησή τους, την κατάθλιψη, την ανησυχία τους και την τάση θυματοποίησής τους, με τάση επιδείνωσης των συναισθημάτων αυτών, όσο το επίπεδο της κακοποίησής τους αυξάνει.

Σχετικά με τα κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά των υποκειμένων, διαπιστώθηκε ότι το επίπεδο εκπαίδευσης και η κοινωνική τους θέση είχε σημαντική σχέση (correlated significantly) με την ψυχολογική τους κατάσταση.

Ειδικά γυναίκες με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης, με δουλειά και μισθό, παρουσίαζαν υψηλό επίπεδο αυτοεκτίμησης και χαμηλό επίπεδο κατάθλιψης και ανησυχίας. Εντούτοις μικρό ποσοστό των διαφοροποιήσεων που παρουσιάστηκε στην αυτοεκτίμηση, την κατάθλιψη και την ανησυχία τους, μπόρεσε να ερμηνευτεί από τις διαφορές στα κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά τους, με εξαίρεση ίσως το επίπεδο μόρφωσης που αποτέλεσε καθοριστικό παράγοντα. Πρέπει να τονιστεί ότι οι διαφοροποιήσεις στις τρεις αυτές εξαρτημένες μεταβλητές οφείλονταν κατά κόρον στην ένταση της εμπειρίας των γυναικών με τις διάφορες μορφές κακοποίησης. Επίσης, ένα από τα θετικά στοιχεία της έρευνας αυτής είναι ότι τούτη η δεύτερη (2^η PNSOVAW) έρευνα πραγματοποιήθηκε με την βοήθεια της συστηματικής τυχαίας λήψης δειγμάτων (systematic random sample) των υποκειμένων, ενώ προηγούμενες έρευνες βασίζονταν σε κλινικά δείγματα και σε έναν πλημμελή έλεγχο των συγκρίσιμων ομάδων. Επίσης τούτη έρευνα μελέτησε τις εμπειρίες των γυναικών με τέσσερα διαφορετικά πρότυπα άσκησης βίας στο οικογενειακό περιβάλλον (domestic violence), ενώ οι περισσότερες από τις προηγούμενες έρευνες που πραγματοποιήθηκαν σε ΗΠΑ και δυτική Ευρώπη εξέταζαν περισσότερο τις συνέπειες της άσκησης φυσικής βίας, ενώ πολλές από αυτές που προσπάθησαν να μελετήσουν την σεξουαλική κακοποίηση, αγνόησαν εντελώς τις επιπτώσεις άλλων προτύπων, όπως της ψυχολογικής και οικονομικής κακοποίησης, Wendy L.W.,(οπ,σ.456).

Τούτη η έρευνα προσπάθησε να διαφοροποιηθεί από τα πρωτότυπά της, εξετάζοντας γυναίκες που ζουν σε μια εντελώς διαφορετική κοινωνία, πολιτισμικό, πολιτικό, θρησκευτικό και οικονομικό περιβάλλον. Εξέτασε ένα πάρα πολύ ευαίσθητο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν σχεδόν όλες οι οικογένειες των Αράβων σήμερα και συγκεκριμένα στην κοινωνία των Παλαιστινίων, όπου το πρόβλημα της κακοποίησης γυναικών είχε παραμείνει αποκλειστικά μια προσωπική και οικογενειακή υπόθεση. Ο ερευνητής πιστεύει ότι τα λίγα αυτά γεγονότα, αποτελούν ισχυρή πρόκληση που μπορεί να ωθήσει την επιστημονική κοινότητα σε πιο εκτεταμένες έρευνες στο θέμα άσκησης βίας στο οικογενειακό περιβάλλον (domestic violence). Είναι αλήθεια ότι δεν μπορούσε τούτη η έρευνα να εξετάσει όλες τις πλευρές κακοποίησης γυναικών, οπότε παραμέλησε μερικά θέματα όπως π.χ., το θέμα

της χρήσης «φονικού όπλου» ενάντια στην σύζυγο. Εδώ χρειάζεται να αναφέρουμε το γεγονός ότι τότε που έγινε τούτη η έρευνα, ήταν απαγορευμένο στο κοινό να κατέχει όπλο, όποτε, για να μην δημιουργήσει καμία σύγχυση και παρερμηνεία, ο ερευνητής δεν ανέφερε πουθενά στο ερωτηματολόγιό του την χρήση «φονικού όπλου», αφού και να είχε κανείς όπλο, δεν θα το ανέφερε στους ερευνητές από φόβο να μη το αναφέρουν στις αρχές. Επίσης, εξαιτίας των κοινωνιο-πολιτισμικών αξιών (συγγενικό δεσμό, αλληλεγγύη, οικογενειακή αλληλοϋποστήριξη κλπ.) και των κακουχιών που υφίστανται οι οικογενειών Παλαιστινίων, τα άτομα είναι αναγκασμένα να ζουν όλα μαζί σε ένα σπίτι. Έτσι, εκτός από την κακοποίηση από τον σύντροφό τους, είναι γεγονός ότι πολλές γυναίκες κακοποιήθηκαν και από συγγενείς τους κλπ. Αλλά, ο ερευνητής δεν ασχολήθηκε με τέτοια θέματα, περιόρισε την έρευνά του στην κακοποίηση από τον σύντροφο. Άφησε τα υπόλοιπα σε μελλοντικές έρευνες, Wendy L.W.,(οπ,σ.459).

Όπως αναφέραμε επάνω, η μέθοδος μέτρησης των ψυχολογικών καταστάσεων που χρησιμοποίησε ο ερευνητής ήταν υιοθετημένη (τροποποιημένη βέβαια) από την κλίμακα που είχαν δημιουργήσει ειδικά για την κοινωνία των ΗΠΑ και της δυτικής Ευρώπης. Εδώ ο ερευνητής διαμόρφωσε την μέθοδο, έτσι ώστε να ταιριάζει στα κοινωνιο-πολιτισμικά δεδομένα της κοινωνίας των Παλαιστινίων. Μπορεί κανείς να πει ότι τούτη η κίνηση μπορεί επιστημονικά να προκαλέσει κριτική για την αλλοίωση της μεθόδου μέτρησης και την ενδεχόμενη αμφισβήτηση των αποτελεσμάτων της έρευνας. Είναι γεγονός ότι η κεντρική υπόθεση της έρευνας αυτής είχε την βάση της στην θεωρία του Mills (1984,σ.459), που υποστήριζε το γεγονός ότι η βία είναι βλαβερή στην αυτοεκτίμηση. Κατά την άποψη του Mills όμως, οι κακοποιημένες γυναίκες είναι γυναίκες που έχουν ήδη μια χαμηλή αυτοεκτίμηση, δηλαδή είναι οι γυναίκες που «προκαλούν» ή κατά έναν τρόπο «επιζητούν» την κακοποίησή τους. Η έρευνα του Haj-Yahia (1999) δεν υποστηρίζει βέβαια ότι η θυματοποίηση γυναικών έχει να κάνει με την ήδη υφιστάμενη χαμηλή αυτοεκτίμησή τους. Εδώ χρειάζεται να αναφέρουμε το γεγονός ότι, αν και ο Haj-Yahia (1999), χρησιμοποίησε διαφορές στατιστικές αναλύσεις, τελικά έφθασε σε όμοια στατιστικά συμπεράσματα με την κεντρική υπόθεση της θεωρίας του Mills (1984), λόγω χάριν ότι όσο περισσότερο

ανησυχούν οι κακοποιημένες γυναίκες, τόσο υψηλότερο είναι το επίπεδο της κατάθλιψής τους και τανάπαλιν. Σύμφωνα με την θεωρία του Haj-Yahia (1999), οι γυναίκες κινδυνεύουν να πέσουν στην παγίδα των επαναλαμβανόμενων κακοποιήσεων (θυματοποίηση), που εγκυμονεί σοβαρές ψυχολογικές συνέπειες στην ζωή τους. Προτείνει δε να υπάρχουν προγράμματα υποστήριξης των κακοποιημένων γυναικών στην κοινωνία των Παλαιστινίων, που πρέπει να περιλαμβάνουν τουλάχιστον και την επικοινωνία με τις οικογένειες των θυμάτων, απ' όπου πηγάζει το πρόβλημα. Τα προγράμματα αυτά, για να είναι αποτελεσματικά, πρέπει επίσης να αποτελούν πρωτοβουλία του κράτους, με την συνδρομή και μη κυβερνητικών οργανώσεων και οργανώσεων γυναικών κλπ. Όλοι μαζί θα πρέπει να δημιουργήσουν δίκτυο για την παροχή βοήθειας σε κακοποιημένες γυναίκες, ειδικά σε εκείνες που δεν έχουν καμία υποστήριξη από τις οικογένειες τους. Επίσης, η βοήθεια και υποστήριξη από τα προγράμματα θα πρέπει να περιλαμβάνει τα εξής : στέγη και προστασία, οικονομική, νομική και κοινωνική βοήθεια (social aid services), τηλεφωνική γραμμή για τις γυναίκες που θα ζητούν επείγοντως βοήθεια ή που θα θέλουν να αποκαλύψουν τα προβλήματά τους και να έχουν μια υποστήριξη, προγράμματα μελλονύμφων που θα είναι υπεύθυνα για την παιδαγωγή των νέων ζευγαριών σχετικά με τον γάμο και την οικογένεια.

Πίνακα (8.1)

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΙΜΑΚΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΘΝΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΤΩΝ ΠΑΛΛΙΣΤΙΝΙΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ(2^H PNSOVAW) [N = 1,334].

ΠΟΣΕΣ ΦΟΡΕΣ ΣΤΟΥΣ 12 ΠΕΡΑΣΜΕΝΟΥΣ ΜΗΝΕΣ Ο ΣΥΝΤΡΟΦΟΣ ΣΟΥ ΣΕ. times over the past 12 months has your husband..	% Ποτέ	% Μία φορά	% Πάνω από δύο φορές
ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ (psychological abuse)			
κάνει την κουβέντα και παίρνει μόνοι του την απόφαση για τους δυο μας (he finished an argument and took his own decision about a matter that concerns both of us)	52	14	34
ουρλιάζει όταν καυγαδίζετε (yelled at you during a heated argument)	27	15	58
προσβάλλει, χρησιμοποιώντας κακές λέξεις και ονόματα (insult you, cursed you, used abusive words or your names)	56	10	34
παθεί να σας απαγορεύει να κάνετε αυτά που θέλετε (tried to prevent you from doing what you want while visiting relatives or friends)	55	12	33
κοιτάει με κακία προσπαθώντας να σας φοβίσει, (given you dirty looks in an attempt to intimidate you)	54	11	35
επιτίθεται και βγαίνει έξω με φωνές ουρλιάζοντάς σας, (stormed out of the house after an argument, yelling and yelling at you)	42	15	43
πρόσπαθει να ελέγξει την συμπεριφορά σου, διερευνώντας, ανακρίνοντας και παρακολουθώντας σε (tried to control your behavior by investigating, interrogating, and following you)	84	5	11
πειλεί ότι θα σου πετάξει κάτι και λέει λόγια μειωτικά για σένα (threatened to throw something at you and said things to intimidate you)	84	5	11
αποδοκιμάζει λέγοντας ότι προσέχεις και φροντίζεις τους άλλους περισσότερο απ' ότι τον ίδιο (accused you of paying more attention to and doing more for others than for him)	69	11	20
προσβάλλει, με σκοπό να σε υποβιβάζει δημοσία (degraded and insulted you or your acquaintances in an attempt to intimidate you)	75	7	18
αποδοκιμάζει ότι είσαι τεμπέλα, αδιάφορη και αδυνατείς να εκπληρώνεις τα καθήκοντα σου ως σύζυγος και μητέρα (accused you of being lazy, indifferent, and failing to fulfill your obligations toward him and the household)	52	13	35
αναγκάζει να κανείς κάτι χωρίς την συγκατάθεση σου, πάντα με σκοπό να σε προσβάλλει και να σε εξιτίσει (request or forced you to do something with the intention of insulting or humiliating you)	78	8	14
αποδοκιμάζει την προσπάθεια σου στην ανατροφή των παιδιών σας και σε κατηγορεί ότι έχεις αποτύχει ως μητέρα και ως σύζυγος, (belittled your approach toward child rearing or accused you of being a failure as a mother and mother)	73	9	18
αποδοκιμάζει την οικογένεια, συγγενείς ή φίλους σου μιλώντας άσχημα γι'αυτούς ή ταπεινώνοντάς τους (belittled your family, relatives, or friends by humiliating or cursing them)	75	6	19
αποδοκιμάζει ενώ προσπαθεί να υποτιμήσει τα λόγια, την συμπεριφορά ή την πίστη σας (reprimanded or belittled you while belittling your thoughts, beliefs, and attitudes)	64	11	25
αποδοκιμάζει τον τρόπο ντυσίματος, το σώμα και την εμφάνισή σας (belittled the way you dress, your body, and the way you keep up your appearance)	74	8	18
ΦΥΣΙΚΗ ΒΙΑ (Physical violence)			
αποδοκιμάζει να συζητάτε, σας πετάει πράγματα, κλωτσάει, ή σπάει κάτι (thrown, kicked, or broken something while arguing with you)	63	13	24
αποδοκιμάζει διαφωνία, σας σπρώχνει, σας κλωτσάει ή προσπαθεί να σας ρίξει πέρα (pushed you, kicked you, or tried to knock you over)	79	7	14
αποδοκιμάζει ή σας τραβάει δυνατά (pushed or pulled you hard)	67	12	21
αποδοκιμάζει με το μαχαίρι ή με οποιοδήποτε αιχμηρό αντικείμενο (threatened you with a knife or another sharp implement)	92	3	5
αποδοκιμάζει (slapped you)	68	13	19
αποδοκιμάζει με τα χεριά του σε διάφορα μέρη του σώματος σας (attacked you with his hands on different parts of your body)	76	9	15
αποδοκιμάζει με ξύλο, ζώνη ή άλλο παρόμοιο αντικείμενο (attacked you with a stick, a belt, or another object of that kind)	85	5	10
αποδοκιμάζει ή σε πιάνει στον λαιμό, προσπαθώντας να σας βλάψει (tried to choke you or placed his hands around your neck in an attempt to harm you)	92	3	5
αποδοκιμάζει τα μαλλιά σας ή σκίζει το φόρεμα σας (pulled your hair or yanked your clothes)	83	7	10
αποδοκιμάζει με είδη του οικιακού εξοπλισμού π.χ. καρέκλα (attacked you with household equipment e.g., chair)	93	3	4
αποδοκιμάζει με επικίνδυνα εργαλεία, π.χ. σιδερένια ράβδο (attacked you with a dangerous implement such as a metal rod)	92	3	5
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ (Sexual abuse)			
αποδοκιμάζει να σας κάνει έρωτα χωρίς την συγκατάθεσή σας (tried to have sex with you without your consent)	67	5	28
αποδοκιμάζει την μη ικανοποίησή του από την σεξουαλική σας σχέση, με προσβλητικό και υποβιβαστικό τρόπο (expressed dissatisfaction with your sexual relationship in an insulting and degrading way)	77	6	17
αποδοκιμάζει έρωτα, χωρίς την συγκατάθεσή σας (had sex with you without your consent)	70	7	23
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ (Economic abuse)			
αποδοκιμάζει να χρησιμοποιήσετε τα χρήματα της οικογενείας όπως θα θέλατε (prevented you from using the family's money as you see fit)	60	10	30
αποδοκιμάζει να ελέγξει την συμπεριφορά σας ή να σας αναγκάζει να κάνετε κάτι που θέλει εκείνος, χωρίς να σας ενοχλεί, κάνοντας κακή χρήση των χρημάτων της οικογενείας (tried to control your behavior or force you to do what he wants, while misusing the family's income)	81	5	14

Η ΑΠΡΟΘΥΜΙΑ ΤΩΝ ΑΝΔΡΩΝ ΝΑ ΕΚΤΕΛΕΣΟΥΝ ΟΙΚΙΑΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΚΑΙ Η ΥΠΟΤΑΓΗ ΣΤΟΝ ΤΟΠΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (Workplace subordination and men's avoidance of housework), Arrighi B. A. & Maume D. J. (2000).

Στην Βόρεια Αμερική, είναι γεγονός ότι για πολλά χρόνια τώρα, η συμμετοχή των ανδρών στις οικιακές δουλειές έχει γίνει το επίκεντρο των συζητήσεων μεταξύ διαφόρων μελετητών. Επίσης, αυξημένη είναι και η κριτική (argument) από την πλευρά μερικών ερευνητών που πιστεύουν ότι η απροθυμία των ανδρών να εκτελούν οικιακές εργασίες ταυτίζεται (ή συσχετίζεται) με την άποψη των ανδρών περί του «θηλυκού χαρακτήρα» των εργασιών αυτών και κατά συνέπεια την απειλή που δέχεται η αρρενωπότητα τους (ή ανδρική ταυτότητα) με την άσκησή τους. Στις ΗΠΑ, αν και υφίστανται αυξανόμενες επαγγελματικές ευκαιρίες για τις γυναίκες, ο τρόπος επιμερισμού των ευκαιριών (ή δουλειές) παραμένει παραδοσιακός, με αποτέλεσμα να υφίστανται συγκρούσεις μεταξύ των δύο φύλων. Επίσης, εκτός από το γεγονός ότι η παρουσία των γυναικών στο εργατικό δυναμικό των ΗΠΑ είναι υψηλή, ο χρόνος συμμετοχής των ανδρών στις οικιακές δουλειές παραμένει πάρα πολύ χαμηλός, με συνέπεια οι γυναίκες να έχουν ένα «δεύτερο φορτίο» (second shift) στο σπίτι, Coverman S.A., et al.,(1986,σ.48,413-422), Presser H.,(1994,σ.59,348-364), Robinson J.P.,(1988,σ.28), Hochschild A,et al.,(1989), Wendy, W.A.,(2000,σ.464). Επομένως, κατά την άποψη της Barbara A. Arrighi et al., η απροθυμία αυτή των ανδρών να συμμετέχουν στην μοιρασιά του φορτίου των οικιακών εργασιών έχει ως συνέπεια να υπάρχει μια αργή εξέλιξη στην ισότητα των δύο φύλων στον τρόπο πληρώσεως μιας εργασίας.

Επίσης, κατά τον Coverman (1983,σ.637), είναι γεγονός ότι στην σχέση των δύο φύλων υφίσταται μια αρνητική στάση για το ωράριο της οικιακής εργασίας και το οικονομικό όφελος που προκύπτει (earned wages) από αυτήν, με συνέπεια να επηρεάζεται το ηθικό του γυναικείου φύλου (υπάρχει μια μεγάλη απογοήτευση από τις εργαζόμενες μητέρες, οι οποίες θα ήθελαν οι σύντροφοί τους να αυξήσουν την μηνιαία οικογενειακή εισφορά). Πολλοί είναι οι μελετητές που πιστεύουν ότι, εξ' αιτίας της ανδρικής αυτής απροθυμίας, επιδεινώνεται η ύπαρξη οικογενειακών συγκρούσεων (marital discord) και η

συναισθηματική εξάντληση (emotional distress) των γυναικών, Barnett R., (1987, σ.49), Staines G., et al., (1986), Kessler R., et al., (1982, σ.216), Kraus N., et al., (1985 σ.26), Pleck J.H. (1985). Από την άλλη πλευρά, πολλές είναι οι εργαζόμενες γυναίκες που, για να μειώσουν τα άγχη τους, προτίμησαν να παραιτηθούν από την δουλειά τους, ώστε να ικανοποιήσουν την προτίμηση των ανδρών τους, Hochschild A.,(1989,σ.422). Όμως, κατά την άποψη του Corcoran et al. (1979,σ.14), είναι γεγονός ότι, για να υπάρχει μια ισορροπία μεταξύ των εργαζόμενων ζευγαριών και να μπορέσουν επίσης να καλύπτουν την διαφορά μεταξύ τους σε ότι αφορά το ωράριο απασχόλησης στον εργασιακό χώρο και το σπίτι, καλύτερα είναι καθένας να κρατήσει την δουλειά του και μαζί να βρουν την χρυσή τομή για την αντιμετώπιση του προβλήματός τους.

9.1. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΖΟΥΝ ΤΗΝ ΣΧΕΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΕΜΠΕΙΡΙΩΝ ΑΝΔΡΩΝ ΕΡΓΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΥΝΑΜΙΚΗΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

(factors that determines the relationship between men's labor force experiences and the family dynamics).

Είναι γεγονός ότι από τις περασμένες δεκαετίες, η ιδέα για τον ρόλο του γένους (gender) έχει προκαλέσει πολλές έρευνες για την σχέση μεταξύ εργασίας και οικογένειας. Πολλές από αυτές τις έρευνες επικέντρωσαν το ενδιαφέρον τους στις συνέπειες της εργασίας και την θέση των εργαζομένων, ειδικά μητέρων στην οικογένεια. Σύμφωνα με τα αποτελέσματά τους, οι εμπειρίες των σύγχρονων επαγγελματιών επηρεάζουν πολύ, όχι μόνον τον προσανατολισμό του ρόλου του γένους, αλλά ασκούν πίεση στον γάμο (marital strain), προκαλώντας πολλές φορές έντονες διαφωνίες, οικογενειακές δυσλειτουργίες και διαζύγια, Bowen G.L.,et al.,(1995), Menaghan E.G.(1991,σ.17,419), Menaghan E.G., et al.,(1990,σ.52,1079), Wendy W.A.,(2000,σπ.σ.465). Επίσης, μεταξύ των ερευνητών, η ιδέα για τον ρόλο του γένους έχει προκαλέσει πολλές κριτικές. Λόγου χάριν, μερικοί πιστεύουν ότι, αν και οι οικιακές εργασίες έχουν διαφορετική συμβολική έννοια για τους άνδρες απ' ότι για τις γυναίκες, πολλοί είναι αυτοί που έχουν παραμελήσει το γεγονός ότι η εργασία και η οικογένεια είναι δύο ξεχωριστές κοινωνικές δραστηριότητες, με συνέπεια πολλές φορές η αντρική κυριαρχία

στον εργασιακό χώρο να έχει μεταφερθεί και στον οικογενειακό κύκλο, Barnett R., et al., (1992, σ.35), Repetti R.L., (1989, σ.57).

Κατά την άποψη της Barbara A. Arrighi et al., η διάθεση του χρόνου των ανδρών (men's time availability), οι ανδροπρεπείς συμπεριφορές (men's gender role attitudes), η σχετική με τον άνδρα δύναμη (men's relative power), η ανδρική ταυτότητα και η υποταγή των γυναικών στον εργασιακό χώρο (masculine identity and work place women subordination) είναι από τους πιο καθοριστικούς παράγοντες για την ανδρική εργατική δύναμη.

9.1.1. Η ΔΙΑΘΕΣΗ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ ΤΩΝ ΑΝΔΡΩΝ (men's time availability):

Είναι γεγονός ότι, κατά τον Becker G. (1973,σ.81,813), ο ανδρικός διαθέσιμος χρόνος μπορεί να συνδεθεί με τις σχέσεις μεταξύ της ανδρικής μη - επιχειρησιακής συμπεριφοράς (men's non market behavior), της δομής της οικογένειας και της λειτουργίας της εργασίας επί πληρωμή (paid labor market). Επίσης, κατά την άποψη του Becker, ο γάμος σήμερα θεωρείται ως μια συμπληρωματική ανταλλαγή μεταξύ δύο συντρόφων με διαφορετικά περιουσιακά στοιχεία (assets), όπου ο καθένας προσπαθεί να βάλει τα δυνατά του με την επιθυμία να ανταμειφθεί κατά το δυνατόν περισσότερο για ό,τι προσφέρει στην σχέση. Επομένως, σχετικά με την άποψη του Becker για τον γάμο, η Barbara A. Arrighi et al., αναρωτιούνται για τα εξής: **A)** Τι θα γινόταν με τις οικιακές δουλειές και την οικογένεια γενικά, σε περίπτωση που ο άνδρας δούλευε και κέρδιζε περισσότερα χρήματα από την σύντροφό του, και η οικογενειακή ευημερία είχε αυξηθεί μέχρι του σημείου που ο σύζυγος θα επικέντρωνε τον χρόνο του αποκλειστικά στην εργασία του, ενώ η σύζυγος αποκλειστικά στις οικιακές εργασίες; **B)** Στην περίπτωση που η γυναίκα βρισκόταν στην θέση του ανδρός της, ο άνδρας θα αύξανε τον χρόνο απασχόλησής του με τις οικιακές δουλειές; **Γ)** Σε περίπτωση που το ζευγάρι αποκτούσε και παιδιά, τι θα γινόταν με τις αυξημένες πλέον οικογενειακές υποχρεώσεις τους, θα αύξανε ο καθένας τους τον χρόνο απασχόλησής του με τις οικιακές δουλειές (domestic labor).

Επιστημονικά, μερικοί πιστεύουν ότι, εξ' αιτίας του αυξανόμενου ωραρίου απασχόλησης των γυναικών στις οικιακές δουλειές, αυξημένη θα είναι και η ανάγκη συνεισφοράς των ανδρών σε αυτές, αλλά και στην οικογένεια γενικά, αληθεύει όμως το γεγονός ότι οι περισσότεροι άνδρες στην σημερινή κοινωνία δεν υπολογίζουν αυτή την ανάγκη, Goldscheider F.K., et al., (1991), Bird G.A., et al., (1984, σ.39,345), Blumstein P. et al., (1991), William M., et al., (1992, σ.54), Loveman S., (1985, σ.26), Ericksen J.A. et al., (1979, σ.41), Rose C.E. et al., (1977, σ.39), Wendy W.A., (2000, οπ.σ.466). Και ακόμα, όταν οι γυναίκες προσπαθούν να μειώσουν το ωράριο απασχόλησής τους στις οικιακές εργασίες, λόγω των αυξημένων απαιτήσεων στον εργασιακό τους χώρο, η συνεισφορά των ανδρών παραμένει παρά πολύ χαμηλή (Marini M., et al., (1993, σ.22, 365). Επίσης, μερικοί μελετητές πιστεύουν ότι, μάλλον λόγω της παρουσίας του παιδιού στην οικογένεια οι άνδρες είναι αναγκασμένοι να αυξάνουν τον χρόνο απασχόλησής τους στον εργασιακό χώρο, με συνέπεια να έχουν χαμηλό ποσοστό συμμετοχής στις οικιακές εργασίες, Messner M.A., (1993, σ.723), Coltrane S., (1996). Όμως, από την άλλη μεριά, κατά την άποψη του Pleck (1997), η ελαστικότητα στο ωράριο απασχόλησης των ανδρών σε οικιακές εργασίες έχει να κάνει περισσότερο με την καθημερινή δραστηριότητα και την σχέση παιδιού – πατέρα ή πατέρα – οικογενείας. Επίσης, κατά τον Thompson et. al., (1989, σ.51, 57,856), στην εποχή που ζούμε, δεν υπάρχουν εργασίες που επιτρέπουν στο άτομο να προγραμματίζει την σχέση του με την οικογένεια όπως θα ήθελε.

9.1.2. ΑΝΔΡΟΠΡΕΠΕΙΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΕΣ (men's gender role attitudes):

Κατά την άποψη των Hiller D.V. & Philliber W.W., (1986, σ.33,191-201), είναι δικαιολογημένο να πιστεύει κανείς το γεγονός ότι οι κατάλληλοι ρόλοι είτε των ανδρών, είτε των γυναικών επηρεάζουν την κατανομή των οικιακών εργασιών. Αν και γενικά, πολύ προσοχή έχει δοθεί από πολλούς ερευνητές στην σχέση μεταξύ της ισότιμης συμπεριφοράς των δύο φύλων και της κατανομής των οικιακών εργασιών, η απόδειξη υπέρ αυτής της άποψης είναι ανάμικτη. Οι Hiller D.V. & Philliber W.W., (1986, οπ.); Bird et al., (1984); Ross (1987) & Kamo Y., (1988, σ.9), ανακάλυψαν την αδύναμη σύνδεση μεταξύ της κατανομής των οικιακών εργασιών και του τι πιστεύει το κάθε μέλος ενός

ζευγαριού για την σωστή μοιρασιά τους με βάση το φύλο, αν και από την αρχή η στάση των ανδρών βαρύνει περισσότερο από εκείνη των γυναικών σε τούτη την υπόθεση. Μια άλλη ομάδα ερευνητών όμως, προσπάθησε να αποδείξει ότι δεν επηρεάζει την σωστή μοιρασιά της οικιακής δουλειάς οι πεποισθήσεις κάθε μέλους ενός ζευγαριού, Crouter A.C. et al.,(1989σ.10). Μερικοί πιστεύουν ότι θα ήταν καλύτερα η σύγκριση να γινόταν μόνιμα είτε μεταξύ ομάδων γυναικών ή ανδρών και όχι μεταξύ γυναίκας και άνδρα, από τον οποίο η γυναίκα ήδη ξέρει ότι δεν θα περίμενε πολλά, Lennon M.C.,et al.,(1994,σ.100). Επίσης, πολύ πρόσφατα, μερικοί άλλοι ερευνητές μελέτησαν την σύμφωνη με το γένος συμπεριφορά (gender role attitudes) και την αντίληψη των ανδρών, όσο και των γυναικών, για την έννοια της «εντιμότητας» (fairness) στην μοιρασιά των οικιακών εργασιών. Και τα αποτελέσματα από τούτη την έρευνα έδειξαν ότι η ανδρική στάση δεν επηρέασε καθόλου την αντίληψή τους για την έννοια της «εντιμότητας». Αλλά, από την μεριά των γυναικών, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η αντίληψη των γυναικών για την έννοια της «εντιμότητας» ήταν παρά πολύ επηρεασμένη από την ανδρική πατριαρχική στάση (Patriarchal attitudes). Αυτό φαινόταν ξεκάθαρα από τον υψηλό βαθμό της ανάγκης για συνεισφορά των ανδρών στις οικιακές εργασίες. Χρειάζεται να αναφέρουμε το γεγονός ότι σχεδόν όλοι όσοι μελέτησαν γενικά την επίδραση του ρόλου του γένους (gender role influence) στην έννοια της «εντιμότητας», συμφώνησαν ότι είναι παρά πολύ δύσκολο και περίπλοκο να καταλήξει σε ένα κατανοητό συμπέρασμα, εξ' αιτίας της ανομοιότητας των ευρημάτων (disparate findings) στις διάφορες έρευνες που οφείλεται στις διαφορές στην μέτρηση των μεταβλητών κλειδιών, Sanchez L.,(1994,σ.77).

9.1.3. Η ΣΧΕΤΙΚΗ ΔΥΝΑΜΗ ΤΟΥ ΑΝΔΡΑ (men's relative power).

Γενικά για την ιδέα της συγκριτικής δύναμης των ανδρών, η οικιακή δουλειά θεωρείται σκλαβιά. Και αυτό αποδεικνύεται ακόμα περισσότερο στον γάμο, όπου όσοι κατέχουν την μεγαλύτερη εξουσία, άνδρες ή γυναίκες, έχουν το προνόμιο να αποφεύγουν τις οικιακές εργασίες. Κατά την ίδια άποψη, δύο είναι οι πιο αναγνωρισμένες πηγές της εξουσίας σε μια γαμήλια σχέση (marital relationship): α) το υψηλό επίπεδο μόρφωσης και β) το υψηλό

επίπεδο εισοδήματος. Επίσης, μπορούμε να πούμε ότι το επίπεδο διαφορών μεταξύ των δύο αυτών πηγών εξουσίας που κατέχει ο καθένας και της διαφοράς μεταξύ των δύο συντρόφων, είναι που σήμερα προκαλούν το ενδιαφέρον των ερευνητών να μελετήσουν και να μετρήσουν τις συνέπειές τους στην μοιρασιά των οικιακών εργασιών, DeMaris A., et al., (1996, σ.74). Κατά την άποψη των Coverman (1985, σπ) και Farkas (1976,σ.38), το επίπεδο μόρφωσης του άνδρα βαρύνει περισσότερο θετικά στην θέλησή του για συμμετοχή στις οικιακές εργασίες. Όσον αφορά τον ρόλο του εισοδήματος στην ανωτέρω υπόθεση, ο Presser (1994), διαπίστωσε ότι όσο περισσότερη είναι η αναλογία της συμμετοχής (logged ratio) του μισθού του άνδρα στο οικογενειακό εισόδημα σε σχέση με εκείνου της γυναίκας, τόσο χαμηλότερη είναι η συνεισφορά του στις οικιακές εργασίες. Παρ'ολ'αυτά η χρήση της σχετικής δύναμης στο νοικοκυριό, συνήθως παρατηρείται ασυνέπεια, με αποτέλεσμα, πολλές έρευνες να έχουν αποτύχει με αυτή την μέθοδο στο να βρουν κάποιο σημαντικό αποτέλεσμα.

9.1.4 Η ΑΝΔΡΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Η ΥΠΟΤΑΓΗ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΟ ΤΟΠΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (masculine identity and work place women subordination):

Είναι γεγονός ότι στην ζωή των περισσότερων ανδρών, η αμειβομένη εργασία είναι το πιο σημαντικό πράγμα. Η ταύτισή του με αυτήν αποδεικνύεται από τις πολλές ώρες που αφιερώνουν στην δουλειά τους. Πολλοί πιστεύουν ότι ο υψηλός μισθός δείχνει έναν επιτυχημένο άνδρα, κάτι που σημαίνει ότι, για να τον έχεις, χρειάζεται «πολλή ώρα» σκληρής δουλειάς (E.H.Thompson et al., 1985). Έτσι επιδεικνύουν την «ανδρική δύναμή» τους, που, από άλλη οπτική γωνιά, τους εξασφαλίζει σεβασμό, αυτοπεποίθηση (self reliance) και αυτονομία, ειδικά όταν είναι να υποστηρίξουν και να ξεχωρίσουν τον εαυτό τους από την γυναικεία συμπεριφορά και τα θηλυκά χαρακτηριστικά (Brannon, 1976, σ.44). Πολλοί εργάζονται επειδή θέλουν να κρατήσουν τον οικογενειακό τους ρόλο, Cohen,(1993), Ferree,(1984, σ.77).

Η κοινωνικοποίηση των ανδρών δεν τους προετοιμάζει να είναι σε θέση να αναθρέψουν τα μέλη της οικογένειας με τον ίδιο τρόπο που προετοιμάζει τις γυναίκες, αλλά τους προσανατολίζει περισσότερο προς τα κοινωνικο-

οικονομικά μέσα (socio-economics means), Kimmel, (1993,σ.50), Thompson et, al., (1985 σ.413). Επίσης, χρειάζεται να αναφέρουμε το γεγονός ότι πολλές έρευνες έχουν αναφέρει την αρνητική επίδραση της ανεργίας στην αρσενική ταυτότητα. Επίσης, για τους εργαζόμενους άνδρες, ο τόπος της εργασίας εγκυμονεί αμέτρητες προκλήσεις και δυνατότητα να επιδείξουν την αρσενική συμπεριφορά τους, Elder G.(1974, σ.44,292). Η ανδρική υπευθυνότητα στον τόπο εργασίας είναι κοινωνικά διαμορφωμένη, έτσι ώστε να επιδεικνύουν έναν «οικογενειακό-προστατευτικό» χαρακτήρα, κάτι που τους κάνει πολλές φορές να θεωρούν τον εαυτό τους και φύλακα της γυναίκας (Stanley, Hunt & Hunt, 1986, σ.3-20). Επομένως, μπορεί κανείς να πει ότι η αντίληψη των ανδρών για τον εαυτό τους φαίνεται να τίθεται σε κίνδυνο είτε όταν οι γυναίκες καταφέρουν να πάρουν την θέση του «οικογενειακού προμηθευτή» (family provider) ή όταν οι συνθήκες τους εξαναγκάζουν να αυξήσουν την συμμετοχή τους στις οικιακές εργασίες, Goode, (1992), Loxton (1980).

Στον τόπο της εργασίας, η εμπιστοσύνη και η αυτονομία θεωρούνται ως τα δύο χαρακτηριστικά που επιδιώκονται από το μάνατζμεντ γενικά, για την υποστήριξη των εργαζομένων και της εργασίας τους. Επίσης, είναι γεγονός ότι μερικές φορές, εξ' αιτίας και αυτής της συμπεριφοράς των ανδρών, το μάνατζμεντ είναι επιλεκτικό μεταξύ των δυο φύλων. Το μάνατζμεντ, πολλές φορές αναγκάζεται να επιλέγει την θηλυκή εργατική δύναμη περισσότερο από ότι την ανδρική, μόνο και μόνο επειδή έχει την αίσθηση ότι τις γυναίκες είναι πιο εύκολο να τις δαμάσει και να τις προσανατολίσει προς την δουλειά από ό,τι τους άνδρες.²⁹

²⁹ **CF:** Κατά τον Zannetos (1963), στις σχέσεις επιχείρησης, ατόμου και κοινωνίας, το άτομο, υποκινούμενο από το συμφέρον του, τους στόχους του, και τις κοινωνικο-ηθικές αντιλήψεις του, συμβάλλει στην διαμόρφωση των στόχων της δημοκρατικής κοινωνίας. Διαμέσου της αλληλεπίδρασης, επιτυγχάνεται σύμπτωση απόψεων, αναφορικά με τα ηθικά πρότυπα, τα ιδανικά και τον τρόπο συμπεριφοράς και έτσι αποφεύγεται η σύγκρουση μεταξύ ατόμων και ομάδων κατά την επιδίωξη των ατομικών τους στόχων, η συμφωνία και οι στόχοι του συνόλου ανατροφοδοτούν το άτομο και την επιχείρηση και έτσι επηρεάζουν την συμπεριφορά τους κατά τον επόμενο κύκλο αλληλεπίδρασης. Όμως το άτομο, με τον διπλό του ρόλο, ως εργαζόμενος και ως καταναλωτής, επηρεάζει την επιχείρηση κατά δύο τρόπους: ως εργαζόμενος, παίρνει μέρος στην οργανωτική ζωή, την παραγωγή και την λήψη αποφάσεων. Ως καταναλωτής, δίνει μια αξία στα τελικά προϊόντα και τις υπηρεσίες της επιχείρησης. Ως εργαζόμενος, επίσης, είναι φορέας των αντιλήψεων για την κοινωνική ευθύνη και, με την αλληλεπίδραση με άλλα άτομα μέσα στην επιχείρηση, βοηθά στην πραγματοποίηση συμφωνίας απόψεων. Είναι γεγονός ότι η επιχείρηση επηρεάζει τόσο το άτομο, όσο και την κοινωνία, π.χ., τοποθετεί συμβατικά πλαίσια στα μέλη της για την πραγματοποίηση συγκεκριμένων στόχων και προσπαθεί να επηρεάσει τις προτιμήσεις και τις οικονομικές συνήθειες των ατόμων με την έρευνα αγοράς, την διαφήμιση, την παροχή υπηρεσιών κλπ. Η κοινωνία, με την σειρά της, επηρεάζει το άτομο και την επιχείρηση, π.χ., κατά την μεγάλη διαδικασία κοινωνικοποίησης προετοιμάζει τα άτομα να αναλάβουν συγκεκριμένους ρόλους και καθορίζει τις προσδοκίες τους από την αντίληψη αυτών των ρόλων. Επομένως, οι στάσεις των ατόμων για την εργασία, οι ανάγκες για αυτοπραγμάτωση, τα κίνητρα και οι προσδοκώμενες μορφές αντιμετώπισης μορφοποιούνται, κατά το μεγαλύτερο μέρος, από την

9.2. ΤΟ ΦΥΛΟ ΚΑΙ Η ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΤΗΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΕΠΙΜΕΡΙΣΜΟ ΤΩΝ ΟΙΚΙΑΚΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ (Gender and the potentiality for conflict over the allocation of family labor):

Σε γενικές γραμμές, μπορεί κανείς να πει ότι η δυνατότητα να υπάρξουν συγκρούσεις κατά τον επιμερισμό των οικιακών εργασιών μεταξύ των δύο φύλων είναι ορατή, ειδικά όπου μπορεί να υφίσταται έντονη η ανδρική μονόπλευρη αντίληψη για τις οικιακές εργασίες και την ισχυρή «ανδρική υπόσταση» ή φυσική ταυτότητα (natural identity), που υποστηρίζονται από τους παραδοσιακούς κανόνες και έχουν ορίσει τον άνδρα ως την μοναδική οικονομική και προστατευτική δύναμη της οικογένειας, Bernard, (1981,σ.12). Πολλοί, αν όχι όλοι οι άνδρες, πιστεύουν ότι οι οικιακές εργασίες είναι συμβολικά κάτι που ανήκει αποκλειστικά στις γυναίκες, μια ιδέα που επίσης αποδεικνύεται από το γεγονός ότι παραδοσιακά οι γυναίκες πρέπει να θεωρούν την οικιακή εργασία ως κάτι επιβεβλημένο και ως μια έκφραση αγάπης προς την οικογένεια γενικά, South S.J., et al.,(1994,σ.59).

Εδώ χρειάζεται να αναφέρουμε το γεγονός ότι πολλές έρευνες έχουν δείξει ότι, όπου οι γυναίκες είναι πράγματι καταπιεσμένες και καθηλωμένες να κάνουν οικιακές δουλειές, αυτές μόνες τους φαίνεται να προσπαθούν να καταπιέσουν την οργή και αγανάκτησή (ή την μνησικακία) τους ακόμη περισσότερο, εκφράζοντας την άποψη ότι δήθεν κάνουν αυτές τις δουλειές, όχι από εξαναγκασμό, αλλά από προσωπική τους επιθυμία και για να εκφράσουν την στοργή τους προς τα αγαπημένα τους πρόσωπα ή ότι αποτελούσαν την τιμή που έπρεπε να πληρώνουν, ώστε να υπάρχει αρμονία στην οικογένεια τους, DeVault, (1990,1991), Komter,(1989,σ.202), Luxton, (1980). Αν και οι γυναίκες κάνουν τις περισσότερες οικιακές εργασίες, ελάχιστοι άνδρες αναγνωρίζουν τούτη την συνεισφορά και την θεωρούν αδικία κατά των γυναικών. Όμως, είναι γεγονός ότι, εφ' όσον ο κόσμος θα παραμένει με την ιδέα ότι η οικιακή εργασία συνδέεται με την φροντίδα της οικογένειας, οι

κοινωνία και τον πολιτισμό. Επίσης, η κοινωνία επηρεάζει την επιχείρηση στον καθορισμό των στόχων της, στην ανάπτυξη των προτύπων συμπεριφοράς, στην ανάπτυξη των διαρθρωτικών και επιχειρησιακών μορφών, στην ανάπτυξη κοινωνικής συνείδησης και κοινωνικής ευθύνης. Επίσης, οι θεωρήσεις της μεγιστοποίησης των κερδών, η «κοινωνική ευθύνη», οι αλληλεπιδράσεις της αγοράς και τα κριτήρια της επιτυχίας καθορίζονται κατά ένα μεγάλο μέρος από την κοινωνία. Οι κυβερνητικές ρυθμίσεις και οι κοινωνικοοικονομικές συνθήκες ρυθμίζουν επίσης σε μεγάλη έκταση την συμπεριφορά των επιχειρήσεων. Βλ. Επίσης: Σμιχοβιτη Α.Ν. (1990, σ.122), Edward R.C. (1979), Hodson R. (1991,σ.271), Leiter, J., (1986,σ.64), Edward P.K. & Scullion H. (1982,σ.123).

γυναίκες θα παραμένουν μόνιμα υπεύθυνες γι' αυτήν, De Maris et al., (1996,οπ.), Lennon et al, (1994,οπ.). Αν και ο γάμος είναι ένας θεσμός δομημένος, έτσι ώστε να διευκολύνει την τεκνοποίηση, όταν αυτή έρχεται, και να παράγει τα αναγκαία υλικά για την ανατροφή των παιδιών γενικά, το να δουλεύει κανείς για τον μισθό, έτσι ώστε να προσφέρει κάτι παραπάνω σε μια γαμήλια ένωση δύο ατόμων είναι ένας άλλος τρόπος να επιδείξει την ατομική του(της) ταυτότητα ως άνθρωπος, Berk S.F.(1985), Ferree M.M.,(1990 σ.55). Όμως, αληθεύει το γεγονός ότι οι περισσότεροι άνδρες, θεωρώντας ότι κινδυνεύει η ανδρική τους ταυτότητα από την υψηλή θέση των γυναικών τους στην κοινωνία αρνούνται (ή αποφεύγουν) να συμμετέχουν στις οικιακές εργασίες. Όμως, οι άνεργοι άνδρες, αν και έχουν και αυτοί την ίδια άποψη βοηθούν, ως αποζημίωση στην γυναίκα. Σε αντίθεση με τις γυναίκες, που όταν είναι μόνιμα εξαρτημένες από τον μισθό των ανδρών τους, όχι μόνο κάνουν όλες τις οικιακές εργασίες, αλλά φροντίζουν και την οικογένεια πολλές φορές αβοήθητες, Brines (1994,σ.652), Shelton et al, (1993, σ.150), Hossain et al,(1993,σ.571). Σε γενικές γραμμές, αληθεύει το γεγονός ότι η ανδρική στάση, ο διαθέσιμος χρόνος και η συγκριτική δύναμη των ανδρών μπορούν να επηρεάζουν την κατανομή οικιακών εργασιών. Αυτό εξηγεί το γιατί η συνεισφορά των ανδρών στην οικιακή εργασία, παραμένει χαμηλή σε σχέση με εκείνη των γυναικών, ενώ η συμπεριφορά των γυναικών παραμένει ασυνεπής (inconsistent) με την στάση τους, αφού άλλο πιστεύουν και άλλο συνεχίζουν να κάνουν. Εν συντομία, πολλές είναι οι έρευνες που δείχνουν την ανάγκη να αυξήσουν οι άνδρες την συνεισφορά τους στις οικιακές εργασίες, ειδικά όταν οι γυναίκες τους εργάζονται, Wendy W.A.,(2000,οπ.σ.469). Επομένως, αυτό σημαίνει ότι, στην καθημερινή μας αλληλεπίδραση με τους άλλους, η διευκρίνιση για το τι θα έπρεπε να κάνει κανείς, άνδρας ή γυναίκα, πρέπει αναγκαστικά να περάσει από το τραπέζι των διαπραγματεύσεων με κοινή συμφωνία των μελών του ζεύγους, Zimmermann & West,(1987,σ.125).

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΣΥΛΛΟΓΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ
ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

1:1. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΕΓΚΥΡΟΤΗΤΑ ΜΙΑΣ ΠΟΙΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ
ΘΕΩΡΙΑ & ΠΡΑΞΗ

Η ποιοτική έρευνα στις κοινωνικές επιστήμες ασχολείται με κοινωνικές ποιότητες, μια ή περισσότερες ποιότητες ενός και μοναδικού ατόμου, μιας κοινωνικής ομάδας ή κατηγορίας του πληθυσμού μιας περιοχής ή ακόμη και μιας ολόκληρης χώρας.

Ειδικά δε η κοινωνιολογική, αλλά και η ανθρωπολογική ποιοτική έρευνα εστιάζουν σε ποιότητες που έχουν να κάνουν με κοινωνικούς ρόλους, κοινωνικές θέσεις και κοινωνικές σχέσεις, καθώς και στους τρόπους που οι ποιότητες αυτές συγκεκριμενοποιούνται σε ενιαίες συνθέσεις. Επίσης, εστιάζουν και στις κοινωνικές ποιότητες, που έχουν μεν φορέα τους το άτομο, αλλά δεν είναι εύλογο να αναχθούν στον ψυχισμό του ή τη βιολογία του, Λάζο Γ. (1998, σ.29).

Η ποιοτική έρευνα επιχειρεί να περιγράψει, εξηγήσει, αναλύσει, κατανοήσει, ερμηνεύσει ή εικάσει πάνω σε ήδη γνωστές κοινωνικές ποιότητες. Ή επιχειρεί να ανακαλύψει νέες ποιότητες που δεν είχαν εντοπισθεί, είτε γιατί δεν υπήρχαν, είτε γιατί δεν ενδιέφεραν, είτε γιατί οι διαθέσιμες μεθοδολογίες, μέθοδοι και τεχνικές δεν επέτρεπαν τον εντοπισμό ή τη συστηματική επιστημονική μελέτη τους.

Η ποιοτική έρευνα δεν έχει κάποια συγκεκριμένα όρια εφαρμογής στο χρόνο ή το χώρο. Μπορεί να μελετήσει τα όσα λαβαίνουν χώρα σε λίγα δευτερόλεπτα μέσα σε ένα ασανσέρ, αλλά και το πως αλλάζουν τα χρήσιμα αντικείμενα, ο τρόπος εμφάνισης και γενικότερα ο τρόπος ζωής των ανθρώπων σε κλίμακες γενιάς ή και αιώνα.

Ο ποιοτικός ερευνητής μελετά τις κοινωνικές καταστάσεις με αμεσότητα στα φυσικά / κοινωνικά περιβάλλοντα που εξελίσσονται ή ανακυκλώνονται χωρίς καμιά αλλαγή για μεγάλα χρονικά διαστήματα. Προσπαθεί να αναπτύξει μια πλήρη ή ολοκληρωμένη αντίληψη των καταστάσεων αυτών, τόσο στο επίπεδο της αντικειμενικής πραγματικότητας όσο και στο επίπεδο του υποκειμενικού νοήματος που αποδίδουν τα πρόσωπα σ'αυτήν. Προσπαθεί επίσης να αντιληφθεί με πληρότητα το πώς η συγκεκριμένη κατάσταση την οποία ερευνά συνέχεται με ευρύτερες καταστάσεις της κοινωνίας, με ποιον τρόπο το μέρος συνέχεται με το σύνολο.¹

Εδώ πρέπει να αναφέρουμε το γεγονός ότι η θεωρία και η πράξη αποτελούν μια εναρκτήρια κριτική καταγραφή των διάφορων τάσεων που αναπτύσσονται στη σύγχρονη ποιοτική έρευνα με βάση τρία κριτήρια: α) τη λογική συνοχή τους, β) τις κοινωνικές αναφορές τους και γ) την άμεση και έμμεση σημασία τους στην ερευνητική πράξη, Λάζο Γ. (1998, οπ, σ.19).

Κατά γενικές γραμμές, η μεθοδολογία έχει να κάνει, όχι μόνο με τη λειτουργία των μέσων και των τεχνικών επεξεργασίας των δεδομένων που κάθε επιστήμη προτιμά να εφαρμόζει, αλλά κυρίως με τους κανόνες επεξήγησης και τα κριτήρια, βάσει των οποίων μια ερμηνεία γίνεται αποδεκτή και απορρέουν από τη θεωρία, Lindlof (1995).

Σε μια επιστημονική έρευνα, η επιλογή της μεθόδου πρέπει να υπηρετεί την αναζήτηση της γνώσης ή της επιστημονικής αλήθειας με συγκεκριμένη διαδικασία και μέσα και για να έχουμε συστηματικές, ακριβείς, έγκυρες και επαναληθεύσιμες απαντήσεις, η επιστημονική μέθοδος που ακολουθεί ο εκάστοτε ερευνητής είναι υποχρεωμένη να οχυρώσει την έρευνα ενάντια σε

¹ Εδώ χρειάζεται να αναφέρουμε το γεγονός ότι ουσιαστικά, μια καθαρά ποιοτική έρευνα – μια έρευνα χωρίς ποσότητα – είναι ανόητη. Η ποσότητα είναι αναγκαία για να ορίσει και να συγκεκριμενοποιήσει την ποιότητα. Από την άλλη, ούτε μια καθαρά ποσοτική έρευνα έχει νόημα, εφόσον για να ασχοληθούμε με τις ποσότητες ενός αντικειμένου πρέπει να γνωρίζουμε ποιο είναι αυτό το αντικείμενο. Η ποιότητα είναι παρούσα από την αρχή, είναι παρούσα έστω και με τη μορφή του αυτονόητου στην ερευνητική αφετηρία. Όμως, μέσα σ' αυτούς τους λογικούς περιορισμούς, η ποιοτική έρευνα είναι καλύτερα εξοπλισμένη για τη μελέτη της ποιότητας, ενώ η ποσοτική έρευνα είναι καλύτερα εξοπλισμένη για τη μελέτη του μεγέθους ποιοτήτων που είναι ήδη εντοπισμένες και αναλυμένες, βλ. επίσης: Λάζος Γ. (1994, οπ., σ. 30).

κάθε είδους συναισθηματική αυθαιρεσία και προκατάληψη, Παπαστάμου Σ.(2000, σ.34).

Σε μια επιστημονική έρευνα, μια απλή αναφορά αποτελεσμάτων μπορεί να είναι υπέρτερη από την απουσία κάθε αναφοράς, αλλά δεν αρκεί όμως για να γνωρίζει ο αναγνώστης ποιον έχει απέναντί του στο τραπέζι, ή τι κόσμο βλέπει, με ποιον τρόπο και τι επιχειρεί να του μεταδώσει ο ερευνητής. Επομένως, στην επιλογή του τρόπου παρουσίασης των ερευνητικών μας μεθόδων, καλό είναι να αποφύγουμε τη μορφή της απλής και συνοπτικής αναφοράς, Huberman & Miles (1994, σ.439).

1:2. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΧΟΜΕΝΟΥ. ΠΟΤΕ ΚΑΙ ΠΟΥ ΕΦΑΡΜΟΖΟΥΜΕ ΤΗ ΜΕΘΟΔΟ ΑΥΤΗ

Πρόκειται για τη καταγραφή και ανάλυση των απομνημονευμάτων ή πρακτικών (records) συνεντεύξεων, απαντήσεων σε ερωτηματολόγια, προϊόντων του γραπτού ή προφορικού πολιτισμικού, δημοσιογραφικού, πολιτικού λόγου κ.τ.λ. Οι πράξεις ή η συμπεριφορά, για να γίνουν κατανοητές, απαιτείται η διαμεσολάβηση του λόγου. Το ίδιο ισχύει για μεταβλητές όπως οι γνώμες, οι στάσεις, οι προθέσεις, τα κίνητρα, οι επιθυμίες, που καθίστανται προσιτά στην επιστημονική παρατήρηση χάρη στη διαμεσολάβηση του λόγου και της επικοινωνίας.

Επίσης, μπορούμε να υποβάλουμε σε ανάλυση περιεχομένου ο,τιδήποτε έχει λεχθεί ή γραφεί, Henry & Moscovici (1968). Άρθρα του Τύπου, διαφημίσεις, επικοινωνίες στο πλαίσιο επιχειρήσεων, νοσοκομείων, πανεπιστημίων, μικρές αγγελίες, υλικό συνεντεύξεων, δομημένων ή μη-δομημένων ερωτηματολογίων, λογοτεχνικά ή επιστημονικά κείμενα, συζητήσεις, λαογραφικό υλικό, λόγοι πολιτικού, θρησκευτικού ή άλλου περιεχομένου, τηλεοπτικές εκπομπές κ.λπ. μπορούν να αναλυθούν με στόχο ή τη περιγραφή του περιεχομένου τους ή τη συναγωγή γνώσεων και συμπερασμάτων αναφορικά με τις συνθήκες παραγωγής ή αποδοχής και ερμηνείας του μηνύματος ή και τα δύο, Σ. Παπαστάμου et al. (2001, σ.477- 478).

Τρεις είναι οι κύριες φάσεις της ανάλυσης περιεχομένου: (α) η προ-ανάλυση, (β) η φάση της ανάλυσης ή εκμετάλλευσης του υλικού, (γ) η επεξεργασία και ερμηνεία των αποτελεσμάτων και η συναγωγή συμπερασμάτων, Bardin (1993).

Επίσης, πρέπει να έχουμε υπ' όψιν μας ότι σε οποιαδήποτε μελέτη αναπαραστάσεων, οι δύο μείζονες μορφές πραγματοποίησης είναι ο λόγος και οι πράξεις. Είναι γεγονός ότι το εμπειρικό υλικό μέσα στο οποίο ανιχνεύονται συνήθως οι αναπαραστάσεις είναι ο λόγος του υποκειμένου που καλείται από τον ερευνητή να μιλήσει σχετικά με το αντικείμενο της αναπαράστασης, όταν αυτό απουσιάζει. Έτσι, οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται για την μελέτη των αναπαραστάσεων είναι συνήθως η συνέντευξη (ή οι ανακριτικές μέθοδοι) και η ανάλυση του λόγου (ή οι συσχετιστικές μέθοδοι)² ή άλλες μέθοδοι που βασίζονται κυρίως στην ανάλυση μη-λεκτικού υλικού. Για να αποφεύγονται οποιοιδήποτε κίνδυνοι κατά τη συλλογή των συνιστώντων στοιχείων του περιεχομένου μιας κοινωνικής αναπαράστασης, καλύτερη είναι η χρήση της τεχνικής του ελεύθερου συσχετισμού, που είναι πιο αποτελεσματική στην περισυλλογή των υποβοσκόντων δομικών πυρήνων των κοινωνικών αναπαραστάσεων, ενώ οι πιο δομημένες τεχνικές, όπως το ερωτηματολόγιο, επιτρέπουν την ανάδυση περισσότερο περιφερειακών διαστάσεων των κοινωνικών αναπαραστάσεων. βλ.επίσης: Κλήμης Νευρίδης. (1995, σ.165).

²Οι ανακριτικές μέθοδοι (Interrogative methods) : Συνίστανται στην συλλογή της έκφρασης των ατόμων που αφορά τα αντικείμενα της συγκεκριμένης αναπαράστασης. Και αυτή η έκφραση μπορεί να είναι είτε λεκτική, είτε απεικονιστική. Οι συσχετιστικές μέθοδοι (Correlative methods): Βασίζονται σε μια λεκτική έκφραση, την οποία προσπαθούμε να καταστήσουμε όσο το δυνατόν πιο αυθόρμητη και λιγότερο ελεγχόμενη και έτσι, εξ υποθέσεως, πιο αυθεντική. Βλ. επίσης: Κατερέλος Ι.Δ (1996, σ.158-170).

ΠΡΟΑΝΑΛΥΣΗ

Όπως εξηγεί το όνομα, πρόκειται για την πρώτη και ίσως τη σημαντικότερη φάση της ανάλυσης περιεχομένου που αποβλέπει στη συστηματοποίηση των στόχων της έρευνας, στη συγκεκριμενοποίηση των υποθέσεων και στην επιλογή του υλικού και των επιμέρους τεχνικών που θα επιτρέψουν την περαιτέρω ανάλυση, Παπαστάμου et al. (2001, σ.481).

2:1. ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

Ο σκοπός μας σε τούτο το σημείο της έρευνας είναι να κάνουμε μια δοκιμαστική προ-ανάλυση (συγκριτική διαπολιτισμική έρευνα) στις κοινωνικές αναπαραστάσεις της δομής της Ιμπο οικογένειας [Household] (τόσο στο φυσικό της περιβάλλον, όσο και στον ελλαδικό χώρο, ως οικονομικών μεταναστών σε ευρωπαϊκή χώρα), έτσι ώστε, μελετώντας τον τρόπο ζωής σε παρελθούσες εποχές, αλλά και στην παρούσα εποχή με τις ταχύρυθμες και δύσκολα αφομοιώσιμες αλλαγές, να αναζητήσουμε απαντήσεις στα εξής ερευνητικά ερωτήματα :

- α) ποιες είναι οι κυριότερες λειτουργίες (ομοιότητες - διαφορές) του ευρωπαϊκού και αφρικανικού πολιτισμού
- β) πώς ο ευρωπαϊκός πολιτισμός επηρέασε (και επηρεάζει) τον αφρικανικό πολιτισμό και
- γ) πώς θα μπορούσε ο σημερινός οικογενειακός ιστός να συνάδει περισσότερο με την πολιτισμική παράδοση των Ιμπο, και συγχρόνως να ανταποκρίνεται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο στις απαιτήσεις μιας σύγχρονης κοινωνίας.

Στα πλαίσια αυτά, επιχειρούνται τα εξής :

- 1) Να προσδιορισθεί η έκταση της δυναμικής της οικογένειας των μελών της φυλής Ιμπο (εντός και εκτός της χώρας).
- 2) Να προσδιορισθούν οι συγγενικές σχέσεις μεταξύ των μελών της φυλής Ιμπο.
- 3) Να προσδιορισθούν αν υφίστανται κοινωνικές δυσλειτουργίες στην δυναμική της οικογένειας αυτών (ειδικά μεταξύ ζευγαριών).
- 4) Να προσδιορισθούν οι πιο αποτελεσματικές μέθοδοι στην αντιμετώπιση του παρόντος και του κοντινού μέλλοντος.

Προκείμενου να εξηγήσουμε τους προαναφερθέντες σκοπούς, δημιουργήθηκαν οι παρακάτω υποθέσεις:

ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ

- Υφίστανται σημαντικές αλλαγές στην κοινωνική δυναμική της οικογένειας[Household] των μελών της φυλής Ιμπο της Νιγηρίας;
- Δεν παρατηρούνται σημαντικές διαφορές μεταξύ της κοινωνικής δυναμικής της οικογένειας [Household] των μελών της φυλής Ιμπο εντός ή εκτός της χώρας τους.
- Δεν παρατηρούνται σημαντικές διαφορές μεταξύ των πολιτισμικών αξιών των Ιμπο και εκείνων του ευρωπαϊκού πολιτισμού.

Για να ελεγχθούν οι υποθέσεις αυτές, δημιουργήσαμε το πρωτόκολλο της προ-αναλυτικής εξέτασής μας με βάση το **corpus**³ που επιλέχθηκε, έτσι ώστε τα τμήματά του να αντιστοιχούν σε ένα βασικό σχεδιασμό τριών ενοτήτων:

- α) μια ιστορική-εθνολογική αναδρομή της περιόδου 1472 – 1960, με παράθεση κατ' αντιδιαστολή των περιόδων «πριν» και «μετά» την έλευση των ευρωπαίων.
- β) μια ψευδο-διαχρονική (pseudo-diachronic) έρευνα για την περίοδο 1960 – σήμερα, βασισμένη στα ιστορικά γεγονότα και στο προηγούμενο βήμα (η περίοδος 1960-σήμερα είναι ουσιαστικά η σύγχρονη ιστορία της Νιγηρίας μετά την ανεξαρτησία της).

³ Όταν θέλουμε να μελετήσουμε π.χ. το περιεχόμενο της δομής του συστήματος αξιών σε ένα δεδομένο πολιτισμικό χώρο και χρόνο, επιλέγουμε πρώτα το υλικό μας (π.χ. τηλεοπτικές εκπομπές, άρθρα του Τύπου ή τη μυθιστορηματική παραγωγή του πολιτισμού αυτού) που πρέπει να αφορά την συγκεκριμένη περίοδο. Στη συνέχεια, ορίζουμε το **corpus** ή το σύνολο των κειμένων ή ντοκουμέντων που θα υποβληθούν σε ανάλυση, βλ. Παπαστάμου Σ. et al (2001,σ.482).

γ) μια εμπειρική έρευνα της αναπαράστασης της οικογένειας (household) σε ζευγάρια Νιγηριανών στην Νιγηρία και Νιγηριανών μεταναστών στην Ελλάδα (Status quo / conditionality).

ΣΤΟΧΟΣ

Η τρίτη ενότητα ξεκινάει με την προ-αναλυτική εξέταση, με στόχο :

- την καταγραφή όλων των πληροφοριών που περιέχονται στις απαντήσεις των ερωτηθέντων σχετικά με τη δομή της οικογένειας [Household]
- την κατάταξη των απαντήσεων αυτών σε κατάλληλες κατηγορίες οι οποίες καθιστούν δυνατή τη μέτρηση και τη σύγκρισή τους
- την επαλήθευση ή την διάψευση των αρχικών μας υποθέσεων και ενδεχομένως την διατύπωση νέων

ΜΕΘΟΔΟΣ

Η μέθοδος που ακολουθήσαμε στην προ-αναλυτική εξέταση διένυσε διάφορες φάσεις. Καταρχήν, επιλέξαμε ως δείγμα 23 Νιγηριανούς οικονομικούς μετανάστες που ζουν και εργάζονται στην Ελλάδα, οι οποίοι έπρεπε να απαντήσουν στις 19 ερωτήσεις του πρωτοκόλλου (βλ. πίνακα 2.2).

INTERVIEW PROTOCOL

1. Ο πολιτισμός σας στο οικογενειακό σύστημα έχει οποιαδήποτε ομοιότητα ή ανομοιότητα με το δυτικό; (Does your culture on family system have any similarity or dissimilarity with the western?)
2. Το εκτεταμένο οικογενειακό σύστημα αποτελεί πρόβλημα για τους Ιμπο; (Does the extended family system in Ibo land constitute a problem to them?)
3. Το εκτεταμένο οικογενειακό σύστημα ασκεί κάποια επίδραση στην ανάπτυξη των ανθρώπων; (Does the system have an affect on the development of the people?)
4. Ποια είναι η θέση της γυναίκας στην οικογενειακή δομή των Ιμπο; (What is the position of woman in the Ibo family structure?)
5. Πώς οργανώνεται μέσα στην οικογένεια η κατά φύλο κατανομή της εργασίας; (How is gender role work organized within the family?)
6. Το σύστημα ενέχει κάποιους παράγοντες που μπορούν να οδηγήσουν σε συγκρούσεις; (Does the system have some factors that can lead to conflicts?)
7. Θα έπρεπε το εκτεταμένο οικογενειακό σύστημα να καταργηθεί; (Should the extended family system be abolished?)
8. Το σύστημα ενισχύει την ιδέα της εξάρτησης των εκτεταμένων συγγενικών οικογενειών; (Does the system enhance the idea of extended families - relatives' dependency?)
9. Πως αντιμετωπίζει ο σύζυγος τη σχέση της συζύγου με την οικογένειά του και αντίστροφα; (The extent to which the husband views the wife's relationship with his family vice versa?)
10. Πως επιδρά το σύστημα στην επιλογή ενός συντρόφου; (How does the system affect the selection of a partner)
11. Όταν ήρθατε εδώ (στο εξωτερικό), είχατε προβλήματα εξοικείωσης με το νέο κοινωνικό σύστημα; (When you came here (abroad), you had problems getting acquainted to the new social system?)
12. Πώς σας αντιμετώπισαν οι συμπατριώτες σας, ή αλλιώς ποια ήταν η δική σας στάση απέναντί τους ως νεοφερμένο/η; (How your compatriots did react, otherwise your relationship with them when you came newly?)
13. Ποιους είχατε ως φίλους, στην αρχή, και ποιους τώρα; (Whom do you have as friends, at the beginning, and as at now with whom.)
14. Ποιο τύπο φιλίας υιοθετείτε, κυρίως με Έλληνες ή με άλλους αλλοδαπούς, εάν η επιλογή σας είναι η πρώτη περίπτωση, μπορείτε να χαρακτηρίσετε τον τύπο φιλίας, είναι σωστή η επιλογή / κακή ή αναγκαστική και γιατί; (Which type of friendships do you keep, is it mainly with Greeks/other foreigners, if your answer is yes, can you give the type of friendship and do you think it is the right / bad choice or necessary and why?)
15. Νομίζεις ότι η συμπεριφορά σου έχει αλλάξει, πώς έγινε αυτό, ήταν δύσκολο; (Do you think that your behaviour has been changed, how came about this, was it difficult?)
16. Εάν βρεθείτε τελικά πίσω στη χώρα σας, σκέφτεστε ότι κατά κάποιο τρόπο θα αλλάξετε τη συμπεριφορά σας πάλι και πώς; (If you finally find yourself back home in your country, do you think that you will in a way change your behaviour again and how?)
17. Σκεφτείτε, υπάρχουν πράγματα που μπορείτε να κάνετε εδώ, τα οποία δεν θα μπορείτε να κάνετε όταν γυρίσετε πίσω στη χώρα σας, μπορείτε να το αιτιολογήσετε; (Think, are there things you feel you can do as you are here, which you cannot do when back home in your country, can you give reasons?)
18. Πώς μπορείτε να ζείτε μεταξύ δύο πολιτισμών; (του δικού σας και αυτού της χώρας όπου ζείτε τώρα). How can you live among two cultures(yours and that of the country where you find yourself now)
19. Τι θα επιθυμούσατε να έχει αλλάξει και στους δύο πολιτισμούς, ή αλλιώς, εάν έχετε παιδιά, πώς θα θέλατε να ζήσουν με αυτό; (What would you like to have changed on both cultures, or otherwise, if you have kids, how do you want them to live with these?)

2:2. ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ

Πρόκειται για το σχέδιο μιας προκαταρκτικής έρευνας «ή γραπτής μορφής κλειστή & ημι-κατευθυντική συνέντευξη»⁴ που σκοπό έχει να προκαθορίσει σε μέγιστο βαθμό τη συλλογή των δεδομένων. Η δόμησή του καθορίζει επίσης το στυλ της συνέντευξης γενικά, δηλαδή σε ποιο βαθμό θα υπάρχουν ερωτήσεις και με ποιο τρόπο θα είναι διατυπωμένες, Παπαστάμου Σ. et al (2001, σ.451).

Η εξερευνητική συνέντευξη χρησιμοποιείται συνήθως ως προ-έρευνα σε ερωτηματολόγια. Αν και δεν διαφέρει σε τίποτε από μιας μικρής έκτασης έρευνα, έχει ορισμένα τυπικά χαρακτηριστικά που τη διαφοροποιούν απ' αυτήν. Εν προκειμένω, η συνέντευξη δεν αποτελεί το κύριο μέσο της έρευνας, γ'αυτό και κάποιοι παράγοντες συμπιέζονται. Σε αυτό το είδος της συνέντευξης:

- Απαιτείται μικρό δείγμα (συνήθως από 15-50 συνεντεύξεις), αλλά πολύ διαφορετικό, έτσι ώστε να καλύπτει όλο το φάσμα του τελικού δείγματος.
- Το στυλ της συνέντευξης είναι πάντοτε ημι-κατευθυντικό και ο αριθμός των ερωτήσεων σχετικά περιορισμένος.
- Δίδεται ιδιαίτερη βαρύτητα στη συλλογή λεξιλογικού υλικού (για να διαμορφωθεί σωστά το ερωτηματολόγιο).
- Σκοπός είναι η συλλογή της πληροφορίας με προτεραιότητα στο εύρος και όχι στο βάθος της, Παπαστάμου Σ. et al (2001, σπ, σ.462).

Χρειάζεται να αναφέρουμε το γεγονός ότι μια εξερευνητική συνέντευξη, όπως στην συγκεκριμένη περίπτωση, δεν έχει ούτε τους ίδιους στόχους με τη θεραπευτική, ούτε χρησιμοποιεί τα ίδια μέσα με αυτήν. Επομένως, ο ερευνητής πρέπει να οδηγήσει τον συμμετέχοντα να εκφέρει λόγο για κάποιο

⁴ Η ημι-κατευθυντικές ή ημι-δομημένες συνεντεύξεις είναι εκείνες όπου ο ερευνητής έχει δημιουργήσει ένα σύνολο ερωτήσεων, αλλά ασθάνεται ελεύθερος να αλλάξει τη σειρά τους ή και τη διατύπωσή τους ανάλογα με την πορεία της συζήτησης.

Στις μη-κατευθυντικές ή αδόμητες συνεντεύξεις, ο ερευνητής παρουσιάζει το γενικότερο πλαίσιο για το οποίο ενδιαφέρεται και περιμένει να τον οδηγήσει ο συμμετέχων, ενώ

Στις κατευθυντικές ή δομημένες συνεντεύξεις, ο ερευνητής έχει καταλήξει σε ένα σύνολο από ερωτήσεις με αρκετά προκαθορισμένες απαντήσεις (ουσιαστικά ένα ερωτηματολόγιο) και τις θέτει στον συμμετέχοντα, τηρώντας ευλαβικά το πρωτόκολλο. βλ. Παπαστάμου, Σ. et al (2001, σ.453.)

συγκεκριμένο αντικείμενο, το οποίο ούτως ή άλλως του επιβάλλεται. Επιπλέον, εφόσον η έρευνα είναι επικεντρωμένη, ο ερευνητής είναι υποχρεωμένος να παρεμβαίνει, είτε ενθαρρύνοντας τον συμμετέχοντα τη στιγμή που αναφέρει κάποιο σημείο εξαιρετικής σημασίας, είτε διακόπτοντάς τον όταν ο λόγος του «ξεφεύγει» από τους στόχους της έρευνας, Παπαστάμου Σ. et al (2001, οπ, σ.452).

2.3. ΦΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΞΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΥ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΥ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

Κατά κανόνα, κάθε πρωτόκολλο συνέντευξης θα πρέπει, εκτός από το στυλ του, να ακολουθεί μια συμβατική διαδοχή ερωτήσεων, έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η ομαλή ροή. Πιο συγκεκριμένα, η συνέντευξη διανύει τις ακόλουθες φάσεις (βλ. πίνακα 2.3.):

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.3.

1. Εισαγωγή: Παρουσίαση του ερευνητή, εξήγηση του σκοπού της συνέντευξης, διαβεβαίωση περί του εμπιστευτικού της χαρακτήρα, αίτηση αδείας για μαγνητοφώνηση κλπ.
2. Ζέσιμα: Απλές, φιλικές ερωτήσεις, ούτως ώστε ο συμμετέχων να νιώσει άνετα με το άτομο που διεξάγει τη συνέντευξη.
3. Κυρίως σώμα ερωτήσεων: Ερωτήσεις που συγκροτούν το βασικό κορμό των απαιτούμενων πληροφοριών. Εάν υπάρχουν «επικίνδυνες» ερωτήσεις, είναι προτιμότερο να υποβάλλονται στο τέλος, αφού, ακόμα και αν ο συμμετέχων αρνηθεί να τις απαντήσει, θα έχει τουλάχιστον απαντήσει στο κυρίως σώμα.
4. Ηρεμία: Προς το τέλος γίνονται μερικές απλές ερωτήσεις, προκειμένου να εκτονωθεί η ένταση που πιθανόν δημιουργήθηκε κατά τη διάρκεια της συνέντευξης.
5. Κλείσιμο: Ο ερευνητής ευχαριστεί τον συμμετέχοντα και χαιρετά. Μερικές φορές, αφού η συνέντευξη τυπικά τελειώσει και ο ερευνητής κλείσει το κασετόφωνο, είναι πιθανό ο συμμετέχων να αισθανθεί περισσότερο άνετα και να αρχίσει να αναπτύσσει ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες απόψεις. Ο ερευνητής θα πρέπει να είναι προετοιμασμένος για κάτι τέτοιο και, εάν χρειαστεί, να ξανανοίξει το κασετόφωνο (ή να μην κάνει τίποτα), Παπαστάμου Σ. et al (2001, οπ, σ.454).

Κατά τη διάρκεια μιας κατευθυντικής ή ημι-κατευθυντικής συνέντευξης, ο ερευνητής διατηρεί, όπως ήδη είπαμε, το δικαίωμα της παρέμβασης είτε «διακόπτοντας» τον συμμετέχοντα, είτε «προτρέποντάς» τον να συνεχίσει.

Οι λόγοι για τους οποίους μπορεί να προκύψουν τέτοιου είδους ανάγκες απορρέουν από την ίδια τη δόμηση ή κατευθυντικότητα της συνέντευξης, π.χ. όταν υπάρχουν συμμετέχοντες που «πλατειάζουν», «ξεφεύγουν από το θέμα» λένε πράγματα που δεν «ενδιαφέρουν» την έρευνα, τότε απαιτείται μια διορθωτική παρέμβαση από τον ερευνητή, ο οποίος αναλαμβάνει να τους επαναφέρει «στην τάξη». Αντίθετα, όταν ο συμμετέχων είναι «μονολεκτικός», πολύ «σύντομος» ή θίγει ένα ενδιαφέρον θέμα, αλλά δεν το αναπτύσσει, απαιτείται η παρότρυνση του ερευνητή για να συνεχίσει. Οι παρεμβάσεις, οποιοδήποτε στόχο και αν έχουν, αποτελούν μέρος του σώματος της συνέντευξης και πρέπει πάντοτε να καταγράφονται όταν γίνεται η απομαγνητοφώνηση, Παπαστάμου Σ. et al (2001, σπ, σ.457).

2:4. ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΚΩΔΙΚΟΠΟΙΗΣΗ

Καταρχήν, χρειάζεται να αναφέρουμε το γεγονός ότι το δεδομένο υλικό που θα αναλυθεί είναι το σύνολο των μαγνητοφωνημένων απαντήσεων που πήραμε από τις 23 συνεντεύξεις. Προάγεται η δακτυλογράφησή τους και μετά η καταγραφή⁵ και κωδικοποίησή τους, έτσι ώστε να είναι πιο εύκολη στην στατιστική τους ανάλυση στον υπολογιστή (βλ. Πίνακα 2.4). Αφού συλλέξαμε τις απαντήσεις, και προτού αρχίσουμε την επεξεργασία τους, ορίζουμε την φράση ως **μονάδα καταγραφής**⁶, προκειμένου να κωδικοποιήσουμε κάθε

⁵ Εδώ χρειάζεται να αναφέρουμε το γεγονός ότι κατά την καταγραφή του υλικού μας, χρησιμοποιήσαμε την διαδοχική μέθοδο καταγραφής, δηλαδή καταγράψαμε τη συχνότητα εμφάνισης των γεγονότων μετρώντας απλώς πόσες φορές εμφανίζεται ο κάθε αριθμός (ο οποίος αντιπροσωπεύει ένα συγκεκριμένο γεγονός από το υπό παρατήρηση φαινόμενο), βλ. Παπαστάμου Σ. et al (2001, σ.420).

⁶ Ανάλογα με τους στόχους της έρευνας, ως μονάδα καταγραφής, μπορούμε να επιλέξουμε τη λέξη, τη φράση, την παράγραφο, το θέμα, το κεντρικό σημείο αναφοράς (referent), το πρόσωπο (π.χ. στο μυθιστόρημα ή στο παραμύθι), το επεισόδιο (σε ντοκουμέντα όπως είναι τα κινηματογραφικά έργα, οι μύθοι, τα παραμύθια), ή και ολόκληρο το κείμενο (π.χ. ένα βιβλίο, ένα κινηματογραφικό έργο κ.λπ.). Εάν θέλουμε να αναλύσουμε τις αξίες, την ιδεολογία, τα κίνητρα, τις γνώμες, τις επιθυμίες, τα συναισθήματα κ.λπ., ως μονάδα καταγραφής προτιμούμε συνήθως το θέμα, επειδή η κατά θέμα κατάτμηση του περιεχομένου γίνεται σε σημασιολογικό επίπεδο, κάτι που είναι απαραίτητο για τη σωστή κατανόηση και κατηγοριοποίηση του υλικού, βλ. Παπαστάμου Σ. et al (2001, σ.485).

επιμέρους νόημα. Η μονάδα καταγραφής ισοδυναμεί με την αριθμητική μονάδα (μον. καταγρ.=1).

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.4

ΚΩΔΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ (ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ) ΓΙΑ ΑΝΑΛΥΣΗ:	
d1	Έλλειψη σεβασμού προς τους γονείς (No respect for parents)
d2	Πολυγαμία (Polygamy)
d3	Εκτεταμένο οικογενειακό σύστημα (Extended family system)
d4	Μεγάλη η βαρύτητα του θεσμού του γάμου στην Νιγηρία (Much regards to marriage system in Nig)
d5	Υψηλό ποσοστό αγράμματων μητέρων στην Νιγηρία (High rate of illiterate mothers (in Nig)
d6	Πλημμελές σύστημα κοινωνικής ασφάλισης στην Νιγηρία (Low social security in Nig)
d7	Ισότητα των δύο φύλων στην Ελλάδα (Women have equal Rights with men in Gr)
d8	Εξευτελισμός / υποταγή των γυναικών στην Νιγηρία (Women humiliation / subordination in Nig)
d9	Γάμος χωρίς αγάπη / χωρίς την συγκατάθεση των ενδιαφερομένων στην Νιγηρία (marriage without love / personal consent in Nig)
d10	Κληρονομικό σύστημα (Inheritance system)
d11	Οικογενειακή / ομαδική εξάρτηση στην Νιγηρία (Family / group dependencv in Nig.)
d12	Υψηλός ρυθμός γεννητικότητας στην Νιγηρία (High birth Rate in Nig.)
d13	Χαλαρός ο δεσμός του γάμου στην Ελλάδα (Loosed marriage-bond in Gr)
d14	Το χρήμα, βασικό κίνητρο γάμου στην Ελλάδα (Marriage for love of money in Gr)
d15	Προσωπική εξάρτηση στην Ελλάδα (Self dependency in Gr)
d16	Έλλειψη κοινωνικής ανατροφής (εθιμοτυπία) των παιδιών στην Ελλάδα (Lack of social (etiquette) training from childhood in Gr)
d17	Μέριμνα των γονέων κατά την μετά τον νόμο περίοδο στην Ελλάδα (Parents care after marriage in Gr)
d18	Αδιαφορία των ζευγαριών για τους εκτός του αμέσου οικογενειακού περιβάλλοντος τους στην Ελλάδα (Couples don't help anybody outside their immediate family's circle in Gr)
d19	Ο γάμος δεν είναι προσωπική υπόθεση στην Νιγηρία (Marriage isn't a personal issue in Nig)
d20	Κανείς δεν ενδιαφέρεται για το πως ζεις στην Ελλάδα (Nobody cares for what you do for living in Gr)
d21	Κλειστό οικογενειακό σύστημα στην Ελλάδα (Closed family system in Gr)
d22	Προίκα (Dowry System)
d23	Δικαιώματα του παιδιού στην Ελλάδα (Child's right in Gr)
d24	Ίση μεταχείριση των μωρών αγοριών και κοριτσιών στην Ελλάδα (Equal regards for either male or female baby in Gr)
S1	Εκπαίδευση (Education)
S2	Πατριарχία (Man as the head of the family-patrilineal)
S3	Πυρηνικό οικογενειακό σύστημα (Nuclear family system)
S4	Παρέμβαση των γονέων στη προσωπική ζωή των ζευγαριών (Parent / parent in-laws putting eyes into couple's affairs)
S5	Φιλοξενία (Hospitality)
S6	Αγάπη προς τον Θεό (Love / fear of God)
S7	Δημοκρατία (Democracy)
S8	Σύγχρονος τρόπος ένδυσης (Modern dressing style)
S9	Χριστιανισμός / θρησκεία (Christianity / religion).

S=SIMILARITY (ΟΜΟΙΟΤΗΤΑ)
D-DIFFERENCE (ΔΙΑΦΟΡΑ)

2.5. ΜΕΤΡΗΣΗ ΤΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

Πριν αρχίσουμε τη μέτρηση του υλικού μας, πρέπει να αναφέρουμε το γεγονός ότι η εξερευνητική συνέντευξη, που πρόκειται να αναλυθεί, χρησιμοποιείται εδώ ως υλικό για την σύνταξη προσωρινού ερωτηματολογίου κατά την προ-έρευνα και δεν διαφέρει σε τίποτα από μια μικρής έκτασης έρευνα με ορισμένα τυπικά χαρακτηριστικά, που αναφέρονται κατωτέρω.

Το δείγμα μας είναι τμήμα μιας μικρής ομάδας οικονομικών μεταναστών (Νιγηριανών) που ζουν και εργάζονται εδώ στην Ελλάδα. Η ηλικία των υποκειμένων είναι μεταξύ 20 και 50 ετών. Ο μέσος όρος ηλικίας των ανδρών είναι 36.8 ετών, ενώ των γυναικών είναι 37.5 ετών. Επίσης, ο μέσος όρος ηλικίας των δυο φύλων είναι 37 ετών. Από το δείγμα των 23 ατόμων, 74% είναι άνδρες, ενώ 26% είναι γυναίκες. Στην ερώτηση, «πόσα χρόνια είστε στο εξωτερικό;» (στην Ελλάδα), ο μέσος όρος του χρόνου παραμονής των ερωτηθέντων είναι 6.8 έτη για τους άνδρες και 9.6 έτη για τις γυναίκες.

Το ερωτηματολόγιο της εξερευνητικής συνέντευξης δεν αποτελεί την τελική μορφή του ερωτηματολογίου της έρευνάς μας, αλλά αποτελεί την πηγή συλλογής λεξιλογικού υλικού, που θα βοηθήσει στην διαμόρφωση του τελικού ερωτηματολογίου. Σκοπός μας, επομένως, σ' αυτό το στάδιο είναι η συλλογή της πληροφορίας, με προτεραιότητα στο εύρος και όχι στο βάθος της.

Μετά την καταγραφή και κωδικοποίηση των αποτελεσμάτων μας, αξιολογήσαμε και συγκρίναμε την αξιοπιστία⁷ και την εγκυρότητά⁸ τους χρησιμοποιώντας τον δείκτη του Cohen's Kappa, Παπαστάμου Σ. (2001, σ.425), δηλαδή την διασταύρωση των καταγραφών με την χρήση κλειδιών (ή κωδικών), π.χ. Α, Β, Γ κλπ μεταξύ δύο παρατηρητών, όπου η διαγώνιος του πίνακα εκφράζει τη «συμφωνία» μεταξύ των δύο αυτών παρατηρητών (Βλ.

⁷ Η «αξιοπιστία» της παρατήρησης είναι η δυνατότητα επανάληψής της, τόσο από πλευράς παρατηρητών που παρατηρούν την ίδια κατάσταση (οπότε όλοι θα πρέπει να έχουν την ίδια καταγραφή), όσο και από πλευράς χρονικά διαφοροποιημένης καταγραφής (εάν παρατηρήσουμε το ίδιο φαινόμενο δύο φορές, πρέπει να έχουμε τα ίδια αποτελέσματα, εκτός κι αν έχει αλλάξει κάτι σημαντικό), Παπαστάμου Σ. et al., (2001, σ.425).

⁸ Η «εγκυρότητα» θα μπορούσε να γίνει αντιληπτή ως η βεβαιότητα ότι αυτό που καταγράφουμε είναι πράγματι αυτό που θέλουμε να μετρήσουμε και όχι κάτι άλλο που απλώς παρεμβαίνει στη δεδομένη κατάσταση, Παπαστάμου Σ. et al., (2001, σπ., σ.425).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2.). Τούτη η αξιολόγηση μας βοήθησε να επανακαταγράψουμε τα αποτελέσματά μας σε καθοδική κλίμακα για περαιτέρω ανάλυση και σχολιασμό. Στις παρακάτω παραγράφους αναλύουμε το πόρισμα μας.

2.6. ΔΕΝΤΡΟ ΜΕΓΙΣΤΩΝ ΟΜΟΙΟΤΗΤΩΝ

Το δέντρο μεγίστων ομοιοτήτων (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3.) χρησιμεύει εδώ προκαταρκτικά ως μέσον για να μας κατευθύνει στον προσδιορισμό του επόμενου βήματος στην έρευνά μας.⁹ Μας δείχνει το πως τα υποκείμενα αναπαρασταίνουν αρνητικά ή θετικά τις ομοιότητες και τις διαφορές τους με τους έλληνες, δηλαδή πως δομούνται και τα δεκαεννέα (19) ερωτήματα της συνέντευξης της προ-έρευνας, που τελικά θα μας επιτρέψουν να κάνουμε υποθέσεις ή να καταλάβουμε περίπου πώς είναι δομημένη γενικότερα η σχέση ή ο τύπος ομοιοτήτων μεταξύ του πολιτισμού τον οποίον ζουν τα άτομα αυτή τη στιγμή και αυτού που βίωσαν στο παρελθόν.

2.6.1. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΔΕΝΤΡΟΥ ΜΕΓΙΣΤΩΝ ΟΜΟΙΟΤΗΤΩΝ

Η περιγραφή του δέντρου αυτού στην ουσία είναι η τελική αξιολόγηση της προ-έρευνας που μας δίνει μια σαφή εικόνα των πραγμάτων που θέλουμε να μελετήσουμε.¹⁰ Με τη πρώτη ματιά, θα δει κανείς ότι όλα τα στοιχεία στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3., συνδέονται μεταξύ τους ή αλλιώς οι ομοιότητες με τις διαφορές συμπλέκονται μέσα στο ίδιο το σύστημα σε τέτοιο βαθμό που είναι δύσκολο να τις ξεχωρίσεις. Θα προσπαθήσουμε να αποδείξουμε το πως μπορεί κανείς να ξεχωρίσει τις διαφορές από τις ομοιότητες σε ένα σύστημα ή πως δομούνται οι ομοιότητες γενικά.

⁹ Κατά τους Flament (1962), Flament, Degenne & Vergès (1971,1979), Degenne & Vergès (1973), Flament & Vergès (1976), είτε στις πειραματικές ή στις εμπειρικές έρευνες σχετικά με τις κοινωνικές αναπαραστάσεις, πριν ετοιμαστεί το τελικό ερωτηματολόγιο, η στην ανάλυση περιεχομένου ως συνήθως, ο ερευνητής προχωρεί σε μια όσο το δυνατόν πιο εξαντλητική και ευρεία συγκέντρωση συστηματικών δεδομένων, προσπαθώντας, μέσα από αυτά τα δεδομένα, να ανακαλύψει την ύπαρξη μιας δομής που θα είναι σημαντική για την αναπαράσταση που μελετά, Βλ. επίσης: Παπαστάμου Σ. et al, (1995, σ.240-254).

¹⁰ Κοιτώντας στο ΠΙΝΑΚΑ 2.6.2, θα συνειδητοποιήσει κανείς ότι οι διάφορες μέθοδοι που θα ακολουθήσουμε στα επόμενα ερωτηματολόγια θα περιστρέφονται όλο και περισσότερο γύρω από το στοιχείο «δίνουν μεγάλη βαρύτητα στο θεσμό του γάμου» (in Nig)[0.74] και οτιδήποτε σχετίζεται με αυτό.

2.6.2. ΚΕΝΤΡΙΚΟΣ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΔΕΝΤΡΟΥ ΜΕΓΙΣΤΩΝ ΟΜΟΙΟΤΗΤΩΝ

Από την περιγραφή του δέντρου αυτού θα μάθουμε αν τελικά κάτι έχει αλλάξει στην αρχική μας υπόθεση. Επίσης, θα δούμε αν τα υποκείμενά μας αισθάνονται ότι απειλείται το οικογενειακό σύστημα, το σύστημα γάμου κλπ που έχουν στο μυαλό τους. Αυτά είναι που θα μας κατευθύνουν προς το κεντρικό σημείο διαφορών-ομοιοτήτων.

Κοιτάζοντας το (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3.), αμέσως συνειδητοποιεί κανείς ότι υφίστανται τριών ειδών κατηγορίες απαντήσεων που είναι ξεχωρισμένες με βέλη (τιμές) με τρία ξεχωριστά χρώματα, το γκρι ($S \geq, 60.$), το γαλάζιο ($0,60 > S \geq, 40$) και το λευκό ($S < ,40$). Βάση των τριών αυτών (τιμών) χρωμάτων φτιάχνουμε τρεις ομάδες, χρησιμοποιώντας τις πιο δυνατές ενώσεις π.χ, 0.84, 0.73, 0.71, 0.68 κλπ. ως κεφαλόσκαλο, κάτω από το οποίο θα αρχίσουν αργότερα να αφαιρούνται από το δέντρο οι πιο αδύναμες ενώσεις ή τιμές π.χ., 0.46, 0.45, 0.38 κλπ. ¹¹

Αν και όλα τα στοιχεία του δέντρου είναι συνδεδεμένα μεταξύ τους, τα στοιχεία με τιμή συσχετισμού 0.50 και κάτω θα αρχίσουν να αφαιρούνται. Τελικά θα παραμείνουν μόνο οι ενώσεις με τιμές συσχετισμού άνω του 0.50, δηλαδή οι ομάδες των ισχυρών ενώσεων και με βάση αυτές, είτε θα ανασχηματίσουμε μικρές ομάδες (sub groups), είτε θα τις αφαιρέσουμε.¹²

¹¹ Επίσης κατά τον Codol (1969), μια αναπαράσταση είναι ένα σύνολο γνωστικών στοιχείων, τα οποία οργανώνονται από τις διάφορες σχέσεις. Και αυτές οι σχέσεις μπορούν να είναι είτε κατευθυνόμενες (εμπλοκή, αιτιότητα, ιεραρχία κ.λπ), είτε συμμετρικές (ισοτιμία, ομοιότητα, ανταγωνισμός...). Όμως σε μια γενικότερη βάση, όλες αυτές οι σχέσεις μπορούν να «αναχθούν» σε μια συμμετρική σχέση, η οποία να εκφράζει τη γενική ιδέα ότι πάνε όλοι μαζί αλυσιδωτά, Vacheret,(1978). Αυτή η σχέση δεν είναι στη γενικότητά της τουλάχιστον, μεταβατική: εάν το Α συνδέεται με το Β για κάποιους λόγους, και το Β πάει μαζί ή συνδέεται με το Γ για κάποιους άλλους λόγους, είναι πολύ πιθανό το Α και το Γ να μην έχουν κανένα λόγο για να πάνε μαζί.

Επομένως, στην μέθοδο ανάλυσης δεδομένων (ανάλυση των ομοιοτήτων), η ελάχιστη αντίληψη των κοινωνικών αναπαραστάσεων εισάγει μια συμμετρική, μη μεταβατική σχέση, δηλαδή μια σχέση ομοιότητας. Αυτή η σχέση μπορεί να παίρνει κάποιες τιμές, μεταφράζοντας το γεγονός ότι δύο γνωστικά στοιχεία συνδέονται λίγο ή πολύ έντονα ή συνδέονται λίγο ή πολύ ξεκάθαρα. Βλ. Παπαστάμου Σ. et al, (1995, σ.241)

¹² Επίσης εδώ χρειάζεται να αναφέρουμε το γεγονός ότι σε ό,τι αφορά τις τιμές που προκύπτουν κατά την χρήση του δείκτη του Cohen's Kappa, ο Flicss (1981) προτείνει τον ακόλουθο εμπειρικό κανόνα: τιμές από 0,40 έως 0,60 είναι μάλλον «ανεπαρκείς», τιμές από 0,60 έως 0,75 είναι «ικανοποιητικές», και τιμές άνω του 0,75 είναι «εξαιρετικές», Παπαστάμου, Σ. (2001, σ.426).

Από ό,τι φαίνεται τώρα τουλάχιστον από την προ-έρευνά μας, οι ομάδες των ισχυρών ενώσεων εστιάζονται περισσότερο στην οικογένεια, στο γάμο, στο σχηματισμό της οικογένειας κλπ, βλ. πίνακα 2.6.2.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.6.2

Κλίμακα κατάταξης των ομάδων των πιο δυνατών ενώσεων με τιμές άνω του 0,50							
1	Πυρηνικό οικογενειακό σύστημα (Nuclear family system)	0,84	S		D	0,84	Εκτεταμένο οικογενειακό σύστημα (Extended family system)
2	Οικογενειακή / ομαδική εξάρτηση (Family/ group dependency in Nig.)	0,74	D		D	0,74	Μεγάλη η βαρύτητα του θεσμού του γάμου (Much regards to marriage system in Nig.)
3	Μέριμνα των γονέων κατά την μετά το γάμο περίοδο (Parents care after marriage inGr)	0,70	D		D	0,70	Έλλειψη κοινωνικής ανατροφή (εθιμοτυπία) των παιδιών (Lack of social (etiquette) training from childhood in Gr)
4	Προίκα (Dowry System)	0,69	D		D	0,69	Μεγάλη η βαρύτητα του θεσμού του γάμου (Much regards to marriage system in Nig.)
5	Ο γάμος δεν είναι προσωπική υπόθεση (Marriage isn't a personal issue in Nig)	0,67	D		D	0,67	Μεγάλη η βαρύτητα του θεσμού του γάμου (Much regards to marriage system in Nig.)
6	Χαλαρός ο δεσμός του γάμου (Loosed marriage-bond in Gr)	0,65	D		D	0,65	Μεγάλη η βαρύτητα του θεσμού του γάμου (Much regards to marriage system in Nig.)
7	Προσωπική εξάρτηση (Self dependency in Gr)	0,63	D		D	0,63	Ο γάμος δεν είναι προσωπική υπόθεση (Marriage isn't a personal issue in Nig)
8	Εξευτελισμός / υποταγή των γυναικών (Women humiliation/ subordination in Nig)	0,63	D		D	0,63	Ισότητα των δυο φύλων (Women have equal Rights with men in Gr)
9	Πολυγαμία (Polygamy)	0,60	D		D	0,60	Υψηλός ρυθμός γεννητικότητας (High birth Rate in Nig.)

A MAX A
Mⁿ Max
∅ → S

A x B
B x A

D =	Διαφορά (Difference)
S =	Ομοιότητα (Similarity)
No. 0,84, 0,74, 0,7, 0,67, 0,65, 0,63, 0,6 =	τιμές επί των απαντήσεων των υποκειμένων τοποθετημένες σε καθοδική κλίμακα (Scoring points in descending order), σύμφωνα με την μέτρηση Jaccard [Excel]

	ΑΝΔΡΩΝ Men (n=17)	ΓΥΝΑΙΚΩΝ Women (n=06)	ΣΥΝΟΛΙΚΑ Total (N=23)
Μέσος όρος (Mean) ετών παραμονής στο εξωτερικό	6.8	9.6	15.2

Ηλικία των υποκειμένων	20-50
Μέσος όρος ηλικίας των ανδρών	36.8 ετών
Μέσος όρος ηλικίας των γυναικών	37.5 ετών

2.7. ΠΕΡΙΛΗΨΗ / ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ

Από την προ-έρευνα προκύπτει το γεγονός ότι από την ανάλυση των απαντήσεων των υποκειμένων, το «εκτεταμένο οικογενειακό σύστημα» (0.84) και η «οικογενειακή / ομαδική εξάρτηση» (0.74) στην πατρίδα τους έχουν πιο ισχυρή σχέση (ομοιότητας) με το «πυρηνικό οικογενειακό σύστημα» (0.84) στην Ελλάδα,¹³ δηλαδή κατά την κοινωνική αναπαράσταση των υποκειμένων στο εκτεταμένο οικογενειακό σύστημα και την οικογενειακή / ομαδική εξάρτηση όσο συχνά αναφέρθηκε το εκτεταμένο οικογενειακό σύστημα στην Νιγηρία, άλλο τόσο συχνά αναφέρθηκε αντίστοιχα η ομοιότητα τους με την πυρηνική οικογένεια στην Ελλάδα, βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2.6.2.

Επομένως, η μέθοδος αυτή αποτελεί από μόνη της ένα καλό ελεγκτικό στοιχείο που μπορεί να μας δείξει πως δομούνται ή σχηματίζονται οι έννοιες περί διαφορών και ομοιοτήτων μεταξύ των δύο πολιτισμών. Επίσης, εύκολα βλέπει κανείς ότι όλα γίνονται και επικεντρώνονται γύρω, γύρω από αυτά.

Στην Ελλάδα, τα υποκείμενα (οι Νιγηριανοί οικονομικοί μετανάστες) πιστεύουν ότι οι ίδιοι δίνουν «μεγαλύτερη βαρύτητα / σεβασμό στο θεσμό γάμου» [0.65] από τους Έλληνες, στους οποίους ο «δεσμός του γάμου εμφανίζεται χαλαρός» [0.65]. Επίσης, άλλο σημείο στο οποίο παρατηρείται διαφορά με τους Έλληνες είναι το γεγονός ότι για τους Νιγηριανούς, ο «γάμος δεν είναι μια προσωπική υπόθεση» [0.67] και επιπλέον στο «σύστημα της προίικας» [0.69], ο άνδρας είναι αυτός που δίνει προίικα στην οικογένεια της νύμφης και όχι το αντίθετο, όπως συμβαίνει εδώ στην Ελλάδα. Ο υψηλός βαθμός «οικογενειακής / ομαδικής εξάρτησης» [0,74] που παρατηρείται μεταξύ των Νιγηριανών, θα μπορούσε να συγκριθεί με την υψηλή «προσωπική [ατομική] εξάρτηση» των ελλήνων [0,63] (βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2.6.2).

Επίσης, από την γενική εικόνα των απαντήσεων, μπορεί κανείς να παρατηρήσει, ότι τα υποκείμενα δεν είναι σε θέση ή δεν θέλουν καθόλου να δώσουν το πρέπον βάρος στην «εκπαίδευση» (education) [0.46], που θα

¹³ επίσης, χρειάζεται να ξέρουμε ότι ο σχολιασμός / σύγκριση που γίνεται εδώ , προχωρεί όπως δείχνει το βέλος, (ΠΙΝΑΚΑ 2.6.2)είτε οριζόντια ή κάθετος .

μπορούσε να θεωρηθεί ως ένα από τα κεντρικά θέματα, αλλά εδώ αντιμετωπίζεται ως δευτερεύον (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3.).¹⁴ Εδώ, δεν εξετάζεται το «εκπαιδευτικό σύστημα», αλλά η «έλλειψη κοινωνικής ανατροφής (εθιμοτυπία)¹⁵ των παιδιών» στην Ελλάδα [0.7].

Επίσης, στον ΠΙΝΑΚΑ 2:6.2, παρατηρούμε ότι τα δύο στοιχεία, «η μέριμνα των γονέων κατά την μετά τον γάμο περίοδο» και « η έλλειψη κοινωνικής ανατροφής (εθιμοτυπία) των παιδιών» (in Gr.) με τιμή 0,70 αντίστοιχα, κανονικά θα έπρεπε να ανήκουν στην ομάδα των ισχυρών ενώσεων, όμως δεν συνδέονται μεταξύ τους, αλλά συνδέονται έμμεσα στην ομάδα εκείνη με την «ανεπαρκή» τιμή των 0.46, δηλαδή, μέσω του στοιχείου «της προίκας» βλ. (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3.).¹⁶

Είναι ολοφάνερο ότι στην Νιγηρία, από μια η «πολυγαμία»[0.60] οδηγούσε σε υψηλός ρυθμός «γεννητικότητας»[0.60], ενώ στην Ελλάδα όμως γίνεται το αντίθετο. Επίσης εκεί, η «ισότητα των δυο φύλων» [0.63] λαμβάνεται ως διαφορά συγκρινόμενη με την «υποδούλωση / κατωτερότητα των γυναικών» [0.63] στην Νιγηρία. (βλ. ΠΙΝΑΚΑ2.6.2).

¹⁴ Επίσης εκτός από την «εκπαίδευση» (education) [0.46], υπάρχουν και άλλα στοιχεία, όπως είναι το «ασφαλιστικό σύστημα» [0.5], που ενώ θα μπορούσε και αυτό να είναι ένα από τα κεντρικά θέματα, τοποθετούνται μέσω του «οικογενειακού συστήματος» χαρακτηρίζεται γενικά (περιθωριακά). Δηλαδή η εκπαίδευση τοποθετείται μέσω «πολυγαμία» [0.6], ενώ το «ασφαλιστικό σύστημα» μέσω «χαλαρός ο δεσμός του γάμου»[0.5],βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.3).

¹⁵ **Εθιμοτυπία** (ξέν. όρου, πρ. γαλλ. *étiquette*) είναι 1) το σύνολο των κανόνων κοινωνικής συμπεριφοράς που έχουν επικρατήσει και εφαρμόζονται στις διάφορες εκδηλώσεις της κοινωνικής ζωής (λ.χ. σε συνεστιάσεις, γάμους, κηδείες κ.λπ.), 2) το σύνολο των τυποποιημένων και υποχρεωτικών κανόνων που εφαρμόζονται στις επίσημες πολιτικές και θρησκευτικές τελετές, στην υποδοχή και φιλοξενία ξένων ηγεμόνων κ.λπ., βλ. Μπαμπινιώτη Γ. (1998,σ.556)

¹⁶ Επίσης, αν και τούτες οι τιμές των [0.70], δεν είναι συνδεδεμένα με την ομάδα των ισχυρών ενώσεων. Δεν συνδέονται ούτε και τα άλλα στοιχεία όπως π.χ., «το κοινωνικό ασφαλιστικό σύστημα» (in Gr) [0.50], «ίσα μεταχείριση των μωρών αγοριών και κοριτσιών, (in Gr)[0.45] κ.λπ.

Το «κοινωνικό ασφαλιστικό σύστημα», θα μπορούσε όπως είπαμε να είναι και αυτό ένα από τα κεντρικά στοιχεία στην όλη υπόθεση, αλλά εδώ δεν τοποθετείται κάπου κεντρικά, π.χ. ας πούμε εδώ στην Ελλάδα, αν ρωτήσεις έναν έλληνα τι διαφορά έχουν με τους γερμανούς, αυτός θα μπορέσει να αναφερόταν απευθείας στο «κοινωνικό ασφαλιστικό σύστημα». Δεν θα αναφερόταν στο ότι οι γερμανοί έχουν «ισχυρούς οικογενειακούς δεσμούς»,κ.λπ., αλλά στο ότι έχουν μια οργανωμένη κοινωνική ασφάλιση που οι έλληνες εδώ δεν την έχουν. Θα τον ενδιέφερε πολύ ότι αυτοί έχουν καλά οργανωμένα εκπαιδευτικό /νομικό συστήματα που στην Ελλάδα δεν υπάρχουν.

Αλλά εδώ είδαμε ότι από μια, τα υποκείμενα αποδέχονται ότι στην πατρίδα τους, αυτά τα συστήματα (κοινωνική ασφάλιση, καλά οργανωμένο εκπαιδευτικό /νομικό συστήματα κ.λπ.) είναι είτε πλημμελή η ανύπαρκτα, αλλά από την άλλη, δεν τους αποδίδουν κεντρική σημασία καθόλου, ούτε τα αναφέρουνε στο κορμό του δέντρου, δεν μπαίνουν κατά πολύ μέσα (βλ παράρτημα 3). Απ' ό,τι φαίνεται, το «εκτεταμένο οικογενειακό σύστημα» αντισταθμίζει την έλλειψη του «κοινωνικού ασφαλιστικού συστήματος» στην προκειμένη περίπτωση.

Αν κοιτάξετε κανείς προσεκτικά στο (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3.), θα παρατηρήσει πως όλα τα στοιχεία του δέντρου συμπλέκονται ένας με το άλλον. Αυτό είναι το παράξενο και το μαγικό της όλης υπόθεσης. Επίσης, βλέπει κανείς πως συμπλέκονται όλες μαζί, ομοιότητες και διάφορες, μέσα στο ίδιο το σύστημα και δύσκολα μπορείς να τις ξεχωρίσεις. Είναι σαν όταν αναφέρει το ένα, αναφέρει και το άλλο, δηλαδή σαν να μιλάμε περί μιας αλλαγής (διαφοράς) ως να είναι περί ομοιότητας τανάπαλιν.

Από ό,τι φαίνεται, κατά γενική εκτίμηση, μπορούμε να πούμε ότι τα υποκείμενα δείχνουν να είναι παρά πολύ μπλεγμένα στην διατύπωση του λόγου τους. Και τούτη την τάση μπορεί να θεωρείται φυσιολογική κατά την περίοδο της ανθρώπινης κοινωνικής προσαρμογής και κοινωνικοποίησης. Επίσης αν και το σύστημα αυτό που μας περιγράφουν εδώ δεν είναι τόσο ισορροπημένο (equilibrate) και όμως πρέπει να θεωρείται ισορροπημένο επειδή π.χ. η έλλειψη της αρμονίας (lack of equilibrium) είναι που οδηγεί τον άλλον (αναγκάσει / ωθήσει το άτομο) σε μια αλλαγή, Andriamifidisoa (1982), Domo (1984), Guimelli (1987), Festinger, (1957,1964), Weinreich, (1983, 1986a,1986b), Μπαλλή Θ.(1996,σ.34)¹⁷.

Ενώ από μια βλέπουμε τα στοιχεία στο (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3.), να τα τραβάνε από εκεί, από εδώ, τα στοιχεία δεν είναι ίσα ζυγισμένα η ισορροπημένο. Είναι σαν να βλέπουμε μια μπλεγμένη (αλληλεπιδραστική) υπόθεση που δεν είναι ούτε και ίσα ζυγισμένη (equilibrated). Αλλά εφόσον δεν είναι ίσα ζυγισμένη (equilibrated) αυτό μας λέει ότι θα αλλάξουνε πράγματα, δηλαδή θα γίνει

¹⁷ Στο προσδιορισμό της αλλαγής στην κοινωνική αναπαράσταση, κατά την θεωρία της Andriamifidisoa (1982) για την Εκρηκτική Ασυνεχή Αλλαγή, [ΕΑΑ] στο λεκτικό επίπεδο παρουσιάζεται ως συνήθως σύγχυση και πολλά αντιθετικά σχήματα που κυκλοφορούν χωρίς ή με ενότητα. Επίσης, κατά τον Leon Festinger (1957-1964), κατά την διαδικασία της κοινωνικοποίησης, η εκούσια προσπάθεια του ατόμου να αλλάξει την στάση και την γνώμη του (ή πεποίθηση), έτσι ώστε να είναι σε αρμονία με τους κανόνες της κουλτούρας υποδοχής, είναι ένα βήμα στο να μειώσει την γνωστική ασυμφωνία (Cognitive dissonance), δηλαδή, μια δυσάρεστη ψυχολογική κατάσταση που δημιουργείται την στιγμή που κάποιος βρίσκεται μεταξύ δύο συγκρουόμενων γνώσεων (conflicting cognitions). Επίσης κατά τον Weinreich P.,(1983,1986A,1986B), μια σύγκρουση ταύτισης ορίζεται ως η πολλαπλή λειτουργία της τρέχουσας ταύτισης και της αντι-ταύτισης του ατόμου με ένα άλλο άτομο ή ομάδα. Και σε μια ερευνητική μέτρηση, ο δείκτης της τρέχουσας ταύτισης με έναν άλλο ή με μια ομάδα καθορίζεται από το βαθμό ομοιότητας μεταξύ των ιδιοτήτων, τις οποίες ένα άτομο αποδίδει σ'ένα άλλο, από το αν είναι «καλές» ή «κακές» καθώς και από τις ιδιότητες της σημερινής εικόνας του «εαυτού» του, βλ. Παπαστάμου Σ. (1992,σ.432-433). Επίσης κατά τον και τον Μπαλλή Θ.(1996,σ.34), είναι γεγονός ότι στην κατάσταση προσαρμογής του ατόμου στο καινούριο περιβάλλον, η παρουσία της αγωνίας και του άγχους θεωρούνται ως φυσιολογικές εκδηλώσεις όταν εμφανίζονται περιστασιακά και με παροδικό τρόπο στον υγιή άνθρωπο.

εξέλιξη (CF: Andriamifidisoa (1982), Domo (1984), Guimelli (1987), Festinger,(1957, 1.964)

Τελειώνοντας, θα θέλαμε να αναφέρουμε το γεγονός ότι από ότι είδαμε εδώ είναι σαν όλη η υπόθεση γενικά να μας λέει ότι, το «οικογενειακό σύστημα» και το «θεσμό του γάμου» φαίνονται να αναδεικνύονται ως το κεντρικό θέμα (στο κέντρο του δένδρου) απ' όπου πηγάζουν όλα τα άλλα πράγματα, και απ' όπου επίσης φαίνεται να σημαδεύονται τα πάντα. Όμως από την άλλη, βλέπουμε ότι τα κοινωνικά θέματα (social issues) είναι εκτός του κορμού του δένδρου, στα φύλλα του δένδρου, στην περιφέρεια δηλαδή.¹⁸

Τέλος, προς το παρόν κατά γενική αξιολόγηση, μπορούμε να έχουμε μια καλή άποψη στο πως δομείται η (αναπαράσταση) αντίληψη των υποκείμενων μας. Όλα τα στοιχεία μας κατευθύνουν παρά πολύ, προς το οικογενειακό σύστημα, γάμο, και λιγότερο προς την γυναίκα και την θέση της στην κοινωνία, πράγμα που θα μπορέσει επίσης να παίξει ένα κεντρικό ρόλο στην όλη υπόθεση.

¹⁸ Επίσης όλα αυτό μας λένε ότι μπορεί τα υποκείμενα να έχουν διάφορες ιδέες και νοοτροπία, δεν καν ανέφεραν τα κοινωνικά θέματα στο κέντρο της υπόθεσης άλλα αναφέρανε περισσότερο ως κύριος λόγος την κοινωνική ανατροφή των παιδιών κλπ. Και αυτό είναι σαν να μας λένε ότι στην κοινωνία, πρέπει πρώτα ο κόσμος να αλλάξει νοοτροπία και μετά να αλλάξει τα κοινωνικά θέματα (τα social issues). Σου δίνουνε μια εξέλιξη μέσα από όλα αυτά, π.χ για τους ευρωπαίους, το αν δεν βάλουνε το μυαλό να αλλάξουνε και να γίνουνε Ευρωπαίοι, δεν θα αλλάξουνε η δεν θα μπορέσουνε να αλλάξουνε το κοινωνικό σύστημα. Με άλλα λόγια, πρώτα πρέπει δηλαδή να πάμε να αλλάξουμε το μυαλό μας και μετά να αλλάξουμε τα υπόλοιπα πράγματα στην κοινωνία, π.χ., την εκπαίδευση, την κοινωνική ασφάλιση, τους νόμους κλπ.

ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΤΕΛΙΚΟΥ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

Μετά την ανάλυση της προ-έρευνας συνειδητοποιήσαμε το γεγονός ότι κατά την γενική αξιολόγηση, μπορεί κανείς εύκολα να έχει μια καλή άποψη στο πως δομείται η αντίληψή (αναπαράσταση) των υποκείμενων μας, π.χ., είναι ολοφάνερο ότι όλα τα στοιχεία που προσκομίσαμε από την προ-έρευνα μας κατευθύνουν παρά πολύ, προς το οικογενειακό σύστημα¹⁹, γάμο, και λιγότερο προς την γυναίκα και την θέση της στην κοινωνία, πράγμα που θα μπορέσει επίσης να παίζει ένα κεντρικό ρόλο στην όλη υπόθεση. Και μέσα στο ίδιο το σύστημα που μας αναπαράστανε, εύκολα βλέπει κανείς ότι τα στοιχεία συνδέονται μεταξύ τους ή συμπλέκονται οι ομοιότητες με τις διάφορες μέσα στο ίδιο το σύστημα σε τέτοιο βαθμό που είναι δύσκολο να τις ξεχωρίσεις, βλ. (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3.).

Επίσης βλέπουμε ότι τα κοινωνικά θέματα²⁰ (social issues)π.χ., είναι εκτός του κορμού του δένδρου, στα φύλλα του δένδρου, στην περιφέρεια δηλαδή. Δεν καν ανέφεραν τα κοινωνικά θέματα στο κέντρο της υπόθεσης άλλα αναφέρανε περισσότερο ως κύριος λόγος την κοινωνική ανατροφή (εθιμοτυπία) των παιδιών κλπ.

Επόμενος για να μπορέσουμε να αναλύσουμε πραγματικά και σφαιρικά το φαινόμενο που παρατηρήσαμε από την υπόθεση μας, π.χ. στην ανάλυση που έκαμε στην προ-έρευνα, όπου εύκολο βλέπει κανείς πως όλα τα στοιχεία του δέντρου συμπλέκονται ένας με το άλλον, επίσης συμπλέκονται και ομοιότητες με διάφορες, μέσα στο ίδιο το σύστημα και δύσκολα μπορείς να τις ξεχωρίσεις. Και αυτό σήμαινε ότι θα πρέπει στο επόμενο ερωτηματολόγιο που

¹⁹ Δηλαδή, περί το εκτεταμένο οικογενειακό σύστημα και η οικογενειακή /ομαδική εξάρτηση.

²⁰ Όπως είναι η εκπαίδευση, κοινωνικό ασφαλιστικό σύστημα.

θα φτιάσουμε τώρα, να έχουμε περισσότερο στη υπόψή μας περί τις διαδικασίες διατομικών / διομαδικών σχέσεων.²¹

Ο Doise W. (1982,1986), στην κοινωνική ψυχολογία, προτείνει την διάρθρωση τεσσάρων επιπέδων στην κατανόηση ή ανάλυση των διαδικασιών διατομικών / διομαδικών σχέσεων, και αυτό σημαίνει ότι σε κάθε κοινωνιοψυχολογικό φαινόμενο μπορούμε να διακρίνουμε μηχανισμούς τεσσάρων διαφορετικών επιπέδων (ενδο-ατομικών, δι-ατομικών, δι-ομαδικών και ιδεολογικών).

Με άλλα λόγια μας προτείνει το πώς η προσέγγιση και η μελέτη των διομαδικών σχέσεων μέσα από τη διάρθρωση του ενδο-ατομικού²² και δι-ατομικού²³ (περιστασιακού) επιπέδου προωθεί στον ίδιο βαθμό τις γνώσεις μας για τα φαινόμενα αυτά όσο και η διάρθρωση των δι-ομαδικών²⁴

²¹ Εδώ χρειάζεται να αναφέρουμε το γεγονός ότι σήμερα μεθοδολογικά διακρίνει την κοινωνική ψυχολογία απ' τις δυο κοντινότερες προς αυτήν επιστήμες, στην σύγχρονη μελέτη και ανάλυση των κοινωνιολογικών και ψυχολογικών παραγόντων που παρεμβαίνουν καθοριστικά στην παραγωγή των κοινωνιοψυχολογικών φαινομένων. Στην πραγματικότητα, πολλοί είναι εκείνοι που όταν μελετάνε τα φαινόμενα αυτά τα ερμηνεύουν με την έννοια της «διάρθρωσης» του ψυχικού και του κοινωνικού παράγοντα, κάτι που αδυνατεί να επιτύχει τόσο η (ατομική) ψυχολογία, όσο και η (παραδοσιακή) κοινωνιολογία. Με άλλα λόγια, αυτό που διακρίνει πλέον την κοινωνική ψυχολογία είναι ότι δεν ανάγει τα κοινωνιοψυχολογικά φαινόμενα αποκλειστικά και μόνο στην ψυχολογική τους διάσταση, ούτε όμως και να τα υπάγει με τρόπο μονοσήμαντο στην κοινωνιολογική τους διάσταση.

Επόμενος, αυτό που κάνει την κοινωνική ψυχολογία να ξεχωρίζει απ' τις άλλες κοινωνικές επιστήμες δεν είναι η θεματολογία της: είναι η μεθοδολογία που επικαλείται, απ' τη μια μεριά, και το «βλέμμα» που ρίχνει, απ' την άλλη, στα φαινόμενα που μελετάει, Παπαστάμου Σ. (1992,οπ,σ12).

²² Στο ενδο-ατομικό επίπεδο: τα μοντέλα που χρησιμοποιούνται περιγράφουν τον τρόπο με τον οποίο τα άτομα οργανώνουν τις αντιλήψεις και εκτιμήσεις του κοινωνικού τους περιβάλλοντος, καθώς και τη συμπεριφορά τους απέναντι στο περιβάλλον αυτό. στα μοντέλα αυτά η αλληλεπίδραση του ατόμου με το κοινωνικό του περιβάλλον δεν μελετάται άμεσα: αντικείμενο των προτεινόμενων αναλύσεων είναι οι μηχανισμοί οι οποίοι, στο ατομικό επίπεδο, καθιστούν εφικτή την οργάνωση των εμπειριών του ατόμου, Παπαστάμου Σ. (1992,οπ,σ13)..

²³ Στο δι-ατομικό επίπεδο: ενδιαφέρεται για τις δι-ατομικές διαδικασίες, έτσι όπως ανελίσσονται μέσα σε μια συγκεκριμένη κατάσταση. Οι διαφορετικές θέσεις που μπορεί να κατέχουν τα υποκείμενα στην κατάσταση αυτή δεν λαμβάνονται υπόψη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτού του επιπέδου είναι όλες οι πειραματικές έρευνες που πηγάζουν από τη θεωρία των παιγνίων. Το αντικείμενο μελέτης τους είναι η δυναμική των σχέσεων που μπορεί να εγκαθιδρυθούν σε μια ορισμένη στιγμή, μεταξύ ορισμένων ατόμων, σε μια ορισμένη κατάσταση. Είναι σε θέση, οι έρευνες αυτές, να μελετήσουν την ελικοειδή δυναμική σύμφωνα με την οποία δημιουργούνται συγκρούσεις και τάσεις μεταξύ των ατόμων Παπαστάμου Σ.(1992,οπ,σ14),Guimelli,C.&DeschampsJ.C.,(2002),Fraser,(1994),Jasper&Fraser,(1984), Bergman, (1998a, σ.79)

²⁴ Στο δι-ομαδικό επίπεδο: η ανάλυση παρεμβάλλει με σαφήνεια στις προτεινόμενες ερμηνείες των διαφόρων φαινομένων τη διαφορά της κοινωνικής θέσης που μπορεί να υπάρχει ανάμεσα στις διάφορες κατηγορίες υποκειμένων. Με άλλα λόγια, οι κοινωνικές υπαγωγές και οι κοινωνικές θέσεις που κατέχουν τα υποκείμενα έξω από τα στενά πλαίσια των πειραματικών συνθηκών, επηρεάζουν καθοριστικά τη συμπεριφορά και τις αντιδράσεις κατά τη διάρκεια του πειράματος, Παπαστάμου Σ. (1992,οπ,σ14).

(κοινωνικών θέσεων) και ιδεολογικών²⁵ επιπέδων που συμβάλλει στην πληρέστερη κατανόηση των φαινομένων κοινωνικής επιρροής, Παπαστάμου Σ.(1992,σ11), Παπαστάμου Σ. et al., (1995, σ.223).

Επιπλέον, παράλληλα με τα επίπεδα αυτά των κοινωνιοψυχολογικών μηχανισμών, μπορούμε να διακρίνουμε την ύπαρξη αυτών των ίδιων τεσσάρων επιπέδων και στις αναλύσεις που προτείνουμε για την ερμηνεία των φαινομένων που μελετάμε.²⁶

Επίσης είναι γεγονός ότι πολλές φορές στην πειραματική μελέτη των κοινωνικών αναπαραστάσεων, όταν ο πειραματιστής, με το χειρισμό των ανεξάρτητων μεταβλητών, σκοπεύει στον πλήρη έλεγχο της εκτύλιξης των υπό μελέτη διαδικασιών τείνει να ξεχάσει την εισαγωγή τους σ' ένα κοινωνικό πλαίσιο, το οποίο ξεπερνά κατά πολύ την πειραματική κατάσταση.

Όποτε, ο Doise (1982,σ25-26), όπως και ο Tajfel (1972) Beauvois κ.α.(1987) υπογραμμίζει τη σημασία πειραματικής κοινωνικής ψυχολογίας να στρέψει περισσότερο το ενδιαφέρον της στα επίπεδα 3 (δι-ομαδικό) και 4 (ιδεολογικό), δηλαδή στην άρθρωση μεταξύ του ψυχολογικού και του κοινωνιολογικού, και για το λόγο αυτό «το να εισάγει στα ερμηνευτικά μοντέλα μεταβλητές οι οποίες προϋπάρχουν της πειραματικής κατάστασης, όπως π.χ., σχέσεις δεσποτείας και εξουσίας ανάμεσα στις κοινωνικές κατηγορίες ή ανάμεσα στις ιδεολογικές αντιλήψεις των υποκειμένων», Παπαστάμου Σ. et al., (1995, σπ, σ.224).

3:1. ΔΟΚΙΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ (questionnaire testing):

Μετά την προετοιμασία του τελικού ερωτηματολόγιου και πριν την μοιρασιά του στα υποκείμενα για να το συμπληρώσουνε, κάναμε μια μικρή δοκιμασία (testing), μοιράζοντας το σε δέκα άτομα έτσι ώστε να δούμε την αντίδραση τους στις ερωτήσεις του ερωτηματολόγιου, τι εντύπωση έχουν για το

²⁵ Στο ιδεολογικό επίπεδο: είναι γεγονός ότι κάθε κοινωνία, αναπτύσσει «ιδεολογίες», συστήματα πεποιθήσεων και αναπαραστάσεων, εκτιμήσεων και αξιών, που πρέπει να δικαιολογήσουν και να διατηρήσουν τους ήδη υπάρχοντες συσχετισμούς δυνάμεων. Στο επίπεδο αυτό ανάλυσης αναφέρεται στους γενικούς αυτούς κανόνες συμπεριφοράς μιας κοινωνίας, στην ιδεολογία δηλαδή που κυριαρχεί σε μια ορισμένη ιστορική στιγμή μέσα σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικό χώρο. Παπαστάμου Σ. (1992,σπ,σ14).

²⁶ Πολύ συχνά δηλαδή, ένας ερευνητής εννοεί ένα από τα επίπεδα αυτά, αγνοώντας, κατά κάποιο τρόπο τα υπόλοιπα: τόσο στη θεωρητική επεξεργασία του υπό μελέτη φαινομένου, όσο και στη μεθοδολογική του (και κατά κανόνα πειραματική) προσέγγιση, Παπαστάμου Σ. (1992,σπ,σ13).

ερωτηματολόγιο και αν είναι δυνατόν, την δική τους σύσταση στο πως θα μπορούσαμε να το φτιάσουμε καλύτερα, έτσι ώστε να είναι πιο κατανοητό και εύκολο να το απαντήσουνε.

ΕΠΑΝΑΔΙΑΤΥΠΩΣΗ ΚΑΙ ΑΛΛΑΓΗ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΗΣ ΚΑΙ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

4.1. ΔΙΑΤΥΠΩΣΗ ΝΕΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΜΑΣ ΑΝΑΛΥΣΗ

Μετά από την προ-έρευνας και τη δοκιμή του τελικού ερωτηματολογίου, δημιουργήσαμε δεκατρείς ερωτήσεις (βλ. ερωτηματολόγιο), έτσι ώστε αυτό να καταστεί πιο κατανοητό. Επίσης, προσθέσαμε ένα άλλο ερώτημα, με στόχο να εντοπίσουμε τον τόπο διαμονής του υποκειμένου.

Γιστεύουμε ότι κατά την τελική στατιστική ανάλυση του συνολικού δείγματος θα έχουμε τη δυνατότητα να διερευνήσουμε τις παρακάτω υποθέσεις που θέσαμε προς εξέταση, στα πλαίσια της προϋποθετικότητας [conditionality] στη δυναμική της κοινωνικής Ψυχολογίας.

Σύμφωνα με τη προϋποθετικότητα [conditionality], οι κοινωνικές αναπαραστάσεις δημιουργούνται κάτω από τρεις κοινωνικές προϋποθέσεις: 1) κατά την προσπάθειά μας να επικεντρωθούμε σε μια κοινωνική σχέση (ή σε κάτι) που μας ενδιαφέρει πολύ, 2) από την πιεστική επιθυμία μας να πάρουμε μια θέση στη ζωή, 3) και κατά την καθημερινή μας αλληλεπίδραση με τα γεγονότα της ημέρας, όπου ο σύγχρονος άνθρωπος, βομβαρδισμένος ακατάπαυστα με αμέτρητες πληροφορίες, καλείται αναγκαστικά να αντιμετωπίσει αντιφατικούς συμβολισμούς των κοινωνικών γεγονότων, Molinari & Emiliani, (1996).¹ Επομένως, έχοντας όλα αυτά για τη θεωρία της

¹ Π.χ., όπως στην περίπτωση της κοινωνικής αναπαράστασης της παιδικής ανάπτυξης, όπου η μητέρα θεωρείται ως «το κατάλληλο υποκείμενο», το οποίο μπορούμε να παρατηρήσουμε και από το οποίο μπορούμε να πάρουμε πληροφορίες. Σύμφωνα με την ιδέα της κοινωνικής δυναμικής (sociodynamic), η επιλογή της «μητέρας» συμφωνεί με τις τρεις κατηγορίες που αναφέραμε ανωτέρω, επειδή οι μητέρες είναι καθημερινά σε μια αμφίδρομη σχέση με τα παιδιά τους, ενώ συγχρόνως είναι αναγκασμένες, όχι μόνο να τα προστάζουν, αλλά και να τους μεταδίδουν πληροφορίες απαραίτητες για την ανάπτυξη και την εκπαίδευσή τους. Οι πληροφορίες αυτές μπορεί να είναι σχεδόν αντιφατικές. Επομένως, σε μια επιστημονική έρευνα για την ανάπτυξη και την εκπαίδευση των παιδιών, οι μητέρες έχουν μεγαλύτερη πιθανότητα να παρουσιάζουν ποικιλία απόψεων (προϋποθετικότητα) σε σύγκριση με τις μη μητέρες, Molinari & Emiliani, (οπ.1996).

προϋποθετικότητας στο μυαλό μας, επιδιώκουμε, σύμφωνα με την υπόθεσή μας, να εξετάσουμε δυο πράγματα: την πράξη [act] και τη δράση [action]² των υποκειμένων σε ορισμένα στοιχεία πιστεύοντας ότι:

ΥΠΟΘΕΣΗ 1[Hypo1]

Λαμβάνοντας υπ' όψιν τον τόπο διαμονής, τον τρόπο διαβίωσης (κουλτούρα) των υποκειμένων και την οικογενειακή τους κατάσταση, θεωρούμε ότι οι άνθρωποι διαφοροποιούνται μεταξύ τους κοινωνικά, και υποθέτουμε ότι, κατά τη στατιστική μας ανάλυση, θα προκύψει σημαντική διαφορά μεταξύ όσων ζουν στην πατρίδα τους και αυτών που ζουν στο εξωτερικό, ως προς την βαρύνουσα σημασία του οικογενειακού συστήματος και την προσπάθειά τους να το ξεπεράσουν ή ακόμα χειρότερα να το αντικαταστήσουν με κάτι άλλο διαφορετικό.

² Είναι γεγονός ότι η θεωρία της προϋποθετικότητας αποδέχεται ως φυσικό το γεγονός της έλλειψης αντιστοιχίας μεταξύ του «πράττειν» και του «σκέπτεσθαι». Αλλά, δίνει κυρίαρχο ρόλο στις κοινωνικές καταστάσεις που περιβάλλουν είτε την πράξη είτε την σκέψη του ατόμου. Έτσι, π.χ., αν και δεν είμαι «ρατσιστής», κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες, μπορώ να συμπεριφερθώ «ρατσιστικά» χωρίς να χρειαστεί να αλλάξω νοοτροπία: αρκεί, κατά την γνώμη μου, να είμαι καλά δικαιολογημένος. Η ερώτησή μας εδώ είναι τι γίνεται όμως όταν αυτές οι καταστάσεις, που εκλαμβάνονται ως «ιδιαίτερες», ξαφνικά γίνονται μόνιμες; Όταν, για παράδειγμα, ο οικονομικός μετανάστης παραμένει σε μια ξένη χώρα για 2,3,4... 20 χρόνια; Μέχρι ποιο σημείο μπορεί να διαφυλάττει στο απυρόβλητο τον τρόπο σκέψης του και ταυτόχρονα να μαθαίνει έναν άλλον για να αντιμετωπίσει την καθημερινότητα του; Παράλληλα, εάν δεν μεταβαίνει συχνά στη χώρα καταγωγής του η οποία και αυτή εξελίσσεται πολλές φορές καταγιστικά, ποια είναι η πιθανότητα να αισθανθεί ότι αυτή η νοοτροπία της χώρας που άφησε είναι ίδια με εκείνη της χώρας που βρίσκει κατά την επιστροφή του μετά από 15 χρόνια; Τέτοια φαινόμενα οδηγούν απλά στην σκέψη ότι ο μετανάστης είναι πλέον «ξένος» και στις δύο πατρίδες του... Η παρούσα μελέτη φιλοδοξεί μέσω τεχνικών προϋποθετικότητας να διαγνώσει την ύπαρξη τέτοιων σεναρίων σε μια συγκεκριμένη ομάδα-στόχο.

Η μελέτη μας εδώ προσφέρει μια νέα οπτική γωνία στο θέμα της πολιτισμικής διαφοράς: αποδεχόμενοι το γεγονός ότι ορισμένες συμπεριφορές διαφέρουν, εξετάζουμε το φαινόμενο της αλλαγής υπό το φως της προϋποθετικότητας. Πιο συγκεκριμένα, πιστεύουμε ότι οι οικονομικοί μετανάστες εμφανίζουν διαφορετικές συμπεριφορές σε σχέση με τις κοινωνικές πρακτικές της χώρας καταγωγής τους αλλά οι νοοτροπίες, αν και μπαίνουν σε μια διαδικασία αλλαγής, δεν μετασχηματίζονται με ανάλογους ρυθμούς.

Αυτό σημαίνει ότι κάποιος μπορεί να «πράττει» ενώ δηλώνει ότι δεν «πιστεύει» σε αυτό που «πράττει». Έτσι, π.χ., σε έρευνες γνώμης, εμφανίζονται τέτοια -φερόμενα ως- φαινόμενα «κρυπτο-ρατσισμού» όπου η συντριπτική πλειοψηφία των δειγμάτων δηλώνει σε ερωτήσεις ότι «δεν είναι ρατσιστής» ενώ η κοινωνική πραγματικότητα άλλα υπονοεί... Σε μια τέτοιου τύπου αντιμετώπιση, συνήθως υποβόσκει η ιδέα ότι, επειδή το να δηλώνει κάποιος «ρατσιστής» είναι κάτι κοινωνικά κατακριτέο στους καιρούς μας, οι συμμετέχοντες δεν το δηλώνουν αν και, σε κάποιο ποσοστό... «είναι». Αυτή η προοπτική είναι κατά την γνώμη μας ελλιπής και, θα μπορούσε να πει κάποιος, προσβλητική για τους συμμετέχοντες: αν και οι συμμετέχοντες δηλώνουν κάτι, ο επιστήμονας έρχεται να τους υποδείξει ότι, τελικά, κρύβονται και... ψεύδονται!

Κατά την καθολικά αποδεκτή αντίληψη (consensual universe), Guimelli & Deschamps, (2002) είναι γεγονός ότι οτιδήποτε μπορούμε νοητικά να κατανοήσουμε, μπορεί να αποτελεί το «αντικείμενο της σκέψης» μας, που συνήθως συνδέεται άμεσα με τη στάση μας. Όμως, οτιδήποτε μπορούμε νοητικά να κατανοήσουμε δεν μπορεί να είναι κοινωνική αναπαράσταση. Όμως, η στάση μας μπορεί να επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από τις κοινωνικές αναπαραστάσεις που έχουμε, εξ' αιτίας της σχέσης ή της θέσης μας σε κάποια δεδομένη χρονική στιγμή, Guimelli & Deschamps, (οπ, 2002). Αυτό σημαίνει ότι σύμφωνα με τους μελετητές των κοινωνικών αναπαραστάσεων, σε πολλές ασήμαντες καταστάσεις, είναι δυνατόν η στάση μας απέναντι στους άλλους (δι-ατομική διάσταση) να διαφοροποιηθεί ανάλογα με την κατάσταση (Fraser, 1994; Jaspers & Fraser, 1984, Bergman, 1998a, σ.79).

Επίσης είναι γεγονός ότι οι στάσεις μας πολύ συχνά είναι προϊόν μιας δομικής αξίας (value structure), Μπαλλή, (1996, σ.34.), ειδικά όταν υφίστανται συγκρουόμενα κανονιστικά αιτήματα, είτε από συγκρουόμενες αξίες ή από μια απόκλιση στις κοινωνικές αναπαραστάσεις, αναγκαζόμαστε να κατανοήσουμε τις τρέχουσες απαιτήσεις. Και τούτη η τάση μπορεί να θεωρείται φυσιολογική κατά την περίοδο της ανθρώπινης κοινωνικής προσαρμογής και κοινωνικοποίησης (CF: Andriamifidisoa, 1982; Domo, 1984; Guimelli, 1987; Festinger, 1957, 1964; Weinreich, 1983, 1986a, 1986b; Μπαλλή, 1996, οπ.σ. 34).

ΥΠΟΘΕΣΗ 2 [Hypo2]

Επίσης όσον αφορά στον τόπο διαμονής, την ηλικία και το φύλο, υποθέτουμε ότι **όσο πιο πολλά χρόνια μένει κανείς στο εξωτερικό τόσο πιο υψηλή κοινωνική προϋποθετικότητα θα έχει αναπτύξει**, επομένως κατά την μελέτη μας αναμένουμε να εντοπίσουμε σημαντικές διαφορές ως προς τον τρόπο ερμηνείας και κατανόησης των κοινωνικών πρακτικών π.χ., τον τρόπο λήψης αποφάσεων που αφορούν την πολιτισμικό - κοινωνική διαφορά στην κοινωνική δυναμική της οικογένειας [household] των μελών της φυλής Ιμπο που διαμένουν εντός και εκτός της χώρας τους.

Είναι γεγονός ότι σύμφωνα με την κοινωνική ενδοτικότητα το άτομο μπορεί να έχει μια ιδιαίτερη περιορισμένη αντιπροσωπεία (Limited agency) κατά την κοινωνικοποίηση του, Schwartz & Bilsky,(1987), π.χ., να είναι ενταγμένο σε πολλαπλές ομάδες (Multiple group membership), δηλαδή αυτό μπορεί να γίνει όταν ένα άτομο ανήκει ή προσπαθεί να ανήκει (ή ταυτιστεί) ταυτόχρονα σε παραπάνω από μια ομάδες, όπου η εκάστοτε ομάδα ακολουθεί διαφορετικές κανονιστικές κατευθυντήριες γραμμές (Guidelines), ή όταν δεν υπερτερεί καμία κανονιστική κατευθυντήρια γραμμή. Στο σημείο αυτό επιβάλλεται να αναφερθεί ότι τα κύρια χαρακτηριστικά των αξιών, όπως τα περιγραφούμε εδώ, αποτελούν σχετικά σταθερές πεπιοθήσεις που είναι συγκινησιακά φορτισμένες και που, στην ουσία, αφορούν μείζονες σκοπούς της ζωής μας και γενικούς κανόνες συμπεριφοράς που υποστηρίζουν τους σκοπούς αυτούς, αποτελούν επίσης, αξίες που υπερβαίνουν συγκεκριμένες ενέργειες και καταστάσεις, αλλά τις συνδέει το περιεχόμενό τους, αποτελούν αξίες που καθοδηγούν την αντίληψη, την εκτίμηση και τη συμπεριφορά μας (Schwartz & Bilsky,οπ,1987; Schwartz, 1997). Επομένως, πιστεύουμε ότι κατά τη μελέτη μας θα προκύψει σημαντική διαφορά ως προς την προσπάθεια και τη νοοτροπία του ατόμου «να ανήκει» (concept of belonging) (Floya Anthias, 2004),³ μεταξύ ατόμων που ζουν στην πατρίδα τους και αυτών που ζουν στο εξωτερικό, ως προς την ερμηνεία ή αντίληψη της έννοιας της κοινωνικής ενσωμάτωσης και κοινωνικής πρακτικής γενικά. Με άλλα λόγια μπορεί κανείς να πει ότι με αυτόν τον τρόπο μπορούμε να έχουμε μια εικόνα των δυνατοτήτων των ατόμων που εξετάζουμε να αναπτύσσουν κοινωνικές

³ Σύμφωνα με την Floya Anthias, (2004) είναι γεγονός ότι σήμερα, πολιτικά, οι συζητήσεις που γίνονται γύρω από τα σύνορα, την ασφάλεια και την κοινωνική συνοχή έχουν ενισχύσει αυστηρά τη σημασία και την «έννοια να ανήκει» (concept of belonging) και της κεντρικότητάς της έννοιας αυτής στη ζωή μας καθώς και στις πολιτικές πρακτικές. Έχει ενισχύσει αυστηρά επίσης την ανάγκη να κινηθούμε πιο πέρα από την «πολιτική να ανήκει» (politics of belonging) και να συσχετιζόμαστε συνεχώς, την σκέψη μας με τη σημασία των άνισων κοινωνικών πόρων η αυτό που ονομάζουμε ως intersectional τρόπο σκέψης, δηλαδή την προσπάθεια που επιβάλουμε όλοι μεταξύ έτσι ώστε να αντιδράμε είτε ως μια ομάδα συνομήλικων, όμοιο-φύλων, όμοιο-εθνικών, συμπατριωτών η τάξεων για έναν σκοπό. Επίσης στη σημερινή κοινωνία είναι γεγονός ότι υφίστανται τρεις διαστάσεις της κατοχής μέσα στις υποομάδες (subgroups), [η κατοχή από τον άνδρα στη γυναίκα αντίστροφα, από τη γυναίκα στη γυναίκα και από τον άνδρα στον άνδρα] που επιδρούνε με ή χωρίς τον έλεγχο μας. Επίσης, εκτός από αυτές τις τρεις διαστάσεις της κατοχής, υπάρχει και την έννοια του κοινωνικού intersectionality που κατά εαυτό της είναι διαμελισμένη σε τρις διακλάδωσες [μέσα στο γένος, το έθνος, & την κατηγορία η τάξη των ατόμων] του οποίου ως συνήθως οι πολιτικοί χρησιμοποιούν άμεσα ή έμμεσα για να κατακτήσουν, να ελέγξουν, να επηρεάσουν ή να κυβερνήσουν τις μάζες ειδικά τους μετανάστες.

σχέσεις με άλλους ή τον τρόπο με το οποίο διακρίνουν τα συστήματα όπως του γάμου και της ερωτικής σχέσης γενικά.

4:2. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΔΕΙΓΜΑΤΩΝ

Πίνακας 4:2.1
Κατανομή συχνοτήτων ως προς το φύλο

Φύλο	Συχνότητα	Percent %
Άνδρας	272	53,1
Γυναίκα	240	46,9
Total	512	100,0

Πίνακας 4:2.2
Κατανομή συχνοτήτων ως προς την ηλικία

Ηλικία	Συχνότητα	Percent %
18-25	76	14,8
26-35	264	51,6
36-45	150	29,3
46 & Άνω	22	4,3
Total	512	100,0

Για τη στατιστική ανάλυση χρησιμοποιήσαμε συνολικά πεντακόσια δώδεκα άτομα, όπου το 53,1% ήταν άνδρες, και το 46,9% γυναίκες (Βλ. πίνακα 4:2.1). Όσον αφορά στην ηλικία τους, τους ομαδοποιήσαμε σε τέσσερις ομάδες. Η συχνότητα επί τοις εκατό για κάθε ηλικιακή κατηγορία είναι: Α] για την ομάδα ηλικίας μεταξύ 18 – 25 ετών έχουμε το 14,8% του συνόλου. Β] για την ομάδα ηλικίας μεταξύ 26 – 35 ετών έχουμε το 51,6% του συνόλου, Γ] για την ομάδα ηλικίας μεταξύ 36 – 45 ετών έχουμε το 29,3% του συνόλου. Ενώ, τέλος, Δ] για την ομάδα ηλικίας από 46 και άνω έχουμε το 4,3% του συνόλου (Βλ. πίνακα 4:2.2).

Εδώ χρειάζεται να αναφέρουμε ότι η έρευνά μας ήταν μια δια-πολιτισμική [cross - cultural] σύγκριση εντός μιας ομάδας (φυλής) δηλαδή, μεταξύ των ατόμων της φυλής που ζουν και εργάζονται στην Ελλάδα και των συμπατριωτών τους που ζουν στην πατρίδα τους. Ετοιμάσαμε τα παρακάτω δημογραφικά ερωτήματα με σκοπό να εξετάσουμε τη σχέση των ατόμων που ζουν εκτός πατρίδας και την πιθανότητα επαναπατρισμού τους εφόσον αυτό είναι εφικτό.

Πίνακας 4:2.3

Κατανομή συχνοτήτων ως προς τα χρόνια διαμονής στο εξωτερικό

Πόσα χρόνια στο εξωτερικό	Συχνότητα	Percent %
Μέχρι 1 χρόνο	5	1,0
Από 1-4 χρόνια	105	20,5
Από 5-10 χρόνια	101	19,7
Από 11 & ανω	29	5,7
Σύνολο ατόμων στο εξωτερικό	240	46,9

Πίνακας 4:2.4

Κατανομή συχνοτήτων ως προς την πρόθεση να επιστρέψουν στην πατρίδα

Θα επιστρέψεις στην πατρίδα	Συχνότητα	Percent %
Ναι	217	42,4
Σύνολο ατόμων στο εξωτερικό	240	46,9

Πίνακας 4:2.5

Κατανομή συχνοτήτων ως προς το χρονικό διάστημα μέσα στο οποίο σκοπεύουν να επιστρέψουν στην πατρίδα

Πότε	Συχνότητα	Percent %
Σε 1 χρόνο	7	1,4
Σε 5 χρόνια	156	30,5
Παραπάνω από 5 χρόνια	77	15,0
Σύνολο ατόμων στο εξωτερικό	240	46,9

Από το σύνολο των 512 ατόμων που συμμετείχαν, 240 ζουν εκτός πατρίδας. Προκειμένου να μπορέσουμε να εξετάσουμε τα δείγματα αυτά, ομαδοποιήσαμε τους συμμετέχοντες βάσει των απαντήσεών τους στα ερωτήματα: α) σε 4 ομάδες, βάσει των χρόνων παραμονής τους στο εξωτερικό. Έτσι, διαμορφώθηκαν οι εξής ομάδες: μέχρι 1 χρόνο, 1 - 2, 5 - 10 και 11 και άνω χρόνια. Μέχρι 1 χρόνο στο εξωτερικό βρισκόταν το 1,0% του συνόλου, 1 - 4 χρόνια, το 20,5%, 5 - 10 χρόνια, το 19,7% και περισσότερα από 11 χρόνια το 5,7% (Βλ. πίνακα 4:2.3) β) βάσει της πρόθεσής τους να επιστρέψουν στην πατρίδα. Έτσι, το 42,4% των ερωτούμενων απαντήσανε ναι (Βλ. πίνακα 4:2.4) γ) βάσει του διαστήματος εντός του οποίου θα επέστρεφαν. Σε ένα χρόνο απαντήσανε το 1,4% των ερωτηθέντων, σε πέντε χρόνια απαντήσανε το 30,5%, ενώ σε περισσότερα από πέντε χρόνια απαντήσανε το 15,0% των ερωτηθέντων (Βλ. πίνακα 4:2.5).

Πίνακας 4:2.6
Κατανομή συχνοτήτων ως προς το επάγγελμα

Επάγγελμα	Συχνότητα	Percent %
Δημ. υπάλλ.	65	12,7
Επιχειρημ.	171	33,4
Έμποροι	18	3,5
Φοιτητές	105	20,5
Νοικοκυρά	115	22,5
Ακαδημαϊκοί/ Ιατροί	38	7,4
Total	512	100,0

Πίνακας 4:2.7
Κατανομή συχνοτήτων ως προς την Οικογενειακή κατάσταση

Οικογενειακή κατάσταση	Συχνότητα	Percent %
Άγαμοι	235	45,9
Έγγαμοι	258	50,4
Ξαναπαντρεμένοι	7	1,4
Διαζευγμένοι	8	1,6
Χήροι	4	,8
Total	512	100,0

Από το σύνολο των ερωτηθέντων όσον αφορά στο Επάγγελμα φαίνεται ότι το 12,7% ήταν δημόσιοι υπάλληλοι, το 33,4% ήταν επιχειρηματίες, το 3,5% ήταν έμποροι, το 20,5% ήταν φοιτητές, το 22,5% ήταν νοικοκυρές, ενώ το 7,4% ήταν ακαδημαϊκοί / ιατροί (Βλ. πίνακα 4:2.6). Τέλος, όσον αφορά στην οικογενειακή τους κατάσταση, το 45,9% ήταν άγαμοι, το 50,4% ήταν έγγαμοι, το 1,4% ήταν ξαναπαντρεμένοι, το 1,6% ήταν διαζευγμένοι ενώ το 0,8% ήταν χήροι (Βλ. πίνακα 4:2.7).

4:3. ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ [1] : ΚΕΝΤΡΙΚΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΑΣΠΟΡΕΣ.

Στο πλαίσιο αυτού του κεφαλαίου, θα επιθυμούσαμε να δούμε σε γενικό επίπεδο πώς απάντησαν τα υποκείμενά μας στο ερωτηματολόγιο. Περαιτέρω έλεγχοι θα ακολουθήσουν στο επόμενο κεφάλαιο μπαίνοντας σε μεγαλύτερο βάθος στις αντιδράσεις των υποκειμένων και στα αποτελέσματά τους.

4:3.1 ΣΥΧΝΟΤΗΤΕΣ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΘΕΣΜΟ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Πίνακας 4:3.1

Κατανομή συχνοτήτων ως προς το ποιο θεωρούν ότι αποτελούν μέλη της οικογένειάς τους για τις τέσσερις κατηγορίες-τύπους οικογένειας (Descriptive qualitative analysis)

Τα θέματα Ποιοι αποτελούν	Συχνότητα [Freq.] & %							
	Τα μέλη της οικογένειας σου;		Ιδανική οικογένεια για σένα;		Παραδοσιακή οικογένεια;		Προστατευόμενα μέλη της οικογ.	
	Freq.& %	Κατά σειρά προτ.	Freq.& %	Κατά σειρά προτ.	Freq.& %	Κατά σειρά προτ.	Freq.& %	Κατά σειρά προτ.
1]Ανδρας	288 56,2%	4	496 96,9%	1	483 94,3%	6	114 22,3%	5
2]Γυναίκα	279 54,5%	6	491 95,9%	2	482 94,1%	7	96 18,8%	6
3]Οι γονείς	486 94,9%	1	79 15,4%	5	498 97,3%	1	362 70,7%	1
4]Τα αδέρφια	481 93,9%	2	88 17,2%	4	497 97,1%	2	322 62,9%	2
5]Τα παιδιά	286 55,3%	5	486 94,9%	3	491 95,9%	3	244 47,7%	3
6]Πάππους / γιαγιά	343 67,0%	3	57 11,1%	6	497 97,1%	2	83 16,2%	7
7]Οι θείοι	62 12,1%	8	24 4,7%	7	490 95,7%	4	48 9,4%	10
8]Τα εξαδέλφια	47 9,2%	9	24 4,7%	7	485 94,7%	5	76 14,8%	8
9]Τα ανιψιά	40 7,8%	10	22, 4,3%	8	421 82,2%	9	40 7,8%	11
10]Οι συγγενείς	92 18,0%	7	35 6,9%	9	481 93,9%	8	217 42,1%	4
11]Οι γαμπροί	19 3,7%	11	19 3,7%	10	252 51,2%	10	50 9,8%	9
12]Οι φίλοι	1 0,2%	13	1 0,2%	12	5 1,0%	11	6 1,2%	12
13]Οι συμπατριώτες	5 1,0%	12	3 0,6%	11	4 0,8%	12	3 0,6	13

Για να εισάγουμε τα υποκείμενά μας στο βασικό ερωτηματολόγιο τους θέσαμε κάποιες ερωτήσεις για να τους κάνουν να αρχίσουν σιγά – σιγά να σκέφτονται

γύρω από αυτό που θα ακολουθήσει παρακάτω, σχετικά δηλαδή με το οικογενειακό πλαίσιο. Τα υποκείμενα απάντησαν στις ερωτήσεις αυτές που ακολουθούν ως εξής⁴:

A) συχνότητες για τα μέλη της οικογένειας

Για την ερώτηση «ποιοι πιστεύεις ότι αποτελούν τα μέλη της οικογένειάς σου;» πολλοί απαντήσανε αναφέροντας κατά σειρά προτεραιότητας -με τις αντίστοιχες συχνότητες-, τους γονείς (94,9%), τα αδέλφια (93,9%), τους παππούδες (67%), το σύζυγο (56,2%), τα παιδιά (55,3%), και τη γυναίκα (54,5%), κλπ (βλ. πίνακα 4:3.1).

B) συχνότητες για την Ιδανική οικογένεια

Για την Ιδανική οικογένεια πολλοί απαντήσανε αναφέροντας κατά σειρά προτεραιότητας, με τις αντίστοιχες συχνότητες, τον άνδρα (96,9%), την γυναίκα (95,9%), τα παιδιά (94,9%), τα αδέλφια (17,2%), τους γονείς (15,4%), και τους παππούδες (11,1%) κλπ (βλ. πίνακα 4: 3.1).

Γ) συχνότητες για την παραδοσιακή οικογένεια

Για την παραδοσιακή οικογένεια πολλοί απαντήσανε αναφέροντας κατά σειρά προτεραιότητας, με τις αντίστοιχες συχνότητες, τους γονείς (97,3%), τα αδέλφια (97,1%), τους παππούδες (97,1%), τα παιδιά (95,9%), τους θείους (95,7), και τα εξαδέλφια (94,7%), κλπ (βλ. πίνακα 4:3.1).

Δ) συχνότητες για τα προστατευόμενα μέλη της οικογένειας

Για τα προστατευόμενα μέλη της οικογένειας πολλοί απαντήσανε αναφέροντας κατά σειρά προτεραιότητας με τις αντίστοιχες συχνότητες, τους γονείς (70,7%), τα αδέλφια (62,9%), τα παιδιά (47,7%), τους συγγενείς (42,1%), τον άνδρα (22,3%) και τη γυναίκα (18,8%) κλπ (βλ. πίνακα 4:3.1).

⁴ Εδώ επιβάλλεται να σημειώσουμε ότι για τα σχόλιά μας, πήραμε μόνο τις πρώτες έξι [6] απαντήσεις - κατά σειρά απαντήσεων- από κάθε ερώτημα.

4:3.2.ΣΥΧΝΟΤΗΤΕΣ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗ ΛΗΨΗ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ

Πίνακας 4:3.2.

Κατανομή συχνοτήτων ως προς τη λήψη προσωπικών αποφάσεων (Descriptive qualitative analysis)

<u>ΘΕΜΑΤΑ</u> Σε ποιο βαθμό συμφωνείς ότι	Μ ο [mean]
Οι συγγενείς σε βοηθούν να λύσεις τα προσωπικά σου προβλήματα;	8,15
Το οικογ. Σύστημα των Ιμπο έχει επηρεάσει την ανάπτυξη τους;	9,10
Θα είσαι ικανοποιημένος /η όταν εσύ αποφασίζεις για την σχέση σου;	9,11
Θα είσαι ικανοποιημένος /η όταν οι γονείς αποφασίζουν για εσένα;	2,00
Θα είσαι ικανοποιημένος /η όταν κάποιος άλλος αποφασίζει για εσένα;	1,62

Στην ερώτηση για την λήψη προσωπικών αποφάσεων [self decision making], δώσαμε στα υποκείμενα πέντε ερωτήσεις με μια κλίμακα που κυμαίνεται από το μηδέν έως το δέκα (βλ. το ερωτηματολόγιο: no. 2,3,4,5&6), και τους καλέσαμε να σημειώσουν το βαθμό συμφωνίας τους με κάθε ερώτηση. Από τις συνολικές απαντήσεις έχουμε τους ακόλουθους μέσους όρους από τις πρώτες τρεις απαντήσεις με τις υψηλότερες βαθμολογίες. Αυτές είναι ως εξής:

Α] Για την ερώτηση, «σε ποιο βαθμό συμφωνείς ότι θα είσαι ικανοποιημένος / η αν εσύ αποφασίζεις για την σχέση σου;» έχουμε κατά μέσο όρο το 9,11 από το σύνολο των απαντήσεων (βλ. πίνακα 4:3.2.).

Β] Για την ερώτηση, «σε πιο βαθμό συμφωνείς ότι το οικογ. Σύστημα των Ιμπο έχει επιρροή στην ανάπτυξή τους;» έχουμε κατά μέσο όρο το 9,10 από το σύνολο των απαντήσεων (βλ. πίνακα 4:3.2).

Γ]Για την ερώτηση, «σε ποιο βαθμό συμφωνείς ότι οι συγγενείς σε βοηθούν να λύσεις προσωπικά προβλήματα;» έχουμε κατά μέσο όρο το 8,15 από το σύνολο των απαντήσεων (βλ. πίνακα 4:3.2).

4:3.3.ΣΥΧΝΟΤΗΤΕΣ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΙΤΙΑ ΤΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΩΝ ΔΙΑΦΩΝΙΩΝ

Πίνακας 4:3.3.

Κατανομή συχνοτήτων ως προς τις αιτίες των οικογενειακών διαφωνιών (Descriptive qualitative analysis)

ΘΕΜΑΤΑ Σε ποιο βαθμό συμφωνείς ότι;	Μο [mean]
Η οικογ. Σύγκρουση δημιουργείται από το ζευγάρι;	2,82
Η οικογ. Σύγκρουση δημιουργείται από τους γαμπρούς;	2,68
Η οικογ. Σύγκρουση δημιουργείται από τον πεθερό ;	2,13
Η οικογ. Σύγκρουση δημιουργείται από την πεθερά ;	3,89
Η οικογ. Σύγκρουση δημιουργείται από τους γονείς ;	2,79
Η οικογ. Σύγκρουση δημιουργείται από τα μέλη της οικογένειας;	2,92
Η οικογ. Σύγκρουση δημιουργείται από κάποιον άλλο εκτός οικογ. Κύκλου;	2,86

Στην ερώτηση όπου θέλαμε να εξετάσουμε τις οικογενειακές παρανοήσεις και την αποδιοργάνωση, δώσαμε στα υποκείμενά μας επτά επιλογές σχετικά με την αιτία οικογενειακών διαφορών και τους καλέσαμε να τις βαθμολογήσουν με μια κλίμακα όπου το ένα αντιπροσωπεύει το "ποτέ", το δύο αντιπροσωπεύει το "σπάνια", το τρία αντιπροσωπεύει το "μερικές φορές", το τέσσερα αντιπροσωπεύει το "συνήθως" και το πέντε αντιπροσωπεύει το "πάντα" (βλ. το ερωτηματολόγιο: no.7). Τους καλέσαμε να εκφράσουν την άποψή τους όσον αφορά στο βαθμό στον οποίο πιστεύουν ότι κάθε άτομο που αναφέρεται στην ερώτηση μπορεί να προκαλέσει αυτές τις οικογενειακές διαφωνίες. Και από τις συνολικές απαντήσεις έχουμε τους ακόλουθους μέσους όρους από τους πρώτες τρεις απαντήσεις με την υψηλότερη βαθμολογία: Οι περισσότεροι από τους ερωτηθέντες συμφώνησαν ότι οι περισσότερες οικογενειακές διαφωνίες προκαλούνται από την πεθερά, (3,89) και ακολουθούν τα μέλη της οικογένειας (2,92), και το τρίτο πρόσωπο έξω από τον οικογενειακό κύκλο, (2,86) κλπ. (βλ. πίνακα 4:3.3).

4:3.4. ΣΥΧΝΟΤΗΤΕΣ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΛΛΗΛΕΞΑΡΤΗΣΗ

Πίνακας 4:3.4.

Κατανομή συχνοτήτων ως προς την αλληλεξάρτηση (Descriptive qualitative analysis)

Θέματα Τι σου προσφέρει [χρησιμεύει] το εκτεταμένο οικογ. Σύστημα;	Μο Συχνοτήτων [Freq.]	%
αίσθηση ότι ανήκεις κάπου;	273	53,3
συναισθηματική στήριξη;	11	2,1
οικονομική στήριξη;	4	0,8
όλα τα ανωτέρω;	182	35,5
κανένα από τα ανωτέρω;	42	8,2
Total	512	100,0

Προκειμένου να εξετάσουμε τη δια-κοινωνική / ομαδική μέριμνα, μέσα στο εκτεταμένο οικογενειακό σύστημα, δώσαμε στα υποκείμενά μας πέντε ερωτήσεις [α-ε] και τους ζητήσαμε να επιλέξουν την πιο κατάλληλη κατά την γνώμη τους απάντηση (βλ. το ερωτηματολόγιο: no.8). Το 53,3% του δείγματος συμφώνησε ότι το εκτεταμένο οικογενειακό σύστημα τους δίνει μια αίσθηση ότι ανήκουν κάπου, κλπ. (βλ. πίνακα 4:3.4).

4:3.5. ΣΥΧΝΟΤΗΤΕΣ ΩΣ ΠΡΟΣ ΘΕΣΗ ΤΟΥΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟ ΕΚΤΕΤΑΜΕΝΟ ΟΙΚΟΓ. ΣΥΣΤΗΜΑ.

Πίνακα 4:3.5.

Κατανομή συχνοτήτων ως προς τη θέση τους απέναντι στο εκτεταμένο οικογ. σύστημα.
Descriptive qualitative analysis

Θέματα Το εκτεταμένο οικογ. σύστημα. πρέπει να καταργηθεί;	Συχνότητα [Freq.]	%
Ναι	68	13,3
Όχι	442	86,3
Δεν ξέρω δεν απαντά	2	0,4
Total	512	100,0

Όσον αφορά την άποψή τους για το εάν θα έπρεπε να καταργηθεί το εκτεταμένο οικογενειακό σύστημα, το 86.3% απάντησε όχι (βλ. πίνακα 4:3.5).

4:3.6. ΣΥΧΝΟΤΗΤΕΣ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΙΣ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ

Πίνακας 4:3.6.

Κατανομή συχνοτήτων ως προς τις διαπολιτισμικές σχέσεις και την προσαρμογή
Descriptive qualitative analysis

ΘΕΜΑΤΑ Σε ποιο βαθμό συμφωνείς ότι μπορείς να κάνεις τα εξής;	με τους ξένους Μο συχνοτήτων [mean freq.]	με συμπατριώτες [Μο συχνοτήτων [mean freq.]
Σύναψη γάμου μετά από μια σύντομη γνωριμία	3,04	2,44
Έρωτα από πρώτη ματιά	2,66	2,26
Σύναψη γάμου από το συνοικέσιο	1,43	4,49
Συγκατοίκηση για πολύ καιρό	3,11	2,39
Ελεύθερη συνουσία χωρίς προφύλαξη	2,23	2,16
Συνουσία με περισσότερη προφύλαξη	4,11	4,17
Φλερτ / εξωσυζυγική σχέση	3,01	2,22
Παιδί εκτός γάμου	2,31	1,58
Πολυγαμία	1,12	2,62
Διαζύγιο	4,07	2,26

Στην ερώτηση για τις δια – πολιτισμικές σχέσεις και την προσαρμογή, δώσαμε στα υποκείμενά μας δέκα βασικές προτάσεις για να τις βαθμολογήσουν σε μια κλίμακα όπου το ένα αντιπροσωπεύει το "ποτέ", το δύο αντιπροσωπεύει το "σπάνια", το τρία αντιπροσωπεύει το "μερικές φορές", το τέσσερα αντιπροσωπεύει το "συνήθως" και το πέντε αντιπροσωπεύει το "πάντα" (βλ. (ΠΑΡΑΤΗΜΑ 1)-το ερωτηματολόγιο: no.10), και τους καλέσαμε να τις βαθμολογήσουν δείχνοντας κατά την άποψή τους σε ποιο βαθμό θα μπορούσαν οι ίδιοι κατά την αλληλεπίδρασή τους με τους άλλους, ζώντας στο εξωτερικό ή μέσα στην χώρα τους, να κάνουν αυτό που ανέφερε η πρόταση είτε με τους ξένους είτε με τους συμπατριώτες τους. Με άλλα λόγια, σε ποίο βαθμό συμφωνούν ότι μπορούν να συναναστραφούν με τους ξένους ή με τους συμπατριώτες τους (βλ. πίνακα 4:3.6). Και από τις συνολικές απαντήσεις από κάθε πλευρά, έχουμε τους ακόλουθους μέσους όρους από τις πρώτες τρεις απαντήσεις με την υψηλότερη βαθμολογία,

A] όσον αφορά στη σχέση τους με τους ξένους, οι περισσότεροι συμφώνησαν ότι, στις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις, όπως τη συνουσία χρειάζονται περισσότερη προφύλαξη [4,11], και μπορούν πιο εύκολα να πάρουν διαζύγιο από τους ξένους από ότι από τους συμπατριώτες [4,07]. Επίσης, πολλοί πιστεύουν ότι μπορούν να συγκατοικήσουν για πολύ καιρό με τους ξένους παρά με τους συμπατριώτες [3,11], κλπ. (βλ. πίνακα 4:3.6).

β] σχετικά με τη σχέση τους με τους συμπατριώτες τους, οι περισσότεροι συμφωνούν με την ιδέα ότι θα προέβαιναν σε σύναψη γάμου περισσότερο μέσω συνοικεσίου από οποιοδήποτε άλλο μέσο, [4,49], και επίσης ότι στις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις, πράγματα όπως είναι η συνουσία χρειάζονται περισσότερη προφύλαξη, [4,17]. Επίσης, πολλοί είναι αυτοί που πιστεύουν πολύ στην ιδέα της Πολυγαμίας [2,62], περισσότερο με τους συμπατριώτες τους παρά τους ξένους, κλπ (βλ. πίνακα 4:3.6).

4:3.7. ΣΥΧΝΟΤΗΤΕΣ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ

Πίνακας 4:3.7.

Μο Κατανουής συχνοτήτων ως προς κοινωνικές πρακτικές και την ενσωμάτωση (Descriptive qualitative analysis)

Θέματα	Για μένα (το υποκείμενο)	Για τον πλησίον σου	Για τον Ευρωπαίο (έλληνα)	Για τον Νιγηριανό (Χαούσα)	Για την κοινωνία	Για την
σο σπουδαία συμφωνείς ότι είναι;						Για την
ία	8,93	8,76	6,32	8,44	9,09	παρ
οπιστία	9,07	8,80	5,79	8,23	9,12	9
άπη	9,45	9,07	6,74	8,36	9,22	9
νήθεια	2,58	3,02	3,16	2,38	3,77	2
αλήθεια	8,77	8,27	5,87	7,75	6,35	8
λειτουργικότητα	8,55	8,21	7,16	7,58	7,63	7
ναισθηματική ικανοποίηση	8,53	8,56	7,71	7,80	8,03	8
ξουαλική ικανοποίηση	8,77	8,64	7,88	8,32	8,33	8
νωνική αποδοχή	8,84	8,78	6,66	7,48	7,53	6
οσωπική ασφάλεια	7,80	6,40	9,37	2,27	3,87	2
ιδική ανατροφή	7,77	8,02	8,38	7,04	6,64	7
νογονία	8,11	7,67	4,09	9,29	6,62	9
ογενειακός θεσμός	8,63	8,03	7,81	9,28	6,69	9
αμνη ζωή	8,05	8,32	7,69	9,40	6,63	8
ιτητα των δύο φύλων	7,67	6,99	9,34	1,93	4,27	2
νέπεια στις υποχρεώσεις	7,61	7,73	7,53	6,16	6,98	6
ακοή στους νόμους	7,28	7,14	7,10	6,01	6,35	5
ακοή στις αποφάσεις των γονέων	5,58	6,32	3,36	8,53	4,75	8
οιβαία κατανόηση	7,48	7,03	7,11	7,02	6,95	6
εξαρτησία	5,47	6,25	9,34	2,32	5,22	2
ική καλλιέργεια	7,98	8,11	7,15	7,17	6,91	7
βασμός	8,52	8,41	4,64	8,43	7,75	8
λιτισμική καλλιέργεια	8,06	7,66	7,28	7,88	7,49	7
τοκαλλιέργεια [μόρφωση]	8,65	8,42	9,19	6,82	8,69	6
ελιξία	7,73	7,45	6,05	7,72	7,08	7
ησκευτικότητα	7,49	7,50	5,46	9,07	6,27	8
τοχή	7,72	7,60	5,67	7,97	7,58	7
ιότητα	8,10	8,03	5,25	7,87	7,82	7
ία πρόνοια	7,40	7,40	5,88	8,61	6,85	8
αιοσύνη	7,61	7,35	7,85	5,87	7,13	5
μάρεια	8,66	7,85	8,93	6,18	8,16	5
ανθρωπία	8,56	8,61	8,79	8,64	8,76	8
λοξενία	9,13	9,00	9,14	9,19	8,99	9
εία	8,94	8,14	9,42	3,16	4,49	3
ορφιά	8,82	8,72	8,53	7,61	7,94	7

Στο σημείο αυτό, για να εξετάσουμε τις κεντρικές τάσεις και διασπορές της ιδέας των κοινωνικών πρακτικών όπως αυτή ασκείται μέσα σε ένα πολύ - πολιτισμικό περιβάλλον, αναπτύξαμε μια ερώτηση που περιλαμβάνει τα ιέυσερα επίπεδα ανάλυσης στην εξέταση των κοινωνικό-ψυχολογικών φαινομένων, Doise (1982,1986)⁵.

Από τα στατιστικά αποτελέσματα για τις 35 επιλογές (θέματα), που δώσαμε στα υποκείμενα και καλέσαμε να τις βαθμολογήσουν, έχουμε τους συνολικούς μέσους όρους των συχνοτήτων των απαντήσεων για τα σημαντικότερα έξι αποτελέσματα από κάθε επίπεδο ανάλυσης ως εξής:

4:3.7.1. ΣΥΧΝΟΤΗΤΕΣ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ [ενδο ατομική-δι-ατομική]

α] Για μένα (το υποκείμενο) οι περισσότεροι θεωρούν ότι η αγάπη [9,45], η φιλοξενία [9,13], η αξιοπιστία [9,07], η υγεία [8,94], η φιλία [8,93], και η κοινωνική αποδοχή [8,84] είναι κατά σειρά προτεραιότητας οι πιο σπουδαίες αξίες για τους ίδιους (βλ. πίνακα 4:3.7).

Επιπλέον για περισσότερη εξήγηση ως προς την πιθανότητα των υποκείμενων να αντιδρούν κατά την προτίμηση τους γενικά, είτε θετικά ή αλλιώς ανάλογα με την ηλικία, φύλο, κοινωνική θέση & τόπο διαμονής, πραγματοποιήσαμε μια περιγραφική επαγωγική στατιστική ανάλυση, συγκρίνοντας το όριο ηλικίας με την διάσταση αυτή [ενδο-ατομική], βλ. **ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ 4 , 5, 6 & 7.**

⁵ Χρειάζεται να σημειώσουμε ότι στα ερωτηματολόγια παρατίθεται το ίδιο ερώτημα (no.11,12 &13) αλλά διαμορφωμένο σε 3 διαφορετικές διαστάσεις εν σχέση με τις τέσσερες διαστάσεις στην εξέταση των κοινωνικό-ψυχολογικών φαινομένων (Doise, 1982, 1986), Επομένως, διαμορφώσαμε το ερωτηματολόγιο έτσι ώστε, για την πρώτη διάσταση η [ενδο-ατομικό -δι-ατομική] να υπάρχουν 35 επιλογές (θέματα), με δυο αντίθετα επίπεδα [για μένα/ τον πλησίον μου](ατομικοί παράγοντες), για την δεύτερη [δι-ομαδική] και την τρίτη [ιδεολογική] διάσταση η (κοινωνικοί παράγοντες), επαναλάβαμε τα ίδια 35 θέματα της πρώτης διάστασης με μόνη διαφορά ότι, στην δεύτερη και την τρίτη αντίστοιχα, αλλάξαμε τα επίπεδα βάζοντας [τον ευρωπαίο – Έλληνα/ τον Νιγηριανό- Χαούσα] και [την κοινωνία / τα παράδοση των Ιμπο]. Και στις τρεις διαστάσεις καλέσαμε τα υποκείμενά μας να κρίνουν τα δυο αυτά αντίθετα επίπεδα με τις ίδιες 35 επιλογές (θέματα) και να τις βαθμολογήσουν όλες ανάλογα με την προτίμησή τους από ένα έως το δέκα.

β] Για τον πλησίον μου (του υποκειμένου), οι περισσότεροι θεωρούν ότι η αγάπη [9.07], η φιλοξενία [9.00], η αξιοπιστία [8.80], η κοινωνική αποδοχή [8,78], η φιλία [8,76], η ομορφιά [8,72], είναι κατά σειρά προτεραιότητας τα πιο σπουδαία (βλ. πίνακα 4:3.7).

4:3.7.2. ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗ ΔΕΥΤΕΡΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ [δι-ομαδική]

α] Για τον Ευρωπαίο (Έλληνα), οι περισσότεροι θεωρούν ότι κατά τη γνώμη τους, η υγεία [9,42], η προσωπική ασφάλεια [9,37], η ανεξαρτησία [9,34], η ισότητα των δύο φύλων [9,34],⁶ η αυτοκαλλιέργεια (μόρφωση) [9,19], και η φιλοξενία [9,14], είναι κατά σειρά προτεραιότητας πιο σπουδαία (βλ. πίνακα 4:3.7).

β] Για τον Νιγηριανό (Χαούσα), οι περισσότεροι θεωρούν ότι κατά τη γνώμη τους, η έγγαμη ζωή [9,40], η τεκνοποιία [9,29], ο οικογενειακός θεσμός [9,28], η φιλοξενία [9,19], η θρησκευτικότητα [9,07], και η φιλανθρωπία [8,64] είναι κατά σειρά προτεραιότητας πιο σπουδαία (βλ. πίνακα 4:3.7).

4:3.7.3. ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΤΡΙΤΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ [ιδεολογική]

α] Για την κοινωνία, οι περισσότεροι θεωρούν ότι κατά τη γνώμη τους, η αγάπη [9.22], η αξιοπιστία [9,12], η φιλία [9,09], η φιλοξενία [8,99], η φιλανθρωπία [8,76], και η αυτοκαλλιέργεια [μόρφωση] [8,69] είναι κατά σειρά προτεραιότητας πιο σπουδαία (βλ. πίνακα 4:3.7).

β] Για την Ιμπο παράδοση, οι περισσότεροι θεωρούν ότι κατά τη γνώμη τους η αγάπη [9.27], η φιλοξενία [9,24], η φιλία [9,21], η αξιοπιστία [9,18], ο οικογενειακός θεσμός [9,18]⁷ και η τεκνοποιία [9,03] είναι κατά σειρά προτεραιότητας πιο σπουδαία (βλ. πίνακα 4:3.7).

Σε αυτό το κεφάλαιο προβήκαμε σε μία σύντομη περιγραφή των στοιχείων μας ελπίζοντας ότι στο επόμενο κεφάλαιο θα υπάρξει μία βαθύτερη και λεπτότερη επεξεργασία και ανάλυση των συμπερασμάτων μας.

⁶ Εδώ η ανεξαρτησία [9,34] και η ισότητα των δύο φύλων [9,34] έχουν τον ίδιο μέσο όρο.

⁷ Εδώ η αξιοπιστία [9,18] και ο οικογενειακός θεσμός [9,18] έχουν τον ίδιο μέσο όρο.

4:4. ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ [11]: ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗΝ ΠΡΟΫΠΟΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑ [CONDITIONALITY]

ΕΙΣΑΓΩΓΗ:

Σε γενικές γραμμές, στα προηγούμενα κεφάλαια περιγράψαμε στατιστικά το δείγμά μας, ενώ στην ενότητα που ακολουθεί πρέπει να αναλύσουμε σε μεγαλύτερο βάθος την υπόθεσή μας που, στην ουσία, εντάσσεται στο σύνολό της- στα πλαίσια της θεωρίας της κοινωνικής προϋποθετικότητας, σύμφωνα με της οποίας οι κοινωνικές αναπαραστάσεις δημιουργούνται κάτω από τις τρεις κοινωνικές προϋποθέσεις: 1) κατά την προσπάθειά μας να επικεντρωθούμε σε μια κοινωνική σχέση (ή σε κάτι) που μας ενδιαφέρει πολύ, 2) από την πιεστική επιθυμία μας να πάρουμε μια θέση στη ζωή και 3) κατά την καθημερινή μας αλληλεπίδραση με τα γεγονότα της ημέρας, όπου ο σύγχρονος άνθρωπος, βομβαρδισμένος συνεχώς με αμέτρητες πληροφορίες, καλείται αναγκαστικά να αντιμετωπίσει αντιφατικούς συμβολισμούς των κοινωνικών γεγονότων (Molinari & Emiliani, 1996).

Στην ουσία, η όλη μας έρευνα εστιάζεται γύρω από την υπόθεση σχετικά με την ανθρώπινη κοινωνική προϋποθετικότητα, δηλαδή πιστεύουμε με λίγα λόγια ότι **α.] οι άνθρωποι διαφοροποιούνται μεταξύ τους κοινωνικά και β.] ότι, όσο πιο πολλά χρόνια είναι κανείς στο εξωτερικό τόσο πιο υψηλή προϋποθετικότητα θα έχει αναπτύξει.** Προκειμένου να εξετάσουμε αυτή την υπόθεση, χωρίζουμε τα άτομα σε δυο κατηγορίες, αυτούς που π.χ., όταν ερμηνεύουν τις κοινωνικές πρακτικές διαφοροποιούνται πιο πολύ και εκείνους που διαφοροποιούνται λιγότερο. Αυτοί που διαφοροποιούνται πιο πολύ είναι άτομα με υψηλή προϋποθετικότητα, δηλαδή άτομα που π.χ., λένε ότι αν είναι να έχουν σχέση με έναν Έλληνα θα συμπεριφερθούν με κάποιο ορισμένο τρόπο ενώ αν πρόκειται να έχουν σχέση με έναν συμπατριώτη τους θα συμπεριφερθούν εντελώς διαφορετικά. Αντιθέτως, υπάρχουν άλλα άτομα που έχουν χαμηλή προϋποθετικότητα και που δεν διαφοροποιούνται πολύ δηλαδή, τα άτομα συμπεριφέρονται με τον ίδιο τρόπο είτε απέναντι σε έναν Έλληνα είτε σε ένα συμπατριώτη τους. Για τα άτομα αυτά λέμε ότι δεν έχουν αναπτύξει την κοινωνική προϋποθετικότητα, αντιθέτως, τα άτομα με υψηλή προϋποθετικότητα ζουν με αυτή και τη χρησιμοποιούν στη ζωή τους.

4:4.1.ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ: ΔΕΙΚΤΗΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Στο ερωτηματολόγιο ξεχωρίσαμε από την αρχή δέκα ερωτήσεις ως ερωτήσεις κλειδιά (ή το βασικό ερώτημα της υπόθεσής μας). Επομένως, τα ερωτήματα αυτά διαμορφώθηκαν με σκοπό να μας βοηθήσουν να εξετάσουμε τον προβληματισμό περί πολιτισμικών και διαπολιτισμικών σχέσεων και προσαρμογών των υποκειμένων.⁸ Προκειμένου να βρούμε τον δείκτη προϋποθετικότητας υποβάλουμε στην ανάλυση αυτές τις δέκα ερωτήσεις. Καθώς έχουμε δύο απαντήσεις για κάθε ερώτηση όπου κάθε υποκείμενο απαντά σχετικά με το τι θα έκανε με ένα Έλληνα ή με κάποιον συμπατριώτη του- αφαιρούμε τη μια απάντηση από την άλλη ώστε να δούμε κατά πόσο διαφοροποιούνται κοινωνικά οι απαντήσεις σχετικά με το συμπατριώτη και τον Έλληνα. Αυτό το κάνουμε με απόλυτες τιμές (absolute values⁹). Στην ουσία θέλουμε να δούμε πως διαφοροποιείται το ενδιαφέρον [η συμπεριφορά] των υποκειμένων κοινωνικά για τα διάφορα στοιχεία (items) ανάλογα με το αν η συμπεριφορά απευθύνεται σε έναν Έλληνα ή σε ένα συμπατριώτη.

⁸ Όπως προκύπτει, για να μπορέσουμε να ελέγξουμε την υπόθεσή μας, διαμορφώσαμε το ερώτημα νούμερο δέκα του ερωτηματολογίου μας με δέκα βασικές προτάσεις για τις οποίες ζητούσαμε στα υποκείμενά μας να τις βαθμολογήσουν με μια κλίμακα όπου το ένα αντιπροσωπεύει το "ποτέ", το δύο αντιπροσωπεύει το "σπάνια", το τρία αντιπροσωπεύει το "μερικές φορές", το τέσσερα αντιπροσωπεύει το "συνήθως" και το πέντε αντιπροσωπεύει το "πάντα" (βλ. το ερωτηματολόγιο: no.10), δείχνοντας κατά την προτίμησή τους σε ποιο βαθμό μπορούν οι ίδιοι στην αλληλεπίδραση με τους άλλους, ζώντας στο εξωτερικό ή στην πατρίδα τους να κάνουν τις πράξεις αυτές όπως αναφέρει η κάθε ερώτηση είτε με τους ξένους είτε με τους συμπατριώτες τους. Με άλλα λόγια, σε ποιο βαθμό συμφωνούν ότι μπορούν να συσχετιστούν και να αλληλεπιδράσουν με τους ξένους ή με τους συμπατριώτες τους.

Επίσης, στο σημείο αυτό χρειάζεται να αναφέρουμε το γεγονός ότι το βασικό ερώτημα καθώς και τα άλλα ερωτήματα (ερωτήματα 11,12&13) που τον ακολουθούν στην σειρά είναι όλα τους προσεκτικά διαμορφωμένα έτσι ώστε να είναι προσιτά για τα μέτρα των υποκειμένων, και με αυτόν τον τρόπο να είναι εύκολο να τα απαντήσουν χωρίς όμως να καταλάβουν ότι απαντώντας τόσο εύκολα και ελεύθερα και κρίνοντας τους άλλους δείχνουν το κρυμμένο πραγματικό τους εαυτό. Επομένως, πιστεύουμε ότι από την ανάλυση των απαντήσεων αυτών και σύμφωνα με τη θεωρία της κοινωνικής προϋποθετικότητας θα αντλήσουμε αρκετή πληροφορία όχι μόνο για τον τρόπο διαβίωσής τους αλλά και τη σχέση και τη θέση τους στην κοινωνία όπου ζουν και εργάζονται.

Στο ερωτηματολόγιο οι ερωτήσεις (no.11,12 &13) αποτελούν στην πραγματικότητα το ίδιο ερώτημα αλλά διαμορφωμένο για τις τρεις διαφορετικές διαστάσεις εν σχέση με τις τέσσαρες διαστάσεις στην ανάλυση των κοινωνικό-ψυχολογικών φαινομένων (Doise, 1982, 1986). Εν συνεχεία, διαμορφώσαμε για την πρώτη διάσταση [ενδο-ατομικό - δι-ατομική] 35 επιλογές (θέματα), με δυο αντίθετα επίπεδα [για μένα/ τον πλησίον μου], για την δεύτερη [δι-ομαδική] και την τρίτη [ιδεολογική] διάσταση επαναλάβαμε τις ίδιες επιλογές με μόνο διαφορά ότι στην δεύτερη και την τρίτη αντίστοιχα, διαφοροποιήσαμε τα επίπεδα. Έτσι, για τη δεύτερη διάσταση χρησιμοποιήσαμε τα επίπεδα [για τον ευρωπαίο – Έλληνα/ για τον Νιγηριανό- Χαούσα] ενώ στην τρίτη διάσταση χρησιμοποιήσαμε τα επίπεδα [την κοινωνία / την παράδοση των Ιμπο]. Και στις τρεις διαστάσεις καλέσαμε τα υποκείμενα να κρίνουν τα δυο αυτά αντίθετα επίπεδα με τις ίδιες 35 επιλογές (θέματα) και να τις βαθμολογήσουν όλες ανάλογα με την προτίμησή τους σε μία κλίμακα από το ένα έως το δέκα.

⁹ Αν αφαιρούμε Α από τον Β, και το Β είναι μεγαλύτερο από το Α, τότε θα προκύψει αρνητική τιμή. Και εμείς δεν θέλουμε να έχουμε αρνητικές τιμές καθώς αυτό που μας ενδιαφέρει είναι να δούμε απλώς τη διαφορά.

Επομένως, η κάθε αφαίρεση για κάθε υποκείμενο θα μας δώσει μια νέα μεταβλητή για κάθε ερώτηση. Έτσι, π.χ. αν το υποκείμενο κρίνοντας το θέμα του γάμου από συνοικέσιο έδωσε 5 βαθμούς για τον Έλληνα και 3 για το Νιγηριανό, αφαιρούμε το ένα από το άλλο και έχουμε μείον δυο (-2). Η απόλυτη τιμή του μείον δυο είναι δυο |2|, οπότε εδώ το υποκείμενο έχει 2 ως διαφορά. Το ίδιο γίνεται για όλα τα στοιχεία (items) για τον Έλληνα και το Νιγηριανό και εντοπίζονται οι αντίστοιχες διαφορές.

Στη συνέχεια αντί να έχουμε δέκα στοιχεία (items) τα όποια να αφορούν τον Έλληνα και δέκα άλλα στοιχεία (items) τα όποια να αφορούν το Νιγηριανό, έχουμε τώρα μόνο δέκα νέες μεταβλητές, τις διαφορές για τις δύο κοινωνικές κατηγορίες. Άρα κάθε υποκείμενο τώρα έχει τις διαφορές του οι οποίες αντανakλούν ουσιαστικά τη διαφοροποιημένη συμπεριφορά σε σχέση με το αν το άτομο με το οποίο συναναστρέφεται είναι Έλληνας ή Νιγηριανός.

4:4.2.ΜΕΘΟΔΟΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Επίσης, στη στατιστική ανάλυση που θα ακολουθήσει θα χρησιμοποιήσουμε μεταξύ άλλων στατιστικών μεθόδων και τη μέθοδο του Kendall coefficient of concordance [w], (Siegel & Castellan, 1988, σελ.262).¹⁰

¹⁰ Μέθοδος του Kendall coefficient of concordance [w] είναι μια μη παραμετρική στατιστική μέθοδος που χρησιμοποιείται στην επιστημονική έρευνα της συμπεριφοράς. Η χρησιμότητά της έγκειται στη δυνατότητα προσδιορισμού του βαθμού συσχέτισης διαφόρων κατατάξεων ατόμων. Επιπλέον, εφαρμόζεται στην ανάλυση κατά συστάδες [clusters] των μεταβλητών (Siegel, & Castellan, 1988, σελ.262). Για τον υπολογισμό του Kendall συντελεστή συμφωνίας [w], πρώτα από όλα, κατατάσσουμε κατά σειρά προτεραιότητας τα στοιχεία στον πίνακα [k] x [N], όπου κάθε σειρά αντιπροσωπεύει συγκεκριμένες κατατάξεις [ranks] που δόθηκαν από τον κάθε κριτή [N] για συγκεκριμένο αριθμό υποκειμένων. Στην συνέχεια, βρίσκουμε το άθροισμα κάθε στήλης του πίνακα και το διαιρούμε με τον αριθμό των ομάδων κατατάξεων [k], ώστε να βρούμε το μέσο όρο των κατατάξεων [ranks] κατά υποκείμενο [\bar{R}_i]. Κατόπιν αθροίζουμε τις τιμές [\bar{R}_i] και τις διαιρούμε με τον αριθμό των καταταγμένων υποκειμένων [N], για να βρούμε την μέση αξία των Μέσων όρων [mean] των [\bar{R}_i]’s. Κάθε ένα από τα [\bar{R}_i] μπορεί να εκφράζει απόκλιση από το μεγάλο μέσο όρο M_0 [mean] των κατατάξεων. Όσο μεγαλύτερη η απόκλιση, τόσο μεγαλύτερος ο βαθμός συσχετισμού μεταξύ των k ομάδων κατατάξεων. Γνωρίζοντας το άθροισμα των υψωμένων εις τη δευτέρα τιμών των αποκλίσεων, μπορούμε να υπολογίσουμε την αξία του Kendall συντελεστή συμφωνίας [w]:

$$W = \frac{\sum_{i=1}^N (\bar{R}_i - \bar{R})^2}{N(N^2 - 1)/12}$$

Όπου

k = ο αριθμός των ομάδων κατατάξεων.

Πρώτα από όλα παίρνουμε αυτές τις δέκα νέες μεταβλητές και τις υποβάλλουμε σε ανάλυση κατά συστάδες [clusters analysis]¹¹. Οι μετέπειτα μεταβλητές που προκύπτουν και οι οποίες στην ουσία είναι δυο κατηγορίες 1_η & 2_η, [high & low] λέγονται κατηγορικές μεταβλητές. Η πρώτη κατηγορία αποτελείται από άτομα που έχουν υψηλές διαφορές ενώ η δεύτερη κατηγορία από άτομα με χαμηλές. Αυτό σημαίνει ότι π.χ., αυτοί που έχουν υψηλή προϋποθετικότητα είναι όσοι ανήκουν στην πρώτη κατηγορία που όπως είδαμε έχουν δείξει υψηλές διαφοροποιήσεις. Πρακτικά αυτό σημαίνει ότι π.χ. για το γάμο δίνουνε 5 για τον Νιγηριανό και 1 για τον Έλληνα, με διαφορά 4, ενώ αυτοί με χαμηλές διαφοροποιήσεις [χαμηλή προϋποθετικότητα] απάντησαν αυτό το ερώτημα (για τον Έλληνα & για τον Νιγηριανό) περίπου με ίσο βαθμό. Για αυτά τα άτομα η συμπεριφορά τους δεν διαφοροποιείται πολύ είτε έχουν να κάνουν με έναν Έλληνα ή με Νιγηριανό.

Ουσιαστικά μας ενδιαφέρει να εξετάσουμε από την κατηγορία των ατόμων με υψηλή προϋποθετικότητα, ποια είναι η αναπαράστασή τους για την κουλτούρα τους γενικά, μήπως υπάρχει έντονα διαφοροποιημένη συμπεριφορά [προϋποθετικότητα] σε γενικότερο βαθμό. Επίσης εδώ παίζουν σημαντικό ρόλο οι μεταβλητές όπως π.χ., ο χρόνος διαμονής των υποκείμενων στο εξωτερικό, η ηλικία τους κλπ., διότι όπως θέσαμε στην αρχική μας υπόθεση όσο πιο πολλά χρόνια είναι κανείς στο εξωτερικό τόσο πιο υψηλή προϋποθετικότητα θα έχει αναπτύξει. Αν όμως διαπιστωθεί το αντίθετο τότε αυτό σημαίνει ότι το άτομο έχει αλλάξει την κοινωνική του αναπαράσταση.

N = αριθμός των υποκειμένων (ατόμων) που κατατάξαμε [being ranked]

\check{R}_i = ο μέσος όρος των κατατάξεων [ranks], κατά [i] υποκείμενο.

\check{R} = ο μέσος όρος του συνόλου των κατατάξεων, των υποκειμένων.

$N(N^2 - 1)/12$ = το μέγιστο πιθανό άθροισμα των υψωμένων εις τη δευτέρα αποκλίσεων, δηλ., ο αριθμητής που θα εμφανιζόταν εάν υπήρχε τέλεια συμφωνία μεταξύ των κατατάξεων [k] (Βλ. Siegel, & Castellan, 1988, σπ σελ. 264).

¹¹ Ανάλυση κατά συστάδες [clusters analysis]: η ανάλυση αυτή πραγματοποιήθηκε με τη βοήθεια του προγράμματος SPSS, όπου καταχωρήσαμε π.χ. τις δέκα μεταβλητές και βάσει του τρόπου με τον οποίο απάντησαν τα υποκείμενα «ζητάμε» από το πρόγραμμα να μας φτιάξει μια ομάδα με δυο κατηγορίες και με όσο το δυνατό, πιο διαφοροποιημένους μέσους όρους [Mo]. Το πρόγραμμα μέσω διαδοχικών επαναλήψεων [iteration] μας δείχνει ποιοι έχουν υψηλότερη ή χαμηλότερη βαθμολογία.

4:4.3.ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ:

Επομένως, για να δούμε πως προχωράει η υπόθεσή μας πρέπει από εδώ και εμπρός, να διασταυρώσουμε όλες τις ερωτήσεις μας με την καινούρια αυτή μεταβλητή εκτός από τις δέκα εκείνες [από το βασικό ερώτημα] από τις οποίες φτιάξαμε την καινούρια μεταβλητή. Για να πραγματοποιήσουμε την περαιτέρω ανάλυση ως προς την προϋποθετικότητα, προσπαθήσαμε να υπολογίσουμε τις απαντήσεις των υποκείμενων επάνω στις κοινωνικές πρακτικές. Από τη στατιστική ανάλυση, προσπαθήσαμε πρώτον, να βρούμε το cells mean count standard deviations ή το μέσο όρο [Mo] των σταθερών αποκλίσεων μεταξύ των απαντήσεων των υποκειμένων σχετικά με αυτό που αισθάνονται ή μπορούν να κάνουν με έναν αλλοδαπό ή με τους συμπατριώτες τους ενώ διαμένουν στη χώρα τους ή ζώντας στο εξωτερικό. Και ύστερα ομαδοποιήσαμε αυτές τις απαντήσεις τους ως χαμηλές ή υψηλές¹². Κατόπιν, συγκρίναμε τα αποτελέσματά μας σε σχέση με το φύλο, την ηλικιακή κατηγορία, τα έτη παραμονής στο εξωτερικό, και τον τόπο διαμονής.¹³

¹² **Άτομα με υψηλή προϋποθετικότητα:** όπως έχουμε πει, είναι εκείνα τα άτομα που έχουν την τάση να διαφοροποιούν τη συμπεριφορά τους ανάλογα με το αν συναναστρέφονται έναν αλλοδαπό ή έναν συμπατριώτη τους. Ενώ **τα άτομα με χαμηλή προϋποθετικότητα:** είναι τα άτομα εκείνα που έχουν την τάση να έχουν τη μικρότερη διαφορά στη συμπεριφορά τους είτε προς τους αλλοδαπούς είτε προς τους συμπατριώτες τους.

¹³ Εδώ χρειάζεται να αναφέρουμε το γεγονός ότι, πραγματοποιήσαμε ελέγχους του (καινούριου) δείκτη προϋποθετικότητας με σχεδόν όλα τα ερωτήματά μας. Ωστόσο, αναφέραμε μόνον εκείνα τα αποτελέσματα που παρουσιάζουν στατιστικά σημαντικές διαφορές.

4:4.4. T-TEST ΓΙΑ ΕΞΑΡΤΗΜΕΝΑ ΔΕΙΓΜΑΤΑ [PAIRED SAMPLE TEST] : ΠΑΤΡΙΔΑ & ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

Εδώ κάναμε μια σύγκριση μέσω των τιμών T-Test όπου μεταξύ άλλων συγκρίναμε τις απαντήσεις των υποκειμένων που ζουν στην πατρίδα και αυτών που διαμένουν στο εξωτερικό, και έχουμε τα ακόλουθα αποτελέσματα:

Πίνακας 4:4.4.
T-Test για εξαρτημένα δείγματα. [paired sample t-test] : πατρίδα & εξωτερικό

Θέματα	Συχνότητα	Συσχέτιση Correlation	Sig	t
ύναψη γάμου μετά από μια σύντομη γνωριμία με τους ξένους	3,04	, 297	, 000	9,442
ύναψη γάμου μετά από μια σύντομη γνωριμία με τους συμπατριώτες	2,44			
ήρωτα από πρώτη ματιά με τους ξένους	2,66	, 356	, 000	7,224
ήρωτα από πρώτη ματιά με τους συμπατριώτες	2,26			
ύναψη γάμου από το συνοικέσιο με τους ξένους	1,43	-, 296	, 000	-51,39
ύναψη γάμου από το συνοικέσιο με τους συμπατριώτες	4,49			
υγκατοίκηση για πολύ καιρό με τους ξένους	3,11	, 147	, 001	10,74
υγκατοίκηση για πολύ καιρό με τους συμπατριώτες	2,39			
λεύθερη συνουσία χωρίς προφύλαξη με τους ξένους	2,23	, 487	, 138 [N.S]	1,486
λεύθερη συνουσία χωρίς προφύλαξη με τους συμπατριώτες	2,16			
συνουσία με περισσότερη προφύλαξη με τους ξένους	4,11	, 331	, 355 [N.S]	-, 925
συνουσία με περισσότερη προφύλαξη με τους συμπατριώτες	4,17			
ήλερτ/ εξωσυζυγική σχέση με τους ξένους	3,01	, 267	, 000	12,25
ήλερτ/ εξωσυζυγική σχέση με τους συμπατριώτες	2,22			
αίδι εκτός γάμου με τους ξένους	2,32	, 461	, 000	12,84
αίδι εκτός γάμου με τους συμπατριώτες	1,58			
ολυγαμία με τους ξένους	1,13	-, 001	, 000	-27,76
ολυγαμία με τους συμπατριώτες	2,62			
ιαζύγιο με τους ξένους	4,07	, 069	, 000	30,38
ιαζύγιο με τους συμπατριώτες	2,26			

***[N.S=μη σημαντική διαφορά & στατιστικά σημαντική διαφορά των Mo στο επίπεδο .05]

Στην ερώτηση περί «σύναψης γάμου μετά από μια σύντομη γνωριμία»

Παρουσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο ομάδων ($t(511)=9,442$, sig <0,01). Πιο συγκεκριμένα, τα υποκείμενα συμφωνούν περισσότερο με το να συνάπτουν γάμο μετά από σύντομη γνωριμία με ξένους πιο συχνά παρά με συμπατριώτες τους (βλ. πίνακα 4:4.4).

Στην ερώτηση περί «έρωτα με την πρώτη ματιά»

Παρουσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο ομάδων ($t(511)=7,224$, sig $<0,01$). Πιο συγκεκριμένα, τα υποκείμενα συμφωνούν περισσότερο ότι μπορούν να ερωτευτούν με την πρώτη ματιά πιο συχνά με τους ξένους παρά με συμπατριώτες τους (βλ. πίνακα 4:4.4).

Στην ερώτηση περί «σύναψης γάμου από συνοικέσιο»

Παρουσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο ομάδων ($t(511)=9,442$, sig $<0,01$). Πιο συγκεκριμένα, τα υποκείμενα συμφωνούν περισσότερο να συνάπτουν γάμο μέσω συνοικεσίου πιο συχνά με συμπατριώτες τους παρά με ξένους (βλ. πίνακα 4:4.4).

Στην ερώτηση περί «συγκατοίκησης για πολύ καιρό»

Παρουσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο ομάδων ($t(511)=10,741$ sig $<0,01$). Πιο συγκεκριμένα, τα υποκείμενα συμφωνούν περισσότερο να συγκατοικούν με ξένους πιο συχνά από ότι με συμπατριώτες τους (βλ. πίνακα 4:4.4).

Στην ερώτηση περί «ελεύθερης συνουσίας χωρίς προφύλαξη»

Δεν παρουσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο ομάδων (sig $>0,138$) ως προς το θέμα της προφύλαξης στην συνουσία (βλ. πίνακα 4:4.4).

Στην ερώτηση περί «συνουσίας με περισσότερη προφύλαξη»

Δεν παρουσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο ομάδων (sig $>0,355$) ως προς το θέμα της προφύλαξης στην συνουσία (βλ. πίνακα 4:4.4)¹⁴.

Στην ερώτηση περί «φλερτ/ εξωσυζυγικής σχέσης»

Παρουσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο ομάδων ($t(511)=12,252$ sig $<0,01$). Πιο συγκεκριμένα, τα υποκείμενα συμφωνούν

¹⁴ Εδώ πρέπει να επισημάνουμε ότι αν και είχαν υψηλό Mo [4,11] τόσο όσον αφορά στους ξένους όσο και τους συμπατριώτες [4,17], η απάντησή τους αυτή δεν είναι στατιστικά σημαντική (sig $>0,138$, & 0,355) (βλ. πίνακα 4:5.1).

περισσότερο να συνάπτουν εξωσυζυγικές σχέσεις πιο συχνά με ξένους παρά με συμπατριώτες τους (βλ. πίνακα 4:4.4).

Στο ερώτημα περί «Παιδιού εκτός γάμου»

Παρουσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο ομάδων ($t(511)=12,252$ sig $<0,01$). Πιο συγκεκριμένα, τα υποκείμενα συμφωνούν περισσότερο να κάνουν παιδιά εκτός γάμου πιο συχνά με ξένους παρά με συμπατριώτες τους (βλ. πίνακα 4:4.4).

Στο ερώτημα περί «Πολυγαμίας»

Παρουσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο ομάδων ($t(511)=-27,761$, sig $<0,01$). Πιο συγκεκριμένα, τα υποκείμενα συμφωνούν περισσότερο να συνάπτουν πολυγαμικές σχέσεις πιο συχνά με συμπατριώτες τους παρά με ξένους (βλ. πίνακα 4:4.4).

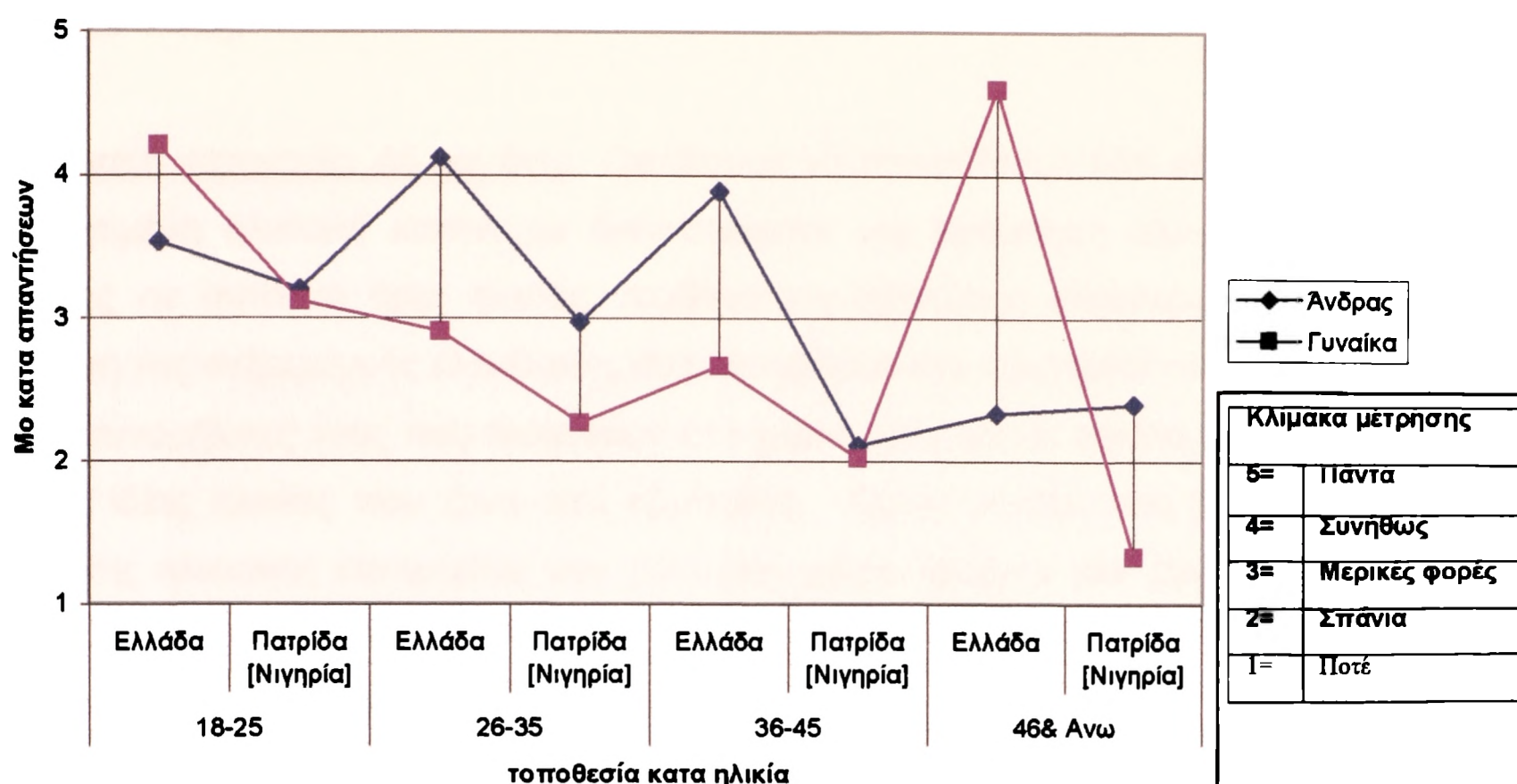
Στην ερώτηση περί «διαζυγίου»

Παρουσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο ομάδων ($t(511)=30,380$, sig $<0,01$). Πιο συγκεκριμένα, τα υποκείμενα συμφωνούν περισσότερο με το να παίρνουν διαζύγιο από τους ξένους πιο συχνά από ότι από τους συμπατριώτες τους (βλ. πίνακα 4:4.4).

4:4.5. ΕΚΦΡΑΣΗ ΤΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟ ΦΥΛΟ, ΤΗΝ ΗΛΙΚΙΑ & ΤΗΝ ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4:4.5

Γραφήμα 4:4.5 έκφραση της σεξουαλικής ελευθερίας κατά φύλο, ηλικία & τοποθεσία

Για να εξετάσουμε την υπόθεση σχετικά με την έκφραση της σεξουαλικής ελευθερίας συγκρίνουμε τις δύο ομάδες ανάλογα με τον τόπο διαμονής και την ηλικία. Και από τις απαντήσεις τους έχουμε τα ακόλουθα αποτελέσματα:

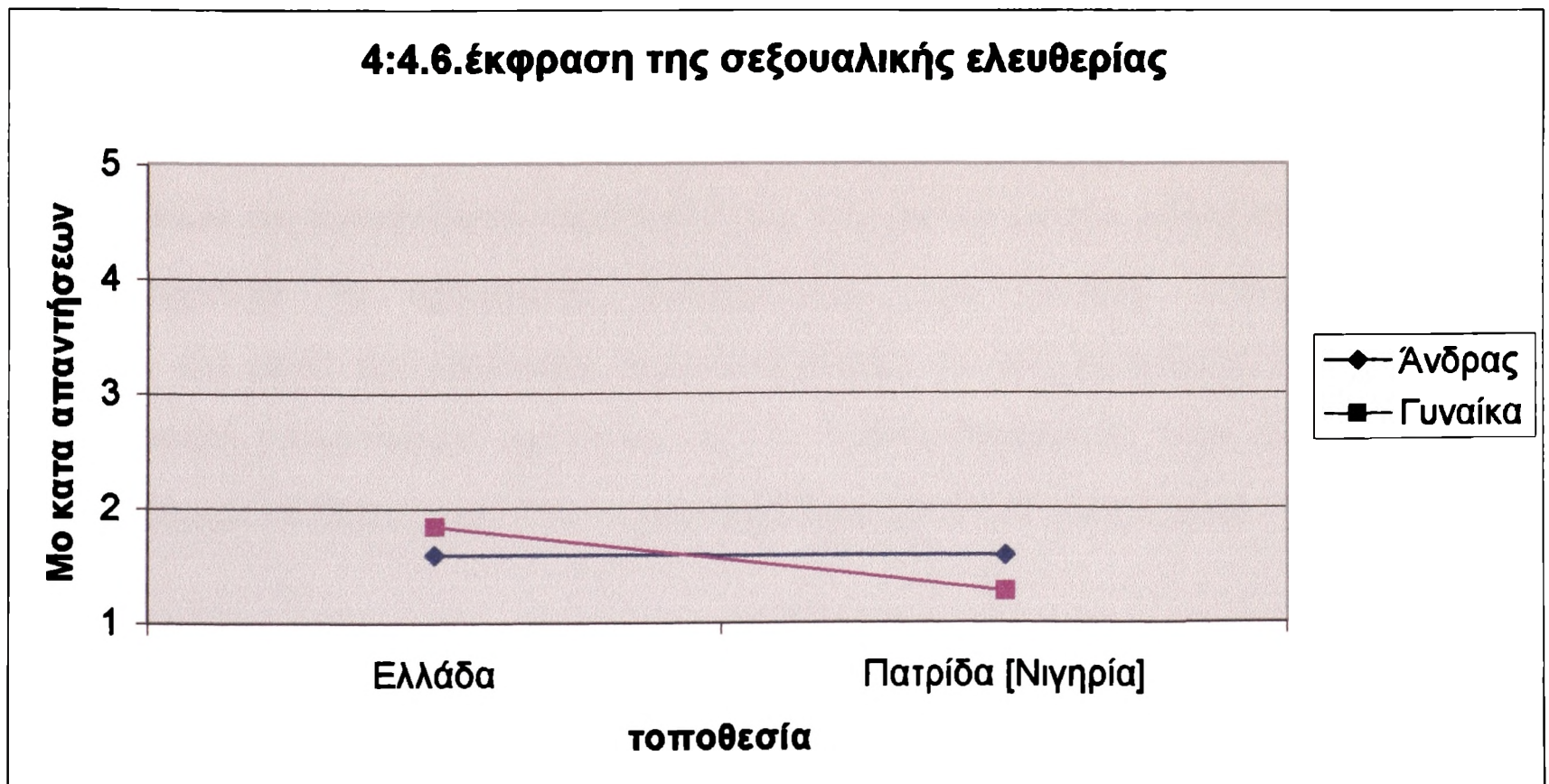
α) Ηλικιακή κατηγορία 18-25, οι γυναίκες σε αυτή την ηλικιακή κατηγορία αισθάνονται πιο ελεύθερες να εκφράσουν τη σεξουαλική ελευθερία τους κάτι που ισχύει περισσότερο για εκείνες που ζουν στο εξωτερικό από αυτές που ζουν στη χώρα τους. Επίσης, σε σύγκριση με τους άνδρες της ίδιας ηλικιακής κατηγορίας, αυτές είναι πιο ελεύθερες να εκφράσουν τη σεξουαλική τους ελευθερία. Όμως οι άνδρες που ανήκουν σε αυτή την ηλικιακή κατηγορία αισθάνονται πιο ελεύθεροι να εκφράσουν την σεξουαλική ελευθερία τους όταν κατοικούν στο εξωτερικό σε σχέση με τους συνομηλικούς τους που κατοικούν στη χώρα τους (βλ. γράφημα 4:4.5).

β) Ηλικιακές κατηγορίες 26-55 και 36-45, όσον αφορά στις συγκεκριμένες ηλικίες, οι άνδρες αισθάνονται πιο ελεύθεροι στην έκφραση της σεξουαλικής ελευθερίας σε σχέση με τις γυναίκες είτε διαμένουν στο εξωτερικό είτε στη χώρα τους. Οι γυναίκες μέσα σε αυτό το όριο ηλικίας αισθάνονται πολύ λιγότερο ελεύθερες να εκφράσουν τη σεξουαλική ελευθερία τους (βλ. γράφημα 4:4.5).

γ) Ηλικιακή κατηγορία 46 και άνω, Οφείλουμε να προσέξουμε κάτι εδώ, στη συγκεκριμένη ηλικιακή κατηγορία διαπιστώνεται μία δραματική αλλαγή. Οι γυναίκες σε αυτό το όριο ηλικίας, αισθάνονται απολύτως ελεύθερες στην έκφραση της σεξουαλικής ελευθερίας όταν κατοικούν στο εξωτερικό σε σχέση με τις συνομήλικες τους που διαμένουν στη χώρα τους και σε σχέση με τους άνδρες ίδιας ηλικίας που ζουν στο εξωτερικό. Όμως μεταξύ των ανδρών αυτής της ηλικιακής κατηγορίας που ζουν στη χώρα τους και στο εξωτερικό, φαίνεται να υπάρχει μία αμετακίνητη (ή σταθερή) άποψη στην έκφραση της σεξουαλικής ελευθερίας τους, (βλ. γράφημα 4.4.5).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4:4.6

Γενική άποψη για την έκφραση της σεξουαλικής ελευθερίας κατά φύλο, ηλικία & τοποθεσία

Σε γενικές γραμμές κατά το σύνολο των απαντήσεων στο ερώτημα για τη σεξουαλική έκφραση των δύο ομάδων που διαμένουν στη χώρα τους ή το εξωτερικό είναι ολοφάνερο ότι οι άνδρες είναι κατά γενική άποψη πιο άκαμπτοι στην άποψή τους σχετικά με τη σεξουαλική έκφραση είτε ζουν στη χώρα τους είτε στο εξωτερικό, ενώ στις γυναίκες παρατηρείται μία σημαντική αλλαγή. Οι γυναίκες που ζουν στο εξωτερικό είναι πιο ελεύθερες στην έκφραση της σεξουαλικής τους ελευθερίας σε σχέση με αυτές που ζουν στη χώρα τους (βλ. γράφημα 4:4.6).

4:5. ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ [3]: ΕΞΕΤΑΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΥΠΟΘΕΣΗ ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

4:5.1. ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ –[διερεύνηση της κοινωνικής προϋποθετικότητας]:

Εδώ πρώτα από όλα, χρειάζεται να αναφέρουμε το γεγονός ότι, έκτος από το βασικό ερώτημα,¹⁵ τα άλλα ερωτήματα (ερωτήματα 11,12&13) που ακολουθούν στην σειρά είναι όλα τους προσεκτικά διαμορφωμένα έτσι ώστε, να είναι προσιτά και στα μέτρα των υποκείμενων, και με αυτόν τον τρόπο τα ερωτήματα αυτά είναι εύκολο να απαντηθούν από τα υποκείμενα χωρίς όμως να καταλάβουν ότι απαντώντας τόσο εύκολα και ελεύθερα και κρίνοντας τους άλλους δείχνουν το κρυμμένο πραγματικό τους εαυτό. Επομένως, πιστεύουμε ότι μετά την ανάλυση των δειγμάτων, τα αποτελέσματα θα μας δώσουν αρκετή πληροφορία όχι μόνο για τον τρόπο διαβίωσής τους αλλά και για τη σχέση και τη θέση τους στη κοινωνία όπου ζουν και εργάζονται.

¹⁵ Όπου όπως προκύπτει, για να μπορέσουμε να ελέγξουμε την υπόθεσή μας, το διαμορφώσαμε με δέκα βασικές προτάσεις με τις απαντήσεις των οποίων αργότερα υπολογίσαμε το δείκτη προϋποθετικότητας (βλ. το ερωτηματολόγιο: no.10).

4:5.2. Η ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟ ΦΥΛΟ (ανάλυση κατά συστάδες):

Πίνακας (4:5.2.)

Ανάλυση κατά συστάδες - Φύλο * Cluster Number of Case
Chi-square Test, Cross tab

		Αριθμός δειγμάτων κατά συστάδες Cluster Number of Case		Total
		High	Low	
Φύλο	Άνδρας	Count	111	272
		Row %	40.8%	100.0%
		Column %	78.7%	53.1%
	Γυναίκα	Count	30	240
		Row %	12.5%	100.0%
		Column %	21.3%	46.9%
Total	Count	141	371	512
	Row %	27.5%	72.5%	100.0%
	Column %	100.0%	100.0%	100.0%

Κατά τη διερεύνηση της κοινωνικής προϋποθετικότητας σε σχέση με το φύλο διαπιστώθηκε ότι οι άνδρες έχουν πιο υψηλή προϋποθετικότητα 78.7% από τις γυναίκες 21.3% [βλ. πίνακα 4:5.2].

4:5.3. Η ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΙΣ ΗΛΙΚΙΑΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ (ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΤΑ ΣΥΣΤΑΔΕΣ)

πίνακας (4:5.3.)

Ανάλυση κατά συστάδες- Ηλικία * Cluster Number of Case
Chi-square Test, Crosstab

		Αριθμό δειγμάτων κατά συστάδες Cluster Number of Case		Total	
		High	Low		
Ηλικία	18-25	Count	11	76	
		Row %	14.5%	100.0%	
		Column %	7.8%	17.5%	
	26-35	Count	85	179	264
		Row %	32.2%	67.8%	100.0%
		Column %	60.3%	48.2%	
	36-45	Count	39	111	150
		Row %	26.0%	74.0%	100.0%
		Column %	27.7%	29.9%	
	46 & Άνω	Count	6	16	22
		Row %	27.3%	72.7%	100.0%
		Column %	4.3%	4.3%	
Total	Count	141	371	512	
	Row %	27.5%	72.5%	100.0%	
	Column %	100.0%	100.0%	100.0%	

Κατά τη διερεύνηση της κοινωνικής προϋποθετικότητας σε σχέση με τις ηλικιακές ομάδες ήταν σαφές ότι, κοινωνικά, η ηλικιακή ομάδα μεταξύ 26-35 ετών έχουν την πιο υψηλή προϋποθετικότητα σε σύγκριση με τις υπόλοιπες ηλικιακές ομάδες, [βλ. πίνακα4:5.3.].

4:5.4. Η ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΑ ΕΤΗ ΔΙΑΜΟΝΗΣ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

πίνακας (4:5.4)
Ανάλυση κατά συστάδες - χρόνια διαμονής στο εξωτερικό * Cluster Number of Case
Chi-square Test, Crosstab

		Cluster Number of Case		Total	
		High	Low		
Πόσα χρόνια στο εξωτερικό;	Μέχρι 1χρόνο	Count	1	4	5
		Row %	20.0%	80.0%	100.0%
		Column %	.9%	3.2%	2.1%
	Από 1-4χρόνια	Count	45	60	105
		Row %	42.9%	57.1%	100.0%
		Column %	38.8%	48.4%	43.8%
	Απο5-10χρόνια	Count	58	43	101
		Row %	57.4%	42.6%	100.0%
		Column %	50.0%	34.7%	42.1%
	Από 11&ανω	Count	12	17	29
		Row %	41.4%	58.6%	100.0%
		Column %	10.3%	13.7%	12.1%
Total	Count	116	124	240	
	Row %	48.3%	51.7%	100.0%	
	Column %	100.0%	100.0%	100.0%	

Κατά τη διερεύνηση της κοινωνικής προϋποθετικότητας σε σχέση με τα χρόνια διαμονής στο εξωτερικό τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η ομάδα ατόμων που ζουν στο εξωτερικό από 5-10 χρόνια κοινωνικά έχουν την υψηλότερη προϋποθετικότητα σε σχέση με τις άλλες ομάδες [βλ. πίνακα4:5.4.]

4:5.5. Η ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΠΡΟΘΕΣΗ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ ΣΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ

πίνακας (4:5.5)

Ανάλυση κατά συστάδες- σε σχέση με την πρόθεση επιστροφής στην πατρίδα; *
Chi-square Test, Crosstab

				Αριθμό δειγμάτων κατά συστάδες		Total
				Cluster Number of Case		
			High	Low		
Θα επιστρέψεις στην πατρίδα;	Ναι	Count	102	115	217	
		Row %	47.0%	53.0%	100.0%	
		Column %	87.9%	92.7%	90.4%	
	Όχι	Count	14	9	23	
		Row %	60.9%	39.1%	100.0%	
		Column %	12.1%	7.3%	9.6%	
Total		Count	116	124	240	
		Row %	48.3%	51.7%	100.0%	
		Column %	100.0%	100.0%	100.0%	

Από τα αποτελέσματα, ήταν σαφές κατά τη διερεύνηση της κοινωνικής προϋποθετικότητας σε σχέση με την πρόθεση επιστροφής στην πατρίδα ότι κοινωνικά η ομάδα ατόμων που απάντησαν θετικά έχουν πιο υψηλή προϋποθετικότητα 87,9%, από ότι η ομάδα συμμετεχόντων που απάντησαν αρνητικά στη συγκεκριμένη ερώτηση [βλ. πίνακα4:5.5.].

4:5.6. Η ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟΝ ΤΟΠΟ ΔΙΑΜΟΝΗΣ

πίνακας (4:5.6)

Ανάλυση κατά συστάδες- Τοποθεσία * Cluster Number of Case (Chi-square Test)

				Αριθμό δειγμάτων κατά συστάδες		Total
				Cluster Number of Case		
			High	Low		
Τοποθεσία	Ελλάδα	Count	116	124	240	
		Row %	48.3%	51.7%	100.0%	
		Column %	82.3%	33.4%	46.9%	
	Πατρίδα [Νιγηρία]	Count	25	247	272	
		Row %	9.2%	90.8%	100.0%	
		Column %	17.7%	66.6%	53.1%	
Total		Count	141	371	512	
		Row %	27.5%	72.5%	100.0%	
		Column %	100.0%	100.0%	100.0%	

Από τα αποτελέσματα, ήταν σαφές κατά τη διερεύνηση της κοινωνικής προϋποθετικότητας σε σχέση με την «τοποθεσία», ότι κοινωνικά η ομάδα ατόμων που ζουν στην Ελλάδα, χαρακτηρίζονται από πιο υψηλή προϋποθετικότητα 82,3%, από ότι η ομάδα ατόμων που ζουν στην πατρίδα, [βλ. πίνακα4:5.6].

4:6. ΕΞΕΤΑΖΟΝΤΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΑΡΞΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΙΣ ΤΡΕΙΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΔΙΑΣΤΑΣΕΩΝ

Πίνακας 4:6.

Ανάλυση κατατάξεων (Ranks) σε σχέση με τις 3 κοινωνικών διαστάσεων.

Extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

		Κατατάξεις (Ranks)					
		Ατομικοί παραγ.		Κοινωνικοί παράγοντες			
		A	B	Γ	Δ	E	H
1	Φιλία	10	17	2	2	1	2
2	Αξιοπιστία	11	10	4	5	2	35
3	Αγάπη	28	22	5	28	23	10
4	Συνήθεια	26	24	1	20	5	9
5	Φιλαλήθεια	19	2	7	8	29	27
6	Αποκλειστικότητα[στην σχέση δυο ατόμων]	27	16	20	10	4	1
7	συναισθηματική ικανοποίηση	25	33	32	23	20	34
8	σεξουαλική ικανοποίηση	17	34	26	34	6	8
9	κοινωνική αποδοχή	29	15	33	3	31	20
10	προσωπική ασφάλεια	12	25	28	22	15	16
11	παιδική ανατροφή	20	12	29	17	26	3
12	Τεκνογονία	18	23	8	16	33	14
13	οικογενειακός θεσμός	2	11	22	7	13	21
14	έγγαμη ζωή	7	20	14	9	30	19
15	ισότητα των δύο φύλων	21	29	25	29	19	28
16	συνέπεια στις υποχρεώσεις	3	27	27	6	35	13
17	υπακοή στους νόμους	16	1	15	1	3	15
18	υπακοή στις αποφάσεις των γονέων	31	18	3	15	16	24
19	αμοιβαία κατανόηση	15	19	19	13	18	7
20	Ανεξαρτησία	33	26	17	32	24	25
21	ηθική καλλιέργεια	13	31	21	12	25	26
22	Σεβασμός	14	35	16	4	11	30
23	πολιτισμική καλλιέργεια	1	28	34	24	17	22
24	αυτο-καλλιέργεια [μόρφωση]	23	3	35	11	12	31
25	Ευελξία	8	5	6	30	10	11
26	θρησκευτικότητα	35	8	10	25	34	17
27	Αντοχή	34	32	9	19	14	12
28	Τιμιότητα	6	13	13	18	27	6
29	θεία πρόνοια	22	30	24	27	8	4
30	Δικαιοσύνη	5	7	18	26	21	23
31	Ευμάρεια	24	6	30	14	32	32
32	Φιλανθρωπία	9	9	11	21	22	18
33	Φιλοξενία	30	4	12	31	28	33
34	Υγεία	32	14	31	33	7	29
35	Ομορφιά	4	21	23	35	9	5

A	Για μένα	Δ	Τον Νιγηριανό
B	Τον πλησίον	E	Την κοινωνία
Γ	Τον ευρωπαϊό	H	Την παράδοση

w=0.229

w=0.230 DF=35. Mean Coefficient of Correlation of Ranks=0.075

Στο σημείο αυτό επιβάλλεται να σημειώσουμε ότι στα ερωτηματολόγια (no.11,12 &13) (βλ. επίσης ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1), δίνεται το ίδιο ερώτημα αλλά διαμορφωμένο σε τρεις διαφορετικές διαστάσεις όπως έχουμε πει νωρίτερα. Για να το καταλάβουμε καλύτερα, αναπτύξαμε μια ερώτηση που περιλαμβάνει τα τέσσερα επίπεδα ανάλυσης των κοινωνικό-ψυχολογικών φαινομένων, δηλαδή [ενδο-ατομικού¹⁶, δι-ατομικού¹⁷, δι-ομαδικού¹⁸ και ιδεολογικού¹⁹], Doise, (1982, 1986).

Στη συνέχεια, διαμορφώσαμε έτσι τις ερωτήσεις ώστε για την πρώτη διάσταση [ενδο ατομική - δι-ατομική] δίνονταν 35 επιλογές (θέματα), με δυο αντίθετα επίπεδα «για μένα/ τον πλησίον μου», αναγνωρισμένα ως ατομικοί παράγοντες, ενώ για την δεύτερη [δι-ομαδική] και την τρίτη [ιδεολογική] διάσταση επαναλάβαμε τις ίδιες επιλογές με μόνη διαφορά ότι, στην δεύτερη και την τρίτη τα επίπεδα αφορούσαν «τον ευρωπαίο (Έλληνα) - τον Νιγηριανό (Χαούσα)» και την «κοινωνία - την παράδοση των Ιμπο» αντίστοιχα τους παρουσιάζουμε ως κοινωνικούς παράγοντες, βλ. ΠΙΝΑΚΑ 4.6. Και στις τρεις διαστάσεις καλέσαμε τα υποκείμενά μας να κρίνουν τα δυο αυτά αντίθετα επίπεδα με τις ίδιες 35 επιλογές (θέματα) και να τις βαθμολογήσουν όλες ανάλογα με την προτίμηση τους σε μία κλίμακα από το ένα έως το δέκα.

¹⁶ Στο ενδο-ατομικό επίπεδο: τα μοντέλα που χρησιμοποιούνται περιγράφουν τον τρόπο με τον οποίο τα άτομα οργανώνουν τις αντιλήψεις και εκτιμήσεις του κοινωνικού τους περιβάλλοντος, καθώς και τη συμπεριφορά τους απέναντι στο περιβάλλον αυτό. Στα μοντέλα αυτά η αλληλεπίδραση του ατόμου με το κοινωνικό του περιβάλλον δεν μελετάται άμεσα: αντικείμενο των προτεινόμενων αναλύσεων είναι οι μηχανισμοί οι οποίοι, στο ατομικό επίπεδο, καθιστούν εφικτή την οργάνωση των εμπειριών του ατόμου (Παπαστάμου, 1992, ο.π., σ13).

¹⁷ Στο δι-ατομικό επίπεδο: ενδιαφερόμαστε για τις δι-ατομικές διαδικασίες, έτσι όπως ανεκτίστονται μέσα σε μια συγκεκριμένη κατάσταση. Οι διαφορετικές θέσεις που μπορεί να κατέχουν τα υποκείμενα στην κατάσταση αυτή δεν λαμβάνονται υπόψη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτού του επιπέδου είναι όλες οι πειραματικές έρευνες που πηγάζουν από τη θεωρία των παιγνίων. Το αντικείμενο μελέτης τους είναι η δυναμική των σχέσεων που μπορεί να εγκαθιδρυθούν σε μια ορισμένη στιγμή, μεταξύ ορισμένων ατόμων, σε μια ορισμένη κατάσταση. Είναι σε θέση, οι έρευνες αυτές, να μελετήσουν την ελικοειδή δυναμική σύμφωνα με την οποία δημιουργούνται συγκρούσεις και τάσεις μεταξύ των ατόμων (Παπαστάμου, 1992, ο.π., σ14, Guimelli, & Deschamps, 2002, Fraser, 1994, Jasper & Fraser, 1984), Bergman, 1998a, σ.79).

¹⁸ Στο δι-ομαδικό επίπεδο: η ανάλυση παρεμβάλλει με σαφήνεια στις προτεινόμενες ερμηνείες των διαφόρων φαινομένων τη διαφορά της κοινωνικής θέσης που μπορεί να υπάρχει ανάμεσα στις διάφορες κατηγορίες υποκειμένων. Με άλλα λόγια, οι κοινωνικές υπαγωγές και οι κοινωνικές θέσεις που κατέχουν τα υποκείμενα έξω από τα στενά πλαίσια των πειραματικών συνθηκών, επηρεάζουν καθοριστικά τη συμπεριφορά και τις αντιδράσεις κατά τη διάρκεια του πειράματος (Παπαστάμου, 1992, ο.π., σ.14).

¹⁹ Στο ιδεολογικό επίπεδο: είναι γεγονός ότι κάθε κοινωνία, αναπτύσσει «ιδεολογίες», συστήματα πεποιθήσεων και αναπαραστάσεων, εκτιμήσεων και αξιών, που πρέπει να δικαιολογήσουν και να διατηρήσουν τους ήδη υπάρχοντες συσχετισμούς δυνάμεων. Το επίπεδο αυτό ανάλυσης αναφέρεται στους γενικούς αυτούς κανόνες συμπεριφοράς μιας κοινωνίας, στην ιδεολογία δηλαδή που κυριαρχεί σε μια ορισμένη ιστορική στιγμή μέσα σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικό χώρο (Παπαστάμου, 1992, ο.π., σ.14).

Στον ΠΙΝΑΚΑ (4:6) επάνω, κατατάξαμε τους τριάντα πέντε τιμές μέσα στις τρεις κοινωνικές διαστάσεις που επιδεικνύουν πώς οι συμμετέχοντες ταξινόμησαν αυτές τις τιμές. Κατόπιν μετά από αυτόν πραγματοποιήσαμε μια ανάλυση διακύμανσης (ANOVA) ως παρουσιάζουμε κατωτέρω. Επίσης ακολούθησε μετά, μια ανάλυση αξιοπιστίας [reliability analysis - ΑΛΦΑ κλίμακας] όπως παρουσιάζεται στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ (8), που μας βοήθησαν να φτιάξουμε το ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ (4:6.2).

Πίνακας 4:6.1.

Descriptive [One way ANOVA] Μο προϋποθετικότητας [conditionality]

	για μένα			τον πλησιον			τον Ευρωπαίο			τον Νιγηριανό			την κοινωνία			την παράδοση		
	high	low	sig	high	low	sig	high	low	sig	high	low	sig	high	low	sig	high	low	sig
1	8,9	9,0	.543	8,7	8,8	.776	4,7	6,9	.000	8,6	8,4	.405	9,1	9,1	.933	9,1	9,2	.595
2	8,9	9,1	.205	8,6	8,9	.174	3,7	6,6	.000	8,7	8,0	.019	9,1	9,1	.661	9,1	9,2	.497
3	9,4	9,5	.897	9,0	9,1	.858	4,8	7,5	.000	8,9	8,2	.073	9,0	9,3	.026	9,1	9,3	.089
4	3,2	2,3	.000	3,6	2,8	.004	4,2	2,8	.000	3,2	2,1	.000	3,0	4,1	.001	2,8	2,4	.171
5	8,9	8,7	.497	8,4	8,2	.369	3,9	6,6	.000	8,3	7,5	.009	7,5	6,0	.000	8,0	8,6	.003
6	8,5	8,6	.852	8,3	8,2	.392	7,6	7,0	.009	8,5	7,2	.000	7,7	7,6	.623	7,9	7,8	.514
7	8,3	8,6	.159	8,2	8,7	.021	7,9	7,7	.403	8,3	7,6	.010	8,0	8,0	.828	8,2	8,0	.347
8	8,8	8,7	.634	8,4	8,7	.043	8,2	7,7	.052	8,9	8,1	.001	7,9	8,5	.005	8,7	8,6	.790
9	8,9	8,8	.643	9,0	8,7	.149	4,4	7,5	.000	8,0	7,3	.019	6,6	7,9	.000	6,2	6,9	.052
10	8,4	7,6	.007	7,3	6,4	.000	9,5	9,4	.328	2,7	2,1	.026	4,3	3,7	.154	3,4	2,6	.019
11	7,2	8,0	.001	7,1	8,4	.000	8,5	8,4	.678	7,1	7,0	.620	6,1	6,8	.005	8,4	7,6	.000
12	6,6	9,0	.000	7,0	7,9	.000	3,6	4,3	.008	9,4	9,3	.571	6,2	6,8	.012	9,2	9,0	.211
13	8,2	8,8	.002	7,8	8,1	.091	7,3	8,0	.010	9,4	9,2	.467	6,1	7,0	.002	9,3	9,2	.542
14	7,8	8,2	.067	7,7	8,6	.000	7,7	7,7	.832	9,4	9,4	.746	6,1	6,8	.016	9,1	8,9	.477
15	7,8	7,6	.535	7,8	6,7	.003	9,5	9,3	.166	2,2	1,8	.038	5,0	4,0	.010	2,1	2,2	.669
16	7,5	7,7	.489	7,3	7,9	.003	7,5	7,5	.992	6,7	6,0	.002	6,9	7,0	.698	6,2	6,0	.381
17	7,2	7,3	.553	6,8	7,3	.011	7,1	7,1	.863	6,1	6,0	.707	6,4	6,3	.695	5,9	5,6	.260
18	5,2	5,7	.071	5,8	6,5	.027	3,1	3,4	.236	8,9	8,4	.014	4,3	4,9	.043	8,0	8,1	.553
19	7,9	7,3	.006	7,0	7,0	.806	7,0	7,1	.680	7,5	6,8	.002	7,1	6,9	.483	7,2	7,0	.107
20	7,3	4,8	.000	7,4	5,8	.000	9,5	9,3	.280	2,6	2,2	.116	5,8	5,0	.050	2,5	2,5	.988
21	8,2	7,9	.077	8,0	8,1	.608	7,4	7,1	.095	8,0	6,9	.000	6,8	6,9	.462	7,1	7,0	.857
22	8,6	8,5	.487	8,3	8,4	.505	3,7	5,0	.000	9,0	8,2	.001	7,7	7,8	.816	8,2	8,5	.086
23	8,1	8,1	.977	7,7	7,7	.976	7,2	7,3	.525	8,3	7,7	.002	7,8	7,4	.045	7,9	7,8	.562
24	9,0	8,5	.006	8,6	8,4	.191	9,5	9,1	.014	7,4	6,6	.000	8,7	8,7	.774	7,0	7,0	.922
25	7,9	7,7	.167	7,8	7,4	.095	5,2	6,4	.000	8,3	7,5	.000	7,3	7,0	.131	7,3	7,3	.813
26	7,4	7,5	.727	7,0	7,7	.006	4,9	5,7	.022	9,3	9,0	.129	6,3	6,3	.883	8,8	8,8	.967
27	7,8	7,7	.851	7,3	7,7	.049	4,6	6,1	.000	8,4	7,8	.009	7,7	7,5	.463	7,8	7,7	.732
28	7,9	8,2	.159	7,6	8,2	.004	3,7	5,8	.000	8,6	7,6	.001	7,1	8,1	.000	7,3	8,0	.009
29	7,1	7,3	.053	6,6	7,7	.000	5,0	6,2	.000	8,5	8,6	.680	7,0	6,8	.363	7,5	7,9	.006
30	7,7	7,6	.747	7,2	7,4	.320	7,5	8,0	.033	4,8	6,3	.000	7,1	7,2	.788	6,0	5,9	.765
31	8,6	8,7	.919	8,0	7,8	.320	9,5	8,9	.000	6,3	6,1	.534	8,2	8,1	.747	6,2	5,9	.244
32	8,2	8,7	.005	8,2	8,8	.002	8,8	8,8	.888	8,5	8,7	.444	8,7	8,8	.772	8,9	8,8	.745
33	9,1	9,1	.672	8,8	9,1	.212	9,0	9,1	.412	9,6	9,1	.004	9,1	9,0	.448	9,5	9,2	.043
34	8,8	9,0	.353	8,3	8,1	.340	9,5	9,3	.335	3,1	3,2	.803	4,6	4,5	.683	3,4	3,4	.111
35	8,7	8,8	.520	8,4	8,8	.018	8,2	8,6	.007	7,3	7,7	.007	7,7	8,0	.080	7,5	7,8	.090

4:6.1. ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΗΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΗΣ ΟΜΑΔΑΣ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΩΝ ΠΟΥ ΔΙΑΚΡΙΝΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΥΨΗΛΗ ΠΡΟΫΠΟΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΕΚΕΙΝΩΝ ΠΟΥ ΔΙΑΚΡΙΝΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΧΑΜΗΛΗ ΠΡΟΫΠΟΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΙΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΚΛΙΜΑΚΑ (τριάντα πέντε) ΑΞΙΩΝ

Στον παρακάτω ΠΙΝΑΚΑ 4.6.1., βλέπουμε τα αποτελέσματα ορισμένων αναλύσεων διακύμανσης (ANOVA) μεταξύ της ομάδας υποκειμένων που διακρίνονται από υψηλή προϋποθετικότητα και εκείνων που διακρίνονται από χαμηλή προϋποθετικότητα ως προς τις απαντήσεις τους στην κλίμακα αξιών. Πιο συγκεκριμένα, παρατηρούμε το μέσο όρο των απαντήσεων σχετικά με την αποδιδόμενη σημαντικότητα στις αξίες (35 items του ερωτηματολογίου) για τις τρεις κοινωνικές διαστάσεις και, συγκεκριμένα, για τον εαυτό, τον πλησίον, τον Ευρωπαίο, το Νιγηριανό, την Ιδανική κοινωνία και την παράδοση των Ίμπο, ξεχωριστά για τα άτομα του δείγματος που διακρίνονται από υψηλή προϋποθετικότητα και εκείνα που διακρίνονται από χαμηλή προϋποθετικότητα, καθώς και αν η διαφορά στους μέσους όρους για τις δύο αυτές κατηγορίες υποκειμένων είναι στατιστικά σημαντική.

1α) όσον αφορά την κοινωνική διάσταση «εαυτός»

Τα υποκείμενα που διακρίνονται από υψηλή προϋποθετικότητα αποδίδουν μεγαλύτερη σημαντικότητα στις αξίες «αποκτημένες συνήθειες», «αμοιβαία κατανόηση», «ανεξαρτησία» και «εκπαίδευση / αυτοκαλλιέργεια» σε σχέση με εκείνους που χαρακτηρίζονται από χαμηλή προϋποθετικότητα. Μάλιστα, αξίζει να σημειωθεί ότι όσον αφορά στην ανεξαρτησία, τα άτομα με χαμηλή προϋποθετικότητα αποδίδουν μικρότερη από τη μέση σημασία (5)²⁰. Από την άλλη, τα άτομα με υψηλή προϋποθετικότητα απέδωσαν μικρότερη σπουδαιότητα στις ακόλουθες αξίες σε σχέση με τα άτομα χαμηλής προϋποθετικότητας σε στατιστικά σημαντικό βαθμό: «την ασφάλεια», «το μέγάλωμα των παιδιών», «την τεκνογονία», «το θεσμό της οικογένειας», «τη φιλανθρωπία» και «τη θεία πρόνοια».

1β) όσον αφορά την κοινωνική διάσταση «πλησίον»

Τα υποκείμενα που διακρίνονται από υψηλή προϋποθετικότητα φάνηκε ότι αποδίδουν μεγαλύτερη σημαντικότητα στις αξίες «αποκτημένες συνήθειες»,

²⁰ Υπενθυμίζουμε ότι η κλίμακα ήταν 10βάθμια με μέσο αριθμό το #5.

«ασφάλεια του εαυτού», «κοινωνική ισότητα για τα δύο φύλα» και «ανεξαρτησία» από ότι τα άτομα που διακρίνονται από χαμηλή προϋποθετικότητα. Τα άτομα με υψηλή προϋποθετικότητα αποδίδουν μικρότερη σπουδαιότητα, σε στατιστικά σημαντικό βαθμό, σε σχέση με τα άτομα χαμηλής προϋποθετικότητας στις αξίες: «συναισθηματική ικανοποίηση», «σεξουαλική ικανοποίηση», «ασφάλεια», «ανατροφή των παιδιών», «τεκνογονία», «έγγαμο βίο», «αφοσίωση στο καθήκον», «συμμόρφωση στο νόμο», «συμμόρφωση στην απόφαση των γονέων», «θρησκευτικότητα», «ανεκτικότητα», «ειλικρίνεια», «θεία πρόνοια», «φιλανθρωπία» και «ομορφιά».

2α) όσον αφορά την κοινωνική διάσταση «ευρωπαίος».

Τα υποκείμενα που διακρίνονται από υψηλή προϋποθετικότητα αποδίδουν μεγαλύτερη σημαντικότητα στις αξίες «αποκτημένες συνήθειες», «σεξουαλική ικανοποίηση», «εκπαίδευση και αυτοκαλλιέργεια» και «οικονομικό πλούτο» σε σχέση με εκείνους που χαρακτηρίζονται από χαμηλή προϋποθετικότητα. Από την άλλη, τα άτομα με υψηλή προϋποθετικότητα απέδωσαν μικρότερη σε στατιστικά σημαντικό βαθμό σπουδαιότητα στις ακόλουθες αξίες σε σχέση με τα άτομα χαμηλής προϋποθετικότητας: «τη φιλία», «την εμπιστοσύνη», «την αγάπη», «την αλήθεια», «την κοινωνική αποδοχή», «την τεκνογονία», «τον οικογενειακό θεσμό», «το σεβασμό», «την ευελιξία», «τη θρησκευτικότητα», «την ανεκτικότητα», «την ειλικρίνεια», «τη θεία πρόνοια», «τη δικαιοσύνη» και «την ομορφιά».

2β) όσον αφορά την κοινωνική διάσταση «Νιγηριανός»

Τα υποκείμενα που διακρίνονται από υψηλή προϋποθετικότητα αποδίδουν μεγαλύτερη σημαντικότητα στις αξίες «εμπιστοσύνη», «αγάπη», «αποκτημένες συνήθειες», «αποκλειστικότητα», «συναισθηματική ικανοποίηση», «σεξουαλική ικανοποίηση», «κοινωνική αποδοχή», «ασφάλεια», «κοινωνική ισότητα των δύο φύλων», «αφοσίωση στο καθήκον», «υπακοή στην απόφαση των γονέων», «αμοιβαία κατανόηση», «ηθική καλλιέργεια», «σεβασμός», «πολιτιστική καλλιέργεια», «μόρφωση», «ευελιξία», «ανεκτικότητα», «ειλικρίνεια» και «φιλοξενία» σε σχέση με εκείνους που χαρακτηρίζονται από χαμηλή προϋποθετικότητα. Από την άλλη,

τα άτομα με υψηλή προϋποθετικότητα απέδωσαν μικρότερη σε στατιστικά σημαντικό βαθμό σπουδαιότητα στις ακόλουθες αξίες σε σχέση με τα άτομα χαμηλής προϋποθετικότητας: «τη δικαιοσύνη» και «την ομορφιά».

3α) όσον αφορά την κοινωνική διάσταση «ιδανική κοινωνία»

Τα υποκείμενα που διακρίνονται από υψηλή προϋποθετικότητα απέδωσαν μεγαλύτερη σημαντικότητα στις αξίες «αλήθεια», «κοινωνική ισότητα των δύο φύλων», «ανεξαρτησία», «πολιτιστική καλλιέργεια», σε σχέση με εκείνους που χαρακτηρίζονται από χαμηλή προϋποθετικότητα. Από την άλλη, τα άτομα με υψηλή προϋποθετικότητα απέδωσαν μικρότερη σε στατιστικά σημαντικό βαθμό σπουδαιότητα στις ακόλουθες αξίες σε σχέση με τα άτομα χαμηλής προϋποθετικότητας: «την αγάπη», «τις αποκτημένες συνήθειες», «τη συναισθηματική ικανοποίηση», «τη σεξουαλική ικανοποίηση», «την ανατροφή παιδιών», «την τεκνογονία», «τον οικογενειακό θεσμό», «τον έγγαμο βίο», «τη συμμόρφωση στις αποφάσεις των γονέων» και «την ειλικρίνεια».

3β) όσον αφορά, τέλος, την κοινωνική διάσταση «παράδοση των Ιμπο»

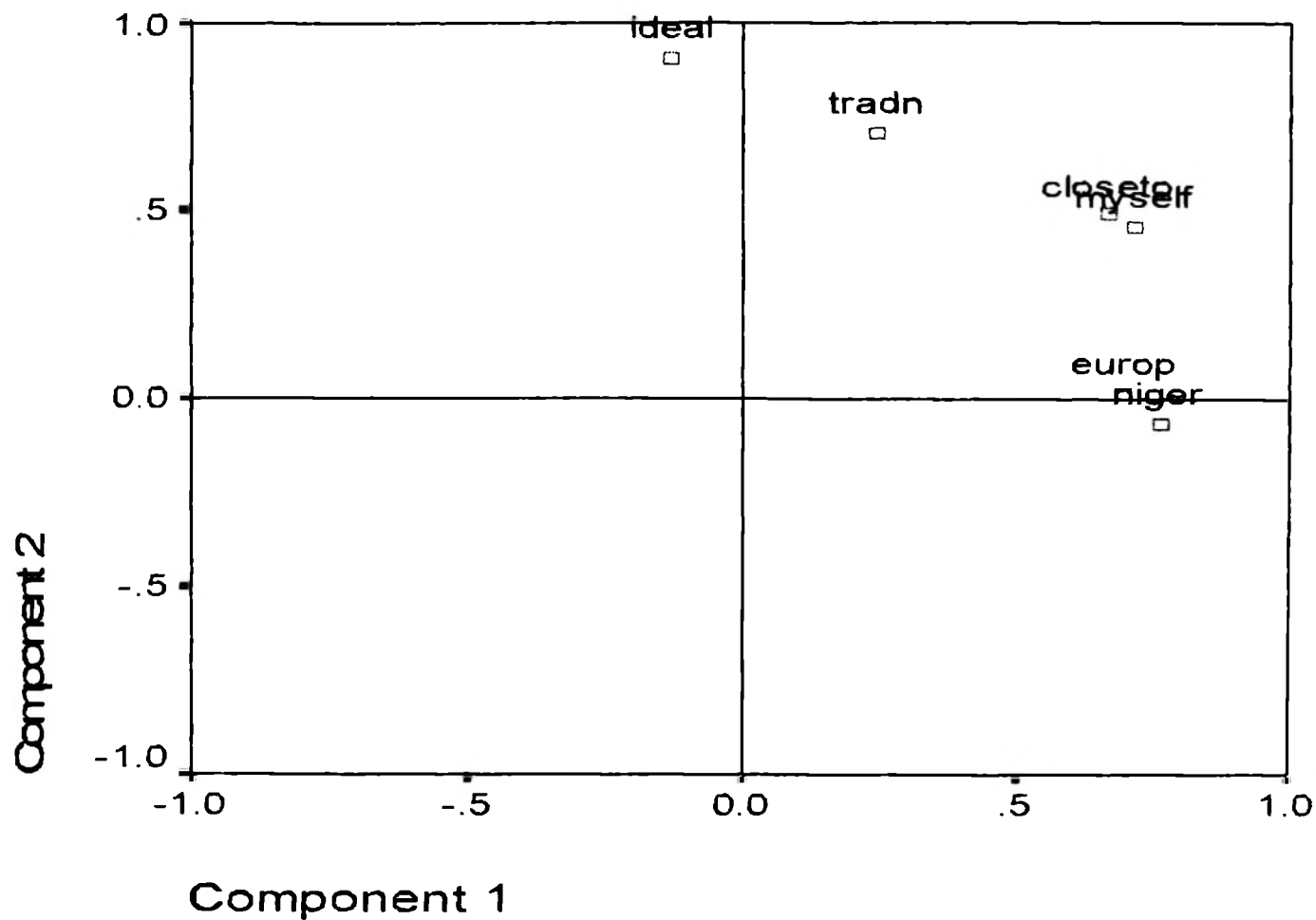
Τα υποκείμενα που διακρίνονται από υψηλή προϋποθετικότητα αποδίδουν μεγαλύτερη σημαντικότητα στις αξίες «ασφάλεια», «ανατροφή παιδιών» και «φιλοξενία» σε σχέση με εκείνους που χαρακτηρίζονται από χαμηλή προϋποθετικότητα. Από την άλλη, τα άτομα με υψηλή προϋποθετικότητα απέδωσαν μικρότερη σε στατιστικά σημαντικό βαθμό σπουδαιότητα στις ακόλουθες αξίες σε σχέση με τα άτομα χαμηλής προϋποθετικότητας: «την αλήθεια», «την κοινωνική αποδοχή», «την ειλικρίνεια» και «τη θεία πρόνοια».

1

4:6.2. ΠΑΡΑΓΟΝΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΣΕ ΚΥΡΙΕΣ ΣΥΝΙΣΤΩΣΕΣ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4:6.2.
παραγοντική ανάλυση σε κυρίες συνιστώσες

Component Plot in Rotated Space

Rotated Component Matrix

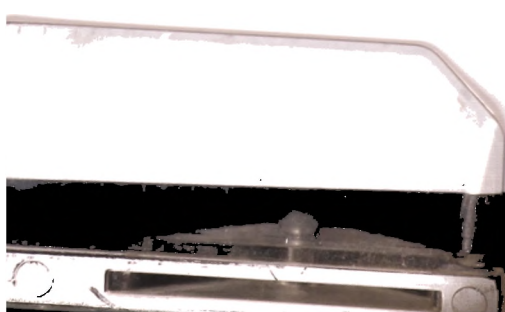
	Παράγοντες	
	1=βίωμα μεταξύ Ευρωπαϊκής και Νιγηριανής κουλτούρας	2=ιδεατός παράγοντας
NIGER	.803	
EUROP	.757	
MYSELF	.645	.565
CLOSETO	.612	.557
IDEAL		.868
TRADN		.671

Extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

a Rotation converged in 3 iterations.

b Only cases for which Cluster Number of Case = Low are used in the analysis phase.

Υποβάλλαμε τις απαντήσεις του δείγματός μας στην (35) κλίμακα αξιών σε παραγοντική ανάλυση σε κύριες συνιστώσες με ορθογώνια περιστροφή των αξόνων Varimax. Προέκυψαν δύο παράγοντες οι οποίοι ερμηνεύουν το 64,68% της συνολικής διακύμανσης. Όπως διαπιστώνουμε, ο πρώτος παράγοντας απαρτίζεται από τις διαστάσεις «εαυτός» και «πλησίον», η (ατομικός παράγοντας) βλ. επίσης ΠΙΝΑΚΑ 4.6. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι

συνίσταται στο βίωμα των συμμετεχόντων μεταξύ της δικής τους και της κουλτούρας (πολιτισμική κληρονομιά) γενικά. Δηλαδή, αφορούν τη σπουδαιότητα των αναφερόμενων αξιών έτσι όπως προκύπτει από το βίωμα στις δύο διαφορετικές κουλτούρες.

Ο δεύτερος παράγοντας αποτελείται από τις διαστάσεις «ευρωπαϊός» «Νιγηριανός», «Ιδανική κοινωνία» και «παράδοση των Ίμπο» (κοινωνικός παράγοντας), βλ.επίσης ΠΙΚΑΚΑ 4.6. Διαπιστώνεται λοιπόν μία αντιστοιχία στον τρόπο που απαντούν οι συμμετέχοντες όσον αφορά στην ιδανική κοινωνία και την παράδοση των Ίμπο. Πρόκειται –σε αντίθεση με τον πρώτο παράγοντα που είναι μάλλον πραγματιστικός - για ένα ιδεατό παράγοντα.

Άξιοσημείωτο είναι επίσης το γεγονός ότι όπως φαίνεται κι από το ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.6.2, εξάλλου υπάρχει σχεδόν ταύτιση στον τρόπο που απαντούν τα υποκείμενα ως προς τον εαυτό και τον πλησίον.

4:7. ΑΠΟΔΙΔΟΜΕΝΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΙΣ (35) ΑΞΙΕΣ ΑΝΑΛΟΓΑ ΜΕ ΤΟ ΒΑΘΜΟ ΠΡΟΫΠΟΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΟΝ ΤΟΠΟ ΔΙΑΜΟΝΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΔΙΑΣΤΑΣΕΩΝ

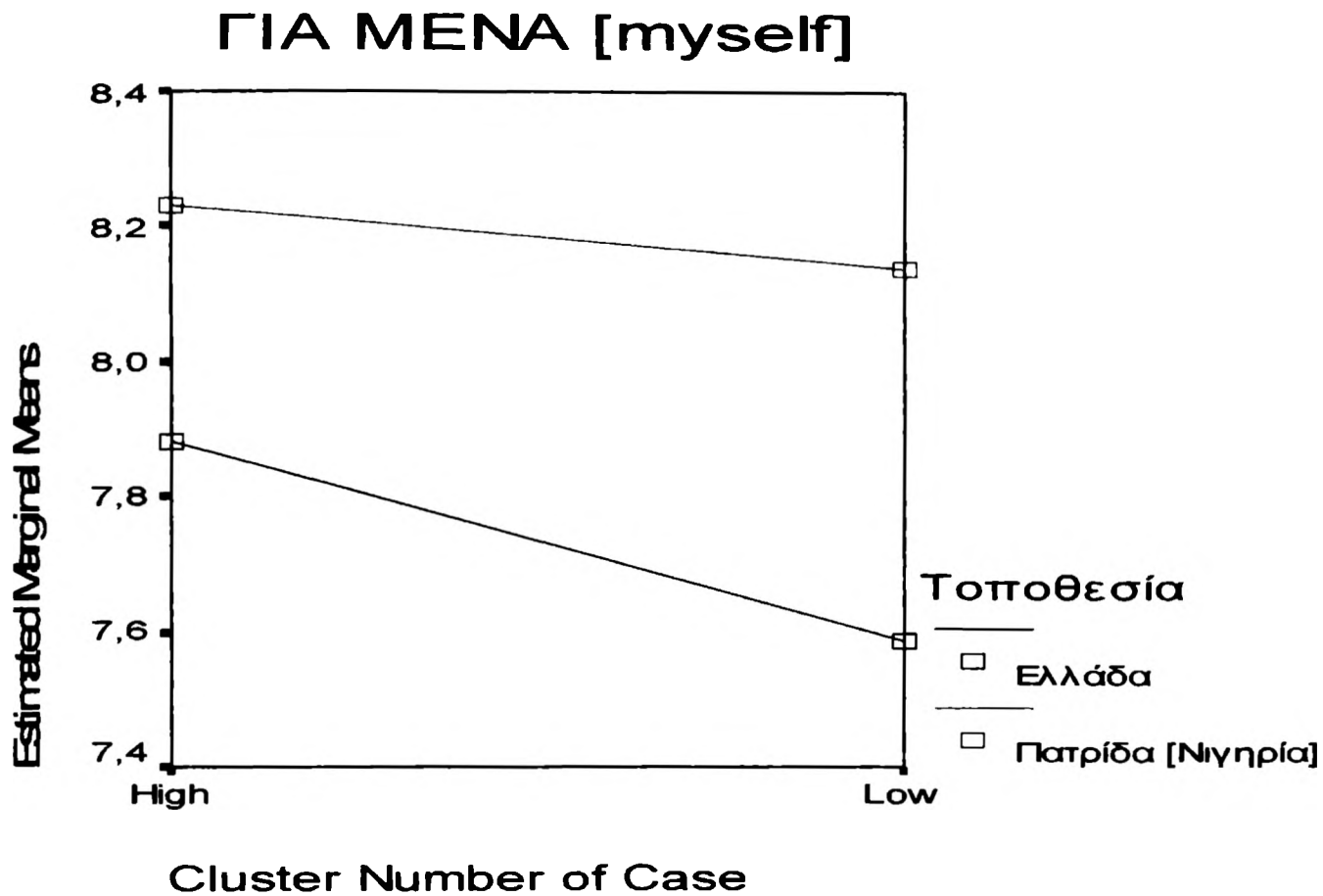
Στη συνέχεια πραγματοποιήσαμε κάποιες Univariate Analysis of Variance (MANOVA) προκειμένου να διερευνήσουμε τις κύριες επιδράσεις και την αλληλεπίδραση των μεταβλητών «προϋποθετικότητα» και «τόπος διαμονής» στην αποδιδόμενη σημαντικότητα στις αξίες για τον «εαυτό» και έναν «Νιγηριανό» αντίστοιχα.

Χρειάζεται να σημειώσουμε ότι στις αναλύσεις μας από το σημείο αυτό κι έπειτα μετατρέψαμε την ποσοτική μεταβλητή «προϋποθετικότητα» σε κατηγορική μεταβλητή με δύο τιμές, «υψηλή» και «χαμηλή», ορίζοντας τις βάσει του μέσου όρου. Έτσι, τα άτομα που είχαν μία τιμή στην προϋποθετικότητα από το μέσο όρο και κάτω, θεωρήσαμε ότι διακρίνονται από χαμηλή προϋποθετικότητα, ενώ εκείνοι που είχαν μία τιμή από το μέσο όρο και πάνω θεωρήθηκε ότι διακρίνονται από υψηλή προϋποθετικότητα.

4:7.1.ΑΠΟΔΙΔΟΜΕΝΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΙΣ (35) ΑΞΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ «ΕΑΥΤΟΣ» ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΔΙΑΣΤΑΣΕΩΝ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΠΡΟΫΠΟΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΤΟΝ ΤΟΠΟ ΔΙΑΜΟΝΗΣ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4:7.1.

Αποδιδόμενη σημαντικότητα στις αξίες για την πρώτη διάσταση (εαυτό) σε σχέση με την προϋποθετικότητα και τον τόπο διαμονής των συμμετεχόντων
Univariate Analysis of Variance between subject factors: conditionality (high/low) & location

Cluster Number of Case * Τοποθεσία

Dependent Variable: MYSELF

Cluster Number of Case	Τοποθεσία	Mean	Std. Error	95% Confidence Interval	
				Lower Bound	Upper Bound
High	Ελλάδα	7.883	.074	7.736	8.029
	Πατρίδα [Νιγηρία]	8.230	.160	7.915	8.545
Low	Ελλάδα	7.589	.072	7.448	7.731
	Πατρίδα [Νιγηρία]	8.140	.051	8.040	8.240

Between-Subjects Factors

		Value Label	N
Cluster Number of Case	1 = μικροί ηλικία από (18-35)	High	141
	2= μεγάλοι ηλικία από (36-46 & άνω)	Low	371
Τόπος Διαμονής	1.0	Ελλάδα	240
	2.0	Πατρίδα [Νιγηρία]	272

Στο παραπάνω ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.7.1, βλέπουμε την αποδιδόμενη σημαντικότητα στις αξίες για την πρώτη διάσταση (εαυτό) σε σχέση με την προϋποθετικότητα και τον τόπο διαμονής των συμμετεχόντων. Συγκρίνοντας τα άτομα που διακρίνονται από υψηλή και χαμηλή προϋποθετικότητα διαπιστώνουμε ότι αποδίδεται μικρότερη σημαντικότητα στις αξίες όταν το

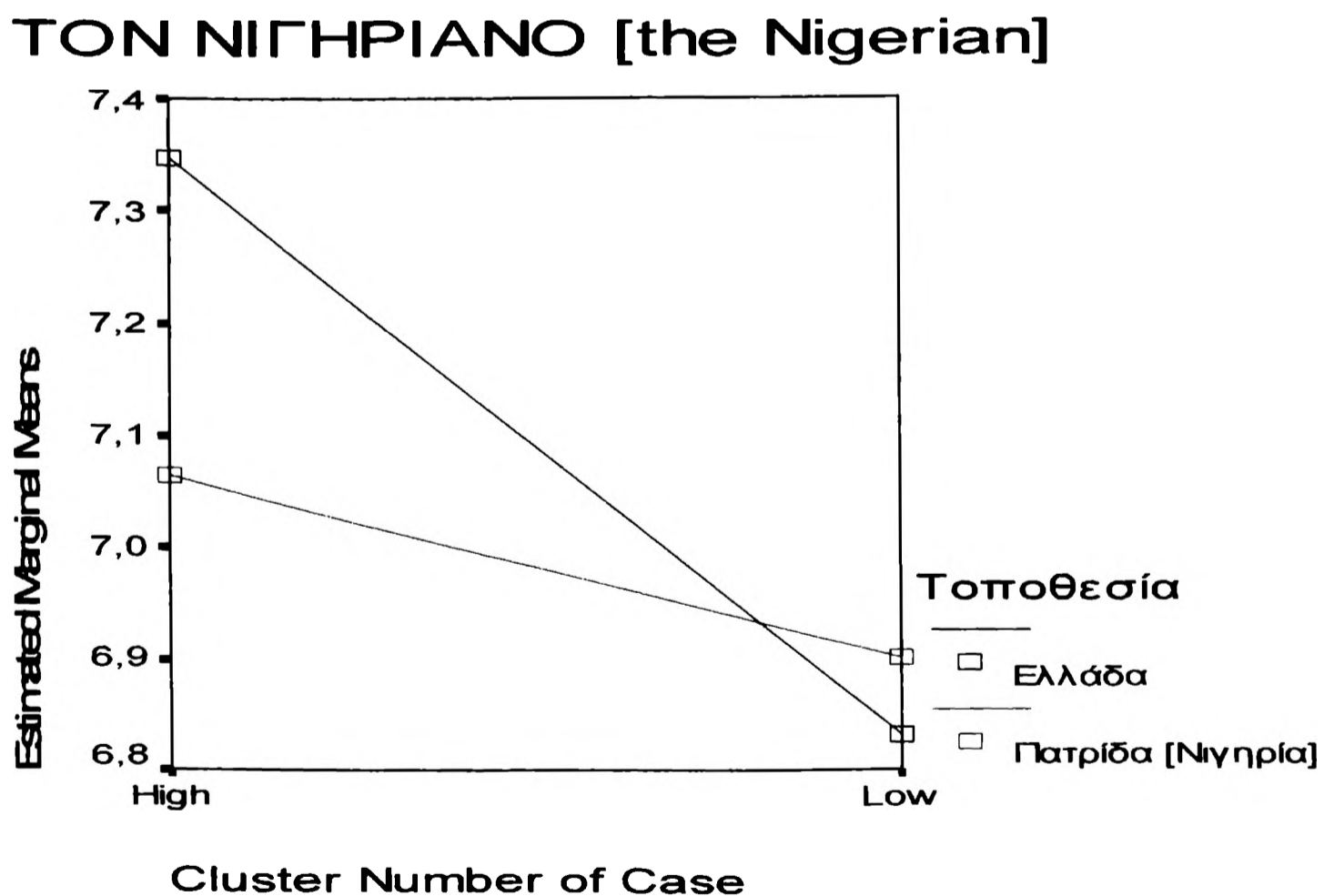
άτομο χαρακτηρίζεται από χαμηλότερη προϋποθετικότητα, είτε διαμένει στην πατρίδα του είτε στο εξωτερικό. Η παρατηρηθείσα διαφορά αγγίζει τα όρια στατιστικής σημαντικότητας. (sig. = 0.053, $p < 0.05$). Από την άλλη, τα άτομα που διαμένουν στην πατρίδα τους αποδίδουν πολύ μεγαλύτερη σημαντικότητα στις αξίες από εκείνα που διαμένουν στο εξωτερικό, είτε διακρίνονται από χαμηλή είτε από υψηλή προϋποθετικότητα, σε στατιστικά σημαντικό βαθμό (sig. = 0.000).

Αντιθέτως η τάση των ατόμων που διακρίνονται από υψηλή προϋποθετικότητα να αποδίδουν μεγαλύτερη σημαντικότητα στις αξίες όταν ζουν στην πατρίδα τους παρά στο εξωτερικό (Ελλάδα) και αντίστροφα δεν είναι στατιστικά σημαντική (sig. = 0.303)

4:7.2 ΑΠΟΔΙΔΟΜΕΝΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΙΣ (35) ΑΞΙΕΣ ΑΝΑΛΟΓΑ ΜΕ ΤΟ ΒΑΘΜΟ ΠΡΟΫΠΟΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΟΝ ΤΟΠΟ ΔΙΑΜΟΝΗΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΕΥΤΕΡΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΔΙΑΣΤΑΣΕΩΝ «ΝΙΓΗΡΙΑΝΟΣ»

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4:7.2

Αποδιδόμενη σημαντικότητα στις αξίες για τη δεύτερη διάσταση (Νιγηριανό) σε σχέση με την προϋποθετικότητα και τον τόπο διαμονής των συμμετεχόντων
Univariate Analysis of Variance between subject factors: conditionality (high/low) & location

Cluster Number of Case * Τοποθεσία

Dependent Variable: NIGER

Cluster Number of Case	Τοποθεσία	Mean	Std. Error	95% Confidence Interval	
				Lower Bound	Upper Bound
High	Ελλάδα	7.346	.084	7.180	7.512
	Πατρίδα [Νιγηρία]	7.064	.182	6.706	7.421
Low	Ελλάδα	6.830	.082	6.670	6.991
	Πατρίδα [Νιγηρία]	6.899	.058	6.785	7.013

Between-Subjects Factors

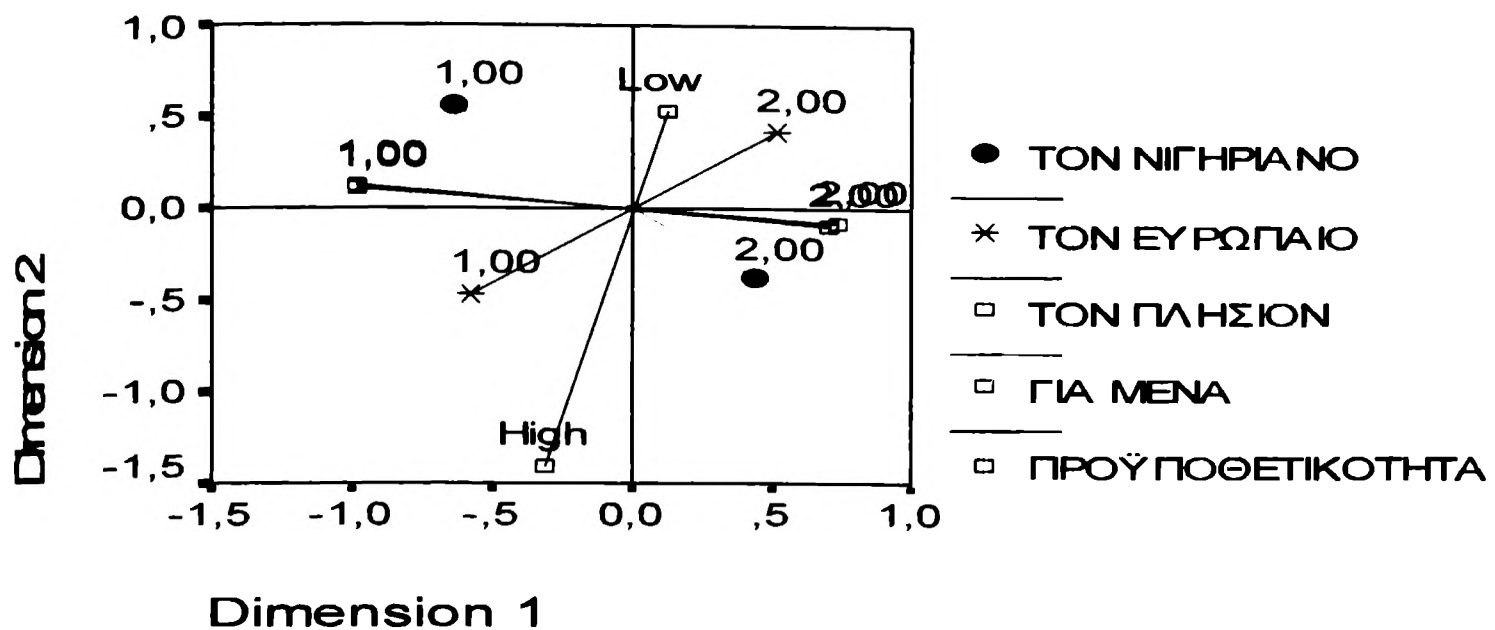
Cluster Number of Case		Value Label	N
1	1	High	141
	2	Low	371
Τοποθεσία	1.0	Ελλάδα	240
	2.0	Πατρίδα [Νιγηρία]	272

Στο παραπάνω ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.7.2, βλέπουμε την αποδιδόμενη σημαντικότητα στις αξίες για τη δεύτερη διάσταση (Νιγηριανό) σε σχέση με την προϋποθετικότητα και τον τόπο διαμονής των συμμετεχόντων.

Και πάλι, παρατηρούμε ότι τα άτομα που χαρακτηρίζονται από υψηλή προϋποθετικότητα αποδίδουν μεγαλύτερη σημαντικότητα στις αξίες, είτε διαμένουν στην πατρίδα τους είτε στο εξωτερικό σε στατιστικά σημαντικό βαθμό (sig. = 0.003). Παρατηρείται κάποια διαφορά στην αποδιδόμενη σημαντικότητα στις αξίες για τα άτομα που διαμένουν στο εξωτερικό ανάλογα με το αν διακρίνονται από υψηλή ή χαμηλή προϋποθετικότητα ωστόσο, δεν είναι στατιστικά σημαντική (sig. = 0.118). Μη στατιστικά σημαντική είναι και η κύρια επίδραση του τόπου διαμονής στην αποδιδόμενη σημαντικότητα στις αξίες (sig. = 0.341)

4:8. ΕΞΕΤΑΖΟΝΤΑΣ ΤΗ ΣΧΕΣΗ ΠΡΟΫΠΟΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΠΟΔΟΣΗΣ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΙΣ ΑΞΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ 1_η & 2_η ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΔΙΑΣΤΑΣΕΩΝ (αναλύσεις πολλαπλών αντιστοιχιών)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4:8.

Προϋποθετικότητα και την απόδοση σημαντικότητας στις αξίες για την 1_η & 2_η κατηγορία των κοινωνικών διαστάσεων

Στη συνέχεια προχωρήσαμε σε κάποιες αναλύσεις πολλαπλών αντιστοιχιών²¹. Η ανάλυση αυτή επιτρέπει τη μελέτη ενός συνόλου ατόμων ή παρατηρήσεων ως προς ένα σύνολο κατηγορικών μεταβλητών. Καθώς τα δεδομένα μας περιλαμβάνουν και ποσοτικές μεταβλητές, κρίθηκε σκόπιμο αυτές να μετατραπούν σε κατηγορικές. Αφενός αυτό μας επιτρέπει να επεξεργαστούμε το σύνολο των μεταβλητών που έχουμε στη διάθεσή μας, δηλαδή κατηγορικές και ποσοτικές μεταβλητές μαζί, και αφετέρου μας

²¹ Με την εφαρμογή της Ανάλυσης Πολλαπλών Αντιστοιχιών προκύπτουν οι παραγοντικοί άξονες. Με βάση τη θέση των σημείων πάνω στους άξονες και σε συνδυασμό με τις γενικότερες γνώσεις που έχουμε για το φαινόμενο που μελετάμε είναι δυνατό να ονομάσουμε τους άξονες που ερμηνεύουμε. Δύο παραγοντικοί άξονες ορίζουν ένα παραγοντικό επίπεδο πάνω στο οποίο απεικονίζονται οι θέσεις των σημείων. Το παραγοντικό επίπεδο απεικονίζουμε με το παραγοντικό διάγραμμα.

επιτρέπει να διερευνήσουμε για την ύπαρξη σχέσεων μη γραμμικών μεταξύ των ποσοτικών μεταβλητών, Μπεχράκης, Θ.Ε.,(1999).

Επομένως, όσον αφορά τις ποσοτικές μεταβλητές «απόδοση σημαντικότητας στις αξίες για τον εαυτό», «για τον πλησίον», «για το Νιγηριανό», «για τον Ευρωπαίο», «για την Ιδανική Κοινωνία» και «για την παράδοση των Ίμπο» τις μετατρέψαμε σε κατηγορικές μεταβλητές ορίζοντας και πάλι με βάση το μέσο όρο δύο κατηγορίες για την κάθε μία (απόδοσης χαμηλής σημαντικότητας στις αξίες και απόδοση υψηλής σημαντικότητας στις αξίες).

Στο παραγοντικό ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.8, που ακολουθεί έχουμε μία απεικόνιση του νέφους των απαντήσεων οι οποίες αναφέρονται στην προϋποθετικότητα και την απόδοση σημαντικότητας στις αξίες για τις δύο πρώτες κατηγορίες των κοινωνικών διαστάσεων (για τον εαυτό, τον πλησίον, τον Ευρωπαίο και το Νιγηριανό).

Καταρχάς παρατηρούμε ότι ο κάθετος άξονας θα μπορούσε να ταυτιστεί με την προϋποθετικότητα. Έτσι, ονομάζουμε τον κάθετο άξονα «προϋποθετικότητα» και θεωρούμε ότι το πάνω τμήμα του διαγράμματος αντιστοιχεί σε χαμηλή προϋποθετικότητα και το κατώτερο τμήμα του διαγράμματος αντιστοιχεί σε υψηλή προϋποθετικότητα. Αντίστοιχα, ο οριζόντιος άξονας παρατηρούμε ότι θα μπορούσε να ταυτιστεί με τις μεταβλητές «απόδοση σπουδαιότητας στις αξίες για τον εαυτό» και «για τον πλησίον», έτσι ονομάζουμε τον οριζόντιο άξονα «ατομισμός» και θεωρούμε ότι το δεξί τμήμα του διαγράμματος αντιστοιχεί σε απόδοση μεγάλης σημαντικότητας στις αξίες για τον εαυτό και τον πλησίον (2=high) και το αριστερό τμήμα αντιστοιχεί σε απόδοση μικρής σημαντικότητας στις αξίες για τον εαυτό και τον πλησίον (1=low).

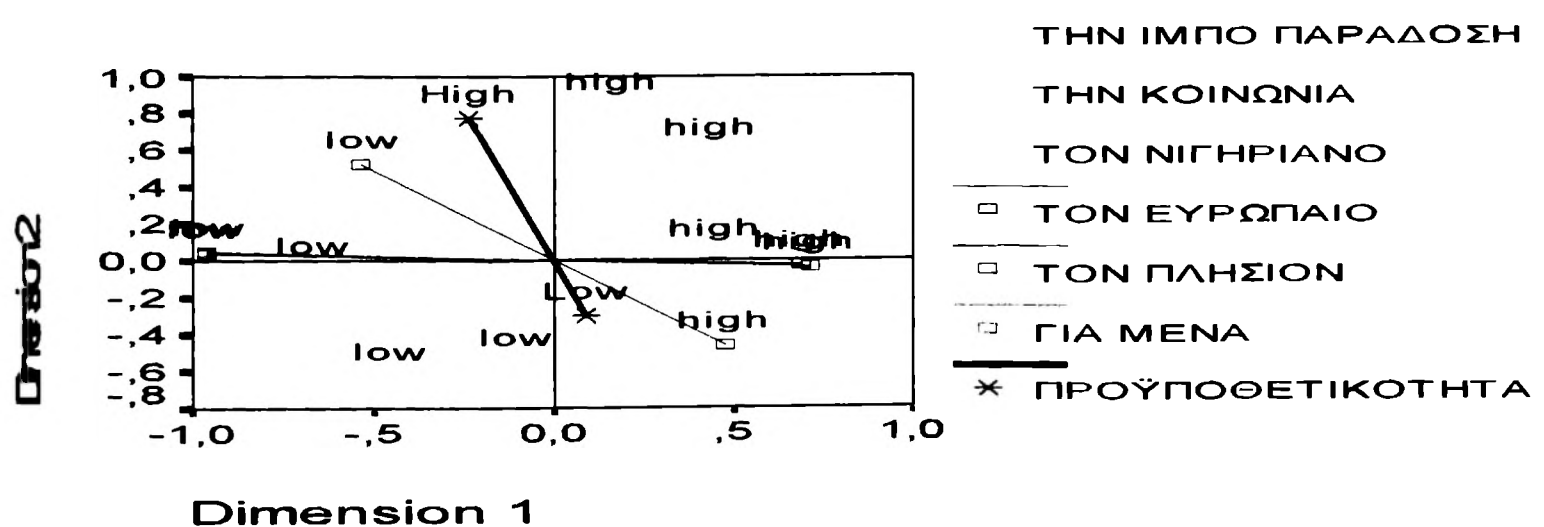
Καθώς, οι μεταβλητές απόδοσης σημαντικότητας στις αξίες για τον εαυτό και τον πλησίον προβάλλονται παράλληλα πάνω στο παραγοντικό διάγραμμα και σχεδόν ταυτίζονται, μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι τα άτομα που αποδίδουν υψηλή σημαντικότητα στις αξίες για τον εαυτό αποδίδουν εξίσου υψηλή σημαντικότητα στις αξίες αυτές για τον πλησίον και, αντίστροφα, τα άτομα που αποδίδουν χαμηλή σημαντικότητα στις αξίες για τον εαυτό,

θεωρούν ότι αυτές οι αξίες θα είναι μικρής σημασίας για τον πλησίον επίσης. Αξίζει να σημειώσουμε άλλωστε ότι με παρόμοιο τρόπο απαντούν τα άτομα και ως προς τις υπόλοιπες κατηγορίες των κοινωνικών διαστάσεων. Έτσι, η απόδοση υψηλής σημαντικότητας στις αξίες για τον εαυτό και τον πλησίον γειτνιάζει με την απόδοση αψηλής σημαντικότητας στις αξίες για τον Ευρωπαίο και το Νιγηριανό. Ενώ, από την άλλη, η απόδοση χαμηλής σημασίας στις αξίες για τον εαυτό και τον πλησίον γειτνιάζει με την απόδοση χαμηλής σημασίας για τον Ευρωπαίο και το Νιγηριανό.

Όσον αφορά την προϋποθετικότητα τώρα, διαπιστώνουμε ότι τα άτομα που διακρίνονται από χαμηλή προϋποθετικότητα τείνουν να αποδίδουν υψηλή σημαντικότητα στις αξίες τόσο για τον εαυτό και τον πλησίον όσο και για τον Ευρωπαίο. Αντίθετα, τα άτομα που διακρίνονται από υψηλή προϋποθετικότητα είναι κυρίως εκείνα που αποδίδουν και χαμηλή σημαντικότητα στις αξίες για τον Ευρωπαίο.

4:9. ΕΞΕΤΑΖΟΝΤΑΣ ΤΗ ΣΧΕΣΗ ΠΡΟΫΠΟΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΠΟΔΟΣΗΣ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΙΣ ΑΞΙΕΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΤΡΕΙΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΔΙΑΣΤΑΣΕΩΝ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4:9.

Προϋποθετικότητα και απόδοση σημαντικότητας στις αξίες για τις τρεις κατηγορίες των κοινωνικών διαστάσεων

Από το παραγοντικό ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.9., που προέκυψε διαπιστώνουμε ότι θα μπορούσαμε να ονομάσουμε κατά αντίστοιχο τρόπο τους άξονες, με τη διαφορά ότι τώρα το πάνω τμήμα του διαγράμματος αντιστοιχεί σε υψηλή προϋποθετικότητα ενώ το κάτω τμήμα του διαγράμματος σε χαμηλή.

Και πάλι παρατηρείται ότι τα άτομα που αποδίδουν υψηλή σημαντικότητα στις αξίες για τον εαυτό και τον πλησίον, τείνουν να θεωρούν ότι οι αξίες αυτές είναι σημαντικές και για ένα Νιγηριανό, έναν Ευρωπαίο, την παράδοση των Ίμπο και την Ιδανική κοινωνία. Το αντίστροφο ισχύει σε ότι αφορά την απόδοση χαμηλής σημασίας στις αξίες.

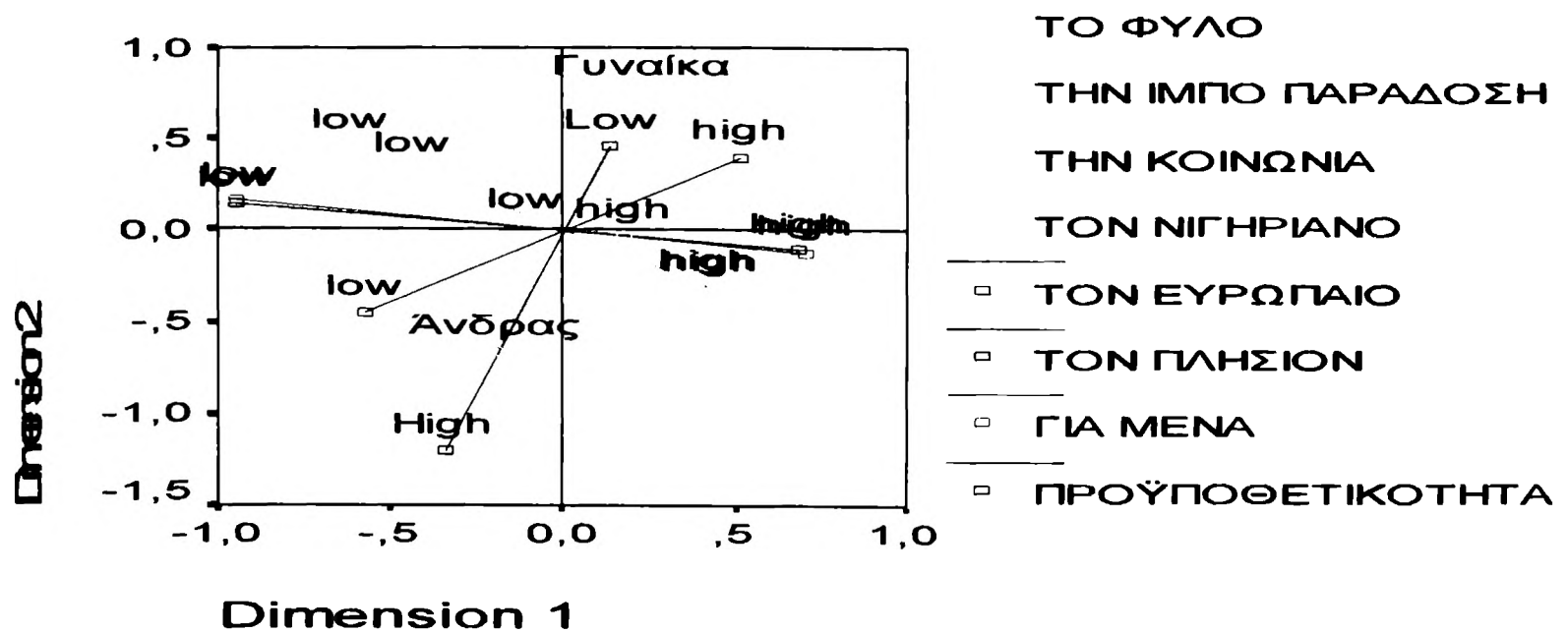
Η υψηλή προϋποθετικότητα γειτνιάζει με την απόδοση χαμηλής σημαντικότητας στις αξίες για έναν Ευρωπαίο και σε σχετικό βαθμό με την απόδοση χαμηλής σημαντικότητας για τον εαυτό, τον πλησίον και το Νιγηριανό. Συμπεραίνουμε επομένως ότι τα άτομα που διακρίνονται από υψηλή προϋποθετικότητα αποδίδουν χαμηλή σημασία στις αξίες κυρίως για έναν Ευρωπαίο και έπειτα για τον εαυτό, τον πλησίον και έναν Νιγηριανό.

Από την άλλη, η χαμηλή προϋποθετικότητα αντιστοιχεί σε απόδοση υψηλής σημασίας στις αξίες για έναν Ευρωπαίο πολίτη.

Τέλος, παρατηρούμε ότι τα άτομα που αποδίδουν μικρή σημασία στις αξίες για την ιδανική κοινωνία τείνουν να αποδίδουν μικρή σημασία και στις αξίες για την παράδοση των Ίμπο.

4:10. ΕΞΕΤΑΖΟΝΤΑΣ ΤΗ ΣΧΕΣΗ ΠΡΟΫΠΟΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑΣ, ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΚΑΤΗΓΟΡΙΩΝ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΔΙΑΣΤΑΣΕΩΝ & ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4:10.

Προϋποθετικότητα, οι τρεις κατηγορίες των κοινωνικών διαστάσεων & το φύλο

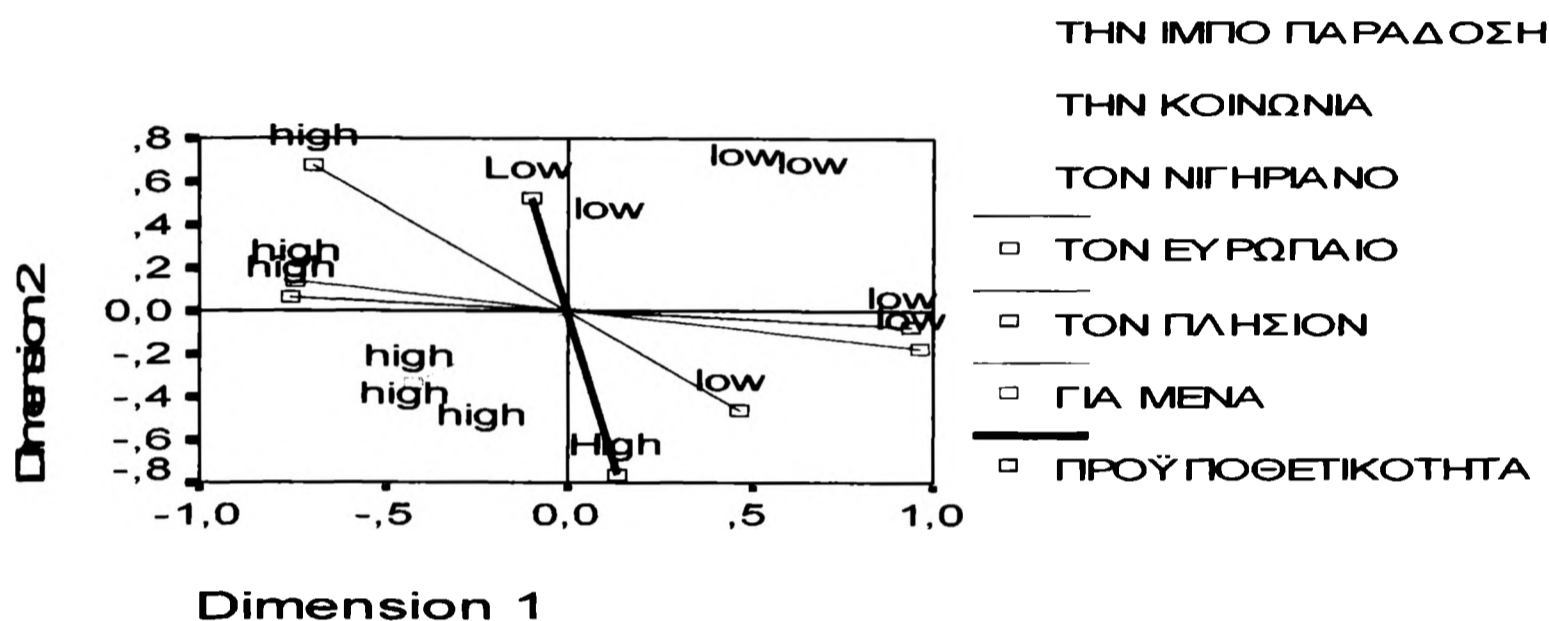
Στη συνέχεια, πραγματοποιήσαμε μία ανάλυση πολλαπλών αντιστοιχιών προσθέτοντας την κατηγορική μεταβλητή φύλο. Αξιοσημείωτο είναι ότι και πάλι οι απαντήσεις σχετικά με την αποδιδόμενη σημαντικότητα στις αξίες για τον εαυτό και τον πλησίον καθώς και οι απαντήσεις για την Ίμπο παράδοση και το Νιγηριανό, αντίστοιχα, σχεδόν ταυτίζονται.

Το πιο ενδιαφέρον εύρημα της συγκεκριμένης ανάλυσης αφορά τη μεταβλητή φύλο σε σχέση με τις υπόλοιπες μεταβλητές. Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι οι γυναίκες χαρακτηρίζονται από χαμηλή προϋποθετικότητα και τείνουν να αποδίδουν υψηλή σημαντικότητα στις αξίες για έναν Ευρωπαίο. Αντίθετα, οι άνδρες διακρίνονται από υψηλή προϋποθετικότητα και αποδίδουν χαμηλή σημασία στις αξίες για έναν Ευρωπαίο. Από το προαναφερθέν μπορούμε να συνάγουμε το συμπέρασμα ότι η υψηλή προϋποθετικότητα στους άνδρες λειτουργεί ως ένας μηχανισμός άμυνας ενάντια στην αλλαγή σε επίπεδο πεποιθήσεων. Διαφοροποιώντας τη συμπεριφορά τους ανάλογα με το πλαίσιο, δύνανται να διατηρήσουν αλώβητες τις πεποιθήσεις τους. Αντιθέτως,

οι γυναίκες με το να μην είναι πρόθυμες να διαφοροποιούν τη συμπεριφορά τους κατά περίπτωση οδηγούνται σε τροποποιήσεις σε επίπεδο πεπτοιθήσεων.

4:11. ΕΞΕΤΑΖΟΝΤΑΣ ΤΗ ΣΧΕΣΗ ΠΡΟΫΠΟΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΚΑΤΗΓΟΡΙΩΝ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΔΙΑΣΤΑΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΑ ΑΤΟΜΑ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΠΟΥ ΔΙΑΜΕΝΟΥΝ ΣΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ ΤΟΥΣ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4:11.

Προϋποθετικότητα και οι τρεις κατηγορίες κοινωνικών διαστάσεων για όσους διαμένουν στην πατρίδα

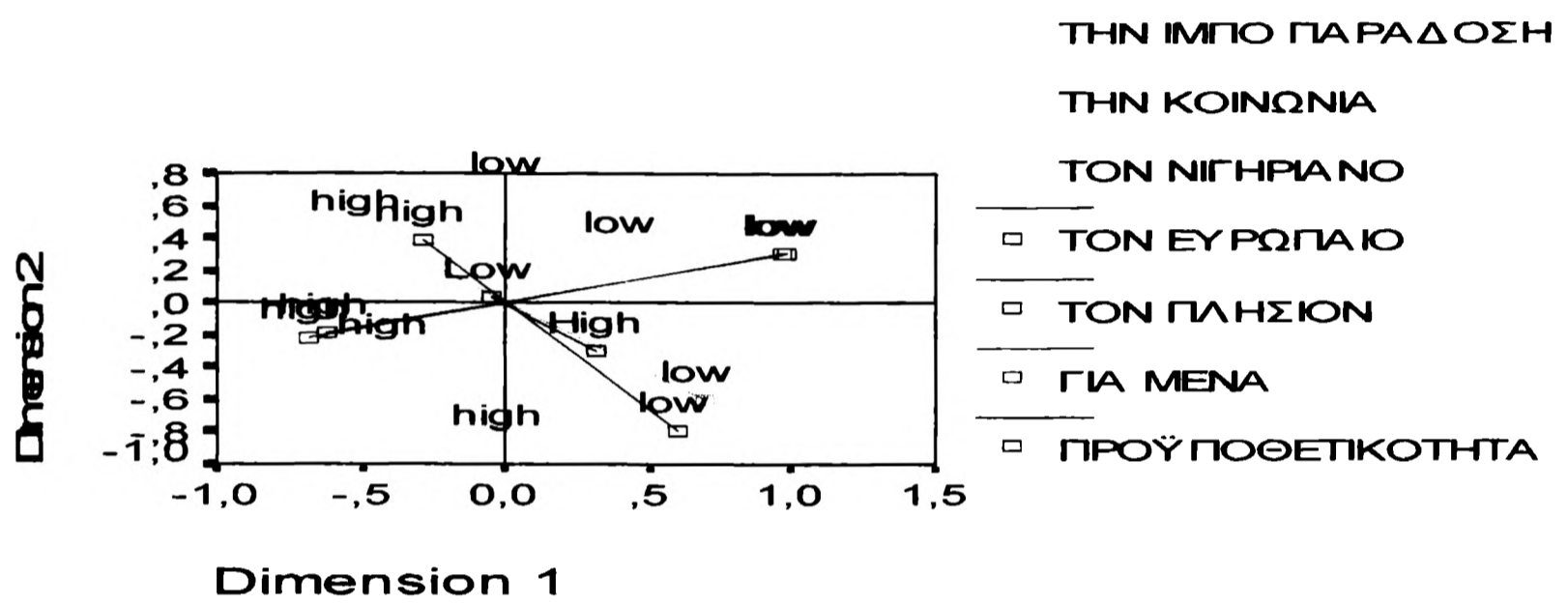
Εν συνεχεία, πραγματοποιήσαμε ανάλυση πολλαπλών αντιστοιχιών για τις μεταβλητές «προϋποθετικότητα» και «απόδοση σημαντικότητας στις αξίες» για τις τρεις κατηγορίες των κοινωνικών διαστάσεων, χωριστά για αυτούς που διαμένουν στην πατρίδα και εκείνους που διαμένουν στο εξωτερικό (μέσω της εντολής select cases του SPSS).

Από το παραγοντικό διάγραμμα προκύπτει ότι τα άτομα που διαμένουν στην πατρίδα και χαρακτηρίζονται από χαμηλή προϋποθετικότητα τείνουν να αποδίδουν υψηλή σημασία στις αξίες για έναν Ευρωπαίο πολίτη καθώς και για τον εαυτό και τον πλησίον. Αντίθετα, τα άτομα που διαμένουν στην

πατρίδα και χαρακτηρίζονται από υψηλή προϋποθετικότητα απαξιώνουν τις αντίστοιχες αξίες για τον εαυτό, τον πλησίον και τον Ευρωπαίο πολίτη.

4:12.ΕΞΕΤΑΖΟΝΤΑΣ ΤΗ ΣΧΕΣΗ ΠΡΟΫΠΟΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΚΑΤΗΓΟΡΙΩΝ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΔΙΑΣΤΑΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΑ ΑΤΟΜΑ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΠΟΥ ΔΙΑΜΕΝΟΥΝ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4:12

Προϋποθετικότητα και οι τρεις κατηγορίες των κοινωνικών διαστάσεων για όσους διαμένουν στο εξωτερικό

Τέλος, όπως φαίνεται από το ακόλουθο διάγραμμα, διαφορετική είναι η εικόνα για όσους διαμένουν στο εξωτερικό. Όσοι χαρακτηρίζονται από υψηλή προϋποθετικότητα φαίνεται να απαξιώνουν τις αξίες τόσο για τον Ευρωπαίο όσο και για το Νιγηριανό, δείχνοντας να απομακρύνονται και από τις δύο κουλτούρες. Ενώ όσοι διακρίνονται από χαμηλή προϋποθετικότητα αποδίδουν υψηλή σημασία στις αξίες τόσο για έναν Ευρωπαίο όσο και για έναν Νιγηριανό.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ ΤΩΝ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΩΝ ΑΝΑΛΥΣΕΩΝ

Η μελέτη μας εδώ προσφέρει μια νέα οπτική γωνία στο θέμα της πολιτισμικής διαφοράς: αποδεχόμενοι το γεγονός ότι ορισμένες συμπεριφορές διαφέρουν, εξετάζουμε το φαινόμενο της αλλαγής υπό το φως της προϋποθετικότητας. Πιο συγκεκριμένα, πιστεύουμε ότι οι μετανάστες εμφανίζουν διαφορετικές συμπεριφορές σε σχέση με τις κοινωνικές πρακτικές της χώρας καταγωγής τους, αλλά οι νοοτροπίες, αν και μπαίνουν σε μια διαδικασία αλλαγής, δεν μετασχηματίζονται με ανάλογους ρυθμούς. Αυτό σημαίνει ότι κάποιος μπορεί να «πράττει» ενώ δηλώνει ότι δεν «πιστεύει» σε αυτό που «πράττει», ο τρόπος δε αυτός συμπεριφοράς εισηγείται στα αποτελέσματα αναλύσεων που ακολουθούν παρακάτω.

Επίσης ο στόχος της μελέτης είναι να παρουσιαστεί και να καταγραφεί το πολιτισμικό σοκ που υφίστανται οι μετανάστες όταν εγκαταλείπουν ένα δεδομένο κοινωνικό περιβάλλον (της χώρας καταγωγής) για ένα άλλο άγνωστο (της χώρας υποδοχής). Τα προβλήματα που προκύπτουν είναι συνήθως καθημερινής φύσης και αφορούν τρόπους συμπεριφοράς που πολλές φορές είναι ασύμβατοι με την νοοτροπία της χώρας υποδοχής. Αναγκαστικά, οι μετανάστες εμβαπτίζονται σε ένα ξένο περιβάλλον όπου κάποιες συνήθειες συμπεριφοράς τους κρίνονται ως ανεπαρκείς ή ακατάλληλες και αναδύεται η πιεστική ανάγκη της αλλαγής... Θα ήταν όμως παράλογο να υιοθετήσουμε την άποψη ότι οι άνθρωποι αυτοί πρέπει να «ξεχάσουν» αυτά που ξέρουν ή, στην χειρότερη των περιπτώσεων, να «απαρνηθούν» την κουλτούρα τους για να υποδεχθούν την νέα κατάσταση σαν *taboula rasa*²²! Επίσης, ο στόχος της μελέτης είναι να μελετήσει λεπτομερώς τις διαφορετικές διαδικασίες περί την ομαλή και βαθμιαία κοινωνική ενσωμάτωση και προσαρμογή των μεταναστών.

²² Θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ακόμα και αλαζονικό!

Είναι γεγονός ότι η όλη μας έρευνα εστιάζεται όπως αναφέραμε επάνω, γύρω από την υπόθεση ότι **α] οι άνθρωποι διαφοροποιούνται μεταξύ τους κοινωνικά και β] όσο πιο πολλά χρόνια ζει κανείς στο εξωτερικό, τόσο πιο υψηλή προϋποθετικότητα θα έχει αναπτύξει (συγκρινόμενος με άτομα που ζουν στη χώρα τους)**. Και για το γεγονός ότι η θεωρία της προϋποθετικότητας [conditionality], αποδέχεται ως φυσικό το γεγονός της έλλειψης αντιστοιχίας μεταξύ του «πράττειν» και του «σκέπτεσθαι», δίνοντας κυρίαρχο ρόλο στις κοινωνικές καταστάσεις που περιβάλλουν είτε την πράξη είτε την σκέψη του ατόμου και το ωθούν, κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες, να υιοθετεί συμπεριφορές χωρίς να τις πιστεύει. Επίσης, φιλοδοξεί μέσω τεχνικών να διαγνώσει την ύπαρξη σεναρίων μετατροπής των ιδιαιτέρων αυτών συνθηκών σε μόνιμες σε μια συγκεκριμένη ομάδα-στόχο.

Στην έρευνα μας, προκειμένου να εξετάσουμε αυτή την υπόθεση, χωρίζουμε τα άτομα σε δυο κατηγορίες: **1) άτομα με υψηλή προϋποθετικότητα**, που έχουν την τάση να διαφοροποιούν τη συμπεριφορά τους ανάλογα με το αν συναναστρέφονται έναν αλλοδαπό ή έναν συμπατριώτη τους και **2) άτομα με χαμηλή προϋποθετικότητα**, που έχουν την τάση να έχουν τη μικρότερη διαφορά στη συμπεριφορά τους είτε προς τους αλλοδαπούς είτε προς τους συμπατριώτες τους.

Δείκτης προϋποθετικότητας (το βασικό ερώτημα) είναι εκείνο το ερώτημα (ή οι ερωτήσεις) που είναι ειδικά διαμορφωμένο με στόχο να εξεταστεί μια υπόθεση. Στην περίπτωση μας, τα ερωτήματα αυτά διαμορφώθηκαν με σκοπό να μας βοηθήσουν να εξετάσουμε τον προβληματισμό για τις πολιτισμικές και διαπολιτισμικές σχέσεις και προσαρμογές των υποκειμένων.²³ Επίσης, στο σημείο αυτό χρειάζεται να αναφέρουμε το γεγονός ότι όλο το βασικό ερώτημα είναι προσεκτικά διαμορφωμένο, έτσι

²³ Όπως προκύπτει, για να μπορέσουμε να ελέγξουμε την υπόθεσή μας, διαμορφώσαμε το ερώτημα νούμερο δέκα του ερωτηματολογίου μας με δέκα βασικές προτάσεις για τις οποίες ζητούσαμε από τα υποκείμενά μας να τις βαθμολογήσουν με μια κλίμακα όπου το ένα αντιπροσωπεύει το "ποτέ", το δύο, το "σπάνια", το τρία, το "μερικές φορές", το τέσσερα, το "συνήθως" και το πέντε, το "πάντα" (βλ. το ερωτηματολόγιο: no.10) η [ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1], δείχνοντας με την προτίμησή τους σε ποιο βαθμό μπορούν οι ίδιοι στην αλληλεπίδραση με τους άλλους, ζώντας στο εξωτερικό ή στην πατρίδα τους να κάνουν τις πράξεις που υποδηλώνει η κάθε ερώτηση είτε με τους ξένους, είτε με τους συμπατριώτες τους. Με άλλα λόγια, σε ποιο βαθμό συμφωνούν ότι μπορούν να συσχετιστούν και να αλληλεπιδράσουν με τους ξένους ή με τους συμπατριώτες τους.

ώστε να είναι προσιτό στα υποκείμενα και εύκολο να το απαντήσουν, χωρίς όμως να καταλάβουν ότι, απαντώντας τόσο εύκολα και ελεύθερα και κρίνοντας τους άλλους, δείχνουν το κρυμμένο πραγματικό τους εαυτό, ενώ συγχρόνως πιστεύουμε ότι από την ανάλυση των απαντήσεων αυτών θα αντληθούν αρκετές πληροφορίες, όχι μόνο για τον τρόπο διαβίωσής τους, αλλά και για τη σχέση και τη θέση τους στην κοινωνία όπου ζουν και εργάζονται. Προκειμένου να βρούμε τον δείκτη προϋποθετικότητας υποβάλουμε σε ανάλυση δέκα ειδικά διαμορφωμένες ερωτήσεις. Καθώς έχουμε δύο απαντήσεις για κάθε ερώτηση, όπου κάθε υποκείμενο απαντά σχετικά με το πώς θα έπραττε εκάστοτε εάν είχε να συναλλαχθεί με ένα Έλληνα ή με κάποιον συμπατριώτη του, αφαιρούμε την τιμή της μίας απάντησης από την άλλη, ώστε να δούμε κατά πόσο διαφοροποιείται κοινωνικά η συμπεριφορά των υποκειμένων. Οι τιμές που μας ενδιαφέρουν είναι οι απόλυτες τιμές (absolute values²⁴).

Πρώτα από όλα παίρνουμε αυτές τις δέκα νέες μεταβλητές και τις υποβάλουμε σε ανάλυση κατά συστάδες [clusters analysis]²⁵. Οι μετέπειτα μεταβλητές που προκύπτουν και οι οποίες στην ουσία είναι δυο κατηγορίες 1_n & 2_n (high & low) λέγονται κατηγορικές μεταβλητές. Η πρώτη κατηγορία αποτελείται από άτομα που έχουν υψηλές διαφορές, ενώ η δεύτερη κατηγορία από άτομα με χαμηλές διαφορές. Αυτό σημαίνει ότι αυτοί που έχουν υψηλή προϋποθετικότητα είναι όσοι ανήκουν στην πρώτη κατηγορία που όπως είδαμε έχουν δείξει υψηλές διαφοροποιήσεις.²⁶ Για να πραγματοποιήσουμε την περαιτέρω ανάλυση ως προς την προϋποθετικότητα, προσπαθήσαμε να υπολογίσουμε τις απαντήσεις των υποκειμένων επάνω στις κοινωνικές πρακτικές. Από τη στατιστική ανάλυση, προσπαθήσαμε πρώτον, να βρούμε

²⁴ Αν αφαιρούμε Α από τον Β, και το Β είναι μεγαλύτερο από το Α, τότε θα προκύψει αρνητική τιμή. Και εμείς δεν θέλουμε να έχουμε αρνητικές τιμές καθώς αυτό που μας ενδιαφέρει είναι να δούμε απλώς τη διαφορά.

²⁵ Ανάλυση κατά συστάδες [clusters analysis]: η ανάλυση αυτή πραγματοποιήθηκε με τη βοήθεια του προγράμματος SPSS, όπου καταχωρήσαμε π.χ. τις δέκα μεταβλητές και, βάσει του τρόπου με τον οποίο απάντησαν τα υποκείμενα, «ζητάμε» από το πρόγραμμα να μας φτιάξει μια ομάδα με δυο κατηγορίες και με όσο το δυνατό, πιο διαφοροποιημένους μέσους όρους [MO]. Το πρόγραμμα μέσω διαδοχικών επαναλήψεων [iteration] μας δείχνει ποιοι έχουν υψηλότερη ή χαμηλότερη βαθμολογία.

²⁶ Πρακτικά αυτό σημαίνει ότι π.χ. για το γάμο δίνουν 5 για τον Νιγηριανό και 1 για τον Έλληνα, με διαφορά 4, ενώ αυτοί με χαμηλές διαφοροποιήσεις [χαμηλή προϋποθετικότητα] απάντησαν σ' αυτό το ερώτημα (για τον Έλληνα & για τον Νιγηριανό) περίπου με ίσο βαθμό. Για αυτά τα άτομα η συμπεριφορά τους δεν διαφοροποιείται πολύ, είτε έχουν να κάνουν με έναν Έλληνα ή με Νιγηριανό.

το cells mean count standard deviations ή το μέσο όρο [ΜΟ] των σταθερών αποκλίσεων μεταξύ των απαντήσεων των υποκειμένων σχετικά με το πως αισθάνονται ή ενεργούν απέναντι σ' έναν αλλοδαπό ή σε κάποιο συμπατριώτη τους, είτε διαμένουν στη χώρα τους, είτε ζουν στο εξωτερικό. Στην συνέχεια, ομαδοποιήσαμε αυτές τις απαντήσεις τους ως χαμηλές ή υψηλές. Κατόπιν, συγκρίναμε τα αποτελέσματά μας σε σχέση με το φύλο, την ηλικιακή κατηγορία, τα έτη παραμονής στο εξωτερικό και τον τόπο διαμονής.²⁷

5.1. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ: ΤΑ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Τα δημογραφικά στοιχεία δείχνουν την κατανομή των ερωτηθέντων σύμφωνα με το φύλο, την ηλικία, τα μορφωτικά προσόντα (επίπεδα) και την οικογενειακή κατάσταση. Κατά την στατιστική μας ανάλυση, χρησιμοποιήσαμε συνολικά πεντακόσια δώδεκα άτομα, όπου το 53,1% ήταν άνδρες και το 46,9% γυναίκες (βλ. πίνακα 4:2.1). Όσον αφορά στην ηλικία τους, τους ομαδοποιήσαμε σε τέσσερις ομάδες. Η συχνότητα επί τοις εκατό για κάθε ηλικιακή κατηγορία είναι: α) η ομάδα ηλικίας μεταξύ 18 – 25 ετών, κατέχει το 14,8% του συνόλου, β) η ομάδα ηλικίας μεταξύ 26 – 35 ετών, κατέχει το 51,6% του συνόλου, γ) η ομάδα ηλικίας μεταξύ 36 – 45 ετών, κατέχει το 29,3% του συνόλου και τέλος, δ) η ομάδα ηλικίας από 46 και άνω, κατέχει το 4,3% του συνόλου (βλ. πίνακα 4:2.2). Από το σύνολο των 512 ατόμων που συμμετείχαν, 240 ζουν εκτός πατρίδας. Προκειμένου να μπορέσουμε να εξετάσουμε τα δείγματα αυτά, ομαδοποιήσαμε τους συμμετέχοντες βάσει των απαντήσεών τους στα κάτωθι ερωτήματα: α) βάσει του χρόνου παραμονής τους στο εξωτερικό, σε 4 ομάδες, τις εξής: μέχρι 1 χρόνο, 1 - 4, 5 - 10 και από 11 και άνω χρόνια. Στην πρώτη ομάδα ανήκε το 1,0% του συνόλου, στην δεύτερη, το 20,5%, στην τρίτη, το 19,7% και στην τέταρτη, το 5,7% (βλ. πίνακα 4:2.3) β) βάσει της πρόθεσής τους να επιστρέψουν στην πατρίδα, όπου το 42,4% των ερωτηθέντων απάντησαν ναι (βλ. πίνακα 4:2.4) γ) βάσει του διαστήματος εντός του οποίου θα επέστρεφαν στην πατρίδα τους, στις εξής ομάδες : στους επιστρέφοντες σ' ένα χρόνο, που κατέχει το 1,4% των

²⁷ Εδώ χρειάζεται να αναφέρουμε το γεγονός ότι, πραγματοποιήσαμε ελέγχους του (καινούριου) δείκτη προϋποθετικότητας με σχεδόν όλα τα ερωτήματά μας. Ωστόσο, αναφέραμε μόνον εκείνα τα αποτελέσματα που παρουσιάζουν στατιστικά σημαντικές διαφορές.

ερωτηθέντων, στους επιστρέφοντες σε πέντε χρόνια, που κατέχει το 30,5% και στους επιστρέφοντες σε περισσότερα από πέντε χρόνια, που κατέχει το 15,0% (βλ. πίνακα 4:2.5). Από το σύνολο των ερωτηθέντων όσον αφορά στο επάγγελμα, φαίνεται ότι το 12,7% ήταν δημόσιοι υπάλληλοι, το 33,4% επιχειρηματίες, το 3,5% έμποροι, το 20,5% φοιτητές, το 22,5% νοικοκυρές, ενώ το 7,4% ήταν ακαδημαϊκοί/ ιατροί (βλ. πίνακα 4:2.6). Τέλος, όσον αφορά στην οικογενειακή τους κατάσταση, το 45,9% ήταν άγαμοι, το 50,4% έγγαμοι, το 1,4% ξαναπαντρεμένοι, το 1,6% διαζευγμένοι, ενώ το 0,8% ήταν χήροι (βλ. πίνακα 4:2.7).

5.2. ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΚΕΝΤΡΙΚΩΝ ΤΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΣΠΟΡΩΝ

Κατά την ανάλυση των κεντρικών τάσεων και διασπορών, είδαμε ότι στην ερώτηση για τις διαπολιτισμικές σχέσεις και την προσαρμογή, οι περισσότεροι συμφώνησαν ότι στις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις, όπως «τη συνουσία με τους ξένους», χρειάζονται «περισσότερη προφύλαξη» [4,11] και ότι μπορούν πιο εύκολα «να πάρουν διαζύγιο από τους ξένους απ' ό,τι από τους συμπατριώτες» [4,07]. Επίσης, πολλοί φαίνεται να πιστεύουν ότι μπορούν να «συγκατοικήσουν για πολύ καιρό περισσότερο με τους ξένους» παρά με τους «συμπατριώτες τους» [3,11], κλπ. (βλ. πίνακα 4:3.6). Επίσης, οι περισσότεροι συμφωνούν με την ιδέα ότι «θα προέβαιναν σε σύναψη γάμου περισσότερο μέσω συνοικεσίου» παρά με οποιοδήποτε άλλο μέσο, [4,49]. Επίσης, πολλοί φαίνονται οπαδοί της «πολυγαμίας» [2,62] περισσότερο με τους συμπατριώτες τους παρά τους ξένους, κλπ (βλ. πίνακα 4:3.6).

Για να εξετάσουμε τις κεντρικές τάσεις και διασπορές της ιδέας των κοινωνικών πρακτικών, όπως αυτή ασκείται μέσα σε ένα πολύ-πολιτισμικό περιβάλλον, αναπτύξαμε μια ερώτηση που περιλαμβάνει τρία από τα τέσσερα επίπεδα ανάλυσης στην εξέταση των κοινωνικό-ψυχολογικών φαινομένων (Doise, 1982, 1986)²⁸.

²⁸ Στο σημείο αυτό, αναπτύξαμε μια ερώτηση που περιλαμβάνει τα τέσσερα επίπεδα ανάλυσης στην εξέταση των κοινωνικό-ψυχολογικών φαινομένων κατά τον Doise, (1982, 1986). Χρειάζεται να σημειώσουμε ότι στα ερωτηματολόγια παρατίθεται το ίδιο ερώτημα (no.11,12 &13) αλλά διαμορφωμένο σε τρία διαφορετικές διαστάσεις.

Κατά το πρώτο επίπεδο της πρώτης διάστασης [ενδο-ατομικό ή Για μένα], οι περισσότεροι θεωρούν ότι η αγάπη [9,45], η φιλοξενία [9,13], η αξιοπιστία [9,07], η υγεία [8,94], η φιλία [8,93] και η κοινωνική αποδοχή [8,84] είναι, κατά σειρά προτεραιότητας, οι πιο σπουδαίες αξίες (βλ. πίνακα 4:3.7). Επιπλέον για περισσότερη εξήγηση ως προς την πιθανότητα των υποκείμενων να αντιδρούν ή αλλιώς ανάλογα με την ηλικία, το φύλο, την κοινωνική θέση & τον τόπο διαμονής, πραγματοποιήσαμε μια περιγραφική επαγωγική στατιστική ανάλυση, βλ. επίσης, ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ 4, 5, 6 & 7. Επίσης κατά το δεύτερο επίπεδο της πρώτης διάστασης [δι-ατομική ή τον πλησίον μου], οι περισσότεροι θεωρούν ότι η αγάπη [9,07], η φιλοξενία [9,00], η αξιοπιστία [8,80], η κοινωνική αποδοχή [8,78], η φιλία [8,76], η ομορφιά [8,72], βαρύνουν ιδιαίτερα γι' αυτούς (βλ. πίνακα 4:3.7).

Κατά το πρώτο επίπεδο της δεύτερης διάστασης [δι-ομαδική], η [τον ευρωπαϊό-έλληνα] οι περισσότεροι θεωρούν ότι η υγεία [9,42], η προσωπική ασφάλεια [9,37], η ανεξαρτησία [9,34], η ισότητα των δύο φύλων [9,34],²⁹ η αυτοκαλλιέργεια (μόρφωση) [9,19] και η φιλοξενία [9,14], είναι κατά σειρά προτεραιότητας τα σπουδαιότερα (βλ. πίνακα 4:3.7). Επίσης κατά το δεύτερο επίπεδο της δεύτερης διάστασης (τον Νιγηριανό -Χαούσα), οι περισσότεροι θεωρούν ότι η έγγαμη ζωή [9,40], η τεκνοποιία [9,29], ο οικογενειακός θεσμός [9,28], η φιλοξενία [9,19], η θρησκευτικότητα [9,07], και η φιλανθρωπία [8,64] είναι τα πιο σημαντικά κατά σειρά προτεραιότητας (βλ. πίνακα 4:3.7).

Κατά το πρώτο επίπεδο της τρίτης διάστασης [ιδεολογική], η (την ιδανική κοινωνία) οι περισσότεροι θεωρούν ότι η αγάπη [9,22], η αξιοπιστία [9,12], η φιλία [9,09], η φιλοξενία [8,99], η φιλανθρωπία [8,76], και η αυτοκαλλιέργεια [μόρφωση] [8,69] είναι τα σημαντικότερα κατά σειρά προτεραιότητας (βλ. πίνακα 4:3.7). Τέλος, κατά το δεύτερο επίπεδο της τρίτης διάστασης (την

Επομένως, διαμορφώσαμε για την πρώτη διάσταση [ενδο ατομική - δι-ατομική] 35 επιλογές (θέματα), με δυο αντίθετα επίπεδα [για μένα/τον πλησίον μου], για την δεύτερη [δι-ομαδική] και την τρίτη [ιδεολογική] διάσταση επαναλάβαμε τις ίδιες επιλογές με μόνο διαφορά ότι στην δεύτερη και την τρίτη αντίστοιχα, διαφοροποιήσαμε τα επίπεδα. Έτσι, για τη δεύτερη διάσταση χρησιμοποιήσαμε τα επίπεδα [για τον ευρωπαϊό-Έλληνα/για τον Νιγηριανό-Χαούσα] ενώ στην τρίτη διάσταση χρησιμοποιήσαμε τα επίπεδα [την κοινωνία/την παράδοση των Ιμπο]. Και στις τρεις διαστάσεις καλέσαμε τα υποκείμενα να κρίνουν τα δυο αυτά αντίθετα επίπεδα με τις ίδιες 35 επιλογές (θέματα) και να τις βαθμολογήσουν όλες ανάλογα με την προτίμησή τους σε μία κλίμακα από το ένα έως το δέκα.

²⁹ Εδώ η ανεξαρτησία [9,34] και η ισότητα των δύο φύλων [9,34] έχουν τον ίδιο μέσο όρο.

Ιμπο παράδοση), οι περισσότεροι θεωρούν ότι η αγάπη [9.27], η φιλοξενία [9,24], η φιλία [9,21], η αξιοπιστία [9,18], ο οικογενειακός θεσμός [9,18]³⁰ και η τεκνοποιία [9,03] είναι κατά σειρά προτεραιότητας πιο σπουδαία (βλ. πίνακα 4:3.7).

5.3. ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗ ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Για μία βαθύτερη και λεπτότερη επεξεργασία και ανάλυση των συμπερασμάτων μας, προχωρήσαμε σε ανάλυση αποτελεσμάτων σύμφωνα με τη θεωρία της κοινωνικής προϋποθετικότητας [conditionality]. Προτού υποβάλουμε το δείγμα για έλεγχο της ύπαρξης ή μη προϋποθετικότητας, εξετάζουμε την υπόθεση σχετικά με την έκφραση της σεξουαλικής ελευθερίας, συγκρίνουμε τις δύο ομάδες³¹ ανάλογα με τον τόπο διαμονής και την ηλικία. Τα αποτελέσματα έδειχναν ότι, α) οι γυναίκες στην ηλικιακή κατηγορία 18-25, αισθάνονται πιο ελεύθερες να εκφράσουν τη σεξουαλική ελευθερία τους και περισσότερο εκείνες που ζουν στο εξωτερικό από αυτές που ζουν στη χώρα τους. Σε σύγκριση δε με τους άνδρες της ίδιας ηλικιακής κατηγορίας, οι γυναίκες την εκφράζουν πιο ελεύθερα. Όμως οι άνδρες εκφράζονται σεξουαλικά πιο ελεύθερα όταν κατοικούν στο εξωτερικό σε σχέση με τους συνομηλίκους τους που κατοικούν στη χώρα τους (βλ. ΓΡΑΦΗΜΑ 4:4.5), β] στις ηλικιακές κατηγορίες 26-55 και 36-45, όσον αφορά στις συγκεκριμένες ηλικίες, οι άνδρες αισθάνονται πιο ελεύθεροι στην έκφραση της σεξουαλικής ελευθερίας σε σχέση με τις γυναίκες είτε διαμένουν στο εξωτερικό, είτε στη χώρα τους. Οι γυναίκες αυτής της ηλικιακής κατηγορίας αισθάνονται πολύ λιγότερο ελεύθερες στην έκφραση της σεξουαλικής ελευθερίας τους (βλ. ΓΡΑΦΗΜΑ 4:4.5) γ] Όμως, στην ηλικιακή κατηγορία 46 και άνω, διαπιστώνεται μία δραματική αλλαγή. Οι γυναίκες σε αυτό το όριο ηλικίας, αισθάνονται απολύτως ελεύθερες στην σεξουαλική τους έκφραση όταν κατοικούν στο εξωτερικό σε σχέση με τις συνομήλικες τους που διαμένουν στη χώρα τους και σε σχέση με τους άνδρες της ίδιας ηλικίας που ζουν στο εξωτερικό. Όμως μεταξύ των ανδρών αυτής της ηλικιακής κατηγορίας που ζουν στη χώρα τους και στο εξωτερικό, φαίνεται να υπάρχει μία σταθερή

³⁰ Εδώ η αξιοπιστία [9,18] και ο οικογενειακός θεσμός [9,18] έχουν τον ίδιο μέσο όρο.

³¹ Μεταξύ των ατόμων που ζουν στη Νιγηρία και αυτών που ζουν στην Ελλάδα.

άποψη στην έκφραση της σεξουαλικής ελευθερίας τους, (βλ. ΓΡΑΦΗΜΑ 4.4.5). Επομένως, σε γενικές γραμμές, επί του συνόλου των απαντήσεων σχετικά με την σεξουαλική έκφραση των δύο ομάδων που διαμένουν στη χώρα τους ή στο εξωτερικό είναι ολοφάνερο ότι οι άνδρες είναι κατά γενική άποψη πιο άκαμπτοι στην άποψή τους είτε ζουν στη χώρα τους είτε στο εξωτερικό, ενώ στις γυναίκες παρατηρείται η προαναφερθείσα σημαντική διαφοροποίηση (βλ. ΓΡΑΦΗΜΑ 4:4.6).

Κατά τη διερεύνηση της κοινωνικής προϋποθετικότητας σε σχέση με το φύλο (ανάλυση κατά συστάδες) διαπιστώθηκε ότι οι άνδρες έχουν πιο υψηλή προϋποθετικότητα 78.7% από τις γυναίκες 21.3% [βλ. ΠΙΝΑΚΑ 4:5.2]. Επίσης, κατά τη διερεύνηση της κοινωνικής προϋποθετικότητας σε σχέση με τις ηλικιακές ομάδες ήταν σαφές ότι, κοινωνικά, η ηλικιακή ομάδα μεταξύ 26-35 ετών έχει την πιο υψηλή προϋποθετικότητα σε σύγκριση με τις υπόλοιπες ηλικιακές ομάδες, [βλ. ΠΙΝΑΚΑ4:5.3.]. Επίσης, κατά την διερεύνηση της κοινωνικής προϋποθετικότητας σε σχέση με τα χρόνια διαμονής στο εξωτερικό, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η ομάδα ατόμων που ζουν στο εξωτερικό από 5-10 χρόνια κοινωνικά έχουν την υψηλότερη προϋποθετικότητα σε σχέση με τις άλλες ομάδες (βλ. ΠΙΝΑΚΑ 4:5.4). Κατά τη διερεύνηση της κοινωνικής προϋποθετικότητας σε σχέση με την πρόθεση επιστροφής στην πατρίδα, προκύπτει ότι η ομάδα ατόμων που απάντησαν θετικά έχουν πιο υψηλή προϋποθετικότητα 87,9%, απ' ότι η ομάδα συμμετεχόντων που απάντησαν αρνητικά στη συγκεκριμένη ερώτηση (βλ. ΠΙΝΑΚΑ4:5.5). Επίσης, κατά τη διερεύνηση δε της κοινωνικής προϋποθετικότητας σε σχέση με την «τοποθεσία», προκύπτει ότι η ομάδα ατόμων που ζουν στην Ελλάδα χαρακτηρίζονται από πιο υψηλή προϋποθετικότητα 82,3% απ' ότι η ομάδα ατόμων που ζουν στην πατρίδα (βλ. ΠΙΝΑΚΑ 4:5.6).

Επίσης, από την εξέταση περί της ύπαρξης της κοινωνικής προϋποθετικότητας σε σχέση με των τριών κατηγοριών των κοινωνικών

διαστάσεων.³² Από τα αποτελέσματα διαπιστώνεται λοιπόν μία αντιστοιχία στον τρόπο που απαντούν οι συμμετέχοντες όσον αφορά στην ιδανική κοινωνία και την παράδοση των Ιμπο. Πρόκειται για ένα ιδεατό παράγοντα, σε αντίθεση με αυτών των πρώτων κοινωνικών παραγόντων που είναι μάλλον πραγματιστικοί,(βλ.επίσης ΠΙΚΑΚΑ 4.6). Αξιοσημείωτο είναι επίσης το γεγονός, όπως φαίνεται κι από το ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.6.2, όπου υπάρχει σχεδόν ταύτιση στον τρόπο που απαντούν τα υποκείμενα ως προς «τον εαυτό» και «τον πλησίον» τους.

Επίσης, από τα αποτελέσματα είναι γεγονός ότι στο ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.7.1, αποδίδεται τόσο μικρότερη σημαντικότητα στις αξίες όσο χαμηλότερης προϋποθετικότητας είναι το άτομο είτε διαμένει στην πατρίδα του είτε στο εξωτερικό. Η παρατηρηθείσα διαφορά αγγίζει τα όρια στατιστικής σημαντικότητας (sig. = 0.053, $p < 0.05$). Από την άλλη, τα άτομα που διαμένουν στην πατρίδα τους αποδίδουν πολύ μεγαλύτερη σημαντικότητα στις αξίες από εκείνα που διαμένουν στο εξωτερικό, είτε διακρίνονται από χαμηλή, είτε από υψηλή προϋποθετικότητα, σε στατιστικά σημαντικό βαθμό (sig. = 0.000). Αντιθέτως, η τάση των ατόμων που διακρίνονται από υψηλή προϋποθετικότητα να αποδίδουν μεγαλύτερη σημαντικότητα στις αξίες όταν ζουν στην πατρίδα τους παρά στο εξωτερικό (Ελλάδα) και αντίστροφα δεν είναι στατιστικά σημαντική (sig. = 0.303).

Επίσης, από τα αποτελέσματα είναι ολοφάνερο ότι, τα άτομα που χαρακτηρίζονται από υψηλή προϋποθετικότητα αποδίδουν μεγαλύτερη σημαντικότητα στις αξίες, είτε διαμένουν στην πατρίδα τους, είτε στο εξωτερικό σε στατιστικά σημαντικό βαθμό (sig. = 0.003). εδώ όμως Παρατηρείται κάποια διαφορά στην αποδιδόμενη σημαντικότητα στις αξίες για

³² Κατατάξαμε τις τριάντα πέντε τιμές(βλ. πίνακα 4:6) μέσα στις τρεις κοινωνικές διαστάσεις που επιδεικνύουν πώς οι συμμετέχοντες ταξινομήσαν αυτές τις τιμές. Στην συνέχεια, πραγματοποιήσαμε μια ανάλυση διακύμανσης (ANOVA), που ακολουθήθηκε από μια ανάλυση αξιοπιστίας [reliability analysis-ΑΛΦΑ κλίμακας], που παρουσιάζεται στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ (8), με τελικό προϊόν το ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ (4:6.2), όπου προέκυψαν δύο παράγοντες, οι οποίοι ερμηνεύουν το 64,68% της συνολικής διακύμανσης. Ο πρώτος παράγοντας απαρτίζεται από τις διαστάσεις «εαυτός» και «πλησίον» ή ατομικοί παράγοντες (βλ.επίσης ΠΙΝΑΚΑ 4.6) και συνίσταται στον τρόπο που βιώνουν οι συμμετέχοντες την δική τους κουλτούρα και την κουλτούρα του τόπου υποδοχής. Ο δεύτερος παράγοντας αποτελείται από τις διαστάσεις «ευρωπαίος» και «Νιγηριανός», «Ιδανική κοινωνία» και «παράδοση των Ιμπο» (κοινωνικοί παράγοντες) (βλ.επίσης ΠΙΚΑΚΑ 4.6).

τα άτομα που διαμένουν στο εξωτερικό ανάλογα με το αν διακρίνονται από υψηλή ή χαμηλή προϋποθετικότητα ωστόσο, δεν είναι στατιστικά σημαντική (sig. = 0.118). Μη στατιστικά σημαντική είναι και η κύρια επίδραση του τόπου διαμονής στην αποδιδόμενη σημαντικότητα στις αξίες (sig. = 0.341), βλ. ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.7.2.

Επίσης, από τα αποτελέσματα στο παραγοντικό ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.8, είναι ολοφάνερο ότι, τα άτομα που αποδίδουν υψηλή σημαντικότητα στις αξίες για «τον εαυτό», αποδίδουν εξίσου υψηλή σημαντικότητα στις αξίες αυτές για «τον πλησίον» και αντίστροφα, τα άτομα που αποδίδουν χαμηλή σημαντικότητα στις αξίες για «τον εαυτό», θεωρούν ότι αυτές οι αξίες θα είναι μικρής σημασίας για «τον πλησίον» επίσης³³. Αξίζει να σημειώσουμε άλλωστε ότι με παρόμοιο τρόπο απαντούν τα άτομα και ως προς τις υπόλοιπες κατηγορίες των κοινωνικών διαστάσεων. Έτσι, η απόδοση υψηλής σημαντικότητας στις αξίες για τον εαυτό και τον πλησίον γειτνιάζει με την απόδοση υψηλής σημαντικότητας στις αξίες για τον Ευρωπαίο και το Νιγηριανό. Ενώ, από την άλλη, η απόδοση χαμηλής σημασίας στις αξίες για τον εαυτό και τον πλησίον γειτνιάζει με την απόδοση χαμηλής σημασίας για τον Ευρωπαίο και το Νιγηριανό. Επομένως αυτό το αποτέλεσμα δείχνει το γεγονός ότι, τα άτομα που διακρίνονται από χαμηλή προϋποθετικότητα τείνουν να αποδίδουν υψηλή σημαντικότητα στις αξίες τόσο για «τον εαυτό» και «τον πλησίον» όσο και για «τον Ευρωπαίο». Αντίθετα, τα άτομα που διακρίνονται από υψηλή προϋποθετικότητα είναι κυρίως εκείνα που αποδίδουν και χαμηλή σημαντικότητα στις αξίες για «τον Ευρωπαίο». Αλλιώς από τα αποτελέσματα συμπεραίνουμε ότι τα άτομα που διακρίνονται από

³³ Εδώ χρειάζεται να αναφέρουμε το γεγονός ότι στο παραγοντικό ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.8, έχουμε μία απεικόνιση του νέφους των απαντήσεων οι οποίες αναφέρονται στην προϋποθετικότητα και την απόδοση σημαντικότητας στις αξίες για τις δύο πρώτες κατηγορίες των κοινωνικών διαστάσεων (για τον εαυτό, τον πλησίον, τον Ευρωπαίο και το Νιγηριανό). Καταρχάς παρατηρούμε ότι ο κάθετος άξονας θα μπορούσε να ταυτιστεί με την προϋποθετικότητα. Έτσι, ονομάζουμε τον κάθετο άξονα «προϋποθετικότητα» και θεωρούμε ότι το πάνω τμήμα του διαγράμματος αντιστοιχεί σε χαμηλή προϋποθετικότητα και το κατώτερο τμήμα του διαγράμματος, σε υψηλή προϋποθετικότητα. Αντίστοιχα, ο οριζόντιος άξονας παρατηρούμε ότι θα μπορούσε να ταυτιστεί με τις μεταβλητές «απόδοση σπουδαιότητας στις αξίες για τον εαυτό» και «για τον πλησίον», έτσι ονομάζουμε τον οριζόντιο άξονα «ατομισμός» και θεωρούμε ότι το δεξί τμήμα του διαγράμματος αντιστοιχεί σε απόδοση μεγάλης σημαντικότητας στις αξίες για τον εαυτό και τον πλησίον (2=high) και το αριστερό τμήμα αντιστοιχεί σε απόδοση μικρής σημαντικότητας στις αξίες για τον εαυτό και τον πλησίον (1=low). Καθώς, οι μεταβλητές απόδοσης σημαντικότητας στις αξίες για «τον εαυτό» και «τον πλησίον» προβάλλονται παράλληλα πάνω στο παραγοντικό διάγραμμα και σχεδόν ταυτίζονται.

υψηλή προϋποθετικότητα αποδίδουν χαμηλή σημασία στις αξίες κυρίως για έναν «Ευρωπαίο» και έπειτα για «τον εαυτό», «τον πλησίον» και έναν «Νιγηριανό». Ενώ, η χαμηλή προϋποθετικότητα αντιστοιχεί σε απόδοση υψηλής σημασίας στις αξίες για έναν Ευρωπαίο πολίτη. Επίσης, τα άτομα που αποδίδουν μικρή σημασία στις αξίες για την «ιδανική κοινωνία» τείνουν να αποδίδουν μικρή σημασία και στις αξίες για την «παράδοση των Ίμπο». Επίσης, το πιο ενδιαφέρον εύρημα της ανάλυσης³⁴ αφορά τη μεταβλητή φύλο σε σχέση με τις υπόλοιπες μεταβλητές, βλ. ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4:10., όπου π.χ., τα αποτελέσματα έδειχναν ότι, οι γυναίκες χαρακτηρίζονται από χαμηλή προϋποθετικότητα και τείνουν να αποδίδουν υψηλή σημαντικότητα στις αξίες για έναν Ευρωπαίο. Αντίθετα, οι άνδρες διακρίνονται από υψηλή προϋποθετικότητα και αποδίδουν χαμηλή σημασία στις αξίες για έναν Ευρωπαίο. Από το προαναφερθέν μπορούμε να συνάγουμε το συμπέρασμα ότι η υψηλή προϋποθετικότητα στους άνδρες λειτουργεί ως ένας μηχανισμός άμυνας ενάντια στην αλλαγή σε επίπεδο πεπιοθήσεων. Διαφοροποιώντας τη συμπεριφορά τους ανάλογα με το πλαίσιο, δύνανται να διατηρήσουν αλώβητες τις πεπιοθήσεις τους. Αντιθέτως, οι γυναίκες με το να μην είναι πρόθυμες να διαφοροποιούν τη συμπεριφορά τους κατά περίπτωση οδηγούνται σε τροποποιήσεις σε επίπεδο πεπιοθήσεων.

Επίσης, τα αποτελέσματα έδειχναν ότι, τα άτομα που διαμένουν στην πατρίδα και χαρακτηρίζονται από χαμηλή προϋποθετικότητα τείνουν να αποδίδουν υψηλή σημασία στις αξίες για έναν Ευρωπαίο πολίτη, καθώς και για «τον εαυτό» και «τον πλησίον». Αντίθετα, τα άτομα που διαμένουν στην πατρίδα και χαρακτηρίζονται από υψηλή προϋποθετικότητα απαξιώνουν τις αντίστοιχες αξίες για τον εαυτό, τον πλησίον και τον Ευρωπαίο πολίτη, (ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4:11). Αλλά διαφορετική είναι η εικόνα για όσους διαμένουν στο εξωτερικό. Όσοι χαρακτηρίζονται από υψηλή προϋποθετικότητα φαίνεται να απαξιώνουν τις αξίες τόσο για τον Ευρωπαίο όσο και για το Νιγηριανό, δείχνοντας να απομακρύνονται και από τις δύο κουλτούρες. Ενώ όσοι

³⁴ κατά την ανάλυση πολλαπλών αντιστοιχιών όπου προσθέσαμε την κατηγορική μεταβλητή φύλο. Αξιοσημείωτο είναι ότι και πάλι οι απαντήσεις σχετικά με την αποδιδόμενη σημαντικότητα στις αξίες για «τον εαυτό» και «τον πλησίον» καθώς και οι απαντήσεις για την «Ίμπο παράδοση» και «το Νιγηριανό», αντίστοιχα, σχεδόν ταυτίζονται. Το πιο ενδιαφέρον εύρημα της συγκεκριμένης ανάλυσης αφορά τη μεταβλητή φύλο σε σχέση με τις υπόλοιπες μεταβλητές.

διακρίνονται από χαμηλή προϋποθετικότητα αποδίδουν υψηλή σημασία στις αξίες τόσο για έναν Ευρωπαίο όσο και για έναν Νιγηριανό, (ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4:12).

Τελειώνοντας την παρουσίαση των στατιστικών μας αποτελεσμάτων θα λέγαμε ότι, οι εμπειρικές μελέτες γενικά υποφέρουν από χρονική υστέρηση. Δηλαδή, μπορεί να περάσουν χρόνια από την συλλογή του υλικού των πληροφοριών, την ανάλυση και την συγγραφή του. Έτσι, οποιαδήποτε ανάλυση στοιχείων αν ξανά κοιτάζει προς τα πίσω, διακινδυνεύει να βγάλει συμπεράσματα που έχουν εκτοπιστεί από αλλαγές που στο μεταξύ συνέβησαν. Με βάση τα συμπεράσματα αυτής της μελέτης μπορεί κανείς να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η δημόσια αντίληψη για τη κοινωνική ψυχολογία των μεταναστών και την πολιτισμική /κοινωνική ενσωμάτωση τους γενικά είναι φτωχή. Αυτή η αντίληψη δεν επηρεάζεται από το φύλο κανενός ατόμου αλλά μπορεί να επηρεαστεί από το αποκτηθέν επίπεδο εκπαίδευσης της κοινωνίας (του κόσμου) και μέθοδος αποδοχής (κοινωνικοποίηση) των μεταναστών.

6. ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΕΣ, ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΜΙΑΣ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΈΡΕΥΝΑΣ

Εδώ, το θέμα μας είναι παρά πολύ επίκαιρο. Δεν εξετάζουμε κάτι που έχει συμβεί κατά καιρός, ούτε προήλθαμε από κάπου να ερευνήσουμε αυτήν την ομάδα. Οι ερωτήσεις που χρησιμοποιούσαμε σε αυτήν την έρευνα διαμορφώθηκαν από την καθημερινή μας ζωή εδώ στην Ελλάδα, δεν είναι κάτι που φανταστήκαμε από το μυαλό μας αλλά από την ζωή όπως την ζούμε εδώ. Η έρευνα μας είναι μια μοναδική για το γεγονός ότι γίνεται από έναν μετανάστη που ζει μεταξύ της ίδιας ομάδας που εξέτασε. Δεν είναι μια έρευνα από τον Ευρωπαίο για τον τρόπο με τον οποίο οι Ευρωπαίοι βλέπουν τους μετανάστες αλλά από έναν μετανάστη στον τρόπο με τον οποίο οι συμπατριώτες του διαβιώνουν, ερμηνεύουν και συγκρίνουν τον πολιτισμό της χώρας όπου βρέθηκαν (χώρα υποδοχής) με τον πολιτισμό τους. Κατά ένα μεγάλο μέρος της έρευνας αυτής πραγματοποιήθηκε εδώ στην Ελλάδα, ενώ το υπόλοιπο στην Νιγηρία.

Κατά την έρευνα μας εδώ, δεν αναφέρουμε την «γρίνια» των ανθρώπων αυτών, δηλαδή δεν μας αγαπάνε δεν μας καλομεταχειρίζονται κ.λπ. εδώ, αναφέρουμε πολύ περισσότερο σε μια ψυχολογική θεωρία. Το κατάλληλο δείγμα για να δω αυτό είναι αυτό (οι Νιγηριανοί) όπου βλέπουμε πράγματι να εμφανίζεται παρά πολύ προϋποθετικότητα, αυτή προϋποθετικότητα ενεργεί κυρίως αμυντικά.³⁵ Εδώ βλέπουμε ότι αυτοί που έχουν μεγαλύτερη προϋποθετικότητα, τρέφουν μεγαλύτερη εκτίμηση για την χώρα υποδοχής, άρα είναι περισσότερο διατεθειμένοι να αλλάξουν. Π.χ., οι γυναίκες φαίνονται να είναι περισσότερο «προσαρμόσιμες»³⁶ στις επιταγές του περιβάλλοντός τους. Και σε άλλες διαπολιτισμικές συγκριτικές έρευνες, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι ισπανόφωνες γυναίκες μετανάστριες, καθώς και οι γυναίκες μετανάστριες με ανατολικές κουλτούρες, στην κοινωνία των ΗΠΑ, αφομοιώνονται πολιτισμικά πολύ γρηγορότερα από τους άνδρες συμπατριώτες τους. Βλ.επίσης: Chia, R.C. et al (1985, σ.126), Espin, O. (1987, σ.489-503), Salgado, de Snyder V.N. (1987, σ.475).

Μια σειρά από περιπλοκές μπορεί να επηρέασαν κατά κάποιο βαθμό, την γενίκευση των αποτελεσμάτων που επιτεύχθηκαν σ'αυτήν την μελέτη, π.χ., Ένα από τα σκληρά ζητήματα σε αυτήν την έρευνα ήταν το γλωσσικό ζήτημα. Για το γεγονός ότι η μεγαλύτερη μέρος της βιβλιογραφίας μας ήταν στα αγγλικά και άλλες ξένες γλώσσες είχαμε πολύ πρόβλημα για να βρούμε έναν κατάλληλο τρόπο να μεταφράσουμε την εργασία μας στα ελληνικά. Ελπίζουμε ότι οι ελληνικοί αναγνώστες μας θα μπορούσαν να δείξουν λίγη κατανόηση σε αυτό το πρόβλημα.

Κατά αρχήν, ήταν πάρα πολύ δύσκολο για μας να καθορίζουμε την ομάδα που χρησιμοποιείται στην έρευνα αυτή. Ακόμα και όταν κάναμε τελικά την επιλογή μας που είναι άνδρες και γυναίκες από την ηλικία 18, είχαμε ένα άλλο πρόβλημα στην ανασυγκρότηση τους σύμφωνα με το φύλο τους. Στην αρχή, πολλοί απέφυγαν τη συνέντευξη επειδή ήταν καχύποπτες και δύσπιστες ως

³⁵ Εκτός από τον αμυντικό μηχανισμό της προϋποθετικότητας, έχουμε επίσης τον επιθετικό μηχανισμό, και ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτού είναι η αγανάκτηση και εξέγερση των αποκλεισμένων στη Γαλλία.

³⁶ πιο ευέλικτες στην συμπεριφορά τους

προς την παρουσία μας. Και εξαιτίας της μεγάλης απόστασης από την Ελλάδα στην Νιγηρία, ο ερευνητής δεν μπορούσε να ταξιδέψει όσο συχνά έπρεπε στην διάρκεια της διαδικασίας συλλογής υλικού και ερωτηματολογίων για την έρευνα. Το αποτέλεσμα είναι ότι μερικά από τα ερωτηματολόγια που χορηγήθηκαν, συλλέχθηκαν και παραδόθηκαν σε μια μεταγενέστερη ημερομηνία, και έτσι καθυστέρησε η ανάλυση των στοιχείων και η ερευνητική εργασία συνολικά. Πέρα από αυτούς τους περιορισμούς, οι μέθοδοι της συλλογής πληροφοριών και ανάλυσης, και το υψηλό ποσοστό ανταπόκρισης στο ερωτηματολόγιο που δόθηκε, απέδειξε την ύπαρξη της εμπιστοσύνης για να επιτευχθεί η εξωτερική αναγνώριση και αποδοχή. Ο χρόνος και ο προϋπολογισμός δεν μας επέτρεψαν για ένα μεγάλο δείγμα. Δεν μπορούσαμε να επεκτείνουμε την έρευνά μας όπως υποτίθεται λόγω της ανεπαρκούς χρηματοδότησης. Το βρίσκουμε παρά πολύ δύσκολο να βρούμε τις οργανώσεις στην Ελλάδα ή τα άτομα που θα μπορούσαν να μας βοηθήσουν οικονομικά, ως αποτέλεσμα να περιοριστεί τα ερευνητικά μας όρια. Οικονομικά, οτιδήποτε έγινε εδώ είναι στις προσωπικές βάσεις. Και για το γεγονός ότι ο ερευνητής είναι αλλοδαπός σε μια ξένη χώρα, ο χρόνος και το χρονικό όριο ήταν όλος ενάντια του σε πολλές φάσεις.

Έχοντας υπόψη τα ευρήματα και τα συμπεράσματα της μελέτης, θα επεκτείνουμε τις σκέψεις μας για τις προοπτικές μιας μελλοντικής έρευνας που θα δώσει προέκταση σε αυτές τις διαπιστώσεις μας, βέβαια, η παρούσα έρευνα είναι μια πιλοτική και αφορά μόνον την Νιγηριανή κοινότητα, όμως, η αποκτηθείσα τεχνογνωσία θα μας επιτρέψει να επεκταθούμε και σε άλλες κοινότητες ελπίζοντας έτσι σε μια καλύτερη αντίληψη του συνολικού φαινομένου όπως επίσης και στην κατάρτιση κατάλληλων στρατηγικών αντιμετώπισης του.

Είναι γεγονός ότι οι πολιτισμικές ιδιορρυθμίες και εκτιμήσεις (Cultural peculiarities and considerations) είναι από τους σημαντικότερους παράγοντες που πρέπει να λαμβάνονται υπ' όψιν για τον σχεδιασμό μιας πετυχημένης, αποτελεσματικής συμβουλευτικής ψυχοθεραπείας μεταναστών, ειδικά ατόμων από μη-δυτικούς πολιτισμούς), Marsella (1993, σ.63, 200-208), Nicassio et

al. (1986, σ.173, 541-544), Nwadiora et al. (1996, σ.31), Wendy L.W. (2000, σ.431). Επίσης, για μια έρευνα αυτού του τύπου με το πολυπολιτισμικό υπόβαθρο θα είναι μια πίστωση για τον ερευνητή για να προέλθει από την ίδια ομάδα που θέλει να μελετήσει. Αυτό θα τον βοηθήσει να μη αναπαράγει στην έρευνα το στερεότυπο που ήδη έχει για την ομάδα που μελετάει, Nicassio et al. (1986, σ.173, 541-544), Nwadiora et al. (1996, σ.31). Επίσης, για το καλό του συνόλου της κοινωνίας και των ενδιαφερομένων ατόμων, θα ήταν συνετό οποιοσδήποτε ψυχολόγος, οικογενειακός/ή σύμβουλος ή οικογενειακός/ή θεραπευτής/τρια κ.λ.π θέλει να ασχοληθεί με παρόμοιες πολιτισμικές ιδιορρυθμίες, που επιβάλλονται από τους πολιτισμικούς κανόνες και την θρησκευτική πίστη, πρέπει να προσέχει πάρα πολύ, επειδή τέτοια κοινωνικά θέματα χρειάζονται συνήθως ειδική αντιμετώπιση από έμπειρους επαγγελματίες, εξοικειωμένους με τις πολιτισμικές ιδιορρυθμίες των κανόνων, αξιών και των κοινωνικών ρόλων και ακόμα, τις προσδοκίες των πελατών τους, Backer D. (1980,σ.6,31).

ΑΠΟΜΑΧΕΥΣΗ

ΤΕΤΑΡΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΑΘΡΟΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ - ένα κοινωνικό φαινόμενο

Το μεγαλύτερο ίσως θέμα που απασχολεί πολλούς κοινωνικούς φορείς στην σύγχρονη Ελλάδα είναι η αθρόα οικονομική μετανάστευση των τελευταίων ετών και η αντιμετώπιση της ως κοινωνικό φαινόμενο με ευρύτατες και δαιδαλώδεις προεκτάσεις. Αν και πολλές μελέτες έχουν ήδη πραγματοποιηθεί, αφορούν κυρίως είτε νομικά/οικονομικά θέματα (εισόδου-εξόδου, εγκατάστασης, εργασίας, αποδοχών, νομιμότητα κτλ.), είτε έρευνες γνώμης (ποια είναι η γνώμη σας για τους ...). Χωρίς να υποτιμούμε την ευρηματική αξία αυτών των μελετών θεωρούμε ότι δεν θίγουν ένα βασικό τομέα της μεταναστευτικής πολιτικής: την διαπολιτισμική τήξη και τις δυσκολίες που παρουσιάζει καθημερινά στο επίπεδο της επικοινωνίας και συναλλαγής. Θα μπορούσε να αναρωτηθεί κανείς τι γίνεται σε καθημερινή βάση, όταν π.χ., νοοτροπίες ανθρώπων ή καταστάσεις, που εκλαμβάνονται ως «ιδιαίτερες», ξαφνικά γίνονται μόνιμες; Όταν, δηλαδή, ο οικονομικός μετανάστης παραμένει σε μια ξένη χώρα για 2, 3, 4... 20 χρόνια; Μέχρι ποιο σημείο μπορεί να διαφυλάττει στο απυρόβλητο τον τρόπο σκέψης του και ταυτόχρονα να μαθαίνει έναν άλλον προκειμένου να αντιμετωπίσει την καθημερινότητά του; Παράλληλα, εάν δεν μεταβαίνει συχνά στη χώρα καταγωγής του, η οποία και αυτή εξελίσσεται πολλές φορές καταιγιστικά, πόσο πιθανό είναι να αισθανθεί ότι η νοοτροπία της χώρας που άφησε δεν είναι ίδια με εκείνη της χώρας που βρίσκει κατά την επιστροφή του μετά από 15 χρόνια; Τέτοια φαινόμενα οδηγούν απλά στην σκέψη ότι ο μετανάστης είναι πλέον «ξένος» και στις δύο πατρίδες του. Η εργασία αυτή ασχολείται με τα γεγονότα της καθημερινής ζωής των ανθρώπων στη δυναμικότητά τους. Η εργασία αυτή θα μπορούσε να καταχωρηθεί στον τομέα της εφαρμοσμένης επιστήμης, αλλά ανήκει κατά κανόνα στο κλάδο της διαπολιτιστικής κοινωνικής ψυχολογίας.¹

¹ Η διαπολιτιστική κοινωνική ψυχολογία ορίζεται ως ο κλάδος εκείνος που μελετά την επίδραση του οικολογικού και πολιτιστικού πλαισίου στην ανθρώπινη συμπεριφορά. Δηλαδή, ενδιαφέρεται στο πλαίσιο των οικολογικών και πολιτισμικών ασυναρτησιών, για την εύρεση των οικουμενικών πλευρών ή των διαφορών που εκδηλώνονται στην ανθρώπινη συμπεριφορά. Με άλλα λόγια, προσπαθεί να μελετήσει την επίδραση της ανεξάρτητης μεταβλητής «πολιτισμικό πλαίσιο» πάνω στην εξαρτημένη μεταβλητή «ανθρώπινη συμπεριφορά», (Παπαστάμου, Σ., et al., 2001, σ.316.).

Η μελέτη μας εδώ προσφέρει μια νέα οπτική γωνία στο θέμα της πολιτισμικής διαφοράς: αποδεχόμενοι το γεγονός ότι ορισμένες συμπεριφορές διαφέρουν, εξετάζουμε το φαινόμενο της αλλαγής υπό το φως της προϋποθετικότητας. Πιο συγκεκριμένα, πιστεύουμε ότι οι μετανάστες εμφανίζουν διαφορετικές συμπεριφορές σε σχέση με τις κοινωνικές πρακτικές της χώρας καταγωγής τους, αλλά οι νοοτροπίες, αν και μπαίνουν σε μια διαδικασία αλλαγής, δεν μετασχηματίζονται με ανάλογους ρυθμούς. Αυτό σημαίνει ότι κάποιος μπορεί να «πράττει» ενώ δηλώνει ότι δεν «πιστεύει» σε αυτό που «πράττει».

Επίσης ο στόχος της μελέτης είναι να παρουσιαστεί και να καταγραφεί το πολιτισμικό σοκ² που υφίστανται οι μετανάστες όταν εγκαταλείπουν ένα δεδομένο κοινωνικό περιβάλλον (της χώρας καταγωγής) για ένα άλλο άγνωστο (της χώρας υποδοχής). Τα προβλήματα που προκύπτουν είναι συνήθως καθημερινής φύσης και αφορούν τρόπους συμπεριφοράς που πολλές φορές είναι ασύμβατοι με την νοοτροπία της χώρας υποδοχής. Αναγκαστικά, οι μετανάστες εμβαπτίζονται σε ένα ξένο περιβάλλον, όπου

² Πολιτισμικός κλονισμός (cultural shock) Ticho (1971, σ. 313) εμφανίζεται πρώτον ως ένα κοινωνικό φαινόμενο στην κοινωνία, όταν δύο κουλτούρες βρίσκονται σε μια κατάσταση αντιπαράθεσης, δίνοντας την εντύπωση ότι δεν υπάρχουν σημεία συνάντησης μεταξύ τους, δεύτερον, στην επικοινωνία ανθρώπων, όπου η έκβαση είναι μόνο σύγκρουση, παρερμηνεία και παρεξήγηση μεταξύ ατόμων. Αν τούτη η σύγκρουση (ή ένταση) συνεχίζει για μεγάλο χρονικό διάστημα μπορεί σταδιακά να μειώσει την αίσθηση του ατόμου ότι είναι φορέας συγκεκριμένης κουλτούρας (το άτομο σε τούτη την κατάσταση μοιραία φαίνεται να βρίσκεται αμφιταλαντευόμενο) και η κατάσταση αυτή μπορεί να ενθαρρύνει την αίσθηση της αποξένωσης (alienation), αλλά και της περιθωριοποίησης, Park, (1928, σ.881) Becker, H.S.(1973), Cullen, F.T.,(1989), Clinard, M.B., Meier, R.F.(1979), Dinitz, S., Dynes, R., Clarke, A. (1975), Strauss, A.L., A.R Lindesmith, Denzin, N.K (1975), Nuehring, E., Maryle, G.E (1974.), Rushing, W.A.(1975), Sagerin, E.(1975), Simmons, J.L.(1969), Thio, A. (1978), Κατσούλης, H. et al.,(1996, σ. 115.).

Επίσης, κατά την Ψυχοπαθολογική προσέγγιση, ο πολιτισμικός κλονισμός ανήκει στο κύκλο της κοινωνικής φοβίας που, σύμφωνα με το DSM-IV, θεωρείται ως μια ψυχική διαταραχή που περιλαμβάνει έντονο και μόνιμο φόβο ενός ή περισσοτέρων ειδών κοινωνικών καταστάσεων ή περιστάσεων, όπου το άτομο πρόκειται να επιδείξει κάποια επίδοση ή ικανότητα, οι οποίες λαμβάνουν χώρα σε ένα μη οικείο πλαίσιο και κατά τη διάρκεια των οποίων αισθάνεται ότι θα μπορούσε να βρεθεί σε δύσκολη ή ταπεινωτική θέση, λόγω σύγχυσης, άγχους, ή αδυναμίας να επιδείξει τις αρμόζουσες ικανότητες. Επίσης, η διαταραχή αυτή εκδηλώνεται στο άτομο επ' ευκαιρία καταστάσεων, όπως το να μιλά δημόσια, να συναναστρέφεται συναδέλφους ή προϊσταμένους, να συμμετέχει σε μια γιορτή ή ακόμη και να τρώει ή να πίνει μπροστά στους άλλους κ.α., όπου έχει την εντύπωση ότι οι άλλοι θα το κρίνουν άσχημα, θα το δουν αγχωμένο, θα το θεωρήσουν αδύναμο, παράξενο ή χαμηλού πνευματικού επιπέδου, ότι τα χέρια του ή η φωνή του τρέμουν. Συχνά η εξέλιξη είναι χρόνια. Η διαταραχή έχει σε πολλές περιπτώσεις έντονα δυσμενή επίδραση επάνω στις κοινωνικές και επαγγελματικές δραστηριότητες του ατόμου, κι αυτό μπορεί να το οδηγήσει σε κοινωνική περιθωριοποίηση και οικονομική εξάρτηση. Πιθανές επιπλοκές είναι η κατάθλιψη και η κατάχρηση οινόπνευματος και αγχολυτικών, Ζερβής Χ.(1996,σ.128-129).

κάποιες συνήθειες συμπεριφορές τους κρίνονται ως ανεπαρκείς ή ακατάλληλες και αναδύεται η πιεστική ανάγκη της αλλαγής... Θα ήταν όμως παράλογο να υιοθετήσουμε την άποψη ότι οι άνθρωποι αυτοί πρέπει να «ξεχάσουν» αυτά που ξέρουν ή, στην χειρότερη των περιπτώσεων, να «απαρνηθούν» την κουλτούρα τους για να υποδεχθούν την νέα κατάσταση σαν *taboula rasa*³! Επίσης, ο στόχος της μελέτης είναι να μελετήσει λεπτομερώς τις διαφορετικές διαδικασίες για μια ομαλή και βαθμιαία κοινωνική ενσωμάτωση και προσαρμογή των μεταναστών.

Τα τελευταία χρόνια, στην Ευρώπη, ειδικά στην Ελλάδα, έχουν γεννηθεί πολλά ερωτήματα και έχουν γίνει αναθεωρήσεις παλιότερων ιδεών της θεωρίας της κοινωνικοποίησης και λίγα ενταξιακά προγράμματα εκπλήρωσαν τις παλιότερες προσδοκίες. Σήμερα, ιδέες για διάφορα μοντέλα επικοινωνίας και προσαρμογής στον χώρο της μετανάστευσης επίσης ξαναήρθαν στο προσκήνιο για αναθεώρηση. Η μελέτη αυτή σκοπεύει να συνεισφέρει σ' αυτήν την αναθεώρηση.

Ο σκοπός αυτής της έρευνας είναι όπως είπαμε, να αναθεωρήσουμε μόνο μια πτυχή αυτών των συγκροτημάτων επιχειρήσεων, δηλαδή, την πολιτιστική πτυχή της οικογενειακής (household) κοινωνικής δυναμικής της φυλής Ιμπο της Νιγηρίας.

Τι είναι πολιτισμός; Πολιτισμός, σύμφωνα με τον Ahamba (1978, p.27), μπορεί να οριστεί ως το σύνολο των χαρακτηριστικών τρόπων έκφρασης με τον οποίο αναγνωρίζεται μια ομάδα ή μια κοινότητα (ταυτότητα), όπως είναι η φυλή Ιμπο της Νιγηρίας. Αυτό περιλαμβάνει τη γλώσσα, τη διατροφή, τη μόδα, την οικογενειακή ζωή, τις τελετές, τη θρησκεία, κ.λ.π., που μαζί με άλλες πτυχές της κοινωνικής διαβίωσης μπορούν να συμβάλουν προς την ύπαρξη της κοινωνίας. Εντούτοις, είναι μετά βίας αμφισβητήσιμο ότι ο πολιτισμός μπορεί να είναι ενωτικός (unifying), όταν είναι ομοιογενής. Όμως, όταν είναι ετερογενής, μπορεί να είναι διαχωριστικός (divisive) ή διαφορετικός, π.χ. κατά την κ. Σακαλάκη Μ., (1996, σ.11), «η ετερότητα τονίζει τη διαφορά και

³ Θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ακόμα και αλαζονικό!

τη σημασία της για τη δόμηση της ανθρώπινης ταυτότητας. Είμαι έτερος δεν δηλώνει ότι είμαι αδιάφορος, δηλαδή απαθής, με έλλειψη ενδιαφέροντος για τον άλλο, δεν είμαι όμοιος αλλά δεν είμαι ωμός ως προς τις διαφορές μας». Για να αντέξει τη δοκιμή του χρόνου μια ετερογενής κοινωνία, πρέπει να υπάρξει ένα ανώτερο πολιτιστικό γνώρισμα που μπορεί να επιβληθεί πέρα από τα άλλα μίνι – γνωρίσματα και στο οποίο κάθε ομάδα μπορεί να οφείλει την υποταγή. Αυτό μπορεί να εξηγήσει την αλληλεγγύη του Ηνωμένου Βασιλείου με τον παραδοσιακό σεβασμό του στην μοναρχία, του αραβικού κόσμου με τη μουσουλμανική θρησκεία, του Έλληνα με την ορθόδοξη παράδοση και της φυλής Ιμπο της Νιγηρίας με το εκτεταμένο οικογενειακό σύστημά της. Ποια πολιτιστικά χαρακτηριστικά είναι αξιοπρόσεχτα στη σύγχρονη φυλή Ιμπο; Η απάντηση σ' αυτό το ερώτημα αποτελεί το κύριο κίνητρο αυτής της ερευνητικής εργασίας.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Στατιστικής Υπηρεσίας (EUROSTAT) για τις δημογραφικές εξελίξεις στην Ευρώπη μέχρι το 2050, ο συνολικός πληθυσμός της Ελλάδας, που σήμερα ανέρχεται σε 11.040.000 άτομα, θα εξακολουθήσει να αυξάνεται μέχρι το 2025, στη συνέχεια όμως θα σημειωθεί πτωτική τάση τουλάχιστον μέχρι το 2050. Ειδικότερα το 2015 ο πληθυσμός της Ελλάδας εκτιμάται ότι θα είναι 11.390.000, το 2025 δε, 11.394.000, για να πέσει το 2050 στα 10.632.000. Αυτό σημαίνει ότι μέχρι το 2025 ο πληθυσμός της Ελλάδας θα αυξηθεί κατά 3,2%, το 2050 όμως θα έχει σημειώσει μείωση ίση προς το 3,7%. Σημειώνεται ότι η προσδοκώμενη αύξηση μέχρι το 2025 οφείλεται κυρίως στην μεταναστευτική ροή, η οποία από το 2025 και μετά θα μειωθεί. Σύμφωνα εξάλλου με την ίδια μελέτη, ο πληθυσμός της Ελλάδας σταδιακά γερνάει. Η αύξηση των ηλικιωμένων έχει αποτέλεσμα τη μείωση του ποσοστού των ατόμων που βρίσκονται σε ηλικία εργασίας, Φωτοπούλου Ν. (2005, σ.63).

Επίσης, σύμφωνα με τα στοιχεία του υπουργείου Παιδείας, αυξήθηκαν κατά τριακόσια τοις εκατό σε μια δεκαετία οι αλλοδαποί και παλιννοστούντες μαθητές στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, γεγονός που έχει διαμορφώσει έναν νέο «χάρτη» στη σύνθεση του μαθητικού πληθυσμού, π.χ., το 2003-04 φοιτούσαν σε Δημοτικά, Γυμνάσια και Λύκεια πάνω από 130.000

αλλοδαποί και παλιννοστούντες μαθητές. Οι ρυθμοί αύξησής τους είναι μάλιστα εντυπωσιακοί: το 1996 σε κάθε 100 μαθητές, μόλις 3 είχαν γονείς αλλοδαπούς και παλιννοστούντες, το 2000 το ποσοστό αυτό υπερδιπλασιάστηκε και έφθασε στο 6,4%, ενώ το 2004 το ποσοστό αυτό υπολογίζεται ότι έχει φθάσει το 9%. Με βάση τα στοιχεία, οι αλλοδαποί και παλιννοστούντες μαθητές έφθασαν τις 130.114, σε σύνολο 1.460.464 μαθητών (ακριβές ποσοστό 8,90%). Από τους 130.114 μαθητές, οι 98.241 είχαν αλλοδαπούς γονείς και οι 31.873 παλιννοστούντες. Από τους 98.241 μαθητές με αλλοδαπούς γονείς, περίπου οι 10.500 γεννήθηκαν στην Ελλάδα (ποσοστό 10,7%). Αντίστοιχα, από τους 31.873 μαθητές με γονείς παλιννοστούντες, περίπου οι 4.900 γεννήθηκαν στην Ελλάδα (ποσοστό 15,4%). Δημιουργείται δηλαδή μια δεύτερη γενιά αλλοδαπών στην Ελλάδα, Κάτσικας Χ., (2005,σ.9, www.xkatsikas.gr).

1.2. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ - ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΥΓΕΙΑ (ΠΡΟΛΗΨΗ).

Είναι γεγονός ότι η βλάβη στην υγεία προέρχεται όχι μόνο από υλική στέρηση, αλλά και από τα κοινωνικά και ψυχολογικά προβλήματα διαβίωσης ειδικά υπό συνθήκες φτώχειας. Οι άνθρωποι, που έχουν ζήσει το μεγαλύτερο μέρος της ζωής τους υπό συνθήκες φτώχειας, υποφέρουν ιδιαίτερα από κακή υγεία. Οι μετανάστες, οι παλιννοστούντες, οι ομάδες εθνικών μειονοτήτων, οι ξένοι εργάτες και οι πρόσφυγες είναι ιδιαίτερα ευάλωτοι στον κοινωνικό αποκλεισμό και τα παιδιά τους διατρέχουν πιθανότατα ειδικό κίνδυνο. Μερικές φορές αποκλείονται από πολιτικά δικαιώματα και συχνά από ευκαιρίες για δουλειά και εκπαίδευση. Οι φυλετικές προκαταλήψεις, οι διακρίσεις και η εχθρότητα που συχνά αντιμετωπίζουν, θα μπορούσε να βλάψει την υγεία τους, Wilkinson R., et al,(1998).

Κατά την συνδιάσκεψη της Alma-Ata το 1978, στην ολιστική προσέγγιση της υγείας, η υγεία θεωρείται ως μια πολυπαραγοντική έννοια, στη διαμόρφωση της οποίας συμβάλλουν παράμετροι του περιβάλλοντος και του σύγχρονου τρόπου ζωής, Wilkinson R., et al,(οπ,1998). Η Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας [ΠΟΥ] δεν θεωρεί ως ένδειξη καλής υγείας μόνο την απουσία νόσου. Απαραίτητη προϋπόθεση για καλή υγεία θεωρείται επίσης η συναισθηματική,

κοινωνική και οικονομική κάλυψη των αναγκών του ατόμου. Σ' αυτή τη βάση, η υγεία μπορεί να θεωρηθεί ως ένα πολυπαραγοντικό κοινωνικό φαινόμενο με σαφείς κοινωνικές, ψυχολογικές, βιολογικές και πολιτισμικές παραμέτρους, Ποταμιάνος, Γ.Α. (1995,σελ.2).⁴

Σήμερα, η κοινωνική δομή της σύγχρονης κοινωνίας μας ωθεί για να υπερβαίνουμε τα όρια της έννοια του έθνους-κράτους (nation-state), δεδομένου ότι οι διαδικασίες παγκοσμιοποίησης δείχνουν μια μεγαλύτερη διεθνική (transnational) και διεθνή (international) μετακίνηση πολιτισμού, κεφαλαίων, τρόπο επικοινωνίας και φυσικά εργατικού δυναμικού. Αυτές οι διαδικασίες της παγκοσμιοποίησης περιλαμβάνουν και τον αυξανόμενο ιμπεριαλισμό του δυτικού πολιτισμού, μορφές που έχουν γίνει αναλώσιμες σε μια συνεχώς αυξανόμενη άπληστη αγορά για τα άφθονα προϊόντα τους στα έθνη όπου η φτώχεια και η εκμετάλλευση από τις δυτικές χώρες ραγδαία συνεχίζονται και αυξάνονται. Σήμερα ζούμε επίσης σε μια εποχή όπου οι διακρίσεις μεταξύ των πλούσιων και των φτωχών, μεταξύ των κατεχόντων και μη κατεχόντων έχουν γίνει μεγαλύτερες σε έναν κόσμο που ταλανίζεται όχι μόνο από συγκρούσεις ή πολέμους, μεταξύ των κοινωνικών τάξεων αλλά από εθνικιστικές και ρατσιστικές συμπεριφορές, που βασίζονται συχνά σε οικονομικά συμφέροντα. Ζούμε σε έναν κόσμο, τον αποκαλούμενο, από τις κυβερνήσεις της Βρετανίας και των Η.Π.Α, ως τον μετά την 11^η Σεπτεμβρίου κόσμο και διανύουμε τώρα την περίοδο, όπου οι πολιτικοί συχνά χρησιμοποιούν τον «πόλεμο κατά της τρομοκρατίας» ως άλλοθι, με σκοπό να καταπολεμήσουν ιδεολογικά ρατσιστές και αντισυμβατικές πολιτικές (exclusionary policies) και πρακτικές, Floya Anthias, (2004).

1.3. ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΩΣ

Στα παλιά χρόνια, ήταν βεβαίως σαφές ότι οι πόλεμοι διεξάγονταν μεταξύ των διεθνών οργανώσεων ή εθνών, ενώ σήμερα οι πόλεμοι είναι πόλεμοι πολιτισμών και γι' αυτό πιο καταστροφικοί σε έκταση και ένταση. Είναι

⁴ Είναι ακριβώς αυτή η σύγχρονη αντίληψη για την υγεία, η οποία επιβάλλει την ύπαρξη της ψυχολογίας της υγείας, όχι μόνο ως ακαδημαϊκού ενδιαφέροντος αντικείμενο, αλλά και ως εφαρμοσμένη προσέγγιση στα πλαίσια παροχής υπηρεσιών υγείας. Ποταμιάνος Γ.Α. (1995, σελ.2)

γεγονός πλέον ότι μικρά αίτια μπορούν να προκαλέσουν μεγάλα φαινόμενα, όχι μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις, αλλά υπό κάθε συνθήκη⁵, Ruelle D. (2000, σ. 9).

Γυρίζοντας στο θέμα μας, θα λέγαμε ότι στην σημερινή παγκοσμιοποιημένη πλέον αγορά⁶ παρατηρείται μικρά και ασήμαντα, εκ πρώτης όψεως, γεγονότα να είναι ικανά να προκαλέσουν σημαντικές αλλαγές σε παγκόσμιο επίπεδο και με τεράστιες συνέπειες. Σήμερα, όπως και χθες, το μέλλον του κάθε ανθρώπου φαίνεται να παραμένει αβέβαιο. Αναμφίβολα όμως, ποτέ ως τώρα η μη προβλεψιμότητα και η ρευστότητα του μέλλοντος δεν έχουν επηρεάσει ολοκληρωτικά και αμετάκλητα την πορεία του πολιτισμού παγκοσμίως.

Σπέρματα λοιπόν του σημερινού παγκοσμιοποιημένου συστήματος σαφώς και υπήρχαν ήδη από τον 19^ο αιώνα και παλαιότερα ακόμα. Δεν έχει παρά να

⁵ Κατά την μετεωρολογική επιστήμη, η ανθρωπότητα σήμερα γνώρισε μια άλλη εξαιρετική εφαρμογή της θεωρίας του χάους. Η θεωρία αυτή εξετάζει λεπτομερώς το πώς μια μικρή αστάθεια στην αρχική κατάσταση μιας ντετερμινιστικής εξέλιξης ενδέχεται να δώσει θέση σε μια αστάθεια προβλέψεων που με τον καιρό αυξάνεται ταχέως. Πράγματι, η μετεωρολογική επιστήμη μας έχει αποδείξει ότι υπάρχουν πρότυπα αποκωδικοποίησης της ατμόσφαιρας της Γης. Η μελέτη με ειδικά όργανα έδειξε ότι αυτά τα πρότυπα είναι χαοτικά. Δηλαδή, αν αλλάξουν λίγο οι αρχικές συνθήκες, οι προβλέψεις που κάνουμε για τις επόμενες ημέρες θα είναι αρκετά διαφορετικές. Επομένως η αξιοπιστία των προβλέψεων, που γίνονται με βάση αυτά τα μοντέλα, αποτυγχάνουν έπειτα από μερικές ημέρες και καταλαβαίνουμε τώρα το γιατί: το χάος μειώνει τη δυνατότητα πρόβλεψης του καιρού. Βαδίζοντας επάνω σε τούτη την θεωρία, ο μετεωρολόγος Lorenz Ed., εισήγαγε την έννοια της ευαισθησίας των αρχικών συνθηκών, χρησιμοποιώντας το δημοφιλές παράδειγμα με την πεταλούδα, σύμφωνα με το οποίο το χτύπημα των φτερών μια πεταλούδας, έπειτα από μερικούς μήνες, επηρεάζοντας διαδοχικά τα ατμοσφαιρικά φαινόμενα, μπορεί να προκαλέσει μια καταστρεπτική καταιγίδα στην άλλη πλευρά του πλανήτη. Το χτύπημα των φτερών της πεταλούδας, βάσει του χαοτικού χαρακτήρα της ατμοσφαιρικής δυναμικής, αποτελεί ένα παράγοντα διατάραξης των συνθηκών της αρχικής ήρεμης κατάστασης, που μπορεί να αυξηθεί εκθετικά (πολύ γρήγορα) και να προκαλέσει αλλαγές στη γήινη ατμόσφαιρα που θα γίνουν αισθητές έπειτα από λίγους μήνες – έτσι ώστε ένα μέρος, πολύ μακριά από εκείνο όπου βρισκόταν η πεταλούδα, να πληγεί από άγρια κακοκαιρία, Ruelle D. (2000, σ.9).

⁶ Η λέξη «παγκοσμιοποίηση», κατά τον Anthony Giddens (1999, σ. β6), είναι ένα νόημα πιο σύνθετο από την επιτάχυνση των χρηματικών συναλλαγών. Η παγκοσμιοποίηση είναι και ένα σύνολο αλλαγών, το οποίο επηρεάζει την ζωή μας σε όλες της πλευρές της, συμπεριλαμβανομένης της δομής της οικογένειας, που έχει γίνει πιο ελαστική και πιο εξισωτική. Η παγκοσμιοποίηση πέρα από τη στενή οικονομική της έννοια, επεκτείνεται σε ποικίλα επίπεδα θεσμικών διαμορφώσεων και ανθρώπινης δράσης, με κύριο χαρακτηριστικό της την αλληλεπίδραση και αλληλεξάρτηση – σε πλανητικό πλαίσιο – στοιχείων που εντοπίζονται και διαπλέκονται σταθερά σε αυτά τα επίπεδα. Επομένως, ένα παγκοσμιοποιημένο σύστημα αλληλεπιδράσεων και αλληλεξαρτήσεων ξεκινάει μεν από τις οικονομικές διαδικασίες, αλλά επεκτείνεται σε πολλές άλλες κατηγορίες δομών και θεσμών. Δεν πρόκειται για κάτι εντελώς νέο, ούτε για ένα σύστημα σταθερών και εξισορροπιστικών δομών, που έχει τελικά τη μορφή ενός καλά συγκροτημένου συνόλου, Hirst P.& Thompson G. (1996). Κι' αυτό σημαίνει ότι όλοι οι τύποι παγκοσμιοποίησης είναι τόσο αλληλένδετοι μεταξύ τους, ώστε θα μπορούσαμε να τους χαρακτηρίσουμε συστατικά στοιχεία του ίδιου φαινομένου που καθορίζεται σημαντικά από την οικονομική παγκοσμιοποίηση, Φωτόπουλος, T.(1997, σ. 359), Dollar D. & A. Kraay (2000).

μελετήσει κανείς την παγκόσμια οικονομική ιστορία και ιδιαίτερα τη βαθμιαία διαμόρφωση του καπιταλιστικού συστήματος στους νεότερους χρόνους, Νικολόπουλος Φ. (2000, σ. β10). Αυτό που σήμερα μπορεί να προσδιορισθεί ως κάτι το νέο είναι το συνεχώς διευρυμένο πεδίο της αλληλεπίδρασης των προαναφερθέντων στοιχείων και η αύξηση της πολυπλοκότητας του παγκοσμιοποιημένου συστήματος (στο «παιχνίδι» εισέρχονται ολοένα και περισσότεροι παράγοντες) που οφείλεται στα νέα προχωρημένα τεχνολογικά και επικοινωνιακά μέσα. Μέσα στο σημερινό παγκοσμιοποιημένο σύστημα, που σαφώς δίνει και νέες δυνατότητες δράσης, η πολυπλοκότητα οδηγεί πάντα σε «σταυροδρόμια» (αύξηση εντροπίας με σταθερές αποδιοργανωτικές τάσεις ή άνοδος σε επίπεδα δομών υψηλότερης οργάνωσης, στις οποίες προσπαθεί να απαντήσει η σύγχρονη συστημική θεωρία και η κοινωνιοκυβερνητική, Νικολόπουλος Φ. (2000,οπ.).⁷

Σήμερα ακούμε συχνά να μιλούν οι επιστήμονες για την περιβαλλοντική βιωσιμότητα, για το πώς δηλαδή θα μπορούσαμε, κατά το δυνατόν, να παράγουμε, να καταναλώνουμε και γενικότερα να ζούμε ως άνθρωποι, ως επιχειρήσεις, ως πολιτείες, ως κοινωνίες, κατά τρόπο ώστε να μην

⁷**Κοινωνική εντροπία** : Αυτό σημαίνει το υψηλότερο είδος διαταγής, την αντίληψη για την πληρότητα των πληροφοριών και τη συνειδητοποίηση όλων των ειδών επικοινωνίας. Αυτό έχει να κάνει με **την κοινωνική ταυτότητα**, δηλ., την σχέση του άτομου με τους άλλους, που διατηρείται από μια συνεχή ροή στη μνήμη των πληροφοριών του σε μια συγκεκριμένη κατάσταση, π.χ. σε μια ακρόαση, ο ομιλητής μπορεί να μην αντιλαμβάνεται την μεταδοτική του ικανότητα, με αποτέλεσμα να μην έχει την απήχηση που θα ήθελε στους ακροατές του. Σε αυτήν την περίπτωση, μπορούμε να πούμε ότι η πληροφορία αντιπροσωπεύει ένα γενικευμένο όρο λογιστικής που μετρά τι γίνεται στο σύστημα, ενώ η εντροπία προσδιορίζει τι πηγαίνει στραβά, πώς δηλαδή το σύστημα αποτυγχάνει να χειριστεί κατάλληλα τις πληροφορίες. **CF:** Leon Festinger(1957), Abraham Maslow(1962.), Erik Erikson(1968). Σύμφωνα με την θεωρία της κοινωνικής εντροπίας, ο κοινωνικός επιστήμονας που επιθυμεί να μελετήσει τα μέσα για μια καλύτερη κοινωνία θα πρέπει να εξετάσει τέτοιες δυσαναλογίες επικοινωνίας όπως: α) η Τεχνολογία της Επικοινωνίας (Information technology) – πληροφοριακή υπερφόρτωση, ειδικά "κακών ειδήσεων", εις βάρος της ενθάρρυνσης και της ενίσχυσης β) η έλλειψη συνοχής στις παρεχόμενες πληροφορίες (αποσπασματική πληροφόρηση) γ) η έλλειψη ταυτότητας πληροφοριοδοτών ή ταυτότητας ομάδας πληροφοριών, Oipin E. K.(1969,1972) δ) η αποσύνθεση των προφορικών δικτύων(oral networks), που παρέχουν την προσωπική ανατροφοδότηση και τις θέση-σχετικές (status-related) πληροφορίες, π.χ. κατάσταση όπου ένας ομιλητής αισθάνεται χαμένος... "κανείς δεν με ακούει" και "κραυγάζει " για να κερδίσει την προσοχή ε) η χρήση ασυνάρτητης γλώσσας, π.χ. στην περίπτωση όπου ο λόγος του ομιλητή εκφράζει φιλία, ενώ οι χειρονομίες του προδίδουν έλλειψη εμπιστοσύνης. Τέτοιου είδους προβλήματα μπορούν να προσφέρουν χρήσιμες πληροφορίες για την προετοιμασία μιας ερευνητικής υπόθεσης με ερωτήματα όπως, ποια είδη εκπαίδευσης θα μπορούσαν να μειώσουν την εντροπία από την υπερφόρτωση πληροφοριών; Ποια είναι η βέλτιστη ανθρώπινη κλίμακα για τη μέγιστη έννοια (ελάχιστη εντροπία) της θέσης ή της κοινωνικής οργάνωσης; Ποιο είδος παρέκκλισης είναι εντροπικό και ποιο μπορεί να οδηγήσει στην ελευθερία μέσω των υψηλότερων σχεδίων; Ο αντίθετος-πολιτισμός δείχνει μια αποσύνθεση της κοινωνικής τάξης ή είναι αυτό μια πορεία σε μια νέα ουτοπία; Oipin E. Klapp (1973, pp. 297).

υποθηκεύουμε το μέλλον των επόμενων γενεών, των ίδιων των παιδιών και των εγγονιών μας.

Η βιώσιμη ανάπτυξη, έχει μια υπερβολικά ευρύχωρη έννοια, πολυσήμαντη, που επιδέχεται πολλές ερμηνείες. Εδώ και χρόνια υπάρχει ένας έντονος πολιτικός και τεχνοκρατικός διάλογος για το τι ακριβώς σημαίνει τούτη η λέξη και, κατά συνέπεια, ποια πρακτικά μέτρα πρέπει να ληφθούν σε επίπεδο διεθνών οργανισμών, κυβερνήσεων, ιδιωτικού τομέα κ.λπ. στο πλαίσιο των αναγκαίων προσαρμογών, ώστε να υπάρξει μεγαλύτερη σταθερότητα στη φύση, την κοινωνία και την οικονομία, αρμονικότερη συνύπαρξη του ανθρώπου με το περιβάλλον και ταυτόχρονα με τους συνανθρώπους του.

Η Βιώσιμη Ανάπτυξη είναι ένα κατ' εξοχήν όραμα, που κινητοποιεί τεράστιες κοινωνικές και πολιτικές δυνάμεις σε όλο τον κόσμο με τη μορφή πολυποίκιλων οργανώσεων, φορέων, κομμάτων, μη κυβερνητικών οργανώσεων κ.ά. Πηγαίνει χέρι-χέρι με την κριτική κατά της παγκοσμιοποίησης και κατά των ανεξέλεγκτων αγορών, με την κριτική κατά της αλλοτρίωσης από τον τεχνικό πολιτισμό, με το αίτημα για μια πιο υγιεινή, δίκαιη και πνευματική ζωή των ανθρώπων.

Η Βιώσιμη Ανάπτυξη αφήνει χώρο για οποιαδήποτε άλλη επανάσταση και αλλαγή, αλλά η ίδια αποτελεί κρίσιμο συστατικό μιας άλλης αντίληψης και πρακτικής για τις κοινωνίες μας, αν δεν θέλουμε να καταλήξουν στο βαρβαρισμό της πλήρους εμπορευματοποίησης μέσα σε ένα κόσμο γκρίζο κυριολεκτικά και μεταφορικά. Σήμερα όλοι επισήμως ομνύουν στην παγκοσμιοποίηση. Ακόμα και πολλοί από τους επικριτές της επέλασης αυτής των δυνάμεων της αγοράς, υποστηρίζουν ότι με τη διεθνοποίηση του εμπορίου και την άρση των οικονομικών φραγμών, δεν ωφελούνται μόνο οι πλούσιες χώρες, αλλά και οι φτωχές. Δεν είναι του παρόντος να αναλύσουμε τις οικονομικές επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης. Γεγονός ωστόσο είναι ότι οι αυξημένες ανάγκες, για όλο και περισσότερα αγαθά, στις υπερκαταναλωτικές χώρες της Δύσης και η δημιουργία νέων αγορών, αποτελούν μια πρόσθετη απειλή για το περιβάλλον. Το εμπόριο φυσικών πηγών, όπως π.χ. του ξύλου και των ψαριών, αυξάνει με ιλιγγιώδη ταχύτητα,

με αποτέλεσμα, να επηρεάζονται ολόκληρα οικοσυστήματα στον πλανήτη. Μπορεί να καμαρώνουμε για το καινούργιο τραπεζάκι από ξύλο του καφέ ή να απολαμβάνουμε ένα ακριβό γεύμα σολομού, αγνοούμε ωστόσο ότι στην εποχή της παγκοσμιοποίησής, τεράστιες ποσότητες ξύλου προέρχονται από αποφιλωμένες δασικές εκτάσεις, ή ότι ο σολομός στο πιάτο μας, απειλείται με εξαφάνιση από τα οικοσυστήματα, στην άλλη άκρη της γης.

Σήμερα, πολλοί είναι οι άνθρωποι που νομίζουν ότι η Βιωσιμότητα αφορά μόνο το περιβάλλον, ότι είναι κάτι που έχει να κάνει με τους οικολόγους, το Υπουργείο Περιβάλλοντος κ.λπ. Το ζήτημα της Βιωσιμότητας είναι κατά εξοχήν πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό, που αφορά όλους τους πολίτες (παραγωγούς και καταναλωτές), όλους τους θεσμούς της οικονομίας (με πρώτες τις εταιρείες), όλα τα υπουργεία (και πάνω από όλα τα οικονομικά), όλα τα πολιτικά κόμματα (και όχι μόνο τα «πράσινα»), όλη την κοινωνία. Γι' αυτό, άλλωστε, δεν μιλάμε πια διεθνώς για την περιορισμένη Περιβαλλοντική Βιωσιμότητα, αλλά για το τρίπτυχο «Οικονομική – Κοινωνική – Περιβαλλοντική Βιωσιμότητα».

Αν ο άνθρωπος τελικά δεχτεί ότι υπάρχουν όρια, τότε θα ήταν κάλο να πάρει υπ' όψιν του όσα είπαμε εδώ και να τα σεβαστεί. Αλλιώς ο πολιτισμός, το ίδιο το «σύστημα» μέσα στο οποίο ζούμε, απειλούνται με αποσταθεροποίηση, είτε από μια μεγάλη φυσική καταστροφή (που θα έχει προκαλέσει η ανθρώπινη «ανάπτυξη»), είτε από μαζική δυστυχία, φτώχεια, αρρώστιες, μαζικές μεταναστεύσεις, άγριες εξεγέρσεις κ.λ.π., αν δεν ληφθούν υπ' όψιν οι οικονομικές και κοινωνικές αρνητικές συνέπειες της ισοπεδωτικής και εθελουφλούσας ανάπτυξης (τεράστιες ανισότητες, αποσάθρωση του κοινωνικού ιστού κ.λ.π.).

ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΕΝΟΣ ΠΟΛΥ ΓΝΩΣΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ
ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΟΜΑΔΩΝ

2. 1. ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΧΑΡΑΞΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Ο όρος «πολιτική» (Policy) δηλώνει ή παραπέμπει στις περιοχές εκείνες του κοινωνικού σώματος, όπου οι κοινωνικές ομάδες με μια σειρά κοινών αποφάσεων και ενεργειών διατυπώνουν στόχους και προστάγματα, νομιμοποιούν την κινητοποίηση των πόρων, διαμορφώνουν θεσμούς και μηχανισμούς, παράγουν και επιβάλλουν ορθολογισμούς και ιεραρχήσεις. Με άλλα λόγια, ο όρος «πολιτική» (Policy) δηλώνει τον καθορισμό στόχων, την εξασφάλιση των συνθηκών και την ανάληψη ενεργειών για την πραγματοποίησή τους, δηλώνει την οργανωμένη αντιπαράθεση αντιλήψεων, λόγων, έργων και πράξεων για τους προσανατολισμούς και το νόημα του κοινωνικού γίνεσθαι. Είναι ολοφάνερο ότι, κάτω από τον όρο αυτό, δύο τάξεις φαινομένων συμπλέκονται στενά, από την μία οι κοινωνικοί ανταγωνισμοί και οι κοινωνικές συνεργασίες τροφοδοτούν με στόχους συγκεκριμένους τομείς δραστηριότητας και από την άλλη, μια δραστηριότητα γίνεται συχνά αιτία κοινωνικών συνεργασιών και αντιθέσεων, Αγραφιώτης Δ., (1987 σ.87).

Ο όρος «πολιτιστικός» αποτελεί το ένζυμο που στηρίζει και τροφοδοτεί με νόημα και ένταση τις κοινωνικές δραστηριότητες μιας ομάδας, ενός λαού κ.λπ. Η σχηματική προσέγγιση του όρου «πολιτιστικός» έγινε για να υπάρξει ορίζοντας νοήματος και σημασίας για το σύμπλεγμα «πολιτιστική πολιτική». Μια πολιτιστική πολιτική με εμβέλεια πέντε έως δέκα χρόνων δεν είναι μεν ικανή να αλλάξει ριζικά την πορεία ενός πολιτισμού, αλλά μπορεί να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις και ίσως τις συνθήκες για πιθανή πολιτιστική στροφή ή για την κατοχύρωση πρόσφατης πολιτιστικής τροπής, Αγραφιώτης, Δ. (1987 οπ.,σ.90).

Σήμερα, είναι γεγονός ότι όλο και πιο συχνά διατυπώνεται το ερώτημα αν οι σύγχρονες κοινωνίες μπορούν ακόμα να κυβερνηθούν ή αλλιώς αν τελικά η

λήψη αποφάσεων έχει σημαντική επίπτωση στην ανέλιξη των κοινωνικών και πολιτιστικών ζητημάτων. Με τη διάψευση πολλών προβλέψεων και το συνεχές ξεπέραςμα των ανθρωπιστικών προσδοκιών από τα οδυνηρά γεωπολιτικά γεγονότα των τελευταίων χρόνων, κάθε προσπάθεια σχεδιασμού και πραγμάτωσης πολιτικής για διάφορα θέματα-προβλήματα της συλλογικής ζωής φαίνεται καταδικασμένη να αποτύχει. Ειδικότερα η ενασχόληση με τη λεγόμενη κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη εμφανίζεται σαν ένα εγχείρημα αβέβαιο, αν όχι μάταιο ως προς τον τελικό επηρεασμό της κοινωνικής και πολιτιστικής υπόστασης των πραγμάτων, Αγραφιώτης Δ. (1987οπ. σ. 86).

2.2. ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Αν για τις λέξεις «σχεδιασμός» και «πολιτική» δεν έχουν βρεθεί σημασίες ομόφωνα αποδεκτές, για τη λέξη «πολιτιστικός», ο βαθμός σύγκλισης των απόψεων είναι αρκετά μικρός. Ωστόσο, στο επίπεδο του σχεδιασμού της πολιτιστικής πολιτικής, η σημασία και το νόημα που αποδίδεται στη λέξη «πολιτιστική» έχει καίρια σημασία για την ύπαρξη της πολιτιστικής πολιτικής καθ' εαυτής. Η πολιτιστική πολιτική καθ' εαυτή, δεν αποτελεί συμπλήρωμα των άλλων πολιτικών, αλλά προσφέρεται σαν προοπτική και ορίζοντας των επιμέρους δραστηριοτήτων των κοινωνικών ομάδων. Οι στόχοι της προκύπτουν από συνεργασίες και συγκρούσεις που δεν μπορούν να προαποφασιστούν ή να επιβληθούν, παρά τη θέληση και τη συναίνεση των κοινωνικών πρωταγωνιστών. Επομένως, η πολιτιστική πολιτική εστιάζεται στην παραγωγή πολιτιστικών γεγονότων και πραγμάτων και όχι στην κατανάλωση πολιτιστικών προϊόντων. Η πολλαπλότητα και ο πειραματισμός αποτελούν προϋποθέσεις ευρωστίας της πολιτιστικής πολιτικής. Η διασύνδεση της καθημερινότητας με τις αναζητήσεις της πολιτιστικής καινοτομίας αποτελεί συνθήκη επιτυχίας του πολιτιστικού πειραματισμού. Η αποκεντρωμένη (αυτό)διαχείριση των πόρων για την πολιτιστική δράση, υπό τον όρο να επιτυγχάνεται κάποιο κατώφλι-επίπεδο λειτουργικότητας, επιτρέπει τη συμμετοχή περισσότερων ατόμων και κοινωνικών ομάδων σε ποικιλία καθεστώτων έκφρασης. Για τα άτομα και τις κοινωνικές ομάδες εξασφαλίζεται ελευθερία και υπευθυνότητα του τρόπου πολιτιστικής ύπαρξης

τους, που, σε ένα πρώτο επίπεδο, παρέχεται από την ευχέρεια επιλογής ανάμεσα σε ποικίλες και πιθανόν ετερόκλητες προσφερόμενες ευκαιρίες, Αγραφιώτης Δ., (1987, οπ., σ.91).

Επίσης, οι πολιτιστικές πολιτικές αναπτύσσονται τόσο σε εθνικό, όσο και στο επίπεδο των περιοχών, των πόλεων, των κοινοτήτων, των γειτονιών. Και αυτό σημαίνει ότι θεμελιακή διάσταση της πολιτιστικής πολιτικής αποτελεί η διεθνής συνεργασία. Εδώ χρειάζεται να αναφέρουμε το γεγονός ότι, από μια οπτική γωνία, αληθεύει το γεγονός ότι η στοιχειώδης οριοθέτηση του όρου «πολιτική» (Policy) δεν εξασφαλίζει αυτόματα και την περιχάραξη και τη μορφοποίηση πολιτιστικής πολιτικής. Από την άλλη πλευρά, οποιοσδήποτε τρόπος σύλληψης, επεξεργασίας και πραγμάτωσης της πολιτιστικής πολιτικής και αν προταθεί, δεν μπορεί να διεκδικήσει παγκοσμιότητα. Και αυτό σημαίνει ότι, κάθε χώρα πρέπει να αναπτύσσει τη δική της πολιτική-ούτε και καθολικότητα στο πλαίσιο της ίδιας της χώρας, μια και συνυπάρχουν εθνική πολιτική, πολιτική ορισμένης γεωγραφικής περιοχής, πολιτική ορισμένων φορέων κλ.π. Όποτε, η πρόκληση είναι διεθνής, καθώς οργανισμοί όπως η UNESCO, WCC, ΤΘΔΑΠΕ⁸, LEONARDO DA VINCI⁹ κ.λπ, μπορούν να αναλαμβάνουν συγκριτικές μελέτες των εθνικών πολιτικών στο χώρο των πολιτιστικών πραγμάτων, διεθνείς διασκέψεις επιτρέπουν στα κράτη να συγκρίνουν και να αποτιμούν τις προσπάθειες τους στον πολιτιστικό τομέα, διεθνή συμπόσια εξετάζουν τις προσπάθειες διαπλοκής και διασύνδεσης ανάμεσα στην

⁸ **Ταμείον Θράκης- Διεθνής Ακαδημία Πολιτισμού & Επικοινωνίας** : ένας πολιτιστικός, μη κερδοσκοπικός οργανισμός. Ιδρυτής είναι ο καθηγητής Γεώργιος Π. Παύλος από το Δ.Π.Θ., όπου διδάσκει φυσική και φιλοσοφία. Μέσα από το επιστημονικό και φιλοσοφικό του έργο, άλλα και την ακαδημαϊκή και κοινωνική του προσφορά, αναζητά μια σύγχρονη σύνθεση επιστήμης, φιλοσοφίας και ζωής. Στα πλαίσια του Τ.Θ., ο Γ. Π. Παύλος έχει αναπτύξει στην Ελλάδα έντονη δραστηριότητα σε ό,τι αφορά την ανάδειξη της σύγχρονης πρακτικής και θεωρητικής σημασίας της διαχρονικής πολιτιστικής κληρονομιάς. Ο ίδιος, ως επιστημονικός υπεύθυνος στα πλαίσια του Ταμείου Θράκης προωθεί την υλοποίηση στο εσωτερικό και εξωτερικό το πρόγραμμα «**Ελλάδα Διεθνές Σχολείο Πολιτισμού**». Το πρόγραμμα αυτό αποτελεί σήμερα μια καινοτόμο πρόταση τόσο στον ελληνικό όσο και στον διεθνή χώρο, που έχει ήδη αρχίσει να αποδίδει ουσιαστικούς καρπούς.

⁹ **Leonardo da Vinci**, είναι ένα πρόγραμμα δράσης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας στο χώρο της εκπαίδευσης και του πολιτισμού που θεσπίστηκε το 1994. Ο κεντρικός άξονας της εφαρμογής του προγράμματος αυτού, που έχει ως στόχο την εδραίωση ευρωπαϊκού χώρου συνεργασίας στον τομέα της εκπαίδευσης και κατάρτισης, είναι η προώθηση της "Ευρώπης της γνώσης". Το πρόγραμμα Leonardo da Vinci στηρίζει ενεργά τις πολιτικές για τη δια βίου κατάρτιση που εφαρμόζουν τα κράτη μέλη. Χρηματοδοτεί καινοτόμες πρωτοβουλίες διακρατικού χαρακτήρα για την ανάπτυξη των απαραίτητων γνώσεων, ικανοτήτων και δεξιοτήτων, ώστε τα άτομα να εντάσσονται με επιτυχία στην αγορά εργασίας και να ασκούν πλήρως τα δικαιώματά τους ως πολίτες. Το εν λόγω πρόγραμμα μπορεί να συνδυαστεί με άλλες κοινοτικές πρωτοβουλίες, ειδικότερα με τα προγράμματα "Σωκράτης" και "Νεολαία", στηρίζοντας κοινές δραστηριότητες.

πολιτιστική πολιτική και την οικονομική, βιομηχανική ή εκπαιδευτική πολιτική κ.λπ. Και οι προαναφερόμενοι θεσμοί δεν κατορθώνουν να καλύψουν εξαντλητικά και συστηματικά όλα τα ζητήματα που αναδύονται στο χώρο της πολιτιστικής πολιτικής. Επιτρέπουν όμως έναν πρώτο έλεγχο, μια δοκιμή κατά πόσο μια πολιτισμική πολιτική, ανεξάρτητα από το επίπεδο της κοινωνικής ζωής που αναπτύσσεται, ενισχύει ή εξασφαλίζει, τόσο το δικαίωμα της διαφοράς, όσο και την δημιουργία ενός πλέγματος επικοινωνίας ανάμεσα σε ιδιότυπες πολιτικές υποστάσεις, ατομικές ή συλλογικές, παρά τις διαφορές, Αγραφιώτης Δ. (1987,οπ., σ.87).

2.2.1. ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΕΙΣΔΥΣΗ (ΑΛΛΑΓΗ) ΚΑΙ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ

Τα έθιμα, τα ήθη και οι παραδόσεις χρησιμεύουν στη διατήρηση του πολιτιστικού περιεχομένου. Όμως, παράλληλα μ' αυτές τις σταθεροποιητικές επιρροές υπάρχουν και αλλαγές. Ο πολιτισμός βέβαια αποκτάται και διαδίδεται με τη μάθηση. Αλλά, όπως τονίζει ο Edward Sapir, το κάθε άτομο τον αφομοιώνει και τον εκφράζει με το δικό του τρόπο, Charlott Bühler (σ.126). Όταν κάποιος χαρακτηρίσει τον πολιτισμό ως ένα ζωντανό κατασκεύασμα, προκύπτει αμέσως το ερώτημα αν η εξέλιξή του διέπεται από τους ίδιους νόμους με την εξέλιξη των ζωντανών πλασμάτων. Οι πολιτιστικές αξίες εξελίσσονται έως ένα υψηλό βαθμό και ύστερα χάνονται. Και εδώ δεν μπορεί κανείς να αρνηθεί ότι υπάρχει ένας πυρήνας αλήθειας στην ιδέα του Spengler για την οργανική εξέλιξη ενός πολιτιστικού στυλ, ότι δηλαδή, αυτό γεννιέται, αναπτύσσεται, ανθίζει, ωριμάζει και μετά πεθαίνει. Από την άλλη πλευρά, μερικοί νεοεξελικτικοί εφιστούν την προσοχή τους στο ότι μέχρι ορισμένου σημείου, δεν μπορεί κανείς να αρνηθεί την ύπαρξη της συνεχούς εξέλιξης. Πάντως, είναι αλήθεια, δυστυχώς, ότι ούτε στον ηθικό, ούτε στον αισθητικό τομέα, είμαστε σε θέση να παρατηρήσουμε μια «πρόοδο». Παρά ταύτα, στην τεχνική κατάκτηση του κόσμου δεν μπορεί κανείς να αμφισβητήσει μια διαρκή αύξηση των δυνατοτήτων αυτής, Charlott Bühler(οπ., σ. 128). Η εφεύρεση και η διάδοση (diffusion) θεωρούνται βασικές αρχές που προωθούν την πολιτιστική αλλαγή. Η διάδοση, είναι μια αρχή που εισήγαγε ο Franz Boas και είναι λιγότερο γνωστή από την εφεύρεση. Με τον όρο αυτό εννοούμε την εξάπλωση και μετάδοση

ορισμένων πολιτιστικών στοιχείων από μια κοινωνία στην άλλη και από τον ένα πολιτισμό στον άλλον.¹⁰ Η σύγχρονη μετανάστευση των λαών (οι κινήσεις των μαζών), που προκαλείται από πολιτικές αλλαγές, τη φυγή και τις εκτοπίσεις, οδηγεί σε αυξημένο βαθμό σ' αυτό που χαρακτηρίζεται σήμερα ως πολιτιστική διείσδυση (cultural infiltration) Charlott Bühler(οπ.). Αυτό σημαίνει προσαρμογή (adjustment) και εξοικείωση (familiarization) ατόμων ή ολόκληρων ομάδων σ' έναν νέο πολιτισμό. Στις περισσότερες χώρες του κόσμου, έχουμε πρόσφυγες, μετανάστες, παλιννοστούντες και άτομα εκτοπισμένα λόγω κάποιου εκτάκτου φυσικού φαινομένου, όπως π.χ ένας κατακλυσμός κ.λ.π., και η ενσωμάτωση αυτών των νέων στοιχείων στις υπάρχουσες κοινωνίες δεν είναι πάντοτε δυνατή χωρίς προστριβές. Αυτό είναι μόνο ένα από τα πιο καυτά προβλήματα της σημερινής μας ζωής, Charlott Bühler.(οπ.).

Το κοινωνικό-πολιτιστικό σύστημα, (σαν πολιτιστική αξία) στο οποίο ζουν οι άνθρωποι, είναι ένα ζωντανό κατασκεύασμα, με χαρακτηριστική τη συνεχή εσωτερική αλλαγή. Παράλληλα με αυτή τη γενική αρχή της εσωτερικής αλλαγής, υπάρχουν και ακόμα εξαιρετικοί λόγοι για δραστικές κάποιες φορές πολιτιστικές μεταβολές. Γενικά, πρέπει να προσέχουμε ορισμένες ελαφρότερες η ισχυρότερες αντιθέσεις στις πολιτιστικές αυτές μεταβολές, που πιστεύουν και επιδιώκουν οι διαδοχικές γενιές, που μπορούν να εξελιχτούν σε ριζικές μεταμορφώσεις. Νέες ιδέες¹¹, τεχνικές-τεχνολογικές πρόοδοι, παγκόσμια οικονομική αλλαγή (παγκοσμιοποίηση), κοινωνικές μεταρρυθμίσεις, ίδρυση νέων θεσμών¹² έχουν σαν αποτέλεσμα βαθιές κοινωνικές αλλαγές. Αν κανείς παραβλέψει τις εντελώς απομονωμένες περιοχές, από καταβολής κόσμου, υπήρξε μια αμοιβαία επιρροή και διείσδυση των πολιτισμών, από τόπο σε τόπο, μια αμοιβαία μετάδοση νέων

¹⁰ Μια ζωντανή εικόνα πολιτιστικών επιτευγμάτων των καιρών μας, μέσω της διάδοσης είναι α) ο Χριστιανισμός, που ενώ η προέλευσή του είναι ιουδαϊκή, διάφορες πεποιθήσεις μετασηματίστηκαν σε πολλά μέρη, όπως στη Ρώμη, τη Γερμανία, τη Σκωτία και στην Ολλανδία κ.λ.π. β) η Βίβλος, που έχει μεταφραστεί κατά το ένα μέρος της από τα εβραϊκά και κατά το άλλο από τα ελληνικά. γ) η συνήθεια της καφεποσίας στην Ευρώπη, που ξεκίνησε αρχικά από την Αιθιοπία και παραλήφθηκε κατόπιν από τους Άραβες κ.λ.π.

¹¹ Όπως π.χ., ο Μαρξισμός ή Λουθηρανισμός (η αρχή της ατομικής υπευθυνότητας μπροστά στο Θεό) κ.λ.π.

¹² Όπως π.χ., ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών σαν παγκόσμια αρχή αρμόδια για την εξομάλυνση διεθνών διαφορών, κ.λ.π.

ιδεών και επιτευγμάτων. Πάντως, στη μετάδοση νέων ιδεών και καινοτομιών, μερικοί πολιτισμοί πρόβαλαν μεγαλύτερη αντίσταση από άλλους, Charlott Bühler(οπ.).

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑ ΜΕΤΡΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΣΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΟΥ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ

3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ: Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ

Πριν δώσει κανείς τον ορισμό του τι είναι «κοινωνικός αποκλεισμός», θα πρέπει να λάβει υπ' όψιν του τις ιδιαιτερότητες που παρουσιάζει κάθε κοινωνική ομάδα (ή το σύνολο των ατόμων) που αντιμετωπίζουν αποκλεισμό, σε σχέση με **το περιβάλλον** και **το κοινωνικό σύστημα**. Συνεπώς, μπορούμε να πούμε ότι ο κοινωνικός αποκλεισμός υφίσταται ως αποτέλεσμα της σχέσης μεταξύ κοινωνικών ομάδων που αποκλείουν/αποκλείονται και της δυναμικής υπόστασης που βασίζεται σε στρατηγικές υπεράσπισης συμφερόντων, ιδεολογικών, οικονομικών ή και των δυο, Becker H.S (1973), Cullen F.T. (1989), Clinard M.B., Meier R.F (1979), Dlnitz S., Dynes R., Clarke A. (1975), Strauss A.L., Lindesmith A.R, Denzin N.K (1975), Nuehring E., Maryle G.E (1974), Rushing W.A (1975), Sagerin E. (1975), Simmons, J.L. (1969), Thio A. (1978), Κατσούλης H. et al. (1996, σ. 115.).

3.2 ΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ

Στις σύγχρονες μαζικές και οργανωμένες κοινωνίες, είναι γεγονός ότι η κάθετη διαστρωμάτωση αποτελεί μια αναμφισβήτητη πραγματικότητα, που μπορεί να θεωρείται συγχρόνως και ως προϋπόθεση για την εκδήλωση της κοινωνικής δυναμικής. Στις κοινωνίες αυτές απαντάται όλο και πιο συχνά το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού ομάδων, των οποίων τα εξωτερικά χαρακτηριστικά (ο πολιτισμός, η αποκλίνουσα ενδεχομένως συμπεριφορά, όπως π.χ. μια απειλή κοινωνικής ταυτότητας και άλλες ιδιαιτερότητες) μπορούν σε ορισμένες ιστορικές στιγμές να βιώνονται ως απειλή για τη συνοχή της κοινωνίας, Κατσούλης H. et al.(1996, σπ.). Επίσης, είναι γεγονός ότι ο κοινωνικός αποκλεισμός αποτελείται από διαδικασίες που έχουν προηγηθεί μέσα στους κόλπους της κοινωνίας, δηλαδή διαδικασίες που ξεκίνησαν από διάφορα ιδεολογικά θέματα και σιγά-σιγά κατέληξαν στον

στιγματισμό και την περιθωριοποίηση ατόμων, Παπαστάμου Σ. (1989, σ.52), Schreiter RJ, (1992, σ.34), Parvey C.F.(ed.)(1983, σ.145), Becker H.S(1973), Cullen F.T. (1989), Clinard M.B., Meier R.F (1979)¹³. Έχει παρατηρηθεί ότι, εκτός από τις πολιτισμικά θεμελιωμένες προκαταλήψεις που παρατηρούνται στις σύγχρονες κοινωνίες, ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι επίσης προϊόν της οικονομικής κρίσης. Όταν ορισμένες κατηγορίες του πληθυσμού, είτε αδυνατούν να ενταχθούν σ' αυτή ή αισθάνονται ότι μία πολιτισμική ή κάποια ιδιαιτερότητα δεν τους εκφράζει, αποκλείονται από τον εθνικό τρόπο ζωής και σταδιακά περιθωριοποιούνται, με συνέπεια να αποβάλλονται από την αγορά εργασίας, Κατσούλης Η. et al. (1996, οπ. σ.28).

3.3 ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Στην Ευρώπη γενικά, μπορεί κανείς να πει ότι ιστορικά το πρόβλημα του κοινωνικού αποκλεισμού ξεκίνησε ως μια περιθωριοποίηση κοινωνικών ομάδων, που εκδηλώνεται με ιδιαίτερη σφοδρότητα σε δυο ιστορικές περιόδους της σύγχρονης Ευρωπαϊκής Ένωσης, Κατσούλης Η. et al. (1996, οπ.). Η πρώτη περίοδος ξεκίνησε από τις αρχές της δεκαετίας του 1980, τότε που η οικονομική κρίση αλλού περισσότερο, αλλού λιγότερο, έπληττε τις περισσότερες χώρες της Ευρώπης, με αποτέλεσμα να γίνεται εντονότερα αισθητή και να οδηγεί σε περιθωριοποίηση έναν αυξανόμενο αριθμό ατόμων. Η δεύτερη περίοδος ξεκίνησε από τα τέλη της δεκαετίας του 1980, με την ανατροπή των κομμουνιστικών καθεστώτων και η πτώση του τείχους του Βερολίνου, γεγονότα που προκάλεσαν τεράστιο ρεύμα οικονομικών, αλλά και πολιτικών προσφύγων προς ορισμένες χώρες της κεντρικής, αλλά και της

¹³ Εδώ κάποιος θα μπορούσε να συγκρίνει το γεγονός με αυτό που ο κ. Παπαστάμου Σ., αποκάλεσε «*ψυχολογιοποίηση*». Σύμφωνα με την ορολογία του, ψυχολογιοποίηση σημαίνει η ύπαρξη αιτιώδους σχέσης μεταξύ της κοινωνικής συμπεριφοράς (ή μιας ιδεολογίας) και των ψυχολογικών χαρακτηριστικών ενός ή περισσότερων προσώπων. Μερικοί άνθρωποι, λόγω της κοινωνικής τους θέσης, προσπαθούν να περιθωριοποιήσουν οποιαδήποτε ομάδα (η άτομα) δεν είναι μαζί τους, ή βάζουν την ετικέτα του αποκλίνοντος σε όσους είναι εκτός του συστήματος. Ένα άλλο χαρακτηριστικό παράδειγμα θα μπορούσε να είναι αυτό που ο Schreiter τόνισε, όταν προσπαθούσε να εξετάσει τις ρίζες της βίας, χρησιμοποιώντας μια βασική έκφραση «*violence as a narrative of the lie*», που σημαίνει ότι, με την χρήση της βίας, οι άνθρωποι προσπαθούν να καταστρέψουν τα αφηγήματα (narratives) που στηρίζουν ταυτότητες άλλων ατόμων και τα αντικαθιστούν με δικά τους, ακριβώς επειδή προορίζονται να αρνηθούν την αλήθεια για αυτούς τους άλλους ανθρώπους. βλ. επίσης: Παπαστάμου Σ. (1989, σ.52), Schreiter RJ (1992, σ.34), Parvey C.F.(ed.) (1983, σ.145), Becker H.S (1973), Cullen F.T.(1989), Clinard M.B., Meier R.F (1979).

νότιας Ευρώπης. Η μετακίνηση αυτή επιδείνωσε τα υπάρχοντα προβλήματα κοινωνικού αποκλεισμού σε αυτές τις χώρες, Κατσούλης.Η. et al.(1996, σπ. σ.22). Ένα καλό παράδειγμα τούτων των εξελίξεων είναι η περίπτωση της Ελλάδας, όπου η δίνη αυτών των εξελίξεων δεν την άφησε ανέγγιχτη, και όπου η αναζωογόνηση ή η επιβίωση ορισμένων πρωτόγονων παραδοσιακών δομών (οικογένεια – κοινότητα – αλληλεγγύη) εμπόδισε για ορισμένο χρονικό διάστημα να εκδηλωθούν φαινόμενα κοινωνικού αποκλεισμού, τουλάχιστον στην ένταση που αυτά εκδηλώνονται στις περισσότερες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Κατσούλης Η. et al. (1996, σπ.).

Εδώ χρειάζεται να αναφέρουμε το γεγονός ότι οι περισσότερες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης αντιμετώπισαν τούτο το πρόβλημα θέτοντας σε εφαρμογή εκτεταμένα προγράμματα, με σκοπό να προλάβουν ή και να ανατρέψουν διαδικασίες κοινωνικού αποκλεισμού που προκάλεσαν η οικονομική κρίση και το ρεύμα των μεταναστών. Στην περίπτωση της Ελλάδας, από την στιγμή που τα φαινόμενα αυτά έκαναν αισθητά την παρουσία τους στον Ελλαδικό χώρο, έχουν αποκαλύψει το πόσο ανεπαρκείς είναι οι υπάρχουσες κρατικές και μη δομές παροχής κοινωνικής προστασίας στον πολίτη, Κατσούλης Η. et al. (1996, σπ.). Φαίνεται να υπάρχει πλημμελής πολιτική για τον κοινωνικό αποκλεισμό, ενώ η γραφειοκρατία εμποδίζει την εφαρμογή έστω και αυτών των πλημμελών μέτρων. Η εμπειρία της Ελλάδος αποδεικνύει ότι οι υπάρχουσες δομές και οι εφαρμοζόμενες πολιτικές (Social Policies) κοινωνικής προστασίας ήταν και είναι ακόμα σχεδιασμένες για να αντιμετωπίζουν τα προβλήματα που προέρχονται από τον τομέα της απασχόλησης, του εισοδήματος, της Υγείας ή της στέγασης, αδυνατούν όμως να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού, το οποίο και πολυδιάστατο είναι και φορτωμένο από ελλείψεις σε όλους εκείνους τους τομείς στους οποίους προπάντων εκδηλώνεται, Κατσούλης Η. et al. (1996, σπ. σ23).

3.4. ΠΙΘΑΝΑ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑ ΜΕΤΡΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΛΑΘΡΟ-ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

Κατά την άποψη των μελετητών της ελληνικής πραγματικότητας, σχετικά με τον κοινωνικό αποκλεισμό και την λαθρομετανάστευση, υπάρχουν διάφορες προτάσεις για πιθανές λύσεις και τρόπους σωστής αντιμετώπισης του φαινομένου. Κατά το πόρισμά τους, η καταπολέμηση του φαινομένου του κοινωνικού αποκλεισμού πρέπει να αντιμετωπίζεται υπό το πρίσμα δύο παράλληλων αξόνων : α) σε κλαδικό επίπεδο, όπου η δουλειά γίνεται μια υποχρεωτική υπόθεση όλων μας, ολόκληρης της χώρας ή μιας περιοχής της, δηλαδή αφορά όλο τον κρατικό μηχανισμό, την Τοπική Αυτοδιοίκηση, μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς και το κοινό (ειδικά την οικογένεια), β) στο επίπεδο των ειδικών κατηγοριών του πληθυσμού, όπου η δουλειά εδώ εστιάζεται σε μια συγκεκριμένη ομάδα ατόμων, όπως είναι οι μειονότητες ή οι μετανάστες, Κατσούλης Η. et al.(1996, σ.23).

Και επειδή στην Ελλάδα υπάρχει έλλειψη των υπηρεσιών εκείνων και των θεσμών που θα μπορέσουν να στηρίξουν, αλλά και να υλοποιήσουν αποτελεσματικά τις πολιτικές (Policies) καταπολέμησης του φαινομένου του κοινωνικού αποκλεισμού, οι μελετητές της ελληνικής κατάστασης προτείνουν ότι καλό θα είναι να μεταφερθεί η ευθύνη και τα μέσα επίλυσης των προβλημάτων του φαινομένου στους χώρους στους οποίους αυτά αναφύονται, Κατσούλης Η. et al. (1996, σ.21.), π.χ. στις τοπικές κοινωνίες, στους χώρους εργασίας κ.λ.π.

- **Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΤΟΠΙΚΩΝ ΑΡΧΩΝ:** Να ενδυναμωθεί με κάθε θεσμικό, πολιτικό και οικονομικό μέσο, ο ρόλος των τοπικών αρχών στην επίλυση προβλημάτων του φαινομένου του κοινωνικού αποκλεισμού και της λαθρομετανάστευσης, μέσα από ολοκληρωμένες κοινωνικές παρεμβάσεις και καλά οργανωμένα προγράμματα. Με άλλα λόγια, να υπάρχει ένα εφαρμοσμένο μοντέλο συνεργασίας περισσότερων φορέων σε τοπικό επίπεδο, στο οποίο οι οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α) θα

πρέπει να παίζουν πρωταγωνιστικό ρόλο στην ανάπτυξη στρατηγικής των συνεργασιών, Κατσούλης Η. et al.(1996, σπ.).

- **ΝΑ ΣΥΣΤΑΘΟΥΝ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ** στα υπουργεία, τις νομαρχίες και όπου αλλού κρίνεται σκόπιμο, που θα συμβουλεύουν, θα προσανατολίζουν και θα προσφέρουν κάθε είδους βοήθεια σε μόνιμη βάση στον κόσμο. Αυτό σημαίνει ότι πρώτα από όλα, πρέπει να έχει δημιουργηθεί το κατάλληλο θεσμικό πλαίσιο που θα διευκολύνει την σωστή και ομαλή συνεργασία, και να ανατεθούν περισσότερες αρμοδιότητες και εξουσίες στην Τοπική Αυτοδιοίκηση, Κατσούλης Η. et al. (1996, σπ.).
- **ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΤΟΥ ΕΠΙΠΕΔΟΥ ΤΗΣ ΤΕΧΝΟΓΝΩΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΤΕΛΕΧΩΝ:** Θα πρέπει το επίπεδο της τεχνογνωσίας να βελτιωθεί με την διάθεση πόρων για την εκπαίδευση των κοινωνικών λειτουργών και όλων εκείνων των κατάλληλων στελεχών που θα αναλάβουν σε τοπικό επίπεδο τον αγώνα εναντίον του φαινόμενου του κοινωνικού αποκλεισμού και της λαθρο-μετανάστευσης.
- **Η ΓΕΝΙΚΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΥ ΓΙΑ ΤΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΠΡΟΚΑΤΑΛΗΨΕΙΣ:** Εκείνο που θα πρέπει να συμβάλει αποφασιστικά στο ξεπέραςμα των προκαταλήψεων είναι η παιδεία. Μια πρώτη αρχή θα μπορούσε να γίνει, με ευθύνη του αρμόδιου υπουργείου. Επίσης, εκτός από τα νομοθετικά, τα υλικά μέσα και τις ανθρώπινες δεξιότητες που απαιτεί, χρειάζεται προπάντων να στραφεί το ενδιαφέρον του κοινού εναντίον των προκαταλήψεων που στην Ελλάδα, αλλά και στις άλλες χώρες, αποτελούν μια από τις κύριες αιτίες αποκλεισμού κοινωνικών ομάδων, εθνικών, φυλετικών ή θρησκευτικών μειονοτήτων (τσιγγάνοι, έγχρωμοι, και μουσουλμάνοι της Θράκης κ.λπ.), στιγματισμένων (φυλακισμένοι, ομοφυλόφιλοι, φορείς του AIDS κλπ), Κατσούλης Η. et al. (1996, σπ. σ.23).
- **Η ΣΩΣΤΗ ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ Μ.Μ.Ε:** Ο έλεγχος και η σωστή χρήση των ΜΜΕ πρέπει να είναι κεντρικά οργανωμένοι, με σκοπό, την διάδοση έγκυρων και «αποχρωματισμένων» πληροφοριών στο κοινό, π.χ με την ίδρυση ενός «αντιρατσιστικού πρακτορείου ειδήσεων», όμοιο περίπου με εκείνου που αναγγέλθηκε προ ημερών στη Γερμανία, ή με την καθιέρωση βραβείων αντικειμενικής πληροφόρησης, γεγονός που θα βοηθήσει, με τη βοήθεια

των ΜΜΕ, στην καταπολέμηση πλατιά διαδεδομένων παλιών προκαταλήψεων, Κατσούλης Η. et al. (1996, σπ.).

- ΑΠΟΪΔΕΟΛΟΓΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ: Εδώ επίσης μια πρώτη αρχή θα μπορούσε να γίνει, με ευθύνη του αρμόδιου υπουργείου, με την αποϊδεολογικοποίηση των σχολικών βιβλίων, τουλάχιστον όσον αφορά την εικόνα ορισμένων μειονοτήτων και φορέων αποκλίνουσας συμπεριφοράς. Στο θέμα αυτό, χρειάζεται να αναφέρουμε το γεγονός ότι πολλά πρέπει να γίνουν, αν τελικά το κράτος θέλει οι πολίτες του να ζουν αρμονικά μεταξύ τους, γεγονός που απαιτεί μια μεγάλη προσπάθεια και καλά οργανωμένη επιστημονική έρευνα προς την κατεύθυνση αυτή Κατσούλης Η. et al. (1996, σπ.).

3.4.1. ΠΙΘΑΝΑ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑ ΜΕΤΡΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΣΕ ΚΛΑΔΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ (ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΩΝ ΑΠΟΒΙΟΜΗΧΑΝΟΠΟΙΗΜΕΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ)

Σε κλαδικό επίπεδο, πέντε (5) είναι οι τομείς που μπορούν να διασφαλίσουν την παροχή κοινωνικής προστασίας και αυτοί είναι οι εξής:

- Ο κρατικός τομέας (τα υπουργεία)
- Η Τοπική Αυτοδιοίκηση
- Ο κερδοσκοπικός ιδιωτικός τομέας
- Ο μη κερδοσκοπικός ιδιωτικός τομέας και
- Η οικογένεια

Εδώ χρειάζεται να αναφέρουμε το γεγονός ότι εξ' αιτίας της περιορισμένης αποτελεσματικότητας στην φροντίδα που προσφέρουν οι παραπάνω τομείς, οι μελετητές της ελληνικής κατάστασης ήταν αναγκασμένοι να καταβάλλουν πολλή προσπάθεια για την μελέτη των τρόπων βελτίωσης της παρεχόμενης κοινωνικής προστασίας σε θεσμικό και νομικό επίπεδο και την σύγκριση με ανάλογες προσπάθειες που έγιναν ή γίνονται σε άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής ένωσης, Κατσούλης Η. et al. (1996, σπ. σ.27).

Στην μελέτη εδώ, αυτό που μας ενδιαφέρει περισσότερο είναι οι διάφορες στρατηγικές που θα μπορούσαν να βοηθήσουν στην βελτίωση της παρεχόμενης κοινωνικής πρόνοιας σε κοινωνικά αποκλεισμένους.

Κατωτέρω παρατίθενται μερικά από τα μέτρα παρέμβασης σε κλαδικό επίπεδο, σε αποβιομηχανοποιημένες περιοχές :

- **Η ΜΕΛΕΤΗ ΤΗΣ ΚΑΘΕ ΑΠΟΒΙΟΜΗΧΑΝΟΠΟΙΗΜΕΝΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ:**
Αυτή γίνεται με βάση την διοικητική διαίρεση του νομού και αφού ολοκληρωθούν οι αναγκαίες έρευνες, στην συνέχεια θα πρέπει να κατατεθούν συγκεκριμένα μέτρα σε συνεργασία με διάφορους φορείς π.χ., όπως ο Ο.Α.Ε.Δ., το ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ., κ.λπ.
- **Η ΘΕΣΠΙΣΗ ΚΙΝΗΤΡΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ :**
Τα συγκεκριμένα μέτρα συνεργασίας, θα πρέπει να γίνουν στην κατεύθυνση επιδοτήσεων και θέσπισης κινήτρων για την εγκατάσταση επιχειρήσεων σε αποβιομηχανοποιημένες περιοχές. Οι επιχειρήσεις αυτές πρέπει να δραστηριοποιούνται σε κλάδους με αυξημένη ζήτηση, όπως είναι οι ηλεκτρικές συσκευές, εκδόσεις, εκτυπώσεις, ένδυση, υπόδηση, μεταφορικά μέσα, τρόφιμα κ.λπ, Κατσούλης Η. et al. (1996, σπ. σ.26).
- **ΠΑΡΟΧΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΒΟΗΘΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΓΝΩΣΙΑΣ:** Τα μέτρα αυτά θα πρέπει να συμπληρωθούν με την παροχή οικονομικής βοήθειας και τεχνογνωσίας, έτσι ώστε να δημιουργηθούν νέες και σταθερές θέσεις εργασίας στις περιοχές αυτές.
- **ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑΣ:** Πρέπει να ενισχυθούν τοπικές πρωτοβουλίες στην κατεύθυνση δημιουργίας ιδιωτικών και συνεταιριστικών επιχειρήσεων σε κλάδους υψηλής ζήτησης.
- **ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΑΝΑΠΛΑΣΗΣ ΤΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ:** Ένα καλό παράδειγμα είναι η συγκροτημένη ανάπτυξη ειδικών νέων και εναλλακτικών μορφών τουρισμού.
- **ΕΚΠΟΝΗΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ:** Τούτα τα προγράμματα, σκοπό θα έχουν την κάλυψη των αναγκών της αγοράς εργασίας κατά περιοχές. Το πρόγραμμα πρέπει να είναι σε μορφή ενός ενιαίου εθνικού συστήματος κατάρτισης για τον σχεδιασμό και την αξιολόγηση των επιμέρους δράσεων, Κατσούλης Η. et al. (1996, σπ.).
- **ΘΕΣΜΙΚΗ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΑΝΑΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ:** Χάραξη μιας εκπαιδευτικής πολιτικής, η οποία να μην αφορά μόνο το σχολείο, αλλά να στοχεύει στην άρση των αδικιών σε βάρος των φτωχών και μειονεκτουσών κοινωνικών ομάδων. Εδώ

χρειάζεται να αναφέρουμε το γεγονός ότι ακόμα στην σημερινή Ελλάδα, μιλάμε για εκπαιδευτικές ανισότητες που προκαλεί το ισχύον εκπαιδευτικό σύστημα, γεγονός που ιδιαίτερα για τις χαμηλού εισοδήματος κοινωνικές τάξεις και μερικές κοινωνικές μειονότητες δημιουργεί προϋποθέσεις μελλοντικού κοινωνικού αποκλεισμού, Κατσούλης Η. et al.(1996, σπ. σ. 24).

3.4.2. ΠΙΘΑΝΑ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑ ΜΕΤΡΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΣΤΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΤΩΝ ΕΙΔΙΚΩΝ ΚΑΤΗΓΟΡΙΩΝ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

Μερικά από τα ονόματα των ειδικών κατηγοριών κοινωνικών ομάδων του πληθυσμού είναι: οι λαθρο-μετανάστες, οι πολιτικοί πρόσφυγες, οι οικονομικοί μετανάστες, οι παλιννοστούντες, οι φυλακισμένοι και οι πρώην φυλακισμένοι, άτομα με ειδικές ανάγκες, απεξαρτημένα άτομα, χρόνιοι ασθενείς, π.χ. οι φορείς του AIDS, μειονότητες (όπως είναι οι τσιγγάνοι). Καθεμία από αυτές τις κατηγορίες χρειάζεται ειδική και έγκαιρη παρέμβαση και σωστή αντιμετώπιση που μπορεί να γίνει, είτε από κοινωνικούς, είτε από κρατικούς φορείς.

Σε γενικές γραμμές, μπορούμε να πούμε ότι το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού των ειδικών κατηγοριών κοινωνικών ομάδων συνδέεται με την γενικότερη εξέλιξη των σύγχρονων κοινωνιών, δηλαδή είναι το αποτέλεσμα και των εκσυγχρονιστικών διαδικασιών που συντελούνται, οπότε, με τούτη την έννοια, απαιτείται η συνδυασμένη ενέργεια κράτους, τοπικών κοινωνιών, οικογένειας και ιδιωτικών φορέων προκειμένου να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά, Κατσούλης Η. et al. (1996, σπ. σ.43).

Εδώ όμως, χρειάζεται να αναφέρουμε το γεγονός ότι υπάρχει μια άλλη σοβαρότατη διάσταση του φαινομένου κοινωνικού αποκλεισμού ειδικών κατηγοριών κοινωνικών ομάδων, στην οποία αναφέρεται το σύνολο σχεδόν των μελετών που έχουν γίνει στον τομέα αυτό. Πρόκειται για την προαναφερθείσα γενικότερη στάση της κοινωνίας απέναντι στα προβλήματα των ατόμων που απειλούνται με κοινωνικό αποκλεισμό, από την οποία εξαρτάται κατά μεγάλο μέρος η επιτυχία ή η αποτυχία των προγραμμάτων

που υιοθετούνται και εφαρμόζονται στα πλαίσιά της. Για τον λόγο αυτό, επισημάνθηκε η σημασία της ευαισθητοποίησης της κοινής γνώμης. Είναι γεγονός ότι από μελέτες που έχουν γίνει στην Ελλάδα, διαπιστώθηκε από καιρό ο κίνδυνος εμφάνισης κρυπτο-ρατσιστικών τάσεων¹⁴ σε ένα μέρος του Ελληνικού πληθυσμού, ιδιαίτερα σ' εκείνο που αντιμετωπίζει εντονότερα προβλήματα από την οικονομική κρίση, Κατσούλης Η. et al. (1996, σπ. σ.29). Συμπεραίνεται ότι το υφιστάμενο καθεστώς στην αγορά εργασίας οδήγησε με βεβαιότητα στον κοινωνικό αποκλεισμό των οικονομικών μεταναστών, το μεγαλύτερο μέρος των οποίων είναι λαθρο-μετανάστες.

- **ΛΑΘΡΟ-ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ:** Στη συζήτηση ζητημάτων, όπως του κοινωνικού αποκλεισμού, για να αντιμετωπίσει κάποιος τα γεγονότα με υπευθυνότητα, πρέπει να έχει αποβάλει τις προκαταλήψεις του. Σε μια δημοκρατική κοινωνία, δεν νοείται η χορήγηση σ' έναν μετανάστη πολιτικής υπηκοότητας χωρίς την παράλληλη χορήγηση «οικονομικής υπηκοότητας», γιατί διαφορετικά θα δημιουργηθεί κοινωνική δυσλειτουργία κάπου. Για την πραγματική αντιμετώπιση του προβλήματος, πρώτα από όλα συνιστάται η οργάνωση μιας ορθολογικής πολιτικής, με αποσαφηνισμένους στόχους, που να προωθεί τα συμφέροντα της χώρας, συστηματική καταγραφή και παρακολούθηση της οικονομικής παρουσίας και του τρόπου ένταξης των μεταναστών, σταδιακή νομιμοποίηση μέρους των παρανόμων μεταναστών, εναρμονισμένη με την εξωτερική πολιτική της χώρας, κατάστρωση και εφαρμογή προγραμμάτων υποδοχής των νόμιμα εισερχομένων μεταναστών και διεύρυνση και περιφερειακή ανάπτυξη προγραμμάτων κοινωνικής προστασίας των αλλοδαπών εργαζομένων, ομαδοποίηση των διαδικασιών χορήγησης πολιτικού ασύλου, όπως είναι π.χ, κριτήρια αναγνώρισης της προσφυγικής ιδιότητας, χορήγηση άδειας εργασίας ή χορήγηση και κατοχύρωση διευρυμένων νομικών δικαιωμάτων (άδεια εργασίας, παροχή στέγης, δικαίωμα μετακίνησης, κοινωνική ασφάλιση) σ' όσους λαμβάνουν πολιτικό άσυλο. Επιβάλλεται ο έλεγχος και η μελέτη του τρόπου με τον οποίο

¹⁴ **Κρυπτο-ρατσιστικές τάσεις (Νεποτισμός)** : Έιδος ρατσισμού που εκδηλώνεται ειδικά στον εργασιακό χώρο, όπου ο ρατσιστής εργοδότης, ενώ πιστεύει ότι δεν είναι ρατσιστής, η από την συμπεριφορά του τον προδίδεται, όταν π.χ. σε θέματα που αφορούν τα δικαιώματα απασχόλησης ξένων εργατών, ενώ εμφανίζεται να τους υποστηρίζει θεωρητικά, στην πράξη αρνείται να τους προσλάβει, προτιμώντας ομογενείς, έστω με λιγότερα προσόντα.

προβάλλεται στα ΜΜΕ η εικόνα του (ξένου) και η ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης γύρω από την πολυσήμαντη έννοια του «ξένου», έννοια που, όμως για να εξηγηθεί σωστά, χρειάζεται πλατιά διαφώτιση ότι δεν είναι συνώνυμη του «πολιτισμικά κατώτερος», ούτε «εκμεταλλεύσιμος». Απαιτείται συστηματική και διαχρονική παρακολούθηση των τάσεων της κοινής γνώμης σε θέματα ξενοφοβίας και ρατσισμού, αναθεώρηση των πολιτικών δικαιωμάτων, π.χ. στην εξέταση ή επανεξέταση της αίτησης πολιτικού ασύλου, εκείνων που διαβιούν στην Ελλάδα ως λαθρομετανάστες, όσο και εκείνων των οποίων η αίτησή τους είχε απορριφθεί στο παρελθόν, Κατσούλης Η. et al. (1996, σπ. σ.30).

▪ **ΑΠΕΞΑΡΤΗΜΕΝΑ ΑΤΟΜΑ:** (De-addicted Persons)¹⁵ Η πολιτική αντιμετώπισης πρέπει να αρχίσει με την χάραξη μίας εθνικής πολιτικής στον τομέα αυτό. Να αξιοποιηθεί η πείρα άλλων κρατών με όμοια προβλήματα. Να αξιοποιηθεί η εμπειρία των ελληνικών κοινωνικών φορέων, όπως είναι το Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων (ΚΕΘΕΑ).¹⁶ Να συμμετέχουν οι ίδιοι οι απεξαρτημένοι στην χάραξη της εθνικής πολιτικής.¹⁷ Να εφαρμοστούν προγράμματα κοινωνικής ένταξης, π.χ. τα προγράμματα απεξάρτησης να εστιάζουν περισσότερο την προσοχή τους στην κοινωνική ένταξη¹⁸ των μελών τους. Να εφαρμοστούν προγράμματα συναισθηματικής αποφόρτισης της κοινής γνώμης έναντι της ειδικής αυτής της κατηγορίας ομάδων και με την εφαρμογή, εκ μέρους των ΜΜΕ, μιας τεκμηριωμένης μεθόδου ενημέρωσης της κοινής γνώμης, για την ευαισθητοποίηση όλων εκείνων που βρίσκονται μακριά από το πρόβλημα. Να δημιουργηθούν και να επαναλειτουργήσουν οι

¹⁵ **Απεξαρτημένα άτομα: (De-addicted Persons)** Είναι τα πρώην εξαρτημένα άτομα από ναρκωτικές ουσίες, δηλαδή άτομα που έχουν ολοκληρώσει ένα πρόγραμμα απεξάρτησης, ή απέχουν από τη λήψη / κατάχρηση ναρκωτικών ουσιών τα τελευταία τρία έτη της ζωής τους και ακολουθούν ένα νέο τρόπο ζωής. Βλ. επίσης Κατσούλης et al. (1996, σ.334).

¹⁶ **ΚΕΘΕΑ:** ιδρύθηκε το 1987 και λειτουργεί ως αυτοδιοικούμενο και αυτοδιαχειριζόμενο νομικό πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου (νόμος 1729 / 1987, άρθρο 1. Παρ.5.) Από το 1983 μέχρι και το 1987 προϋπήρχε και λειτουργούσε πειραματικά ως «Ειδικό Θεραπευτικό Πρόγραμμα για Εξαρτημένα από Φαρμακευτικές Ουσίες Άτομα» του Υπουργείου Υγείας. Σκοπός του ΚΕΘΕΑ είναι η θεραπεία, η επαγγελματική κατάρτιση και κοινωνική ένταξη των εξαρτημένων από φαρμακευτικές ουσίες ατόμων.

¹⁷ **NOTE:** Ως προς το περιεχόμενο της εθνικής πολιτικής, οι μελετητές δίνουν ιδιαίτερη σημασία στα προγράμματα υγείας και πρωτοβάθμιας πρόληψης που θα πρέπει να εφαρμοστούν Βλ. επίσης: Κατσούλης Η. et al. (1996, σ. 31).

¹⁸ **Κοινωνική ένταξη:** Του απεξαρτημένου ατόμου είναι εκείνη η κοινωνική διαδικασία που έπεται της απεξάρτησής του και στοχεύει στην έναρξη επικοινωνίας ή συνεργασίας του με κοινωνικές ομάδες ή θεσμούς ή φορείς. Διευκρινιστικά μπορούμε να πούμε πως το απεξαρτημένο άτομο εντάσσεται στην αγορά εργασίας, εφόσον δεν είχε εργαστεί ποτέ πριν από την απεξάρτησή του. Βλ. επίσης Κατσούλης Η. et al. (1996, σ.34).

ξενώνες υποδοχής και προσωρινής στέγασης απεξαρτημένων ατόμων, π.χ. Κέντρων συμβουλευτικής υποστήριξης οικογενειών απεξαρτημένων ατόμων, που προσαρμόζονται στις ανάγκες επικοινωνίας μεταξύ τους (γονέων-παιδιών). Απαιτούνται η δημιουργία εξεταστικής επιτροπής θεμάτων σχετικών με τα ναρκωτικά, τη νομοθεσία και τον κοινωνικό αποκλεισμό,¹⁹ η δημιουργία προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης και απασχόλησης των απεξαρτημένων ατόμων.

▪ **ΤΟΞΙΚΟΜΑΝΕΙΣ:**

Γενική παρέμβαση από κρατικούς και κοινωνικούς φορείς. Θα πρέπει να αποφεύγονται οι δημόσιες προβολές, οι διαφημιστικές καμπάνιες και οι παρεμβάσεις σωτηρίας στο όνομα του τοξικομανή. Το πρόβλημα αυτό θα πρέπει να προσεχτεί στα σχολεία και εκεί που συχνάζει η νεολαία. Οι χώροι αυτοί (των νεολαιών) δεν θα πρέπει να γίνονται χώροι προβολής θεμάτων που αφορούν τα ναρκωτικά από άτομα ή φορείς που δεν έχουν άμεση επαφή ή σχέση με το χώρο, Κατσούλης Η. et al. (1996, σπ. σ.37).

▪ **ΦΥΛΑΚΙΣΜΕΝΟΙ ΚΑΙ ΠΡΩΗΝ ΦΥΛΑΚΙΣΜΕΝΟΙ:**

Επιβάλλεται η δημιουργία ή η ύπαρξη κοινωνικής υπηρεσίας σε κάθε φυλακή, η δημιουργία συμβουλευτικών κέντρων με υπηρεσίες στήριξης αποφυλακισμένων ατόμων, που να λειτουργούν στα πλαίσια των Ο.Τ.Α. Αναγκαία είναι η καθιέρωση ελαστικών κανόνων επικοινωνίας και επαφής με τον έξω κόσμο, καθώς και η εργασία μέσα στη φυλακή (υποστηριζόμενη από εκπαιδευτικό πρόγραμμα επαγγελματικής κατάρτισης), η βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης, η αγωγή, η ψυχαγωγία και οι διοργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων μέσα στη φυλακή, η διεύρυνση του θεσμού των αδειών εξόδου, αλλά και ο διαχωρισμός των κρατουμένων, ανάλογα με το είδος του αδικήματος, την ηλικία κ.λ.π., η μετασφρονιστική προστασία και παρακολούθηση των αποφυλακισθέντων, Κατσούλης Η. et al. (1996, σπ. σ.34).

▪ **ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ (ΑΜΕΑ):**

Επιβάλλεται εκσυγχρονισμός του θεσμικού πλαισίου που διέπει την εκπαίδευση και την απασχόληση ατόμων με ειδικές ανάγκες (ΑΜΕΑ), καλύτερη συνεργασία των εμπλεκόμενων φορέων, πολλαπλασιασμός του

¹⁹ NOTE: Το Υπουργείο Δικαιοσύνης οφείλει να συστήσει τούτη την επιτροπή.

αριθμού των σχολείων ειδικής αγωγής και δημιουργία ειδικών επαγγελματικών σχολών στα πλαίσια του Υπουργείου Παιδείας, δημιουργία τμημάτων ειδικής αγωγής στα Πανεπιστήμια για την εκπαίδευση προσωπικού ικανού να ασχοληθεί με άτομα με ειδικές ανάγκες (ΑΜΕΑ). Απαιτείται ανάπτυξη ειδικών προγραμμάτων ενδοεπιχειρησιακής κατάρτισης για την απασχόληση των ατόμων αυτών, δημιουργία κέντρου συμβουλευτικής για την καλύτερη ενημέρωση γονέων, εργοδοτών και δημοσιογράφων, έτσι ώστε να εκλείψουν οι κάθε είδους κοινωνικές προκαταλήψεις έναντι των ατόμων αυτών, διαμόρφωση του πολεοδομικού ιστού των αστικών κέντρων,²⁰ διαμόρφωση συνθηκών αυτόματης μετακίνησης των ατόμων με ειδικές ανάγκες στην κατοικία, στους τόπους εργασίας, στα μέσα μαζικής μεταφοράς, στους χώρους ψυχαγωγίας και στους πολιτιστικούς χώρους, Κατσούλης Η. et al.(1996, οπ. σ.33).

3.5.ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ (ΤΡΟΠΟ ΜΕ ΤΟΝ ΟΠΟΙΟ Η ΠΡΟΫΠΟΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑ ΕΝΕΡΓΕΙ)

Πίνακας 3:5

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ (τρόπο με τον οποίο η προϋποθετικότητα ενεργεί)

Προϋποθετικότητα	Ατομικοί παράγοντες		Κοινωνικοί παράγοντες			
	Ο εαυτός	Τον πλησίον	Ευρωπαϊό (έλληνα)	Νιγηριανό (Χαούσα)	Ιδανική κοινωνία	Παράδοση των Ιμπο
Υψηλή	 	 	Υψηλή	Υψηλή	Χαμηλή	Χαμηλή
Χαμηλή	 	 	Χαμηλή	Χαμηλή	Υψηλή	Υψηλή

Στον πίνακα (3.5) παρουσιάζεται χαρακτηριστικά ο τρόπος με τον οποίο άτομα, ειδικά μετανάστες, αναπαρασταίνουν την πολιτιστική κληρονομιά στο μυαλό τους όταν καλούνται να κρίνουν ή να συγκρίνουν δύο διαφορετικές πολιτιστικές αξίες. Εν ολίγοις, στην κοινωνική αναπαράσταση της πολιτισμικής κληρονομιάς, όσα άτομα από μας εκπροσωπούν²¹ **την χαμηλή προϋποθετικότητα**, έχουν την πιθανότητα να έχουν σε χαμηλότερη εκτίμηση

²⁰ Αυτό πρέπει να προβληματίσει τους φορείς και να κατευθύνει τις αποφάσεις τους. επειδή, τόσο το σύνολο του αστικού χώρου, όσο και τα επιμέρους στοιχεία του θα πρέπει να εξυπηρετούν το σύνολο του πληθυσμού. Με άλλα λόγια, πρέπει να λαμβάνουν υπ' όψιν ότι, δίπλα στους υγιείς κατοίκους μίας πόλης, ζουν και εργάζονται άτομα που έχουν ανάγκη ενός διαφορετικού τύπου πόλης από εκείνες των υγιών ατόμων.

²¹ Επισημαίνουμε ότι στο ερωτηματολόγιό μας, οι άνθρωποι δηλώνουν τις απόψεις τους ελεύθερα, αλλά οι ερωτήσεις είναι ψυχολογικά δομημένες σε βαθμό που μπορεί να μη γίνεται κατανοητός από τους ερωτηθέντες. Ίσως λοιπόν στα πρώτα ερωτήματα να μη είναι ειλικρινείς, άλλα στις επόμενες ερωτήσεις θα ωθηθούν να πουν την αλήθεια.

τον άλλον και σε υψηλότερη εκτίμηση τον εαυτό τους και είναι επιρρεπείς στην εμφάνιση επιθετικής προϋποθετικότητας, βλ. πίνακα (3.5). Η προϋποθετικότητα, στην φάση της προσαρμογής, είναι αμυντική, αλλά όταν περνάει την φάση αυτή γίνεται επιθετική. Στο μυαλό του άτομου αυτού ταυτίζονται οι έννοιες «εθνικισμός» και «πατριωτισμός». Στην ουσία όμως, «εθνικισμός» σημαίνει μίσος προς τις πατρίδες των άλλων και όχι αναγκαία αγάπη προς την πατρίδα σου, σε αντίθεση με τον «πατριωτισμό» που σημαίνει αγάπη προς την δική σου πατρίδα, αλλά και σεβασμό των πατρίδων των άλλων, Le Bon G. (1985), Λίποβατς Θ. - Δεμερτζής Ν. (1994).

Επίσης, στην κοινωνική αναπαράσταση της πολιτισμικής κληρονομιάς, όσα άτομα εκπροσωπούν την **υψηλή προϋποθετικότητα**, έχουν την πιθανότητα να έχουν σε υψηλότερη εκτίμηση τον άλλο και σε χαμηλότερη εκτίμηση τον εαυτό τους. Τούτη η τάση συνήθως παρουσιάζεται στην αρχική φάση της κοινωνικής προσαρμογής και ένταξης και μπορεί να παραμένει για όσο χρονικό διάστημα παραμένουν τα άτομα στην ίδια κοινωνία, βλ.πίνακα (3.5). Επιπλέον, πρέπει να αναφέρουμε το γεγονός ότι είναι η κοινωνική κατάσταση και οι συνθήκες διαβίωσης καθορίζουν τον χρόνο και τον τρόπο εμφάνισης μιας αλλαγής σ' αυτήν την φάση ή με άλλα λόγια η αύξηση του χρόνου παραμονής στην χώρα υποδοχής αυξάνει την προϋποθετικότητα.

Σχετικά με την διαχείριση του πολιτισμικού σοκ υπάρχει πλούσια βιβλιογραφία που, κατά την ταπεινή μας εκτίμηση, που δεν χωράει στο πλαίσιο της έρευνας αυτής, όχι μόνο επειδή είναι ογκώδης, αλλά και γιατί κάθε άτομο ή ομάδα πρέπει να αντιμετωπίζεται στην μοναδικότητά του σε ψυχολογικό επίπεδο, Karp C.L. et al. (1998(a&b), Marsella (1993, σ.63, 200-208), Nicassio et al. (1986, σ.173, 541-544), Nwadiora et al. (1996, σ.31), Wendy L.W. (2000, σπ, σ.431), Goldstein A.P. et al. (1979).

3.5.1. ΜΙΑ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ: ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΑΠΟΨΗ ΣΤΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟ ΣΟΚ

Ένας κύριος κάθεται ήρεμος και διαβάζει την εφημερίδα του πάνω στο κατάστρωμα του "Τιτανικού" που βυθίζεται. Παντού γύρω του, άνθρωποι ουρλιάζουν και τρέχουν πανικοβλημένοι από το φόβο του σίγουρου θανάτου στα παγωμένα νερά. Τελικά, ένας άλλος επιβάτης, σκανδαλισμένος από την ηρεμία του τύπου, τον ρωτάει: «Πώς μπορείς και κάθεται τόσο ήσυχος. Δεν ξέρεις ότι το πλοίο βυθίζεται» Και αυτός απαντάει, «Τι με νοιάζει, δικό μου είναι.» Η μπανάλ αυτή κατάληξη του ανεκδότου θέτει επί τάπητος τις διαφορετικές προσεγγίσεις σε ένα γεγονός, που από μόνο του εκτιμάται και αναλύεται με πολλούς διαφορετικούς τρόπους.

Η αλήθεια έχει δύο όψεις, εγώ κρατάω την μισή, ενώ οι αποδέκτες του κειμένου αυτού, την άλλη μισή. Η συμφωνία μας γι' αυτό που είναι η αλήθεια και ποιος από μας έχει δίκιο εξαρτάται από το περιθώριο στην διαπραγμάτευση που κάθε πρόσωπο θα μπορούσε να παραχωρήσει. Κλείνοντας, θα έλεγα ότι η μελέτη μας δεν είναι παρά μία μικρή επιστημονική «πρόβλεψη» γι' αυτό που θα μπορούσε να γίνει. Επιστημονικοί και ερευνητικοί περιορισμοί δυσχεραίνουν την διατύπωση μακρινής πρόβλεψης για το μέλλον της μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα, της οποίας η χάραξη απαιτεί τόλμη και ειλικρίνεια τόσο από την πλευρά της κυβέρνησης, όσο και από όλους τους φορείς που είναι άμεσα ή έμμεσα εμπλεκόμενοι στην εθνική και διεθνή μετακίνηση ανθρώπων.

Στην παρούσα μελέτη, επιχειρήσαμε να ακουμπήσουμε το καυτό και επίκαιρο θέμα του πολιτισμικού σοκ, που σαν το μη-ενεργό ηφαίστειο, παραμένει κλειστό στον κρατήρα του. Η θεωρία δε της προϋποθετικότητας έχει οικολογική εγκυρότητα, δεν είναι ένα απλό νοητικό κατασκεύασμα, αλλά εφαρμόζεται στην ζωή και ενεργεί δυναμικά.

Τώρα στην Ε.Ε, υπάρχουν πολλά γραφεία αρμόδια για τα υποψήφια προς ένταξη κράτη, αλλά δεν υπάρχει ούτε ένα σωστά οργανωμένο γραφείο, μόνιμα στελεχωμένο με ειδικούς, αρμόδιους για την διαχείριση ζητημάτων των μεταναστών, παρά μόνο να μεμονωμένα άτομα που επιμελούνται του ζητήματος. Το ίδιο ισχύει και σε πολλά κράτη μέλη. Σήμερα στην Ευρώπη υπάρχουν δύο σχολές σχετικές με το μεταναστευτικό ζήτημα. Οι υποστηρικτές της πρώτης σχολής πιστεύουν ότι όλοι οι μετανάστες πρέπει να είναι στην

πληρότητά τους αποδεκτοί μέσα στην κοινωνία, να απολαμβάνουν ως άνθρωποι όλα τα δικαιώματά τους, όπως εμείς κ.λ.π., ενώ οι υποστηρικτές της δεύτερης σχολής θεωρούν ότι η παραχώρηση υπηκοότητας στους μετανάστες συνεπάγεται την αφαίρεση της ταυτότητάς τους.

Η άποψή μας είναι ότι, εκτός από την «νομική ιθαγένεια», υφίσταται και η «οικονομική ιθαγένεια», οι οποίες λειτουργούν συμπληρωματικά. Η λήψη της υπηκοότητας ίσως να είναι χειρότερη από την μη λήψη, εάν δεν συνοδεύεται από ανάλογα οικονομικά και κοινωνικά μέτρα(που θα άπτονται των ιδιαίτερων αναγκών ενός ξένου), εφόσον εξισώνεται μεν νομικά ο ξένος με τον Έλληνα, αλλά δεν του παρέχονται τα μέσα για να ανταγωνιστεί με ίσους όρους τον Έλληνα, αφού η βάση εκκίνησής τους είναι διαφορετική. Παράδειγμα είναι η περίπτωση των προσφάτων εξεγέρσεων στην Γαλλία, όπου οι περισσότεροι από τους εξεγερθέντες έχουν την γαλλική υπηκοότητα, αλλά είναι σε δεινότερη θέση απ' ότι αν δεν την είχαν.

Εκεί που τα νομικά και οικονομικά μέτρα έχουν αποδειχθεί πλημμελή στην διαχείριση του μεταναστευτικού ζητήματος, βαρύνοντα ρόλο έχουν οι ψυχολογικοί παράγοντες. Εδώ η εργασία μας αποκτά ιδιαίτερη σημασία, αφού αποτελεί μια διαφορετική προσέγγιση, μετακινούμενη από το σύνηθες έως τώρα νομικό ή οικονομικό πλαίσιο προσέγγισης των διεθνών οργανισμών, φορέων και μελετητών, στο ψυχολογικό.

Ένας φίλος, μία φορά είπε ότι «είναι αλήθεια ότι οι άνθρωποι πεθαίνουν κάθε μέρα και όμως υπάρχει ζωή, ενώ κάποιοι λένε καληνύχτα, άλλοι λένε καλημέρα. Σκέφτομαι ότι έχει δίκιο. Ακούσια, χωρίς αμφιβολία, τα άτομα είναι κοινωνικά όντα στη χρονική διαδρομή της ιστορίας και η κοινωνία δεν είναι στατική, Salome C. Nnogoemele (1985, σ.9).²² Η κοινωνική δυναμική είναι μια

²² Με αυτή την έννοια, μπορεί κανείς να πει ότι η κουλτούρα είναι "συγχρονική" (Synchronic) και "κινούμενη" (movable), δηλαδή αλλάζει με τον χρόνο, μπορεί να είναι στάσιμη (Stationed) αλλά όχι στατική (Static). Όμως, οι άνθρωποι και η "πολιτική" που ακολουθούν είναι "διαχρονικοί" (Diachronic), δηλαδή ο εντοπισμός του ανθρώπου στην ιστορία γίνεται μόνο σε διαδοχικές και αμετακίνητες στιγμές της ιστορίας. Κατά τον Ferdinand de Saussure (1857-1913), μέσα στην παγχρονία (συγχρονία και διαχρονία), τα γλωσσικά φαινόμενα εξετάζονται χωριστά μεν αλλά συνδυαστικά σε ένα δισδιάστατο επίπεδο. Με τον όρο συγχρονία, ο Saussure δήλωνε την κατάσταση της γλώσσας σε δεδομένο χρόνο, υποστηρίζοντας ότι οι γλωσσολόγοι πρέπει να περιγράψουν τη γλώσσα με τη μορφή που έχει το σύστημά της σε ορισμένο χρόνο (συγχρονική θεώρηση). Το αντίθετο

διπλής κατεύθυνσης κυκλοφορία. Η κίνηση μπορεί να είναι θετική ή αρνητική, προς τα εμπρός ή προς τα πίσω. Το πρώτο, αντιπροσωπεύει την πρόοδο, ενώ το τελευταίο, την ακινησία. Η πρόοδος μπορεί να χωριστεί σε δύο συστατικά, ένα διανοητικό, όπου τα άτομα σκέφτονται προοδευτικά, και ένα πρακτικό, όπου τα άτομα ενεργούν προοδευτικά. Και τα δύο πρέπει να συμπέσουν πριν από οποιαδήποτε θετική κοινωνική δυναμική, δηλαδή πριν επιτευχθεί μια κίνηση προς τη σωστή κατεύθυνση.

Το πρώτο βήμα προς την πρόοδο είναι η αυτοπραγμάτωση και ακολουθούν η αυτοαξιολόγηση, ο προσδιορισμός του προβλήματος, ο προσανατολισμός του μυαλού προς το πρόβλημα, η εξιδανίκευση, η εξοικείωση και τελικά, η εφαρμογή. Για να είναι κανείς σε θέση να κάνει αυτό, πρέπει να λάβει υπ' όψιν του τις διάφορες πτυχές της κοινωνίας— πολιτικής, κοινωνιολογικής, ιστορικής, και πολιτιστικής κ.λ.π. Αυτές συσσωρεύονται σε μια κοινωνιολογική ενότητα που θα αποτελέσει το σημείο εκτίναξης για το τελικό εγχείρημα.

Η θεωρία της κοινωνικής αναπαράστασης μπορεί να χρησιμεύει σε διάφορα πεδία της έρευνας, όπως στην προσπάθεια να συλλάβουμε το βάθος των ανθρωπίνων ιδεών, το οποίο τα άτομα δεν αντιλαμβάνονται πάντα πλήρως. Επιπλέον, στην μελέτη των κοινωνικών αναπαραστάσεων, δεν μελετάμε μόνο την αντίληψη των ατόμων για τον περιβάλλοντα κόσμο τους, αλλά και για το πως είναι δομημένο κοινωνικά το περιβάλλον τους. Με άλλα λόγια, μπορεί κανείς να πει ότι, για να υφίσταται μια κοινωνική αναπαράσταση, χρειάζεται να υπάρχει ένα πολιτιστικό πλαίσιο, μια κοινωνία και μια ατομική ή ομαδική επικέντρωση (anchoring), Doise (1993), Wagner Elejabarrieta & Lahnsteiner (1995), Wagner (1995, 1998).

της συγχρονίας - η διαχρονία, είναι η εξέλιξη της γλώσσας μέσα στο χρόνο. Μιλάμε για διαχρονία και διαχρονική θεώρηση όταν μελετά και συγκρίνει κανείς δύο ή περισσότερες συγχρονίες, δύο ή περισσότερες χρονικές καταστάσεις μιας γλώσσας (π.χ. την αρχαία και τη Ν. Ελληνική), δηλαδή την εξέλιξη και μεταβολή της γλώσσας μέσα στον συγκεκριμένο χρόνο. Από τη γλωσσολογία η λέξη αυτή (διαχρονία) πέρασε, κατά την δεκαετία του '80 κυρίως, σε ευρύτερη χρήση, σημαίνοντας: 1) «εξελικτικός» και 2) (νέα σημ.) «ο υπάρχων μέσα στον χρόνο, ο διανύων την πορεία του μέσα στον χρόνο, αυτός που ξεπερνά ή δεν περιορίζεται μόνον στο παρόν, από παλιά μέχρι σήμερα», με άλλα λόγια // αυτός που διατηρεί τη σημασία ή την αξία του κατά το πέρασμα του χρόνου, που ισχύει σε διάφορες εποχές («η διαχρονική πορεία του κόμματος αποδεικνύει τη συνοχή των στελεχών του», «αυτές οι αρχές έχουν διαχρονική αξία»). Επίσης η λέξη διαχρονία συνιστά την μελέτη των φαινομένων μέσα στο χρόνο. Βλ. επίσης: Μπαμπιγιωτή Γ.(1998, σ. 506), Salome C.Nnoromele, (1985, σ.9).

Σκοπός της έρευνάς μας, δεν είναι να αναφέρουμε την «γκρίνια» των ανθρώπων αυτών, του τύπου «δεν μας αγαπούν», «δεν μας καλομεταχειρίζονται» κ.λ.π. Στην ουσία αναφερόμαστε σε μια ψυχολογική θεωρία. Ως εκ τούτου, το κατάλληλο δείγμα για να δούμε αυτό είναι οι Νιγηριανοί, όπου βλέπουμε πράγματι να εμφανίζεται παρά πολλή προϋποθετικότητα, η οποία ενεργεί κυρίως αμυντικά. Από την προ-έρευνα προέκυψε μια έντονη δυσαρέσκεια, μια έλλειψη εμπιστοσύνης από μέρους των Νιγηριανών μεταναστών προς τους Έλληνες, την ελληνική κυβέρνηση, τους θεσμούς, της οποίας η έκφραση, με την πάροδο του χρόνου και την σταδιακή προσαρμογή τους, περιορίστηκε μεταξύ των συμπατριωτών και σπανίως απευθυνόταν προς τους Έλληνες. Εν τω μεταξύ, πολλοί συμπατριώτες μου εμφανίζονται να παρουσιάζουν διπλή συμπεριφορά, διαφορετική στα πλαίσια της ομάδας των Νιγηριανών και διαφορετική απέναντι στους ξένους. Άρχισαν να αναπτύσσονται διαφορετικά σενάρια, τα οποία στην χώρα μας ήταν εντελώς απαγορευμένα ή παράλογα. Αυτή η διαφορά θα μπορούσε να είναι μια εκδήλωση πολιτισμικού σοκ (cultural shock) που συνήθως εμφανίζεται, πρώτον, ως ένα κοινωνικό φαινόμενο όταν δύο κουλτούρες βρίσκονται σε μια κατάσταση αντιπαράθεσης, δίνοντας την εντύπωση ότι δεν υπάρχουν σημεία συνάντησης μεταξύ τους, οπότε σε τούτη την αρχική φάση προσαρμογής, η προϋποθετικότητα ενεργεί αμυντικά, δεύτερον, στη φάση όπου η έκβαση της ανθρώπινης επικοινωνίας θα είναι μόνο σύγκρουση, παρερμηνεία και παρεξήγηση. Στην δεύτερη φάση, η προϋποθετικότητα ενεργεί επιθετικά. Αν τούτη η σύγκρουση (ή ένταση) συνεχιστεί για μεγάλο χρονικό διάστημα, μπορεί να μειώσει σταδιακά την αίσθηση του ατόμου ότι είναι φορέας συγκεκριμένης κουλτούρας (το άτομο, σε τούτη την κατάσταση, μοιραία φαίνεται να βρίσκεται αμφιταλαντευόμενο) και η κατάσταση αυτή μπορεί να ενθαρρύνει την αίσθηση της αποξένωσης (alienation), αλλά και της περιθωριοποίησης, Park (1928, σ.881), Becker H.S (1973), Cullen F.T. (1989), Clinard M.B., Meier R.F (1979), Dlnitz S., Dynes R., Clarke A., (1975), Strauss A.L., Lindesmith A.R, Denzin N.K (1975), Nuehring E., Maryle G.E (1974), Rushing W.A. (1975), Sagerin E. (1975), Simmons J.L. (1969), Thio A. (1978).

Επίσης, κατά την Ψυχοπαθολογική προσέγγιση, ο πολιτισμικός κλονισμός ανήκει στο κύκλο της κοινωνικής φοβίας, που, σύμφωνα με το DSM-IV, θεωρείται ως μια ψυχική διαταραχή, που περιλαμβάνει έντονο και μόνιμο φόβο ενός ή περισσότερων ειδών κοινωνικών καταστάσεων ή περιστάσεων, όπου το άτομο πρόκειται να επιδείξει κάποια επίδοση ή ικανότητα, οι οποίες λαμβάνουν χώρα σε ένα μη οικείο πλαίσιο και, κατά τη διάρκεια των οποίων, αισθάνεται ότι θα μπορούσε να βρεθεί σε δύσκολη ή ταπεινωτική θέση, λόγω σύγχυσης, άγχους ή αδυναμίας να επιδείξει τις αρμόζουσες ικανότητες. Η διαταραχή αυτή εκδηλώνεται στο άτομο επ'ευκαιρία καταστάσεων, όπως το να μιλά δημόσια, να συναναστρέφεται συναδέλφους ή προϊσταμένους, να συμμετέχει σε μια γιορτή ή ακόμη και να τρώει ή να πίνει μπροστά στους άλλους κ.α. Το άτομο έχει την εντύπωση ότι οι άλλοι θα το κρίνουν άσχημα, θα το δουν αγχωμένο, θα το θεωρήσουν αδύναμο, παράξενο ή χαμηλού πνευματικού επιπέδου, ότι τα χέρια του ή η φωνή του θα τρέμουν. Συχνά η εξέλιξη είναι χρόνια. Η διαταραχή έχει σε πολλές περιπτώσεις έντονα δυσμενή επίδραση στις κοινωνικές και επαγγελματικές δραστηριότητες του ατόμου, κι αυτό μπορεί να το οδηγήσει σε κοινωνική περιθωριοποίηση και οικονομική εξάρτηση. Πιθανές επιπλοκές είναι η κατάθλιψη και η κατάχρηση οινόπνευματος και αγχολυτικών, Ζερβής Χ.(1996, σ.128-129).

Τελειώνοντας, καλό θα ήταν να αναφέρουμε το γεγονός ότι στην παρούσα εργασία δεν ψάχνουμε για τις αιτίες της μετανάστευσης και του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα, αλλά ψάχνουμε για τις πιθανές λύσεις. Είναι κρίμα που πολλές φορές τέτοια ερευνητική εργασία καταλήγει στο ράφι μιας βιβλιοθήκης αχρησιμοποίητη. Θα ήθελα να κλείσω το κεφάλαιο αυτό με τις ίδιες ερωτήσεις αγνοίας, όπως τις έχουν διατυπώσει μερικοί «σκεπτόμενοι» Έλληνες, οι οποίοι, προβληματισμένοι από τα καθημερινά κοινωνικά συμβάντα, όπως εγώ, κατέληξαν να καταθέσουν στον τύπο τα εξής: «τον τελευταίο καιρό όλο και πιο συχνά αισθάνομαι μια ακατάσχετη διάθεση να διατυπώνω δημόσια ερωτήσεις «ολικής αγνοίας...». Στα νιάτα μας ξέραμε πως στις ερωτήσεις «ολικής αγνοίας» των τότε μαθητικών μας χρόνων όλο και βρισκόταν κάποιος να μας απαντήσει. Ίσως, όχι πάντοτε με πολλή προθυμία, μας απαντούσε ωστόσο. Και εμείς, μάλιστα, κάναμε πως καταλαβαίναμε και πως ήμασταν πολύ ευχαριστημένοι γι' αυτό... Εκείνες οι

ερωτήσεις, δεν ήταν ακριβώς ολικής άγνοιας, ήταν όμως «ολικής αθωότητας», γιατί έκρυβαν μέσα τους όλη εκείνη την ανεπανάληπτη αισιοδοξία για την ζωή και τις προσωπικές μας προοπτικές. Σήμερα, τα «πράγματα» έχουν αλλάξει. Η «αθωότητα» χάθηκε. Και η «άγνοια» περίσσεψε. Χάθηκαν ακόμα και οι απρόθυμοι δάσκαλοι που απαντούσαν στις ερωτήσεις μας. Έτσι, εγώ μπορέι να έχω την διάθεση να κάνω τις ερωτήσεις μου, κανείς όμως δεν φαίνεται να θέλει να μου απαντήσει, έστω και απρόθυμα», Χουρμουζιάδη Γ.Χ. (2000, σ.8), Πετρόπουλος Ν. (1986, σ.30), Κατσούλης Η. et al. (1996, σπ.σ.34).

Η πρώτη σκέψη που θα περνούσε από το μυαλό ενός λογικού ανθρώπου, που κατανοεί το μέγεθος του προβλήματος, τόσο για τον άνθρωπο που ταλαιπωρείται σωματικά και ψυχικά, προκειμένου να βρει σε χώρο άγνωστο καλύτερη ζωή, όσο και το πρόβλημα του οικοδεσπότη, που μπορεί να μην έχει επιλύσει το ζήτημα της αξιοπρεπούς διαβίωσης του ντόπιου πληθυσμού, είναι : «Ποιοι παράγοντες προκαλούν τα μεταναστευτικά αυτά ρεύματα και γιατί δεν υπάρχει η πολιτική πρόθεση να επιλυθούν αυτά τα προβλήματα στην πηγή τους, αν όχι από τους τοπικούς παράγοντες, έστω και με την συμβολή ή πίεση της διεθνούς κοινότητας;» Επειδή όμως το ερώτημα είναι ρητορικό, μια και η απάντηση, αν και πολύπλοκη, είναι σε όλους γνωστή και επειδή το πρόβλημα θα πρέπει να αντιμετωπιστεί με κάποιο τρόπο, έστω και στον χώρο υποδοχής των μεταναστών, λογικό είναι ότι οι λύσεις που θα δοθούν θα πρέπει να βασίζονται στην σωστή εκτίμηση των αναγκών και δυνατοτήτων της χώρας υποδοχής, στα πλαίσια του μακροχρόνιου σχεδιασμού της, στην αξιοποίηση αξιόπιστων πληροφοριών, προερχομένων από κρατικούς και μη κυβερνητικούς οργανισμούς, ντόπιους και ξένους, να διακρίνονται από συνέπεια και συνέχεια και όχι να είναι ευκαιριακού χαρακτήρα και να έχουν ως μέτρο τους τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οφείλουμε βέβαια να ομολογήσουμε ότι, τουλάχιστον στην Ελλάδα, οι κρατικοί φορείς έχουν αποδειχθεί ανεπαρκείς και λιγότερο ενημερωμένοι για τα συμβαίνοντα στην ελληνική επικράτεια, όσο και στο εξωτερικό, σε σύγκριση με τους μη κυβερνητικούς οργανισμούς, Πετρόπουλος Ν. (1986, σ. 30).

Είναι αναγκαίο λοιπόν να δημιουργηθεί εκείνη η υποδομή σε υλικό και ανθρώπινο δυναμικό που θα εξασφαλίζει την συλλογή και αξιοποίηση στο μέγιστο βαθμό κάθε σχετικής με το θέμα πληροφορίας, καθώς και την συλλογή εμπειριών από χώρες που προϋπήρξαν χώρες υποδοχής επί σειρά ετών. Σκόπιμο επίσης θα ήταν να δημιουργηθεί ένας ενιαίος φορέας με ρόλο συντονιστή όλων των φορέων που ενέχονται στην υπόθεση «μετανάστες», με την κατάλληλη υλική και ανθρώπινη υποδομή και με στόχο την διαμόρφωση προτάσεων τεκμηριωμένων προς τους αρμοδίους, για την λήψη αποφάσεων, κρατικούς φορείς. Η συνεργασία με διεθνείς οργανισμούς, όπως IOM, UNHCR, UNDP, ICRC²³, με Μη Κυβερνητικούς Οργανισμούς (NGO's), με τις εκκλησίες και τις οργανώσεις των μεταναστών είναι αναγκαία.

Ο σαφής και προσεκτικός καθορισμός κριτηρίων και διαδικασιών νομιμοποίησης των μεταναστών, προσφύγων, εκπατρισθέντων και παλιννοστούντων είναι βασικότατο βήμα.²⁴ Όσοι δεν γίνουν αποδεκτοί θα πρέπει να βοηθηθούν, είτε για τον επαναπατρισμό τους, αν αυτό είναι αποδεκτό από τους ίδιους (αν δεν θέτει σε κίνδυνο την σωματική, πνευματική και ψυχική τους ακεραιότητα), είτε για την εξεύρεση μιας άλλης χώρας υποδοχής, που θα μπορούσε να τους δεχτεί. Για όσους έγιναν αποδεκτοί, το επόμενο βήμα είναι η διαμόρφωση του πλέγματος των διαδικασιών εκείνων που θα τους εξασφαλίσουν ανθρώπινες συνθήκες διαβίωσης (χώρο διαμονής, εργασία, διατροφή, εκπαίδευση, ιατρική προληπτική και επανορθωτική περίθαλψη, ενσωμάτωση στην ελληνική κοινωνία με παράλληλο σεβασμό των ιδιαιτεροτήτων τους). Παράλληλα απαιτείται η κατάλληλη αγωγή του ντόπιου πληθυσμού, ώστε να εξοικειωθεί με την πραγματικότητα της συνύπαρξης και συνεργασίας με ανθρώπους αλλοεθνείς, αλλόθρησκους κ.λ.π και να αποκτήσει συνείδηση ότι αυτή η συνύπαρξη μπορεί να είναι μια ευκαιρία για τον εμπλουτισμό του ελληνικού πολιτισμού, που πάντα εξ' άλλου χαρακτηριζόταν από την δημιουργική αφομοίωση ξένων στοιχείων.

²³ Βλέπε Συνομογραφία.

²⁴ Δεν έπρεπε να λησμονήσουμε ότι η Ελλάδα και όλη η Ευρώπη υποφέρουν από το χαμηλό ρυθμό γεννήσεων και το ζήτημα της γήρανσης του πληθυσμού είναι οξύ, ο κόσμος πρέπει να το συνειδητοποιήσει και να βρει τρόπους αξιοποίησης του εργατικού δυναμικού των αλλοδαπών για το κάλο όλων.

Πρέπει να ομολογήσω ότι αυτή την εργασία όχι μόνο υπήρξε αφορμή για έντονο προβληματισμό, αλλά με βοήθησε επίσης να μάθω πολλά για τη ζωή των αλλοδαπών και για τους πιθανούς τρόπους που θα μας επέτρεπαν να αλληλοβοηθηθούμε, ώστε να ζήσουμε σε μια ξένη χώρα δημοκρατικά. Ανέλαβα αυτήν την έρευνα από προσωπικό ενδιαφέρον. Ήρθα εδώ στα νειάτα μου, τώρα πια είμαι παντρεμένος, πατέρας δύο παιδιών, επομένως πρέπει να κάνω ο,τιδήποτε περνάει από το χέρι μου για να δω ότι τα παιδιά μου και τα παιδιά του κόσμου ενωμένα όλα μαζί σε μια κοινωνία χωρίς διακρίσεις. Το τέλος αυτής της εργασίας δεν είναι πραγματικά τέλος, αλλά μάλλον η αρχή του τέλους. Θεωρώ ότι η βιβλιογραφία που συνέλεξα, κατά τη διάρκεια της ερευνητικής εργασίας μου, θα μπορούσε να συμβάλει στην συγγραφή βιβλίων που θα εστιάζουν στο μεταναστευτικό ζήτημα από την οπτική γωνία της κοινωνικής ψυχολογίας.

SECRET

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

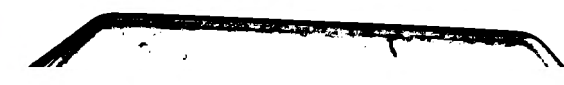
CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Alain Blanchet, et al. , (1997), ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΟΜΑΔΩΝ, θεωρητικές προσεγγίσεις και εφαρμογές των ομαδικών μοντέλων, εκδ., Σαββάλας, Αθήνα.

Αγραφιώτης, Δ., (1987), ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΑΣΥΝΕΧΕΙΕΣ, εκδ. ύψιλον /βιβλία, Αθήνα.

Αγραφιώτης, Δ., (1988), ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΑΡΡΩΣΤΙΑ, Κοινωνικές και πολιτιστικές διαστάσεις, εκδ. Λίτσας, Αθήνα.

Αναγνωστοπουλός, Φ., et al., (1997), Η ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΗΣ ΥΓΕΙΑΣ, 2η.έκδ., ελληνικά γράμματα, Αθήνα.

Αραμπατζής, Γ., (μεταφ), (1997), Η ΕΠΙΒΙΩΣΗ ΣΤΙΣ ΟΜΑΔΕΣ, εκδ., ελληνικά γράμματα, Αθήνα

Αρτινοπούλου, Β., et al. (1996), ΘΥΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΟΨΕΙΣ ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗΣ, νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα.

Αχείμαστος, Μ., (1992), "ΟΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΕΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΙΔΕΟΛΟΓΙΩΝ" Τεύχος 6.

Βαλαώρας, Β. (1967), ΥΓΙΕΙΝΗ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ, Αθήνα.

Βασιλείου, Β., et al., (1988), ΑΛΛΑΓΗ ΣΤΗΝ ΕΙΚΟΝΑ ΤΟΥ ΕΑΥΤΟΥ, η σημασία στη λειτουργικότητα και δυσλειτουργικότητα, στο Σφηκάκης Π., et al., (επιμ.), ιατρικές εκδόσεις Ζήτα, Αθήνα.

Bühler Charlotte, (1959), μεταφρ. στην ελληνική γλώσσα ως «Η ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΜΑΣ- Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ», Βλάχος Π., (επιμέλεια κειμένου), Κόκκαλης Γ.Ι., (μετάφρ.), εκδ. Αδελφών Γ.Βλάσση, Αθήνα.

Gazzaniga, M.S. (1996) Ο ΝΟΥΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ, Σύναλμα, Αθήνα.

Γιαννουλέας, Μ., (1997), ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΚΑΙ ΔΙΑΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΣΤΟΝ ΕΡΓΑΣΙΑΚΟ ΧΩΡΟ, εκδ. ελληνική γράμματα, Αθήνα.

Γεώργας, Δ., (1995), ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ, Τόμος Β, εκδ., ελληνικά γράμματα, Αθήνα

Γουσταβός Λε μπον, ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΟΧΛΩΝ, μετάφρ. Ελένη Καλκάνη, έκδ. Νέα εποχή, Αθήνα.

Δημητροπούλου, Χ.Π., (1984), ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ, έκδ., Αποστολικής διακονίας, Αθήνα.

Δρεπάκης, Μ.Γ., (1996), ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ 1961-1990, εκδ. Ι.Α.ΔΗ.Π, Αθήνα.

Don Dinkmeyer et al, (1981), PARENT'S HANDBOOK, μεταφρ., στην ελληνική γλώσσα ως σχολείο για γονείς, Θάνος Γραμμένος, εκδ. Θυμάρι, ανθρώπινες σχέσεις – αγωγή – συμπεριφορά, Αθήνα.

Ευαγγελόπουλος, Σ., (1988), ΘΕΜΑΤΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ – ΟΜΑΔΑ ΚΑΙ ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΤΗΣ, εκδ., ελληνικά γράμματα, Αθήνα.

Ηρα Εμκε-Πουλοπούλου, Η ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ, εξελίξεις, αίτια, επιπτώσεις, προοπτικές, εκδ. Ινστιτούτου Ευρωπαϊκού Πολιτισμού (Ι.Ε.Π), Αθήνα.

Θρασυβούλου Μ., (1985), ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ, έκδ. Επικαιρότητα, Αθήνα.

Καντάς, Α., (1995), ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ – ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ, Μέρος 3ο. εκδ., ελληνικά γράμματα, Αθήνα.

- Κατερέλος, Ι.Δ. (1994) (Σημειώσεις Δεκεμβρίου) "ΜΕΘΟΔΟΙ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ", Πάντειο Πανεπιστήμιο κοινωνικών και πολιτικών επιστημών, τμήμα Ψυχολογίας, Αθήνα.
- Κατερέλος, Ι.Δ. (1996)."Σύγχρονες έρευνες στην Κοινωνική Ψυχολογία: Η ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΩΝ", εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα.
- Κατερέλος, Ι.Δ. (1999)." ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΞΗ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΣΧΕΣΗ, θέματα κοινωνικής ψυχολογίας, έκδ. ελληνικά γράμματα, Αθήνα.
- Κατσούλης, Ηλίας et al, (1996),"ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ-ΚΥΡΙΑ ΘΕΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ", Έκθεση για το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, Τόμος Β', Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ), Αθήνα.
- Καφειζόπουλος, Ε.,(1995),ΘΕΜΑΤΑ ΨΥΧΟΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑΣ, (Σημειώσεις),Πάντειο Πανεπιστήμιο κοινωνικών και πολιτικών επιστημών, τμήμα Ψυχολογίας, Αθήνα.
- Καζάζη, Μ.Γρ.,(1999), ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ & ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ, έκδ. ΕΛΛΗΝ, Αθήνα.
- Κοραή, Χ., (1999), ΑΠΟΔΗΜΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ, οι παγκόσμιες κοινότητες, αφιέρωμα, ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, Σάββατο 27 Νοεμβρίου.
- Κυριόπουλος, Γ., et al., (1994), ΘΕΜΑΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΥΓΕΙΑΣ, κέντρο κοινωνικών επιστημών της Υγείας (ΚΚΕΥ), Αθήνα.
- Κυριόπουλος Γ., (1996), ΕΠΙΚΑΙΡΑ & ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΑ, κείμενα για την υγεία και την κοινωνική πολιτική, έκδ., ΕΞΑΝΤΑΣ, Αθήνα.
- Κώστα Ζώρα, (1999), ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ ΜΠΛΕΓΜΕΝΟΙ ΣΤΑ ΓΡΑΝΑΖΙΑ ΤΗΣ ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ, ΤΑ ΝΕΑ, Σαββατοκύριακο 4-5, Δεκεμβρίου.
- Ken. Collins, (1993), ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ, Έκθεση της επιτροπής περιβάλλοντος, Δημόσιας Υγείας μετά το Μάαστριχτ, Αθήνα, 20,οκτ.
- Lawrence, A., Pervin et al., (1999), ΘΕΩΡΙΕΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ, έρευνα και εφαρμογές, μετάφρ. Αλεξανδροπούλου Αρχοντούλα, Δασκαλοπούλου Ευγενία, έκδ., Τυπωθήτω, Γ. Δαρδανός, Αθήνα.
- Λάζος, Γ.,(1998), ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΣΤΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ, θεωρία και πράξη, έκδ., Παπαζήση, Αθήνα.
- Le Bon, G., (1985), ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΟΧΛΩΝ, εκδ., Μαρή, Αθήνα
- Λποβατς, Θ. - Δεμερτζής, Ν.,(1994) "ΔΟΚΙΜΙΟ ΠΑ ΤΗΝ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ", εκδ.Οδυσσέας, Αθήνα
- Μαδιανός, Μ.Γ.,(1996), ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΕΙΑ, 1ο. & 2ο. τόμοι, 2η. έκδ., εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα.
- Μανώλης, Γ., Δρεπτάκης, (1996) «ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ 1961-1990, εκδ. Ίδρυμα Αντιμετώπισης Δημογραφικού Προβλήματος. (Ι.Α.ΔΗ.Π), Αθήνα, σελ.13.
- Μπεχρακίς, Θ.Ε.,(1993), ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ – 1, ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ, Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, Πάντειο Πανεπιστήμιο κοινωνικών και πολιτικών επιστημών, Τμήμα Ψυχολογίας, Αθήνα, Νοέμβριος.

- Μπεχρακής, Θ.Ε.,(1994), ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ 11-111, ΕΠΑΓΩΓΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ, Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Τμήμα Ψυχολογίας, Αθήνα, Φεβρουάριος.
- Μπεχράκης, Θ. Ε., (1999). ΠΟΛΥΔΙΑΣΤΑΤΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ: Μέθοδοι και Εφαρμογές. Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, Αθήνα.
- Μπαμπινιώτη, Γ. (1998) ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ, Κέντρο Λεξικολογίας ,Ε.Π.Ε., Αθήνα.
- Μπαλλής, Θ.,(1996) ΑΓΧΟΣ, STRESS, ΚΑΤΑΘΛΙΨΗ, Ιατρικές εκδ.,Σιωκής Α. Θεσσαλονίκη.
- Μπεγζος, Μ. (1990),Π..ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ, Εκδ. «Φοιτητική Ενημέρωση», Αθηνά.
- Μπουμής Π., (1998), 'ΟΙ ΤΥΠΟΙ ΣΥΝΑΨΕΩΣ ΓΑΜΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ', Αποστολική Διακονία, Αθήνα 23 Φεβρουάριου .
- Μυριζάκης, Γρ. et al.,(1980), ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΔΤΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ, πρώτο αποτελέσματα μιας έρευνας, επιθεώρηση κοινωνικών ερευνών, ΕΚΚΕ, 1.39-40, Αθήνα.
- Μούσουρου, Λ.Μ.,(1989), ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ, κοινωνιολογική και ανθρωπολογική βιβλιοθήκη, Gutenberg, Αθήνα.
- Μούσουρου, Λ.Μ.,(1996), ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ, κοινωνιολογική και ανθρωπολογική βιβλιοθήκη, Gutenberg, Αθήνα.
- Michel, J., Βαγιατης, Γ., & Γιαννουλέας, Μ., (1995), Η ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΜΕΣΑ & ΕΞΩ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΡΓΑΣΙΑΚΟ ΧΩΡΟ, εκδ. ελληνική γράμματα, Αθήνα.
- Minsky, M. (1995), Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΣ ΝΟΗΣΗΣ, έκδ. Κάτοπτρο, Αθήνα.
- Νευρίδης, Κ. (1995). ΚΛΙΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.
- Νασιάκου Μαρία,(1982), Η ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΣΗΜΕΡΑ, 2η. εκδ., Παπαζήση, Αθήνα.
- ΝΙΚΟΛΑΟΥ, Λ . ΣΜΟΚΟΒΙΤΗ, (1990). ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ – ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ, εκδ. Α. Σταμουλής, Πειραιάς.
- Ουμπερτο Εκο, (1994), ΠΩΣ ΓΙΝΕΤΑΙ ΜΙΑ ΔΙΠΛΟΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ, μετάφρ., και εισαγωγή, Κονδύλη Μαριάννα, έκδ., Νήσος, Αθήνα.
- Παναγιωτοπούλου, Ρ., (1997), Η ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΣΤΙΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ, εκδ., Κριτική Α.Ε. Αθήνα.
- Παρασκευόπουλος, Ι.Ν., (1992), ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΑΤΟΜΙΚΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ , διατομικές, διομαδικές και ενδοατομικές διαφορές και αποκλίσεις, παν/μιο Αθηνών, Αθήνα.
- Παρασκευόπουλος, Ι.Ν. et al., (1999), ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΔΙΑ-ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΝΔΟ-ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ, εκδ. Ελληνικά γράμματα, Αθήνα.
- Παπαευαγγέλου, Γ.Κ. Τσίμπος, (1992),ΑΤΡΙΚΗ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ, εκδ. ΒΗΤΑ, Αθήνα.
- Παπαστάμου, Στ., & Γ. Μιούνη, (1983), ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΕΞΟΥΣΙΑ, Αλέτρι, Αθήνα.
- Παπαστάμου, Στ. (1989) Η ΨΥΧΟΛΟΓΙΟΠΟΙΗΣΗ, σύγχρονες έρευνες στην κοινωνική Ψυχολογία, εκδ. Οδυσσεάς, σειρά κοινωνικής Ψυχολογίας, Αθηνά.

- Παπαστάμου, Στ., (1989) "Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΡΡΟΗ", σύγχρονες έρευνες στην κοινωνική Ψυχολογία, εκδ. Οδυσσέας, σειρά κοινωνικής Ψυχολογίας, Αθηνά.
- Παπαστάμου, Στ., (επιμ.) (1990), ΔΙΟΜΑΔΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ, σύγχρονες έρευνες στην κοινωνική Ψυχολογία, εκδ. Οδυσσέας, σειρά κοινωνικής Ψυχολογίας, Αθηνά.
- Παπαστάμου, Στ.,(1993).ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ Δ'εκδ., σύγχρονες έρευνες στην κοινωνική Ψυχολογία, εκδ. Οδυσσέας, σειρά κοινωνικής Ψυχολογίας, Αθηνά.
- Παπαστάμου, Στ., & Α.Μάντογλου, (Επιμέλεια) (1995)"Σύγχρονες έρευνες στην Κοινωνική Ψυχολογία: ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ, εκδ.Οδυσσέας, Αθήνα.
- Παπαστάμου, Σ., (2000), Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΣΤΟ ΚΑΤΩΦΛΙ ΤΟΥ 21ου. ΑΙΩΝΑ , εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Παπαστάμου, Στ., et al., (2001), ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ (τόμος Α), εκδ. Ελληνικά γράμματα, Αθήνα.
- Πετρόπουλος Ν.(1986), Η ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΟΥΝΤΩΝ ΣΕ ΔΙΑΦΟΡΟΥΣ ΝΟΜΟΥΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ, Απόδημος, Νοέμβριος, Αθήνα.
- Πιπεροπούλος, Γ. (1996), ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΩ ΑΡΑ ΥΠΑΡΧΩ, Δημόσιες σχέσεις και επικοινωνία, εκδ. Ελληνικά γράμματα, Αθήνα.
- Ποταμιανός, Γ.Α.,(1995), ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΥΓΕΙΑ, εισαγωγή στην κλινική ψυχολογία, Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, Πάντειο Πανεπιστήμιο κοινωνικών και πολιτικών επιστήμων, τμήμα Ψυχολογίας, Αθήνα.
- Ποταμιανός Γ.Α.,(1997), ΘΕΩΡΙΕΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΕΣ, κλινική πρακτική, Ελληνικά γράμματα, Αθήνα.
- Ρόμπιν Σκίνερ – Τζον Κλιζ, (1997),ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ, η σύγχρονη Οδύσσεια, μετάφρ. Σεϊτανίδη Μαίρης, έκδ., Κεδός, Αθήνα.
- Σακαλακή, Μ.,(1994), ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ, θεωρητικά ρεύματα και προοπτικές της έρευνας, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.
- Σακαλακή, Μ.,(1996), ΕΤΕΡΟΤΗΤΕΣ, αναπαραστάσεις του κοινωνικού δεσμού, έκδ. Εξάντας, τρίαψις λόγος, Αθήνα.
- Σταυροπούλος, Α.Μ.,(1967), ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ, ΣΤΙΓΜΙΟΤΥΠΑ, τομ.Ιο., "Οι αποφάσεις και οι δυσκολίες τους", Αθήνα.
- Σταυροπούλος, Α.Μ.,(1971), ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΜΕΛΛΟΝΥΜΦΩΝ, μια προετοιμασία αγάπης ,συμβολή εις την ποιμαντική Θεολογία , ψυχολογία και κοινωνιολογία, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα.
- Σταυροπούλος, Α.Μ.,(1995), ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΠΟΛΛΑΠΛΩΝ ΔΙΑΔΡΟΜΩΝ, Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, Αθήνα.
- Συνοδινού Κλαίρη, (1996), ΣΧΕΣΗ ΨΥΧΙΚΗ ΔΟΜΗ & ΨΥΧΟΝΟΗΤΙΚΗΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ, σημειώσεις, Πάντειο Πανεπιστήμιο κοινωνικών και πολιτικών επιστήμων, τμήμα Ψυχολογίας, Αθήνα.
- Συνοδινού Κλαίρη, (1996), ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΙΣ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΕΣ ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΚΛΙΝΙΚΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑ, σημειώσεις, Πάντειο Πανεπιστήμιο κοινωνικών και πολιτικών επιστήμων, τμήμα Ψυχολογίας, Αθήνα.
- Τσαλικής, Γ., (1990), ΚΟΙΝΩΝΙΑ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ & ΥΓΕΙΑ, Παν/μιο της Οτάβα, Καναδά, pp. 17-40.

- Τσιάντης, Ι., et al., (1994), ΕΦΗΒΕΙΑ, Ένα μεταβατικό στάδιο σ'ένα μεταβαλλόμενος κόσμο, έκδ. Καστανιώτη, Αθήνα.
- Charlott Bühler, (1959), Η ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΜΑΣ- Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ, μετάφρ. Κόκκαλης Γ.Ι., επιμέλεια κειμένου, Βλάχος Π., εκδ. Αδελφών Γ.Βλάσση, Αθήνα.
- Jacques-Philippe Leyens, (1996). "ΕΙΜΑΣΤΕ ΟΛΟΙ ΨΥΧΟΛΟΓΟΙ: Κοινωνιο-ψυχολογική προσέγγιση των άρρητων θεωριών της προσωπικότητας", μετάφραση Κ.Σταυρούλα, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.
- Φίλιππου, Δ., (1993), Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙ :Στο Βιβλίο ,οικογένεια , παιδική προστασία ,κοινωνική πολιτική ,Ινστιτούτο υγείας του παιδιού ,επιμέλεια ,Ελένη Α. Γεωργοπούλου, Αθήνα.
- Φρόμ. Ε.,(1982),ΑΥΘΕΝΤΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΑΠΟ ΚΙΟΝΩΝΙΚΟ-ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΑΠΟΨΗ, μετάφρ. Λευτέρης Αναγνώστου-Esseiling, έκδ. Μπουκουμάνη, Αθήνα.
- Φωτόπουλος, Τ.(1997, σ. 359), ΝΕΑ ΔΙΕΘΝΑΞΗΣ ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ,Καστανιώτης, Αθήνα.
- Habermas,J.(1993), "ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ ΤΗΣ ΝΕΟΤΕΡΙΚΟΤΗΤΑΣ", μετάφραση Λ.Αναγνώστου-Α.Καραστάθη, εκδ.Αλεξάνδρεια, Αθήνα
- Χρηστάκης, Ν.,(1997), ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ ΤΩΝ Μ.Μ.Ε., & ΤΗΣ ΠΕΙΘΟΥΣ, Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, Πάντειο Πανεπιστήμιο κοινωνικών και πολιτικών επιστήμων, τμήμα Ψυχολογίας, Αθήνα.
- Χρηστάκης, Ν.,(1996), ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΜΑΖΩΝ, ψυχοκοινωνιολογία των μ.μ.ε., Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, Πάντειο Πανεπιστήμιο κοινωνικών και πολιτικών επιστήμων, τμήμα Ψυχολογίας, Αθήνα.
- Χυτηρής, Λ.Σ.,(1994), ΟΡΓΑΝΩΣΙΑΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ, η ανθρώπινη συμπεριφορά σε οργανισμούς και επιχειρήσεις, έκδ. interbooks, Αθήνα.
- Ζακόπουλου, Ν.,(1965), Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΙΑΤΡΙΚΗ, στο βιβλίο, « δημόσια υγεία στην Ελλάδα», Αθήνα.
- Ζαν Αμπυρζε, Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ, προβλήματα του καιρού μας, μετάφρ. Τζήμας Π.Δ., έκδ., ΡΑΠΠΑ, Αθήνα
- Ζαρκαδάκης, Γ.(2001) ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΝΟΥ – Πώς ο Εγκέφαλος εγείρει τη συνείδηση, 2η. έκδ. Ελληνικά γράμματα, Αθήνα.
- Ζερβής, Χ.,(1996),ΨΥΧΟΠΑΘΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΕΝΗΛΙΚΑ, Α' έκδοση, Ηλεκτρονικές Τέχνες Ε.Π.Ε., Αθήνα.
- Ζερβής, Χ.,(1998), ΙΣΤΟΡΙΑ & ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ, Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, Πάντειο Πανεπιστήμιο κοινωνικών και πολιτικών επιστήμων, τμήμα Ψυχολογίας, Αθήνα.

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

- Asch, S.E., et al. (1959), A DEVELOPMENTAL THEORY OF PERSONALITY, in C.I., Hovland and I.L., Janis (eds.), Personality and Persuability, New Haven, Yale University Press, 1959.
- Abrams, D. (1992). PROCESSES OF SOCIAL IDENTIFICATION. In the social psychology of identity and the self concept, ed., by G.M. Breakwell, Academic press/ Surrey University press, London, pp.57-99.
- Abrams, D. & Hogg, M.A. (1990). SOCIAL IDENTITY THEORY., Harvester Wheatsheaf, Brighton.
- Abraham Maslow, (1962), TOWARD A PSYCHOLOGY OF BEING, D. Van Nostrand, NY.
- Abic, J.C. (1982). COGNITIVE PROCESSES UNDERLYING CO-OPERATION: The theory of social representations. In Co-operation and helping behaviour, (ed. V.J. Derlega & J. Crzelak). Academic Press, London.
- Abic, J.C., (1984), A THEORETICAL AND EXPERIMENTAL APPROACH TO THE STUDY OF SOCIAL REPRESENTATIONS IN A SITUATION OF INTERACTION, In R.M. Farr and S. Moscovici (eds.), Social Representations, Cambridge University Press.
- Abic, J.C., (1987). JEUX, CONFLITS ET REPRÉSENTATIONS SOCIALES, thèse d'Etat, Aix-en-Provence, Université de Provence.
- Abic, J.C., (1987). COOPERATION, COMPETITION ET REPRESENTATIONS SOCIALES, Cusset, Del Val.
- Abic, J.C., (1993). METHODOLOGIE DE RECUEIL DES REPRESENTATIONS SOCIALES, In J.C. Abic (ed.) Pratiques et représentations sociales, Paris, presse Universitaire de France.
- Acholonu, C.O., (1989), THE IGBO ROOTS OF OLAUDAH EQUIANO, Afa publishers, Owerri, Nigeria.
- Acholonu, R., (1995), FAMILY LOVE IN NIGERIA FICTION : Feminist perspectives, Achisons publishers, Owerri.
- Adorno, T.W., et al. (1950), THE AUTHORITARIAN PERSONALITY, NY, Harper and Row.
- Adler, N.L., et al., (2002), SOCIOECONOMIC STATUS AND HEALTH: THE CHALLENGE OF THE GRADIENT, In Cacioppo, J.T., et al., (eds), foundations in social neuroscience, MIT Press, Cambridge, Massachusetts.
- Afigbo, A. E. (1987), THE IGBO AND THEIR NEIGHBOURS, Ibadan Nigeria.
- Afigbo, A. E. (1991), IGBO ORIGINS AND MIGRATIONS, In Afigbo, A. E. (ed.), Groundwork of Igbo history, Vista books.
- Afigbo, A. E. (2000), IGBO GENESIS, Abia state University press Ltd., Uturu Okigwe.
- Allen, J.V. (1988) RIOTS OR THE IGBO WOMEN'S WAY? Ideology stratification and the invisibility of women in Hajkin and Bay, California, Stanford University Press.
- Allport, F.H., (1924), SOCIAL PSYCHOLOGY, Boston Houghton -Mifflin.
- Allport, F.H., (1935), ATTITUDES. In handbook of social psychology, vol. 2 ed., by C.A. Murchison, Clark University press, Worcester, Mass, pp.798-844.
- Allport, G.W., (1985), THE HISTORICAL BACKGROUND OF MODERN SOCIAL PSYCHOLOGY, in Lindsey and Aronson (eds).
- Amadi, Hygienia Ngozi, (1986) THE ROLE OF EXTENDED FAMILY SYSTEM AND ITS EFFECTS ON PARENT FUNCTIONAL BEHAVIOR, Mbaise N.C.E., Thesis, Alvan ikokwu collage of education AICE, Owerri.
- Angell, Robert COOLEY, (1958), FREE SOCIETY AND MORAL CRISIS., Ann Arbor, University of Michigan Press.
- Appelbaum, R.P., (1970), THEORIES OF SOCIAL CHANGE, Chicago, Markham.
- Archer, M. (1988), CULTURE AND AGENCY: the place of culture in social theory, Cambridge, University press Cambridge.

- Archer, M. (1995), **REALIST SOCIAL THEORY, the morphogenetic approach**, Cambridge, University press Cambridge.
- Aristotle, (1941) **POLITICA**, translated by Benjamin Jonett in Richard McKeon (ed), the basic works of Aristotle, Random house, NY.
- Arkin, R.M. (1981).**SELF-PRESENTATION STYLES**. In J.T. Tedeschi (ed.), **impression management theory and social psychological research**, NY, Academic press.
- Argyle, M.,(1975), **THE BODY COMMUNICATION**, New York, International University Press.
- Arnold, J.Toynbee, (1966), **CHANGE AND HABIT-THE CHALLENGE OF OUR TIME**, Oxford University press, London.
- Aloise-Young, P.A., (1993). **THE DEVELOPMENT OF SELF-PRESENTATION**, self-promotion in 6-to10yr. Old children. **Social cognition**.
- Amanat, M (1993). **NATIONAL AND SOCIAL CHANGE**. In R.Kelley, et al., (eds.), and **Iranegales: Iranians in Los Angeles**, Berkeley University press, California.
- Asch S.E. (1952), **SOCIAL PSYCHOLOGY**, Englewood Cliffs,Prentice Hall.
- Asch S.E.,(1955),**OPINIONS AND SOCIAL PRESSURE**, Scientific American,p.193.
- Ashford, P.& Breakwell, G.M. (1992). **SOCIAL CHANGE AND SOCIAL CHALLENGE: Pro-environmentalism and group dynamics**. Paper presented at the **European Association of Experimental Social Psychology East-West Meeting**, Munster, Germany, 27 May-1 June.
- ASPHER: (1994), May, **Association of Schools of Public Health in the European Region**, the Athens memorandum: **Training and Research in Public Health**.
- Atkinson, J.W.(ed) (1958). **MOTIVES IN FANTASY, ACTION AND SOCIETY: A method of assessment and study**, Van Nostrand, Princeton, N.J.
- Atkinson, J.W. & Feather, N.T. (ed.) (1966). **A THEORY OF ACHIEVEMENT MOTIVATION**, Wiley, New York.
- Atkinson R.C.,et.el.,(1993),**AN INTRODUCTION TO PSCHOLOGY**,Eleventh Edition, Harcourt Brace and Company,Florida USA.
- Atwell J.E. (1961), **HUMAN RIGHTS IN HUMAN SUBJECTS RESEARCH**. In A.J.KIMMEL (ed.) **Ethics of human subject research**, Francisco.
- Augustinos, M. (1990). **THE MEDIATING ROLE OF REPRESENTATIONS ON CAUSAL ATTRIBUTIONS IN THE SOCIAL WORLD**. **Social Behaviour**, 5,p.50-63.
- Bales R.F. et el.,(1955), **ROLE DIFFERENTIATION IN SMALL DECISION MAKING GROUPS**, In Talcott Parsons and R. F. Bales, **Family, Socialization and Interaction Process**, The Free Press, NY., PP.259-299.
- Bandura, A. (1969). **PERCEIVED SELF-EFFICACY IN THE EXERCISE OF PERSONAL AGENCY**. **The psychologist**, 2,(10),pp.411.
- Batten, T.R., (1966), **THE PROBLEM OF AFRICAN DEVELOPMENT**, from subsistence farming to cash cropping, third edition, oxford university press, London.
- Basden G.T.(1921), **AMONG THE IGBO OF NIGERIA**, University publishers Co., London.

- Basden G.T.(1966), NIGER IBOS, New York, Barnes & Noble.
- Basil Davidson, (1969)AFRICAN KINGDOMS, the great ages of man, A history of the Worlds' cultures, Time-life-books, International Nederland, N.V.
- Basil Davidson, (1976),AFRICA IN MODERN HISTORY-The search for a new society», Pelican Books, London.
- Basil Davidson,(1981), HISTORY OF AFRICA, D.Kourtovik, Albatros press, Athens.
- Bass, B.M., (1960), LEADERSHIP, PSYCHOLOGY AND ORGANIZATIONAL BEHAVIOR, Harper, N.Y.
- Bailey, K. ., (1982).METHODS OF SOCIAL RESEARCH, 2nd.edition, free press, New York.
- Baratz, S.S.,(1973), APPLYING THE BEHAVIORAL SCIENCES TO THE NEEDS OF PUBLIC POLICY MAKING,Professional Psychology p.216-223.
- Barbara, A. (1989), MARRIAGE ACROSS FRONTIERS, transl., D.Kennard, Clevedon: Multilingual matters.
- Bargal, D., Gold, M., & Lewin, M. (1992). INTRODUCTION: The heritage of Kurt Lewin. Journal of social issues.
- Barth, F.,(ed) (1969), ETHNIC GROUP AND BOUNDARIES, the social organization of culture difference, Bergen: Universitetsforlaget.
- Barus-Michel, J., (1965. LE CHERCHEUR, PREMIER OBJET DE LA RECHERCHE, Bulletin de Psychologie, Paris.
- Basil Blackwell, Arnold, C, H., et al., (1987). THE INTEGRATED CIRCUITS – SEGREGATED LABOR, women in computer related occupations and high-tech industries, in H. Hartman (ed.), computer chips and paper chips Washington DC, National Academy press, and pp. 123.
- Beau vois, J.L., Mon Teil, J.M., & Trognon, A. (1991), QUELLES CONDUITES? QUELLES COGNITIONS? Repères conceptuels. In J.L. Beau vois, R.V.Joule & J.M. Montell (Ed.), Perspectives cognitives et conduites sociales. Vol. 3. Cousset, Dei Val.
- Beals R.L. (1969), POLITICS OF SOCIAL CHANGE.Chicago, Aldine.
- Becker, H.S,(1973), "OUTSIDERS, studies in the sociology of deviance", Free Press, NY,
- Bell N.W. et al.,(1968), MODERN INTRODUCTION TO THE FAMILY REVIEWED, Winnipeg free press.
- Bei J., (1987), DOING YOUR RESEARCH PROJECT, Milton Keynes, Open University Press.
- BennettE. (1955), DISCUSSION, DECISION, COMMITMENT AND CONSENSUS IN GROUP DECISION, Human Relations p.250-273.
- Bennis W.,(ed.), (1992), LEADERS ON LEADERSHIP, interviews with top executives, a Harvard business review book, USA.
- Benson, S.,(1961), AMBIGUOUS ETHNICITY :Interracial families in London, Cambridge: Cambridge University press.
- Berg Elizabeth., (1998), Festivals of the world, NIGERIA, Gareth Stevens publishing, Milwaukee, Wisconsin, USA.
- Berk, S.F., (1985), THE GENDER FACTOR, the appointment of work in American households, NY, Plenum.
- Berscheid, E. et al., (1978). INTERPERSONAL ATTRACTION. 2nd.ed., Reading, MA: Addison-Wesley.
- Berscheid, E. (1965). INTERPERSONAL ATTRACTION. In Lindzey G. et al.,(ed), the handbook of social psychology, vol., 2, Random House, NY.
- Billig M., (1982),IDEOLOGY & SOCIAL PSYCHOLOGY, Basil Blakwell, Oxford.

- Billig M., (1988), SOCIAL REPRESENTATION, Objectivation and Anchoring rhetorical analysis, social behavior, p.1-16.
- Blumer, H.(1969). THE METHODOLOGICAL POSITION OF SYMBOLIC INTERACTIONISM. In symbolic interactionism: perspective and method, ed., by H.Blumer, Prentice Hall, Englewood Cliffs,N.J.
- Blumstein, P., & Schwarz P., (1991).AMERICAN COUPLES NY.
- Bohannan P. & Curtlin P., (1971),AFRICA AND AFRICANS, Doubleday, NY: pg.108.
- Bonano, G.A., (2001), EMOTION SELF-REGULATION, In Mayne, T.J., et al, emotions, current issues and future directions, Guilford, N.Y.
- Borgoon & Ruffer P., (1946) HUMAN COMMUNICATION: A. Revision of Approaching Speech Comm., Rhinehart Communication in Society N.Y.
- Brannon, R. (1976).THE MALE SEX RULES: our culture's blueprint of manhood and what it's done for us lately.
- Breckwell, G.M.(1986). COPING WITH THREATENED IDENTITIES. Methuen, London and New York.
- Breckwell, G.M.(1987). IDENTITY. In Psychological Survey no. 6, ed., by H.Beloff & A.Colman, Leicester, BPS, pp.94-114.
- Breckwell, G.M.(1992). PROCESSES OF SELF-EVALUATION. Efficacy and estrangement, in Social Psychology of identity and the self concept, ed., by G.M. Breakwell, Academic press/Surrey University press, London, pp. 35-55.
- Breckwell, G.M. & Canter D.V., (eds.) (1993), ,EMPIRICAL APPROACHES TO SOCIAL REPRESENTATIONS, Clarendon press, Oxford, U .K.
- Breger, R. et al.,(eds), (1998), CROSS-CULTURAL MARRIAGE, Identity and Choice, Berg, Oxford.
- Bridgman, P.W. (1965), ATTITUDE AND OPINION MEASUREMENT. In G.Lindzey& E.Aronson (eds.), the handbook of social psychology vol. (1), NY, Random House.
- Bobrow, D.,et.al.,(1975), REPRESENTATION AND UNDERSTANDING ,Studies in cognitive science, NY, Academic Press.
- Broad, C.D.,(1930), FIVE TYPES OF ETHICAL THEORY, London, Routledge and Kegan Paul.
- Brower, A et al (ed.) WHAT IS SOCIAL ABOUT SOCIAL COGNITION? Research on socially shared cognition in small groups, Newbury Park, Sage, CA.
- Brown L.R., (1981), BUILDING A SUSTAINABLE SOCIETY, Worldwatch institute books, NY.
- Brown R.,(1978), DIVIDED WE FALL: an analysis of relations between sections of a factory workforce, in H.Tajfel (ed.) Differentiation between social groups: studies in the social psychology of intergroup relations, London, Academic Press.
- Brunswik, E.(1956). PERCEPTION AND THE REPRESENTATIVE DESIGN OF PSYCHOLOGICAL EXPERIMENTS. University of California press, Berkeley.
- Bozorgmehr, m., & Sabagh, g., (1988. HIGH STATUS IMMIGRANTS, a statistical profile of Iranians in the US, Iranian studies.
- Bowlby, J. (1982). ATTACHMENT AND LOSS, ATTACHMENT, vol.1, Rev. Edition, Basic Books, NY.
- Bowen, G.L., & Pittman, J.F. (1995).THE WORK AND FAMILY INTERFACE, Minneapolis, MN: National council on family relations.
- Buijs, G.,(ed) (1993), MIGRANT WOMEN. Crossing boundaries and changing identities, Berg,Oxford.

- Burns, J.M., (1979), **WHAT IS LEADERSHIP**, Educational Leadership, Vol.36.
- Byrd, O.E.,(1962), **HEALTH**,3rd. edition, W.B. Saunders company, London.
- Campbell, A. (1984). **GIRLS' TALK: The social representation of aggression by female gang members**. Criminal Justice and behaviour, 11(2). pp139-56.
- Campbell, B. (1970) **THE ROOT OF LANGUAGE**. In Morton, J., (ed.) Biological and social factors in psycholinguistics, university of Illinois press, Urbana.
- Campbell, D.T., (1963), **SOCIAL ATTITUDES AND OTHER ACQUIRED BEHAVIORAL DISPOSITIONS** In .S.KOCH (ed.), psychology: A study of science, NY., McGraw Hill.
- Campbell, D.T., & Stanley, J.C.(1966). **EXPERIMENTAL AND QUASI- EXPERIMENTAL DESIGNS FOR RESEARCH**. Rand McNally, Chicago.
- Caple, R.B., (1978), **THE SEQUENTIAL STAGES OF GROUP DEVELOPMENT**, Review, Small group behavior.
- Carter, B.,et al.,(1969), **THE CHANGING FAMILY LIFE CYCLE**, a framework for family therapy, Boston, Allyn & Bacon.
- Carugati, F. (1990). **EVERYDAY IDEAS**, Theoretical models and social representations. In everyday understanding: social & scientific explanations, ed., G.R.Semin & R.J.Gergen, Sage, London.
- Cartwright, D.,and Zander A.,(1960), **GROUP DYNAMICS**. Research and theory.Tavistock publications, London.
- Chikwendu, V.E. (1991), **IGBOLAND IN PREHISTORY: Technology and ecology**, in Afigbo, A. E.(ed.),Groundwork of igbo history, Vista books.
- Childress, J. F. et al, (1983), **PRINCIPLES OF BIO- MEDICAL ETHICS**, Oxford University Press, London.
- Chodorow, N. (1974) **FAMILY STRUCTURE AND FEMININE PERSONALITY**. In Rosaldo, M.Z., et al, (eds.) Woman, culture and society, Stanford university press, Stanford.
- Chombart de Lauwe, M.J.(1984). **CHANGES IN THE REPRESENTATION OF THE CHILD IN THE COURSE OF SOCIAL TRANSMISSION**. in social representations ed., by R.M. Farr & S. Moscovici, Cambridge University press, Cambridge, pp.185-209.
- Clarke, W.C. (1972) **PLACE AND PEOPLE**, Berkley university press, California.
- Claude Flament, (1967). **REPRESENTATIONS DANS UNE SITUATION CONFLICTUELLE**, une étude interculturelle, Psychologie française.
- Claude Flament, (1976). **L'ANALYSE BOOLEENNE DE QUESTIONNAIRE**. Paris, mouton.
- Claude Flament, (1994). **STRUCTURE, DYNAMIQUE ET TRANSFORMATION SANS RUPTURE D'UNE REPRESENTATION SOCIALE**. In J.C.Abric (ed.), Pratiques sociales et representations. Paris presses Universitaire de France.
- CLINARD, M.B., R.F MEIER,(1979), **"SOCIOLOGY OF DENIANT BEHAVIOUR"**, 5th edition, Holt, Rineheart and Winston, NY.
- Clouds, S.B.,(1951), **THE RISE AND FALL OF CIVILIZATION: how economics development affects the culture of Nations** ,NY.
- Codol J.P. (1964). **THE SYSTEM OF SOCIAL REPRESENTATIONS IN AN ARTIFICIAL SOCIAL SITUATION**. In social representation ed., by R.M.Farr & S. Moscovici, Cambridge University press, Cambridge, pp.239.

- Cochran, A.L. (1972), *Effectiveness and Efficiency-Random Reflections on Health Service*, Nuffield Provincial Hospital Trust, London.
- Cohen, J., (1987). *STATISTICAL POWER ANALYSIS FOR THE BEHAVIORAL SCIENCES*, Hillsdale, N. Jersey, Lawrence Erlbaum.
- Cohen T.F, (1993). *WHAT DO FATHERS PROVIDE? Reconsidering the economic and nurturant dimensions of men as parents*.
- Cole, H.M. et al, (1984), *IGBO ARTS, COMMUNITY AND COSMOS*, Museum of cultural history 405 Hilgard Avenue, Los Angeles, California.
- Coleman J. W., (1996). *SOCIAL PROBLEMS- A BRIEF INTRODUCTION*, Longman press, USA.
- Collins B.E. et al,(1968), *GROUP STRUCTURE: attractions, coalition, communication and power*, in G. Lindsay and E. Aronson (eds), *Handbook of social psychology*, vol. 4.,R. Addison-Wesley.
- Constantinides, P.(1977), *THE GREEK CYPRIOTS, FACTORS IN THE MAINTENANCE OF ETHNIC IDENTITY*, in Watson J., *Between two cultures*, Blackwell, Oxford.
- Constas D. & Platias A. (eds), (1993), *DIASPORA IN THE WORLD POLITICS: the Greeks in comparative perspective*, London, Macmillan.
- Cook, T.D. & Campbell, D.T. (1979). *QUASI-EXPERIMENTATION: Design and analysis for field settings*. Rand McNally, Chicago.
- Cooley, Charles H. ,(1909), *HUMAN NATURE AND THE SOCIAL ORDER* ,NY., Charles Scribners sons.
- Coltrane S, (1996). *FAMILY MAN, FATHERHOOD, HOUSEWORK, AND GENDER EQUITY*, NY, Oxford University press.
- Corcoran, K. & Fisher, J. (1987). *MEASURES FOR CLINICAL PRACTICE, a source book*, New York, free press, pp. 189.
- Corsaro, W.A. (1990). *THE UNDERLIFE OF THE NURSERY SCHOOL: young children's social representations of adult rules*. In *social representations and the development of knowledge*, ed., by G. Duveen & B.Lloyd, Cambridge University press, Cambridge, pp. 11-26.
- Costanza, A., (1987), *SURPRISING NARRATIVE: OLAUDAH EQUIANO AND THE BEGINNINGS OF BLACK AUTOBIOGRAPHY*, Greenwood press, N.Y.
- Creuter, A.C., Perry-Jenkins, M., Huston, T.L., & Crawford D.W., (1989). *THE INFLUENCE OF WORK-INDUCED PSYCHOLOGICAL STATES ON BEHAVIOR AT HOME*. *Basic Applied social Psychology*.
- Crowder, M. (1968) *WEST AFRICA UNDER COLONIAL RULE*, Hutchinson publishing group, Ltd., London.
- Cullen, F.T.,(1969), *"RETHINKING CRIME AND DEVIANCE THEORY"*, Rowman and Allanheid Press, USA.
- Daryl Ford, (1955),*PEOPLE OF THE NIGER-BENUE CONFLUENCE*, International African Institute, London.
- Daryl Ford & G.I. Jones, (1967),*THE IBO AND IBIBIO, SPEAKING PEOPLE OF THE SOUTHEASTERN NIGERIA*, African International Institute, London.
- Daie, E.,(1967), *MANAGEMENT: Theory and practice*, McGraw-Hill books, NY.
- Damasio, A., (1999), *THE FEELING OF WHAT HAPPENS, BODY, EMOTION AND THE MAKING OF CONSCIOUSNESS*, Viritage press, London.

- David Cooper, (1980), THE DEATH OF FAMILY, Penguin book.
- Davidson, B.,(1964), WHICH WAY AFRICA?, The search for a new society, penguin African Library, London.
- Davis, K.,(1972), HUMAN BEHAVIOR AT WORK, 4th. edition, human relations and organizational behavior, McGraw- Hill series, USA.
- Davis J.H,(1982), GROUP DECISION MAKING In H.Brandstatter,et.el.,(eds.)Group decision making, London academic press.
- Dayo Ogunniyi, (1982), THE NIGERIAN NATION, Evens brother's publications, Nigeria and the self concept, ed., by G.M. Breakwell, Academic press / Surrey University press, London, pp.9-33.
- Deaux, K. (1992). PERSONLIZING IDENTITY AND SOCIALIZING SELF. In the social psychology of identity a
- Denise Paulme (ed.) (1974),WOMEN OF TROPICAL AFRICA, Berkeley and Los Angeles, University of California press.
- Derry Yakubu,(1980),AFRICAN CULTURAL HERITAGE, East Lansing Michigan State University press, USA.
- DeMaris, A., & Longmore, M.A, (1996). IDEOLOGY, POWER, AND EQUITY. Testing competing explanations of fairness in household labor, social force.
- De Rosa, A.S.(1987). THE SOCIAL REPRESENTAIONS OF MENTAL ILLNESS IN CHILDREN AND ADULTS. In the European social psychology volume 2, ed., by W.Doise & S.Moscovici, Cambridge University press, Cambridge, pp.47-138.
- Deschamps, J.C. & Doise, W.(1978). CROSSED CATEGORY MEMBERSHIP IN INTERGROUP RELATIONS. In differentiation between social groups, ed, by H.Tajfel, Academic press, London, pp. 141.
- DeSole, D.E., Singer, P., & Roseman, J., (1968).COMMUNITY PSYCHIATRY AND THE SYNDROME OF PSYCHIATRIC CULTURE SHOCK, Social Science and Medicine.
- Deutsch, M.,(1949), AN EXPERIMENTAL STUDY OF THE EFFECTS OF COOPERATION AND COMPETITION UPON GROUP PROCESS, Human relation, no.2p.199-231.
- Deutsch, M.,et.el.,(1965), THEORIES IN SOCIAL PSYCHOLOGY,NY.,Basic books,Inc.
- DeVault, M., (1990). CONFLICT OVER HOUSEWORK, A PROBLEM THAT STILL HAS NO NAME, in L.Kriesberge (ed.), research in social movements, conflict, and change, Greenwich, CT, JAI.
- DeVault, M., (1991).THE SOCIAL ORGANIZATION OF CARING AS GENDERED WORK. Chicago University press.
- Devito, J. (1976), COMMUNICATION CONCEPTS AND PROCESSES New Jersey: Prentice Hall, Inc. pg. 11,175.
- Devito, J. (1985), HUMAN COMMUNICATION THE BASIC COURSE, (3rd ed), Hamper and Row Publishers Inc, N.Y.
- Deschamps, J.C& Doise W.,(1978), CROSSED CATEGORY MEMBERSHIP IN INTERGROUP RELATIONS, In Tajfel H.,(ed),Differentiation between social groups: a study in social psychology of intergroup relations, London academic press.
- Dioner, E.,et.cl.,(1978), ETHICS IN SOCIAL AND BEHAVIORAL RESEARCH, University of Chicago press.
- Dion, K.L. & Dion, K.K. (1985). PERSONALITY, GENDER, AND THE PHENOMENOLOGY OF ROMANTIC LOVE. In Shayer, P.(ed.) Review of personality and social psychology, Sage, Beverly Hill, CA.
- Dlnitz,S.,R.Dynes, A.Clarke,(1975). "DEVIANCE STUDIES IN DEFINITION OF MANAGEMENT AND TREATMENT", London.
- Doise, W. (1978).GROUPS AND INDIVIDUALS: Explanations in social psychology, Cambridge University press.

- Doise, W. (1990). *TRAITE DE PSYCHOLOGIE COGNITIVE*. Paris, Dunod.
- Doise, W., Clémence, A., Lorenzi Cioldi, F., (1992). *REPRESENTATIONS SOCIALES ET ANALYSES DES DONNEES*. Grenoble presses Universities.
- Doise, W. (1993). *DEBATING SOCIAL REPRESENTATIONS*. In Breakwell G.M. & Canter D.V., (ed.), *Empirical approaches to social representations*, Academic press, London.
- Dollar, D. & A. Kraay, (2000) *GROWTH IS GOOD FOR THE POOR*, World Bank, Múptioç.
- Dornisch, L., (1999), *PAUL AND THIRD WORLD WOMEN THEOLOGIANS*, The liturgical press, Minnesota.
- Dorothy B. Sutherland, (1999), *NIGERIA*, Children's press, reinforced Binding, USA.
- Douglas, T., (1995), *SURVIVAL IN GROUPS—THE BASICS OF GROUP MEMBERSHIP*, Open University press, Buckingham.
- Du Bois, W.E.B. (1987), and *THE WORLD AND AFRICA: An inquiry into the part, which Africa has played in World history*, International publishers, N.Y.
- Dunbar, R.I.M. (2002), *THE SOCIAL BRAIN HYPOTHESIS*, In Cacioppo et al., (eds) *foundations in social neuroscience*, MIT Press, Cambridge, Massachusetts.
- Duncan, S.D., et al., (1977), *FACE TO FACE INTERACTION: Research, method and theory*, N.Y., L. Erlbaum Ass.
- Durkheim, E. (1964), *THE RULES OF SOCIOLOGICAL METHOD*, The free press, N.Y.
- Durkheim, E. (1960), *THE LEARNING OF MORALITY* From, the book, *Dualism of human nature and its social conditions* (ed), by K.H. Wolff, Columbus, Ohio state University Press p.325-340.
- Durkheim, E., (1973), *MORALITY AND THE SOCIETY*, ed. & introd. By R.N. Bellah, University of Chicago press, London.
- Dutt, R.P., (1963), *PROBLEMS OF CONTEMPORARY HISTORY*, Lawrence and Wishart London.
- Duval Evelyn, M., (1962, p.113), *MARRIAGE AND FAMILY DEVELOPMENT* 5th edition. NY, Uppernout company.
- Duveen, G., et al., (eds.), (1969), *SOCIAL REPRESENTATION AND THE DEVELOPMENT OF KNOWLEDGE*, Cambridge University Press.
- Eboh, M.P., (2002), *PHILOSOPHICAL CRITICISMS: Anthology of gender issues*, pearl publishers, Port Harcourt, Nigeria.
- Edward, R.C., (1979). *CONTESTED TERRAIN*, NY Basic books.
- Edward, P.K. & scullion h., (1982). *THE SOCIAL ORGANIZATION OF INDUSTRIAL CONFLICT*, oxford UK.
- Ekpunobi, E. et al, (ed.), (1990), *SOCIO-PHILOSOPHIC PERSPECTIVE OF AFRICAN TRADITIONAL RELIGION*, New Age publication, Enugu.
- Elder, (1974). *CHILDREN OF THE GREAT DEPRESSION*. University of Chicago press, Chicago.
- Eiugbe, B. (1990), *NATIONAL LANGUAGE AND NATIONAL DEVELOPMENT*, in Emenanjo, E. (ed.), *multilingualism, minority language and language policy in Nigeria*, Agbor.
- Emilliani, F., Zani, B., & Carugati, F. (1961). *FROM INTERACTION STRATEGIES TO SOCIAL REPRESENTATION OF ADULTS IN A DAY NURSERY*. In *communication in development*, ed., by W.P. Robinson, Academic press London, pp.89-107.

- Emilliani, F. & Molinari L. (1995). REPRESENTAZIONI E AFFETTI. Mill no, Cortin.
- Eptalofos editions FAMILY AND FAMILY POLICY IN A CHANGING WORLD' EOP.
- Erik Erikson,(1968), IDENTITY, YOUTH AND CRISIS, W.W.Norton, NY.
- Essed, P. (1995), GENDER, MIGRATION AND CROSS-ETHNIC COALITION BUILDING, In H.Lutz et al. (eds) Crossfires: Nationalism, Racism and Gender in Europe, Pluto, London.
- Etienne, M. et al, (1960) WOMEN AND COLONIAZATION, Anthropological perspectives, Praeger, N.Y.
- Ferree, M.M., (1984).THE VIEW FROM BELOW, WOMEN'S EMPLOYMENT AND GENDER EQUALITY IN WORKING-CLASS FAMILIES.
- Farr, R.M et el, (eds),(1983). SOCIAL REPRESENTATIONS IN THE DESIGN AND CONDUCT OF LABORATORY EXPERIMENTS, Cambridge University Press.
- Farr, R.M.,(1884a), SOCIAL REPRESENTATIONS:Their role in the design and execution of laboratory experiments, in R.M. Farr and S.Moscovici (eds.) Social Representations, Cambridge University Press.
- Farr, R.M.,(1884b). INTERVIEWING: An introduction to the social psychology of the inter-view. In psychology for managers, (2nd.ed.), ed., by C.L.Cooper & P. Makin, Macmillan ,London, pp.182-200.
- Farr, R.M.,(1981), THE NATURE OF HUMAN NATURE AND THE SCIENCE OF BEHAVIOR, In P.Heelas,A. LAOCK (eds.) Indigenous Psychology: The anthropology of the self, London academic press.
- Farr, R.M.,(1989),THE SOCIAL AND COLLECTIVE NATURE OF REPRESENTATIONS, In J. Forgas and J.M.Innes (eds.). Recent advances in social psychology, an international perspective, Amsterdam, North Holland.
- Farr R.M.,(1993),THE ORY AND METHOD IN THE STUDYOF SOCIAL REPRESENTATIONS, In G.M.Breakwell,D.Canter (eds.) ,Empirical Approaches to Social Representation, Oxford ,Clarendon Press.
- Farr, R.M., Moscovici S,(eds.), (1984),SOCIAL REPRESENTATIONS, Cambridge University Press.
- Farr, R.M., Moscovici ,S.,(1984),THE NATURE AND ROLE OF REPRESENTATIONS IN SELF'S UNDERSTANDING OF OTHERS AND OF SELF, In M. Cook (ed.), Progress in Person Perception, Methuen ,London.
- Fajama & Biggs,(1977), NIGERIA IN HISTORY,Longman Nigeria Ltd.
- Feldman, R.S. & Rime, B., (1991). FUNDAMENTALS OF NONVERBAL BEHAVIOR, Cambridge University press, Cambridge.
- Festinger, L.A.,(1954), A THEORY OF SOCIAL COMPARISON PROCESSES, Human Relations p.117-140.
- Festinger, L., (1957).A THEORY OF COGNITIVE DISSONANCE, Chicago, Row & Peterson.
- Festinger, L., (ed.) (1964), CONFLICT, DECISION AND DISSONANCE, Stanford, CA, Stanford University press.
- Festinger, L.,(1975), A THEORY OF COGNITIVE DISSONANCE, Stanford University Press,Ca.
- Festinger, L.,(1975), FRUSTRATIONS IN ACHIEVING "SELF-ACTUALIZATION A Theory of cognitive dissonance,Evanston,111,Row, Peteron.
- Felix, K. Ekechi, (1969),TRADITION AND TRANSFORMATION IN EASTERN NiGERIA, OH, Kent State University press.
- Fisbein, M., & Ajzen, I., (1975).BELIEF, ATTITUDE, INTENTION AND BEHAVIOR, an introduction to theory and research reading. MA; Addison Wesley.

- Fischer, F., (1980), *POLITICS, VALUES, AND PUBLIC POLICY: The problem of methodology*, Boulder, CO: Westview.
- Fisher, S., *LEADERSHIP: When does the difference make a difference*, in R.Y. Hirokawa et al., (eds.), *Communication and group decision making*, London, Sage publications Inc., p. 197-215.
- Fiedler, F.E. (1967), *A THEORY OF LEADERSHIP EFFECTIVENESS*, McCraw-Hill books, NY.,
- Flament, C., (1972), *THE COGNITIVE STRUCTURES OF THE SCIENTIST*, In J. Israel and H. Tajfel (eds.), *The context of social psychology: a critical assessment*. London Academic Press, p. 393-406.
- Flament, C., (1984), *THE BIAS OF STRUCTURAL BALANCE TO THE REPRESENTATION OF THE GROUP*, In R. Farr and S. Moscovici (eds), *Social Representations*, Cambridge University Press.
- Floya Anthias & C. Loyd (ed.), (2002), *RETHINKING ANTI-RACISM: From Theory to Practice*, London, New York: Routledge.
- Floya Anthias & G. Lazaridis (ed.), (2000) *GENDER AND MIGRATION IN SOUTHERN EUROPE: Women on the move*, Oxford, New York: Berg.
- Floya Anthias & G. Lazaridis (ed.), (1999), *INTO THE MARGINS: MIGRATION AND EXCLUSION IN SOUTHERN EUROPE*, Aldershot, Hants, England: Brookfield, Vt, USA: Ashgate.
- Floya Anthias (ed), (1998), *SOCIOLOGICAL DEBATES: THINKING ABOUT SOCIAL DIVISIONS*, Dartford, Kent: Greenwich University Press.
- Floya Anthias (ed.), (1997), *GENDER, RACE AND CLASS: The problem of social Division*, Dartford, Kent: Greenwich University Press.
- Floya Anthias & N. Yuval-Davis, (1993), *RACIALIZED BOUNDARIES: RACE, NATION GENDER, COLOUR AND CLASS AND THE ANTI-RACIST STRUGGLE* London, New York: Routledge.
- Floya Anthias, (1992), *ETHNICITY, CLASS, GENDER, AND MIGRATION: Greek-Cypriots in Britain*, Aldershot. Brookfield, Vt. USA: Avebury.
- Fodor, J.A., (1981), *REPRESENTATIONS: Philosophical essays on the foundations of cognitive science*, Brighton, Harvester Press.
- Forgas, J.P., (1982), *EPISODE COGNITION: International representations of interaction routines*, in L. Berkowitz (ed.), *Advances in experimental social psychology*, NY., Academic Press.
- Fortes, M. (1959) *OEDIPUS AND JOB IN WEST AFRICAN RELIGION*, Cambridge university press, Cambridge.
- Fortes, M. (1960) *ANCESTOR WORSHIPS IN AFRICA*. In Fortes, M. et al., *African system of thought*, Oxford university press, Oxford.
- Fortes, M. (1969) *KINSHIP AND THE SOCIAL ORDER*, The legacy of Lewis Henry Morgan, Aldine publishing company.
- Fowlkes, M., (1980). *BEHIND EVERY SUCCESSFUL MAN*. NY, Columbia University press.
- Fox, R. (1967) *KINSHIP AND MARRIAGE*, An anthropological perspectives, Penguin, Harmondsworth.
- Francis, D.D. et al. (2002), *MATERIAL CARE AND THE DEVELOPMENT OF STRESS RESPONSES*, In Cacioppo, J.T., et al, *foundations in social neuroscience*, MIT Press, Cambridge, Massachusetts.

- Franks, J.J., (1974), TOWARD UNDERSTANDING UNDERSTANDING, In W.B. Weimer and D.S. Palermo (eds.) Cognition and the symbolic processes, Hillsdale, Erlbaum.
- Frank, G., (1980), CLASS, CULTURE AND SOCIAL CHANGE, Humanities press, NJ.
- Frankena, W.K. (1973), ETHICS (2nd. ed.), Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Fraser, C. Et al., (eds.) (1988), ATTITUDES OPINIONS AND REPRESENTATIONS, social psychological analyses of widespread beliefs, Oxford University Press.
- Freeman, J.D. (1974) KINSHIP, ATTACHMENT BEHAVIOR AND THE PRIMARY BOND. In Goody, J.R., (ed) the character of kinship, Cambridge university press, Cambridge
- Frijda, N. (1986). THE EMOTIONS, Cambridge University press, Cambridge.
- Gabe, J. et al., (ed.) (1991), The Sociology of Health Service, Routledge, London.
- Galli, I. & Nigro, G. (1987). THE SOCIAL REPRESENTATION OF RADIOACTIVITY AMONG ITALIAN CHILDREN. Social Science Information, 26 (3), pp.535.
- Gay, P., (1984), FREUD FOR HISTORIANS, Oxford University press, NY.
- Gardner, J.W., (1970), THE RECOVERY OF CONFIDENCE, NY., Norton .
- Gecas, V. & Seff, M.A. (1989). SOCIAL CLASS, OCCUPATION CONDITIONS, AND SELF-ESTEEM. Sociological perspectives, 32,(3), 353.
- Geertz, C. (1966) THE IMPACT OF THE CONCEPT OF CULTURE ON THE CONCEPT OF MAN, university of Chicago.
- Gergen K.J., & Gergen M.M., (1981), SOCIAL PSYCHOLOGY, NY., Harcourt Brace Jovanovich Inc.
- Giddens, A., (1976), A NEW RULES OF SOCIOLOGICAL METHOD, London, Hutchison.
- Giddens, A. (1990) "THE CONSEQUENCES OF MODERNITY", Policy Press.
- Giddens, A., (1979), CENTRAL PROBLEMS IN SOCIAL THEORY, London, MacMillan.
- Gilbert F., (1990), HISTORY: POLITICS OR CULTURE?, Princeton University press, NJ.
- Gilly M., (1986), INSTITUTIONAL ROLES, PARTNER'S REPRESENTATIONS AND ATTITUDES IN EDUCATIONAL INTERACTION, In E. De CORTE, et al., Learning and instruction, Oxford Leuven , Pergamon books Ltd.
- Gluckman, M., (1955), CUSTOM AND CONFLICT IN AFRICA. , Basil Blackwell and Mott, Ltd, oxford.
- Goff, J. & P. Nora (eds.), (1965), CONSTRUCTING THE PAST, Essays in historical methodology, Cambridge University press, London.
- Goldscheider, F.K. & Waite L.J., (1991). NEW FAMILIES, NO FAMILIES? The transformation of the American home. Berkeley University of CA. press.
- Goldstein, A.P. et al., (1979), I KNOW WHAT IS WRONG, BUT I DON 'T KNOW WHAT TO DO ABOUT IT, The transformation series, Spectrum books, New Jersey.
- Goldthorpe, J.E., (1979), THE SOCIOLOGY OF THE THIRD WORLD, Cambridge University Press, Cambridge, London.
- Goldthorpe, J.H., et al., (1980), SOCIAL MOBILITY AND CLASS STRUCTURE, Oxford , Clarendon press.
- Goffman, E. (1959). THE PRESENTATION OF THE SELF IN EVERYDAY LIFE, Garden city, Doubleday.

- Goode, William J., (1956), *After divorce*. The free press, Glencoe, p.111.
- Goode, W.J., (1966), *THE DYNAMICS OF MODERN SOCIETY*, Columbia University Press, NY.
- Goode,W.J.,(1992).*WHY MEN RESIST*, in B.Thorne and M.Yalom (eds.),*rethinking the family & some feminist questions*, boston, northeastern university press.
- Ghaffarian, S. (1998). *THE ACCULTURATION OF IRANIAN IMMIGRANTS IN THE USA AND THE IMPLICATIONS FOR MENTAL HEALTH*, California school of professional psychology, Los Angeles.
- Graham, A. (1988), *FAMILY LIFE, Domestic roles and social organization*, Basil Blackwell, Oxford.
- Graham, S.,(1959), *SOCIAL CORRELATES OF ADULT LEISURE TIME BEHAVIOR*, In *Community Structure and Analysis*,(ed.),M. Sussman ,NY., T.Y. Crowell Company pp.348.
- Graumann, C.F.,(1966), *THE INDIVIDUALIZATION OF THE SOCIAL AND THE DESOCIALISATION OF THE INDIVIDUAL: Floyd H. All port's contribution to social psychology* ,In C.F.Graumann, S.Moscovici (eds.) *The Changing Conceptions of Crowd Mind and Behavior*,NY., Springer.
- Greenwald, A.G.,(1968), *COGNITIVE LEARNING, COGNITIVE RESPONSE TO PERSUASION AND ATTITUDE CHANGE*, In A.Greenwald, T.Brock & T.M.Ostrom(eds),*Psychological foundations of attitudes* NY.,Academic Press.
- Gouldner, A.(1976)"*THE DIALECTICS OF IDEOLOGY AND TECHNOLOGY*", N.Y.
- Guimelli, C., (1994). *TRANSFORMATION DES REPRESENTATIONS SOCIALES, pratiques nouvelles et schèmes cognitifs de base*. In C.Guimelli (ed.), *Structure et transformations des représentations sociales*. Neuchâtel, Delachaux et Nieatle.
- Gurin, P.& Markus, H. (1989). *COGNITIVE CONSEQUENCES OF GENDER IDENTITY*, in *the social identity of women*, ed., by S.Skevington & D. Baker, Sage, London, pp.152.
- Guterman, S.S.,(1970),*THE MACHIAVELLIANS:A Social Psychological Study of Moral Character and Organizational Milieu*, Lincoln, Neb. University of Nbraska press.
- Hafikin, N.J. & EDNA, B. G. (eds) (1976) *WOMEN IN AFRICA*, Studies in Social and Economic change, California.
- Halpin, A. W., (1970),*ADMINISTRATIVE THEORY OF FORMAL ORGANIZATIONS*. Hammidah, A.A., (1982), *THE FAMILY STRUCTURE IN ISLAM*, Islamic publications Bureau Lagos, American trust publication, Nigeria. pp. 146-183.
- Hammidah, A.A., (1982), *THE FAMILY STRUCTURE IN ISLAM*, Islamic publications Bureau Lagos, American trust publication, Nigeria. pp. 146-183.
- Hampshire, S. (1978) *PUBLIC AND PRIVATE MORALITY*, Cambridge University press, Cambridge.
- Harre, R.,(1964), *SOME REFLECTIONS ON THE CONCEPT OF SOCIAL REPRESENTATION*, *Representation social research*, p.51,927-938.
- Harre, R., et al,(1972), *THE EXPLANATION OF SOCIAL BEHAVIOR*, Oxford,Blackwells.
- Hassan, A.(1986). *SOCIAL ATTRIBITIONS FOR FEMALE CIRCUMCISION*, Unpublished Msc dissertation, University of Surrey.
- Hassian, R.H. (1992), *NIGERIAN WOMANHOOD*. Jel publication Kaduna.

- Hayden, W., (1987), *THE CONTENT OF THE FORM-NARRATIVE DISCOURSE AND HISTORICAL REPRESENTATION*, S., Hopkins University Press Baltimore & London.
- Heidegger, M. (1969). *IDENTITY AND DIFFERENCE*, Trans. J.Stambaugh, Harper Row, London.
- Heider, F., (1958), *THE PSYCHOLOGY OF INTERPERSONAL RELATIONS*, NY., Wiley.
- Heil, J. et al, (1993), *MENTAL CAUSATION*, Clarendon press, Oxford.
- Hendrick, S.S., et al., (1992). *ROMANTIC LOVE*. Newbury park, Sage.
- Herzlich, C., (1973). *HEALTH AND ILLNESS: A social Psychological analysis*. Academic press, London.
- Herzlich, C., (1969).*SANTE ET MALADIE*, Analyse d'une représentation sociale, Paris, Mouton.
- Hess, B., and M.Sussman (eds.), *WOMEN AND THE FAMILY*, two decades of change, NY, Haworth.
- Hewstone, M.,et al.,(1982), *INTERGROUP RELATIONS AND ATTRIBUTION PROCESSES*, in H. Tajfel(ed), *social identity conflict and stereotypes: studies in intergroup behavior*, Cambridge University press.
- Hewstone, M. (1986). *UNDERSTANDING ATTITUTUES TO THE EUROPEAN COMMUNITY: A social –psychological study in four member states*. Cambridge University press, Cambridge.
- Hewstone, M. (1989). *INTERGROUP ATTRIBUTIONS: Some implications for the study of ethnic prejudice*, in *Ethnic minorities, social psychological perspective*, ed, by J.P.Oudenhoven & T.M. Willemsen, Swets & Zeitlinger, Amsterdam.
- Hill, M.O.(1976). *CORRESPONDENCE ANALYSIS*, A neglected multivariate method, *applied statistics*, 23, pp.340.
- Hiller, D.V., & Philliber, W.W., (1986). *THE DIVISION OF LABOR IN CONTEMPORARY MARRIAGE*, Expectations, perceptions and performance, social problems.
- Hirst,P.& Thompson, G. (1996), *Globalization in Question Polity*.
- Hochschild, A, & Machung, A, (1989) *THE SECOND SHIFT*, New York, Vikings.
- Hochschild, (1989). *THE EMOTIONAL GEOGRAPHY OF WORK AND FAMILY LIFE*, in A.S. Wharton (ed.) *working in America, continuity, conflict, and change*, mountain view, CA., Mayfield publishing company, pp. 422.
- Hoffman, P.J., Festinger L.& Lawrence D.H.,(1954), *TENDENCIES TOWARD GROUP COMPARABILITY IN COMPETITIVE BARGAINING* ,*Human Relations* 7,216-222.
- Hofstede, G. (1980). *CULTURE'S CONSEQUENCES*. International differences in work-related values. Beverly Hills, CA, Sage.
- Holland, J.L.(1973). *MAKING VOCATIONAL CHOICES*, A theory of careers, Prentice Hill, Englewood Cliffs, N.J.
- Hollander E.P.,(1980), *LEADERSHIP AND SOCIAL EXCHANGE PROCESSES*, In K.J.Gergen, M.Greenberg & R. Willis (eds.) *Social exchange: advances in the theory and research*, NY., Plenum Press.
- Hollister C.W.,(1973),*LANDMARKS OF THE WESTERN HERITAGE*, 2nd. edition, vol.,11.,Alfred A. Knopf, NY.
- Homans G. C., (1950), *THE HUMAN GROUP*,NY., Harcourt Brace.
- Homans G.C.,(1961), *SOCIAL BEHAVIOR: A major attempt to synthesize the findings of research in the elementary forms of social interaction*, NY., Harcourt Brace.
- Hood J.C, (ed.), *MEN, WORK AND FAMILY*, New Bury Park, CA, Sage.

- Herwitz, M.& Rabbie J.M.,(1982), INDIVIDUALITY AND MEMBERSHIP IN THE INTERGROUP SYSTEM ,In H. Tajfel (ed.),Social identity and intergroup relations, Cambridge,Cambridge University Press.
- Hossain, A.et al., (1993). DIVISION OF HOUSE LABOR AND CHILD CARE IN DUAL-EARNER AFRICAN AMERICAN FAMILIES, SEX ROLES.
- Hoyle, R.H. et el,(2001)ANALYZING DATA FROM INDIVIDUALS IN GROUPS: The past, present & future, group dynamics, pp.5, 41.
- Huber, J., & Spitze (1983) SEX STRATIFICATION, CHILDREN HOUSEWORK AND JOBS, San Diego C.A. Academic press.
- Huberman A.M. & Miles, M.B., (1994), DATA MANAGEMENT AND ANALYSIS REPORTS, Denzin – Lincoln.
- Hubbey, J. , (1993),COMMUNICATING HEALTH, An action guides to Health Education and Health Promotion, Macmillan Press Ltd., London.
- Hudson, R., (1991). WORKPLACE BEHAVIORS, GOOD SOLDIERS, SMOOTH OPERATORS AND SABOTEURS, work and occupations.
- Hudson, W.W. (1982). THE CLINICAL MEASUREMENT PACKAGE, a field manual, Belmont, CA, Dorsey.
- Hume, D.,(1957), AN INQUIRY CONCERNING HUMAN UNDERSTANDING ,Oxford, Clarendon Press(originally published 1748).
- Hyman, H. H., (1953), THE VALUE SYSTEMS OF DIFFERENT CLASSES social psychological contribution to the analysis of social classes ,in Bendix & Lipset (eds.), class, status and power, Free Press, NY., pp.426-442.
- Ichheiser, G., MISINTERPRETATIONS OF PERSONALITY IN EVERYDAY LIFE AND THE PSYCHOLOGIST'S FRAME OF REFERENCE, character and personality,12,145-160.
- Iduma Edna O., (1986), Thesis on THE PROSPECTS AND PROBLEMS OF EXTENDED FAMILY SYSTEM IN AFIKPO Urban of Afikpo L.G.A., Alvan ikokwu collage of education AICE, Owerri.
- Idowu, E.B.,(1991), AFRICAN TRADITIONAL RELIGION definition, fountain publications, Nigeria.
- Ikoagexie, O.,(1976,p.354-368) EXTENDED FAMILY DETACHMENT AMONG THE NEW ELITE IN EMERGERED SOCIETY, Australia national university, Australia.
- Ilogu, E. (1986), CHRISTIANITY AND IBO CULTURE, E.J.Brill,Leiden.
- Isichei, E., (1973),THE IBO PEOPLE AND THE EUROPEANS.
- Isichei, E., (1976),A HISTORY OF THE IBO PEOPLE, MacMillian press limited, London,pp.26.
- Isichei, E., (1977), A HISTORY OF THE IBO PEOPLE, St. Martin's press, New York.
- Isichei, E., (1977), A HISTORY OF WEST AFRICA SINCE 1800.
- Isichei, E., (1983), A HISTORY OF NIGERIA, Longman Inc., NY.
- Isichei, E., (1994), A HISTORY OF CHRISTIANITY IN AFRICA.
- Jacques, A., et ai, (1994), Training and Research in Public Health Dialogue Series No. 1, Policy Perspectives for a new Public Health, World Health Organization (WHO) Regional Office for Europe, Collaborating research Center, Karlstad, Sweden.

- James William Coleman, (1998). **SOCIAL PROBLEMS- a brief introduction**, long man press, USA, pp.2.
- Janis, I.L., (1968). **ATTITUDE CHANGE VIA ROLE-PLAYING**. In R. Abelson et al., (eds.) **theories of cognitive consistency: a sourcebook**, Rand McNally, Chicago.
- Jaspers, J.M.F., & Hewstone M.,(1982), **CROSS-CULTURAL INTERACTION**, social attribution and intergroup relations, in S. Bochner(ed.) **Cultures in contact: Studies in cross-cultural interaction**, vol.1, Oxford Pergamon Press.
- Jasper, J.M.F., & Fraser, C., (1984). **ATTITUDES AND SOCIAL REPRESENTATIONS**. In R.M.Farr & S. Moscovici (eds.) **Social representations**, Cambridge University press.
- Jodelet, D. (1984). **SOCIAL REPRESENTATION PHENOMENA, CONCEPT AND THEORIES**, in Moscovici S., (ed.) **Social Psychology**, P.U.F., Paris.
- Jodelet, D., (1984). **THE REPRESENTATION OF THE BODY AND ITS TRANSFORMATIONS**. In R.M. Farr et al., (Ed), **social representations**, Cambridge, university press.
- Jodelet, D., (1991). **MADNESS AND SOCIAL REPRESENTATION**: Harvester Wheatsheaf, Sussex.
- Johnson, A.M., Wadsworth, J., Wellings, K., Field, J., & Bredshaw, (1994). **SEXUAL ATTITUDE AND LIFESTYLES**. Oxford, UK, Basil Blackwell.
- Johnston, V.S., (1999), **WHY WE FEEL**, The science of human emotions, reading Helix books, Massachusetts.
- Johnson, W. et al.,(eds) (1989), **INSIDE THE MIXED MARRIAGE**. Accounts of changing attitudes, patterns and perceptions of cross-cultural and interracial marriages, Lanham: University press of America.
- Jones, E.E. (1964). **INGRATIATION, A SOCIAL PSYCHOLOGICAL ANALYSES**. Appleton- Century crofts NY.
- Jones, E.E., & Pittman, T.S. (1982). **TOWARD A GENERAL THEORY OF STRATEGIC SELF-PRESENTATION**. In J.Suls (ed.), **psychological perspectives on the self**, Hillsdale, NJ, Erlbaum.
- Kaneme Okonjo, **THE DUAL-SEX POLITICAL SYSTEM IN OPERATION: Ibo Women & community politics in Midwestern Kalu Ogbaa, IGBO**, The heritage of African studies, series (ed.) George Bond, director of the Institute of African studies, Columbia University USA.
- Karp, C.L. et al., (1996(a), **ACTIVITY MANUAL FOR ADOLESCENTS**, Interpersonal Violence - The practical series (IVPS), Sage publications, London.
- Karp, C.L. et al., (1996(b), **TREATMENT STRATEGIES FOR ABUSED ADOLESCENTS**, From Victim to Survivor, Interpersonal Violence - The practical series (IVPS), Sage publications, London.
- Kasasin, M., (1996). **SOCIAL PSYCHOLOGY**, 3rd.edition, Houdgton Miffiin Company, USA.
- Katz, I. (1981), **STIGMA: A SOCIAL PSYCHOLOGICAL ANALYSIS**. Hillsdale, N.N., Erlbaum.
- Keesing, R.M. (1981), **CULTURAL ANTHROPOLOGY**, A contemporary perspective, 2nd edition, Holt, Rinehart and Winston, Inc., London.
- Keith Lye (ed.),(1983), **TAKE A TRIP TO NIGERIA**, Franklin Watts, London.
- Kelley, J.R., Thibaut J.W., (1969), **GROUP PROBLEM SOLVING**, In G. Lindzey & E. Aronson (eds.), **Handbook of social psychology**, vol.,4.,R.Addison-Wesley,p.1-10.

- Kelley, H. H., (1971). **ATTRIBUTION IN SOCIAL INTERACTION**, Morristown, General Learning Press.
- Kelley, H.H. & Thibaut J.W., (1969), **GROUP PROBLEM SOLVING**, in G.Lindzey & E.Aronson (eds.), *Handbook of social psychology*, vol.1V. Cambridge, Madison-Wesley.
- Keiman, H.C, (1961) **PROCESS OF OPINION CHANGE**, *public opinion quarterly*, voi. 25.
- Kemm, J. et al, (1995), **HEALTH PROMOTION, THEORY AND PRACTICE**, Macmillan, London.
- Kenny, D.A (1988). **THE ANALYSIS OF DATA FROM TWO-PERSON RELATIONSHIPS**. In S.Duck (ed.), *the handbook of personal relationships. theory, research, and interventions*. Chichester, Wiley, UK.
- Kerry, J.D.,(1996), **FAMILIES AND TIME, keeping pace in a hurried culture**, Sage publications, London.
- Kiesler, C.A., (1971), **THE PSYCHOLOGY OF COMMITMENT**, NY. Academic Press.
- Klapp, O. E., (1973), **ORDERS IN LIVING SYSTEMS**, from the book, *Model of Social Order*, Mayfield publication, California, p.1-17.
- Kluckhohn, C.K.M., (1951).**VALUES AND VALUE ORIENTATIONS IN THE THEORY OF ACTION**. In T.Parsons & E.Shils (eds.), *toward a general theory of action*. Cambridge, MA, Harvard University press.
- Kluckhohn, C., et al., (1952).**CULTURE**, a critical review of concepts and definitions, Vintage Books, NY.
- Kogan, N. & Wallach M.A., (1964), **RISK TAKING: A study of cognition and personality** NY. Holt.
- Komter, A., (1989). **HIDDEN POWER IN MARRIAGE**, *Gender and society*.
- Kraft, C. (1979), **CHRISTIANITY IN CULTURE: A study in dynamic biblical theologizing in cross-cultural perspectives**, N.Y.
- Kroger, J.,(1989), **IDENTITY IN ADOLESCENCE**, a balance between self and others, Routledge, London.
- Kubler-Rose, E., (1973).**ON DEATH AND DYING**, In E. Wyschogrod (ed.), *the phenomenon of death, faces of mortality*. NY, Harper and Row.
- Kuhn, T.S.(1962). **THE STRUCTURE OF SCIENTIFIC REVOLUTIONS**. University of Chicago press.
- Lamb, M.E (ed.), **THE ROLE OF THE FATHER IN CHILD DEVELOPMENT**.
- Langer, E. J., (1978), **RETHINKING THE ROLE OF THOUGHT IN SOCIAL INTERACTION**, In J.Harvey, W. Ickes, & R.Kidd (eds.), *new directions in attribution research* voi. 2, Hillsdale, NJ. Lawrence Erlbaum press.
- Laumann, E.O., Gagnon, J.H., Michael, R.T., & Michael, S. (1994).**THE SOCIAL ORGANIZATION OF SEXUALITY**. *Sexual practices in the US*, Chicago University press, USA.
- Laun, C.R.,(1974), **THE FAMILY AND ITS STRUCTURE, FUNCTIONS**, 2nd ed., Macmillan London.
- Lazarsfeld, P.F., Bereison, B., & Gaudet, H., (1966).**THE PEOPLE'S CHOICE**, 3rd.edition, NY. Columbia University press,
- Campbell, D.T., (1963). **SOCIAL ATTITUDES AND OTHER ACQUIRED BEHAVIORAL DISPOSITIONS**. In S. Koch (ed.) *psychology, a study of a science* vol.6, NY, McGraw-Hill.
- LeDoux, J.E. (2002), **FEAR AND THE BRAIN, WHERE HAVE WE BEEN, AND WHERE ARE WE GOING?** In Cacioppo , J.T., et al, *foundations in social neuroscience*, MIT Press, Cambridge, Massachusetts.
- Leiter, J., (1986). **REACTION TO SUBORDINATION**, attitudes of southern textile workers, social force,

- Leslie, L., **THE ETHICAL CRISES OF CIVILIZATION, Moral meltdown or advance?** Sage publications, New Bury park London, 1993.
- Levin, J., (1981), **ETHICAL PROBLEMS IN SOCIOLOGICAL RESEARCH.** In A.J. Kimmel (ed.), *Ethics of human subject research*, San Francisco: Jossey Bass.
- Lewin, K., (1947), **FRONTIERS IN GROUP DYNAMIC,** *Human relations*, pp1-40.
- Lewin, K., (1947), **GROUP DECISION AND SOCIAL CHANGE.** In T.M. Newcomb & E.L. HARTLEY (EDS.), *Readings in social psychology*, NY. Holt.
- Lewin, K., (1946), **RESOLVING SOCIAL CONFLICTS,** Harper, N.Y.
- Lewin, K., (1951), **FIELD THEORY IN SOCIAL SCIENCE,** Harper, N.Y.
- Lewis, I.M. (1985) **SOCIAL ANTHROPOLOGY IN PERSPECTIVE,** *The relevance of social anthropology*, Cambridge University press, Cambridge.
- Loverman, S. (1985). **EXPLAINING HUSBANDS' PARTICIPATION IN DOMESTIC LABOR,** *sociological quarterly*.
- Lindblom, C. E. & Cohen D., (1979), **USABLE KNOWLEDGE: Social science and social problem solving,** New Haven, CT: Yale University Press.
- Lindlof, T.R., (1995), **QUALITATIVE COMMUNICATION RESEARCH METHODS,** thousand oaks, Sage.
- Lindzey, G & Aronson (ed.), (1965), **THE HANDBOOK OF SOCIAL PSYCHOLOGY,** 3rd edition, Random House NY.
- Linton, R., (1936), **THE STUDY OF MAN.** NY. Appleton- Century.
- Lipiansky, E.M., (1991) **REPRESENTATIONS SOCIALES ET IDEOLOGIES,** *Analyse conceptuelle*, in V.Aebischer et al. , (eds), *Idéologies et représentations sociales*.
- Luxton, M., (1980).**MORE THAN A LABOR OF LOVE,** three generations of women's work in the home, Toronto, Canada, women's press.
- Lloyd, B. (1987). **SOCIAL REPRESENTATIONS OF GENDER.** In *making sense: The child's construction of the world*, ed. by J.Bruner & H. Haste, Methuen, London, pp.147.
- Lloyd, B., & Duveen G.,(1990). **A SEMIOTIC ANALYSIS OF THE DEVELOPMENT OF SOCIAL REPRESENTATIONS OF GENDER.** In *Social representations and the development of knowledge*, ed. by Lloyd B., & Duveen G., Cambridge University press, Cambridge, pp.27-46.
- Lloyd, B., & Duveen G.,**THE RECONSTRUCTION OF SOCIAL KNOWLEDGE IN THE TRANSITION FROM SENSORIMOTOR TO CONCEPTUAL ACTIVITY: The gender system,** in A. Gailantiy, D. Rogers, J. Sioboda (eds.), *Cognition and Social Worlds*, Oxford, Oxford University .
- Lloyd, C., (1986),), **EXPLANATION IN SOCIAL HISTORY,** Basil Blackwell, Oxford.
- Lloyd, C., (1988), **EXPLANATION IN SOCIAL HISTORY,** T.J. Press Ltd., Padstow, Great Britain, 1986. Press.
- Lloyd, C., (1969) **REALISM, STRUCTURISM AND SOCIAL HISTORY,** *foundations for a transformative science of society,* *theory and society*, 18, p. 451.

- Lloyd, C., (1991), *METHODOLOGIES OF SOCIAL HISTORY, a critical survey and defiance of structurism, history and theory*, 30, pp.180.
- Lloyd, C., (1993), *STRUCTURES OF HISTORY*, Basil Blackwell publishers, Oxford.
- Lloyd, P. C., (1966), *Africa in social change*, Praeger press, New York.
- MacKenzie, R., (1990), *THE CHANGING ROLE OF EMOTION IN GROUP PSYCHOTHERAPY*, In R. Plutchik and H.Kellerman,(eds.), *Emotion, theory research and experience*,vol. 5.,NY., Academic press,pp.147-172.
- Mba, N. (1982) *NIGERIAN WOMEN MOBILIZED: Women's Political Activity in Southern Nigeria (1900-1965)*. Institute of International Studies, University of California, pg 140-141.
- Madunagu, B.E. (1985), *CONTEMPORARY POSITIONS AND EXPERIENCES OF WOMEN IN WOMEN IN NIGERIA TODAY*, London zed books, pg.135.
- Maestriperi, D. (2002), *BIOLOGICAL BASES OF MATERIAL ATTACHMENT*, In Cacioppo , J.T., et al, *foundations in social neuroscience*, MIT Press, Cambridge, Massachusetts.
- Marcel Gauchet, (1985),*Le desenchantement du monde*, Gallimard.
- Margaret Green,(1964), *IBO VILLAGE AFFAIRS*, Praeger press, New York.
- Mary, M. Rodger. (ed.) (1995), *NIGERIA IN PICTURE*, Visual geography series, Learner publications company, Minneapolis, USA.
- Marini, M.M., & Shelton, B.A., (1993).*MEASURING HOUSEHOLD WORK: recent experience in the US*, social science research.
- Marilyn, B. Cole, 2 nd. Edition, *GROUP DYNAMICS IN OCCUPATIONAL THERAPY*, Slack Incorporated.
- Maslow, A., (1962), *TOWARD A PSYCHOLOGY OF BEING*, NY. D.Van Nostrand.
- Martin, E.P. et al., (1978), *THE BLACK EXTENDED FAMILY*, the Univ, Chicago.
- May, R., *THE ART OF COUNSELING*, How to gain and give mental health, Abingdon-Cokersbury press, NY.
- Mayne, T.J. et al., (2001), *THE STRUCTURE OF EMOTION, A NONLINEAR DYNAMIC SYSTEM APPROACH*, In Mayne, T.J. et al, *emotions, current issues and future directions*, Guilford, N.Y.
- Mavreas, V., & Bebbington, P. (1990).*ACCULTURATION AND PSYCHIATRIC DISORDER, A study with Greek Cypriot immigrants*, psychological medicine.
- Mbiti, J.S, (1975),*INTRODUCTION TO AFRICAN RELIGION*, Heinemann Educational Books Inc., London.
- Mbiti, J.S, (1969),*AFRICAN RELIGION AND PHILOSOPHY*, 2nd edition, Heinemann Educational Books Inc., London.
- Mbiti, J.S,(1991), *INTRODUCTION TO AFRICAN RELIGION*, Heinemann Educational Books Inc., London.
- McCrae, R.R., et al, (2002), *NATURE OVER NATURE: TEMPERAMENT, PERSONALITY, AND LIFE SPAN DEVELOPMENT*, In Cacioppo , J.T., et al, *foundations in social neuroscience*, MIT Press, Cambridge, Massachusetts.
- Mc Dougall, W., (1920), *THE GROUP MIND*, Cambridge.
- MacDonald, J. (1993), *PRIMARY HEALTH CARE- MEDICINE IN ITS PLACE*, London Earth scan.

- McGrath, J.E., (1966), A SOCIAL PSYCHOLOGICAL APPROACH TO THE STUDY OF NEGOTIATION, In R.V. Bowers (ed.),
Studies on behavior in organizations, Athens, university of Georgia press.
- McGuire, W.J., (1969), THE NATURE OF ATTITUDES AND ATTITUDE CHANGE, In G. Lindzey & E. Aronson (eds.)
Handbook of social psychology vol.3, 2nd., Reading, Mass., Addison-Wesley.
- McGuire, W.J. (1985). ATTITUDES AND ATTITUDE CHANGE. In G.Lindzey & E.Aronson (eds.), the handbook of social
psychology vol.2, NY, Random house.
- McGurk, H. (1991). THE DEVELOPMENT OF ECONOMIC UNDERSTANDING: Fairy tales and other literature as instruments
in young children's economic socialization. In Social Psychology of Political and economic cognition, ed., by
G.M.Breakwell, Academic press/Surrey University press, London, pp.143.
- McKowri, R, (1971),THE COLONIAL CONQUEST OF AFRICA, Franklin Watts, New York.
- McNeil, P., (1990), RESEARCH METHODS, 2nd. ed., Routledge London.
- Mead, G.H., (1934), MIND, SELF AND SOCIETY, Chicago, University of Chicago press.
- Mead, M., (1964), SOME CULTURAL APPROACHES TO COMMUNICATION PROBLEMS, in the communication of ideas,
(ed.), L.Bryson, pp.9-26, NY. Cooper square publishers.
- Merton, R.K., (1968), SOCIAL THEORY AND SOCIAL STRUCTURE, NY. Free press.
- Merton, R.K., (1973), THE SOCIOLOGY OF SCIENCE: Theoretical and empirical investigations, Chicago University press
Chicago.
- Messner, M.A., (1993). CHANGING MEN AND FEMINIST POLITICS IN THE US. Theory and society.
- Milgram, S. (1984). CITIES AS SOCIAL REPRESENTATIONS. In Social representations ed.,by R.M.Farr & S.Moscovici,
Cambridge University press, Cambridge, pp.289-309.
- Miles, R.(1994). EXPLAINING RACISM IN CONTEMPORARY EUROPE. In Rattansi et al., (ed.), Racism, modernity and
identity on the western front, Polity press, Cambridge.
- Miller, C.E.(1989). THE SOCIAL PSYCHOLOGICAL EFFECTS OF GROUP DECISION RULES. In Paulus P.B.(ed.),
Psychology of group influence, 2nd. ed., Erlbaum, Hillsdale, NJ.
- Miller, D.C., (1983).HANDBOOK OF RESEARCH DESIGN AND MEASUREMENT 4the.edition. White Plains, longman, New
York.
- Miller, J.G., (1965), LIVING SYSTEMS, and Behavioral science 10: pp. 193-237, 337-411.
- Miller, J.G., (1971) LIVING SYSTEMS: The group, Behavioral science 16:pp.277-398.
- Mindel, C.H., & McDonald, L.,(1988).Survey research, in R.M.Grinnel Jr.,(ed.)SOCIAL WORK RESEARCH AND EVALUATION
3rd.edition.
- Mohammed, H.D. (1985), WOMEN IN NIGERIAN HISTORY FROM BORNO EMPIRE, NAPE LAND AND IGBO LAND in
Bappa set ai (eds) Women in Nigeria today London: zed books, pg.46.
- Mohamed, Chaib et al., SOCIAL REPRESENTATIONS AND COMMUNICATIVE PROCESS: Jonkoping University press,
Sweden, 2000.

- Molinari, L. & Emilian, F. (1990). WHAT IS AN IMAGE? The structure of mother's images of the child and their influence on conversational styles. In *Social representations and the development of knowledge*, ed, by G. Duveen & B. Lloyd, Cambridge University press, Cambridge. pp. 91-106.
- Monane, J.H., (1967), *SOCIOLOGY OF HUMAN SYSTEMS*, NY. Appleton Century-Crofts.
- Moreland, R.L. et al, (1989). *NEWCOMERS AND OLD-TIMERS IN SMALL GROUPS*, In Paulus P.B., (ed.) *psychology of group influence*, 2nd. ed., Erlbaum, Hillsdale, NJ, pp.144
- Moscovici, S., (1972), *SOCIETY AND THEORY IN SOCIAL PSYCHOLOGY*, In J. Israel & H. Tajfel (eds.), *The context of social psychology critical assessment*, London, academic press.
- Moscovici, S., (1976), *SOCIAL INFLUENCE AND SOCIAL CHANGE*, London academics press.
- Moscovici, S., (1960), *TOWARD A THEORY OF CONVERSION BEHAVIOR*, In L.Berkowitz (ed.), *Advances in experimental social psychology*, vol.13. NY. academic press.
- Moscovici, S., (1981), *ON SOCIAL REPRESENTATIONS*, In J.P. Forgas (ed.), *social cognition*, London academic press.
- Moscovici, S., (1982), *THE COMING ERA OF REPRESENTATIONS*, In J.P. Cotel & J.P. Leyens (eds.), *Cognitive approaches to social behavioral* Haye, M.Nijhoff.
- Moscovici, S, Hewstone M, (1983), *SOCIAL REPRESENTATIONS AND SOCIAL EXPLANATION: In Hewstone (ed.), attribution theory .Social and functional extensions*, Oxford, Blackwell [publications.
- Moscovici, S. (1984), *THE PHENOMENON OF SOCIAL REPRESENTATIONS*, in Farr R. & Moscovici, S. (eds) *social representations*, Cambridge university press, Cambridge.
- Moscovici, S., (1985), *SOCIAL INFLUENCE AND CONFORMITY* ,In G. Lindzey & E. Aronson (eds.), *The handbook of social psychology* vol. 2,NY., Random House.
- Moscovici, S., Vigneaux, G., (1994). *LE CONCEPT DU THEMATA*. In C.Guimelli (ed.), *Structure et transformations des représentations sociales*. Neuchâtel, Delachaux et Niestle.
- Mugny, G. & Carugati, F. (1989). *SOCIAL REPRESENTATIONS OF INTELLIGENCE*. Cambridge University press, Cambridge.
- Murchison, C.(ed). (1935). *HANDBOOK OF SOCIAL PSYCHOLOGY*, 2 Volumes. Clark University press, Worcester, Mass.
- Myers, D.G., (1982), *POLARIZING EFFECTS OF SOCIAL INTERACTION*, In H.Brandstatter, J.H. Davis & G. Stocken-kreichgauer (eds.), *Group decision making*, London, academic press, pp.125-161.
- Nassehi Behnam, V., (1985).*CHANGE AND THE IRANIAN FAMILY*, current Anthropology.
- Nagei, T. (1976). *RUTHLESSNESS IN PUBLIC LIFE*. In S. Hampshire (ed.) *public and private morality*. Cambridge University press, Cambridge.
- Neto, F. (1993). *LOVE STYLES AND SELF REPRESENTATIONS*, *Personality and individual differences*, pp.14.
- Neto, F. et al.,(2000).*CROSS-CULTURAL VARIATIONS IN ATTITUDES TOWARD LOVE*. *Cross-cultural psychology*, pp.31, 627.
- Nnoromele C. ,*LIFE AMONG THE IBO WOMEN OF NIGERIA*
Nigeria, in Nancy J. Hafkin & E.G. Bay (ed.) (1976),*WOMEN IN AFRICA*, Stanford, C.A. Stanford University press.

- Njoku, O.N., (1986), IGBO ECONOMY AND SOCIETY, In Afigbo, A. E. (ed.), Groundwork of Igbo history, Vista books.
- Nwadiora, E. & McAdoo, H., (1996). ACCULTURATION STRESS AMONG AMERICAN REFUGEES, gender and racial difference, Adolescence, pp. 31.
- Nwaia, T.U. (ed.), (1978), MBAISE IN CONTEMPORARY NIGERIA, Gold and maestro NY.
- Nwala, T.U. (1984), CHANGING MORALS AND SOCIAL DEVELOPMENT IN NIGERIA, Forth dimension publishers, Enugu, Nigeria.
- Nwala, T.U. (1985) IGBO PHILOSOPHY, Litermed publications, Ikeja, Lagos.
- Nwankwo, A.A., (1979), NIGERIA, MY PEOPLE, MY VISION. Forth dimension publishers, Enugu, Nigeria.
- Nwogu, D.I. (1984), THE SUPREME GOD AS STRONGER IN IGBO THOUGHT, Hawk press, Owerri, Imo state, Nigeria.
- Nwosu, A.U., & C. Ogbelaje, ed., N.E. Nwankwo, (1999), STATE OF NIGERIAN WOMEN AND MEN STATISTICAL PROFILE, UNIFEM publication.
- Nuttin, J., (1975), THE ILLUSION OF ATTITUDE CHANGE, London, academic press.
- Nuehring, E., G.E Maryle, (1974.), "NICOTINE AND NORMS, THE RE-EMERGING OF A DEVIANT BEHAVIOUR, SOCIAL PROBLEMS", vol.21.
- Nzimiro, I. (1972), STUDIES IBO POLITICAL SYSTEMS, Berkeley, Los Angeles, University of California press.
- Obbo, C. (1960), AFRICA WOMEN: their struggle for economic independence, London zed Press.
- Odetola, T.O., et al., (1983), MAN AND SOCIETY IN AFRICA, Longman, Inc. Lagos.
- Okonjo, K. (1975), THE ROLE OF WOMEN IN THE DEVELOPMENT OF CULTURE IN NIGERIA in R.R. Leavitt (ed) Women cross-culturally, change and challenge. Paris Monte Publishers.
- Okonkwo, J.I. (1996), LANGUAGE AND EVANGELISATION: The challenges of the Igbo pastor; in Okonkwo, J.I.(ed.), pastoral language and evangelisation 2000, Fourth dimension publication, Enugu, pp.1-15.
- Okonkwo, J.I. (1996), ORAMEDIA-TRADITIONS AND THE IGBO QUESTION IN NIGERIA; A philosophy of identity, in Gehlhaar, S. (ed.), prima philosophia, cuxhaven-Dartford, England.
- Okwudiba, N. (1960), ETHNIC POLITICS IN NIGERIA, Fourth dimension publishers, Enugu.
- Olmsted, M.S., (1959), THE SMALL GROUP: A basic introductory statement of small group theory, NY. Random.
- Ohlsen, M.M., (1970), GROUP COUNSELING, Holt, Rinehart and Winston Inc., USA.
- Onyeocha, I.M. (1997), AFRICA: THE QUESTION OF IDENTITY, Washington DC.
- Oparaocha, E.U. (1993), GENUS- the orderliness of togetherness, A problem of our time, based on the gospel message of freedom, Athens.
- Opoku, K.A. (1978), WEST AFRICAN TRADITIONAL RELIGION, FEP International private Ltd., Accra.
- Oppenheim, A.N. (1966), QUESTIONNAIRE DESIGN AND ATTITUDE MEASUREMENT, Heinemann, London.
- Orrin, E. K., (1973, pp.297) MODELS OF SOCIAL ORDER, an introduction to sociological theory, Mayfield publishing company, Ontario.

- Pachler, C., et al, (1994), EUROPEAN COMMISSION WORKING DOCUMENT, directorate F, Co-operation in the field of Justice and Home affairs, Prefeasibility study on the possible establishment of a European Migration Observatory, Brussels.
- Pailhous, J. (1984). THE REPRESENTATION OF URBAN SPACE: Its development and its role in the organization of journeys. In Social representations, ed., by R.M.Farr & S. Moscovici, Cambridge University press, Cambridge.
- Palmer, J.E.,(1978), FUNDAMENTAL ASPECTS OF COGNITIVE REPRESENTATION, in E. Rosow, B. Lloyd(eds.), Cognition and categorizations, Hillsdale, NJ., Erlbaum.
- Parsons, Taicott, (1949), SYSTEMATIC THEORY IN SOCIOLOGY. The free press of Glencoe, p. iii.
- Parvey C.F. (ed.), 1983, "THE SHEFFIELD REPORT" - The Community of Women and Men in the Church. WCC Geneva.
- Paquette, V. et al., (2003), CHANGE THE MIND AND YOU CHANGE THE BRAIN, The effects of cognitive- behavioral therapy on the neural correlates of spider phobia, NeuroImage, pp. 18, 401.
- Peters, R.S,(1969), ETHNIC AND EDUCATION, George Allen and Urwin limited, London.
- Petit, P.(1993), THE COMMON MIND, An essay on Psychology, society and politics, Oxford, Oxford University press.
- Ferry , J.L. et al, (1983)Public Management, Public and Private Perspectives, Mayfield Publishing Co.
- Polednak, A.P., (1997). GENDER AND ACCULTURATION IN RELATION TO ALCOHOL USE AMONG HISPANIC (LATINO) ADULTS in two areas of the Northeastern USA. Substance use and misuse.
- Potter, J & Wetherell, M.(1987). DISCOURSE AND SOCIAL PSYCHOLOGY, Sage, London.
- Pike, K.L. (1954). LANGUAGE IN RELATION TO A UNIFIED THEORY OF THE STRUCTURE OF HUMAN BEHAVIOR, Summer Institute of Linguistics, Glendale, CA.
- Pleck, J.H., (1985). WORKING WIVES AND WORKING HUSBANDS, Beverly Hills, CA. Sage publications.
- Pleck J.H. (1997). PARENTAL INVOLVEMENT LEVELS, SOURCES, AND CONSEQUENCES.
- Price, C.(1969), THE STUDY OF ASSIMILATION. in J.A.Jackson (ed), Migration, Sociological studies 11, Cambridge: Cambridge University press.
- Prislin, R., Suarez, L., Simpson, D., M; & Dyer, J.A, (1998).WHEN ACCULTURATION HURTS, the case of immunization, social science and medicine.
- purkhardt, S.C. (1993), TRANSFORMING SOCIAL REPRESENTATIONS, A social psychology of common sense and science, LSE / Routledge press, London & New York.
- Putnam, L.L.,(1986), CONFLICT IN GROUP DECISION-MAKING, in R.Y.Hirokawa,M.S.Pool & S.P.Marshai (eds.), Communication and group decision-making. Sage publications Inc. London, pp.175-196.
- Quartz, S.R. et al., (2002), LIARS, LOVERS, AND HEROES, What the new brain science reveals about how we become who we are, William Morrow, N.Y.
- Ramsy, T.(1969), RELIGIOUS LANGUAGE: An empirical piacing of theological phrases, London.
- Reddin W.J., (1970), MANAGERIAL EFFECTIVENESS, McGraw, Hill books UK.
- Reidy Mary, (ed.) (1995),Countries of the World, NIGERIA, Children's' press, Reinforced binding,USA.

- Rezaian, F., (1989).A STUDY OF INTRA-CULTURAL AND INTER-CULTURAL MARRIAGES between Iranians and Americans. California institute of integral studies, San Francisco.
- Rich-Harris, J. (1998),THE NATURE ASSUMPTION- WHY CHILDREN TURN OUT THE WAY THEY DO, Touchstone, N.Y.
- Rich-Harris, J. (2002), WHAT MAKES US THE WAY WE ARE, The view from 2050, in Brockman, J.,(ed), the next fifty years, science in the first half of the 21.st.century, Vintage, N.Y.
- Robert Cummins, (1996). REPRESENTATIONS, TARGETS, AND ATTITUDES, bredford book, Mit press, Cambridge, Massachusetts- London.
- Roland Barthes (1964), RHETORIQUE DE L'IMAGE, Communications.
- Romano, D. (1988), INTERCULTURAL MARRIAGE, PROMISES AND PITFALL, Yarmouth intercultural press.
- Rose, C.E. (1967). THE DIVISION OF LABOR AT HOME, social forces.
- Rosenberg, M.J. & Hovland, C.I. (1960).COGNITIVE, AFFECTIVE, AND BEHAVIORAL COMPONENTS OF ATTITUDES, in C.I.Hovland & M.J. Rosenberg (eds.), Attitude organization and change, New Haven, CT: Yale University press.
- Rossi, E.L., (1993), THE PSYCHOLOGY OF MIND-BODY HEALING, Norton, W.W., New York.
- Rubin, Z., (1979).LIKING AND LOVING, Holt, Rinehart & Winston, New York.
- Rushing, W.A.(1975), "DEVIANT BEHAVIOR AND SOCIAL PROCESS", R.McNally, Chicago.
- SAGERIN, E.(1975), "DEVIANTS AND DEVIANCE, AN INTRODUCTION TO THE STUDY OF DISVALUED PEOPLE AND BEHAVIOR, N.Y, Holt and Winston.
- Sahakian, W.S., (1974), ETHICS, An introduction to ethics theories and prblems, NY. Barnes and Noble.
- Salome C.Nnoromele, LIFE AMONG THE IBO WOMEN OF NIGERIA, Lucent books, USA.
- Sanchez, L, (1994).GENDER, LABOR ALLOCATIONS AND THE PSYCHOLOGY OF ENTITLEMENT WITHIN THE HOME, social forces.
- Schmenam, A., (1988),FOR THE LIFE OF THE WORLD», St. Viadimir's Seminary Press, N.Y.
- Schofield, M., (1965). THE SEXUAL BEHAVIOR OF YOUNG PEOPLE, Boston, little, Brown.
- Schofield, M., (1973).THE SEXUAL BEHAVIOR OF YOUNG ADULTS, A follow-up studies to the sexual behavior of young people, Boston, little Brown.
- Schore, A.N., (1994), AFFECT REGULATION AND THE ORIGIN OF THE SELF, The neurology of emotional development, L. Erlbaum associates, Hillsdale, N.J.
- Schore, A.N. (2003a), AFFECT DYSREGULATION AND DISORDERS OF THE SELF, Norton, W.W., New York.
- Schore, A.N., (2003b), AFFECT REGULATION AND THE REPAIR OF THE SELF, Norton, W.W., New York.
- Schwartz, S.H., & Bilsky, W., (1987).TOWARD A UNIVERSAL STRUCTURE OF HUMAN VALUES. Journal of personality and social psychology.
- Schwartz, S.H., (1992. UNIVERSALS IN THE CONTENT AND STRUCTURE OF VALUES. Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. In M.Zanna (ed.), ADVANCES IN EXPERIMENTAL SOCIAL PSYCHOLOGY VOL. 25. Orlando, Fl. Academic press.

- Schwartz, S.H. (1997). VALUES AND CULTURE. In D.Munro.J.E.Schumaker, & S.C.Carr (eds.), Motivation and culture. NY, Routledge.
- Sergiovanni, T.J., (1979), IS LEADERSHIP THE NEXT GREAT TRAINING ROBBERY? Educational leadership: Vol.XV11.
- Shaw, M., (1976), GROUP DYNAMICS: The psychology of small group's behavior, Montreal, McGraw Hill Book Co.
- Shaw, T. (1970), IGBO-UKWU: An account of archeological discoveries in Eastern Nigeria, 2 volumes, Evanston 111.
- Sharon, S. Brehm & Saul M. Kassin, (1996). SOCIAL PSYCHOLOGY, 3rd.edition, Houghton Mifflin company, Boston USA.
- Shelley, E.T.,(1999), HEALTH PSYCHOLOGY, 4th., edition, McGraw Hill Psychological series, USA.
- Sherif, M., (1937), AN EXPERIMENTAL STUDY OF ATTITUDES, Sociometry, pp.1, 90-96.
- Sherif, M., (1966), COMMON PREDICAMENT, SOCIAL PSYCHOLOGY OF INTERGROUP CONFLICT AND COOPERATION, Boston, Houghton Mifflin.
- Sherif, C.W., Sherif.M. & Nebergall,R.E.,(1965).ATTITUDE AND ATTITUDE CHANGE, the social judgment- involvement approach, Philadelphia, W.B.Saunders.
- Shelton, B.A., & John D., (1993).ETHNICITY, RACE AND DIFFERENCE. A comparison of white, black and Hispanic men's household labor time. In J.C.Hood (ed.), Men, work and family, New Bury park, CA, Sage, pp. 150.
- Shinnie, M., (1965), ANCIENT AFRICAN KINGDOMS, Edward Arnold, London.
- Shorff, J.W.& Pennebaker, J.W (1992), TALKING VERSUS HEARING ABOUT THE HOLOCAUST EXPERIENCES. Basic and applied social psychology, pp.1,165-170.
- Schreier, RJ (1992), RECONCILIATION. Mission and Ministry in a Changing Social Order.
- Shye, S.(1978). THEORY CONSTRUCTION AND DATA ANALYSIS IN THE BEHAVIOURAL SCIENCES, Jossey-Bass, London.
- Siegel, S. & Castellan, N. Jr. (1988), NONPARAMETRIC STATISTICS FOR THE BEHAVIORAL SCIENCES, 2nd. edition, McGraw Hill, N.Y.
- Siegel, D.J. (1999) THE DEVELOPING MIND- HOW RELATIONSHIPS AND THE BRAIN INTERACT TO SHAPE WHO WE ARE, Guilford, N.Y.
- Simmons, J.L.(1969), "DEVIANTS", Berkley Calif. Glendassarn Press.
- Simon Ottenberg,(1969),BOYHOOD RITUALS IN AN AFRICAN SOCIETY, An interpretation, Seattle, University of Washington press, USA.
- Simon Ottenberg, (1959),IBO RECEPTIVITY TO CHANGE, in W.R. Bascom &M. J. Herskovits (ed.) Continuity and change in African culture, Chicago. university press, Chicago.
- Snyder, M., & Ickes, W. (1985). PERSONALITY AND SOCIAL BEHAVIOR. In G. Lindzey & E. Aronson (eds.), Handbook of social psychology vol.2, 3rd. NY. Randon House.
- Sims, D.C., (1971), SELF-IMAGE AND SOCIAL CHANGE, toward an integrated theory of cybernetic behavior, Stanford, Cal., Stanford University press.
- Smith, A. (1971), THEORY OF MORAL SENTIMENTS, NY.Garland, (Originally published 1759).

- Smith, E.W., (1950), AFRICAN IDEAS OF GOD, Edinburgh house, London.
- Sorokin, P.A., (1957), THE CRISIS OF OUR AGE, NY., in E.P.Dutton, (1941).
- Sotirakopoulou, P.K. (1991). PROCESS OF SOCIAL REPRESENTATION: A multi-methodological and longitudinal approach.
Unpublished PhD thesis, Department of Psychology, University of Surrey.
- Spivack, G., et al., (1976), THE PROBLEM-SOLVING APPROACH TO ADJUSTMENT, San Francisco: Jossey-Bass.
- Spivack, G. & Shure M.B., (1974), SOCIAL ADJUSTMENT OF YOUNG CHILDREN cognitive approach to solving real-life problems, San Francisco, Jossey-Bass.
- Stacey, B.G.(1976). POLITICAL SOCIALIZATION IN WESTERN SOCIETY, Edward Arnold, London.
- Staines, G., & Libby, P.,(1986, p.211). MAN AND WOMEN IN ROLE RELATIONSHIPS, in R.D.Ashmore, & F.K.Delbeca (eds.), the social psychology of female- male relations; a critical analysis of central concepts, San Diego, CA., Academic press.
- Stacey, M., (1960), TRADITION AND CHANGE study of banbury, Oxford University press.
- Stacey, M., (1975), POWER, PERSISTENCE AND CHANGE: A second study of Banbury, London, Routledge and Kegan Paul.
- Stein, D.N. (1995) THE MOTHERHOOD CONSTELLATION, Basic, N.Y.
- Stein, M., et al., (eds.), (1963), IDENTITY AND ANXIETY, survival of the person in mass society, the Free press of Glencoe, USA.
- Steiner, J.D., (1972), GROUP PROCESS AND PRODUCTIVITY, NY. Academic press.
- Sylvia, Leith-Ross,(1965),AFRICAN WOMEN: A study of the Ibo of Nigeria, Praeger, New York.
- Stapleton, G.B. (1963), THE WEALTH OF NIGERIA, Oxford University press, London.
- Strauss, A.L., A.R Lindesmith, N.K Denzin,(1975), "SOCIAL PSYCHOLOGY", Hinsdale, Dryden Press.
- Talmy L., (1985), FORCE DYNAMICS IN LANGUAGE AND THOUGHT, Cognitive science, 12, pp.49-100.
- Tajfel, H. & Israel, J.(1972). THE CONTEXT OF SOCIAL PSYCHOLOGY, A critical assessment, Academic press, London.
- Tajfel, H. (1975). THE EXIT OF SOCIAL MOBILITY AND THE VOICE OF SOCIAL CHANGE. Social science information, 14, 101 - 119.
- Tajfel, H. (1978a). THE STRUCTURE OF OUR VIEWS ABOUT SOCIETY, Introduction to social psychology, Penguin, Harmondsworth.
- Tajfel, H.(1978b) DIFFERENTIATION BETWEEN SOCIAL GROUPS, Academic press, London.
- Tajfel, H., (1981) HUMAN GROUPS AND SOCIAL CATEGORIES, London, Cambridge University press.
- Tajfel, H. (1984).INTERGROUP RELATIONS, SOCIAL MYTHS AND SOCIAL JUSTICE IN SOCIAL PSYCHOLOGY. In Tajfel H. (ed.), the social dimension vol. 2 Cambridge university press, Cambridge.
- Tajfel, H.& Turner, J.C.(1986). THE SOCIAL IDENTITY THEORY OF INTERGROUP BEHAVIOUR, in psychology of group relations, ed., by S. Worchei & W.G.Austin, Nelson Hall, Chicago.
- Taylor, D.W., et al., (1961), DOES GROUP PARTICIPATION WHEN USING BRAINSTORMING FACILITATE OR INHIBIT CREATIVE THINKING? Administrative science quarterly, no.3.pp.23-47.

- Tedeschi, J.T. (ed.) (1981). **IMPRESSION MANAGEMENT THEORY AND SOCIAL PSYCHOLOGICAL RESEARCH**. New York, academic press.
- Tedlie-Moskowitz, J.(2001) **EMOTION AND COPING**, In Mayne, T.J. et al, (ed), **emotions current issues and future directions**, Guilford, N.Y.
- THE HANDBOOK OF SOCIAL PSYCHOLOGY**, Vol.1., 4th. edition, McGraw- Hill, Boston.
- Thibault, J.W. et el., (1959), **THE SOCIAL PSYCHOLOGY OF GROUPS**, NY. John Wiley.
- Thio, A. (1978), **"DEVIANT BEHAVIOR"**, Houghton Mifflin Company, Boston.
- Thomas, E. L. (1965), **RELIGIONS OF AFRICAN, TRADITIONS IN TRANSFORMATION**, (the Zulu and their religion) Harper & Row press Inc., New York.
- Thompson, E.H, Grissanti C., & Pleck, J.H., (1985). **ATTITUDE TOWARD THE MALE RULE AND THEIR CORRELATES, SEX RULES**.
- Thurstone, L.L. et ai.(1929),**THE MEASUREMENT OF ATTITUDE**, University of Chicago press,Chicago.
- Tohidi, N. (1993). **IRANIAN WOMEN AND GENDER RELATIONS IN LOS ANGELES**. In R. Kelley, J. Friedlander & A. Colby (eds.), **Irangenes Iranians in Los Angeles**, Berkeley University of California press.
- Tohidi, N. (1994). **MODERNITY, ISLAMIZATION, AND WOMEN IN IRAN**. In V. Moghadan (ed.), **Gender and national identity**, Zed books, London, pp.110.
- Tolman, R.M., (1989). **The DEVELOPMENT OF A MEASURE OF PSYCHOLOGICAL MALTREATMENT OF WOMEN BY THEIR MALE PARTNERS**, *violence and victims*, pp.4.
- Tones, K. et al,(1990), **HEALTH EDUCATION, EFFECTIVENESS AND EFFICIENCY**, London, Chapman and Hall,.
- Triandis, H.C., (1994). **CULTURE AND SOCIAL BEHAVIOR**, New York, McGraw-Hill, in Sharon S. Brehm& Saul M. Kasasin, (1996), **Social Psychology**, 3rd.edition, Houdgton Mifflin company, USA.
- Tuckman, B.W. & et al., (1977), **STAGES OF SMALL GROUP DEVELOPMENT REVISITED**, *Group and organizational studies*.
- Turner, J.C. & Brown R.J., (1978), **SOCIAL STATUS, COGNITIVE ALTERNATIVES AND INTERGROUP RELATIONS**, in H. Tajfel (ed.), **Differentiation between social groups**, London, academic press.
- Turner, J.C., (1987), **REDISCOVERING THE SOCIAL GROUP**, a self-categorization theory, Oxford, Basil Blackwell.
- Turner,, J.C., (1990), **SOCIAL INFLUENCE**, Milton Keynes, Open University press.
- Vega, W.A., Aiderete, E., Kolody, B, & Aguilar-Gaxiola, S., (1998).**Illicit drugs among Mexican Americans in California, THE EFFECT OF GENDER ON ACCULTURATION, AND ADDICTION**.
- Verges, P., (1987), **A SOCIAL AND COGNITIVE APPROACH TO ECONOMIC REPRESENTATIONS**, In W. Doise, S. Moscovici (eds.), **Current issues in European social psychology**, vol., 11, Cambridge University press.
- Uchendu, V. C. , (1965),**THE IBO OF SOUTHEASTERN NIGERIA**, Holt, Rinehart & Winston, New York.
- Ugboajah, F. ed. (1985) **MASS COMMUNICATION, CULTURE AND SOCIETY IN WEST AFRICA**, Oxford: Hans zeil Publishers pg.101.

- Uzozie, L.C., (1991), GEOGRAPHICAL BACKGROUND OF IGBOLAND, In Afigbo, A.E. (ed.) Groundwork of Igbo history, Vista books.
- Uzukwu, E. (1988), MISSIOLOGY TODAY: The African situation, in Religion and African culture- enculturation, a Nigerian perspective, Enugu.
- Vivienne Roseby, et al., (1997). HIGH-CONFLICT, VIOLENT AND SEPARATING FAMILIES, a group treatment manual for school – age children, Free press, New York.
- Walker, G. et al, (1999) RESTORING THE BOND – THE BRAIN'S ROLE IN NURTURING FAMILY CONNECTION, Family therapy networker, voi. 23(4), pp34.
- Wallach, M.A. et al. (1965). MODES OF THINKING IN YOUNG CHILDREN. Holt Rinehart, NY.
- Wallerstein, I. (1991), UNTHINKING SOCIAL SCIENCES, 19th. century paradigms, Polity press, Cambridge.
- Ward, L.M. & Russel, J.A. (1981). COGNITIVE SET AND THE PERCEPTION OF PLACE. Environmental and behaviour, 13, pp.610.
- Weber, E. et al, (2002), CAN WE DISPENSE WITH STRUCTURAL EXPLANATIONS OF SOCIAL FACTS? Economics and philosophy, 18, pp. 260.
- Weinreich, P. EMERGING FROM THREATENED IDENTITIES: Ethnicity and gender in redefinitions of ethnic identity. In G. Breakwell (ed.), threatened identities, Chi Chester: John Wiley and sons, 1983.
- Weinreich, P. MANUAL FOR IDENTITY EXPLORATION USING PERSONAL CONSTRUCTS. Warwick: Center for research in Ethnic relations, 1986a.
- Weinreich, P. THE OPERATIONALISATION OF IDENTITY THEORY IN RACIAL AND ETHNIC RELATIONS, In J.Rex and D. Mason (eds), Theories of race Ethnic relations, Cambridge, Cambridge University press, 1986b.
- Wyer, R.S. (1974).COGNITIVE ORGANIZATION AND CHANGE: An information processing approach. NY.
- Wiley Erlbaum, Woelfrel,J.,& Fink,E.L.,(1980). THE MEASUREMENT OF COMMUNICATION PROCESSES: Galileo theory and method. NY., Academic press.
- WILLIAMS, R.,(1967), "CULTURE AND SOCIETY", The Hogerth Press, The New Edition, London.
- Wittgenstein,L.,(1977), CULTURE AND VALUE,Basil Blackwell, Oxford.
- WCC, (1994), THE INTERGOVERNMENTAL CONSULTATIONS ON ASYLUM, REFUGEE AND MIGRATION POLICES IN EUROPE, NORTH AMERICA AND AUSTRALIA, revised version, April , Geneva.
- WCC, (1995), THE PROPHETIC MISSION OF CHURCHES IN RESPONSE TO FORCED DISPLACEMENT OF PEOPLE, a global ecumenical consultation, November, Addis Ababa.
- Zani, B. (1967). THE PSYCHIATRIC NURSE: A social psychological study of a profession facing institutional changes. Social Behaviour, 2,pp. 87-98.
- Zajonic, R. B. SOCIAL FACILITATION,(1965), Science, no.149, pp.269-274.
- Zimmerman, D.H.,& West S.F.,(1987).DOING GENDER, gender and society.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

- Abelson, R.P., (1959), MODES OF RESOLUTION OF BELIEF DILEMMAS, *Journal of Conflict Resolution*, p.340-355.
- Abric, J.C. & Kahan, J.P. (1972). THE EFFECTS OF REPRESENTATIONS AND BEHAVIOUR IN EXPERIMENTAL GAMES. *European Journal of Social Psychology*, 2 (2), 129-144.
- Abric, J.C., (1994).CENTRAL SYSTEM, AND PERIPHERAL SYSTEM: their functions and roles in the dynamic of social representations. *Papers on social representations*.
- Adair, J.G.,et el, (1985), ETHICAL REGULATIONS AND THEIR IMPACT ON RESEARCH PRACTICE, *American Psychologist* p.59-72.
- Acholonu, R. (2000), THE TRADITION PEACE AND THE DYNAMICS OF CHANGE AND CONTINUITY-THE IGBO EXAMPLE, in the journal of European studies No.1, April, Ibadan, pp.48.
- Acholonu, R. (2002), WOMEN, RELIGION AND IGBO CULTURE, papers presented at the Ahiajoku lecture, Onugaotu colloquium, 28th. November, published by the cultural division, ministry of culture, Owerri, Imo state, Nigeria, pp.38-49.
- Ahiajoku Lecture, (1982), published by the cultural division, ministry of information, culture, youth and sports, printed by the government printer, Owerri, Imo state, Nigeria
- Ahiajoku Lecture, (1984), published by the cultural division, ministry of information, culture, youth and sports, printed by the government printer, Owerri, Imo state, Nigeria.
- Ahiajoku lecture,(1985), IGBO SOCIO POLITICAL SYSTEM, papers presented at the Ahiajoku lecture, Onugaotu colloquium, published by the cultural division, ministry of information, culture, youth and sports, printed by the government printer, Owerri, Imo state, Nigeria.
- Ahiajoku festival (1986), published by the cultural division, ministry of information, culture, youth and sports, printed by the government printer, Owerri, Imo state, Nigeria.
- Ahiajoku lecture (1986), IGBO JURISPRUDENCE, LAW AND ORDER IN TRADITIONAL IGBO SOCIETY, papers presented at the Ahiajoku lecture, Onugaotu colloquium, government printer, Owerri, Imo state, Nigeria.
- Ahiajoku lecture (1989), THE IGBO CONCEPT OF THE SACRED, papers presented at the 1988 Ahiajoku lecture, Onugaotu colloquium, No.4, November, government printer, Owerri, Imo state, Nigeria.
- Ahiajoku Lecture, (1990), published by the cultural division, ministry of information, culture, youth and sports, printed by the government printer, Owerri, Imo state, Nigeria.
- Ahiajoku Lecture, (1991), published by the cultural division, ministry of information, culture, youth and sports, printed by the government printer, Owerri, Imo state, Nigeria.
- Ahiajoku Lecture, (1994), published by the cultural division, ministry of information, culture, youth and sports, printed by the government printer, Owerri, Imo state, Nigeria.

- Ahijoku lecture (2002), ELEMENTS OF IGBO TRADITIONAL RELIGIOUS PRACTICE, papers presented at the Ahijoku lecture, Onugaotu colloquium, 26th. November, published by the ministry of information and culture, Owerri, Imo state, Nigeria.
- Ahijoku Lecture, (2003), BEYOND TEKNUZU: Reflection on igbo perception and practice of technology, published by the cultural division, ministry of information, culture, youth and sports, printed by the government printer, Owerri, Imo state, Nigeria.
- Allport, F.H.,(1962), A STRUCTURONOMIC CONCEPTION OF BEHAVIOUR:INDIVIDUAL AND COLLECTIVE ,Journal of Abnormal and Social Psychology p.3-60.
- Allport, F.H.,(1920), THE INFLUENCE OF THE GROUP UPON ASSOCIATION OF THOUGHT, in Journal of experimental psychology no.3, p.160-160.
- Amabile, T.M.et al.,(1981), A NEGATIVITY BIAS IN INTERPERSONAL EVALUATION, Journal of Experimental Social Psychology, p.1-22.
- Animalu, A.O.E. (1990), THE IGBO WAY OF LIFE IN THE MODERN SCIENTIFIC AGE, In the 1990 Ahijoku Lecture, published by the cultural division, ministry of information, culture, youth and sports, printed by the government printer, Owerri, Imo state, Nigeria, pp.2-15.
- Anthony Giddens, (1999, σελ. Β6), ΤΟ ΒΗΜΑ της Κυριακής, 21 Φεβρουαρίου.
- Anyia, A.O., (1982), THE ECOLOGY AND SOCIOBIOLOGY OF IGBO CULTURAL AND POLITICAL DEVELOPMENT, In the Ahijoku lecture, government printer, Owerri, Imo state, Nigeria, pp.9-32.
- Aparcana, T.,(1988), WOMEN IN THE CONSTRUCTION OF OUR SOCIETY, The external debt, development and international cooperation, conference of NGO'S, 25-29 January, Lima, Peru.
- Archer, M. (1982), MORPHOGENESIS VERSUS STRUCTURATION: On combining structure and action, British journal of sociology, 33 (4)pp.455.
- Ardehali, P., & Backer D., (1980). STRESS AND THE IRANIAN PATIENT, Behavioral Medicine, pp. 6.
- Aronson, E., et.al, (1963), COMMUNICATOR CREDIBILITY AND COMMUNICATOR DISCREPANCY AS DETERMINANTS OF OPINION CHANGE, Journal of Abnormal and Social Psychology p.31-36.
- Arrighi, B.A., et al.,(2000).WORKPLACE SUBORDINATION AND MEN'S AVOIDANCE OF HOUSEWORK, in Windy L.Way (ed.), journal of family issues, JFI.vol. 21, no. 4., May, sage publications ,London, pp.464-487.
- Asch, S.E., (1946), FORMING IMPRESSIONS OF PERSONALITY, Journal of abnormal and social psychology,41,260-269.
- Asch, S.E., (1956), STUDIES ON INDEPENDENCE & CONFORMITY: A minority of one against an unanimous majority. psychological monographs, 70, 416.
- Auia, Tad,(1981,p.94), THE EXTENDED FAMILY IN AFRICA, Ophelia, February.
- Augoustinos, M., et al., (2003). SOCIAL CATEGORIZATION AND ATTITUDINAL EVALUATIONS: illegal immigrants, refugees, or asylum seekers? New review of social psychology, pp.2, 29-37.
- Μπαμπινιώτη, Γ., (1998), ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ(ΓΜΑΤΝΕΓ), Αθήνα.

- Μπήτρος, Γ.Κ. (1999, σελ.Α11), ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ, Καθηγητή πολιτικής οικονομίας, οικονομικό πανεπιστήμιο Αθηνών, ΤΟ ΒΗΜΑ της Κυριακής, 1 Αυγούστου.
- Barnett, R, Marshall, N.L., & Pleck, J.H., (1992). MEN MULTIPLE ROLES AND THEIR RELATIONSHIP TO MEN'S PSYCHOLOGICAL DISTRESS, *journal of marriage and the family*.
- Barnett, R., & Baruch, G., (1987).DETERMINANTS OF FATHERS' PARTICIPATION IN FAMILY WORK, *journal of marriage and the family*.
- Bethesda, M.D,(1991), NIGERIA, Federal Office of Statistics, Lagos.
- Bernard, C. et al.,(1960,p.4), THE FAMILY IN TRANSITION, ITS PAST, PRESENT AND FUTURE PATTERNS, *Nigerian statesman*, October 1.
- Bergman, M.M. (1996a). SOCIAL REPRESENTATIONS AS THE MOTHER OF ALL BEHAVIORAL PRE-DISPOSITIONS? The relations between social representations, attitudes, and values, *papers on social representations, PSR.*, (1021-5573) Vol. 7(1-2),p. 77-83.
- Bergman, M. M. (1998b). ACCULTURATION, IDENTITY, AND INTER-GROUP RELATIONS. Doctoral dissertation. Faculty of social and political sciences, University of Cambridge.
- Bergman, M. M. (1998c).A THEORETICAL NOTE ON THE DIFFERENCES BETWEEN ATTITUDES, OPINIONS, AND VALUES. *Swiss political science review*.
- Berker, G., (1973), A THEORY OF MARRIAGE, Part one, *journal of political economy*.
- Bernard, J., (1981).THE GOOD PROVIDER ROLE, its rise and fall, *American psychologist*.
- Berry, J. (1986), *Project Health, a step-by –step planning guide for Health Promotion and Preventive Medicine Programs*, *Health Education Journal*.
- Bird, G.W., Bird, G.A., & Scruggs, M., (1984).DETERMINATIONS OF FAMILY TASK SHARING: a study of husbands and wives. *Journal of marriage and the family*.
- Bishop, G.F., et al.(1980), PSEUDO-OPINIONS ON PUBLIC AFFAIRS,*Public opinion quarterly*,44, p.198-209.
- Bianz, M., et al.,(1997). NORMATIVE EVALUATIONS AND FREQUENCY EXPECTATIONS REGARDING POSITIVE VERSUS NEGATIVE OUTCOME ALLOCATIONS BETWEEN GROUPS. *European journal of social psychology*, pp.27,165-176.
- Blass, T., (1984). SOCIAL PSYCHOLOGY AND PERSONALITY: Towards a convergence. *Journal of personality and social psychology*.
- Brewer, M.B.,et.el.,(1985), THE PSYCHOLOGY OF INTERGROUP ATTITUDES AND BEHAVIOR, *Annual Review of Psychology*,p.219-243.
- Brines, J., (1994).ECONOMIC DEPENDENCY, GENDER, AND THE DIVISION OF LABOR AT HOME. *American journal of sociology*.
- Brigham, J.C.,(1971), ETHNIC STEREOTYPES, *Psychology Bulletin*,p.15-38.

- BULLETIN FOR PERSONALITY AND SOCIAL PSYCHOLOGY, (1989), California: Society for personality and social psychology, inc.
- BULLETIN OF PSYCHOLOGY, (1988), Washington: American Psychology Association.
- Byng-Hall, J. (1960), FREEING THE PATIENT IN THE TOO-CLOSE/TOO-FAR FAMILY SYSTEM, Tavistock Gazette, t.3.
- Campbell, D.T., (1957). FACTORS RELEVANT TO THE VALIDITY OF EXPERIMENTS IN SOCIAL SETTINGS. Psychological Bulletin, 54, pp.- 312.
- Campbell, A. & Muncer S. (1987). MODELS OF ANGER AND AGGRESSION IN THE SOCIAL TALK OF MEN AND WOMEN. Journal for the theory of Social Behaviour, 17 (4) pp. 469-511.
- Castello, C.G. & Comry, A.L. (1967).SCALE FOR MEASURING DEPRESSION AND ANXIETY, journal of psychology, 66,303-313.
- Cerroni-long, E.L.(1984), MARRIAGE OUT: Socio-cultural and psychological implications of intermarriage, In Journal of comparative family studies, XVI, no.1, pp.25.
- Chia, R.C., Chaung,C.J., Cheng, B.S., Castello, W., Moore C.H.,& Hayes, M.,(1985).ATTITUDES TOWARD MARRIAGE ROLES- among Chinese and American college students, journal of social psychology.
- Chen, R.M., (1978).THE EDUCATION AND TRAINING OF ASIAN FOREIGN MEDICAL GRADUATES IN THE USA. , American journal of Psychology.
- Christoph Pachler, et al., (1994) , EUROPEAN MIGRATION OBSERVATORY, a working document of the European Commission, Co-operation in the field of Justice and Home affairs, Brussels.
- Christopher, V. & Rime, B., (1997), EXPOSURE TO THE SOCIAL SHARING OF EMOTIONS: EMOTIONAL IMPACT, LISTENER RESPONSES AND SECONDARY SOCIAL SHARING. European journal of social psychology, pp27, 37-54
- Claude Flament, (1994a). CONSENSUS, SALIENCE AND NECESSITY IN SOCIAL REPRESENTATIONS: Technical note. Papers on social representations.
- Claude Flament, (1994b). REPRESENTATION SOCIALE, CONSENSUS ET CORRELATION. Paper on social representations.
- Codol, J.P.,(1974), THE SYSTEM OF REPRESENTATIONS IN A GROUP SITUATION, European Journal of social psychology p.343-365.
- Cocoran, M & Duncan, G. (1979). WORK HISTORY, LABOR FORCE ATTACHMENT, AND EARNINGS DIFFERENCES BETWEEN THE RACES AND SEXES, journal of Human Resources.
- Cottrell, A.B.,(1990), CROSS-NATIONAL MARRIAGES. A review of literature, Journal of comparative family studies, XXI, no.2,pp.151.
- Coverman, S (1983).GENDER, DOMESTIC LABOR TIME, AND WAGE INEQUALITY, American sociological review.
- Coverman, S., & Sheeley, J (1986).CHANGE IN MEN'S HOUSEWORK AND CHILD-CARE TIME: 1965-1975, journal of marriage and the family, pp. 48,413-422.
- Culleh Margaret, (1963,p.9), THE FAMILY AND THE SOCIAL SERVICES. Punch, January 21.

- Dale, T., et al.,(1998), MINIMAL CONDITIONS FOR THE CREATION OF A UNIT RELATIONSHIP, the social bond between birthday mates, in the European Journal of Social Psychology, EJSP, t28, May- June, p.475-481.
- De Rosa, A.S.,(1987), THE DYNAMIC STRUCTURE OF THE «REPRESENTATIONAL FIELD» OF MADNESS AND MENTAL ILLNESS FROM CHILDHOOD TO ADULTHOOD,V11th. General Meeting of the European Association of Experimental Social Psychology Varna, May p.19-23.
- DePaulo, B.M. (1992). NONVERBAL BEHAVIOR AND SELF-REPRESENTATION. Psychological Bulletin, 111,203-243.
- Diab, L.N., (1970), A STUDY OF INTERGROUP AND INTERGROUP RELATIONS, among experimentally produced small groups, Genetic Psychology Monographs,p.49-63.
- Di Giacomo, J.P. (1980). INTERGROUP ALLIANCES AND REJECTIONS WITHIN A PROTEST MOVEMENT, Analysis of social representations. European Journal of social psychology, 10, pp.329.
- Diane, M.M. et al.,(1998), INGROUP AND OUTGROUP INFERENCE, when ingroup bias overwhelms outgroup bias, in the European Journal of Social Psychology, EJSP. t26, May- June, p.343-360.
- Dinnerstein, L. (2002), © ENCARTA ENCYCLOPAEDIA, Microsoft Corporation, Microsoft.
- Doise, W.,(1969), INTERGROUP RELATIONS AND POLARIZATION OF INDIVIDUAL AND COLLECTIVE JUDGMENT, Journal of Personality and Social Psychology,p.136-143.
- Doise, W. (1992).L' ANCRAGE DANS LES ETUDES SUR LES REPRESENTATIONS SOCIALES. Bulletin de psychologie, 405,189-195.
- Doise, W. Spini, D. & Clemence, A.(1999). HUMAN RIGHTS STUDIES AS A REPRESENTATIONS IN A CROSS-NATIONAL CONTEXT. European journal of social psychology, pp.29.
- Doise, W.(2002)PROMPTING A FRAMEWORK ON SOCIAL REPRESENTATIONS OF HUMAN RIGHTS. In the journal "new review of social psychology", a publication of the Hellenic society of social psychology, vol. 1. sept. Athens, pp.154.
- Dovidio, J.F., et al., (1981). THE EFFECTS OF RACE, STATUS AND ABILITY ON HELPING BEHAVIOR. Social psychology quarterly, pp. 44,192-203.
- Dovidio, J.F., et al., (2001). THE IMMIGRATION DILEMMA: The role of perceived group competition, ethnic prejudice, and national identity. Journal of social issues, pp.57, 389-412.
- Echebarria, A. & Paez, D. (1989). SOCIAL REPRESENTATIONS AND MEMORY: The case of AIDS. European Journal of Social Psychology, 19, pp.543.
- Echebarria, A. et al., (1996). IMAGES OF IMMIGRANTS: A study of the xenophobia and permeability of intergroup boundaries. European journal of social psychology, pp.26, 341-352.
- Echeruo, M.J.C.(1979), A MATTER OF IDENTITY, In the Ahiajoku lecture, cultural division, ministry of information and culture, government printer, Owerri, imo state, Nigeria.
- Eisenberg, L. (1995), THE SOCIAL CONSTRUCTION OF THE HUMAN BRAIN, American journal of psychiatry 152(11), 1563-1575.

- Eisenberger, R., et al. (1994). DOES REWARD INCREASE OR DECREASE CREATIVITY? *Journal of personality and social psychology*, pp.66,1116-1127.
- Emler, N. & Dickinson J.(1985). CHILDREN'S REPRESENTATION OF ECONOMIC INEQUALITIES: The effects of social class. *British Journal of Developmental Psychology*, 3, pp. 191.
- Emler, N., Ohana, J., & Moscovici, S.(1987). CHILDREN'S BELIEFS ABOUT INSTITUTIONAL ROLES: A cross-national study of representations of the teacher's role. *British Journal of Educational Psychology*, 57, pp.26-37.
- Erickson, E.H.(1950). THE PROBLEM OF EGO IDENTITY, *Journal of American Psychoanalytical Association*, t.iv, 55-121, International university press, NY.
- Erickson J.A., Yancy, W.L., & Erickson, E.P., (1979).THE DIVISION OF FAMILY ROLES, *journal of marriage and the family*.
- Espin, O., (1987).PSYCHOLOGICAL IMPACT ON MIGRATION OF LATINOS, *psychological women quarterly*. 11, 469-503.
- EUROPEAN COMMISSION, (1994), PRE-FEASIBILITY STUDY ON THE POSSIBLE ESTABLISHMENT OF A EUROPEAN MIGRATION OBSERVATORY, Working document, Brussels.
- EUROPEAN JOURNAL OF SOCIAL PSYCHOLOGY,(1975) Chichester: Wiley,
- EUROPEAN JOURNAL OF POPULATION, (1985), Netherlands: Kluwer Academic publishers.
- Farkas. G., (1985).EDUCATION, WAGE RATES, AND THE DIVISION OF LABOR BETWEEN HUSBAND AND WIFE, *journal of marriage and the family*.
- Ferree, M.M., (1990).BEYOND SEPARATE SPHERES, FEMINISM AND FAMILY RESEARCH, *journal of marriage and the family*.
- Faucheux C.,Moscovici, s.,(1968), SELF ESTEEM AND EXPLOITATIVE BEHAVIOR IN A GAME AGAINST CHANCE AND NATURE, *Journal of Personality and Social Psychology*,p.63-66.
- Fayol M.,Monteil J.M.,(1988), THE NOTION OF SCRIPT:from general to developmental and social psychology, *European Bulletin of cognitive psychology* , 8,4, p.335-361.
- FEDERAL REPUBLIC OF NIGERIA OFFICIAL GAZETTE,6th., April., Lagos,1967.
- Festinger, L.A.,& Carlsmith J.(1959), COGNITIVE CONSEQUENCES OF FORCED COMPLIANCE ,*Journal of Abnormal and social psychology* p.203-210.
- Floya Anthias, (2004), GENDERED BELONGINGS IN A GLOBALISING, UNEQUAL WORLD: Understanding translocations, *society for the study sex and equality*,6th July, Panteion University, Athens.
- Forgas, J.P. (1980), IMPLICIT REPRESENTATIONS OF POLITICAL LEADERS: a multidimensional analysis, *Journal of Applied Social Psychology*,p.294-311.
- Forsyth D.R.(1980), A TAXONOMY OF ETHICAL IDEOLOGIES, *Journal of personality and social psychology* p.39,175-184.
- Fraser, C. (1971), GROUP RISK TAKING AND GROUP POLARIZATION, *European Journal of social psychology*,p.493-510.
- Fraser, C. (1966), SOCIAL REPRESENTATIONS AND SOCIAL ATTITUDES, *Annual conference of the British Psychological Society*, Sheffield, U.K., April.

- Fraser, C. (1994), ATTITUDES, SOCIAL REPRESENTATIONS AND WIDESPREAD BELIEFS, Papers on social representation, No.1,vol.3(1),p.13-25.
- French, J.R. (1941), THE DISRUPTION AND COHESION OF GROUPS ,Journal of Abnormal and social psychology p.361-377.
- French, J.R. (1956), A FORMAL THEORY OF SOCIAL POWER, Psychological Review,p.181-194.
- Furnham, A., et al. (1983), SELF-IMAGE DISPARITY- ETHNIC IDENTITY AND SEX-ROLE STEREOTYPES IN BRITISH AND CYPRIOTS ADOLESCENTS, Journal of Adolescence, t.6:3.
- Φωτοπούλου, Ν.,(2005, σ.63), Η ΕΛΛΑΔΑ ΓΕΡΝΑΕΙ, γεννάμε όλο και λιγότερο – αύξηση πληθυσμού πρόσκαιρα λόγω μεταναστών, ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, 9 Απριλίου, Αθήνα.
- Georgoudi, M.,& Rosnow ,R.L. (1965), NOTES TOWARD A CONTEXTUALIST UNDERSTANDING OF SOCIAL PSYCHOLOGY, Personality and social psychology Bulletin,p.5-22.
- Gerard, H.B.,et el. (1966), THE EFFECTS OF SEVERITY OF INITIATION ON LIKING FOR A Group replication, Journal of experimental social psychology p.2,278-287.
- Gergen,K.J.(1973), SOCIAL PSYCHOLOGY AS HISTORY, Journal of personality and social psychology p.26,309-320.
- GUIDE TO NIGERIA, National ministry of information publication, Nigeria, Lagos.
- Goode, W.J., (1960), A THEORY OF ROLE STAIN, American sociological review, p.25,463-496.
- Golann, S.E. (1963). PSYCHOLOGICAL STUDY OF CREATIVITY. Psychological bulletin, pp.60, 548-565.
- Graham, S. (1984). COMMUNICATING SYMPATHY AND ANGER TO BLACK AND WHITE CHILDREN: The cognitive (attributional) consequences of affective cues. journal of personality and social psychology, pp.47.
- Greenberg, J.,et el.,(1982), THE SELF-SERVING ATTRITIONAL BIAS: Beyond Self Presentation Journal of experimental social psychology p.18,56-67.
- Guimelli, C.,(1993), LOCATING THE CENTRAL CORE OF SOCIAL REPRESENTATIONS: Towards a method, European Journal of social psychology 23,5, p.555-559.
- Guimelli, C.,(1996). DIFFERENTIATION BETWEEN THE CENTRAL CORE ELEMENTS OF SOCIAL REPRESENTATIONS: Normative vs. functional elements. Swiss journal of psychology, pp.57,209-224.
- Guimelli, C. & Deschamps J.C.,(2002). THE EMOTIONAL COMPONENT OF SOCIAL REPRESENTATIONS: Reported emotions and tendencies to action in a comparative study of social representations of insecurity in France and Switzerland. In the Journal "new review of social psychology", a publication of the Hellenic society of social psychology, vol. 1. sept. Athens, pp. 152.
- Hagendoorn, L. & Henke, R. (1991). THE EFFECT OF MULTIPLE CATEGORY MEMBERSHIP ON INTERGROUP EVALUATIONS IN A NORTH INDIAN CONTEXT: Class, caste and religion, British Journal of social psychology, 30, (3), pp.247.
- Hajda, J., SOCIAL SYSTEM INTEGRATION, (1971), Paper read at annual meeting of American Sociological Association,30 August 2 Sept.,Denver Colo.

- Haj-yahia M.M.(2000), IMPLICATIONS OF WIFE ABUSE AND BATTERING FOR SELF-ESTEEM, DEPRESSION, AND ANXIETY, as revealed by the second Palestinian National Survey on violence against women, in the Journal of Family Issues, JFI. Vol.21, No.4, May, Sage Publications, p.435-461.
- Hall, J., & Williams M.S., (1966), A COMPARISON OF DECISION-MAKING PERFORMANCES IN ESTABLISHED AND AD HOC GROUPS, Journal of personality and social psychology p.3,214-222.
- Harre, R.,(1985), THE REVIEW OF SOCIAL REPRESENTATIONS, British Journal of psychology, p. 76,138-140.
- Harris, J., (1940),THE POSITION OF WOMEN IN A NIGERIA SOCIETY, Transactions of the New York Academy of sciences, voi. (1) January.
- Health Education Authority, (1993), HEALTH PROMOTION IN THE WORK PLACE,: A summary, HEA, London.
- Health Education Authority, (1969), HEALTH FOR LIFE 1 AND 2,HEA/Neison, London.
- Health Education Authority, (1991),HEALTH AND SELF, HEA/Forbes, London.
- HEALTH EDUCATION JOURNAL, (1977), London: health education authority.
- Heider, F., (1946), ATTITUDES AND COGNITIVE ORGANIZATION, Journal of psychology p.21,107-112.
- Heider,F.& Simmel M., (1944), AN EXPERIMENTAL STUDY OF APPARENT BEHAVIOR, American Journal of psychology p.57,243-259.
- Hewstone, M., (1984), ON COMMON SENSE AND SOCIAL REPRESENTATION, British Journal of social psychology p. 24,95-97.
- Hewstone, M. & Jaspers J.,(1982), EXPLANATIONS FOR RACIAL DISCRIMINATION: The effect of group discussion on intergroup attributions, European Journal of Social Psychology,1-16.
- Hewstone, M., Jaspers J., & Lalijee M.,(1982), SOCIAL REPRESENTATIONS ,SOCIAL ATTRIBUTION AND SOCIAL IDENTITY : The INTERGROUP images of «public» and «comprehensive» schoolboys, In European Journal Social psychology ,no 12,241-269.
- Hilgard, E.R. (1980), THE TRILOGY OF MIND: Cognition, Affection and Conation, Journal of the history the behavioral science, pp,16, 107-116
- Hojat, M.,& Shapurian,R.,(1980).MULTICULTURAL - MULTIRESPONSE MATRICES, correlation as a measure of construct validity of a premarital and sexual attitude inventory given to Iranian and British subjects, Psychological reports, 47,335 – 338.
- Hojat, M., & Shapurian, R., Nayerahmadi, H., Farzaneh, M., Foroughi, D., Parsi, M., & Azizi, M., (1999). PREMARITAL ,SEXUAL, CHILD REARING, AND FAMILY ATTITUDES, Iranian men and women in the USA, and in Iran. Journal of psychoiogy, 133, 19-31.
- Hojat, M., Shapurian, R., Nayerahmadi, H., Farzaneh, M., Foroughi, D.,Shafieyan, M., Parsi, M. (2000) GENDER DIFFERENCE IN TRADITIONAL ATTITUDES TOWARD MARRIAGE, An empirical study of Iranian immigrants in the USA, in Windy L.Way (ed.), journal of family issues, JFI.voi. 21, no. 4., May, sage publications ,London, p.419- 432.
- Homans, G. C., (1958), SOCIAL BEHAVIOR AS EXCHANGE. American Journal of Sociology 63,597-606.

- Horton, J., (1966), ORDER AND CONFLICT THEORIES OF SOCIAL PROBLEMS, American Journal of Sociology May, p. 701-713.
- Hudson, W.W.& McIntosh, S.R.,(1981).THE ASSESSMENT OF SPOUSE ABUSE, two quantifiable divisions, journal of marriage and the family,pp.43,672.
- Ichheiser, G., (1949), MISUNDERSTANDINGS IN HUMAN RELATIONS: A study in false social perception, American Journal of Sociology, p. 55,2 [part 2.
- Imamura, A., (1990), STANGER IN A STRANGE LAND: Coping with marginality in international marriage, Journal of comparative family studies., XXI, no.2, pp.171.
- INTERNATIONAL AFRICAN BIBLIOGRAPHY,(1976,1981,1987), London: School of oriental and African studies, University of London.
- INTERNATIONAL JOURNAL OF INTERCULTURAL RELATIONS, (1981), U.S.A : Society for International Education, Training and Research.
- INTERNATIONAL MIGRATION (1963), Geneva: International Organization for Migration.
- INTERNATIONAL MIGRATION REVIEW, (1966), New York: Center for Migration studies.
- Isichei, E. (1970), SEVEN VARIETIES OF AMBIGUITY: Some patterns of Igbo response to Christian mission, In journal of religion in Africa.
- IWANA, A, (1989), NIGERIAN WOMEN FORMAL EDUCATION AND THE COLONIAL PERIOD, a paper presented at the symposium on the impact of colonialism on women in Nigeria, women's research documentation centre institute of Africa studies, University of Ibadan.
- Iwe, N.S.S, (1966), THE IGBO DEITIES, In the Ahiajoku lecture, the igbo concept of the sacred, paper presented at the 1966 Ahiajoku lecture, Onugaotu colloquium, No.4, November, government printer, Owerri, Imo state, Nigeria,pp.1-19.
- Jahoda, M.(1972). SOCIAL PSYCHOLOGY ANG PSYCHOANALYSIS: A mutual challenge. Bulletin of British psychological society, 25, pp.269.
- Jahoda, G.,(1966),CRITICAL NOTES AND REFLECTIONS ON SOCIAL REPRESENTATIONS , European Journal of Social Psychology p.18,195-209.
- Jenkins,W.(1947), A REVIEW OF LEADERSHIP STUDIES, with perticular reference to military problems, Psychological Bulletin Vol. 44.
- Jones, R. A et al.,(1974), SELF DESCRIPTIONS: CONFIGURATIONS OF CONTENT AND ORDER EFFECTS, Journal of Personality and Social Psychology,p.30, 36-45.
- JOURNAL OF COMMUNITY AND APPLIED SOCIAL PSYCHOLOGY, (1991), England: Wiley.
- JOURNAL OF FAMILY HISTORY,(1976), London: National Council on Family Relations.
- JOURNAL OF FAMILY HISTORY,(1966,1995), studies in family, kinship and demography.
- JOURNAL OF INTERCULTURAL STUDIES, (1974-1993), Tokyo: International Research Institute
- JOURNAL OF MARRIAGE AND THE FAMILY, (1975), U.S.A.: National Council on Family Relations.

- JOURNAL OF PERSONALITY AND SOCIAL PSYCHOLOGY,(1973), Washington: American Psychological Association.
- JOURNAL OF SOCIAL ISSUES, (1984), New York: Society for the Psychological Study of Social Issues.
- JOURNAL FOR THE THEORY OF SOCIAL BEHAVIOUR, (1984), Oxford: Blackwell.
- Judd, E. (1990), INTERMARRIAGE AND MAINTENANCE OF INTER-ETHNIC IDENTITY, Journal of comparative family studies, XXI, no.2, pp.251.
- Kalu, O.U.(1988), UNDER THE EYES OF THE GODS: SACRALIZATION AND CONTROL OF SOCIAL ORDER IN IGBOLAND, In the Ahiajoku lecture, the Igbo concept of the sacred, paper presented at the 1988 Ahiajoku lecture, Onugaotu colloquium, No.4, November, government printer, Owerri, Imo state, Nigeria,pp.35.
- Katz, I. & Hass, R.G. (1988), RACIAL AMBIVALENCE AND VALUE CONFLICT: Correlation and priming studies of dual cognitive structure, Journal of personality and social psychology, 55,893-907.
- Kamo, Y., (1988). DETERMINANTS OF HOUSEHOLD DIVISION OF LABOR, RESOURCE, POWER AND IDEOLOGY, Journal of family issues.
- Karafyllis, G. (1999), THE PHILOSOPHY OF MORAL EDUCATION, in L.C. Bargeliotis , et al,Skepsis, a Journal for Philosophy and Inter-disciplinary research, Athens- Olympia.
- Kelman, H.C., (1965), MANIPULATION OF HUMAN BEHAVIOR: An ethical dilemma for the social scientist, Journal of Social Issues,p. 21,31-46.
- Kelman, H. C., (1958), COMPLIANCE, IDENTIFICATION AND INTERNALIZATION, three processes of attitude change Journal of Conflict Resolution,p.2, 51-60.
- Kenny, D.A & DePaulo, B.M. (1993).DO PEOPLE KNOW HOW OTHERS VIEW THEM? An empirical and theoretical account. psychological Bulletin, pp.114.
- Kessler, R & McCrae, J., (1982). THE EFFECTS OF WIVES' EMPLOYMENT ON THE MARITAL HEALTH OF MARRIED MEN AND WOMEN, American sociological review.
- Kihlstrom, J.F. (1987).Introduction to the special issues: INTEGRATING PERSONALITY AND SOCIAL PSYCHOLOGY, Journal of personality and social psychology.
- Kimmel, M.S. (1993), WHAT DO MEN WANT? Harvard business review.
- Kogan, N. & Wallach M.A., (1967), THE RISK - SHIFT PHENOMENON IN SMALL DECISION- MAKING GROUPS: a test of the information exchange hypothesis, Journal of Experimental Social Psychology p.3, 75-84.
- Kraus, N, & Markides, K., (1985. EMPLOYMENT AND PSYCHOLOGICAL WELL BEING IN MEXICAN AMERICAN WOMEN, journal of health and social behavior, pp. 26.
- Kruse, L., Weiner E.,& Wagner S., (1988), WHAT WOMEN AND MEN ARE SAID TO BE. Social representation and language, Journal of language and social psychology. 7,pp.243.
- Lamie, J.T., Foss M.A. & Cavenee P., (1980), THE RELATIONSHIP BETWEEN CONCEPTUAL SCHEMES AND BEHAVIOR REPORTS: A close look, Journal of Personality p. 48, 54-73.

- Lamm, H., (1973), INTRAGROUP EFFECTS ON INTERGROUP NEGOTIATION, *European Journal of Social Psychology*, 3,179-192.
- Larsen, K.S., (1980), SOCIAL CATEGORIZATION AND ATTITUDE CHANGE, *Journal of Social Psychology* p. 111,113-118.
- Larson, J.R. et al, (1993). GROUPS AS PROBLEM –SOLVING UNITS: towards a new meaning of social cognition. *british journal of social psychology*, pp.32.
- Lazaris, K., (1994), WOMEN ENVIRONMENT AND DEVELOPMENT, Athens forum on north-south development cooperation, Greek NGO, May 26-27, Athens. pp.62-65.
- Lazarus, R.S. (1964). THE PRIMACY OF COGNITION. *American Psychologist*, 39.
- Leary, M.R & Kowalski R.M. (1990). IMPRESSION MANAGEMENT, a literature review and two-component model, *psychological Bulletin*, 107, 34-47.
- Leavitt, H.J., (1949), SOME EFFECTS OF CERTAIN COMMUNICATION PATTERNS ON GROUP PERFORMANCE, Ph.D. thesis, Massachusetts institute of Technology.
- Leman, P.J.(1998), SOCIAL RELATIONS SOCIAL INFLUENCE AND THE DEVELOPMENT OF KNOWLEDGE, *Papers on Social representations threads of discussion, PSR., vol.7, NO.1-2,p.41-56.*
- Lennon, M.C., & Rosenfield, S, (1994).RELATIVE FAIRNESS AND THE DIVISION OF HOUSEWORK, the importance of options, *American journal of sociology*.
- Λιανός, Θ.Π.(1999, σ19), ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ, ΤΟ ΒΗΜΑ της Κυριακής,25, Ιουλίου, Αθήνα.
- Λιανός, Θ.Π.(1999σ.Δ5) «ΠΟΙΑ ΝΕΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ;» Καθηγητής πολιτικής οικονομίας, οικονομικό πανεπιστήμιο Αθηνών, ΤΟ ΒΗΜΑ, Αθήνα
- Linbardos-Ryimon Petros, et al., (1995),THE GREEK SOCIETY AND THE NEW MiGRATION, in the periodic, TETRADIA, political dialogue, research and critique, vol.36 & 37, Athens.
- Litton, I., Potter J., (1985), SOCIAL REPRESENTATIONS IN THE ORDINARY EXPLANATION OF A «RIOT» *European Journal of Social Psychology*,p.15,371-388.
- Litwak, E., (1960), OCCUPATIONAL MOBILITY AND EXTENDED FAMILY COHESION, *American Sociological Review*, Vol. 25, No. 1.
- Lloyd, B., Duveen, G. & Smith, C. (1987). THE SOCIAL REPRESENTATION OF GENDER AND YOUNG CHILDREN'S PLAY: a replication. *British Journal of Development Psychology*, 6,pp.83.
- Lloyd, B.,Smith C., (1985), THE SOCIAL REPRESENTATION OF GENDER AND YOUNG CHILDREN'S PLAY, *British Journal of Development Psychology*, 3,pp.65-73.
- Lord, C., Ross. L.D., Lepper M.R., (1979), BIASED ASSIMILATION AND ATTITUDE POLARITION.The effects of prior theories on subsequently considered evidence. *Journal of Personality and Social Psychology*, p.37, 2098-2109.
- Mahjoub, A., Leyens, J.P., Yzerbut, V., & Di Giacomo, J.P.(1969). WAR STRESS AND COPING MODELS. Representations of self-identity and time perspective among Palestinian children. *International Journal of Mental Health*, 18, (2), pp.44-62.

- Mahler, H. ., (1981),the meaning of "Health for all by the Year 2000" World Health Forum 2.
- Malloy, T.E.et al, (1990). INTERPERSONAL PERCEPTION IN A SOCIAL CONTEXT, Journal of personality and social psychology, pp.
- Mark, D.F., (1994), THE PSYCHOLOGY OF HEALTH, journal of British psychological society, "the psychologist", March, London
- Markova, I., Wilkie P., (1987), REPRESENTATIONS, CONCEPT AND SOCIAL CHANGE: The phenomenon of AIDS, Journal for the theory of social behavior, pp.389-409.
- Mardier, J.M.,(1963), REPRESENTATION, In J.H. Flavell, et al.,(eds.),Mann J.W., Rivals of different rank, Journal of social psychology, pp.61,11-27.
- Marin, G., Sabogal, F., Marin, B.V., Otero-Sabogal, R., & Perez-Stable, E.J., (1987). DEVELOPMENT OF A SHORT ACCULTURATION SCALES FOR HISPANICS, Hispanic journal of behavioral science.
- Marsella, A.L., (1993).COUNSELING AND PSYCHOTHERAPY WITH JAPANESE AMERICANS, Cross-cultural considerations, American journal of orthopsychiatry, pp. 63, 200-208.
- Mauro, T., & Anne Maass,(1998), REACTIONS TO PERCEIVED DEPRIVATION IN INGROUP AND OUTGROUP, a cross-cultural comparison, in the European Journal of Social Psychology, EJSP., t28, May-June, p.403-421.
- McCauley, C.R., (1972), EXTREMITY SHIFTS, RISKY SHIFTS AND ATTITUDE SHIFTS AFTER GROUP DISCUSSION, European Journal of social psychology pp .2,417-436.
- McLoyd, V., (1989). SOCIALIZATION AND DEVELOPMENT IN A CHANGING ECONOMY. American psychologist.
- Meadow, A., Lennhoff, S.G., & Scatterfield, D., (1968).CHANGES IN MARRIAGE ROLES ACCOMPANYING THE ACCULTURATION OF MEXICANS AMERICAN WIVES, journal of marriage and the family.
- Menaghan, E.G., & Parcel, T.L., (1990). PARENTAL EMPLOYMENT AND FAMILY LIFE: research in the 1980's, journal of marriage and the family.
- Menaghan, E.G., (1991). WORK EXPERIENCES AND FAMILY INTERACTION PROCESS: the long reach of the job? Annual review of sociology.
- Michael, A.H. & Sarah C.H.,(1998), FRIENDSHIP AND GROUP IDENTIFICATION, a new look at the role of cohesiveness in groupthink, in European Journal of Social Psychology, EJSP., t28,p.323,341.
- Microsoft © ENCARTA © Encyclopedia 2002. © 1993-2001 Microsoft Corporation.
- Milgram, S., (1963), BEHAVIORAL STUDY OF OBEDIENCE, Journal of abnormal and social psychology, 67,371-376.
- Milgram, S., (1965), ISSUES IN THE STUDY OF OBEDIENCE: A reply to Baumrind American Psychologist, p. 19,848 - 852.
- Miller, A., (1972), ROLE-PLAYING: An alternative to deception? American psychologist, p.27, 623-636.
- Miller, G.A.,(1969), PSYCHOLOGY AS A MEANS OF PROMOTING HUMAN WELFARE., American psychologist, p. 24,1063-1075.
- Mills, T., (1984). VICTIMIZATION AND SELF-ESTEEM, on equating husband abuse and wife abuse, victimology, an international journal.

- Moliner, P., (1995). A TWO-DIMENSIONAL MODEL OF SOCIAL REPRESENTATIONS. *European journal of social psychology*, 25, 27-40.
- Molinari, L. & Emilian F., (1993).STRUCTURE AND FUNCTIONS OF SOCIAL REPRESENTATIONS. *Theories of development, images of child and pupil. Papers on social representations*, 2, 2, 95-106.
- Molinari, Luisa and Francesca Emilian, (1996).MORE ON THE STRUCTURE OF SOCIAL REPRESENTATIONS: central core and social dynamics, *papers on social representations, PSR., threads of discussion*, (1020-5573) vol.5 (1)p.41-50.
- Moliner, P., (1993) L'INDUCTION PAR SCENARIO AMBIGU, UNE METHODE POUR L'ETUDE DES REPRESENTATIONS SOCIALES, *Revue internationale de Psychologie Sociales*,
- Moliner, P., et al.,(1997)ATTITUDES AND SOCIAL REPRESENTATIONS : A theoretical and experimental approach. *European journal of social psychology*,pp.27,667-702.
- Mori, D., Chaiken, S., & Pliner, P. (1987).EATING LIGHTLY AND THE SELF-PRESENTATION OF FEMININITY, *journal of personality and social psychology*.
- Μωραΐτης, Ε.Κ. (1986) (εκδ.)Πρωτοβάθμια Φροντίδα Υγείας .Τριμηνιαία έκδοση της Ελληνική Εταιρείας γενικής ιατρικής, Έτος 1.ο,Τεύχος 1.ο, Οκτ. Θεσσαλονίκη.
- Μωραΐτης, Ε.Κ. (1987), (εκδ.)Πρωτοβάθμια Φροντίδα Υγείας .Τριμηνιαία έκδοση της Ελληνική Εταιρείας γενικής ιατρικής, Έτος 2.ο,Τεύχος 4.ο, Ιούλιος, Θεσσαλονίκη.
- Moscovici S. & Zavalloni M.,(1969), THE GROUP AS A POLARIZER OF ATTITUDES, *Journal of Personality and Social psychology*, no 12, pp. 125-135.
- Moscovici, S. & Lecuyer R., (1972), STUDIES IN GROUP DECISION I: social space, patterns of communication and group consensus, *European Journal of Social Psychology*, pp.2, 221-244.
- Moscovici, S., et al., (1972), STUDIES ON POLARIZATION OF JUDGMENTS 11 PERSON PERCEPTION, EGO INVOLVEMENT AND GROUP INTERACTION, *European Journal of social psychology*, pp.2, 92-94.
- Moscovici, S. & Personnaz P., (1980), STUDIES IN SOCIAL INFLUENCE: minority influence and conversion behavior in a perceptual task, in *Journal of experimental psychology*, no16, and pp.270-262.
- Moscovici, S. (1988). NOTES TOWARDS A DESCRIPTION OF SOCIAL REPRESENTATIONS. *European journal of social psychology*, pp.18, 211-250.
- Moscovici, S., (1993).Introductory addresses. *Papers on SOCIAL REPRESENTATIONS*, 2, 3,160-170.
- Myers, D.G. & Bishop G.D., (1970), DISCUSSION EFFECTS ON RACIAL ATTITUDES, *Science*, pp.776-779.
- Mucchi-Faina, A et al., (2002). THE EFFECTS OF INTERGROUP CONTEXT OF EVALUATION ON AMBIVALENCE TOWARD THE INGROUP AND THE OUTGROUP. *European journal of social psychology*, pp.32,247-259.
- Muhsam, H.(1990), SOCIAL DISTANCE AND ASSYMMETRY In intermarriage patterns, *Journal of comparative family studies*, XXI, No3,pp.307.
- Mugny, G. & Papastamou S., (1982), MINORITY INFLUENCE AND PSYCHOSOCIAL IDENTITY, *European Journal of Social Psychology* 12, 379-394.

- Mummendey, A. & Schreiber H.J., SOCIAL COMPARISON, SIMILARITY AND INGROUP FAVORITISM: a replication, *European Journal of Social Psychology*, 14, 231-233.
- Newell, A. et al.(1963). THE PROCESS OF CREATIVE THINKING. In Gruber H.E. (ed.), *Contemporary approaches to creative thinking*. Atherton, NY.
- Nicassio, P.M., et al., (1986 pp. 174, 541).THE PSYCHOLOGICAL ADJUSTMENT OF THE AMERICAN REFUGEES, findings from the personality inventory for children, *Journal of Nervous and mental diseases*.
- Νικολόπουλος, Φ. (2000, σ.β10),ΤΙ ΝΕΟ ΦΕΡΝΕΙ Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ, Νέες Εποχές, ΤΟ ΒΗΜΑ, Κυριακή, 10 Σεπτεμβρίου, Αθήνα.
- Nnamdi, A., (2003), IGBO ENTREPRENEURSHIP, In the Ahiajoku lecture, colloquium, Onugaotu papers, cultural division, ministry of information and culture, government printer, Owerri, imo state, Nigeria
- Nisbett, R.E.,et al.,(1973), BEHAVIOR AS SEEN BY THE ACTOR AND AS SEEN BY THE OBSERVER, *Journal of personality and social psychology* pp.37,154-164.
- Nisbett, R.E., Wilson T.D., (1977), TELLING MORE THAN WE CAN KNOW: Verbal reports on mental processes, *psychological review* 84/3, pp.231-259.
- Nwabueze, B.O. (1985), THE IGBO'S IN THE CONTEXT OF MODERN GOVERNMENT AND POLITICS IN NIGERIA: A call for self-examination and self – correction, In the 1985 Ahiajoku Lecture, published by the cultural division, ministry of information, culture, youth and sports, printed by the government printer, Owerri, Imo state, Nigeria.
- Nwachukwu, C.C.,(1989), LABOUR AND EMPLOYMENT IN THE TRADITIONAL IGBO SOCIETY, a paper presented at the 1989 Ahiajoku lecture, onugaotu colloquium, government printer, Owerri, Imo state, Nigeria, pp.1-6.
- Nwaia, U.T.,(1966), THE IGBO IDEA OF THE SECRED: CONTEMPORARY OBSERVANCES, a paper presented at the 1966 Ahiajoku lecture, onugaotu colloquium, No.4, November, government printer, Owerri, Imo state, Nigeria.
- Obiechina, E.,(1994), NCHETAKA: THE STORY, MEMORY AND CONTINUITY OF IGBO CULTURE, a paper presented at the 1994 Ahiajoku Lecture, published by the cultural division, ministry of information, culture, youth and sports, printed by the government printer, Owerri, imo state, Nigeria, pp.17-47.
- Ohanuzue, C.B.C., (2003), IGBO CLOTHING AND TETILE, a paper presented at the Ahiajoku Onugauto lecture colloquium,, cultural division, ministry of information and culture, government printer, Owerri, imo state, Nigeria, pp.7-10.
- Ohuche, R.O.,(1991), THE CENTRALITY OF EDUCATION IN IGBO CULTURE, In the, 1991 Ahiajoku Lecture, published by the cultural division, ministry of information, culture, youth and sports, printed by the government printer, Owerri, imo state, Nigeria, pp.18-47.
- Okonkwo, J.I. (2002), RELIGIOUS LANGUAGE AND IGBO FOLKS- MEDIA: The crisis situation of modern trends of evangelisation, a paper presented at the 2002 Ahiajoku lecture, onugaotu colloquium, government printer, Owerri, Imo state, Nigeria,pp.9-25.
- Okonkwo, J.I. (2002), WORLD-VIEW AND LIFE-FORM CRISIS OF A NIGERIAN PHILOSOPHY OF CULTURE: An Appraisal, in Okonkwo, J.I. (ed.) *Journal of Nigerian languages and culture (JONLAC)*, Vol.4, September, Owerri,pp.171.

- Onyeocha, I.M. (2002), OFO NA OGU: IGBO CONCEPT OF PERFECTION, a paper presented at the Ahiajoku lecture, Onogaotu colloquium, 28th, November, published by the ministry of information and culture Imo state, Owerri, pp.28-37.
- Onwuka, R.I., (1989), THE POLITICAL ECONOMY OF THE IGBO, a paper presented at the 1989 Ahiajoku lecture, onugaotu colloquium, government printer, Owerri, Imo state, Nigeria, pp.7-17.
- Oyserman, D. (1993). THE LENS OF PERSONHOOD: viewing the self and others in a multicultural society. *Journal of Personality and social Psychology*, 65,995.
- Papastamou, St., (1986), PSYCHOLOGIZATION AND PROCESSES OF MINORITY AND MAJORITY INFLUENCE, *European Journal of social psychology*, pp.16, 165-180.
- Papastamou,, St.,(ed. in chief) (2002),NEW REVIEW OF SOCIAL PSYCHOLOGY, Hellenic society of social psychology, vol.1, Panteion University press, Athens Greece.
- Papastamou, St., (ed. in chief) (2003), NEW REVIEW OF SOCIAL PSYCHOLOGY, Hellenic society of social psychology, vol.2, Panteion University press, Athens Greece.
- Papadimitriou, Z., et al., (1995), MINORITIES, REFUGEES & IMMIGRANTS, the danger of racism, the solidarity and the human rights, in the periodic, TETRADIA, political dialogue, research and critique, vol.36 & 37, Athens.
- Palmonari A. et al.,(1987), SOCIAL REPRESENTATION AND PROFESSIONALIZATION OF PSYCHOLOGISTS, in W.Doise, S. Moscovici (eds.), in *European social psychology*, vol. 11, Cambridge University press.
- Park, R.E. (1926).HUMAN MIGRATION AND THE MARGINAL MAN, *American journal of psychology*.
- Parker, I., (1994). DECONSTRUCTING REPRESENTATIONS AND REPRESENTATION OF DECONSTRUCTION: on Moscovici, Again, and Banachs. *Papers on social representations*, 3, 2,218-224.
- Pawliuk, N., Grizenko, N., Chan- Yip, A., Gantous, P., Mathew, J., & Nguyen, D, (1996). ACCULTURATION STYLE AND PSYCHOLOGICAL FUNCTIONING IN CHILDREN OF IMMIGRANT, *American journal of Orthopsychiatry*, pp. 66.
- Passini F.T. & Norman W.T., (1966), A UNIVERSAL CONCEPTION OF PERSONALITY STRUCTURE? , *Journal of personality and social psychology* pp.4, 44-49.
- Pennington, D.F.et el., (1958), SOME EFFECTS OF DECISION AND DISCUSSION ON COALESCENCE, CHANGE, AND EFFECTIVENESS, *Journal of applied psychology*, pp. 42, 404-406.
- Personnaz, B., (1981), STUDY ON SOCIAL INFLUENCE USING THE SPECTROMETER METHOD: Dynamics of the phenomena of conversion and covertness in perceptual responses, *European Journal of social psychology* pp.11, 431-438.
- Pierce, T. et al, (2001). GLOBAL AND SPECIFIC RELATIONAL MODELS IN THE EXPERIENCE OF SOCIAL INTERACTIONS. *Journal of personality and social psychology*.

- Pliner, P., & Chaiken, S (1990). EATING, SOCIAL MOTIVES, AND SELF-PRESENTATION IN WOMEN AND MEN, *Journal of experimental social psychology*.
- Plon, M. (1974), THE MEANING OF THE NOTION OF CONFLICT AND ITS STUDY IN SOCIAL PSYCHOLOGY, *European Journal of social psychology* pp.4,369-436.
- Potter, J. et al., (1985), REPRESENTING REPRESENTATION: in S. Moscovici, SERMIN & Hewstone, *British Journal of social psychology* pp.24, 99-100.
- Potter, J. (1985), SOME PROBLEMS UNDERLYING THE THEORY OF SOCIAL REPRESENTATIONS, *British Journal of social psychology* pp. 24, 81-90, 99-100.
- Presser, H., (1994). EMPLOYMENT SCHEDULES AMONG DUAL – EARNER SPOUSES AND THE DIVISION OF HOUSEHOLD LABOR BY GENDER, *American sociological review* .
- Presvelou, C., (1994), FOOD SECURITY AT THE HOUSEHOLD LEVEL, *Athens forum on north-south development cooperation, Greek NGO, May 26-27, Athens.* pp.16-25.
- Pruitt, D.G., (1971), CHOICE SHIFT IN GROUP DISCUSSION: an introductory review, *Journal of personality and social psychology* pp.20, 339-360.
- PSYCHOLOGICAL REVIEW, (1989) Washington: American Psychological Association.
- Renos Papadopoulos, (1997), 'INDIVIDUAL IDENTITY AND COLLECTIVE NARRATIVES OF CONFLICT'. *Harvest: Journal for Jungian Studies*, James G. Donat and Jay Livernois. Woodstock, Connecticut: Spring Journal Books
- Repetti, R.L., (1989). THE EFFECTS, OF DAILY WORKLOAD ON SUBSEQUENT BEHAVIOR DURING MARITAL INTERACTION: the roles of social withdrawal and spouse support, *Journal of personality and social psychology*.
- Reynoso, T.C., Felice, M.E., & Shragg, G.P., (1993). DOES AMERICAN ACCULTURATION EFFECT OUTCOME OF MEXICAN AMERICAN TEENAGE PREGNANCY? *Journal of Adolescent Health*, 14, 257 – 261.
- Robinson, I., Ziss, K., Ganza, B., Katz, S., & Robinson, E., (1991). TWENTY YEARS OF SEXUAL RESOLUTION, 1965-1985, an update, *Journal of marriage and the family*, pp. 53,216-220.
- Robinson, J.P., (1966). WHO'S DOING THE HOUSEWORK, *American demographics*.
- Rede, A., & Shepherd, R.J, (1994). PHYSIOLOGICAL CONSEQUENCES OF ACCULTURATION. A 20yr study of fitness in an Inuit community. *European journal of applied physiology*.
- Rodenburg, F.A., & Fantuzzo, J.W., (1993). THE MEASURE OF WIFE ABUSE, steps toward the development of a comprehensive assessment technique, *Journal of family violence*, pp. 6.
- Reiser, M., (1996), CONSENSUS, ATTITUDES AND GUTTMAN SCALES, *Papers on Social Representations, PSR.* (1021-5573), vol.5 (1), p.11-19.
- Rosen, B.C., (1959), RACE, ETHNICITY AND THE ACHIEVEMENT SYNDROME, *American sociological review* pp.24, 47-60.
- Ruelle, D. (2000, σελ. β9), ΤΟ ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΟ ΦΤΕΡΟΥΓΙΣΜΑ ΤΗΣ ΠΕΤΑΛΟΥΔΑΣ, Νέες Εποχές ΤΟ ΒΗΜΑ, Κυριακή 10 Σεπτεμβρίου, Αθήνα.

- Russel, W. & Joachim K., (1998). LIKING PERSONS VERSUS LIKING GROUPS, a dual-process hypothesis, in the European Journal of Social Psychology, EJSP, t26, May –June, p.457-469.
- Salgado de Snyder, V.N., (1987). FACTORS ASSOCIATED WITH ACCULTURATIVE STRESS AND DEPRESSIVE SYMPTOMATOLOGY AMONG MARRIED MEXICAN IMMIGRANT WOMEN, psychology of women quarterly, and 11,475.
- Sanders, D. (1993), Work Place Health Promotion: A Review of the literature, Oxford Regional Health Authority,.
- Sanasarian, E., (1992). THE POLITICS OF GENDER AND DEVELOPMENT IN THE ISLAMIC REPUBLIC OF IRAN, journal of developing societies, pp.13.
- Sedikides, C. (1993). ASSESSMENT, ENHANCEMENT, AND VERIFICATION DETERMINANTS OF THE SELF-EVALUATION PROCESS, journal of personality and social psychology.
- Semin, G.R.& Chassein, J.(1985). THE RELATIONSHIP BETWEEN HIGHER ORDER MODELS AND EVERYDAY CONCEPTIONS OF PERSONALITY. European Journal of Social Psychology, 15,pp.1-15.
- Schlenker, B.R., & Weigold.M.F., (1992. INTERPERSONAL PROCESSES INVOLVING IMPRESSION REGULATION AND MANAGEMENT. Annual review of psychology.
- Shapurian, R., & Hejat, M., (1985).SEXUAL AND PREMARITAL ATTITUDES OF IRANIAN COLLEGE STUDENTS, Psychological reports.
- Shephard, M.F., & Campbell, J.A., (1992).THE ABUSIVE BEHAVIOR INVENTORY, a measure of psychological and physical abuse, journal of interpersonal violence, p.7, 291.
- Sherman, S.J., (1973), INTERNAL-EXTERNAL CONTROL AND ITS RELATIONSHIP TO ATTITUDE CHANGE UNDER DIFFERENT SOCIAL INFLUENCE TECHNIQUES, Journal of personality and social psychology, pp.23-29.
- Shils, E.A., (1957), PRIMORDIAL, PERSONAL, CIVIL AND SACRED TIES, British Journal of Sociology, vol. 8.
- Skinner, M. et al., (1981), THE EFFECT OF INTERGROUP COMPARISON ON THE POLARIZATION OF OPINIONS, psychological research, pp.1, 45-59.
- Singelis, T.M., (1994).THE MEASUREMENT OF INDEPENDENT AND INTERDEPENDENT SELF-CONSTRUAL. Personality and social Psychology Bulletin, 20,580-591.
- Snyder, M.L.& Swann W.,(1978), HYPOTHESIS TESTING PROCESS IN SOCIAL INTERACTION, Journal of personality and social psychology pp.36,1202-1212.
- Snyder, M.L. & Jones E.E., (1974), ATTITUDE ATTRIBUTION WHEN BEHAVIOR IS CONSTRAINED, Journal of experimental social psychology pp.10, 585-560.
- South, S.J., & Spitze, S. (1994).HOUSEWORK IN MARITAL AND NONMARITAL HOUSEHOLDS, American sociological review.
- SOCIAL PSYCHOLOGY QUARTERLY, (1976), Washington: American Sociological Association.
- Speight, S., et al.,(1991), A REDEFINITION OF MULTICULTURAL COUNSELLING, In Journal of counselling and development, 70, pp.8-16.

- Stanley, S.C., Hunt J.G. & Hunt L.L, (1986).THE RELATIVE DEPRIVATION OF HUSBANDS IN DUAL-EARNER HOUSEHOLDS, *journal of family issues*.
- Stafford, R., Beckman, E., & Dibona, P., (1977).THE DIVISION OF LABOR AMONG COHABITING AND MARRIED COUPLES, *journal of marriage and the family*.
- Στυλιανίδης, Σ.(1998), ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ, (φωτοαντίγραφα άρθρων-σημειώσεων), Πάντειο Πανεπιστήμιο κοινωνικών και πολιτικών επιστήμων, τμήμα Ψυχολογίας, Αθήνα.
- Steiner, J.D. & Fied W.I., (1960 pp.61, 239-245.), ROLE ASSIGNMENT AND INTERPERSONAL INFLUENCE, *Journal of abnormal and social psychology*.
- Stockdale, J., Dockrell, J.E., & Wells, A.J. (1989 pp.121). THE SELF IN RELATION TO MASS MEDIA REPRESENTATIONS OF HIV AND AIDS – match or mismatch? *Health Education Journal*, 48 (3).
- Stodgill, R., (1950), LEADERSHIP, MEMBERSHIP AND ORGANIZATION, *Psychological Bulletin*, vol. 47.
- Straus, M.A., (1979).MEASURING INTRA- FAMILY CONFLICT AND VIOLENCE, THE CONFLICT TACTICS (CT) SCALES, *journal of marriage and the family*.
- Straus M.A., Hamby, S.L., Bony-McCoy, S., & Sugarman, D.B. (1996). THE REVISED CONFLICT TACTICS SCALE (CTS2), Development and preliminary psychometric data, *journal of family issues*.
- Swann, W.B.Jr. & Hill, C.A., (1982). WHEN OUR IDENTITIES ARE MISTAKEN, REAFFIRMING SELF-CONCEPTIONS THROUGH SOCIAL INTERACTION. *Journal of personality and social psychology*.
- Swann, W.B.Jr. (1987).IDENTITY NEGOTIATION, WHERE TWO ROADS MEET. *Journal Of personality and social psychology*.
- Swann, W.B., Jr., Stein-Seroussi, A., & Giesler, B.J., (1992.) WHY PEOPLE SELF-VERIFY. *Journal of personality and social psychology*.
- Tajfel, H., et al., (1971), SOCIAL CATEGORIZATION AND INTERGROUP BEHAVIOR, *European Journal of social psychology* pp.1, 149-178.
- Tangney, J.P. (1991), MORAL AFFECT: The good, the bad and the ugly. *Journal of personality and social psychology*, pp.61,598-607.
- Tannahill, (1990), *Health Education and Health Promotion, Planning for the 1990's*, *Health Education Journal*.
- Thompson, L., & Walker A.S., (1989). GENDER IN FAMILIES, WOMEN AND MEN IN MARRIAGE, WORK AND PARENTHOOD, *journal of marriage and the family*,
- Theakston, F.,ed.,(1998), HEALTH 21, An introduction to the health for all policy framework for the WHO Europe region, Serial no. 5,WHO's regional office, Copenhagen.
- Thembisile, C.M., (1994), WOMEN AND ECONOMY: A JUSTICE ISSUE FOR THE DECADE, *the ecumenical review*, Vol. 46,No., 2, April, World Council of Churches, Geneva. pp.157
- Ticho, G., (1971).CULTURAL ASPECTS OF TRANSFERENCE AND COUNTER TRANSFERENCE. *Bulletin of the Menninger Clinic*.

- Triandafyllidou, A. (2000). THE POLITICAL DISCOURSE ON IMMIGRATION IN SOUTHERN EUROPE: A critical analysis. *Journal of community and applied social psychology*, pp.10, 373-389.
- Triandis, H.C., (1989). THE SELF AND SOCIAL BEHAVIOR IN DIFFERENT CULTURAL CONTEXTS. *Psychological Review*, 96,506-520.
- Turner, J.C. (1987). REDISCOVERING THE SOCIAL GROUP. A self-categorization theory. oxford, Basil Blackwell.
- Umezerike, G.M. (1987), IGBO TRADITIONAL EDUCATION, a paper presented at the 1987 Ahiajoku Lecture, published by the cultural division, ministry of information, culture, youth and sports, printed by the government printer, Owerri, Imo state, Nigeria
- Umezerike, G.M.(1985), THE IGBO SOCIO-POLITICAL SYSTEM, a paper presented at the 1985 Ahiajoku Lecture, published by the cultural division, ministry of information, culture, youth and sports, printed by the government printer, Owerri, Imo state, Nigeria.
- URBAN AND SOCIAL CHANGE REVIEW, (1970,1986),Massachusetts: Boston College.
- Vassiliou, G., et al., (1982), PROMOTING PSYCHOSOCIAL FUNCTIONING AND PREVENTING MALFUNCTIONING, *Pediatrician*, vol. 11,p.90.
- Vazquez-Nutall, E.V.,et al., (1987).SEX ROLES AND PERCEPTIONS OF FEMININITY AND MASCULINITY OF HISPANIC WOMEN ORIGINS, a review of literature. *psychology of women, quarterly*, pp. 11, 409-425.
- Vinokur, A., (1969),DISTRIBUTION OF INITIAL RISK LEVELS AND GROUP DECISIONS INVOLVING RISK, *Journal of personality and social psychology* pp.13, 207-214.
- Wallach, M.A. et el., (1964), DIFFUSION OF RESPONSIBILITY AND LEVEL OF RISK TAKING IN GRUOPS, *Journal of abnormal and social psychology*, pp.68, 263-274.
- WCC, (1994), The Intergovernmental Consultations ON ASYLUM, REFUGEE AND MIGRATION POLICES IN EUROPE, NORTH AMERICA AND AUSTRALIA, revised version, April , Geneva.
- WCC, (1994), RESPONSE OF INTERNATIONAL ORGANIZATIONS TO THE HUMANITARIAN PROBLEMS AND POPULATION DISPLAEMENTS IN THE FORMER SOVIET UNION, Intergovernmental consultations on Asylum, Refugee and Migration Policies in Europe, North Arnerica and Australia, April , revised version, Geneva.
- WCC, (1995), STATEMENT ON UPROOTED PEOPLE, a moment to choose, Refugee and Migration Services, program unit iv, WCC, Geneva.
- WCC,-Addis Ababa, (1995), RESPONSE TO FORCED DISPLACEMENT OF PEOPLE, the Prophetic Mission of Churches, global ecumenical consultation, November, Addis Ababa.
- Webster's Encyclopedic DICTIONARY OF THE ENGLISH LANGUAGE, (WEDEL) (Canadian edition), NY. 1998.
- Wendy L.Way (ed.) JOURNAL OF FAMILY ISSUES, vol.21, No.4, Sage publication, Inc., May 2000, London.
- Wilder, D.A., et el., (1978), GROUP MEMBERSHIP AND PREFERENCE FOR INFORMATION ABOUT OTHERS, *Personality and social psychology Bulletin* pp.4, 106-110.

- Wilder, D.A., (1978), REDUCTION OF INTERGROUP DISCRIMINATION THROUGH INDIVIDUATION OF THE OUT-GROUP, *Journal of personality and social psychology*, no.26, pp. 1361-1374.
- Wilkinson, R., et al.,(1998),ΤΑ ΑΔΕΙΑΣΕΙΣΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ, [SOLID FACTS], οι κοινωνικοί παράγοντες στην υγεία, υγεία για όλους 2000,ΠΟΥ, μετάφρ. Δήμητρα Στράγκα & Μαίρη Γείτονα, Αθήνα.
- Witley, J.,(1998),EUROPEAN JOURNAL OF SOCIAL PSYCHOLOGY, May-June, t.28-3.
- Williams, C., & Berry, J.W. (1991). PRIMARY PREVENTION OF ACCULTURATION STRESS AMONG REFUGEES, *Application of psychological theory and practice, American psychologist*.
- William ,C., & Berry J.W., (1999).PRIMARY PREVENTION OF ACCULTURATION STRESS AMONG REFUGEES, *Application of Psychological theory and practice. American Psychologist*.
- William Morrow, Brayfield, A.A., (1992). EMPLOYMENT RESOURCES AND HOUSE WORK IN CANADA, *journal of marriage and the family*.
- Willis, E.A. (1987), A LEXICON OF IGBO ULI MOTIF, *Nsukka journal of humanities*, No.1, June,pp.100-104
- Wilson W.& Kayatani M., (1968), INTERGROUP ATTITUDES AND STRATEGIES IN GAMES BETWEEN OPPONENTS OF THE SAME OR OF A DIFFERENT RACE, *Journal of personal and social psychology* ,pp.2,432-435,.
- Winnicott, D.W.(1967), MIRROR-ROLE OF MOTHER AND FAMILY IN CHILD DEVELOPMENT, *the predicament of the family, a psychoanalytical symposium, Hogarth press, London*.
- Χουρμουζιάδη, Γ.Χ.(2000, σ. 8.),ΟΙ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΓΝΟΙΑΣ, Έθνος της Κυριακής, 10 Σεπτεμβρίου, Αθήνα,
- Zajonic, R.B.(1984). THE PRIMACY OF AFFECT. *American Psychologist*, 39, pp.117.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.
APPENDICES

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ (1)
APPENDIX
Το ερωτηματολόγιο

**QUESTIONNAIRE ON THE SOCIAL REPRESENTATION OF THE FAMILY
(HOUSEHOLD) STRUCTURE IN IBO CULTURE.**

The questionnaire you are holding in your hand will be used for my doctorate degree research project. I want to use this opportunity to assure you that it will be used for my research and nothing more than that, and I AM HIGHLY INTERESTED IN YOUR PERSONAL OPINION otherwise, about how you feel social relations. should be practiced in Nigeria or while living abroad.

Once more I want to make myself clear that THIS QUESTIONNAIRE IS NOT A TEST OR EXAMINATION OF YOUR KNOWLEDGE. I AM HIGHLY INTERESTED IN YOUR PERSONAL IDEAS, AND WHATEVER IS YOUR OPINION IS HELPFUL AND WILL BE WELCOMED, THEREFORE THERE IS NO "RIGHT" OR "WRONG" ANSWERS.

I then call upon you, to answer the questionnaire with hope to help me with my research. THE QUESTIONNAIRE IS ALSO ANONYMOUS, AND THAT MEANS, THE ANSWERS YOU WILL GIVE ARE ABSOLUTELY TRUSTWORTHY AND WILL BE USED AS A WHOLE TOGETHER WITH OTHER PEOPLE'S ANSWERS AND NOT AS INDIVIDUALS.

I once more thank you for participating in this research survey.

PLEASE CHECK THE BOX THAT DEFINES YOU AND YOUR POSITION MUCH BETTER.

	MALE	FEMALE		
SEX:				
AGE:	18 - 25	26 - 35	36 - 45	46 & above
If you stay Abroad, tell us How long you have Been away	Up to one yr	1 yr. - 4 yrs	5 yrs -10yrs	11yrs & above
Do you intend to go back?	YES		NO	
If yes how long?	Within one year	Within five years	More than 5 years	

SOCIAL STATUS

Civil servant	Business man	Trader	Student	Housewife	Farmer	Academician/M ed. Professional.
---------------	--------------	--------	---------	-----------	--------	---------------------------------

MARITAL STATUS

Single	Married	Remarried	Divorced	Widow/er
--------	---------	-----------	----------	----------

- Using the questions (vertically written), give your answer(s) by Checking within the open spaces (box) which item(s) you feel is/are the appropriate answer(s).

		WHOM DO YOU CONSIDER AS MEMBER(S) OF YOUR FAMILY?	AN IDEAL FAMILY FOR YOU CONSISTS THE FOLLOWING:	TRADITIONALLY THE IBO FAMILY UNIT CONSISTS THE FOLLOWING.	WHOM DO YOU FEEL ACTUALLY DEPENDS ON YOU NOW.
1	Man (or the husband)				
2	Woman (or the wife)				
3	Your Parent(s)				
4	brother(s)/sister(s)				
5	Child/Children				
6	Grand parent(s)				
7	Uncle(s) / Aunt(s)				
8	Cousin(s)				
9	Nephew(s) /niece(s)				
10	Relative(s)				
11	In-law(s)				
12	Friends				
13	Fellow Compatriots				

***PLEASE NOTE THIS POINT VERY WELL !!!:**

[for the questions on the NEXT PAGE, I want to make myself CLEAR ON HOW TO USE THE SCALE GRADING SYSTEM. Never you forget that WHEN YOU GIVE 1 TO 4 MEANS YOU ARE GIVING LESSER MARKS OR IN DISAGREEMENT WITH THE ANSWER, WHILE 5 ARE USED WHEN YOU ARE NOT ALL THAT SURE, BUT 6 TO 10 ARE USED WHEN YOU ARE STRONGLY SURE OR IN AGREEMENT WITH THE ANSWER].

2. Using the scale below can you demonstrate by checking one number to show THE EXTENT?

To which your relatives assist you in solving your domestic problems											
<i>Strongly Disagree</i>	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	<i>Strongly agree</i>

3. Using the scale below can you demonstrate by checking one number to show THE EXTENT?

To which the Ibo family system has affected the development of the people											
<i>Strongly Disagree</i>	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	<i>Strongly agree</i>

4. Using the scale below you can demonstrate by checking one number to show THE EXTENT of your agreement.

A relationship should be more satisfactory when you make your own choice											
<i>Strongly Disagree</i>	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	<i>Strongly agree</i>

5. Using the scale below you can demonstrate by checking one number to show THE EXTENT of your agreement.

A relationship should be more satisfactory when parents decides for you											
<i>Strongly Disagree</i>	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	<i>Strongly agree</i>

6. Using the scale below you can demonstrate by checking one number to show THE EXTENT of your agreement.

A relationship should be more satisfactory when Somebody else decides for you											
<i>Strongly Disagree</i>	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	<i>Strongly agree</i>

7. Using the 5 options below, can you tell us the extent by checking ONLY ONE box you feel is the most appropriate answer for each item on the left.

Conflict in the extended family system is most frequently caused by the:

	1	2	3	4	5
THE COUPLE	Never	Rarely	Some Times	Mostly	Always
IN-LAWS	Never	Rarely	Some Times	Mostly	Always
FATHER IN-LAW	Never	Rarely	Some Times	Mostly	Always
MOTHER IN-LAW	Never	Rarely	Some Times	Mostly	Always
PARENT(s)	Never	Rarely	Some Times	Mostly	Always
FAMILY MEMBER(s)	Never	Rarely	Some Times	Mostly	Always
SOME OTHER PERSON(s)	Never	Rarely	Some Times	Mostly	Always

8. Check only ONE box you feel is the most appropriate answer.

The extended family system gives you

A	SENSE OF BELONGING	
B	EMOTIONAL SUPPORT	
C	FINANCIAL SUPPORT	
D	ALL OF THE ABOVE	
E	NONE	

9. The system should be abolished?

Yes		No
-----	--	----

10. Here is a list of things which you might do (practice) while living away from home but could not do when you are living at your homeland. Indicate how frequently you might get involved in these notions (items), by CIRCLING ONLY ONE (ANSWER) OUT OF THE FIVE CHOICES IN THE BOX FOR EACH QUESTION WHICH BEST DESCRIBES THE EXTENT THE FOLLOWING ACTS BELOW COULD BE ALLOWED IN YOUR homeland.

	With a Foreigner					With a Compatriot				
Getting married by "knowing each other for a while"	Never	Rarely	Some Times	Mostly	Always	Never	Rarely	Some Times	Mostly	Always
Having a relation by "love at first sight"	Never	Rarely	Some Times	Mostly	Always	Never	Rarely	Some Times	Mostly	Always
Getting married by family arrangement /match making	Never	Rarely	Some Times	Mostly	Always	Never	Rarely	Some Times	Mostly	Always
Cohabite (living together) for a long time	Never	Rarely	Some Times	Mostly	Always	Never	Rarely	Some Times	Mostly	Always
Free sex (without precautions)	Never	Rarely	Some Times	Mostly	Always	Never	Rarely	Some Times	Mostly	Always
Safe sex (with more precautions)	Never	Rarely	Some Times	Mostly	Always	Never	Rarely	Some Times	Mostly	Always
Having premarital affair /short time affair	Never	Rarely	Some Times	Mostly	Always	Never	Rarely	Some Times	Mostly	Always
Having a child without marriage	Never	Rarely	Some Times	Mostly	Always	Never	Rarely	Some Times	Mostly	Always
Polygamy	Never	Rarely	Some Times	Mostly	Always	Never	Rarely	Some Times	Mostly	Always
Divorce	Never	Rarely	Some Times	Mostly	Always	Never	Rarely	Some Times	Mostly	Always

*** PLEASE NOTE WELL:** for the rest of the questions on the next pages, below, READ THEM CAREFULLY (although the items are the same, but each question is separately directed to a different group. And also don't forget the use of the scale grading that **WHEN YOU GIVE 1 TO 4 MEANS YOU ARE GIVING LESSER MARKS OR IN DISAGREEMENT WITH THE ANSWER, WHILE 5 ARE USED WHEN YOU ARE NOT ALL THAT SURE, BUT 6 TO 10 ARE USED WHEN YOU ARE STRONGLY SURE OR IN AGREEMENT WITH THE ANSWER**)

11. Please read the questions carefully, and later give your answers by giving marks (from 1 to 10 as you wish by using the scale grading below), If you are being called upon to give your own idea to which extent you feel the following notions (items) [numbered from 1 to 35] are important regarding social relations in general for you and the persons close to you.

<i>Not Important at all</i>	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	<i>Very Important</i>
-----------------------------	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	-----------------------

E.g. How much important is smoking for myself? 5

How much important is smoking for persons close to me? 8

		For Myself	For person
1	FRIENDSHIP		
2	TRUST WORTHY		
3	LOVE		
4	ACQUIRED HABITS		
5	TRUTHFULNESS		
6	EXCLUSIVE (HAVING SOMEONE AS COMPLETELY AS YOURS)		
7	SENSUAL SATISFACTION		
8	SEXUAL SATISFACTION		
9	SOCIAL ACCEPTANCE /MIXING UP WITH OTHERS		
10	SELF ASSURANCE/ SECURITY		
11	CHILD REARING (BRINGING UP KIDS)		
12	CHILD BEARING (HAVING ISSUES)		
13	FAMILY INSTITUTION		
14	MARRIAGE LIFE		
15	SOCIAL EQUALITY (FOR BOTH SEX)		
16	COMMITMENT/ DEVOTION TO DUTY		
17	LAW ABIDING		
18	ABIDING TO PARENTAL DECISION /APPROVAL		
19	MUTUAL UNDERSTANDING		
20	INDEPENDENCE		
21	MORAL CULTIVATION		
22	RESPECT		
23	CULTURAL CULTIVATION		
24	EDUCATION /SELF CULTIVATION		
25	FLEXIBILITY		
26	RELIGIOUSNESS		
27	TOLERANCE		
28	HONESTY		
29	DEVINE PROVIDENCE		
30	JUSTICE		
31	ECONOMIC WEALTH		
32	CHARITY		
33	HOSPITALITY		
34	HEALTH		
35	BEAUTY		

12. Please read the questions carefully, and later give your answers by giving marks (from 1 to 10 as you wish- using the scale grading below). If you are being called upon to give your own idea to which extent you feel the following notions (items) [numbered from 1 to 35] are important regarding social relations in general within these two specific groups.

Not Important at all	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Very Important
----------------------	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----------------

E.g. How much important is smoking for a European (e.g. a Greek)? 5
How much important is smoking for a Nigerian (e.g. a Hausa)? 8

		For a European (e.g. a Greek)	For a Nigerian (e.g. a Hausa)
1	FRIENDSHIP		
2	TRUST WORTHY		
3	LOVE		
4	ACQUIRED HABITS		
5	TRUTHFULNESS		
6	EXCLUSIVE (HAVING SOMEONE AS COMPLETELY AS YOURS)		
7	SENSUAL SATISFACTION		
8	SEXUAL SATISFACTION		
9	SOCIAL ACCEPTANCE /MIXING UP WITH OTHERS		
10	SELF ASSURANCE/ SECURITY		
11	CHILD REARING (BRINGING UP KIDS)		
12	CHILD BEARING (HAVING ISSUES)		
13	FAMILY INSTITUTION		
14	MARRIAGE LIFE		
15	SOCIAL EQUALITY (FOR BOTH SEX)		
16	COMMITMENT/ DEVOTION TO DUTY		
17	LAW ABIDING		
18	ABIDING TO PARENTAL DECISION /APPROVAL		
19	MUTUAL UNDERSTANDING		
20	INDEPENDENCE		
21	MORAL CULTIVATION		
22	RESPECT		
23	CULTURAL CULTIVATION		
24	EDUCATION /SELF CULTIVATION		
25	FLEXIBILITY		
26	RELIGIOUSNESS		
27	TOLERANCE		
28	HONESTY		
29	DEVINE PROVIDENCE		
30	JUSTICE		
31	ECONOMIC WEALTH		
32	CHARITY		
33	HOSPITALITY		
34	HEALTH		
35	BEAUTY		

13. Please read the questions carefully, and later give your answers by giving marks (from 1 to 10 as you wish- using the scale grading below). If you are being called upon to give your own idea to which extent you feel the following notions (items) [numbered from 1 to 35] are important regarding social relations in general within the society and for the Ibo tradition.

<i>Not Important at all</i>	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	<i>Very Important</i>
-----------------------------	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	-----------------------

e.g. How much important is smoking being looked upon as an ideal for the society? 5
How much important is smoking being looked upon within the Ibo tradition? 8

		As an ideal for the society (what you)	As for the Ibo tradition
1	FRIENDSHIP		
2	TRUST WORTHY		
3	LOVE		
4	ACQUIRED HABITS		
5	TRUTHFULNESS		
6	EXCLUSIVE (HAVING SOMEONE AS COMPLETELY AS YOURS)		
7	SENSUAL SATISFACTION		
8	SEXUAL SATISFACTION		
9	SOCIAL ACCEPTANCE /MIXING UP WITH OTHERS		
10	SELF ASSURANCE/ SECURITY		
11	CHILD REARING (BRINGING UP KIDS)		
12	CHILD BEARING (HAVING ISSUES)		
13	FAMILY INSTITUTION		
14	MARRIAGE LIFE		
15	SOCIAL EQUALITY (FOR BOTH SEX)		
16	COMMITMENT/ DEVOTION TO DUTY		
17	LAW ABIDING		
18	ABIDING TO PARENTAL DECISION /APPROVAL		
19	MUTUAL UNDERSTANDING		
20	INDEPENDENCE		
21	MORAL CULTIVATION		
22	RESPECT		
23	CULTURAL CULTIVATION		
24	EDUCATION /SELF CULTIVATION		
25	FLEXIBILITY		
26	RELIGIOUSNESS		
27	TOLERANCE		
28	HONESTY		
29	DEVINE PROVIDENCE		
30	JUSTICE		
31	ECONOMIC WEALTH		
32	CHARITY		
33	HOSPITALITY		
34	HEALTH		
35	BEAUTY		

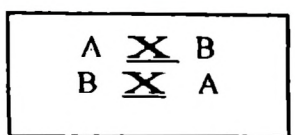
THANK YOU AGAIN FOR YOUR PERTICIPATION!!

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ (2) APPENDIX

Στατιστική μέτρηση κατά προσέγγιση (Proximity Matrix) των απαντήσεων των κοινωνικών αναπαραστάσεων των Νιγηριανών οικονομικών μεταναστών σχετικά με το γάμο και την οικογένεια [household]

Παράρτημα 2: Στατιστική μέτρηση κατά προσέγγιση (Proximity Matrix) των απαντήσεων των κοινωνικών αναπαραστάσεων των Νιγηριανών οικονομικών μεταναστών σχετικά με το γάμο και την οικογένεια [household]

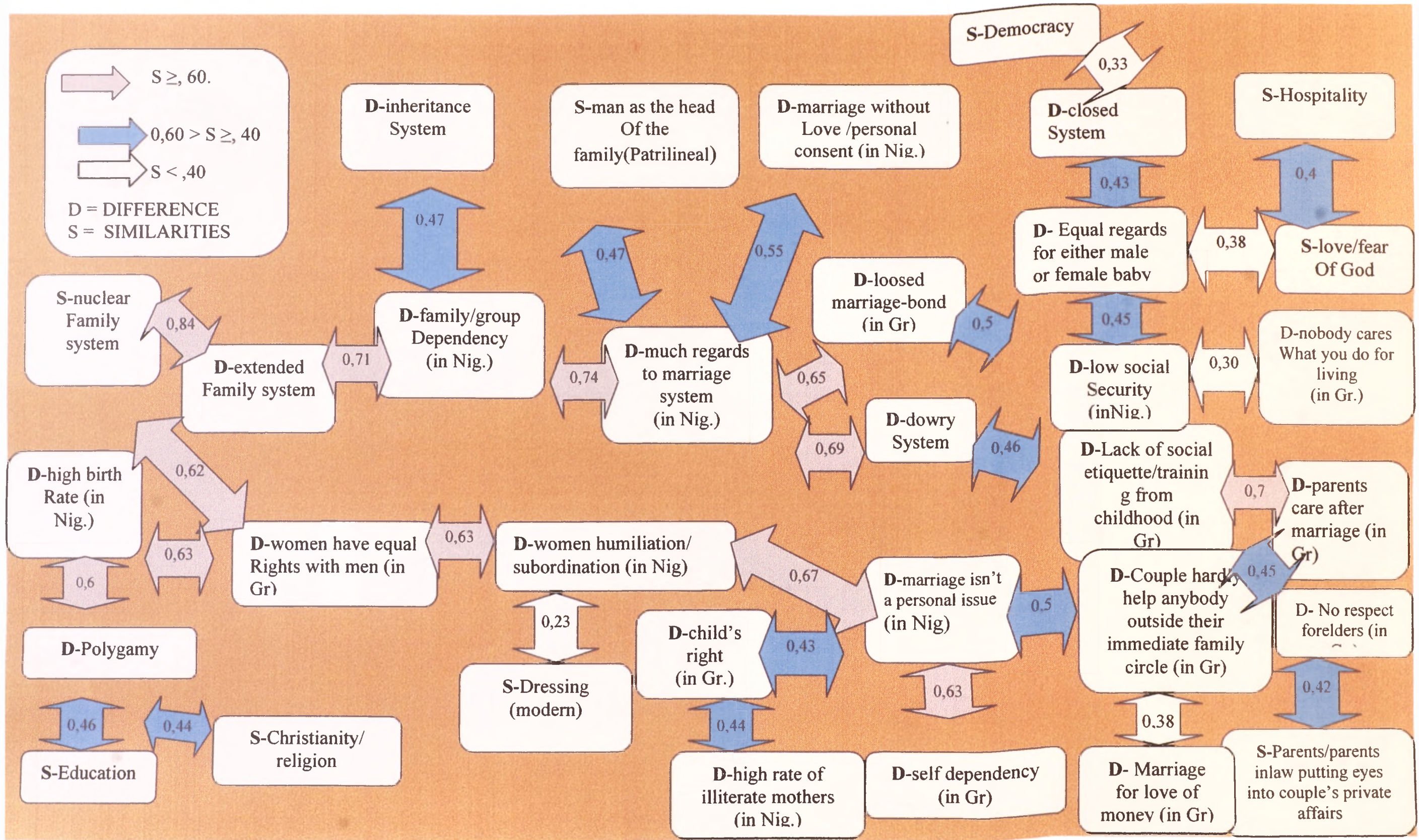
	D1	D2	D3	D4	D5	D6	D7	D8	D9	D10	D11	D12	D13	D14	D15	D16	D17	D18	D19	D20	D21	D22	D23	D24	S1	S2	S3	S4	S5	S6	S7	S8	S9
d1	1.0	.36	.35	.41	.36	.31	.44	.31	.28	.14	.25	.40	.33	.00	.18	.46	.31	.25	.29	.20	.22	.36	.27	.25	.33	.31	.42	.42	.10	.09	.13	.10	.30
d2	.36	1.0	.43	.42	.29	.25	.53	.26	.37	.46	.47	.60	.28	.15	.35	.19	.11	.13	.47	.07	.08	.29	.31	.06	.46	.33	.50	.25	.08	.00	.00	.17	.14
d3	.35	.43	1.0	.67	.28	.33	.68	.60	.55	.29	.71	.46	.48	.15	.55	.35	.33	.30	.50	.10	.16	.43	.19	.30	.29	.40	.84	.40	.10	.15	.05	.16	.20
d4	.41	.42	.67	1.0	.28	.32	.55	.38	.55	.41	.74	.45	.65	.18	.56	.33	.39	.35	.67	.18	.19	.69	.29	.28	.20	.47	.60	.32	.12	.18	.06	.19	.24
d5	.36	.27	.24	.28	1.0	.23	.39	.25	.38	.15	.20	.33	.27	.10	.19	.36	.33	.17	.31	.10	.00	.29	.44	.08	.36	.23	.21	.33	.25	.10	.00	.11	.20
d6	.31	.25	.33	.32	.23	1.0	.42	.29	.26	.31	.37	.38	.50	.30	.31	.42	.39	.33	.28	.30	.20	.43	.07	.46	.21	.29	.39	.20	.00	.18	.11	.00	.27
d7	.44	.53	.68	.55	.39	.42	1.0	.63	.44	.30	.59	.63	.43	.22	.43	.44	.42	.32	.52	.16	.11	.38	.26	.32	.44	.35	.62	.35	.17	.22	.06	.17	.28
d8	.31	.26	.60	.38	.25	.29	.63	1.0	.40	.17	.43	.37	.32	.06	.32	.40	.38	.25	.35	.13	.23	.20	.19	.43	.31	.29	.53	.38	.14	.21	.08	.23	.20
d9	.28	.37	.55	.55	.38	.26	.44	.40	1.0	.35	.46	.33	.35	.06	.29	.28	.33	.16	.45	.12	.13	.37	.31	.16	.35	.33	.48	.33	.13	.12	.07	.13	.18
d10	.14	.46	.29	.41	.15	.31	.30	.17	.35	1.0	.47	.40	.33	.20	.33	.23	.21	.07	.29	.20	.10	.46	.17	.15	.23	.13	.26	.22	.10	.09	.00	.10	.18
d11	.25	.47	.71	.74	.20	.37	.59	.43	.46	.47	1.0	.50	.53	.24	.61	.25	.30	.33	.63	.11	.18	.56	.21	.33	.25	.30	.57	.30	.18	.24	.06	.18	.16
d12	.40	.60	.46	.45	.33	.37	.63	.37	.33	.40	.50	1.0	.47	.21	.39	.40	.38	.33	.59	.21	.14	.50	.36	.18	.31	.22	.53	.38	.07	.13	.08	.07	.13
d13	.33	.28	.48	.65	.27	.50	.43	.32	.35	.33	.53	.47	1.0	.23	.41	.33	.31	.36	.44	.33	.15	.64	.20	.27	.11	.40	.40	.24	.07	.23	.08	.15	.21
d14	.00	.15	.15	.18	.10	.30	.22	.06	.06	.20	.24	.21	.23	1.0	.33	.20	.30	.38	.29	.14	.00	.25	.11	.22	.09	.18	.18	.00	.00	.14	.00	.00	.13
d15	.18	.35	.55	.56	.19	.31	.43	.32	.29	.33	.61	.39	.41	.33	1.0	.25	.31	.46	.63	.23	.15	.53	.20	.36	.11	.40	.56	.17	.07	.14	.00	.07	.13
d16	.46	.19	.35	.33	.36	.42	.44	.40	.28	.23	.25	.40	.33	.20	.25	1.0	.70	.25	.29	.20	.22	.46	.27	.36	.23	.21	.41	.31	.10	.09	.13	.00	.18
d17	.31	.11	.33	.39	.33	.39	.42	.38	.33	.21	.30	.38	.31	.30	.31	.70	1.0	.46	.44	.18	.20	.43	.25	.46	.13	.29	.39	.39	.09	.18	.11	.00	.17
d18	.25	.13	.30	.35	.17	.33	.32	.25	.16	.07	.33	.33	.36	.38	.46	.25	.46	1.0	.50	.22	.25	.39	.08	.40	.07	.33	.35	.23	.00	.22	.14	.00	.09
d19	.29	.47	.50	.67	.31	.28	.52	.35	.45	.29	.63	.59	.44	.29	.63	.29	.44	.50	1.0	.13	.13	.56	.43	.24	.16	.44	.58	.28	.06	.13	.07	.13	.06
d20	.20	.07	.10	.16	.10	.30	.16	.13	.12	.20	.11	.21	.33	.14	.23	.20	.18	.22	.13	1.0	.17	.25	.11	.22	.09	.18	.11	.08	.00	.14	.00	.00	.29
d21	.22	.08	.16	.19	.00	.20	.11	.23	.13	.10	.18	.14	.15	.00	.15	.22	.20	.25	.13	.67	1.0	.17	.00	.43	.10	.09	.19	.09	.00	.17	.33	.00	.14
d22	.36	.29	.43	.67	.27	.43	.38	.20	.37	.46	.56	.50	.64	.25	.53	.46	.43	.39	.56	.25	.17	1.0	.31	.29	.12	.25	.42	.25	.08	.15	.09	.00	.14
d23	.27	.31	.19	.29	.44	.07	.26	.19	.31	.16	.21	.36	.20	.11	.20	.27	.25	.08	.43	.11	.00	.31	1.0	.00	.17	.25	.22	.25	.13	.00	.00	.13	.00
d24	.25	.06	.30	.28	.08	.46	.32	.43	.16	.15	.33	.18	.27	.22	.36	.36	.46	.40	.24	.22	.43	.29	.00	1.0	.15	.14	.28	.14	.11	.37	.14	.00	.33
S1	.33	.46	.29	.20	.36	.21	.44	.31	.35	.23	.25	.31	.11	.09	.11	.23	.13	.07	.16	.09	.10	.12	.17	.15	1.0	.06	.26	.24	.22	.09	.00	.10	.44
S2	.31	.33	.40	.47	.23	.29	.35	.29	.33	.13	.30	.22	.40	.18	.40	.21	.29	.33	.44	.18	.09	.25	.25	.14	.06	1.0	.47	.29	.00	.00	.00	.20	.08
S3	.41	.50	.84	.60	.21	.39	.62	.53	.48	.26	.57	.53	.40	.18	.56	.41	.39	.35	.58	.11	.19	.41	.22	.28	.26	.47	1.0	.39	.00	.05	.06	.12	.17
S4	.42	.25	.40	.32	.33	.20	.35	.38	.33	.21	.30	.38	.24	.00	.17	.31	.39	.23	.28	.08	.09	.25	.25	.14	.21	.29	.39	1.0	.09	.00	.00	.09	.08
S5	.10	.08	.10	.12	.25	.00	.17	.14	.13	.10	.18	.07	.07	.00	.07	.10	.09	.00	.06	.00	.00	.06	.13	.11	.22	.00	.00	.09	1.0	.40	.00	.20	.14
S6	.09	.00	.15	.18	.10	.18	.22	.21	.12	.09	.24	.13	.23	.14	.14	.09	.18	.22	.13	.14	.17	.15	.00	.36	.09	.00	.05	.00	.40	1.0	.25	.17	.29
S7	.13	.00	.05	.06	.00	.11	.06	.08	.07	.00	.06	.08	.08	.00	.00	.13	.11	.14	.07	.00	.33	.09	.00	.14	.00	.00	.06	.00	.00	.25	1.0	.00	.00
S8	.10	.16	.16	.19	.11	.00	.17	.23	.13	.10	.18	.07	.15	.00	.07	.00	.00	.00	.13	.00	.00	.00	.13	.00	.10	.20	.12	.09	.20	.17	.00	1.0	.14
S9	.30	.14	.20	.24	.20	.27	.28	.20	.18	.18	.16	.13	.21	.13	.13	.18	.17	.09	.06	.29	.13	.14	.00	.33	.44	.08	.17	.08	.14	.29	.00	.14	1.0

A MAX A
M" Max 0 -> S

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3
APPENDIX

ΔΕΝΤΡΟ ΜΕΓΙΣΤΩΝ ΟΜΟΙΟΤΗΤΩΝ
IMMERSED TREE OF SIMILARITIES

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4 APPENDIX

περιγραφική επαγωγική στατιστική ανάλυση, συγκρίνοντας το όριο ηλικίας με την πρώτη κοινωνική διάσταση [δι-ατομική]

1) Για μένα πόσο σπουδαία είναι η φιλία

Oneway Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
18-25	76	8,7500	2,01412	,23104	8,2898	9,2102	2,00	10,00
26-35	264	9,0303	1,72188	,10597	8,8216	9,2390	1,00	10,00
36-45	150	8,9267	2,05657	,16792	8,5949	9,2585	1,00	10,00
46& άνω	22	8,4545	2,24090	,47776	7,4610	9,4481	4,00	10,00
Total	512	8,9336	1,89228	,08363	8,7693	9,0979	1,00	10,00

ANOVA

Για μένα πόσο σπουδαία είναι η φιλία

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	10,087	3	3,362	,939	,422
Within Groups	1819,655	508	3,582		
Total	1829,742	511			

Η ηλικία δεν επιδρά στην αντίληψη για τον βαθμό σημαντικότητας της φιλίας, (sig > 0,05)

2) Για μένα πόσο σπουδαία είναι η αξιοπιστία

Oneway Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
18-25	76	8,8158	1,80894	,20750	8,4024	9,2292	5,00	10,00
26-35	264	9,1212	1,59862	,09839	8,9275	9,3149	2,00	10,00
36-45	150	9,2267	1,54636	,12626	8,9772	9,4762	1,00	10,00
46& άνω	22	8,1818	2,36314	,50382	7,1341	9,2296	4,00	10,00
Total	512	9,0664	1,66567	,07361	8,9218	9,2110	1,00	10,00

ANOVA

Για μένα πόσο σπουδαία είναι η αξιοπιστία

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	26,634	3	8,878	3,242	,022
Within Groups	1391,108	508	2,738		
Total	1417,742	511			

Multiple Comparisons

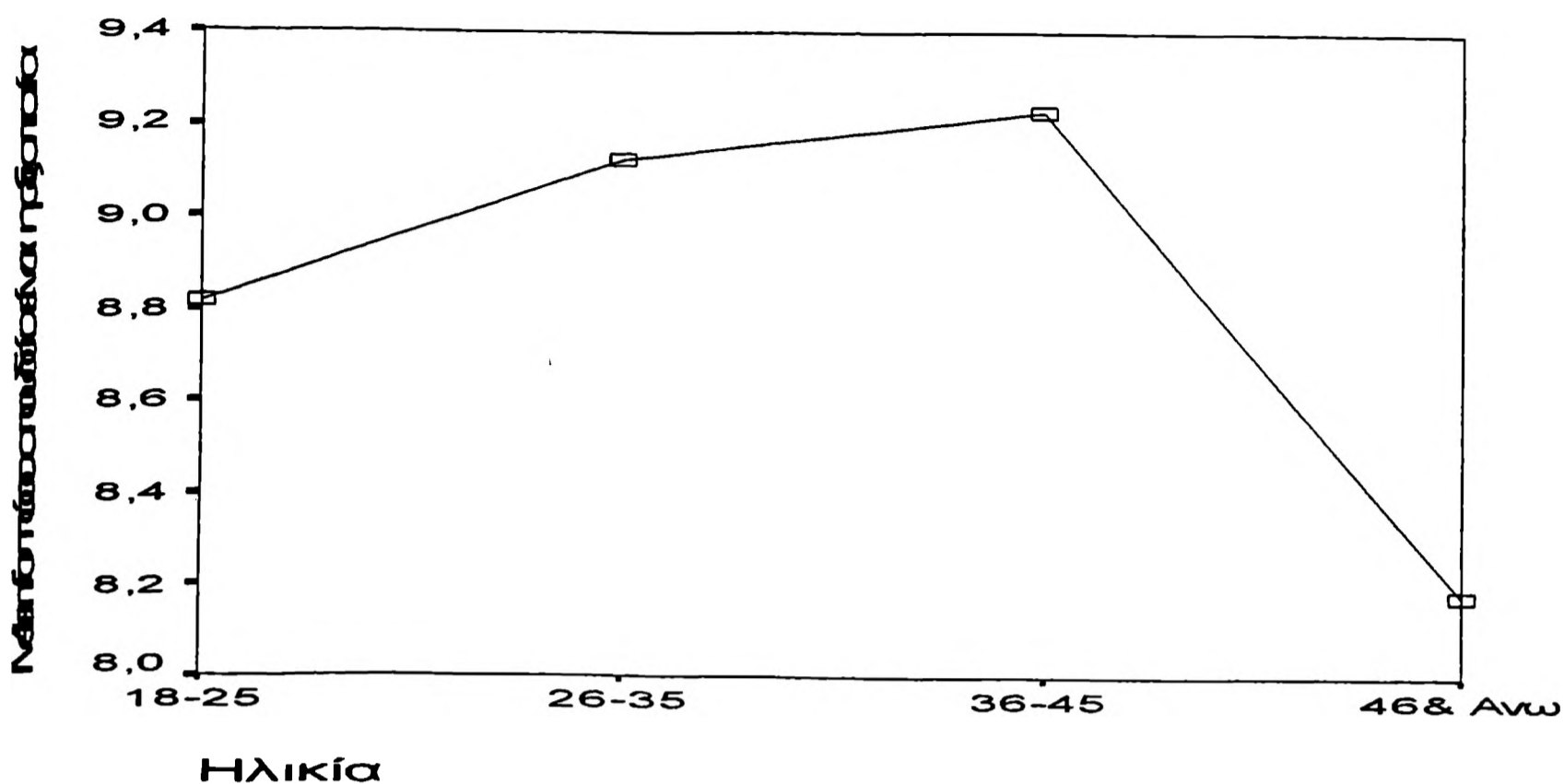
Dependent Variable: Bonferroni

(I) Ηλικία	(J) Ηλικία	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
18-25	26-35	-,3054	,21542	,941	-,8760	,2651
	36-45	-,4109	,23300	,471	-,10280	,2062
	46& άνω	,6340	,40063	,685	-,4271	1,6951
26-35	18-25	,3054	,21542	,941	-,2651	,8760
	36-45	-,1055	,16920	1,000	-,5536	,3427
	46& άνω	,9394	,36721	,065	-,0332	1,9120
36-45	18-25	,4109	,23300	,471	-,2062	1,0280
	26-35	,1055	,16920	1,000	-,3427	,5536
	46& άνω	1,0448	,37779	,035	,0442	2,0455
46& άνω	18-25	-,6340	,40063	,685	-,16951	,4271
	26-35	-,9394	,36721	,065	-,19120	,0332
	36-45	-,10448	,37779	,035	-,20455	-,0442

*The mean difference is significant at the .05 level.

Η ηλικία του ατόμου επιδρά στην αντίληψη για τον βαθμό σπουδαιότητας της αξιοπιστίας με στατιστικά σημαντικό τρόπο ($F(3,508)=3,242$). Για την ηλικία των 36-45, η αξιοπιστία είναι πιο σημαντική συγκριτικά με την ηλικιακή ομάδα των 46 & άνω.

; Plots

Πόσο σπουδαία είναι η αγάπη

Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
76	76	9,3026	1,70505	,19558	8,9130	9,6923	1,00	10,00
264	264	9,4659	1,33068	,08190	9,3047	9,6272	1,00	10,00
150	150	9,5133	1,15123	,09400	9,3276	9,6991	5,00	10,00
22	22	9,2273	1,82396	,38887	8,4186	10,0360	4,00	10,00
512	512	9,4453	1,36669	,06040	9,3267	9,5640	1,00	10,00

Πόσο σπουδαία είναι η αγάπη

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Groups	3,399	3	1,133	,605	,612
Within Groups	951,070	508	1,872		
Total	954,469	511			

Η ηλικία δεν επιδρά στην αντίληψη του ατόμου για την σπουδαιότητα της έννοιας της αγάπης (sig>0,05).

Πόσο σπουδαία είναι η συνήθεια

Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
76	76	2,7895	2,67988	,30740	2,1771	3,4019	1,00	10,00
264	264	2,5000	2,47574	,15237	2,2000	2,8000	1,00	10,00
150	150	2,6267	2,38436	,19468	2,2420	3,0114	1,00	10,00
22	22	2,5455	2,17622	,46397	1,5806	3,5103	1,00	8,00
512	512	2,5820	2,46405	,10890	2,3681	2,7960	1,00	10,00

Πόσο σπουδαία είναι η συνήθεια

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Groups	5,375	3	1,792	,294	,830
Within Groups	3097,179	508	6,097		
Total	3102,555	511			

Η ηλικία δεν επιδρά στην αντίληψη του ατόμου για την σπουδαιότητα της έννοιας της συνήθειας (sig>0,05).

5) Για μένα πόσο σπουδαία είναι η φιλαλήθεια

Oneway Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
18-25	76	8,3289	2,43523	,27934	7,7725	8,8854	1,00	10,00
26-35	264	9,0568	1,59865	,09839	8,8631	9,2506	1,00	10,00
36-45	150	8,5533	1,83382	,14973	8,2575	8,8492	4,00	10,00
46& Ανω	22	8,2273	2,89387	,61697	6,9442	9,5103	2,00	10,00
Total	512	8,7656	1,89957	,08395	8,6007	8,9306	1,00	10,00

ANOVA

Για μένα πόσο σπουδαία είναι η φιλαλήθεια

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	50,014	3	16,671	4,721	,003
Within Groups	1793,861	508	3,531		
Total	1843,875	511			

Post Hoc Tests

Multiple Comparisons .Dependent Variable: Για μένα πόσο σπουδαία είναι η φιλαλήθεια

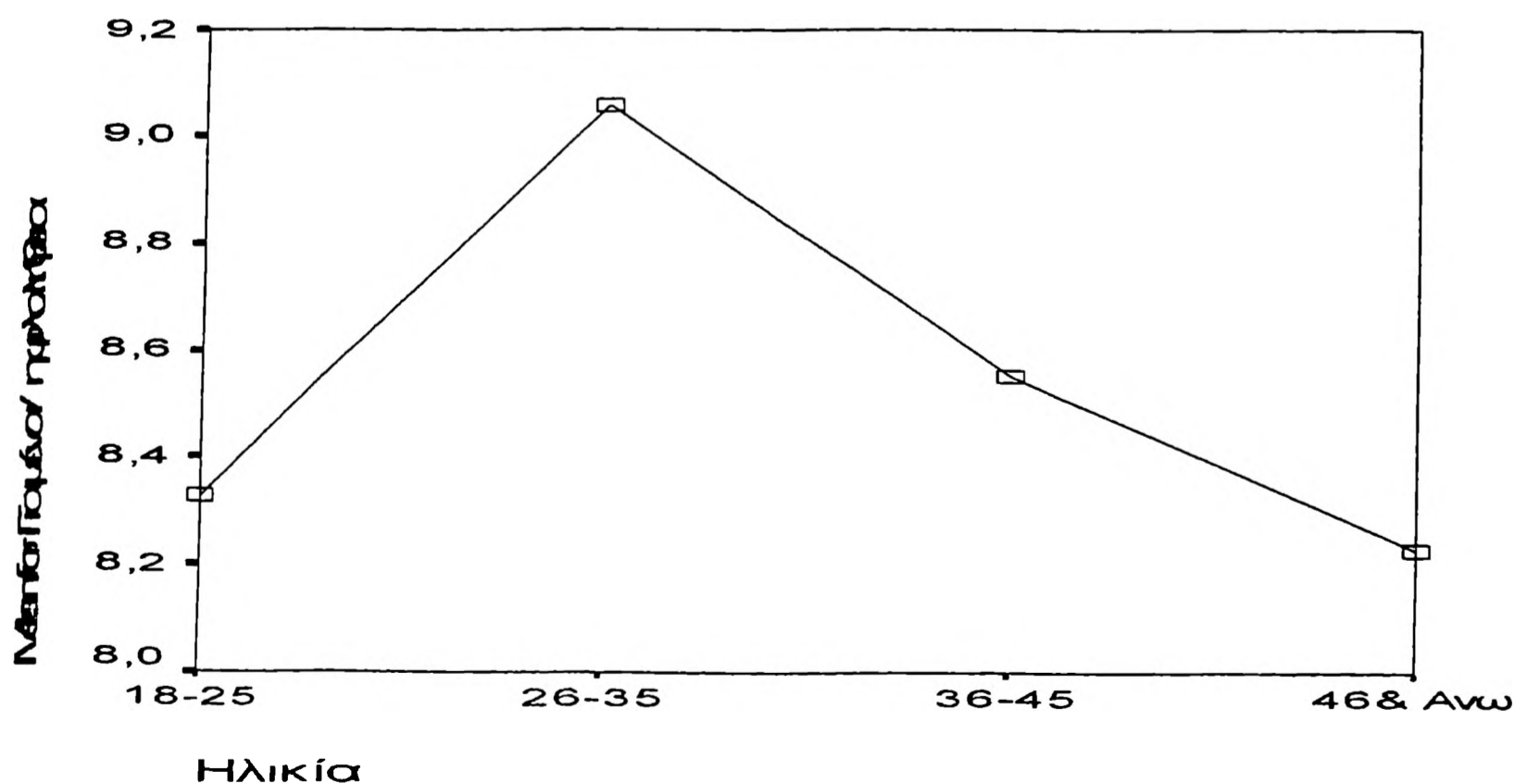
Bonferroni

(I) Ηλικία	(J) Ηλικία	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
18-25	26-35	-,7279	,24462	,018	-1,3758	-,0800
	36-45	-,2244	,26458	1,000	-,9252	,4764
	46& Ανω	,1017	,45494	1,000	-1,1033	1,3067
26-35	18-25	,7279	,24462	,018	,0800	1,3758
	36-45	,5035	,19214	,054	-,0054	1,0124
	46& Ανω	,8295	,41700	,283	-,2749	1,9340
36-45	18-25	-,2244	,26458	1,000	-,4764	,9252
	26-35	-,5035	,19214	,054	-1,0124	,0054
	46& Ανω	,3261	,42901	1,000	-,8102	1,4624
46& Ανω	18-25	-,1017	,45494	1,000	-1,3067	1,1033
	26-35	-,8295	,41700	,283	-1,9340	,2749
	36-45	-,3261	,42901	1,000	-1,4624	,8102

*The mean difference is significant at the .05 level.

Η ηλικία του ατόμου επδρά με στατιστικά σημαντικό τρόπο στην αντίληψη για τον βαθμό σπουδαιότητας της έννοιας της φιλαλήθειας ($F(3,508)=4,721$, $sig<0,05$). Για την ηλικία των 26-35, η φιλαλήθεια είναι πιο σημαντική συγκριτικά με την ηλικιακή ομάδα των 18-25.

Means Plots

α μένα πόσο σπουδαία είναι η αποκλειστικότητα [να είναι κάποιος μόνο για εμένα]

Way Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
5	76	8,1316	2,67004	,30627	7,5214	8,7417	1,00	10,00
5	264	8,7652	1,78016	,10956	8,5494	8,9809	1,00	10,00
5	150	8,5067	2,02251	,16514	8,1804	8,8330	2,00	10,00
Avw	22	7,7727	3,16125	,67398	5,3711	9,1743	1,00	10,00
	512	8,5527	2,08741	,09225	8,3715	8,7340	1,00	10,00

ANOVA
α μένα πόσο σπουδαία είναι η αποκλειστικότητα [να είναι κάποιος μόνο για εμένα]

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	39,096	3	13,032	3,026	,029
Within Groups	2187,481	508	4,306		
Total	2226,576	511			

Post Hoc Tests

Multiple Comparisons

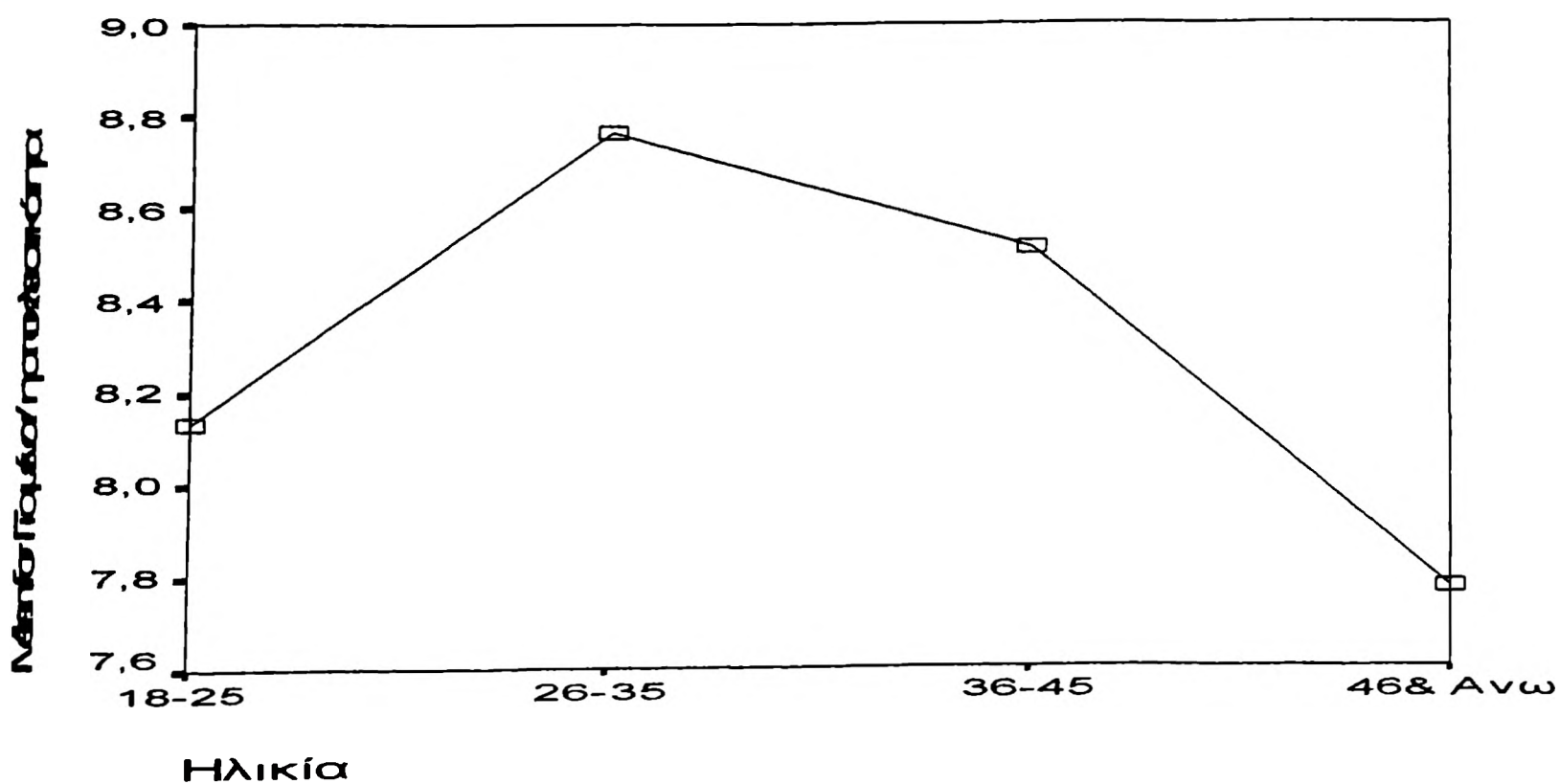
Dependent Variable: Για μένα πόσο σπουδαία είναι η αποκλειστικότητα [να είναι κάποιος μόνο για εμένα]

Age

(I) Ηλικία	(J) Ηλικία	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
5	26-35	-,6336	,27013	,116	-1,3490	,0819
	36-45	-,3751	,29217	1,000	-1,1489	,3988
	46& Avw	,3589	,50238	1,000	-,9718	1,6895
5	18-25	,6336	,27013	,116	-,0819	1,3490
	36-45	,2585	,21217	1,000	-,3035	,8205
	46& Avw	,9924	,46048	,190	-,2272	2,2121
5	18-25	,3751	,29217	1,000	-,3988	1,1489
	26-35	-,2585	,21217	1,000	-,8205	,3035
	46& Avw	,7339	,47375	,732	-,5208	1,9887
Avw	18-25	-,3589	,50238	1,000	-1,6895	,9718
	26-35	-,9924	,46048	,190	-2,2121	,2272
	36-45	-,7339	,47375	,732	-1,9887	,5208

Ηλικία φαίνεται να επιδρά ως τάση (και όχι με στατιστικά σημαντικό τρόπο) αφού οι ομάδες δεν παρουσιάζουν διαφορές ως προς τον βαθμό σπουδαιότητας της αποκλειστικότητας.

Line Plots

7) Για μένα πόσο σπουδαία είναι η συναισθηματική ικανοποίηση

Oneway Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
18-25	76	8,3158	2,53093	,29032	7,7374	8,8941	1,00	10,00
26-35	264	8,7348	1,93373	,11901	8,5005	8,9692	2,00	10,00
36-45	150	8,4400	2,27764	,18597	8,0725	8,8075	1,00	10,00
46& Avw	22	7,5000	2,90730	,61984	6,2110	8,7890	1,00	10,00
Total	512	8,5332	2,19117	,09684	8,3430	8,7235	1,00	10,00

ANOVA

Για μένα πόσο σπουδαία είναι η συναισθηματική ικανοποίηση

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	39,115	3	13,038	2,743	,043
Within Groups	2414,320	508	4,753		
Total	2453,436	511			

Multiple Comparisons

Dependent Variable: Για μένα πόσο σπουδαία είναι η συναισθηματική ικανοποίηση

Bonferroni

(I) Ηλικία	(J) Ηλικία	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
18-25	26-35	-.4191	,28379	,842	-1,1707	,3326
	36-45	-.1242	,30695	1,000	-,9372	,6888
	46& Avw	,8158	,52779	,737	-,5821	2,2137
26-35	18-25	,4191	,28379	,842	-,3326	1,1707
	36-45	,2948	,22290	1,000	-,2955	,8852
	46& Avw	1,2348	,48377	,066	-,0465	2,5162
36-45	18-25	,1242	,30695	1,000	-,6888	,9372
	26-35	-,2948	,22290	1,000	-,8852	,2955
	46& Avw	,9400	,49771	,357	-,3782	2,2582
46& Avw	18-25	-,8158	,52779	,737	-2,2137	,5821
	26-35	-1,2348	,48377	,066	-2,5162	,0465
	36-45	-,9400	,49771	,357	-2,2582	,3782

Η ηλικία δεν έχει στατιστικά σημαντικές επιδράσεις στην αντίληψη για τον βαθμό σπουδαιότητας της έννοιας της συναισθηματικής ικανοποίησης παρουσιάζεται μια τάση για διαφοροποίηση μεταξύ των ομάδων (sig<0,05).

8) Για μένα πόσο σπουδαία είναι η σεξουαλική ικανοποίηση

Oneway Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
18-25	76	8,3421	2,35826	,27051	7,8032	8,8810	1,00	10,00
26-35	264	8,8258	1,81249	,11155	8,6061	9,0454	1,00	10,00
36-45	150	8,9600	1,70621	,13931	8,6847	9,2353	2,00	10,00
46& Avw	22	8,3182	2,45699	,52383	7,2288	9,4075	3,00	10,00
Total	512	8,7715	1,91107	,08446	8,6056	8,9374	1,00	10,00

ANOVA

Για μένα πόσο σπουδαία είναι η σεξουαλική ικανοποίηση

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	24,641	3	8,214	2,266	,080
Within Groups	1841,623	508	3,625		
Total	1866,264	511			

Η ηλικία δεν έχει στατιστικά σημαντικές επιδράσεις στην αντίληψη για τον βαθμό σπουδαιότητας της έννοιας της σεξουαλικής ικανοποίησης.

Μέγεθος πόσο σπουδαία είναι η κοινωνική αποδοχή

ay descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
	76	9,0789	1,74175	,19979	8,6809	9,4770	4,00	10,00
	264	8,7538	1,97609	,12162	8,5143	8,9933	1,00	10,00
	150	9,0400	1,77560	,14498	8,7535	9,3265	1,00	10,00
ω	22	7,7727	2,50584	,53425	6,6617	8,8838	3,00	10,00
	512	8,8438	1,92496	,08507	8,6766	9,0109	1,00	10,00

Α
Μέγεθος πόσο σπουδαία είναι η κοινωνική αποδοχή

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	37,354	3	12,451	3,408	,017
Within Groups	1856,146	508	3,654		
Total	1893,500	511			

Hoc Tests

Multiple Comparisons

Dependent Variable: Για μέγεθος πόσο σπουδαία είναι η κοινωνική αποδοχή

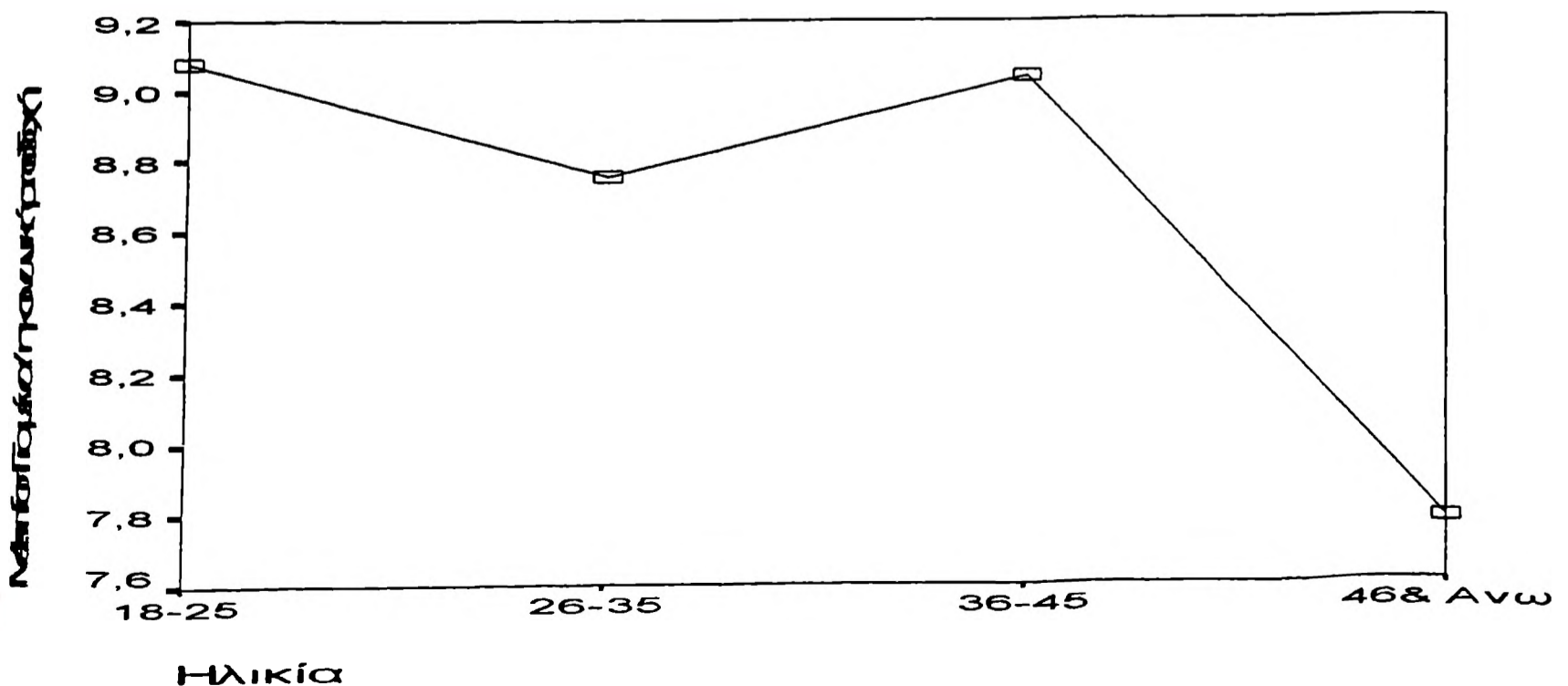
Method

Ηλικιακή Ομάδα (I)	Ηλικιακή Ομάδα (J)	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
18-25	26-35	-.3252	,24883	1,000	-.8339	,1835
18-25	36-45	-.0389	,26914	1,000	-.5739	,5011
18-25	46& άνω	1,3062	,46277	,030	-,0805	2,5319
26-35	18-25	-.3252	,24883	1,000	-.8339	,1835
26-35	36-45	-.2862	,19545	,862	-.8039	,2315
26-35	46& άνω	-.9811	,42417	,127	-1,4245	-.5377
36-45	18-25	-.0389	,26914	1,000	-.5739	,5011
36-45	26-35	-.2862	,19545	,862	-.8039	,2315
36-45	46& άνω	1,2673	,43640	,023	-,1114	2,4231
46& άνω	18-25	-1,3062	,46277	,030	-2,5319	-,0805
46& άνω	26-35	-.9811	,42417	,127	-1,4245	-.5377
46& άνω	36-45	-1,2673	,43640	,023	-2,4231	-,1114

Significant differences are marked with asterisks (*). A mean difference is significant at the .05 level.

Η ηλικιακή ομάδα των 46 & άνω αντιλαμβάνεται την έννοια της κοινωνικής αποδοχής του ατόμου επιδρά με στατιστικά σημαντικό τρόπο στην αντίληψη για τον βαθμό σπουδαιότητας της έννοιας της κοινωνικής αποδοχής (F(3,508)=3,408, sig<0,05). Η ηλικιακή ομάδα των 46 & άνω αντιλαμβάνεται την έννοια αυτή ως λιγότερο σπουδαία συγκριτικά με αυτή των 36-45 ετών και λιγότερο σπουδαία συγκριτικά με την ηλικιακή ομάδα των 18-25.

Plots

10) Για μένα πόσο σπουδαία είναι η προσωπική ασφάλεια

Oneway Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
18-25	76	8,0789	3,04527	,34932	7,3831	8,7748	1,00	10,00
26-35	264	7,8523	3,07525	,18927	7,4796	8,2249	1,00	10,00
36-45	150	7,7267	3,09556	,25275	7,2272	8,2261	1,00	10,00
46& Avw	22	6,7273	3,74397	,79822	5,0673	8,3873	1,00	10,00
Total	512	7,8008	3,10850	,13738	7,5309	8,0707	1,00	10,00

ANOVA

Για μένα πόσο σπουδαία είναι η προσωπική ασφάλεια

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	32,758	3	10,919	1,131	,336
Within Groups	4904,922	508	9,655		
Total	4937,680	511			

Η ηλικία δεν έχει στατιστικά σημαντικές επιδράσεις στην αντίληψη για τον βαθμό σπουδαιότητας της έννοιας της προσωπικής ασφάλειας, (si

11) Για μένα πόσο σπουδαία είναι η παιδική ανατροφή

Oneway Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
18-25	76	7,9211	2,30225	,26409	7,3950	8,4471	1,00	10,00
26-35	264	7,8295	1,99365	,12270	7,5879	8,0711	1,00	10,00
36-45	150	7,5600	2,35155	,19282	7,1790	7,9410	1,00	10,00
46& Avw	22	7,8636	2,99675	,63891	6,5350	9,1923	1,00	10,00
Total	512	7,7656	2,19939	,09720	7,5747	7,9566	1,00	10,00

ANOVA

Για μένα πόσο σπουδαία είναι η παιδική ανατροφή

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	9,468	3	3,156	,651	,583
Within Groups	2462,407	508	4,847		
Total	2471,875	511			

Η ηλικία δεν έχει στατιστικά σημαντικές επιδράσεις στην αντίληψη για τον βαθμό σπουδαιότητας της έννοιας της παιδικής ανατροφής. (sig>0,

12) Για μένα πόσο σπουδαία είναι η γεννητικότητα (τεκνογονία)

Oneway Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
18-25	76	8,3158	2,13673	,24510	7,8275	8,8041	2,00	10,00
26-35	264	8,1288	2,07064	,12744	7,8779	8,3797	2,00	10,00
36-45	150	7,9933	2,43161	,19854	7,6010	8,3857	1,00	10,00
46& Avw	22	7,9091	2,22345	,47404	6,9233	8,8949	4,00	10,00
Total	512	8,1074	2,19459	,09699	7,9169	8,2980	1,00	10,00

ANOVA

Για μένα πόσο σπουδαία είναι η τεκνογονία

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	5,238	3	2,079	,430	,731
Within Groups	2454,854	508	4,832		
Total	2461,092	511			

Η ηλικία δεν έχει στατιστικά σημαντικές επιδράσεις στην αντίληψη για τον βαθμό σπουδαιότητας της έννοιας της τεκνογονίας. (sig>0,05).

Για μένα πόσο σπουδαίος είναι ο οικογενειακός θεσμός

ay Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
	76	8,3158	2,31062	,26505	7,7878	8,8438	1,00	10,00
	264	8,6932	1,87656	,11549	8,4658	8,9206	1,00	10,00
	150	8,7533	1,89643	,15484	8,4474	9,0593	1,00	10,00
Ανώ	22	8,0909	2,38865	,50926	7,0318	9,1500	4,00	10,00
	512	8,6289	1,97811	,08742	8,4572	8,8007	1,00	10,00

VA

να πόσο σπουδαίος είναι ο οικογενειακός θεσμός

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	17,232	3	5,744	1,472	,221
Within Groups	1982,260	508	3,902		
Total	1999,492	511			

Ηλικία δεν έχει στατιστικά σημαντικές επιδράσεις στην αντίληψη για τον βαθμό σπουδαιότητας της έννοιας του οικογενειακού θεσμού, (sig>0,05)

να μένα πόσο σπουδαία είναι η έγγαμη ζωή

ay Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
	76	7,6842	2,20430	,25285	7,1805	8,1879	2,00	10,00
	264	8,3144	2,12795	,13097	8,0565	8,5723	4,00	10,00
	150	7,8333	2,23281	,18231	7,4731	8,1936	1,00	10,00
Ανώ	22	7,5909	2,70201	,57607	5,3929	8,7889	1,00	10,00
	512	8,0466	2,20823	,09759	7,8571	8,2406	1,00	10,00

VA

να πόσο σπουδαία είναι η έγγαμη ζωή

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	40,301	3	13,434	2,784	,040
Within Groups	2451,478	508	4,826		
Total	2491,779	511			

Hoc Tests

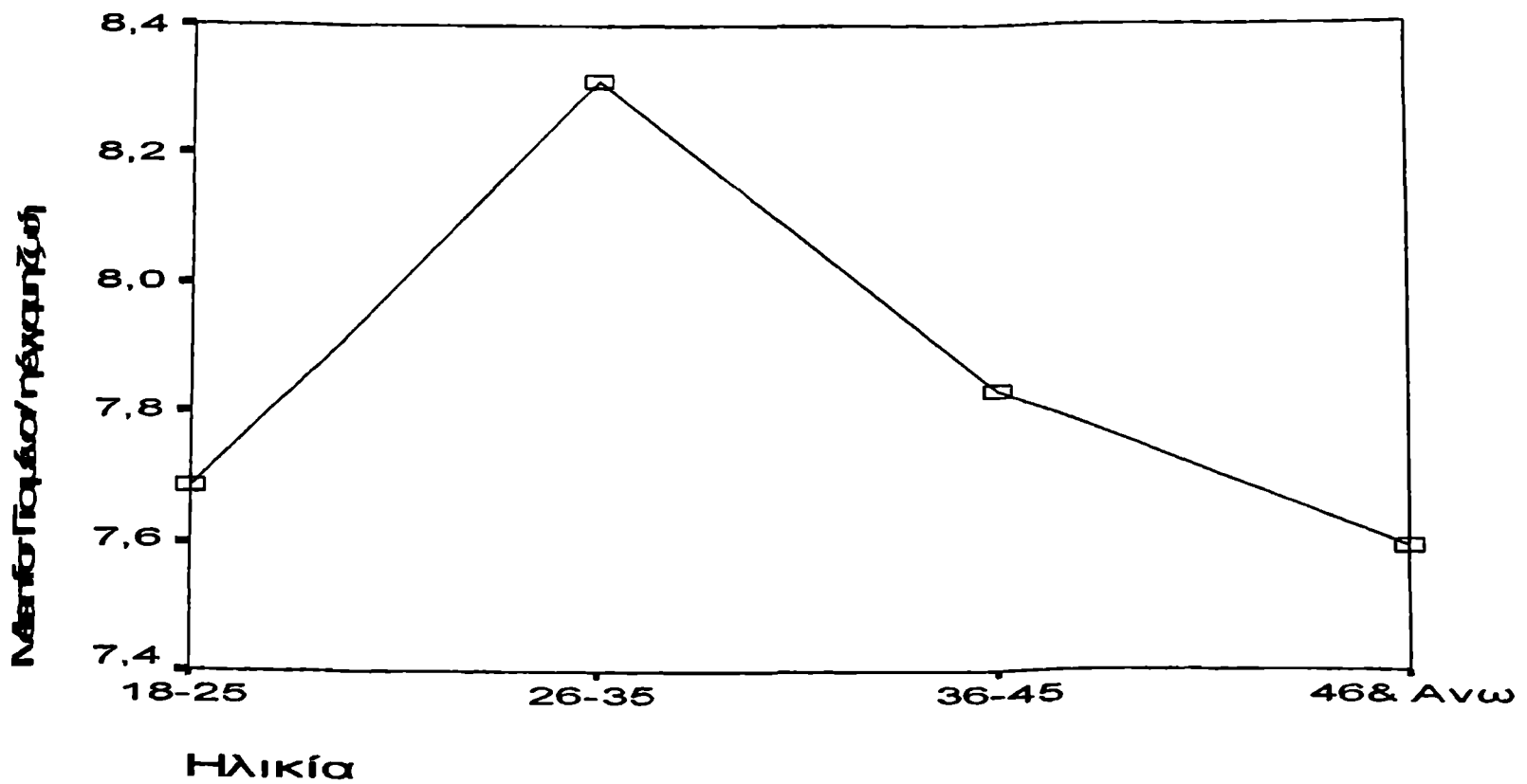
Multiple Comparisons Dependent Variable: Για μένα πόσο σπουδαία είναι η έγγαμη ζωή

Control

Ηλικία	(J) Ηλικία	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
26-35	36-45	-,6302	,28596	,168	-1,3876	,1272
	46& Ανώ	,0933	,53184	1,000	-1,3153	1,5019
	18-25	,6302	,28596	,168	-,1272	1,3876
36-45	46& Ανώ	,4811	,22461	,196	-,1139	1,0760
	18-25	,1491	,30930	1,000	-,6701	,9684
	26-35	-,4811	,22461	,196	-1,0760	,1139
46& Ανώ	18-25	,2424	,50152	1,000	-1,0859	1,5708
	26-35	-,0933	,53184	1,000	-1,5019	1,3153
	36-45	-,7235	,48747	,830	-2,0146	,5677
Ανώ	26-35	-,2424	,50152	1,000	-1,5708	1,0859
	36-45	-,2424	,50152	1,000	-1,5708	1,0859

φαίνεται να επιδρά ως ταση (και όχι με στατιστικά σημαντικό τρόπο) αφού οι ομάδες δεν παρουσιάζουν διαφορές ως προς τον βαθμό σπουδαιότητας του οικογενειακού θεσμού.

Means Plots

15) Για μένα πόσο σπουδαία είναι η ισότητα των δύο φύλων

Oneway Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
18-25	76	7,4211	3,11668	,35751	6,7089	8,1332	1,00	10,00
26-35	264	7,7765	3,19447	,19661	7,3894	8,1636	1,00	10,00
36-45	150	7,7667	3,43182	,28021	7,2130	8,3204	1,00	10,00
46 & Avw	22	6,5909	3,58116	,76350	5,0031	8,1787	1,00	10,00
Total	512	7,6699	3,27214	,14461	7,3858	7,9540	1,00	10,00

ANOVA

Για μένα πόσο σπουδαία είναι η ισότητα των δύο φύλων

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	34,725	3	11,575	1,082	,356
Within Groups	5436,492	508	10,702		
Total	5471,217	511			

Η ηλικία δεν έχει στατιστικά σημαντικές επιδράσεις στην αντίληψη για τον βαθμό σπουδαιότητας της έννοιας της ισότητας των δύο φύλων,(ε

16) Για μένα πόσο σπουδαία είναι η συνέπεια στις υποχρεώσεις

Oneway Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
18-25	76	7,2500	2,70370	,31014	6,6322	7,8678	1,00	10,00
26-35	264	7,5038	1,98664	,12227	7,2630	7,7445	1,00	10,00
36-45	150	8,1333	1,87053	,15273	7,8315	8,4351	1,00	10,00
46 & Avw	22	6,5909	3,21691	,68585	5,1646	8,0172	1,00	10,00
Total	512	7,6113	2,16793	,09581	7,4231	7,7996	1,00	10,00

ANOVA

Για μένα πόσο σπουδαία είναι η συνέπεια στις υποχρεώσεις

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	76,757	3	25,586	5,591	,001
Within Groups	2324,898	508	4,577		
Total	2401,654	511			

Hoc Tests

Multiple Comparisons

Dependent Variable: Για μένα πόσο σπουδαία είναι η συνέπεια στις υποχρεώσεις

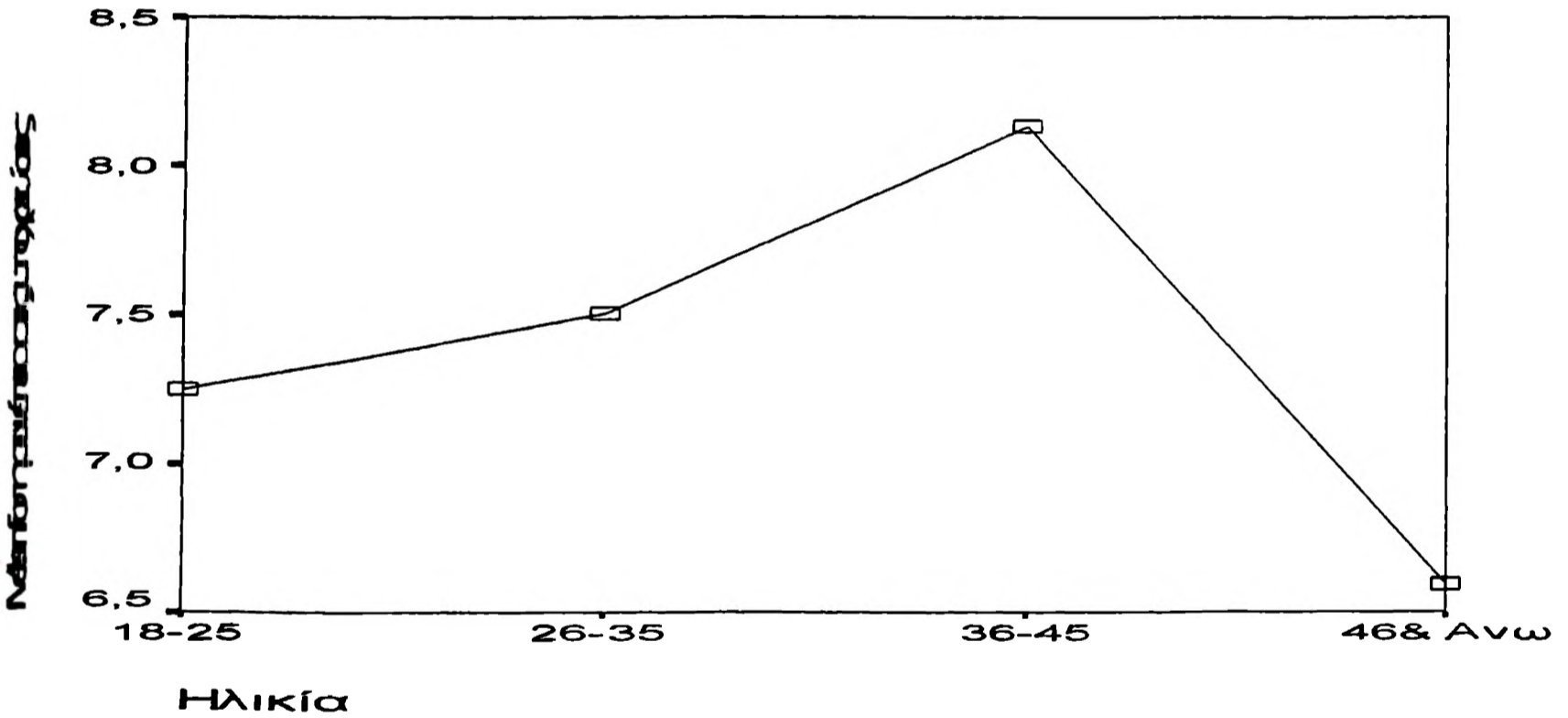
Ηλικία

Ηλικία	(J) Ηλικία	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
18-25	26-35	-.2538	,27848	1,000	-.9914	,4838
	36-45	-.8833	,30121	,021	-1,6811	-,0855
	46& Ανω	,6591	,51792	1,000	-,7127	2,0309
	36-45	,2538	,27848	1,000	-,4838	,9914
26-35	18-25	,6295	,21874	,025	-,0502	1,2089
	36-45	-.6295	,21874	,025	-1,2089	-,0502
	46& Ανω	,9129	,47472	,330	-,3445	2,1702
	18-25	,8833	,30121	,021	-,0855	1,6811
36-45	18-25	,6295	,21874	,025	-,0502	1,2089
	26-35	1,5424	,48840	,010	,2488	2,8360
	46& Ανω	-.6591	,51792	1,000	-2,0309	,7127
	18-25	-.9129	,47472	,330	-2,1702	,3445
46& Ανω	18-25	-.9129	,47472	,330	-2,1702	,3445
	26-35	-1,5424	,48840	,010	-2,8360	-,2488

Mean difference is significant at the .05 level.

Ηλικία του ατόμου επιδρά με στατιστικά σημαντικό τρόπο, στην αντίληψη για τον βαθμό σπουδαιότητας της συνέπειας στις υποχρεώσεις (F(3,478)=5,591, sig<0,05). Για την ηλικία των 36-45, η συνέπεια είναι πιο σημαντική συγκριτικά με όλες τις άλλες ηλικιακές ομάδες.

Line Plots

Descriptives

Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
18-25	76	7,0658	1,79878	,20633	6,6548	7,4768	2,00	10,00
26-35	264	7,1591	2,08135	,12810	6,9069	7,4113	1,00	10,00
36-45	150	7,6067	1,69443	,13835	7,3333	7,8800	1,00	10,00
46 & Ανω	22	7,2727	2,14214	,45670	6,3230	8,2225	4,00	10,00
Σύνολο	512	7,2813	1,94318	,08588	7,1125	7,4500	1,00	10,00

Για μένα πόσο σπουδαία είναι η υπακοή στους νόμους

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	23,354	3	7,785	2,075	,103
Within Groups	1906,146	508	3,752		
Total	1929,500	511			

Η ηλικία δεν έχει στατιστικά σημαντικές επιδράσεις στην αντίληψη για τον βαθμό σπουδαιότητας της έννοιας της υπακοής στους νόμους,(sig

18) Για μένα πόσο σπουδαία είναι η υπακοή στις αποφάσεις των γονέων

Oneway Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
18-25	76	5,8816	2,11008	,24204	5,3994	6,3638	1,00	10,00
26-35	264	5,6212	2,81233	,17309	5,2804	5,9620	1,00	10,00
36-45	150	5,2533	2,65256	,21658	4,8254	5,6813	1,00	10,00
46& Ανω	22	6,3182	3,09202	,65922	4,9473	7,6891	1,00	10,00
Total	512	5,5820	2,69033	,11890	5,3484	5,8156	1,00	10,00

ANOVA

Για μένα πόσο σπουδαία είναι η υπακοή στις αποφάσεις των γονέων

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	35,353	3	11,784	1,634	,180
Within Groups	3663,201	508	7,211		
Total	3698,555	511			

Η ηλικία δεν έχει στατιστικά σημαντικές επιδράσεις στην αντίληψη για τον βαθμό σπουδαιότητας της έννοιας της υπακοής στους γονείς,(sig>

19) Για μένα πόσο σπουδαία είναι η αμοιβαία κατανόηση

Oneway Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
18-25	76	6,8816	2,49248	,28591	6,3120	7,4511	1,00	10,00
26-35	264	7,6250	2,00747	,12355	7,3817	7,8683	1,00	10,00
36-45	150	7,5067	1,88155	,15363	7,2031	7,8102	1,00	10,00
46& Ανω	22	7,7273	2,60369	,55511	6,5729	8,8817	2,00	10,00
Total	512	7,4844	2,08896	,09232	7,3030	7,6657	1,00	10,00

ANOVA

Για μένα πόσο σπουδαία είναι η αμοιβαία κατανόηση

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	34,209	3	11,403	2,638	,049
Within Groups	2195,666	508	4,322		
Total	2229,875	511			

Post Hoc Tests

Multiple Comparisons Dependent Variable: Για μένα πόσο σπουδαία είναι η αμοιβαία κατανόηση

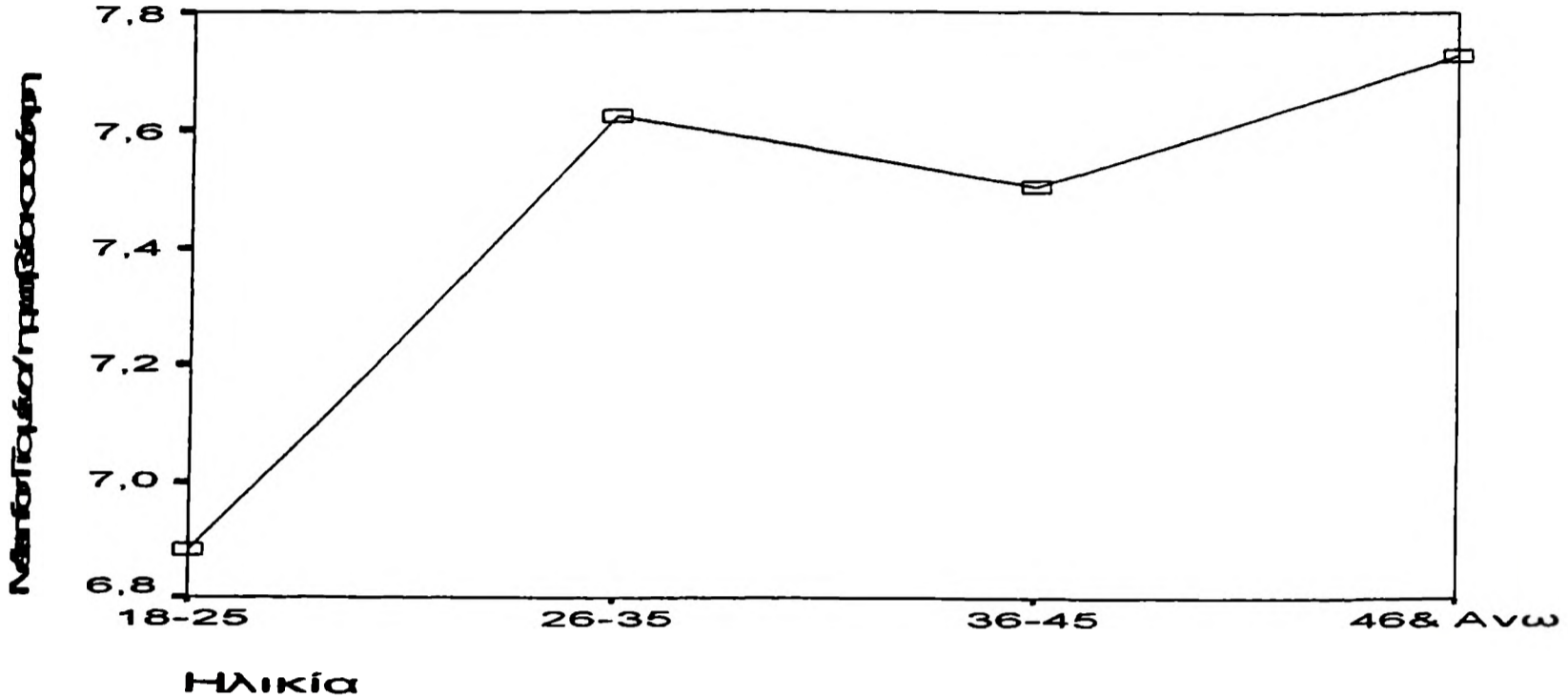
Bonferroni

(I) Ηλικία	(J) Ηλικία	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
18-25	26-35	-,7434	,27063	,037	-1,4602	-,0266
	36-45	-,6251	,29272	,199	-1,4004	,1502
	46& Ανω	-,8457	,50332	,561	-2,1788	,4874
26-35	18-25	,7434	,27063	,037	,0266	1,4602
	36-45	,1183	,21257	1,000	-,4447	,6814
	46& Ανω	-,1023	,46134	1,000	-1,3242	1,1196

	18-25	,6251	,29272	,199	-,1502	1,4004
	26-35	-,1183	,21257	1,000	-,6814	,4447
	46& Avw	-,2206	,47463	1,000	-1,4777	1,0365
νω	18-25	,8457	,50332	,561	-,4874	2,1788
	26-35	,1023	,46134	1,000	-1,1196	1,3242
	36-45	,2206	,47463	1,000	-1,0365	1,4777

mean difference is significant at the .05 level.

Ηλικία του ατόμου επιδρά με στατιστικά σημαντικό τρόπο, στην αντίληψη για τον βαθμό σπουδαιότητας της έννοιας της αμολογίας. ($F(3,508)=2,638$, $sig<0,05$). Για την ηλικία των 26-35, η έννοια αυτή είναι πιο σημαντική συγκριτικά με την ηλικιακή ομάδα των 18-25

Πόσο σπουδαία είναι η ανεξαρτησία

Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
	76	4,6842	3,88574	,44572	3,7963	5,5721	1,00	10,00
	264	5,8561	3,89917	,23998	5,3835	6,3286	1,00	10,00
	150	5,2333	3,90734	,31903	4,6029	5,8637	1,00	10,00
νω	22	5,2727	3,80703	,81166	3,5848	6,9607	1,00	10,00
	512	5,4746	3,90836	,17273	5,1353	5,8140	1,00	10,00

Πόσο σπουδαία είναι η ανεξαρτησία

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
η Groups	95,522	3	31,841	2,098	,100
σroups	7710,148	508	15,177		
	7805,670	511			

α δεν έχει στατιστικά σημαντικές επιδράσεις στην αντίληψη για τον βαθμό σπουδαιότητας της έννοιας της ανεξαρτησίας, ($sig>0,05$).

Πόσο σπουδαία είναι η ηθική καλλιέργεια

Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
	76	7,8289	2,32888	,26714	7,2966	8,3611	1,00	10,00
	264	7,9205	1,94147	,11949	7,6852	8,1557	1,00	10,00
	150	8,1667	1,67659	,13689	7,8962	8,4372	5,00	10,00
	22	7,9545	2,27779	,48563	6,9446	8,9645	4,00	10,00
	512	7,9805	1,94534	,08597	7,8116	8,1494	1,00	10,00

Για μένα πόσο σπουδαία είναι η ηθική καλλιέργεια

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	7,911	3	2,637	,696	,555
Within Groups	1925,894	508	3,791		
Total	1933,805	511			

Η ηλικία δεν έχει στατιστικά σημαντικές επιδράσεις στην αντίληψη για τον βαθμό σπουδαιότητας της έννοιας της ηθικής καλλιέργειας, (sig>0)

22) Για μένα πόσο σπουδαίος είναι ο σεβασμός

Oneway Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
18-25	76	8,4079	2,23414	,25627	7,8974	8,9184	1,00	10,00
26-35	264	8,5303	1,63581	,10068	8,3321	8,7285	5,00	10,00
36-45	150	8,6800	1,52527	,12454	8,4339	8,9261	5,00	10,00
46& Ανω	22	7,7727	2,09152	,44591	6,8454	8,7001	4,00	10,00
Total	512	8,5234	1,73246	,07656	8,3730	8,6739	1,00	10,00

ANOVA

Για μένα πόσο σπουδαίος είναι ο σεβασμός

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	17,102	3	5,701	1,910	,127
Within Groups	1516,616	508	2,985		
Total	1533,719	511			

Η ηλικία δεν έχει στατιστικά σημαντικές επιδράσεις στην αντίληψη για τον βαθμό σπουδαιότητας της έννοιας του σεβασμού, (sig>0,05).

23) Για μένα πόσο σπουδαία είναι η πολιτισμική καλλιέργεια

Oneway Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
18-25	76	8,1053	1,83724	,21075	7,6854	8,5251	4,00	10,00
26-35	264	8,0833	1,76593	,10869	7,8693	8,2973	1,00	10,00
36-45	150	8,0467	1,84768	,15086	7,7486	8,3448	1,00	10,00
46& Ανω	22	7,7273	1,93174	,41185	6,8708	8,5838	4,00	10,00
Total	512	8,0605	1,80406	,07973	7,9039	8,2172	1,00	10,00

ANOVA

Για μένα πόσο σπουδαία είναι η πολιτισμική καλλιέργεια

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	2,762	3	,921	,282	,839
Within Groups	1660,362	508	3,268		
Total	1663,123	511			

Η ηλικία δεν έχει στατιστικά σημαντικές επιδράσεις στην αντίληψη για τον βαθμό σπουδαιότητας της έννοιας της πολιτισμικής καλλιέργειας.

24) Για μένα πόσο σπουδαία είναι η αυτο-καλλιέργεια [μόρφωση]

Oneway Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
18-25	76	8,1842	2,46960	,28328	7,6199	8,7485	1,00	10,00
26-35	264	8,5871	1,72214	,10599	8,3784	8,7958	1,00	10,00
36-45	150	9,0400	1,49217	,12184	8,7993	9,2807	4,00	10,00
46& Ανω	22	8,4545	2,21955	,47321	7,4705	9,4386	4,00	10,00
Total	512	8,6543	1,83135	,08093	8,4953	8,8133	1,00	10,00

πόσο σπουδαία είναι η αυτο-καλλιέργεια [μόρφωση]

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Γ Groups	41,179	3	13,726	4,169	,006
β Groups	1672,632	508	3,293		
	1713,811	511			

Loc Tests

Comparisons

on Variable: Για μένα πόσο σπουδαία είναι η αυτο-καλλιέργεια [μόρφωση]

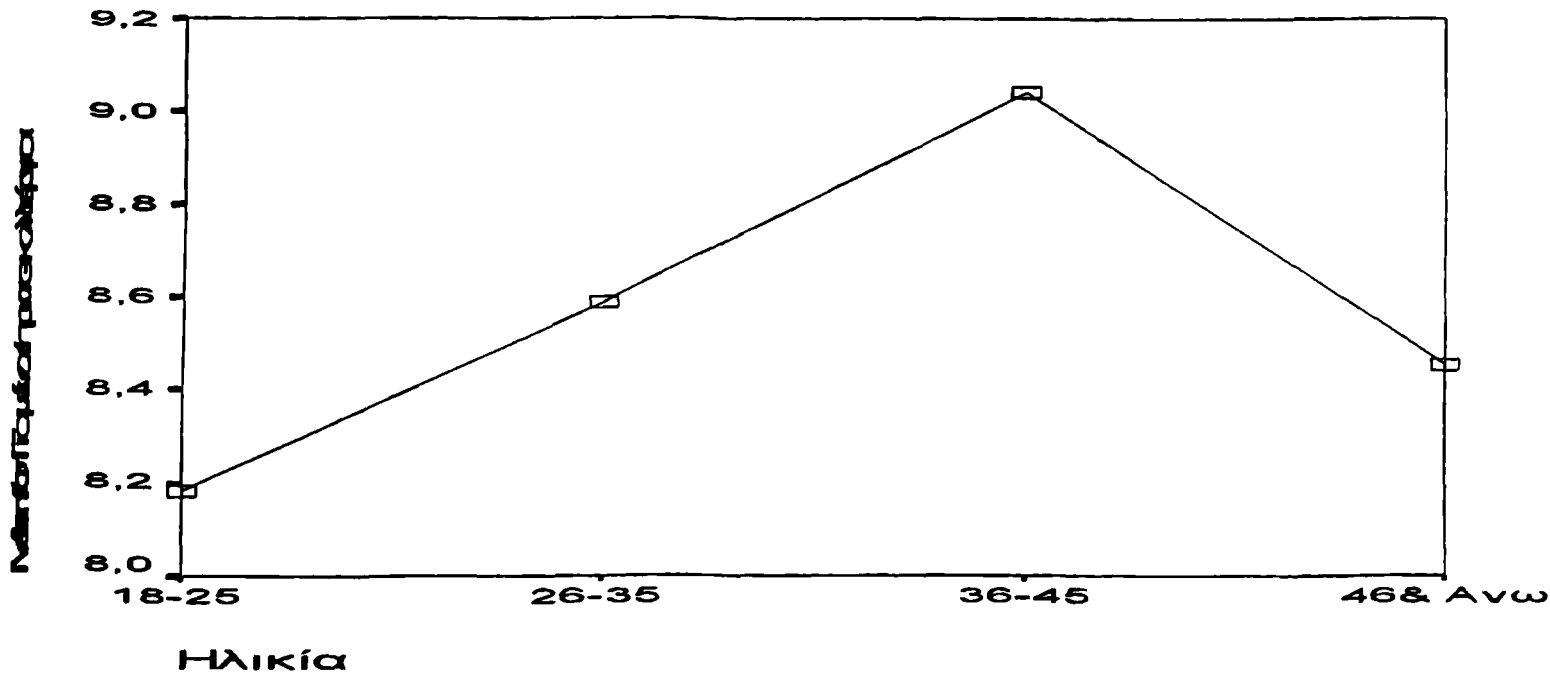
oni

Ηλικία	(J) Ηλικία	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
	26-35	-,4029	,23621	,532	-1,0285	,2227
	36-45	-,8558	,25549	,005	-1,5325	-,1791
	46& Avw	-,2703	,43930	1,000	-1,4339	,8932
	18-25	,4029	,23621	,532	-,2227	1,0285
	36-45	-,4529	,18553	,090	-,9443	,0385
	46& Avw	,1326	,40266	1,000	-,9339	1,1991
	18-25	,8558	,25549	,005	,1791	1,5325
	26-35	,4529	,18553	,090	-,0385	,9443
	46& Avw	,5855	,41426	,949	-,5118	1,6827
	18-25	,2703	,43930	1,000	-,8932	1,4339
	26-35	-,1326	,40266	1,000	-1,1991	,9339
	36-45	-,5855	,41426	,949	-1,6827	,5118

an difference is significant at the .05 level.

— άα του ατόμου επιδρά με στατιστικά σημαντικό τρόπο, στην αντίληψη για τον βαθμό σπουδαιότητας της έννοιας — λλιέργειας.(F(3,508)=4,169, sig<0,05). Για την ηλικία των 36-45, η έννοια αυτή είναι πιο σημαντική συγκριτικά με την ηλικιακή ομάδα των 18-25

Plots

μένα πόσο σπουδαία είναι η ευελιξία

Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
	76	7,7231	2,10776	,24178	7,2420	8,2053	2,00	10,00
	264	7,7841	2,08260	,12818	7,5317	8,0365	1,00	10,00
	150	7,7133	1,92593	,15725	7,4026	8,0241	2,00	10,00
	22	7,3182	2,05603	,43835	6,4066	8,2298	4,00	10,00
	512	7,7344	2,03678	,09001	7,5575	7,9112	1,00	10,00

ANOVA

Για μένα πόσο σπουδαία είναι η ευελιξία

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	4,538	3	1,513	,363	,780
Within Groups	2115,337	508	4,164		
Total	2119,875	511			

Η ηλικία δεν έχει στατιστικά σημαντικές επιδράσεις στην αντίληψη για τον βαθμό σπουδαιότητας της έννοιας της ευελιξίας, (sig>0,05).

26) Για μένα πόσο σπουδαία είναι η θρησκευτικότητα

Oneway Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
18-25	76	7,4868	2,72026	,31204	6,8652	8,1084	1,00	10,00
26-35	264	7,3068	2,52301	,15528	7,0011	7,6126	1,00	10,00
36-45	150	7,7133	2,30068	,18785	7,3421	8,0845	2,00	10,00
46& Ανω	22	8,1364	2,66003	,56712	6,9570	9,3158	2,00	10,00
Total	512	7,4883	2,49929	,11045	7,2713	7,7053	1,00	10,00

ANOVA

Για μένα πόσο σπουδαία είναι η θρησκευτικότητα

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	25,531	3	8,510	1,365	,253
Within Groups	3166,399	508	6,233		
Total	3191,930	511			

Η ηλικία δεν έχει στατιστικά σημαντικές επιδράσεις στην αντίληψη για τον βαθμό σπουδαιότητας της έννοιας της θρησκευτικότητας, (sig>0,05)

27) Για μένα πόσο σπουδαία είναι η αντοχή

Oneway Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
18-25	76	7,6842	2,40117	,27543	7,1355	8,2329	1,00	10,00
26-35	264	7,8598	1,96143	,12072	7,6222	8,0975	1,00	10,00
36-45	150	7,6000	1,87531	,15312	7,2974	7,9026	2,00	10,00
46& Ανω	22	7,0909	2,15824	,46014	6,1340	8,0478	4,00	10,00
Total	512	7,7246	2,01859	,08921	7,5493	7,8999	1,00	10,00

ANOVA

Για μένα πόσο σπουδαία είναι η αντοχή

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	16,116	3	5,372	1,321	,267
Within Groups	2066,054	508	4,067		
Total	2082,170	511			

Η ηλικία δεν έχει στατιστικά σημαντικές επιδράσεις στην αντίληψη για τον βαθμό σπουδαιότητας της αντοχής, (sig>0,05).

28) Για μένα πόσο σπουδαία είναι η τιμιότητα

Oneway Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
18-25	76	8,0263	1,98645	,22786	7,5724	8,4802	2,00	10,00
26-35	264	8,0833	1,77238	,10908	7,8685	8,2981	2,00	10,00
36-45	150	8,3133	1,80654	,14750	8,0219	8,6048	2,00	10,00
46& Ανω	22	7,0455	2,81961	,60114	5,7953	8,2956	2,00	10,00
Total	512	8,0977	1,88054	,08311	7,9344	8,2609	2,00	10,00

ANOVA

Για μένα πόσο σπουδαία είναι η τιμιότητα

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	31,775	3	10,592	3,031	,029
Within Groups	1775,342	508	3,495		
Total	1807,117	511			

Hoc Tests

Multiple Comparisons

Dependent Variable: Για μένα πόσο σπουδαία είναι η τιμιότητα

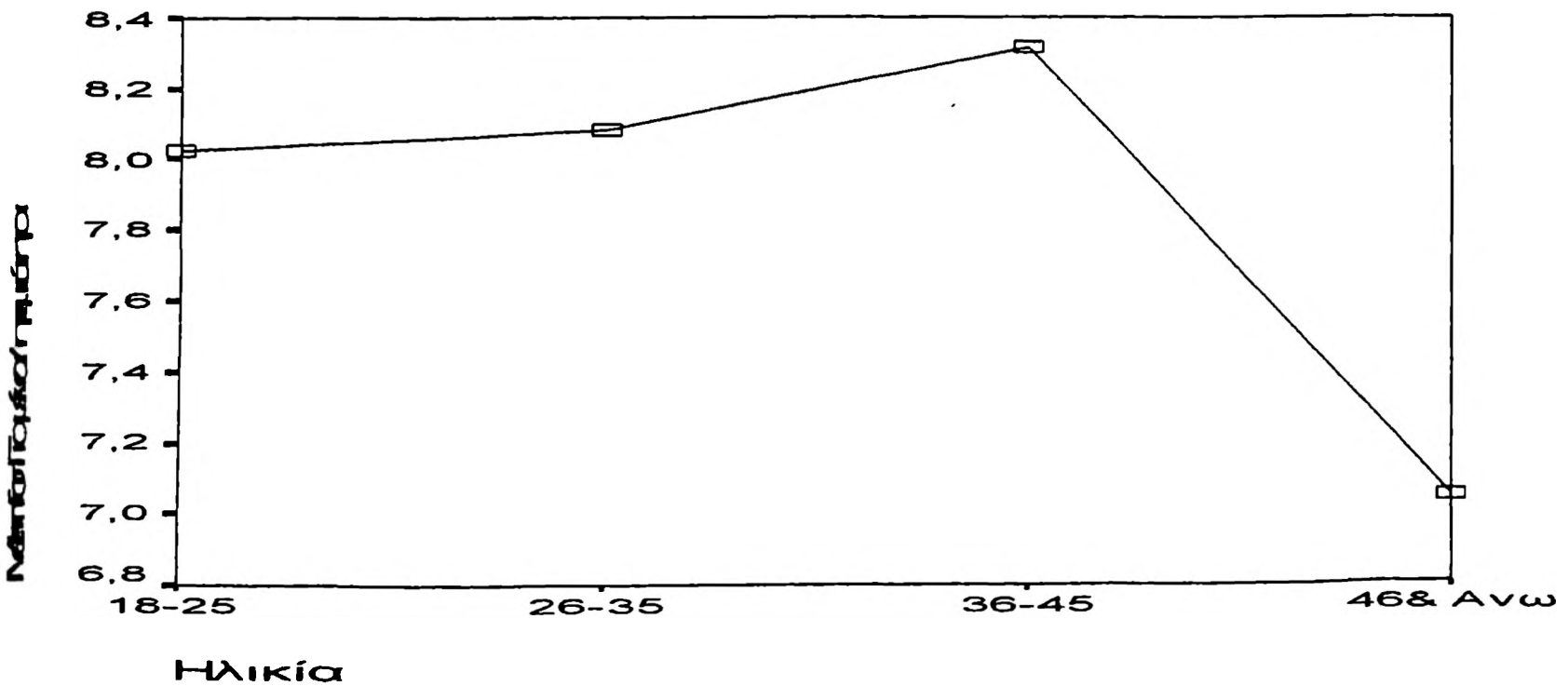
Age

Age	(J) Ηλικία	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
18-25	26-35	-,0570	,24335	1,000	-,7016	,5875
	36-45	-,2870	,26322	1,000	-,9842	,4101
	46& Avw	,9809	,45259	,184	-,2179	2,1796
	18-25	,0570	,24335	1,000	-,5875	,7016
26-35	36-45	-,2300	,19114	1,000	-,7363	,2763
	46& Avw	1,0379	,41484	,076	-,0609	2,1366
	18-25	,2870	,26322	1,000	-,4101	,9842
	26-35	,2300	,19114	1,000	-,2763	,7363
36-45	46& Avw	1,2679	,42679	,019	,1375	2,3983
	18-25	-,9809	,45259	,184	-2,1796	,2179
	26-35	-1,0379	,41484	,076	-2,1366	,0609
46& Avw	36-45	-1,2679	,42679	,019	-2,3983	-,1375
	18-25	,9809	,45259	,184	-,2179	2,1796
	26-35	1,0379	,41484	,076	,0609	2,1366

.a. Mean difference is significant at the .05 level.

Η ηλικία του ατόμου επιδρά με στατιστικά σημαντικό τρόπο, στην αντίληψη για τον βαθμό σπουδαιότητας της τιμιότητας. ($F(3,508)=3,031$, $sig<0,05$). Στην ηλικία των 36-45, η έννοια αυτή είναι πιο σημαντική συγκριτικά με την ηλικιακή ομάδα των 46& άνω.

Line Plots

Dependent Variable: Για μένα πόσο σπουδαία είναι η θεία πρόνοια

Group Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
18-25	76	7,5132	2,48994	,28562	6,9442	8,0821	1,00	10,00
26-35	264	7,2879	2,40098	,14777	6,9969	7,5788	1,00	10,00
36-45	150	7,5667	2,46156	,20099	7,1695	7,9638	1,00	10,00
46& Avw	22	7,2273	3,46316	,73835	5,6918	8,7628	1,00	10,00
Total	512	7,4004	2,48081	,10964	7,1850	7,6158	1,00	10,00

ANOVA

Για μένα πόσο σπουδαία είναι η θεία πρόνοια

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	9,115	3	3,038	,492	,688
Within Groups	3135,805	508	6,173		
Total	3144,920	511			

Η ηλικία δεν έχει στατιστικά σημαντικές επιδράσεις στην αντίληψη για τον βαθμό σπουδαιότητας της θείας πρόνοιας, (sig>0,05).

30) Για μένα πόσο σπουδαία είναι η δικαιοσύνη

Oneway Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
18-25	76	7,4342	2,18684	,25085	6,9345	7,9339	1,00	10,00
26-35	264	7,6098	2,09908	,12919	7,3555	7,8642	1,00	10,00
36-45	150	7,7600	1,94446	,15876	7,4463	8,0737	1,00	10,00
46& Ανω	22	7,2273	2,44816	,52195	6,1418	8,3127	4,00	10,00
Total	512	7,6113	2,08229	,09202	7,4305	7,7921	1,00	10,00

ANOVA

Για μένα πόσο σπουδαία είναι η δικαιοσύνη

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	8,945	3	2,982	,686	,561
Within Groups	2206,709	508	4,344		
Total	2215,654	511			

Η ηλικία δεν έχει στατιστικά σημαντικές επιδράσεις στην αντίληψη για τον βαθμό σπουδαιότητας της δικαιοσύνης, (sig>0,05).

31) Για μένα πόσο σπουδαία είναι η ευμάρεια

Oneway Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
18-25	76	8,3026	2,43321	,27911	7,7466	8,8586	1,00	10,00
26-35	264	8,6174	1,96969	,12123	8,3787	8,8561	1,00	10,00
36-45	150	8,9533	1,79611	,14665	8,6635	9,2431	1,00	10,00
46& Ανω	22	8,4091	2,28158	,48644	7,3975	9,4207	4,00	10,00
Total	512	8,6602	2,01699	,08914	8,4850	8,8353	1,00	10,00

ANOVA

Για μένα πόσο σπουδαία είναι η ευμάρεια

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	24,476	3	8,159	2,017	,111
Within Groups	2054,391	508	4,044		
Total	2078,867	511			

Η ηλικία δεν έχει στατιστικά σημαντικές επιδράσεις στην αντίληψη για τον βαθμό σπουδαιότητας της ευμάρειας, (sig>0,05).

32) Για μένα πόσο σπουδαία είναι η φιλανθρωπία

Oneway Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
18-25	76	8,4342	2,10609	,24159	7,9529	8,9155	2,00	10,00
26-35	264	8,7348	1,80139	,11087	8,5165	8,9532	1,00	10,00
36-45	150	8,5533	2,06777	,16883	8,2197	8,8869	1,00	10,00
46& Ανω	22	7,3182	3,06107	,65262	5,9610	8,6754	1,00	10,00
Total	512	8,5762	2,00929	,08880	8,4017	8,7506	1,00	10,00

ANOVA

Για μένα πόσο σπουδαία είναι η φιλανθρωπία

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	43,073	3	14,358	3,611	,013

Groups	2019,957	508	3,976		
	2063,029	511			

Hoc Tests

le Comparisons

Ident Variable: Για μένα πόσο σπουδαία είναι η φιλανθρωπία

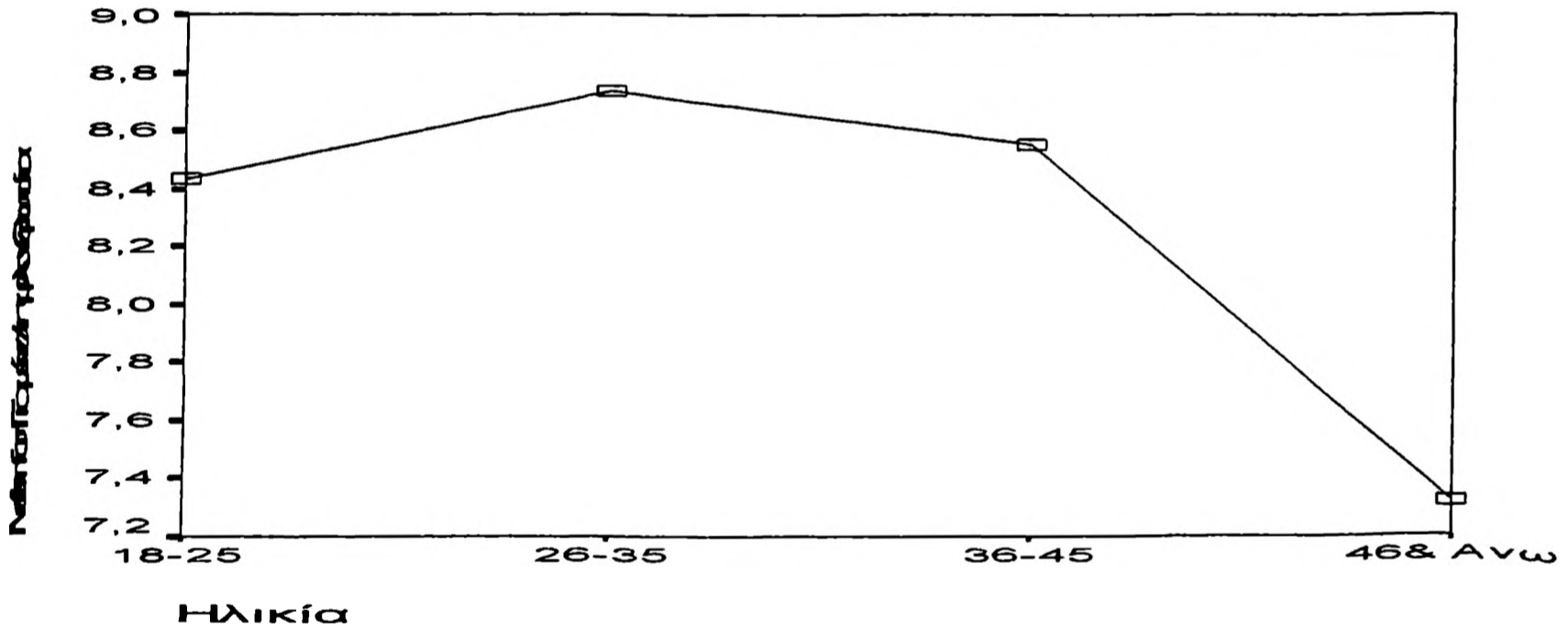
τονί

Κατηγορία	(J) Ηλικία	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
Ηλικία	26-35	-,3006	,25958	1,000	-,9882	,3869
	36-45	-,1191	,28076	1,000	-,8628	,6245
	46& Άνω	1,1160	,48276	,127	-,1626	2,3947
	18-25	,3006	,25958	1,000	-,3869	,9882
Άνω	36-45	,1815	,20389	1,000	-,3585	,7215
	46& Άνω	1,4167	,44250	,009	,2447	2,5887
	18-25	,1191	,28076	1,000	-,6245	,8628
	26-35	-,1815	,20389	1,000	-,7215	,3585
Άνω	46& Άνω	1,2352	,45525	,041	,0294	2,4409
	18-25	-1,1160	,48276	,127	-2,3947	,1626
	26-35	-1,4167	,44250	,009	-2,5887	-,2447
	36-45	-1,2352	,45525	,041	-2,4409	-,0294

Mean difference is significant at the .05 level.

Ηλικία του ατόμου επιδρά με στατιστικά σημαντικό τρόπο, στην αντίληψη για τον βαθμό σπουδαιότητας της φιλανθρωπίας. ($F(3,508)=3,05$). Για την ηλικία των 36-45 καθώς και των 26-35, η έννοια αυτή είναι πιο σημαντική συγκριτικά με την ηλικιακή ομάδα των 46& άνω.

Descriptives Plots

Descriptives

Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
18-25	76	9,0263	1,91119	,21923	8,5896	9,4630	1,00	10,00
26-35	264	9,1136	1,51116	,09301	8,9305	9,2968	4,00	10,00
36-45	150	9,2533	1,54653	,12627	9,0038	9,5029	1,00	10,00
46 & Άνω	22	8,1127	2,04548	,43610	7,8658	9,6796	4,00	10,00
Σύνολο	512	9,1270	1,61011	,07116	8,9872	9,2668	1,00	10,00

ANOVA

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Groups	5,973	3	1,991	,767	,513
Σύνολο	1318,775	508	2,596		
Residual	1324,748	511			

Η ηλικία δεν έχει στατιστικά σημαντικές επιδράσεις στην αντίληψη για τον βαθμό σπουδαιότητας της φιλοξενίας, (sig>0,05).

34) Για μένα πόσο σπουδαία είναι η υγεία

Oneway Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
18-25	76	8,3947	2,82408	,32394	7,7494	9,0401	1,00	10,00
26-35	264	9,0417	1,81307	,11159	8,8219	9,2614	1,00	10,00
36-45	150	9,0733	1,89346	,15460	8,7678	9,3788	1,00	10,00
46& Άνω	22	8,6364	2,17224	,46312	7,6732	9,5995	4,00	10,00
Total	512	8,9375	2,03972	,09014	8,7604	9,1146	1,00	10,00

ANOVA

Για μένα πόσο σπουδαία είναι η υγεία

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	30,016	3	10,005	2,425	,065
Within Groups	2095,984	508	4,126		
Total	2126,000	511			

Η ηλικία δεν έχει στατιστικά σημαντικές επιδράσεις στην αντίληψη για τον βαθμό σπουδαιότητας της υγείας, (sig>0,05).

35) Για μένα πόσο σπουδαία είναι η ομορφιά

Oneway Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
18-25	76	9,0263	1,71249	,19644	8,6350	9,4176	1,00	10,00
26-35	264	8,8864	1,72059	,10589	8,6779	9,0949	1,00	10,00
36-45	150	8,7333	1,86334	,15214	8,4327	9,0340	1,00	10,00
46& Άνω	22	7,8182	3,28976	,70138	6,3596	9,2768	1,00	10,00
Total	512	8,8164	1,86152	,08227	8,6548	8,9780	1,00	10,00

ANOVA

Για μένα πόσο σπουδαία είναι η ομορφιά

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	27,598	3	9,199	2,681	,046
Within Groups	1743,144	508	3,431		
Total	1770,742	511			

Post Hoc Tests

Multiple Comparisons

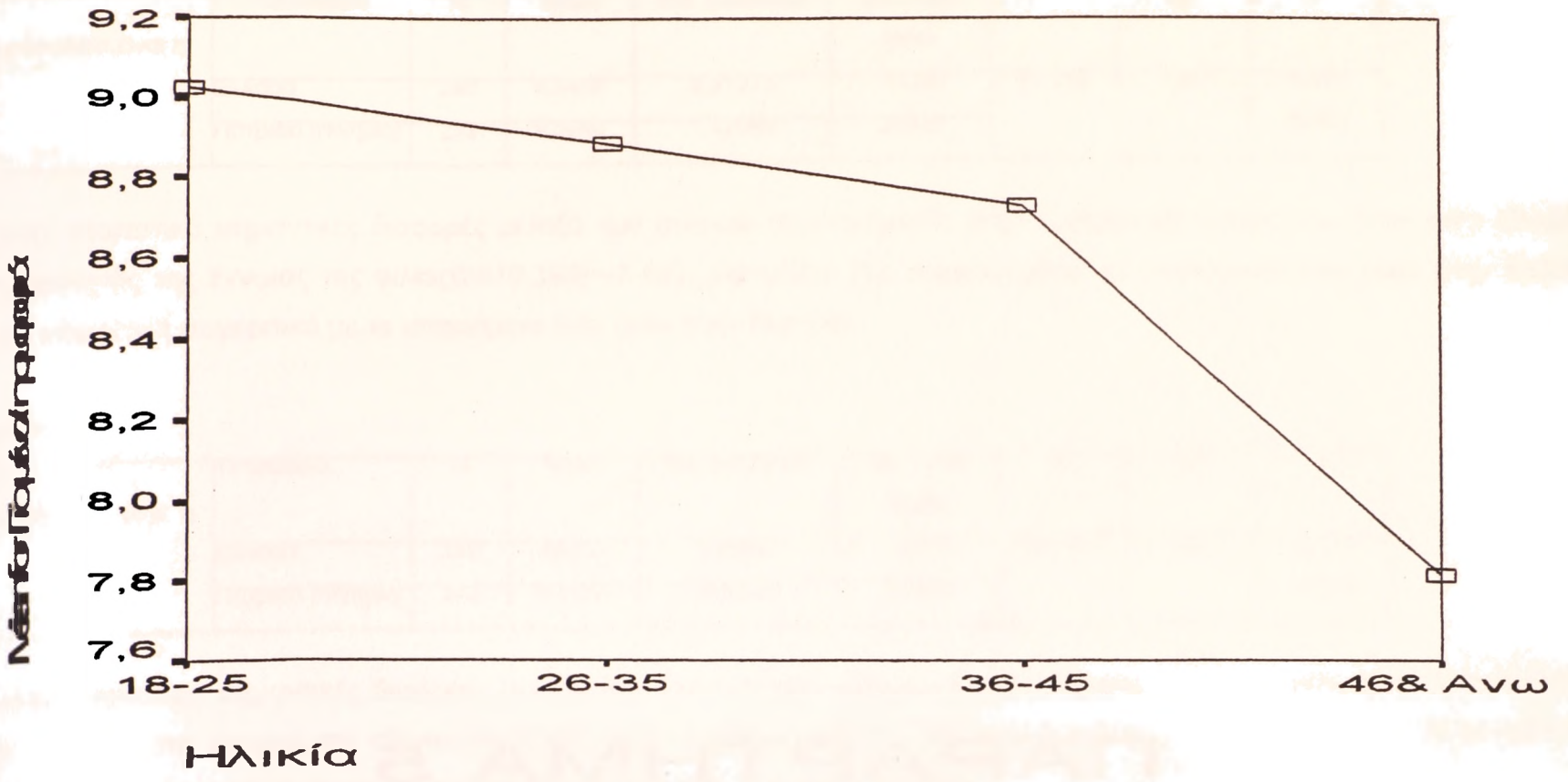
Dependent Variable: Για μένα πόσο σπουδαία είναι η ομορφιά

Bonferroni

(I) Ηλικία	(J) Ηλικία	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
18-25	26-35	,1400	,24114	1,000	-,4987	,7786
	36-45	,2930	,26082	1,000	-,3978	,9838
	46& Άνω	1,2081	,44847	,044	,0203	2,3960
26-35	18-25	-,1400	,24114	1,000	-,7786	,4987
	36-45	,1530	,18940	1,000	-,3486	,6547
	46& Άνω	1,0682	,41106	,058	-,0206	2,1569
36-45	18-25	-,2930	,26082	1,000	-,9838	,3978
	26-35	-,1530	,18940	1,000	-,6547	,3486
	46& Άνω	,9152	,42290	,186	-,2050	2,0353
46& Άνω	18-25	-1,2081	,44847	,044	-2,3960	-,0203
	26-35	-1,0682	,41106	,058	-2,1569	,0206
	36-45	-,9152	,42290	,186	-2,0353	,2050

* The mean difference is significant at the .05 level.

Η ηλικία του ατόμου επιδρά με στατιστικά σημαντικό τρόπο, στην αντίληψη για τον βαθμό σπουδαιότητας της φιλανθρωπίας. (F(3,508) sig<0,05). Για την ηλικία των 18-25, η έννοια αυτή είναι πιο σημαντική συγκριτικά με την ηλικιακή ομάδα των 46& άνω.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 5

APPENDIX

Περιγραφική συγκριτική ανάλυση κατά τοποθεσία και την πρώτη διάσταση [δι-ατομική]

Statistics, T-Test

να πόσο σπουδαία είναι η	Υποθέσει	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
	Ελλάδα	240	8,4458	2,21378	,14290			
Πατρίδα [Νιγηρία]	272	9,3640	1,42586	,08646				

υσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ατόμων που κατοικούν στην Νιγηρία και αυτών που ζουν στην Ελλάδα, ως πρ ό σπουδαιότητας της έννοιας της φιλίας($t(510,399)=-5,497, sig<0,01$). Πιο συγκεκριμένα, τα υποκείμενα που ζουν στην Ελλάδα θεωρ λιγότερο σημαντική συγκριτικά με τα υποκείμενα που ζουν στην Νιγηρία.

Statistics, T-Test

να πόσο σπουδαία είναι η σία	Υποθέσει	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
	Ελλάδα	240	8,6708	1,92647	,12435			
Πατρίδα [Νιγηρία]	272	9,4154	1,30293	,07900				

υσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ατόμων που κατοικούν στην Νιγηρία και αυτών που ζουν στην Ελλάδα, ως πρ ό σπουδαιότητας της έννοιας της αξιοπιστίας($t(510,412)=-5,054, sig<0,01$). Πιο συγκεκριμένα, τα υποκείμενα που ζουν στην Ελλάδα θε ξιοπιστία λιγότερο σημαντική συγκριτικά με τα υποκείμενα που ζουν στην Νιγηρία.

Statistics, T-Test

να πόσο σπουδαία είναι η η	Υποθέσει	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
	Ελλάδα	240	9,0167	1,77610	,11465			
Πατρίδα [Νιγηρία]	272	9,8235	,65855	,03993				

υσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ατόμων που κατοικούν στην Νιγηρία και αυτών που ζουν στην Ελλάδα, ως πρ ό σπουδαιότητας της έννοιας της αγάπης($t(510,297)=-6,646, sig<0,01$). Πιο συγκεκριμένα, τα υποκείμενα που ζουν στην Ελλάδα θεωρ η λιγότερο σημαντική συγκριτικά με τα υποκείμενα που ζουν στην Νιγηρία.

Statistics, T-Test

να πόσο σπουδαία είναι θεια	Υποθέσει	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
	Ελλάδα	240	3,4083	2,85345	,18419			
Πατρίδα [Νιγηρία]	272	1,8529	1,76906	,10727				

υσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ατόμων που κατοικούν στην Νιγηρία και αυτών που ζουν στην Ελλάδα, ως πρ ό σπουδαιότητας της έννοιας της συνήθειας($t(510,389)=7,297, sig<0,01$). Πιο συγκεκριμένα, τα υποκείμενα που ζουν στην Ελλάδα θεωρ λια περισσότερο σημαντική συγκριτικά με τα υποκείμενα που ζουν στην Νιγηρία.

Statistics, T-Test

να πόσο σπουδαία είναι ήθεια	Υποθέσει	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
	Ελλάδα	240	8,4542	2,14095	,13820			
Πατρίδα [Νιγηρία]	272	9,0404	1,61240	,09777				

υσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ατόμων που κατοικούν στην Νιγηρία και αυτών που ζουν στην Ελλάδα, ως πρ ό σπουδαιότητας της έννοιας της φιλαλήθειας($t(510,441)=-3,463, sig<0,01$). Πιο συγκεκριμένα, τα υποκείμενα που ζουν στην Ελλάδα θε αλήθεια λιγότερο σημαντική συγκριτικά με τα υποκείμενα που ζουν στην Νιγηρία.

Statistics, T-Test

μένα πόσο σπουδαία αποκλειστικότητα [να ποιος μόνο για έσενα]	Υποθέσει	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
	Ελλάδα	240	8,1542	2,37956	,15360			
Πατρίδα [Νιγηρία]	272	8,9044	1,71977	,10428				

Παρουσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ατόμων που κατοικούν στην Νιγηρία και αυτών που ζουν στην Ελλάδα, ως βαθμό σπουδαιότητας της έννοιας της αποκλειστικότητας στις σχέσεις($t(510,430)=-4,041, sig<0,01$). Πιο συγκεκριμένα, τα υποκείμενα που ζουν στην Ελλάδα θεωρούν την αποκλειστικότητα λιγότερο σημαντική συγκριτικά με τα υποκείμενα που ζουν στην Νιγηρία.

Group Statistics, T-Test

7 Για μένα πόσο σπουδαία είναι η συναισθηματική ικανοποίηση	Υποθέσει	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
	Ελλάδα	240	7,8458	2,51131	,16210			
Πατρίδα [Νιγηρία]	272	9,1397	1,64428	,09970	-6,799			

Παρουσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ατόμων που κατοικούν στην Νιγηρία και αυτών που ζουν στην Ελλάδα, ως βαθμό σπουδαιότητας της έννοιας της συναισθηματικής ικανοποίησης($t(510,403)=-6,799, sig<0,01$). Πιο συγκεκριμένα, τα υποκείμενα που ζουν στην Ελλάδα θεωρούν την συναισθηματική ικανοποίηση λιγότερο σημαντική συγκριτικά με τα υποκείμενα που ζουν στην Νιγηρία.

Group Statistics, T-Test

8 Για μένα πόσο σπουδαία είναι η σεξουαλική ικανοποίηση	Υποθέσει	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
	Ελλάδα	240	8,3375	2,21034	,14268			
Πατρίδα [Νιγηρία]	272	9,1544	1,50462	,09123	-4,824			

Παρουσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ατόμων που κατοικούν στην Νιγηρία και αυτών που ζουν στην Ελλάδα, ως βαθμό σπουδαιότητας της έννοιας της σεξουαλικής ικανοποίησης($t(510,413)=-4,824, sig<0,01$). Πιο συγκεκριμένα, τα υποκείμενα που ζουν στην Ελλάδα θεωρούν την σεξουαλική ικανοποίηση λιγότερο σημαντική συγκριτικά με τα υποκείμενα που ζουν στην Νιγηρία.

Group Statistics, T-Test

9 Για μένα πόσο σπουδαία είναι η κοινωνική αποδοχή	Υποθέσει	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
	Ελλάδα	240	8,3292	2,25841	,14578			
Πατρίδα [Νιγηρία]	272	9,2978	1,43092	,08676	-5,710			

Παρουσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ατόμων που κατοικούν στην Νιγηρία και αυτών που ζουν στην Ελλάδα, ως βαθμό σπουδαιότητας της έννοιας της κοινωνικής αποδοχής($t(510,395)=-5,710, sig<0,01$). Πιο συγκεκριμένα, τα υποκείμενα που ζουν στην Ελλάδα θεωρούν την κοινωνική αποδοχή λιγότερο σημαντική συγκριτικά με τα υποκείμενα που ζουν στην Νιγηρία.

Group Statistics, T-Test

10 Για μένα πόσο σπουδαία είναι η προσωπική ασφάλεια	Υποθέσει	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
	Ελλάδα	240	8,0750	2,71571	,17530			
Πατρίδα [Νιγηρία]	272	7,5588	3,40450	,20643	1,906			

Δεν παρουσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο ομάδων αναφορικά με τον βαθμό σπουδαιότητας της έννοιας της προσωπικής ασφάλειας ($sig>0,05$).

Group Statistics, T-Test

11 Για μένα πόσο σπουδαία είναι η παιδική αναστροφή	Υποθέσει	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
	Ελλάδα	240	7,3958	2,15060	,13882			
Πατρίδα [Νιγηρία]	272	8,0919	2,19417	,13304	-3,620			

παρατηρούνται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ατόμων που κατοικούν στην Νιγηρία και αυτών που ζουν στην Ελλάδα, ως προς το επίπεδο σπουδαιότητας της έννοιας της παιδικής ανατροφής ($t(510,504)=-3,620$, $sig<0,01$). Πιο συγκεκριμένα, τα υποκείμενα που ζουν στην Ελλάδα θεωρούν την παιδική ανατροφή λιγότερο σημαντική συγκριτικά με τα υποκείμενα που ζουν στην Νιγηρία.

Statistics, T-Test

Πόσο σπουδαία είναι η ανατροφή	Υποθέσει	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
	Ελλάδα	240	6,9708	2,21708	,14311			
Πατριδα [Νιγηρία]	272	9,1103	1,61027	,09764				

παρατηρούνται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ατόμων που κατοικούν στην Νιγηρία και αυτών που ζουν στην Ελλάδα, ως προς το επίπεδο σπουδαιότητας της έννοιας της τεκνογονίας ($t(510,431)=-12,349$, $sig<0,01$). Πιο συγκεκριμένα, τα υποκείμενα που ζουν στην Ελλάδα θεωρούν την τεκνογονία λιγότερο σημαντική συγκριτικά με τα υποκείμενα που ζουν στην Νιγηρία.

Statistics, T-Test

Πόσο σπουδαίος είναι ο οικογενειακός θεσμός	Υποθέσει	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
	Ελλάδα	240	8,0833	2,21853	,14321			
Πατριδα [Νιγηρία]	272	9,1103	1,59414	,09666				

παρατηρούνται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ατόμων που κατοικούν στην Νιγηρία και αυτών που ζουν στην Ελλάδα, ως προς το επίπεδο σπουδαιότητας της έννοιας του οικογενειακού θεσμού ($t(510,428)=-5,944$, $sig<0,01$). Πιο συγκεκριμένα, τα υποκείμενα που ζουν στην Ελλάδα θεωρούν τον οικογενειακό θεσμό λιγότερο σημαντικό συγκριτικά με τα υποκείμενα που ζουν στην Νιγηρία.

Statistics, T-Test

Πόσο σπουδαία είναι η ζωή	Υποθέσει	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
	Ελλάδα	240	7,9250	2,21317	,14286			
Πατριδα [Νιγηρία]	272	8,1581	2,20215	,13352				

παρατηρούνται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο ομάδων αναφορικά με τον βαθμό σπουδαιότητας της έννοιας της έγκλησης ($t(510,428)=-5,944$, $sig<0,01$).

Statistics, T-Test

Πόσο σπουδαία είναι η ισότητα φύλων	Υποθέσει	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
	Ελλάδα	240	7,5958	3,04348	,19646			
Πατριδα [Νιγηρία]	272	7,7353	3,46567	,21014				

παρατηρούνται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο ομάδων αναφορικά με τον βαθμό σπουδαιότητας της έννοιας της ισότητας φύλων ($t(510,428)=-5,944$, $sig<0,01$).

Statistics, T-Test

Πόσο σπουδαία είναι η συνέπεια στις υποχρεώσεις	Υποθέσει	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
	Ελλάδα	240	7,4042	2,27943	,14714			
Πατριδα [Νιγηρία]	272	7,7941	2,05143	,12439				

παρατηρούνται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ατόμων που κατοικούν στην Νιγηρία και αυτών που ζουν στην Ελλάδα, ως προς το επίπεδο σπουδαιότητας της έννοιας της συνέπειας στις υποχρεώσεις ($t(510,484)=-2,037$, $sig<0,05$). Πιο συγκεκριμένα, τα υποκείμενα που ζουν στην Ελλάδα θεωρούν την συνέπεια στις υποχρεώσεις λιγότερο σημαντικό συγκριτικά με τα υποκείμενα που ζουν στην Νιγηρία.

Group Statistics, T-Test

17	Τοποθεσία	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
Για μένα πόσο σπουδαία είναι η υπακοή στους νόμους								
	Ελλάδα	240	7,2167	2,02157	,13049	,724	,395	-1,706
	Πατρίδα [Νιγηρία]	272	7,3382	1,87318	,11358			-1,703

Δεν παρουσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο ομάδων αναφορικά με τον βαθμό σπουδαιότητας της έννοιας της υπακοής (sig>0,05).

Group Statistics, T-Test

18	Τοποθεσία	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
Για μένα πόσο σπουδαία είναι η υπακοή στις αποφάσεις των γονέων								
	Ελλάδα	240	5,1833	3,01595	,19468	32,378	,000	-3,178
	Πατρίδα [Νιγηρία]	272	5,9338	2,31537	,14039			-3,127

Παρουσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ατόμων που κατοικούν στην Νιγηρία και αυτών που ζουν στην Ελλάδα, ως προς τον βαθμό σπουδαιότητας της έννοιας της υπακοής στις αποφάσεις των γονέων ($t(510,446)=-3,127$, sig<0,05). Πιο συγκεκριμένα, τα υποκείμενα που ζουν στην Ελλάδα θεωρούν την υπακοή στις αποφάσεις των γονέων λιγότερο σημαντική συγκριτικά με τα υποκείμενα που ζουν στην Νιγηρία.

Group Statistics, T-Test

19	Τοποθεσία	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
Για μένα πόσο σπουδαία είναι η αμοιβαία κατανόηση								
	Ελλάδα	240	7,3042	2,34904	,15163	7,574	,006	-1,838
	Πατρίδα [Νιγηρία]	272	7,6434	1,81873	,11028			-1,809

Δεν παρουσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο ομάδων αναφορικά με τον βαθμό σπουδαιότητας της έννοιας της αμοιβαίας κατανόησης (sig>0,05).

Group Statistics, T-Test

20	Τοποθεσία	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
Για μένα πόσο σπουδαία είναι η ανεξαρτησία								
	Ελλάδα	240	7,9792	2,73739	,17670	34,174	,000	17,050
	Πατρίδα [Νιγηρία]	272	3,2647	3,42605	,20773			17,287

Παρουσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ατόμων που κατοικούν στην Νιγηρία και αυτών που ζουν στην Ελλάδα, ως προς τον βαθμό σπουδαιότητας της έννοιας της ανεξαρτησίας ($t(510,505)=17,287$, sig<0,01). Πιο συγκεκριμένα, τα υποκείμενα που ζουν στην Ελλάδα θεωρούν την ανεξαρτησία περισσότερο σημαντική συγκριτικά με τα υποκείμενα που ζουν στην Νιγηρία.

Group Statistics, T-Test

21	Τοποθεσία	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
Για μένα πόσο σπουδαία είναι η ηθική καλλιέργεια								
	Ελλάδα	240	7,8708	2,10498	,13588	1,187	,276	-1,198
	Πατρίδα [Νιγηρία]	272	8,0772	1,79110	,10860			-1,186

Δεν παρουσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο ομάδων αναφορικά με τον βαθμό σπουδαιότητας της έννοιας της ηθικής καλλιέργειας (sig>0,05).

Group Statistics, T-Test

22	Τοποθεσία	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
Για μένα πόσο σπουδαίος είναι ο σεβασμός								
	Ελλάδα	240	8,2333	1,86684	,12050	5,013	,026	-3,601
	Πατρίδα [Νιγηρία]	272	8,7794	1,56385	,09482			-3,561

υσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ατόμων που κατοικούν στην Νιγηρία και αυτών που ζουν στην Ελλάδα, ως προς τη σπουδαιότητα της έννοιας του σεβασμού ($t(510,468)=-3,561$, $sig<0,01$). Πιο συγκεκριμένα, τα υποκείμενα που ζουν στην Ελλάδα θεωρούν λιγότερο σημαντικό συγκριτικά με τα υποκείμενα που ζουν στην Νιγηρία.

Statistics, T-Test

Πόσο σπουδαία είναι η ηθική καλλιέργεια	Υποθέσει	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
	Ελλάδα	240	7,7000	1,71676	,11082			
Πατρίδα [Νιγηρία]	272	8,3787	1,82237	,11050	-4,337			

υσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ατόμων που κατοικούν στην Νιγηρία και αυτών που ζουν στην Ελλάδα, ως προς τη σπουδαιότητα της έννοιας της υπακοής στις αποφάσεις των γονέων ($t(510,508)=-3,127$, $sig<0,01$). Πιο συγκεκριμένα, τα υποκείμενα που ζουν στην Ελλάδα θεωρούν την πολιτισμική καλλιέργεια λιγότερο σημαντική συγκριτικά με τα υποκείμενα που ζουν στην Νιγηρία.

Statistics, T-Test

Πόσο σπουδαία είναι η ηθική καλλιέργεια [μόρφωση]	Υποθέσει	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
	Ελλάδα	240	8,6292	1,98319	,12801			
Πατρίδα [Νιγηρία]	272	8,6765	1,68948	,10244	-,289			

αρουσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο ομάδων αναφορικά με τον βαθμό σπουδαιότητας της έννοιας της μόρφωσης ($t(510,508)=-2,369$, $sig<0,05$).

Statistics, T-Test

Πόσο σπουδαία είναι η ηθική καλλιέργεια [μόρφωση]	Υποθέσει	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
	Ελλάδα	240	7,5083	2,24073	,14464			
Πατρίδα [Νιγηρία]	272	7,9338	1,81914	,11030	-2,339			

υσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ατόμων που κατοικούν στην Νιγηρία και αυτών που ζουν στην Ελλάδα, ως προς τη σπουδαιότητα της έννοιας της ευελιξίας ($t(510,460)=-2,369$, $sig<0,05$). Πιο συγκεκριμένα, τα υποκείμενα που ζουν στην Ελλάδα θεωρούν λιγότερο σημαντική συγκριτικά με τα υποκείμενα που ζουν στην Νιγηρία.

Statistics, T-Test

Πόσο σπουδαία είναι η ηθική καλλιέργεια [μόρφωση]	Υποθέσει	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
	Ελλάδα	240	6,8292	2,71521	,17527			
Πατρίδα [Νιγηρία]	272	8,0699	2,13361	,12937	-5,095			

υσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ατόμων που κατοικούν στην Νιγηρία και αυτών που ζουν στην Ελλάδα, ως προς τη σπουδαιότητα της έννοιας της θρησκευτικότητας ($t(510,452)=-5,695$, $sig<0,01$). Πιο συγκεκριμένα, τα υποκείμενα που ζουν στην Ελλάδα θεωρούν λιγότερο σημαντική συγκριτικά με τα υποκείμενα που ζουν στην Νιγηρία.

Statistics, T-Test

Πόσο σπουδαία είναι η ηθική καλλιέργεια [μόρφωση]	Υποθέσει	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
	Ελλάδα	240	7,4875	1,97470	,12747			
Πατρίδα [Νιγηρία]	272	7,9338	2,03730	,12353	-2,514			

υσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ατόμων που κατοικούν στην Νιγηρία και αυτών που ζουν στην Ελλάδα, ως προς τη σπουδαιότητα της έννοιας της αντοχής ($t(510,506)=-2,514$, $sig<0,05$). Πιο συγκεκριμένα, τα υποκείμενα που ζουν στην Ελλάδα θεωρούν λιγότερο σημαντική συγκριτικά με τα υποκείμενα που ζουν στην Νιγηρία.

Group Statistics, T-Test

28 Για μένα πόσο σπουδαία είναι η τιμιότητα	Υποθέσει	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
	Ελλάδα	240	7,7375	2,00048	,12913			
Πατρίδα [Νιγηρία]	272	8,4154	1,70959	,10366	-4,094			

Παρουσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ατόμων που κατοικούν στην Νιγηρία και αυτών που ζουν στην Ελλάδα, ως βαθμό σπουδαιότητας της έννοιας της τιμιότητας ($t(510,473)=-4,134$, $sig<0,01$). Πιο συγκεκριμένα, τα υποκείμενα που ζουν στην Ελλάδα θεωρούν την τιμιότητα λιγότερο σημαντική συγκριτικά με τα υποκείμενα που ζουν στην Νιγηρία.

Group Statistics, T-Test

29 Για μένα πόσο σπουδαία είναι η θεία πρόνοια	Υποθέσει	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
	Ελλάδα	240	6,8167	2,82245	,18219			
Πατρίδα [Νιγηρία]	272	7,9154	2,00282	,12144	-5,018			

Παρουσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ατόμων που κατοικούν στην Νιγηρία και αυτών που ζουν στην Ελλάδα, ως βαθμό σπουδαιότητας της έννοιας της θείας πρόνοιας ($t(510,425)=-5,018$, $sig<0,01$). Πιο συγκεκριμένα, τα υποκείμενα που ζουν στην Ελλάδα θεωρούν την τιμιότητα λιγότερο σημαντική συγκριτικά με τα υποκείμενα που ζουν στην Νιγηρία.

Group Statistics, T-Test

30 Για μένα πόσο σπουδαία είναι η δικαιοσύνη	Υποθέσει	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
	Ελλάδα	240	7,4958	2,29607	,14821			
Πατρίδα [Νιγηρία]	272	7,7132	1,87195	,11350	-1,165			

Δεν παρουσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο ομάδων αναφορικά με τον βαθμό σπουδαιότητας της έννοιας της δικαιοσύνης ($sig>0,05$).

Group Statistics, T-Test

31 Για μένα πόσο σπουδαία είναι η ευμάρεια	Υποθέσει	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
	Ελλάδα	240	8,4292	2,00710	,12956			
Πατρίδα [Νιγηρία]	272	8,8640	2,00734	,12171	-2,446			

Παρουσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ατόμων που κατοικούν στην Νιγηρία και αυτών που ζουν στην Ελλάδα, ως βαθμό σπουδαιότητας της έννοιας της ευμάρειας ($t(510,502)=-2,446$, $sig<0,05$). Πιο συγκεκριμένα, τα υποκείμενα που ζουν στην Ελλάδα θεωρούν την ευμάρεια λιγότερο σημαντική συγκριτικά με τα υποκείμενα που ζουν στην Νιγηρία.

Group Statistics, T-Test

32 Για μένα πόσο σπουδαία είναι η φιλανθρωπία	Υποθέσει	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
	Ελλάδα	240	8,2375	2,05923	,13292			
Πατρίδα [Νιγηρία]	272	8,8750	1,91878	,11634	-3,609			

Παρουσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ατόμων που κατοικούν στην Νιγηρία και αυτών που ζουν στην Ελλάδα, ως βαθμό σπουδαιότητας της έννοιας της φιλανθρωπίας ($t(510,491)=-3,609$, $sig<0,01$). Πιο συγκεκριμένα, τα υποκείμενα που ζουν στην Ελλάδα θεωρούν την ευμάρεια λιγότερο σημαντική συγκριτικά με τα υποκείμενα που ζουν στην Νιγηρία.

Group Statistics, T-Test

33 Για μένα πόσο σπουδαία είναι η φιλοξενία	Υποθέσει	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
	Ελλάδα	240	8,8583	1,77992	,11489			
Πατρίδα [Νιγηρία]	272	9,3640	1,40501	,08519	-3,535			

ισιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ατόμων που κατοικούν στην Νιγηρία και αυτών που ζουν στην Ελλάδα, ως προς την σπουδαιότητα της έννοιας της φιλοξενίας($t(510,453)=-3,535, sig<0,01$). Πιο συγκεκριμένα, τα υποκείμενα που ζουν στην Ελλάδα θεωρούνται λιγότερο σημαντική συγκριτικά με τα υποκείμενα που ζουν στην Νιγηρία.

Statistics, T-Test

Τοποθεσία	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
Ελλάδα	240	8,7458	1,94430	,12550	.818	.366	-2,003
Πατρίδα [Νιγηρία]	272	9,1066	2,10947	,12791			-2,013

ισιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ατόμων που κατοικούν στην Νιγηρία και αυτών που ζουν στην Ελλάδα, ως προς την σπουδαιότητα της έννοιας της υγείας($t(510,509)=-2,013, sig<0,05$). Πιο συγκεκριμένα, τα υποκείμενα που ζουν στην Ελλάδα θεωρούνται λιγότερο σημαντική συγκριτικά με τα υποκείμενα που ζουν στην Νιγηρία.

Statistics, T-Test

Τοποθεσία	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
Ελλάδα	240	8,2125	2,07814	,13414	51,362	.000	-7,233
Πατρίδα [Νιγηρία]	272	9,3493	1,45513	,08823			-7,080

ισιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ατόμων που κατοικούν στην Νιγηρία και αυτών που ζουν στην Ελλάδα, ως προς την σπουδαιότητα της έννοιας της ομορφιάς($t(510,421)=-7,080, sig<0,01$). Πιο συγκεκριμένα, τα υποκείμενα που ζουν στην Ελλάδα θεωρούνται λιγότερο σημαντική συγκριτικά με τα υποκείμενα που ζουν στην Νιγηρία.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 6 APPENDIX

Περιγραφική συγκριτική ανάλυση κατά φύλο και την πρώτη διάσταση [δι-ατομική]

TEST ON THE SEX (MEN-WOMEN)

ρ Statistics, T-Test

ένα πόσο δαία είναι η φιλία	Φύλο	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
	Ανδρας	272	8,7463	2,03611	,12346	12,984	.000	-2,395
	Γυναίκα	240	9,1458	1,69407	,10935			-2,422

λο επιδρά με στατιστικά σημαντικό τρόπο στο βαθμό σημαντικότητας της φιλίας για το ίδιο το υποκείμενο. Συγκεκριμένα, η γυναίκα θεωρείται περισσότερο σημαντική συγκριτικά με τον άνδρα ($t(510,508)=-2,422, sig<0,05$).

ρ Statistics, T-Test

ένα πόσο δαία είναι η αξιοπιστία	Φύλο	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
	Ανδρας	272	8,9338	1,75933	,10667	7,584	.006	-1,922
	Γυναίκα	240	9,2167	1,54261	,09957			-1,938

λο δεν επιδρά με στατιστικά σημαντικό τρόπο στην αντίληψη του βαθμού σπουδαιότητας της αξιοπιστίας, ($sig>0,05$)

ρ Statistics, T-Test

ένα πόσο δαία είναι η αγάπη	Φύλο	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
	Ανδρας	272	9,3713	1,35763	,08232	4,467	.035	-1,305
	Γυναίκα	240	9,5292	1,37490	,08875			-1,304

λο δεν επιδρά με στατιστικά σημαντικό τρόπο στην αντίληψη του βαθμού σπουδαιότητας της αγάπης, ($sig>0,05$).

ρ Statistics, T-Test

ένα πόσο δαία είναι η συνήθεια	Φύλο	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
	Ανδρας	272	2,9632	2,57409	,15608	12,196	.001	3,775
	Γυναίκα	240	2,1500	2,26174	,14599			3,805

λο επιδρά με στατιστικά σημαντικό τρόπο στον βαθμό σημαντικότητας της έννοιας της συνήθειας. Πιο συγκεκριμένα, οι γυναίκες θεωρούνται περισσότερο σημαντική από τους άνδρες ($t(510,510)=3,805, sig<0,01$).

ρ Statistics, T-Test

ένα πόσο δαία είναι η φιλαλήθεια	Φύλο	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
	Ανδρας	272	8,5809	2,10449	,12760	16,555	.000	-2,353
	Γυναίκα	240	8,9750	1,61563	,10429			-2,392

λο επιδρά με στατιστικά σημαντικό τρόπο στον βαθμό σημαντικότητας της έννοιας της φιλαλήθειας. Πιο συγκεκριμένα, οι γυναίκες θεωρούνται περισσότερο σημαντική από τους άνδρες ($t(510,500,6)=-2,392, sig<0,01$).

Group Statistics, T-Test

6	Φύλο	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
Γυναίκα	240	8,8125	1,80024	,11620	-2,700			

Το φύλο επιδρά με στατιστικά σημαντικό τρόπο στον βαθμό σημαντικότητας για την έννοια της αποκλειστικότητας. Πιο συγκεκριμένα, οι θεωρούν την αποκλειστικότητα περισσότερο σημαντική από τους άνδρες ((t(510,503)=-2,700, sig<0,05).

Group Statistics, T-Test

7	Φύλο	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
Γυναίκα	240	8,8917	1,94612	,12562	-3,556			

Το φύλο επιδρά με στατιστικά σημαντικό τρόπο στον βαθμό σημαντικότητας της έννοιας της συνήθειας. Πιο συγκεκριμένα, οι γυναίκες θεωρούν συναισθηματική ικανοποίηση περισσότερο σημαντική από τους άνδρες ((t(510,508)=-3,556, sig<0,01).

Group Statistics, T-Test

8	Φύλο	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
Γυναίκα	240	9,0542	1,67469	,10810	-3,213			

Το φύλο επιδρά με στατιστικά σημαντικό τρόπο στον βαθμό σημαντικότητας της σεξουαλικής ικανοποίησης. Πιο συγκεκριμένα, οι γυναίκες θεωρούν περισσότερο σημαντική από τους άνδρες ((t(510,506)=-3,213, sig=0,01).

Group Statistics, T-Test

9	Φύλο	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
Γυναίκα	240	9,0583	1,80328	,11640	-2,396			

Το φύλο επιδρά με στατιστικά σημαντικό τρόπο στον βαθμό σημαντικότητας της έννοιας της κοινωνικής αποδοχής. Πιο συγκεκριμένα, οι γυναίκες θεωρούν περισσότερο σημαντική από τους άνδρες ((t(510,510)=-2,396, sig<0,05).

Group Statistics, T-Test

10	Φύλο	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
Γυναίκα	240	7,4125	3,44482	,22236	2,633			

Το φύλο επιδρά με στατιστικά σημαντικό τρόπο στον βαθμό σημαντικότητας της έννοιας της προσωπικής ασφάλειας. Πιο συγκεκριμένα, οι γυναίκες θεωρούν λιγότερο σημαντική από τους άνδρες ((t(510,455)=2,633, sig<0,05).

Group Statistics, T-Test

11	Φύλο	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
Γυναίκα	240	8,0125	2,27866	,14709	-2,385			

Το φύλο επιδρά με στατιστικά σημαντικό τρόπο στον βαθμό σημαντικότητας της παιδικής ανατροφής. Πιο συγκεκριμένα, οι γυναίκες την θεωρούν περισσότερο σημαντική από τους άνδρες ((t(510,490)=-2,385, sig<0,05).

Statistics, T-Test

α πόσο σπουδαία είναι η γονία	Φύλο	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
	Ανδρας	272	7,6691	2,30211	,13959			
Γυναίκα	240	8,6042	1,95493	,12619	-4,969			

ο επιδρά με στατιστικά σημαντικό τρόπο στον βαθμό σημαντικότητας της έννοιας της τεκνογονίας. Για συγκεκριμένα, οι γυναίκες την θεωρούν περισσότερο σημαντική από τους άνδρες ((t(510,509)=-4,969, sig<0,01).

Statistics, T-Test

α πόσο σπουδαίος είναι ο οικογενειακός θεσμός	Φύλο	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
	Ανδρας	272	8,2794	2,13628	,12953			
Γυναίκα	240	9,0250	1,70140	,10983	-4,390			

ο επιδρά με στατιστικά σημαντικό τρόπο στον βαθμό σημαντικότητας του οικογενειακού θεσμού. Για συγκεκριμένα, οι γυναίκες θεωρούν περισσότερο σημαντική από τους άνδρες ((t(510,505)=-4,390, sig<0,01).

Statistics, T-Test

α πόσο σπουδαία είναι η ζωή	Φύλο	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
	Ανδρας	272	7,7463	2,25455	,13670			
Γυναίκα	240	8,3917	2,10715	,13602	-3,346			

ο επιδρά με στατιστικά σημαντικό τρόπο στον βαθμό σημαντικότητας της εγγαμής ζωής. Για συγκεκριμένα, οι γυναίκες την θεωρούν περισσότερο σημαντική από τους άνδρες ((t(510,508)=-3,346, sig=0,01).

Statistics, T-Test

α πόσο σπουδαία είναι η απόφαση των δύο φύλων	Φύλο	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
	Ανδρας	272	7,9375	2,90561	,17618			
Γυναίκα	240	7,3667	3,62565	,23403	1,949			

ο δεν επιδρά με στατιστικά σημαντικό τρόπο στον βαθμό σημαντικότητας της ισότητας των δύο φύλων sig>0,05.

Statistics, T-Test

α πόσο σπουδαία είναι η απόφαση στις υποχρεώσεις	Φύλο	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
	Ανδρας	272	7,6360	2,18766	,13265			
Γυναίκα	240	7,5833	2,14957	,13875	.275			

ο δεν επιδρά με στατιστικά σημαντικό τρόπο στον βαθμό σημαντικότητας της έννοιας της συνέπειας στις υποχρεώσεις. sig>0,05.

Statistics, T-Test

α πόσο σπουδαία είναι η απόφαση στους νόμους	Φύλο	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
	Ανδρας	272	7,1912	2,02207	,12261			
Γυναίκα	240	7,3833	1,84859	,11933	-1,123			

ο δεν επιδρά με στατιστικά σημαντικό τρόπο στον βαθμό σημαντικότητας της έννοιας της υπακοής στους νόμους. sig>0,05.

Το φύλο δεν επιδρά με στατιστικά σημαντικό τρόπο στο βαθμό σημαντικότητας της δικαιοσύνης για το ίδιο το υποκείμενο, (sig>0,05).

Group Statistics, T-Test

31	Φύλο	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
Για μένα πόσο σπουδαία είναι η ευμάρεια								
	Ανδρας	272	8,5993	2,04138	,12378	.723	.395	-1,727
	Γυναίκα	240	8,7292	1,99098	,12852			-1,728

Το φύλο δεν επιδρά με στατιστικά σημαντικό τρόπο στο βαθμό σημαντικότητας της ευμάρειας για το ίδιο το υποκείμενο, (sig >0,05).

Group Statistics, T-Test

32	Φύλο	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
Για μένα πόσο σπουδαία είναι η φιλανθρωπία								
	Ανδρας	272	8,5846	1,94201	,11775	.842	.359	.100
	Γυναίκα	240	8,5667	2,08695	,13471			.100

Το φύλο δεν επιδρά με στατιστικά σημαντικό τρόπο στο βαθμό σημαντικότητας της φιλανθρωπίας για το ίδιο το υποκείμενο, (sig>0,05).

Group Statistics, T-Test

33	Φύλο	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
Για μένα πόσο σπουδαία είναι η φιλοξενία								
	Ανδρας	272	9,0368	1,65205	,10017	2,326	.128	-1,350
	Γυναίκα	240	9,2292	1,55834	,10059			-1,355

Το φύλο δεν επιδρά με στατιστικά σημαντικό τρόπο στο βαθμό σημαντικότητας της φιλοξενίας για το ίδιο το υποκείμενο (sig>0,05).

Group Statistics, T-Test

34	Φύλο	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
Για μένα πόσο σπουδαία είναι η υγεία								
	Ανδρας	272	8,8971	1,99734	,12111	.170	.680	-.477
	Γυναίκα	240	8,9833	2,08996	,13491			-.476

Το φύλο δεν επιδρά με στατιστικά σημαντικό τρόπο στο βαθμό σημαντικότητας της υγείας για το ίδιο το υποκείμενο, (sig>0,05)

Group Statistics, T-Test

35	Φύλο	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	F	Sig.	t
Για μένα πόσο σπουδαία είναι η ομορφιά								
	Ανδρας	272	8,6912	1,94771	,11810	4,121	.043	-1,623
	Γυναίκα	240	8,9583	1,75197	,11309			-1,634

Το φύλο δεν επιδρά με στατιστικά σημαντικό τρόπο στο βαθμό σημαντικότητας της ομορφιάς για το ίδιο το υποκείμενο, (sig>0,05).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 7 APPENDIX

Περιγραφική συγκριτική ανάλυση κατά την κοινωνική θέση και την πρώτη διάσταση [δι-ατομική]

DESCRIPTIVES COMPARISON BETWEEN S.STATUS AND QUESTION 11A

1) Για μένα πόσο σπουδαία είναι η φιλία

Oneway Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
Δημ. υπάλλ.	65	9,2615	1,49245	,18512	8,8917	9,6313	5,00	10,00
Επιχειρημ.	171	8,7661	2,02723	,15503	8,4601	9,0721	1,00	10,00
Εμπορος	18	8,1111	2,34869	,55359	6,9431	9,2791	2,00	10,00
Φοιτητ(ης-ρια)	105	9,1429	1,81038	,17667	8,7925	9,4932	1,00	10,00
Νοικοκυρά	115	8,9565	1,79371	,16726	8,6252	9,2879	2,00	10,00
Ακαδημαϊκός / Ιατροί	38	8,8684	2,06870	,33559	8,1885	9,5484	1,00	10,00
Total	512	8,9336	1,89228	,08363	8,7693	9,0979	1,00	10,00

ANOVA

Για μένα πόσο σπουδαία είναι η φιλία

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	28,785	5	5,757	1,618	,154
Within Groups	1800,957	506	3,559		
Total	1829,742	511			

Δεν παρουσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ομάδων στην αξιολόγηση της έννοιας της φιλίας (sig>0,05).

2) Για μένα πόσο σπουδαία είναι η αξιοπιστία

Oneway Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
Δημ. υπάλλ.	65	9,4000	1,19635	,14839	9,1036	9,6964	6,00	10,00
Επιχειρημ.	171	8,8889	1,84851	,14136	8,6098	9,1679	1,00	10,00
Εμπορος	18	8,8889	1,67644	,39514	8,0552	9,7226	6,00	10,00
Φοιτητ(ης-ρια)	105	9,0381	1,77549	,17327	8,6945	9,3817	2,00	10,00
Νοικοκυρά	115	9,0870	1,63603	,15256	8,7847	9,3892	2,00	10,00
Ακαδημαϊκός / Ιατροί	38	9,3947	1,12801	,18299	9,0240	9,7655	7,00	10,00
Total	512	9,0664	1,66567	,07361	8,9218	9,2110	1,00	10,00

ANOVA

Για μένα πόσο σπουδαία είναι η αξιοπιστία

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	17,419	5	3,484	1,259	,280
Within Groups	1400,324	506	2,767		
Total	1417,742	511			

Δεν παρουσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ομάδων στην αξιολόγηση της έννοιας της αξιοπιστίας (sig>0,05).

ένα πόσο σπουδαία είναι η αγάπη

Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
άλλ.	65	9,7846	,67297	,08347	9,6179	9,9514	7,00	10,00
ημ.	171	9,2164	1,51656	,11597	8,9874	9,4453	4,00	10,00
ος	18	8,8889	2,29805	,54166	7,7461	10,0317	1,00	10,00
ης-ρια)	105	9,6190	1,05958	,10340	9,4140	9,8241	4,00	10,00
ρά	115	9,3652	1,59676	,14890	9,0702	9,6602	1,00	10,00
αϊκός / Ιατροί	38	9,9211	,27328	,04433	9,8312	10,0109	9,00	10,00
	512	9,4453	1,36669	,06040	9,3267	9,5640	1,00	10,00

α πόσο σπουδαία είναι η αγάπη

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
η	34,526	5	6,905	3,798	,002
Groups	919,942	506	1,818		
	954,469	511			

πάζεται μια τάση για διαφοροποίηση μεταξύ των ομάδων (sig < 0,05), αλλά δεν παρουσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές.

Tests

Comparisons

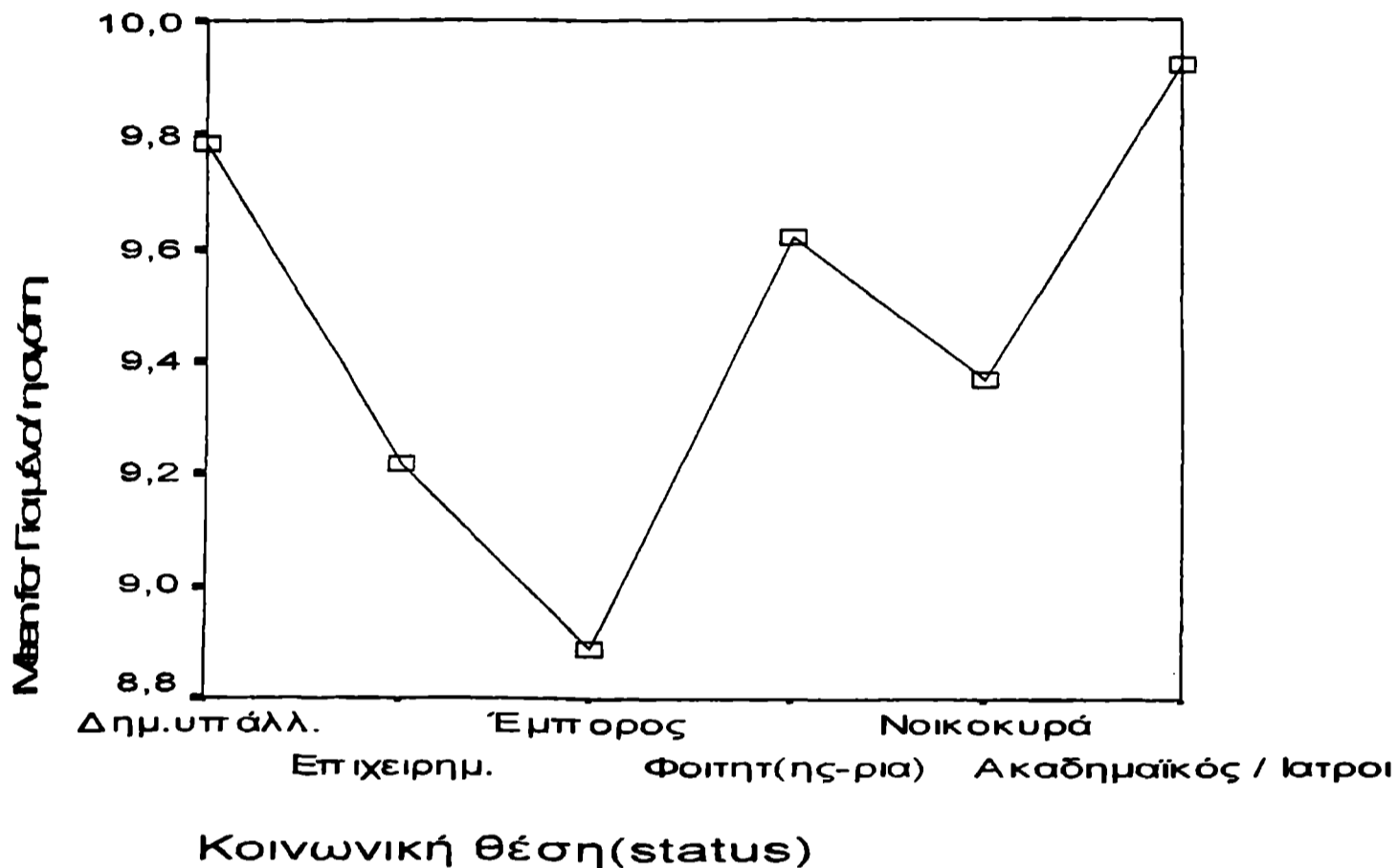
Dependent Variable: Για μένα πόσο σπουδαία είναι η αγάπη

η

	(J) Κοινωνική θέση(status)	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
άλλ.	Επιχειρημ.	,5682	,19647	,060	-,0112	1,1477
	Εμπόρος	,8957	,35913	,194	-,1634	1,9549
	Φοιτητ(ης-ρια)	,1656	,21280	1,000	-,4620	,7932
	Νοικοκυρα	,4194	,20924	,683	-,1977	1,0365
	Ακαδ. / Ιατροί	-,1364	,27534	1,000	-,9485	,6756
ημ.	Δημ. υπαλλ.	-,5682	,19647	,060	-1,1477	,0112
	Εμπόρος	,3275	,33412	1,000	-,6579	1,3129
	Φοιτητ(ης-ρια)	-,4027	,16717	,245	-,8957	,0904
	Νοικοκυρα	-,1488	,16261	1,000	-,6284	,3307
	Ακαδ. / Ιατροί	-,7047	,24182	,056	-1,4178	,0065
ης-ρια)	Δημ. υπαλλ.	-,8957	,35913	,194	-1,9549	,1634
	Επιχειρημ.	-,3275	,33412	1,000	-1,3129	,6579
	Φοιτητ(ης-ρια)	-,7302	,34397	,514	-1,7446	,2843
	Νοικοκυρα	-,4763	,34178	1,000	-1,4843	,5316
	Ακαδ. / Ιατροί	-1,0322	,38581	,116	-2,1700	,1057
ος	Δημ. υπαλλ.	-,1656	,21280	1,000	-,7932	,4620
	Επιχειρημ.	,4027	,16717	,245	-,0904	,8957
	Εμπόρος	,7302	,34397	,514	-,2843	1,7446
	Νοικοκυρα	,2538	,18200	1,000	-,2829	,7906
	Ακαδ. / Ιατροί	-,3020	,25526	1,000	-1,0548	,4506
ρά	Δημ. υπαλλ.	-,4194	,20924	,683	-1,0365	,1977
	Επιχειρημ.	,1488	,16261	1,000	-,3307	,6284
	Εμπόρος	,4763	,34178	1,000	-,5316	1,4843
	Φοιτητ(ης-ρια)	-,2538	,18200	1,000	-,7906	,2829

	Ακαδ. / Ιατροί	-,5558	,25230	,421	-1,2999	,1882
Ακαδημαϊκός / Ιατροί	Δημ. υπάλλ.	,1364	,27534	1,000	-,6756	,9485
	Επιχειρημ.	,7047	,24182	,056	-,0085	1,4178
	Εμπορός	1,0322	,38581	,116	-,1057	2,1700
	Φοιτητ(ης-ρια)	,3020	,25526	1,000	-,4508	1,0548
	Νοικοκυρά	,5558	,25230	,421	-,1882	1,2999

Means Plots

4) Για μένα πόσο σπουδαία είναι η συνήθεια

Oneway Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
Δημ. υπάλλ.	65	1,7692	1,80077	,22336	1,3230	2,2154	1,00	10,00
Επιχειρημ.	171	3,1345	2,68537	,20536	2,7291	3,5399	1,00	10,00
Έμπορος	18	3,0000	2,47339	,58298	1,7700	4,2300	1,00	8,00
Φοιτητ(ης-ρια)	105	2,5524	2,45725	,23980	2,0768	3,0279	1,00	10,00
Νοικοκυρά	115	2,1043	2,20992	,20608	1,6961	2,5126	1,00	10,00
Ακαδημαϊκός / Ιατροί	38	2,8158	2,61860	,42479	1,9551	3,6765	1,00	10,00
Total	512	2,5820	2,46405	,10890	2,3681	2,7960	1,00	10,00

ANOVA

Για μένα πόσο σπουδαία είναι η συνήθεια

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	126,690	5	25,338	4,308	,001
Within Groups	2975,865	506	5,881		
Total	3102,555	511			

loc Tests

Multiple Comparisons

Dependent Variable: Για μένα πόσο σπουδαία είναι η συνήθεια

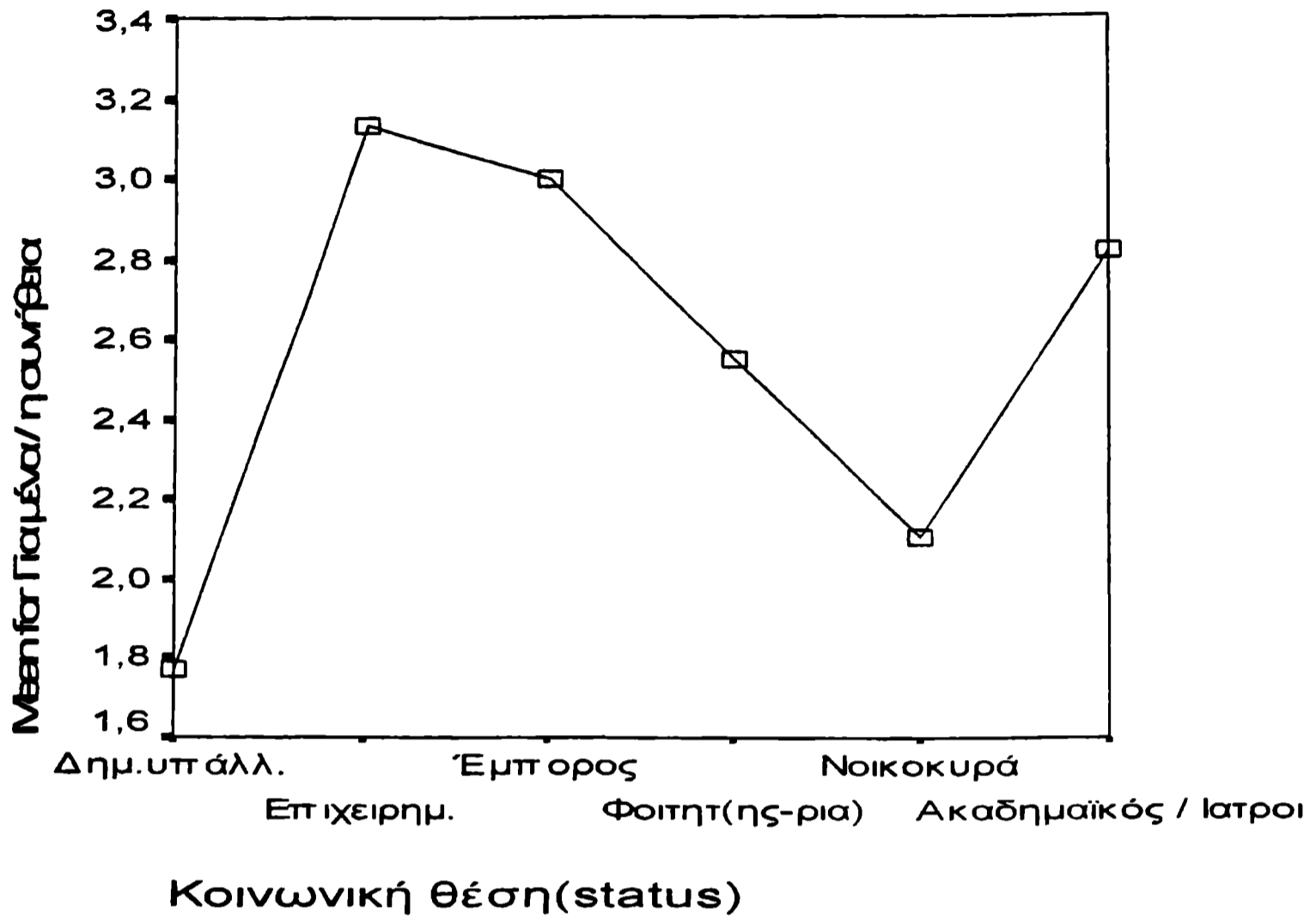
status

Κατηγορία	(J) Κοινωνική θέση(status)	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
Επάγγελμα	Επιχειρημ.	-1,3653	,35337	,002	-2,4074	-,3231
	Εμπορος	-1,2308	,64592	,859	-3,1357	,6742
	Φοιτητ(ης-ρια)	-,7832	,38274	,619	-1,9119	,3456
	Νοικοκυρά	-,3351	,37632	1,000	-1,4450	,7747
	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	-1,0466	,49522	,526	-2,5071	,4140
Παιδεία	Δημ. υπάλλ.	1,3653	,35337	,002	,3231	2,4074
	Εμπορος	,1345	,60094	1,000	-1,6378	1,9068
	Φοιτητ(ης-ρια)	,5821	,30067	,801	-,3046	1,4689
	Νοικοκυρά	1,0302	,29246	,007	,1676	1,8927
	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	,3187	,43493	1,000	-,9640	1,6014
Εκπαίδευση	Δημ. υπάλλ.	1,2308	,64592	,859	-,6742	3,1357
	Επιχειρημ.	-,1345	,60094	1,000	-1,9068	1,6378
	Φοιτητ(ης-ρια)	,4476	,61866	1,000	-1,3769	2,2722
	Νοικοκυρά	,8957	,61471	1,000	-,9173	2,7086
	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	,1842	,69390	1,000	-1,8622	2,2307
Εκπαίδευση	Δημ. υπάλλ.	,7832	,38274	,619	-,3456	1,9119
	Επιχειρημ.	-,5821	,30067	,801	-1,4689	,3046
	Εμπορος	-,4476	,61866	1,000	-2,2722	1,3769
	Νοικοκυρά	,4480	,32734	1,000	-,5174	1,4134
	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	-,2634	,45911	1,000	-1,6174	1,0906
Εκπαίδευση	Δημ. υπάλλ.	,3351	,37632	1,000	-,7747	1,4450
	Επιχειρημ.	-1,0302	,29246	,007	-1,8927	-,1676
	Εμπορος	-,8957	,61471	1,000	-2,7086	,9173
	Φοιτητ(ης-ρια)	-,4480	,32734	1,000	-1,4134	,5174
	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	-,7114	,45377	1,000	-2,0497	,6268
Εκπαίδευση	Δημ. υπάλλ.	1,0466	,49522	,526	-,4140	2,5071
	Επιχειρημ.	-,3187	,43493	1,000	-1,6014	,9640
	Εμπορος	-,1842	,69390	1,000	-2,2307	1,8622
	Φοιτητ(ης-ρια)	,2634	,45911	1,000	-1,0906	1,6174
	Νοικοκυρά	,7114	,45377	1,000	-,6268	2,0497

a difference is significant at the .05 level.

βρίσκονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ομάδων, στην αξιολόγηση του βαθμού σπουδαιότητας της συνήθειας ($F(5, 506) = 4,308$, $sig < .05$). Πιο συγκεκριμένα, οι επιχειρηματίες θεωρούν την συνήθεια περισσότερο σημαντική από την ομάδα των δημοσίων υπαλλήλων και αυτή των νοικοκυρών.

Means Plots

5 Για μένα πόσο σπουδαία είναι η φιλαλήθεια

Oneway Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
Δημ. υπ άλλ.	65	9,2000	1,38293	,17153	8,8573	9,5427	6,00	10,00
Επιχειρημ.	171	8,4971	2,25016	,17207	8,1574	8,8368	1,00	10,00
Έμπ ορος	18	9,2222	1,39560	,32895	8,5282	9,9162	6,00	10,00
Φοιτητ(ης-ρια)	105	8,6190	1,93342	,18868	8,2449	8,9932	2,00	10,00
Νοικοκυρά	115	8,8261	1,66101	,15489	8,5193	9,1329	5,00	10,00
Ακαδημαϊκός / Ιατροί	38	9,2368	1,51451	,24569	8,7390	9,7346	6,00	10,00
Total	512	8,7656	1,89957	,08395	8,6007	8,9306	1,00	10,00

ANOVA

Για μένα πόσο σπουδαία είναι η φιλαλήθεια

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	39,463	5	7,893	2,213	,052
Within Groups	1804,412	506	3,566		
Total	1843,875	511			

Δεν παρουσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ομάδων στην αξιολόγηση της έννοιας της φιλαλήθειας (sig>0,05).

πόσο σπουδαία είναι η αποκλειστικότητα [να είναι κάποιος μόνο για εσένα]

ay Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
παλλ.	65	8,7846	1,77211	,21980	8,3455	9,2237	5,00	10,00
ρημ.	171	8,5614	2,28564	,17479	8,2164	8,9064	1,00	10,00
ρος	18	7,8889	2,60969	,61511	6,5911	9,1867	2,00	10,00
π(ης-ρια)	105	8,4190	2,10211	,20514	8,0122	8,8259	1,00	10,00
κυρά	115	8,7739	1,72729	,16107	8,4548	9,0930	2,00	10,00
ημικός / Ιατροί	38	8,1316	2,30359	,37369	7,3744	8,8888	2,00	10,00
	512	8,5527	2,08741	,09225	8,3715	8,7340	1,00	10,00

VA

πόσο σπουδαία είναι η αποκλειστικότητα [να είναι κάποιος μόνο για εσένα]

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
een	25,683	5	5,137	1,181	,317
ps					
η Groups	2200,893	506	4,350		
	2226,576	511			

παρουσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ομάδων στην αξιολόγηση της έννοιας της αποκλειστικότητας (sig>0,05).

πόσο σπουδαία είναι η συναισθηματική ικανοποίηση

ay Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
παλλ.	65	9,0154	1,70011	,21087	8,5941	9,4367	4,00	10,00
ρημ.	171	7,9649	2,51559	,19237	7,5852	8,3447	1,00	10,00
ρος	18	8,1111	2,47074	,58236	6,8824	9,3398	2,00	10,00
π(ης-ρια)	105	8,7333	1,95756	,19104	8,3545	9,1122	1,00	10,00
κυρά	115	8,7130	2,17548	,20286	8,3112	9,1149	1,00	10,00
ημικός / Ιατροί	38	9,3684	1,07606	,17456	9,0147	9,7221	6,00	10,00
	512	8,5332	2,19117	,09684	8,3430	8,7235	1,00	10,00

A

πόσο σπουδαία είναι η συναισθηματική ικανοποίηση

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
η	107,978	5	21,596	4,659	,000
Groups	2345,458	506	4,635		
	2453,436	511			

Post Hoc Tests

Multiple Comparisons

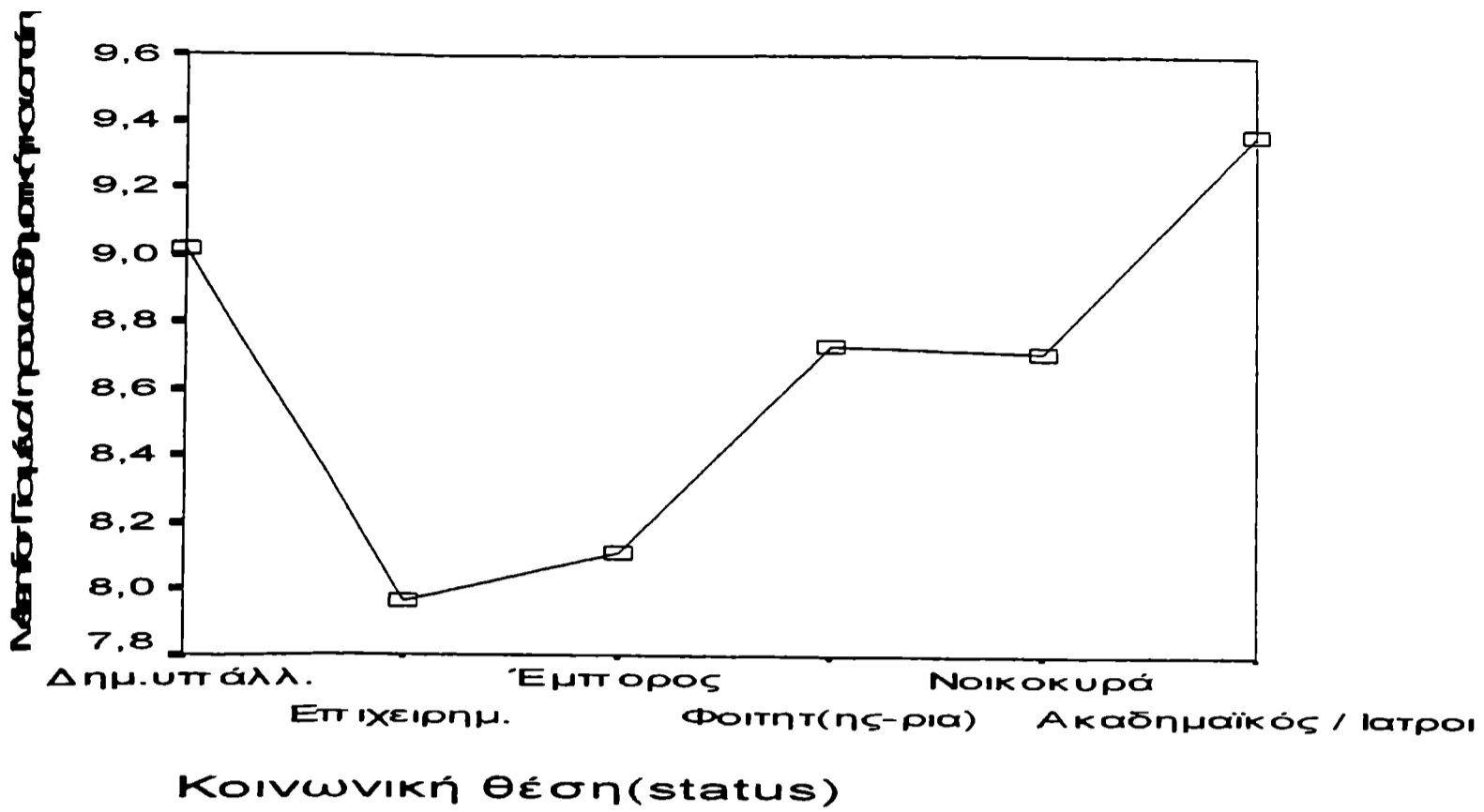
Dependent Variable: Για μένα πόσο σπουδαία είναι η συναισθηματική ικανοποίηση

Bonferroni

(I) Κοινωνική θέση(status)	(J) Κοινωνική θέση (status)	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
Δημ. υπάλλ.	Επιχειρημ.	1,0505	,31372	,013	,1253	1,9757
	Εμπόρος	,9043	,57344	1,000	-,7869	2,5955
	Φοιτητ(ης-ρια)	,2821	,33979	1,000	-,7201	1,2842
	Νοικοκυρά	,3023	,33409	1,000	-,6830	1,2877
	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	-,3530	,43965	1,000	-1,6497	,9436
Επιχειρημ.	Δημ. υπάλλ.	-1,0505	,31372	,013	-1,9757	-,1253
	Εμπόρος	-,1462	,53350	1,000	-1,7196	1,4272
	Φοιτητ(ης-ρια)	-,7684	,26693	,062	-1,5557	,0188
	Νοικοκυρά	-,7481	,25964	,062	-1,5139	,0176
	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	-1,4035	,38612	,005	-2,5423	-,2648
Εμπόρος	Δημ. υπάλλ.	-,9043	,57344	1,000	-2,5955	,7869
	Επιχειρημ.	,1462	,53350	1,000	-1,4272	1,7196
	Φοιτητ(ης-ρια)	-,6222	,54924	1,000	-2,2420	,9976
	Νοικοκυρά	-,6019	,54573	1,000	-2,2114	1,0075
	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	-1,2573	,61603	,627	-3,0741	,5595
Φοιτητ(ης-ρια)	Δημ. υπάλλ.	-,2821	,33979	1,000	-1,2842	,7201
	Επιχειρημ.	,7684	,26693	,062	-,0188	1,5557
	Εμπόρος	,6222	,54924	1,000	-,9976	2,2420
	Νοικοκυρά	,0203	,29061	1,000	-,8368	,8773
	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	-,6351	,40759	1,000	-1,8371	,5670
Νοικοκυρά	Δημ. υπάλλ.	-,3023	,33409	1,000	-1,2877	,6830
	Επιχειρημ.	,7481	,25964	,062	-,0176	1,5139
	Εμπόρος	,6019	,54573	1,000	-1,0075	2,2114
	Φοιτητ(ης-ρια)	-,0203	,29061	1,000	-,8773	,8368
	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	-,6554	,40285	1,000	-1,8435	,5327
Ακαδημαϊκός / Ιατροί	Δημ. υπάλλ.	,3530	,43965	1,000	-,9436	1,6497
	Επιχειρημ.	1,4035	,38612	,005	,2648	2,5423
	Εμπόρος	1,2573	,61603	,627	-,5595	3,0741
	Φοιτητ(ης-ρια)	,6351	,40759	1,000	-,5670	1,8371
	Νοικοκυρά	,6554	,40285	1,000	-,5327	1,8435

* The mean difference is significant at the .05 level.

Παρουσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ομάδων, στην αξιολόγηση του βαθμού σπουδαιότητας της συναισθηματικής ικανοποίησης ($F(5, 5)$ sig<0,05). Συγκεκριμένα, οι επιχειρηματίες θεωρούν την συναισθηματική ικανοποίηση λιγότερο σημαντική από την ομάδα των δημοσίων υπαλλήλων και ακαδημαϊκών.

Μέσα πόσο σπουδαία είναι η σεξουαλική ικανοποίηση

ay Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
τάλλ.	65	8,9385	1,71279	,21245	8,5141	9,3629	4,00	10,00
ρημ.	171	8,4795	2,17293	,16617	8,1515	8,8076	1,00	10,00
ος	18	8,3889	2,06195	,48601	7,3635	9,4143	5,00	10,00
(ης-ρια)	105	8,4762	2,03383	,19848	8,0826	8,8698	1,00	10,00
υρά	115	9,2609	1,53375	,14302	8,9775	9,5442	4,00	10,00
αϊκός / Ιατροί	38	9,3158	1,01623	,16485	8,9818	9,6498	7,00	10,00
	512	8,7715	1,91107	,08446	8,6056	8,9374	1,00	10,00

Μέσα πόσο σπουδαία είναι η σεξουαλική ικανοποίηση

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
η	66,979	5	13,396	3,767	,002
roups	1799,285	506	3,556		
	1866,264	511			

Post Hoc Tests

Multiple Comparisons

Dependent Variable: Για μένα πόσο σπουδαία είναι η σεξουαλική ικανοποίηση

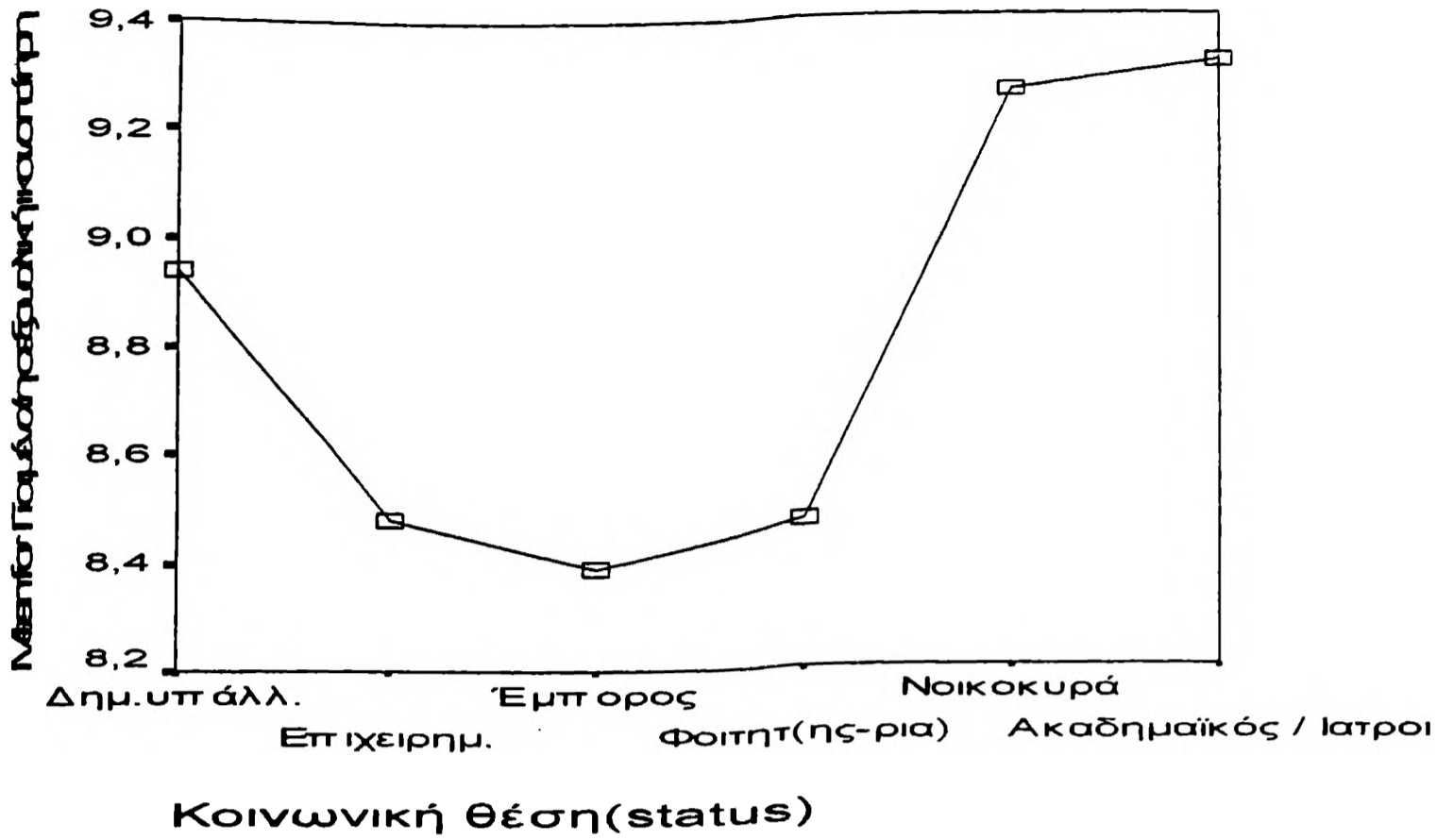
Bonferroni

(I) Κοινωνική θέση(status)	(J) Κοινωνική θέση(status)	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
Δημ. υπάλλ.	Επιχειρημ.	,4589	,27477	1,000	-,3514	1,2693
	Εμπορος	,5496	,50225	1,000	-,9317	2,0308
	Φοιτητ(ης-ρια)	,4623	,29761	1,000	-,4154	1,3400
	Νοικοκυρά	-,3224	,29262	1,000	-1,1854	,5406
	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	-,3773	,38507	1,000	-1,5130	,7583
Επιχειρημ.	Δημ. υπάλλ.	-,4589	,27477	1,000	-1,2693	,3514
	Εμπορος	,0906	,46727	1,000	-1,2874	1,4687
	Φοιτητ(ης-ρια)	,0033	,23380	1,000	-,6862	,6929
	Νοικοκυρά	-,7813	,22741	,010	-1,4520	-,1107
	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	-,8363	,33819	,206	-1,8336	,1611
Εμπορος	Δημ. υπάλλ.	-,5496	,50225	1,000	-2,0308	,9317
	Επιχειρημ.	-,0906	,46727	1,000	-1,4687	1,2874
	Φοιτητ(ης-ρια)	-,0873	,48106	1,000	-1,5060	1,3314
	Νοικοκυρά	-,8720	,47799	1,000	-2,2817	,5377
	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	-,9269	,53956	1,000	-2,5182	,6644
Φοιτητ(ης-ρια)	Δημ. υπάλλ.	-,4623	,29761	1,000	-1,3400	,4154
	Επιχειρημ.	-,0033	,23380	1,000	-,6929	,6862
	Εμπορος	,0873	,48106	1,000	-1,3314	1,5060
	Νοικοκυρά	-,7847	,25453	,032	-1,5353	-,0340
	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	-,8396	,35699	,286	-1,8924	,2132
Νοικοκυρά	Δημ. υπάλλ.	,3224	,29262	1,000	-,5406	1,1854
	Επιχειρημ.	,7813	,22741	,010	,1107	1,4520
	Εμπορος	,8720	,47799	1,000	-,5377	2,2817
	Φοιτητ(ης-ρια)	,7847	,25453	,032	,0340	1,5353
	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	-,0549	,35284	1,000	-1,0955	,9857
Ακαδημαϊκός / Ιατροί	Δημ. υπάλλ.	,3773	,38507	1,000	-,7583	1,5130
	Επιχειρημ.	,8363	,33819	,206	-,1611	1,8336
	Εμπορος	,9269	,53956	1,000	-,6644	2,5182
	Φοιτητ(ης-ρια)	,8396	,35699	,286	-,2132	1,8924
	Νοικοκυρά	,0549	,35284	1,000	-,9857	1,0955

* The mean difference is significant at the .05 level.

Παρουσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ομάδων, στην αξιολόγηση του βαθμού σπουδαιότητας της σεξουαλικής ικανοποίησης (F (5, 50), sig<0,05). Συγκεκριμένα, οι νοικοκυρές θεωρούν την ικανοποίηση στο σεξ περισσότερο σημαντική από την ομάδα των φοιτητών και αυτή των επιχειρηματιών.

ns Plots

α μένα πόσο σπουδαία είναι η κοινωνική αποδοχή

Way Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
υπάλλ.	65	9,0154	1,61528	,20035	8,6151	9,4156	5,00	10,00
επιημ.	171	8,6374	1,97264	,15085	8,3396	8,9352	2,00	10,00
ορος	18	8,0000	3,14362	,74096	6,4367	9,5633	1,00	10,00
η(ης-ρια)	105	9,0286	1,85771	,18129	8,6691	9,3881	2,00	10,00
κυρά	115	8,9739	1,81350	,16911	8,6389	9,3089	1,00	10,00
μαϊκός / Ιατροί	38	8,9737	1,90996	,30984	8,3459	9,6015	1,00	10,00
	512	8,8438	1,92496	,08507	8,6766	9,0109	1,00	10,00

VA

να πόσο σπουδαία είναι η κοινωνική αποδοχή

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
een Groups	28,185	5	5,637	1,529	,179
Groups	1865,315	506	3,686		
	1893,500	511			

α μένα πόσο σπουδαία είναι η προσωπική ασφάλεια

ay Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
πάλλ.	65	7,0154	3,44371	,42714	6,1621	7,8687	1,00	10,00
ημ.	171	7,9883	2,84912	,21788	7,5582	8,4184	1,00	10,00
ος	18	7,6667	3,46410	,81650	5,9440	9,3893	1,00	10,00
ης-ρια)	105	8,5333	2,72477	,26591	8,0060	9,0606	1,00	10,00
ρά	115	7,3478	3,42602	,31948	6,7149	7,9807	1,00	10,00
αϊκός / Ιατροί	38	7,7105	3,10977	,50447	6,6884	8,7327	1,00	10,00
	512	7,8008	3,10850	,13738	7,5309	8,0707	1,00	10,00

ANOVA

Για μένα πόσο σπουδαία είναι η προσωπική ασφάλεια

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	126,682	5	25,336	2,665	,022
Within Groups	4810,997	506	9,508		
Total	4937,680	511			

Post Hoc Tests

Multiple Comparisons

Dependent Variable: Για μένα πόσο σπουδαία είναι η προσωπική ασφάλεια

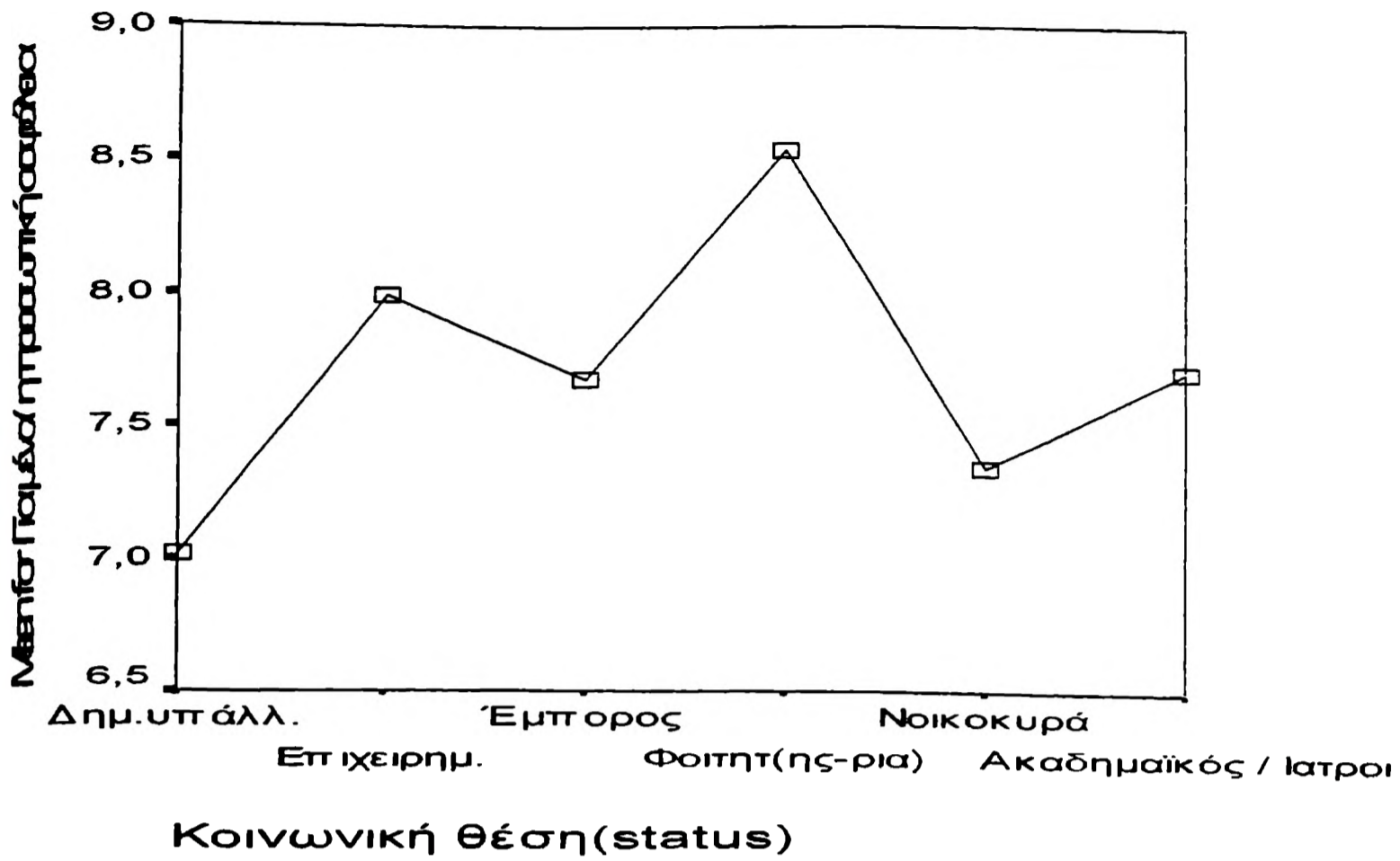
Bonferroni

(I) Κοινωνική θέση(status)	(J) Κοινωνική θέση(status)	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
Δημ. υπάλλ.	Επιχειρημ.	-,9729	,44931	,462	-2,2980	,3522
	Εμπορος	-,6513	,82127	1,000	-3,0734	1,7708
	Φοιτητ(ης-ρια)	-1,5179	,48665	,029	-2,9532	-,0827
	Νοικοκυρά	-,3324	,47849	1,000	-1,7436	1,0787
	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	-,6951	,62967	1,000	-2,5522	1,1619
Επιχειρημ.	Δημ. υπάλλ.	,9729	,44931	,462	-,3522	2,2980
	Εμπορος	,3216	,76408	1,000	-1,9318	2,5751
	Φοιτητ(ης-ρια)	-,5450	,38230	1,000	-1,6725	,5825
	Νοικοκυρά	,6405	,37186	1,000	-,4562	1,7372
	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	,2778	,55300	1,000	-1,3531	1,9087
Εμπορος	Δημ. υπάλλ.	,6513	,82127	1,000	-1,7708	3,0734
	Επιχειρημ.	-,3216	,76408	1,000	-2,5751	1,9318
	Φοιτητ(ης-ρια)	-,8667	,78662	1,000	-3,1866	1,4532
	Νοικοκυρά	,3188	,78160	1,000	-1,9862	2,6239
	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	-,0439	,88228	1,000	-2,6459	2,5582
Φοιτητ(ης-ρια)	Δημ. υπάλλ.	1,5179	,48665	,029	,0827	2,9532
	Επιχειρημ.	,5450	,38230	1,000	-,5825	1,6725
	Εμπορος	,8667	,78662	1,000	-1,4532	3,1866
	Νοικοκυρά	1,1855	,41621	,069	-,0420	2,4130
	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	,8228	,58375	1,000	-,8988	2,5444
Νοικοκυρά	Δημ. υπάλλ.	,3324	,47849	1,000	-1,0787	1,7436
	Επιχειρημ.	-,6405	,37186	1,000	-1,7372	,4562
	Εμπορος	-,3188	,78160	1,000	-2,6239	1,9862
	Φοιτητ(ης-ρια)	-1,1855	,41621	,069	-2,4130	,0420
	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	-,3627	,57696	1,000	-2,0643	1,3389
Ακαδημαϊκός / Ιατροί	Δημ. υπάλλ.	,6951	,62967	1,000	-1,1619	2,5522
	Επιχειρημ.	-,2778	,55300	1,000	-1,9087	1,3531
	Εμπορος	,0439	,88228	1,000	-2,5582	2,6459
	Φοιτητ(ης-ρια)	-,8228	,58375	1,000	-2,5444	,8988
	Νοικοκυρά	,3627	,57696	1,000	-1,3389	2,0643

* The mean difference is significant at the .05 level.

Παρουσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ομάδων, στην αξιολόγηση του βαθμού σπουδαιότητας της συνήθειας ($F(5, 506) = 2,665$). Συγκεκριμένα, οι φοιτητές θεωρούν την προσωπική ασφάλεια περισσότερο σημαντική από την ομάδα των δημοσίων υπαλλήλων.

Means Plots

πόσο σπουδαία είναι η παιδική ανατροφή

Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
άλλ.	65	7,6308	2,31550	,28720	7,0570	8,2045	1,00	10,00
ημ.	171	7,4444	2,07254	,15849	7,1316	7,7573	1,00	10,00
ος	18	8,4444	1,65288	,38959	7,6225	9,2664	5,00	10,00
ης-ρια)	105	8,0857	2,26645	,22118	7,6471	8,5243	1,00	10,00
ρά	115	8,1217	2,19708	,20488	7,7159	8,5276	1,00	10,00
αϊκός / Ιατροί	38	7,1579	2,33106	,37815	6,3917	7,9241	2,00	10,00
	512	7,7656	2,19939	,09720	7,5747	7,9566	1,00	10,00

πόσο σπουδαία είναι η παιδική ανατροφή

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
	66,493	5	13,299	2,798	,017
roups	2405,382	506	4,754		
	2471,875	511			

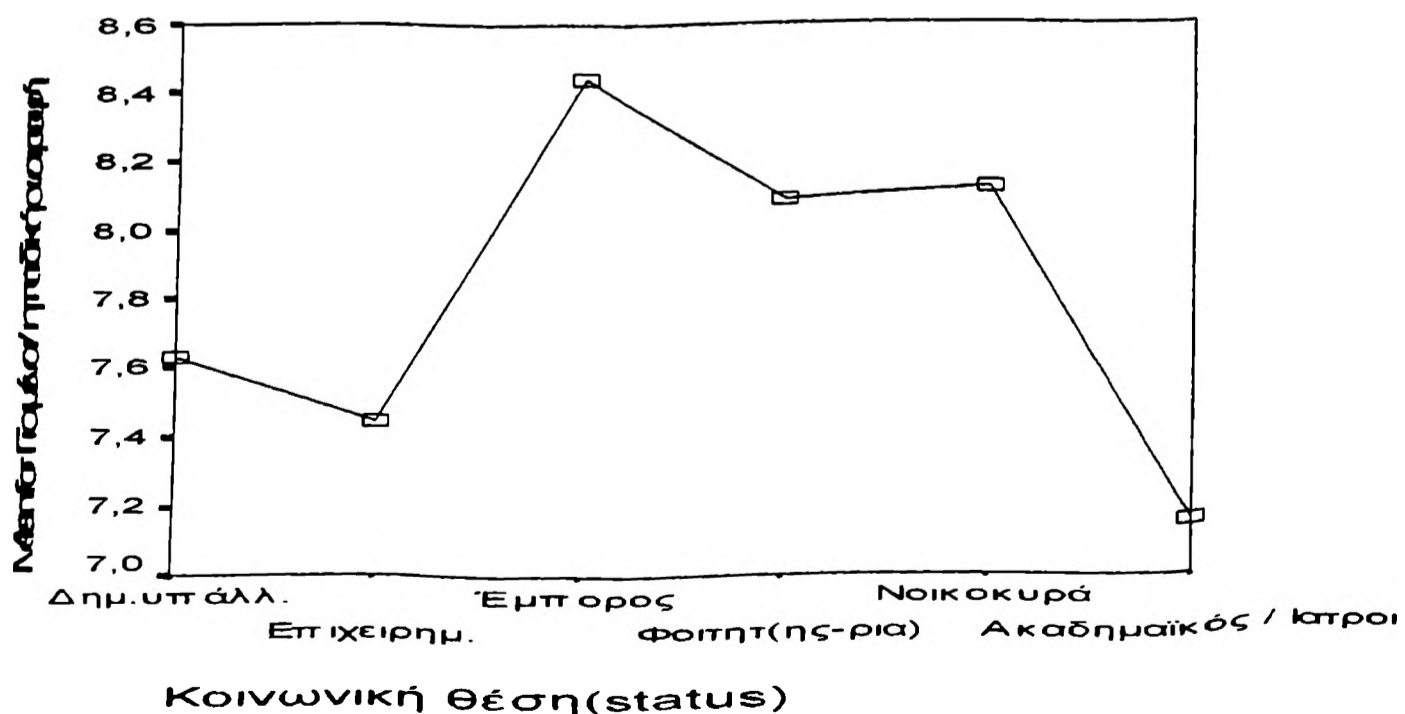
Post Hoc Tests

Multiple Comparisons. Dependent Variable: Για μένα πόσο σπουδαία είναι η παιδική ανατροφή

Bonferroni

(I) Κοινωνική θέση(status)	(J) Κοινωνική θέση(status)	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
Δημ. υπάλλ.	Επιχειρημ.	,1863	,31770	1,000	-,7506	1,1233
	Εμπόρος	-,8137	,58071	1,000	-2,5263	,8990
	Φοιτητ(ης-ρια)	-,4549	,34410	1,000	-1,4698	,5599
	Νοικοκυρά	-,4910	,33834	1,000	-1,4888	,5069
	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	,4729	,44523	1,000	-,8402	1,7860
Επιχειρημ.	Δημ. υπάλλ.	-,1863	,31770	1,000	-1,1233	,7506
	Εμπόρος	-1,0000	,54027	,971	-2,5934	,5934
	Φοιτητ(ης-ρια)	-,6413	,27032	,271	-1,4385	,1560
	Νοικοκυρά	-,6773	,26294	,154	-1,4528	,0982
	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	,2865	,39102	1,000	-,8667	1,4398
Εμπόρος	Δημ. υπάλλ.	,8137	,58071	1,000	-,8990	2,5263
	Επιχειρημ.	1,0000	,54027	,971	-,5934	2,5934
	Φοιτητ(ης-ρια)	,3587	,55621	1,000	-1,2816	1,9991
	Νοικοκυρά	,3227	,55266	1,000	-1,3072	1,9526
	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	1,2865	,62385	,595	-,5533	3,1264
Φοιτητ(ης-ρια)	Δημ. υπάλλ.	,4549	,34410	1,000	-,5599	1,4698
	Επιχειρημ.	,6413	,27032	,271	-,1560	1,4385
	Εμπόρος	-,3587	,55621	1,000	-1,9991	1,2816
	Νοικοκυρά	-,0360	,29430	1,000	-,9040	,8319
	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	,9278	,41276	,375	-,2895	2,1451
Νοικοκυρά	Δημ. υπάλλ.	,4910	,33834	1,000	-,5069	1,4888
	Επιχειρημ.	,6773	,26294	,154	-,0982	1,4528
	Εμπόρος	-,3227	,55266	1,000	-1,9526	1,3072
	Φοιτητ(ης-ρια)	,0360	,29430	1,000	-,8319	,9040
	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	,9638	,40796	,278	-,2393	2,1670
Ακαδημαϊκός / Ιατροί	Δημ. υπάλλ.	-,4729	,44523	1,000	-1,7860	,8402
	Επιχειρημ.	-,2865	,39102	1,000	-1,4398	,8667
	Εμπόρος	-1,2865	,62385	,595	-3,1264	,5533
	Φοιτητ(ης-ρια)	-,9278	,41276	,375	-2,1451	,2895
	Νοικοκυρά	-,9638	,40796	,278	-2,1670	,2393

Means Plots

α μένα πόσο σπουδαία είναι η τεκνογονία

ay Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
					παλλ.	65		
ρημ.	171	7,4269	2,20138	,16834	7,0946	7,7592	2,00	10,00
ρος	18	7,3333	2,19625	,51766	6,2412	8,4255	5,00	10,00
τη(ης-ρια)	105	8,3714	2,14950	,20977	7,9554	8,7874	1,00	10,00
κουρά	115	8,5739	1,94693	,18155	8,2143	8,9336	2,00	10,00
ημιαίκοι / Ιατροί	38	7,9211	2,54029	,41209	7,0861	8,7560	2,00	10,00
	512	8,1074	2,19459	,09699	7,9169	8,2980	1,00	10,00

VA

ένα πόσο σπουδαία είναι η γεννητικότητα

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
βελ	171,918	5	34,384	7,600	,000
ps					
η Groups	2289,174	506	4,524		
	2461,092	511			

Hoc Tests

le Comparisons. Dependent Variable: Για μένα πόσο σπουδαία είναι η τεκνογονία

τρονί

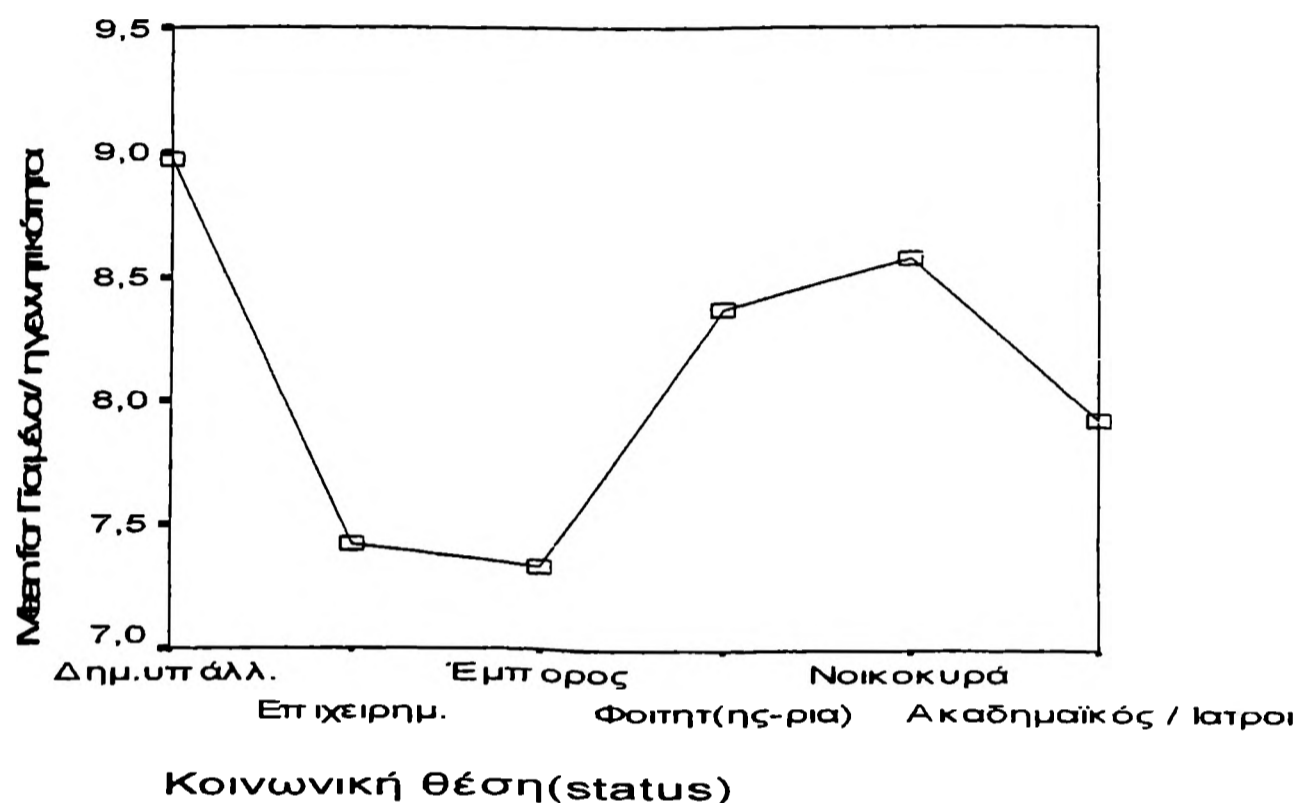
Κοινωνική θέση(status)	(J) Κοινωνική θέση(status)	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
παλλ.	Επιχειρημ.	1,5423	,30993	,000	,6283	2,4564
	Εμπορος	1,6359	,56651	,061	-,0349	3,3067
	Φοιτητ(ης-ρια)	,5978	,33569	1,000	-,3922	1,5878
	Νοικοκυρά	,3953	,33006	1,000	-,5781	1,3687
	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	1,0482	,43434	,242	-,2328	2,3291
ρημ.	Δημ. υπάλλ.	-1,5423	,30993	,000	-2,4564	-,6283
	Εμπορος	,0936	,52706	1,000	-1,4608	1,6480
	Φοιτητ(ης-ρια)	-,9445	,26371	,006	-1,7223	-,1668
	Νοικοκυρά	-1,1470	,25651	,000	-1,9035	-,3905
	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	-,4942	,38146	1,000	-1,6192	,6308
ρος	Δημ. υπάλλ.	-1,6359	,56651	,061	-3,3067	,0349
	Επιχειρημ.	-,0936	,52706	1,000	-1,6480	1,4608
	Φοιτητ(ης-ρια)	-1,0381	,54261	,844	-2,6384	,5622
	Νοικοκυρά	-1,2406	,53914	,327	-2,8306	,3495
	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	-,5877	,60860	1,000	-2,3826	1,2072
της-ρια)	Δημ. υπάλλ.	-,5978	,33569	1,000	-1,5878	,3922
	Επιχειρημ.	,9445	,26371	,006	,1668	1,7223
	Εμπορος	1,0381	,54261	,844	-,5622	2,6384
	Νοικοκυρά	-,2025	,28710	1,000	-1,0492	,6442
	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	,4504	,40267	1,000	-,7372	1,6379
ρα	Δημ. υπάλλ.	-,3953	,33006	1,000	-1,3687	,5781
	Επιχειρημ.	1,1470	,25651	,000	,3905	1,9035
	Εμπορος	1,2406	,53914	,327	-,3495	2,8306
	Φοιτητ(ης-ρια)	,2025	,28710	1,000	-,6442	1,0492
	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	,6529	,39799	1,000	-,5209	1,8266

Ακαδημαϊκός / Ιατροί	Δημ. υπάλλ.	-1,0482	,43434	,242	-2,3291	,2328
	Επιχειρημ.	,4942	,38146	1,000	-,6308	1,6192
	Εμπόρος	,5877	,60860	1,000	-1,2072	2,3826
	Φοιτητ(ης-ρια)	-,4504	,40267	1,000	-1,6579	,7372
	Νοικοκυρά	-,6529	,39799	1,000	-1,8266	,5209

* The mean difference is significant at the .05 level.

Παρουσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ομάδων, στην αξιολόγηση του βαθμού σπουδαιότητας της έννοιας της τεκνογονίας ($F(5, 511) = 4,705, sig < 0,01$). Συγκεκριμένα, οι επιχειρηματίες θεωρούν την έννοια αυτή λιγότερο σημαντική από την ομάδα των δημοσίων υπαλλήλων, των φοιτητών και των νοικοκυρών.

Means Plots

13) Για μένα πόσο σπουδαίος είναι ο οικογενειακός θεσμός

Oneway Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
Δημ. υπάλλ.	65	9,2000	1,41642	,17569	8,8490	9,5510	5,00	10,00
Επιχειρημ.	171	8,1696	2,19636	,16796	7,8380	8,5011	1,00	10,00
Εμπόρος	18	9,0556	1,55193	,36579	8,2838	9,8273	6,00	10,00
Φοιτητ(ης-ρια)	105	8,4000	2,13307	,20817	7,9872	8,8128	1,00	10,00
Νοικοκυρά	115	9,0522	1,75641	,16379	8,7277	9,3766	1,00	10,00
Ακαδημαϊκός / Ιατροί	38	8,8684	1,61364	,26177	8,3380	9,3988	5,00	10,00
Total	512	8,6289	1,97811	,08742	8,4572	8,8007	1,00	10,00

ANOVA

Για μένα πόσο σπουδαίος είναι ο οικογενειακός θεσμός

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	88,837	5	17,767	4,705	,000
Within Groups	1910,655	506	3,776		
Total	1999,492	511			

Loc Tests

Multiple Comparisons

Ident Variable: Για μένα πόσο σπουδαίος είναι ο οικογενειακός θεσμός

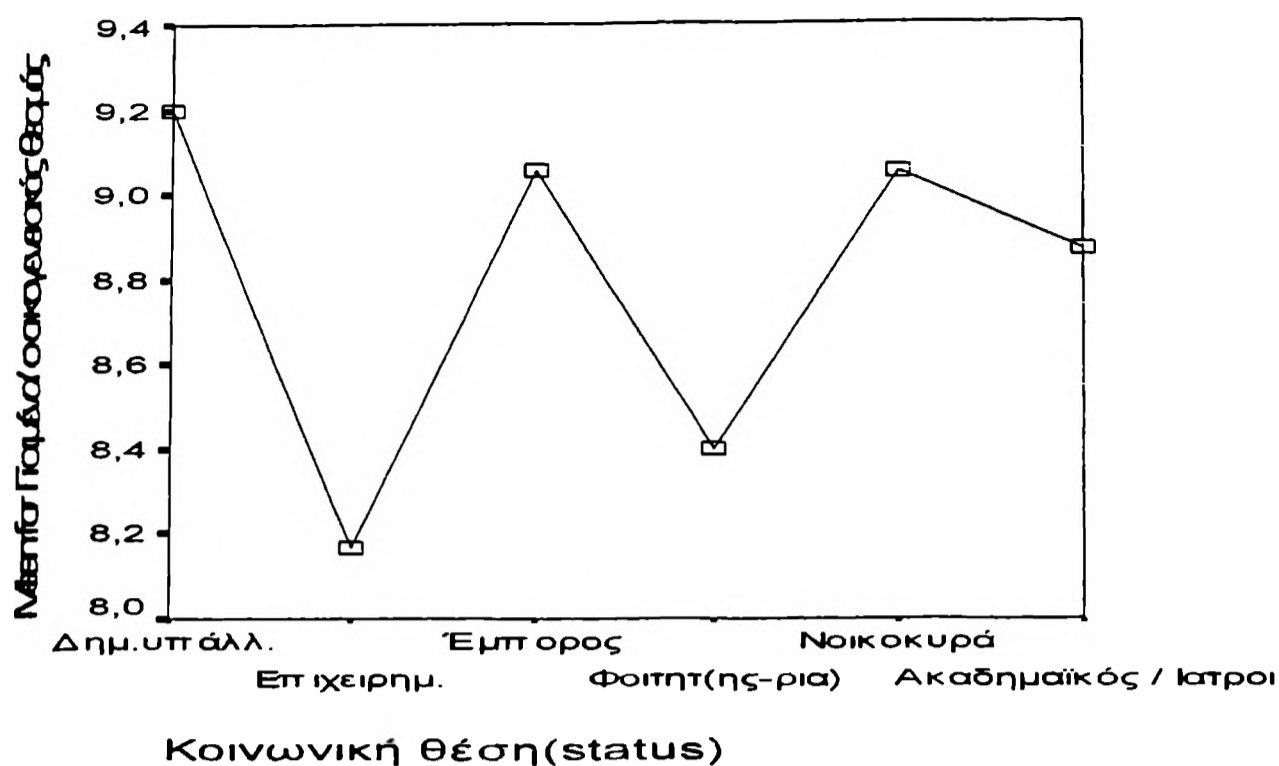
τροπών

Κοινωνική θέση(status)	(J) Κοινωνική θέση(status)	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
υπάλλ.	Επιχειρημ.	1,0304	,28315	,005	,1953	1,8655
	Εμπωρος	,1444	,51756	1,000	-1,3820	1,6708
	Φοιτητ(ης-ρια)	,8000	,30668	,140	-,1045	1,7045
	Νοικοκυρά	,1478	,30154	1,000	-,7415	1,0371
	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	,3316	,39681	1,000	-,8387	1,5019
ρημ.	Δημ.υπάλλ.	-1,0304	,28315	,005	-1,8655	-,1953
	Εμπωρος	-,8860	,48152	,995	-2,3061	,5341
	Φοιτητ(ης-ρια)	-,2304	,24092	1,000	-,9409	,4801
	Νοικοκυρά	-,8826	,23434	,003	-1,5737	-,1915
	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	-,6988	,34850	,682	-1,7266	,3290
ωρος	Δημ.υπάλλ.	-,1444	,51756	1,000	-1,6708	1,3820
	Επιχειρημ.	,8860	,48152	,995	-,5341	2,3061
	Φοιτητ(ης-ρια)	,6556	,49572	1,000	-,8064	2,1175
	Νοικοκυρά	,0034	,49256	1,000	-1,4493	1,4560
	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	,1871	,55601	1,000	-1,4527	1,8269
(ης-ρια)	Δημ.υπάλλ.	-,8000	,30668	,140	-1,7045	,1045
	Επιχειρημ.	,2304	,24092	1,000	-,4801	,9409
	Εμπωρος	-,6556	,49572	1,000	-2,1175	,8064
	Νοικοκυρά	-,6522	,26229	,198	-1,4257	,1214
	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	-,4684	,36787	1,000	-1,5534	,6165
υρά	Δημ.υπάλλ.	-,1478	,30154	1,000	-1,0371	,7415
	Επιχειρημ.	,8826	,23434	,003	,1915	1,5737
	Εμπωρος	-,0034	,49256	1,000	-1,4560	1,4493
	Φοιτητ(ης-ρια)	,6522	,26229	,198	-,1214	1,4257
	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	,1838	,36360	1,000	-,8886	1,2561
αϊκός / Ιατροί	Δημ.υπάλλ.	-,3316	,39681	1,000	-1,5019	,8387
	Επιχειρημ.	,6988	,34850	,682	-,3290	1,7266
	Εμπωρος	-,1871	,55601	1,000	-1,8269	1,4527
	Φοιτητ(ης-ρια)	,4684	,36787	1,000	-,6165	1,5534
	Νοικοκυρά	-,1838	,36360	1,000	-1,2561	,8886

Mean difference is significant at the .05 level

γίνονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ομάδων, στην αξιολόγηση του βαθμού σπουδαιότητας του θεσμού της οικογένειας ($F(5, 506)=4,705$, sig. < .05). Συγκεκριμένα, οι επιχειρηματίες θεωρούν τον συγκεκριμένο θεσμό λιγότερο σημαντικό από την ομάδα των δημοσίων υπαλλήλων και αυτή των νοικοκυρών.

Means Plots

14) Για μένα πόσο σπουδαία είναι η έγγαμη ζωή

Oneway Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
Δημ. υπάλλ.	65	7,8308	2,24004	,27784	7,2757	8,3858	5,00	10,00
Επιχειρημ.	171	7,8480	2,24401	,17160	7,5092	8,1867	1,00	10,00
Έμπορος	18	7,2222	2,21108	,52116	6,1227	8,3218	5,00	10,00
Φοιτητ(ης-ρια)	105	7,7524	2,34841	,22918	7,2979	8,2069	1,00	10,00
Νοικοκυρά	115	8,7652	1,87939	,17525	8,4180	9,1124	3,00	10,00
Ακαδημαϊκός / Ιατροί	38	8,3684	2,08497	,33823	7,6831	9,0537	5,00	10,00
Total	512	8,0488	2,20823	,09759	7,8571	8,2406	1,00	10,00

ANOVA

Για μένα πόσο σπουδαία είναι η έγγαμη ζωή

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	94,418	5	18,884	3,986	,001
Within Groups	2397,361	506	4,738		
Total	2491,779	511			

Hoc Tests

Multiple Comparisons

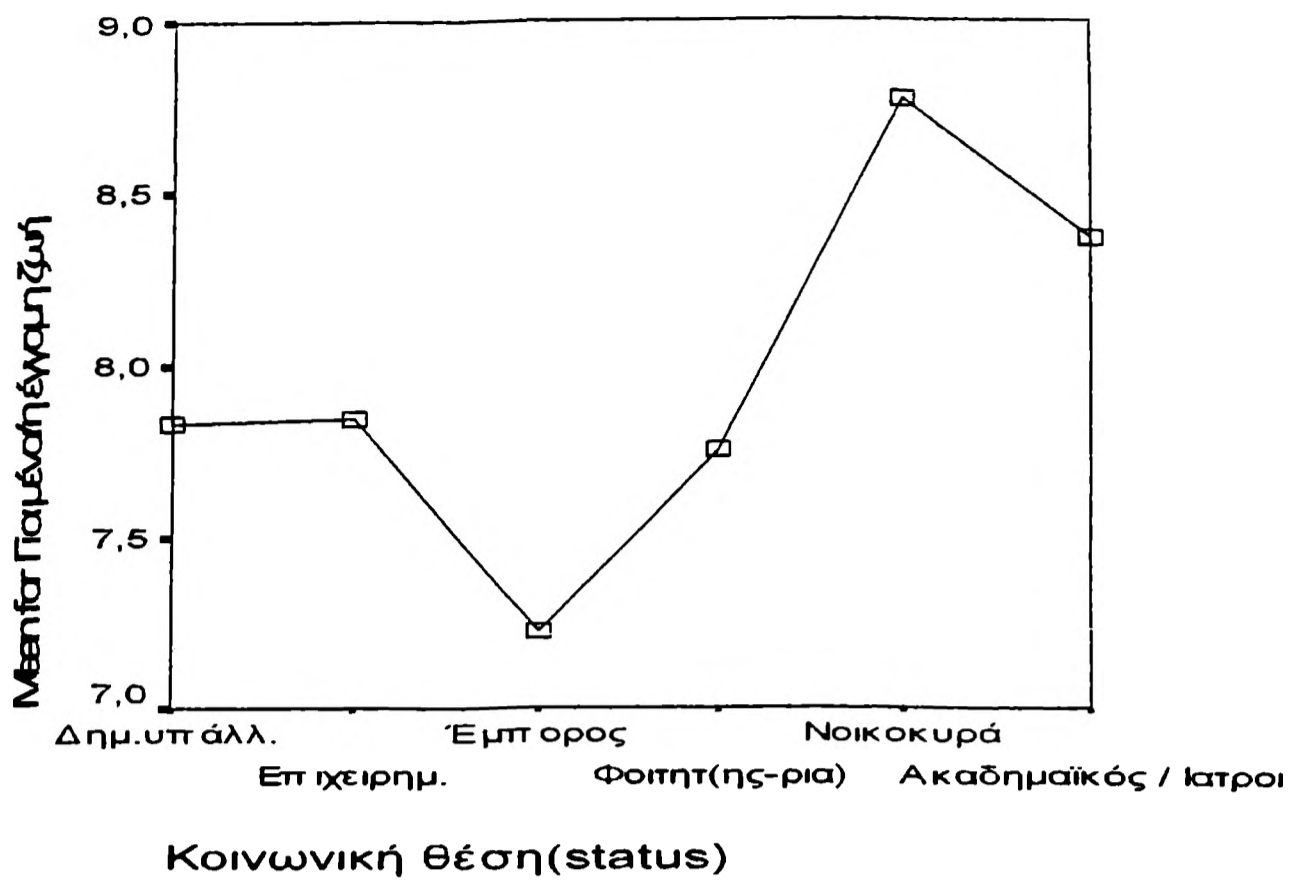
Dependent Variable: Για μένα πόσο σπουδαία είναι η έγγαμη ζωή

Leptoni

Κοινωνική θέση(status)	(J) Κοινωνική θέση(status)	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
υπάλλ.	Επιχειρημ.	-,0172	,31717	1,000	-,9526	,9182
	Έμπορος	,6085	,57975	1,000	-1,1012	2,3183
	Φοιτητ(ης-ρια)	,0784	,34353	1,000	-,9348	1,0915
	Νοικοκυρά	-,9344	,33777	,088	-1,9306	,0617
	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	-,5377	,44449	1,000	-1,8485	,7732
χειρημ.	Δημ.υπάλλ.	,0172	,31717	1,000	-,9182	,9526
	Έμπορος	,6257	,53937	1,000	-,9650	2,2164
	Φοιτητ(ης-ρια)	,0956	,26987	1,000	-,7003	,8915
	Νοικοκυρά	-,9173	,26250	,008	-1,6914	-,1431
	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	-,5205	,39037	1,000	-1,6717	,6308
τορος	Δημ.υπάλλ.	-,6085	,57975	1,000	-2,3183	1,1012
	Επιχειρημ.	-,6257	,53937	1,000	-2,2164	,9650
	Φοιτητ(ης-ρια)	-,5302	,55528	1,000	-2,1678	1,1075
	Νοικοκυρά	-1,5430	,55174	,080	-3,1702	,0842
	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	-1,1462	,62281	,995	-2,9830	,6906
τη(ης-ρια)	Δημ.υπάλλ.	-,0784	,34353	1,000	-1,0915	,9348
	Επιχειρημ.	-,0956	,26987	1,000	-,8915	,7003
	Έμπορος	,5302	,55528	1,000	-1,1075	2,1678
	Νοικοκυρά	-1,0128	,29381	,009	-1,8793	-,1463
	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	-,6160	,41207	1,000	-1,8313	,5992
οκυρά	Δημ.υπάλλ.	,9344	,33777	,088	-,0617	1,9306
	Επιχειρημ.	,9173	,26250	,008	,1431	1,6914
	Έμπορος	1,5430	,55174	,080	-,0842	3,1702
	Φοιτητ(ης-ρια)	1,0128	,29381	,009	,1463	1,8793
	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	,3968	,40728	1,000	-,8044	1,5980
ημαϊκός / Ιατροί	Δημ.υπάλλ.	,5377	,44449	1,000	-,7732	1,8485
	Επιχειρημ.	,5205	,39037	1,000	-,6308	1,6717
	Έμπορος	1,1462	,62281	,995	-,6906	2,9830
	Φοιτητ(ης-ρια)	,6160	,41207	1,000	-,5992	1,8313
	Νοικοκυρά	-,3968	,40728	1,000	-1,5980	,8044

mean difference is significant at the .05 level.

Παρατηρούνται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ομάδων, στην αξιολόγηση του βαθμού σπουδαιότητας της έγγαμης ζωής(F (5, 506)=3,986, sig=0,001). Συγκεκριμένα, οι νοικοκυρές την θεωρούν την περισσότερο σημαντική από την ομάδα των επιχειρηματιών και αυτή των φοιτητών.

15) Για μένα πόσο σπουδαία είναι η ισότητα των δύο φύλων

Oneway Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
Δημ. υπ. άλλ.	65	8,1385	3,33484	,41364	7,3121	8,9648	1,00	10,00
Επιχειρημ.	171	7,7018	2,95833	,22623	7,2552	8,1483	1,00	10,00
Έμπορος	18	6,1111	3,62814	,85516	4,3069	7,9153	1,00	10,00
Φοιτητ(ης-ρια)	105	7,2381	3,42368	,33412	6,5755	7,9007	1,00	10,00
Νοικοκυρά	115	7,5130	3,58448	,33425	6,8509	8,1752	1,00	10,00
Ακαδημαϊκός / Ιατροί	38	9,1316	2,33853	,37936	8,3629	9,9002	1,00	10,00
Total	512	7,6699	3,27214	,14461	7,3858	7,9540	1,00	10,00

ANOVA

Για μένα πόσο σπουδαία είναι η ισότητα των δύο φύλων

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	161,776	5	32,355	3,084	,009
Within Groups	5309,441	506	10,493		
Total	5471,217	511			

oc Tests

Comparisons

endent Variable: Για μένα πόσο σπουδαία είναι η ισότητα των δύο φύλων

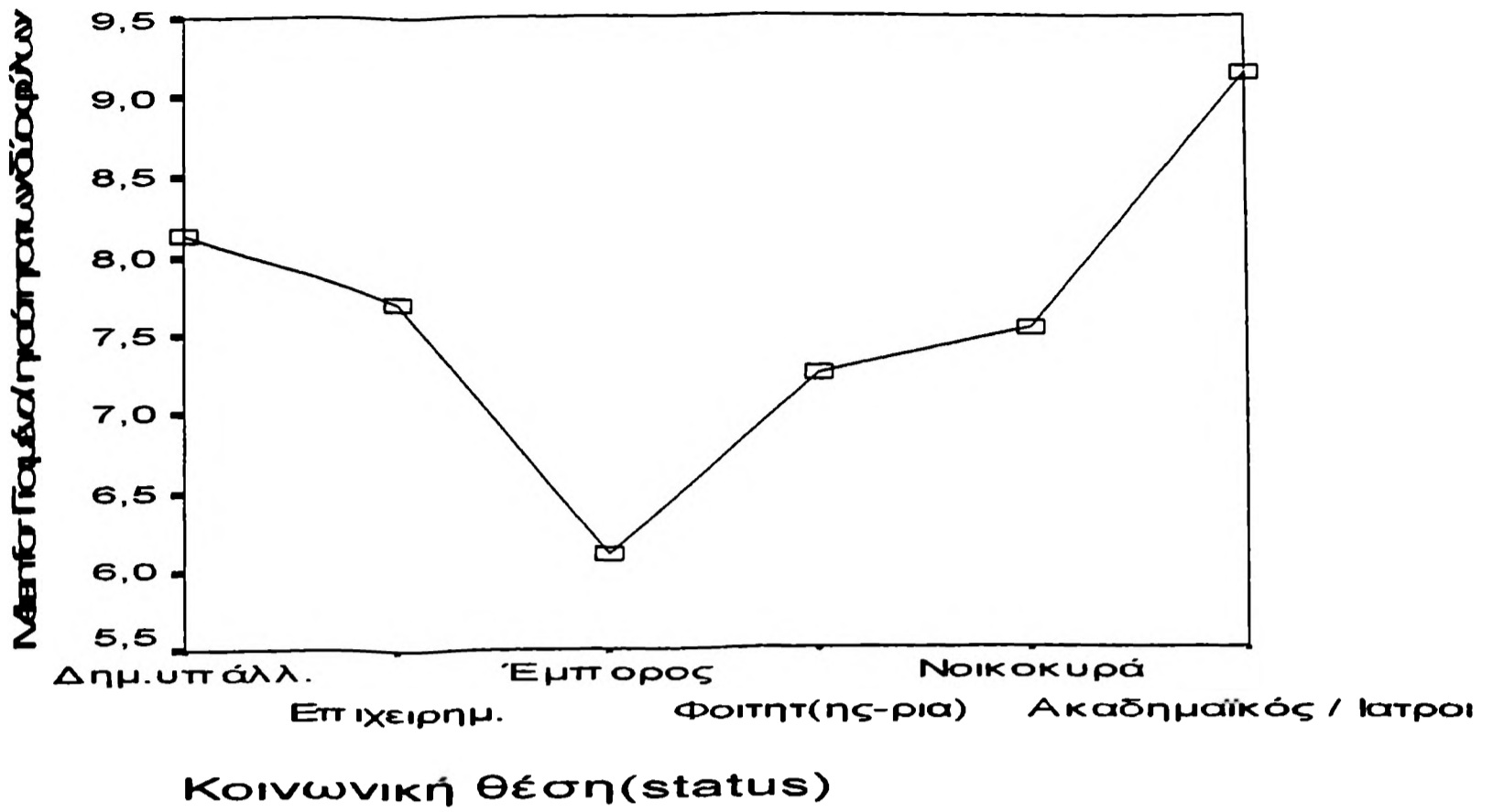
roni

Κοινωνική θέση(status)	(J) Κοινωνική θέση(status)	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
πάλλ.	Επιχειρημ.	,4367	,47201	1,000	-,9553	1,8288
	Εμπορος	2,0274	,86277	,287	-,5171	4,5718
	Φοιτητ(ης-ρια)	,9004	,51124	1,000	-,6074	2,4081
	Νοικοκυρά	,6254	,50267	1,000	-,8570	2,1079
	Ακαδημαϊκός / Ιατροι	-,9931	,66148	1,000	-2,9440	,9577
ρημ.	Δημ. υπάλλ.	-,4367	,47201	1,000	-1,8288	,9553
	Εμπορος	1,5906	,80269	,721	-,7766	3,9579
	Φοιτητ(ης-ρια)	,4637	,40162	1,000	-,7208	1,6481
	Νοικοκυρά	,1887	,39065	1,000	-,9634	1,3408
	Ακαδημαϊκός / Ιατροι	-1,4298	,58094	,213	-3,1431	,2835
ος	Δημ. υπάλλ.	-2,0274	,86277	,287	-4,5718	,5171
	Επιχειρημ.	-1,5906	,80269	,721	-3,9579	,7766
	Φοιτητ(ης-ρια)	-1,1270	,82636	1,000	-3,5641	1,3101
	Νοικοκυρά	-1,4019	,82109	1,000	-3,8235	1,0196
	Ακαδημαϊκός / Ιατροι	-3,0205	,92686	,018	-5,7540	-,2870
(ης-ρια)	Δημ. υπάλλ.	-,9004	,51124	1,000	-2,4081	,6074
	Επιχειρημ.	-,4637	,40162	1,000	-1,6481	,7208
	Εμπορος	1,1270	,82636	1,000	-1,3101	3,5641
	Νοικοκυρά	-,2749	,43724	1,000	-1,5644	1,0146
	Ακαδημαϊκός / Ιατροι	-1,8935	,61324	,032	-3,7021	-,0849
υρά	Δημ. υπάλλ.	-,6254	,50267	1,000	-2,1079	,8570
	Επιχειρημ.	-,1887	,39065	1,000	-1,3408	,9634
	Εμπορος	1,4019	,82109	1,000	-1,0196	3,8235
	Φοιτητ(ης-ρια)	,2749	,43724	1,000	-1,0146	1,5644
	Ακαδημαϊκός / Ιατροι	-1,6185	,60611	,117	-3,4061	,1690
μαϊκός / Ιατροι	Δημ. υπάλλ.	,9931	,66148	1,000	-,9577	2,9440
	Επιχειρημ.	1,4298	,58094	,213	-,2835	3,1431
	Εμπορος	3,0205	,92686	,018	,2870	5,7540
	Φοιτητ(ης-ρια)	1,8935	,61324	,032	,0849	3,7021
	Νοικοκυρά	1,6185	,60611	,117	-,1690	3,4061

Mean difference is significant at the .05 level

πράζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ομάδων, στην αξιολόγηση του βαθμού σπουδαιότητας της ισότητας μεταξύ των δύο φύλων(F (5, 506)=3,085). Συγκεκριμένα, οι ακαδημαϊκοί την θεωρούν περισσότερο σημαντική από την ομάδα των εμπόρων και αυτή των φοιτητών.

Means Plots

16) Για μένα πόσο σπουδαία είναι η συνέπεια στις υποχρεώσεις

Oneway Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
Δημ. υπάλλ.	65	7,6615	1,72552	,21402	7,2340	8,0891	5,00	10,00
Επιχειρημ.	171	7,4854	2,20789	,16884	7,1521	7,8187	1,00	10,00
Έμπορος	18	7,5000	2,30728	,54383	6,3526	8,6474	2,00	10,00
Φοιτητ(ης-ρια)	105	7,4857	2,43814	,23794	7,0139	7,9576	1,00	10,00
Νοικοκυρά	115	7,6522	2,07763	,19374	7,2684	8,0360	1,00	10,00
Ακαδημαϊκός / Ιατροί	38	8,3684	2,04571	,33186	7,6960	9,0408	2,00	10,00
Total	512	7,6113	2,16793	,09581	7,4231	7,7996	1,00	10,00

ANOVA

Για μένα πόσο σπουδαία είναι η συνέπεια στις υποχρεώσεις

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	26,729	5	5,346	1,139	,339
Within Groups	2374,925	506	4,694		
Total	2401,654	511			

Δεν παρουσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ομάδων στην αξιολόγηση της έννοιας της συνέπειας στις υποχρεώσεις (sig>0,05).

α μένα πόσο σπουδαία είναι η υπακοή στους νόμους

ay Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
					πάλλ.	65		
ρημ.	171	7,1053	2,04954	,15673	6,7959	7,4147	1,00	10,00
ρος	18	7,1111	1,64098	,38678	6,2951	7,9272	4,00	10,00
ι(ης-ρια)	105	7,1905	1,92201	,18757	6,8185	7,5624	2,00	10,00
κυρά	115	7,4000	1,86754	,17415	7,0550	7,7450	1,00	10,00
μαϊκός / Ιατροί	38	8,0789	1,85095	,30026	7,4706	8,6873	5,00	10,00
	512	7,2813	1,94318	,08588	7,1125	7,4500	1,00	10,00

Α

να πόσο σπουδαία είναι η υπακοή στους νόμους

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
en	32,509	5	6,502	1,734	,125
s					
Groups	1896,991	506	3,749		
	1929,500	511			

προυσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ομάδων στην αξιολόγηση της έννοιας της υπακοής στους νόμους (sig>0,05).

α μένα πόσο σπουδαία είναι η υπακοή στις αποφάσεις των γονέων

y Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
					άλλ.	65		
ημ.	171	4,9298	2,92168	,22343	4,4888	5,3709	1,00	10,00
ις	18	4,0556	2,60028	,61289	2,7625	5,3486	1,00	8,00
ις-ρια)	105	5,8476	2,16520	,21130	5,4286	6,2666	1,00	10,00
ρα	115	6,2435	2,62107	,24442	5,7593	6,7277	1,00	10,00
αϊκός / Ιατροί	38	4,8421	3,20916	,52059	3,7873	5,8969	1,00	10,00
	512	5,5820	2,69033	,11890	5,3484	5,8156	1,00	10,00

πόσο σπουδαία είναι η υπακοή στις αποφάσεις των γονέων

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
	254,594	5	50,919	7,481	,000
roups	3443,961	506	6,806		
	3698,555	511			

Post Hoc Tests

Multiple Comparisons

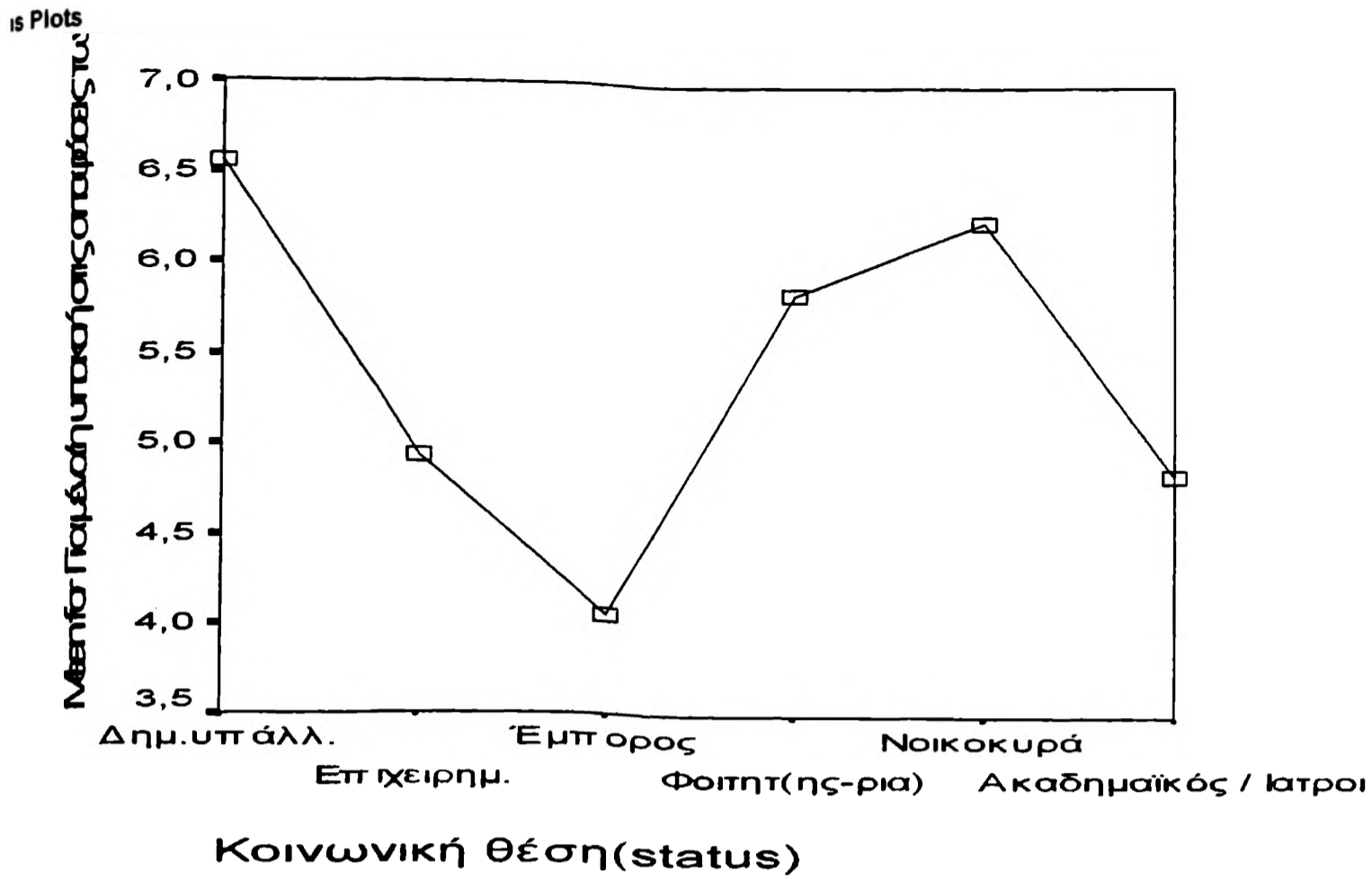
Dependent Variable: Για μένα πόσο σπουδαία είναι η υπακοή στις αποφάσεις των γονέων

Bonferroni

(I) Κοινωνική θέση(status)	(J) Κοινωνική θέση(status)	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
Δημ. υπάλλ.	Επιχειρημ.	1,6240	,38015	,000	,5029	2,7452
	Εμπορος	2,4983	,69486	,005	,4490	4,5476
	Φοιτητ(ης-ρια)	,7062	,41174	1,000	-,5081	1,9205
	Νοικοκυρά	,3104	,40484	1,000	-,8836	1,5043
Επιχειρημ.	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	1,7117	,53275	,021	,1405	3,2829
	Δημ. υπάλλ.	-1,6240	,38015	,000	-2,7452	-,5029
	Εμπορος	,8743	,64647	1,000	-1,0323	2,7809
	Φοιτητ(ης-ρια)	-,9178	,32346	,071	-1,8717	,0361
Εμπορος	Νοικοκυρά	-1,3137	,31462	,001	-2,2415	-,3858
	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	,0877	,46788	1,000	-1,2922	1,4676
	Δημ. υπάλλ.	-2,4983	,69486	,005	-4,5476	-,4490
	Επιχειρημ.	-,8743	,64647	1,000	-2,7809	1,0323
Φοιτητ(ης-ρια)	Φοιτητ(ης-ρια)	-1,7921	,66554	,110	-3,7549	,1708
	Νοικοκυρά	-2,1879	,66129	,015	-4,1382	-,2376
	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	-,7865	,74648	1,000	-2,9881	1,4150
	Δημ. υπάλλ.	-,7062	,41174	1,000	-1,9205	,5081
Νοικοκυρά	Επιχειρημ.	,9178	,32346	,071	-,0361	1,8717
	Εμπορος	1,7921	,66554	,110	-,1708	3,7549
	Νοικοκυρά	-,3959	,35215	1,000	-1,4344	,6427
	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	1,0055	,49390	,634	-,4511	2,4621
Ακαδημαϊκός / Ιατροί	Δημ. υπάλλ.	-,3104	,40484	1,000	-1,5043	,8836
	Επιχειρημ.	1,3137	,31462	,001	,3858	2,2415
	Εμπορος	2,1879	,66129	,015	,2376	4,1382
	Φοιτητ(ης-ρια)	,3959	,35215	1,000	-,6427	1,4344
Δημ. υπάλλ.	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	1,4014	,48816	,064	-,0383	2,8410
	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	-1,7117	,53275	,021	-3,2829	-,1405
	Επιχειρημ.	-,0877	,46788	1,000	-1,4676	1,2922
	Εμπορος	,7865	,74648	1,000	-1,4150	2,9881
Ακαδημαϊκός / Ιατροί	Φοιτητ(ης-ρια)	-1,0055	,49390	,634	-2,4621	,4511
	Νοικοκυρά	-1,4014	,48816	,064	-2,8410	,0383

* The mean difference is significant at the .05 level.

Παρουσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ομάδων, στην αξιολόγηση του βαθμού σπουδαιότητας της υπακοής στις αποφάσεις των γονέων (F(4,506)=7,481, sig<0,01). Συγκεκριμένα, οι δημόσιοι υπάλληλοι και οι νοικοκυρές την θεωρούν περισσότερο σημαντική από την ομάδα των επιχειρηματιών, των εμπόρων και αυτή των ακαδημαϊκών. Οι Νοικοκυρές δεν φέρουν όμως στατιστικά σημαντικές διαφορές με τους τελευταίους.

α μένα πόσο σπουδαία είναι η αμοιβαία κατανόηση

ay Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
αλλ.	65	7,7538	1,81169	,22471	7,3049	8,2028	1,00	10,00
ημ.	171	7,4503	2,35438	,18004	7,0949	7,8057	1,00	10,00
ος	18	7,1111	2,32351	,54766	5,9557	8,2666	1,00	10,00
(ης-ρια)	105	7,1238	1,93498	,18883	6,7493	7,4983	1,00	10,00
υρά	115	7,5652	1,95174	,18200	7,2047	7,9258	2,00	10,00
αϊκός / Ιατροί	38	8,1053	1,84229	,29886	7,4997	8,7108	5,00	10,00
	512	7,4844	2,08896	,09232	7,3030	7,6657	1,00	10,00

α πόσο σπουδαία είναι η αμοιβαία κατανόηση

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
η	36,478	5	7,296	1,683	,137
roups	2193,397	506	4,335		
	2229,875	511			

ουσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ομάδων στην αξιολόγηση της έννοιας της αμοιβαίας κατανόησης (sig>0,05).

20) Για μένα πόσο σπουδαία είναι η ανεξαρτησία

Oneway Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
Δημ. υπάλλ.	65	3,0923	3,24386	,40235	2,2885	3,8961	1,00	10,00
Επιχειρημ.	171	7,2865	3,31393	,25342	6,7863	7,7868	1,00	10,00
Εμπορος	18	6,2222	3,82800	,90227	4,3186	8,1258	1,00	10,00
Φοιτητ(ης-ρια)	105	4,3238	3,90634	,38122	3,5678	5,0798	1,00	10,00
Νοικοκυρά	115	5,1391	4,00851	,37380	4,3986	5,8796	1,00	10,00
Ακαδημαϊκός / Ιατροί	38	5,2368	3,68660	,59805	4,0251	6,4486	1,00	10,00
Total	512	5,4746	3,90836	,17273	5,1353	5,8140	1,00	10,00

ANOVA

Για μένα πόσο σπουδαία είναι η ανεξαρτησία

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	1094,521	5	218,904	16,505	,000
Within Groups	6711,149	506	13,263		
Total	7805,670	511			

Post Hoc Tests

Multiple Comparisons. Dependent Variable: Για μένα πόσο σπουδαία είναι η ανεξαρτησία

Bonferroni

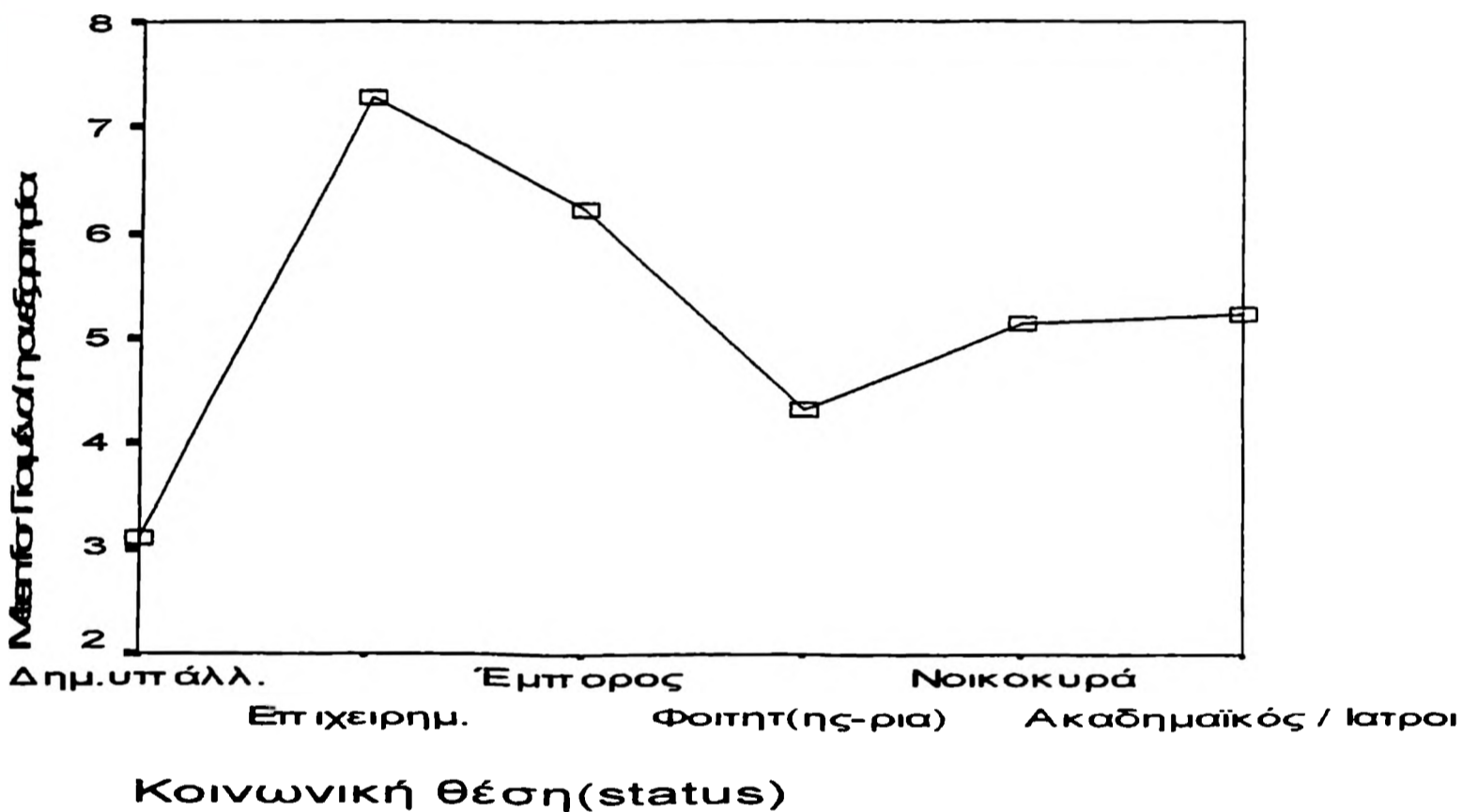
(I) Κοινωνική θέση(status)	(J) Κοινωνική θέση(status)	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
Δημ. υπάλλ.	Επιχειρημ.	-4,1942	,53067	,000	-5,7593	-2,6292
	Εμπορος	-3,1299	,96999	,020	-5,9906	-,2692
	Φοιτητ(ης-ρια)	-1,2315	,57477	,489	-2,9266	,4636
	Νοικοκυρά	-2,0468	,56514	,005	-3,7135	-,3801
	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	-2,1445	,74369	,061	-4,3378	,0488
Επιχειρημ.	Δημ. υπάλλ.	4,1942	,53067	,000	2,6292	5,7593
	Εμπορος	1,0643	,90244	1,000	-1,5972	3,7258
	Φοιτητ(ης-ρια)	2,9627	,45153	,000	1,6311	4,2944
	Νοικοκυρά	2,1474	,43920	,000	,8521	3,4427
	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	2,0497	,65314	,027	,1235	3,9760
Εμπορος	Δημ. υπάλλ.	3,1299	,96999	,020	,2692	5,9906
	Επιχειρημ.	-1,0643	,90244	1,000	-3,7258	1,5972
	Φοιτητ(ης-ρια)	1,8984	,92906	,623	-,8416	4,6384
	Νοικοκυρά	1,0831	,92313	1,000	-1,6394	3,8056
	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	,9854	1,04205	1,000	-2,0878	4,0586
Φοιτητ(ης-ρια)	Δημ. υπάλλ.	1,2315	,57477	,489	-,4636	2,9266
	Επιχειρημ.	-2,9627	,45153	,000	-4,2944	-1,6311
	Εμπορος	-1,8984	,92906	,623	-4,6384	,8416
	Νοικοκυρά	-,8153	,49158	1,000	-2,2651	,6344
	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	-,9130	,68945	1,000	-2,9464	1,1203
Νοικοκυρά	Δημ. υπάλλ.	2,0468	,56514	,005	,3801	3,7135
	Επιχειρημ.	-2,1474	,43920	,000	-3,4427	-,8521
	Εμπορος	-1,0831	,92313	1,000	-3,8056	1,6394
	Φοιτητ(ης-ρια)	,8153	,49158	1,000	-,6344	2,2651

	Ακαδημαϊκός / Ιατροί	-,0977	,68144	1,000	-2,1074	1,9120
Ακαδημαϊκός / Ιατροί	Δημ. υπάλλ.	2,1445	,74369	,061	-,0488	4,3378
	Επιχειρημ.	-2,0497	,65314	,027	-3,9760	-,1235
	Εμπόρος	-,9854	1,04205	1,000	-4,0586	2,0878
	Φοιτητ(ης-ρια)	,9130	,68945	1,000	-1,1203	2,9464
	Νοικοκυρά	,0977	,68144	1,000	-1,9120	2,1074

Mean difference is significant at the .05 level.

σιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ομάδων, στην αξιολόγηση του βαθμού σπουδαιότητας της ανεξαρτησίας ($F(5, 506)=16,505, sig<$.05). Συγκεκριμένα, οι επιχειρηματίες την θεωρούν περισσότερο σημαντική από τις ομάδες των επιχειρηματιών, των εμπόρων, και αυτή των νοικοκυρών. Οι ομάδες των φοιτητών είναι εκείνη με την υψηλότερη αξιολόγηση της έννοιας της ανεξαρτησίας, με στατιστικά σημαντικές διαφορές με όλες τις ομάδες, πλην αυτή των εμπόρων.

Plots

• μένα πόσο σπουδαία είναι η ηθική καλλιέργεια

• Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
Δημ. υπάλλ.	65	8,0308	1,82833	,22678	7,5777	8,4838	5,00	10,00
Επιχειρημ.	171	7,8830	1,88751	,14434	7,5981	8,1680	1,00	10,00
Εμπόρος	18	7,7778	2,48657	,58609	6,5412	9,0143	1,00	10,00
Φοιτητ(ης-ρια)	105	8,1429	1,98276	,19350	7,7591	8,5266	1,00	10,00
Νοικοκυρά	115	7,9652	2,05166	,19132	7,5862	8,3442	1,00	10,00
Ακαδημαϊκός / Ιατροί	38	8,0263	1,76278	,28596	7,4469	8,6057	5,00	10,00
Total	512	7,9805	1,94534	,08597	7,8116	8,1494	1,00	10,00

ANOVA

Για μένα πόσο σπουδαία είναι η ηθική καλλιέργεια

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	5,403	5	1,081	,284	,922
Within Groups	1928,402	506	3,811		
Total	1933,805	511			

Δεν παρουσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ομάδων στην αξιολόγηση της έννοιας της ηθικής καλλιέργειας (sig>0,05).

22) Για μένα πόσο σπουδαίος είναι ο σεβασμός

Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
Δημ. υπάλλ.	65	8,8308	1,47446	,18288	8,4654	9,1961	6,00	10,00
Επιχειρημ.	171	8,2047	1,94609	,14882	7,9109	8,4985	1,00	10,00
Εμπόρος	18	8,3333	1,78227	,42008	7,4470	9,2196	5,00	10,00
Φοιτητ(ης-ρια)	105	8,7238	1,59624	,15578	8,4149	9,0327	4,00	10,00
Νοικοκυρά	115	8,5478	1,60724	,14988	8,2509	8,8447	5,00	10,00
Ακαδημαϊκός / Ιατροί	38	8,8947	1,67315	,27142	8,3448	9,4447	5,00	10,00
Total	512	8,5234	1,73246	,07656	8,3730	8,6739	1,00	10,00

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 8 APPENDIX

Αποτελέσματα από την ανάλυση αξιοπιστίας [reliability analysis - ΑΛΦΑ κλίμακας]

1) RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA) FOR MYSELF

	N of			
Statistics for	Mean	Variance	Std Dev	Variables
SCALE	278.3418	849.3174	29.1431	35

Item-total Statistics

	Scale Mean Total	Scale Variance	Corrected Item- Correlation	Alpha
MYSELF1	269.4082	808.2694	.3482	.8197
MYSELF2	269.2754	809.1001	.3951	.8189
MYSELF3	268.8965	812.2182	.4523	.8186
MYSELF4	275.7598	858.2298	-.1038	.8349
MYSELF5	269.5762	798.1429	.4432	.8171
MYSELF6	269.7891	799.5484	.3847	.8184
MYSELF7	269.8086	792.9261	.4181	.8172
MYSELF8	269.5703	786.0694	.5561	.8138
MYSELF9	269.4980	799.0567	.4278	.8174
MYSELF10	270.5410	804.6011	.1988	.8265
MYSELF11	270.5762	807.3640	.2970	.8211
MYSELF12	270.2344	799.9215	.3591	.8191
MYSELF13	269.7129	804.3577	.3658	.8191
MYSELF14	270.2930	808.7398	.2843	.8215
MYSELF15	270.6719	776.6553	.3397	.8206
MYSELF16	270.7305	798.1855	.3790	.8185
MYSELF17	271.0605	815.3525	.2720	.8218
MYSELF18	272.7598	820.2768	.1415	.8274
MYSELF19	270.8574	797.9151	.3986	.8180
MYSELF20	272.8672	850.9021	-.0739	.8444
MYSELF21	270.3613	803.6402	.3798	.8187
MYSELF22	269.8184	805.7223	.4127	.8183
MYSELF23	270.2813	810.2417	.3488	.8198
MYSELF24	269.6875	809.4716	.3502	.8197
MYSELF25	270.6074	799.1196	.3999	.8180
MYSELF26	270.8535	808.1801	.2455	.8231
MYSELF27	270.6172	810.5185	.3021	.8209
MYSELF28	270.2441	804.8581	.3835	.8188
MYSELF29	270.9414	806.2588	.2619	.8225
MYSELF30	270.7305	799.3597	.3875	.8183
MYSELF31	269.6816	808.4875	.3205	.8204
MYSELF32	269.7656	795.8941	.4356	.8170
MYSELF33	269.2148	800.5917	.5063	.8164
MYSELF34	269.4043	790.7814	.4740	.8158
MYSELF35	269.5254	795.3144	.4813	.8161

-

RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA)

Reliability Coefficients

N of Cases = 512.0 N of Items = 35

Alpha = .8248

2] RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA) FOR THE PERSON (S) CLOSE TO ME

N of Statistics for Mean Variance Std Dev Variables
 SCALE 272.2520 697.2965 26.4064 35

Item-total Statistics

	Scale Mean Total	Scale Variance	Corrected Item Correlation	Alpha
CLOSETO1	263.4883	650.5048	.4276	.7547
CLOSETO2	263.4473	649.3906	.4507	.7540
CLOSETO3	263.1855	655.9440	.3980	.7564
CLOSETO4	269.2305	722.9879	-.2288	.7870
CLOSETO5	263.9785	668.2872	.2554	.7618
CLOSETO6	264.0391	661.0004	.2797	.7606
CLOSETO7	263.6934	654.6631	.3654	.7570
CLOSETO8	263.6094	644.7708	.4967	.7521
CLOSETO9	263.4766	651.6394	.4169	.7552
CLOSTO10	265.8496	655.4822	.1526	.7717
CLOSTO11	264.2285	659.9496	.3121	.7593
CLOSTO12	264.5840	655.5467	.3402	.7579
CLOSTO13	264.2227	661.5942	.2970	.7599
CLOSTO14	263.9316	650.6509	.3987	.7555
CLOSTO15	265.2617	651.4226	.1706	.7706
CLOSTO16	264.5215	664.5788	.3056	.7599
CLOSTO17	265.1074	669.5207	.2748	.7613
CLOSTO18	265.9434	672.5897	.0961	.7723
CLOSTO19	265.2266	677.0249	.1755	.7648
CLOSTO20	266.0039	676.8180	.0335	.7808
CLOSTO21	264.1426	662.4004	.3384	.7588
CLOSTO22	263.8457	663.5006	.3250	.7593
CLOSTO23	264.5957	675.1024	.2105	.7635
CLOSTO24	263.8301	665.9378	.2915	.7605
CLOSTO25	264.8008	667.0522	.2679	.7613
CLOSTO26	264.7500	675.0059	.1438	.7668
CLOSTO27	264.6504	667.0889	.2613	.7615
CLOSTO28	264.2207	665.2721	.2934	.7603
CLOSTO29	264.8477	664.5560	.2088	.7640
CLOSTO30	264.9063	672.3474	.2387	.7625
CLOSTO31	264.4063	661.1536	.3009	.7598
CLOSTO32	263.6426	645.9522	.4579	.7532
CLOSTO33	263.2480	649.2632	.4690	.7536
CLOSTO34	264.1152	653.0728	.2454	.7627
CLOSTO35	263.5352	646.5663	.5308	.7518

-

RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA)

Reliability Coefficients

N of Cases = 512.0 N of Items = 35

Alpha = .7668

3) RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA) FOR THE EUROPEAN [GREEK]

Statistics for	Mean	Variance	Std Dev	N of Variables
SCALE	247.6172	1429.2348	37.8052	35

Item-total Statistics

	Scale Mean Total	Scale Variance	Corrected Item-Correlation	Alpha
EUROP1	241.2949	1208.9285	.7534	.8325
EUROP2	241.8262	1190.6566	.7988	.8303
EUROP3	240.8809	1248.5161	.6429	.8373
EUROP4	244.4551	1438.8316	-.0818	.8594
EUROP5	241.7500	1209.8552	.7585	.8324
EUROP6	240.4570	1372.4130	.2612	.8496
EUROP7	239.9063	1382.1243	.2398	.8500
EUROP8	239.7402	1387.9461	.1770	.8517
EUROP9	240.9570	1249.6381	.6010	.8387
EUROP10	238.2461	1398.7769	.2548	.8497
EUROP11	239.2363	1391.0615	.1761	.8515
EUROP12	243.5313	1336.9344	.4237	.8454
EUROP13	239.8047	1342.5528	.4175	.8457
EUROP14	239.9258	1387.8301	.1826	.8515
EUROP15	238.2793	1395.7085	.2350	.8499
EUROP16	240.0840	1401.2278	.1848	.8508
EUROP17	240.5215	1407.3498	.1191	.8521
EUROP18	244.2578	1387.5694	.1764	.8518
EUROP19	240.5117	1407.3423	.1087	.8525
EUROP20	238.2813	1392.6840	.2821	.8492
EUROP21	240.4707	1413.1968	.0779	.8530
EUROP22	242.9785	1289.2813	.5996	.8400
EUROP23	240.3398	1397.5516	.1810	.8510
EUROP24	238.4316	1412.7938	.1195	.8517
EUROP25	241.5645	1335.6945	.4153	.8456
EUROP26	242.1543	1322.0251	.4088	.8458
EUROP27	241.9512	1299.6865	.5389	.8418
EUROP28	242.3633	1241.3590	.6682	.8364
EUROP29	241.7402	1327.0929	.4132	.8456
EUROP30	239.7656	1396.1367	.1635	.8516
EUROP31	238.6836	1413.8097	.0927	.8523
EUROP32	238.8301	1400.7519	.1520	.8516
EUROP33	238.4727	1403.8349	.1724	.8510
EUROP34	238.1992	1424.0268	.0394	.8524
EUROP35	239.0918	1396.9250	.2442	.8498

-

RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA)

Reliability Coefficients

N of Cases = 512.0 N of Items = 35

Alpha = .8512

4) RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA) FOR THE NIGERIAN (HAUSA)

	N of			
Statistics for	Mean	Variance	Std Dev	Variables
SCALE	247.7832	1124.3502	33.5313	35

Item-total Statistics

	Scale Mean Total	Scale Variance	Corrected Item- Correlation	Alpha
NIGER1	239.3477	1020.2390	.5664	.8311
NIGER2	239.5566	991.3666	.6543	.8272
NIGER3	239.4199	1013.9388	.5631	.8308
NIGER4	245.4043	1127.4859	-.0552	.8487
NIGER5	240.0313	973.9755	.7237	.8243
NIGER6	240.2012	1026.2393	.5280	.8323
NIGER7	239.9785	1037.4575	.5036	.8334
NIGER8	239.4648	1037.6387	.4941	.8336
NIGER9	240.3047	996.1614	.5436	.8308
NIGER10	245.5156	1121.5927	-.0219	.8484
NIGER11	240.7461	1083.4109	.2299	.8411
NIGER12	238.4883	1097.4950	.2222	.8409
NIGER13	238.5039	1099.1585	.2167	.8410
NIGER14	238.3809	1099.4926	.2381	.8406
NIGER15	245.8555	1111.8499	.0522	.8453
NIGER16	241.6211	1053.7348	.3945	.8365
NIGER17	241.7773	1054.3691	.4106	.8362
NIGER18	239.2539	1078.9882	.2583	.8403
NIGER19	240.7637	1059.8403	.3782	.8371
NIGER20	245.4629	1108.6562	.0564	.8461
NIGER21	240.6133	1051.0282	.4167	.8359
NIGER22	239.3516	1048.6746	.4962	.8342
NIGER23	239.9043	1089.1630	.2384	.8406
NIGER24	240.9590	1060.8300	.4109	.8364
NIGER25	240.0625	1043.8513	.4911	.8340
NIGER26	238.7090	1095.2087	.2286	.8408
NIGER27	239.8105	1036.0404	.5602	.8322
NIGER28	239.9160	989.6505	.6499	.8272
NIGER29	239.1758	1099.9221	.1469	.8428
NIGER30	241.9160	1076.4293	.2162	.8422
NIGER31	241.6035	1088.5294	.2173	.8412
NIGER32	239.1387	1091.5248	.1948	.8418
NIGER33	238.5938	1081.1928	.3484	.8384
NIGER34	244.6250	1169.7847	-.2714	.8576
NIGER35	240.1719	1093.1172	.2265	.8408

-

RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA)

Reliability Coefficients

N of Cases = 512.0 N of Items = 35

Alpha = .8422

5] RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA) IDEAL FOR THE SOCIETY

	N of			
Statistics for	Mean	Variance	Std Dev	Variables
SCALE	245.9512	1167.7882	34.1729	35

Item-total Statistics

	Scale Mean Total	Scale Variance	Corrected Item- Correlation	Alpha
IDEAL1	236.8633	1142.0674	.2088	.8125
IDEAL2	236.8281	1141.8334	.2078	.8125
IDEAL3	236.7266	1139.2323	.2344	.8119
IDEAL4	242.1797	1183.7367	-.1186	.8270
IDEAL5	239.5996	1107.8413	.2000	.8150
IDEAL6	238.3242	1151.5424	.0684	.8167
IDEAL7	237.9258	1127.4818	.2570	.8112
IDEAL8	237.6172	1134.9177	.1855	.8132
IDEAL9	238.4180	1090.2477	.3057	.8099
IDEAL10	242.0859	1047.2059	.4293	.8044
IDEAL11	239.3105	1100.1754	.3715	.8075
IDEAL12	239.3301	1090.6951	.4427	.8053
IDEAL13	239.2617	1089.4695	.4050	.8061
IDEAL14	239.3262	1090.0676	.3720	.8072
IDEAL15	241.6836	1041.9075	.4211	.8050
IDEAL16	238.9727	1081.6039	.6154	.8017
IDEAL17	239.6055	1073.5975	.5170	.8024
IDEAL18	241.2031	1093.5555	.3024	.8099
IDEAL19	239.0000	1113.2211	.3082	.8096
IDEAL20	240.7285	1055.0162	.3705	.8076
IDEAL21	239.0430	1102.2095	.5362	.8050
IDEAL22	238.1973	1118.5305	.3756	.8085
IDEAL23	238.4590	1113.1764	.3207	.8093
IDEAL24	237.2598	1115.3864	.3866	.8081
IDEAL25	236.8730	1120.4750	.3065	.8098
IDEAL26	239.6855	1094.9635	.3155	.8093
IDEAL27	238.3672	1119.3522	.3373	.8092
IDEAL28	238.1289	1124.5156	.2439	.8115
IDEAL29	239.1055	1114.9243	.2408	.8119
IDEAL30	238.8184	1095.0452	.3445	.8082
IDEAL31	237.7910	1116.9562	.2565	.8112
IDEAL32	237.1953	1150.8424	.1033	.8150
IDEAL33	236.9570	1143.3680	.1915	.8128
IDEAL34	241.4570	1039.3406	.4425	.8038
IDEAL35	238.0117	1116.6457	.3769	.8083

RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA)

Reliability Coefficients

N of Cases = 512.0 N of Items = 35

Alpha = .8142

6] RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA) FOR IBO TRADITION

	Mean	Variance	Std Dev	N of Variables
Statistics for SCALE	250.1055	606.9791	24.6369	35

Item-total Statistics

	Scale Mean Total	Scale Variance	Corrected Item-Correlation	Alpha
TRADN1	240.8945	584.8382	.2479	.7126
TRADN2	240.9238	583.9844	.2762	.7117
TRADN3	240.8340	587.0428	.2262	.7136
TRADN4	247.5664	593.5690	.0526	.7244
TRADN5	241.6953	569.5586	.3529	.7065
TRADN6	242.2910	566.8369	.3195	.7073
TRADN7	242.0078	582.8845	.1908	.7149
TRADN8	241.4609	589.3409	.1524	.7167
TRADN9	243.3984	574.0562	.1087	.7264
TRADN10	247.2832	553.9607	.2811	.7093
TRADN11	242.3027	572.7868	.2868	.7095
TRADN12	241.0742	576.7107	.3160	.7091
TRADN13	240.9219	582.0330	.2817	.7112
TRADN14	241.1523	600.8104	.0075	.7257
TRADN15	247.9141	577.3938	.1893	.7153
TRADN16	244.0820	569.0148	.2919	.7089
TRADN17	244.3965	565.7309	.2733	.7097
TRADN18	242.0137	562.7024	.2956	.7082
TRADN19	243.2012	585.4330	.1334	.7186
TRADN20	247.6191	576.8664	.1694	.7171
TRADN21	243.0742	577.0317	.2745	.7106
TRADN22	241.6758	576.4191	.3239	.7088
TRADN23	242.2832	558.6848	.4538	.7007
TRADN24	243.1484	572.0053	.3064	.7086
TRADN25	242.7695	585.4771	.2057	.7142
TRADN26	241.2813	589.3023	.1529	.7167
TRADN27	242.4063	581.7368	.2009	.7143
TRADN28	242.3301	568.2372	.3081	.7080
TRADN29	242.0527	594.7232	.0729	.7213
TRADN30	244.1328	567.0391	.2247	.7134
TRADN31	244.1699	572.8576	.2154	.7137
TRADN32	241.2988	587.7559	.1690	.7159
TRADN33	240.8691	578.5954	.3476	.7088
TRADN34	246.6836	563.6962	.2057	.7159
TRADN35	242.3770	584.1649	.2583	.7122

-

RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA)

Reliability Coefficients

N of Cases = 512.0 N of Items = 35

Alpha = .7191

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 9
APPENDIX

NIGERIA: HISTORICAL DATES

NIGERIA: HISTORICAL DATES

00 BC-AD 200

Nok civilization thrived in central Nigeria.

000-1300s

Hausa states developed in western Nigeria. The Kanem-Bornu kingdom in northeast Nigeria introduced Islam to the region. Yoruba culture thrived around Ife.

Portuguese sailors visited Nigeria and began trading with the prosperous kingdom of Benin, which controlled the area between Lagos and the Niger River Delta.

The British came to dominate other European nations in controlling the lucrative slave trade along the Nigerian coast.

Great Britain suspended trading slaves and forcibly prevented other countries from doing so with Nigerian kingdoms.

Great Britain seized Lagos to increase its influence and develop trade in the area. It slowly gained control over the rest of the country.

Great Britain formed the Colony and Protectorate of Nigeria.

Great Britain divided Nigeria into three regions based on tribal divisions.

Nigeria became an independent country. The first years of the country were marked by growing ethnic rivalries.

Nigeria's army commander took control of the government in a military coup, beginning a period of military rule that lasted until 1979.

The oil-rich Eastern Region declared its independence from Nigeria as the independent state of Biafra. Civil war ensued.

Biafra surrendered, ending the civil war. The government began repairing the widespread damage and turmoil caused by the war.

Nigeria became one of the world's leading producers of petroleum. Port Harcourt became an important center for the petroleum industry.

The military allowed a return to civilian rule.

Falling petroleum prices hurt Nigeria's economy.

The military again seized power.

The capital was moved to the planned city of Abuja in central Nigeria.

Democratic elections were held but the military refused to cede power to the elected president. General Sani Abacha assumed the office of president.

Sani Abacha died.

The military allowed free elections to be held, and a civilian government was elected.

NIGERIAN LEADERS

TERM	NAME	PARTY
Governors-General		
1960	James Robertson	independent
1960-1963	Nnamdi Azikiwe	Nigerian National Democratic Party
Presidents 1		
1963-1966	Nnamdi Azikiwe	Nigerian National Democratic Party
1966	Johnson Aguiyi-Ironsi	military
1966-1975	Colonel Yakubu Gowon	military
1975-1976	Murtala Mohammed	military
1976-1979	General Olusegun Obasanjo	military
1979-1983	Shehu Shagari	National Party of Nigeria
1983-1985	Major General Mohammed Buhari	military
1985-1993	Major General Ibrahim Babangida	military
1993	Ernest Shonekan	independent
1993-1998	General Sani Abacha	military
1998-1999	General Abdulsalam Abubakar	military
1999-	Olusegun Obasanjo	People's Democratic Party

1) Heads of state from January 1966 until October 1979 and from December 1983 did not officially use the title of president.

Microsoft ® Encarta ® Encyclopedia 2002. © 1993-2001 Microsoft Corporation. All rights reserved.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ

Index

- Αμερικανισμός, 112
Αναγκασμένη εκτόπιση (forced displacement), 39, 41, 43
Ανακριτικές μέθοδοι (Interrogative methods), 217
Ανάλυση περιεχομένου, 216
Ανδρισμός- πολιτικοποίηση του, 103
Ανομοιότητα της ενσωμάτωσης (dissimilarity of acculturation), 183, 185
Ανοιχτή ερώτηση, 6
Αντικειμενοποίηση (Objectivation), 138, 139, 162
Ανθρώπινη κοινωνικοποίηση, 166
Ατομικισμός, (individualism) 116, 178
Ατομισμός, 165, 168
Αφρική, 18, 22, 58, 59, 60, 61, 94, 96, - κουλτούρα, 70, 94, 96, 97
Αποικισμός, 98, 104, 107, 122
Αποξένωση (alienation), 184
Απροσάρμοστη συμπεριφορά (maladaptive behaviour), 181
Ασυμφωνία (non-consensus), 155, 156
Αυτέπιβεβαίωση (Self-verification), 172, 173, 174
Βιώσιμη ανάπτυξη, 312, 313
Γάμος, 7, 31, 34, 54, - παραδοσιακό, 86, 87, 120, 190, 192, 206, 230, 262, 293,
Γιερούμπα (YERUBA), 18, 58, 61
Γεωπονία, 58
Γενετική (generative) των κεντρικών στοιχείων, 155, 156
Γλώσσα, 19, 24, 51, 53, 54, 60, 61
Γνώση- κοινωνική (Social cognition), 156
Γνωσθήματα, (θέματα) 151, 152, 153, 154, 159, 253
Γνωσιολογικές αντιλήψεις (cognitivist notions), 156
Γνωστική δημιουργία (Cognitive construction), 164
Γνωστική ασυμφωνία (cognitive dissonance), 181, 182, 183, 192
Γνωστικές στάσεις, 164
Γνωστικά σχήματα (Cognitive Schemas), 197
Δεσμός- συγγενικό, 70, 72, 82, 119, -γάμου, 230
Δέντρο μεγίστων ομοιοτήτων, 227, 228
Δυναμική της οικογενείας, 19, 20, 25, 129, 206, 219, 240, 306
Διαπολιτισική κοινωνική ψυχολογία, 5, 175, 176, 177, 178, 304
Διαπολιτισμικές σχέσεις, 251, 291
Διαφωτισμός, 23, 24
Διαθέσεις συμπεριφοράς» (behavioural dispositions), 166
Δουλεμπόριο, 18, 23, 98, 99, 122
Δυϊσμός, 64, 67
Διανοητική εξασθένιση (Intellectual impairment), 197
Ειδικευμένοι τεχνίτες (skilled craftsmen), 58
Ετεροφυλική προκατάληψη, 125
Εθνικές φυλές, 58, 61
Εκτεταμένη συγγένεια (extended family system), 18, 26, 27, 29, 34, 35, 70, 72, 82, 110, 111, 117, 118, 230, 250, 307
Εκσυγχρονισμός, 18, 23, 24
Εκπολιτισμός, 24
Εντροπία, 18, 311
Ενδοψυχικές συγκρούσεις (Intra-psychic), 192
Ενσωμάτωση (integration), 141
Ελληνισμός, 49, 50, 51, 52, 54, 55
Ελεύτερη συσχέτιση, 152, 153, 154
Επαγωγή με διφορούμενο σενάριο (ISA), 148
Επικέντρωση (Anchorage), 135, 138, 141, 140, 159, 160, 335
Ερευνητικό πρωτόκολλο, 6, 221, 222, 223
Ερώτηση πολλαπλής επιλογής, 6

Επιλεκτική κατακράτηση (Retention selective), 139
Εξατομίκευση (individuation), 168
Εξοικείωση (Naturalization /familiarization), 139, 140
Εφαρμοσμένη επιστήμη, 5
Ερευνητικό πρωτόκολλο, 6
Ερώτηση πολλαπλής επιλογής, 6,
Ευνοιοκρατία (Ingratiation or favoritism), 170, 172, 173, 174
Θεσμός- κοινωνικός, 70, 79,- γάμου & οικογένειας, 82, 83, 85, 105, 110, 120, 192, 230, 254, 275, 295
Θνησιμότητα, 33
Θυματοποίηση (Victimization), 198, 200
Ιεραρχία, 63, 66, 74, -πρεσβυτέρων, 71, 75, 119
Ικμπο (IGBO), 60, 61
Ιμπο (IBO), 18, 19, 20, 25, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 69, 70, 72, 76, 77, 78, 82, 85, 91, 92, 94, 97, 98, 101, 102, 105, 106, 107, 108, 110, 111, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 124, 125, 126, 127, 129, 218, 219, 240, 248, 253, 254, 256, 276, 277, 283, 285, 297, 306
Ιμπεριαλισμός, 104, 113, 123, 124
Καταγωγή - από την μητέρα (Matrilineal family), 82, από τον πατέρα (patrilineal), 117, 119
Κακοποίηση, 195, 196, 197, 198, 199, 201
Καταναλωτισμός, 110, 111, 125
KWA (Κουά), 60, 61
Κοινή συναίνεση (Consensus), 155
Κοινωνικός αποκλεισμός, 320, 321, 322, 323, 324, 327, 328
Κοινωνικός θεσμός, 70, 79, 105, 185
Κοινωνική δυσλειτουργία, 19
Κοινωνική γνώση (Social cognition), 156
Κοινωνικό-γνωστικής λειτουργίας (socio-cognitive functioning), 157
Κοινωνικές στάσεις, 164
Κοινωνία-παραδοσιακή, 78, 80, 82, 85, 90, 104, 117
Κοινωνική ψυχολογία, 5, 6, 7, 25, 130, 131, 132, 133, 155, 157, 175, 178, 235, 238, 304, 340
Κοινωνική παθολογία, 193
Κοινωνική εντροπία, 18, 311
Κοινωνικό -ψυχολογικό φαινόμενο, 253, 270, 294
Κοινωνική προσαρμογή, 181, 185, 187, 189
Κοινωνιολογική επικέντρωση (Sociological anchoring), 141, 142, 159
Κοινωνιο-δυναμική επικέντρωση, 142, 162, 240
Κοινωνιο-δυναμική (socio-dynamic), 20, 155, 157, 158, 160, 212, 219, 238, 306, 320, 335
Κοινωνικοποίηση, 5, 181, 182, 211, 240, 241, 300
Κοινωνική κατηγοριοποίηση, 166
Κολεκτιβισμός, (collectivism), 165, 168, 178
Κεντρικός πυρήνας (the central system), 6, 7, 20, 143, 144, 147, 148, 151, 154, 155, 156, 157, 159, 168
Κοινωνική αναπαράσταση (θεωρία), 5, 7, 20, 25, 129, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 150, 151, 152, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 161, 162, 165, 166, 167, 168, 217, 218, 232, 233, 234, 236, 238, 240, 255, 258, 331, -εαυτου, (self) 169, 170,
Κουλτούρα, 23, 25, 46, 70, 126, 129, 164, 166, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 189, 191, 192, 239, 300, 306,
Κρυπτο-ρατσισμός, 239, 328
Κυριακάτικη νεύρωση, 32
Λαός, 24, 58, 59, 102
Λειτουργικό στοιχείο (functional element), 160
Μητρότητας, 73, 90
Μητέρα- καταγωγή από (Matrilineal family), 82, 119
Μετανάστευση, 5, 7, 19, 21, 30, 35, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 49, 52, 110, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 218, 220, 226, 230, 239, 289, 290, 304, 305, 306, 308, 318, 323, 327, 328, 333, 336, 337, 340
Μονάδα καταγραφής, 224
NOK- πολιτισμός, 61, 94, 95
Νοικοκυριο, 25, 26, 29, 31
Οικογένεια, 5, 7, 18, 19, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 46, 59, 60, 70, 71, 72, 77, 78, 79, 81, 86, 91,

93,112,125,152,198,207,208,211,212,220,229,247,249,- θεσμός,82,190,192,218, 230,233
,239, 246,275,110,120,295,322,- Πυρηνική,110,111,117,125, δυναμική της,129,219,240,306
Οργανωτική (organizing) λειτουργία των κεντρικών στοιχείων,155,160
Οργή των γυναικών" (Ibo women's wrath),78,106
Ομάδα- εθνική,61,- συνομηλίκων,72,- γυναικών, 76,77,79,- κοινωνικών,135
Ομαδική επικέντρωση(anchoring),135
Παιδεία,23,58
Παγχρονική θεώρηση, 127
Πατριαρχική κοινωνία (patriarchal, Patrilocal society),29,72,80,82,119,209
Πατρότητας,73,82
Παραδοσιακός γάμος,34,86,87,88,89,109
Παράδοση,23,31,32,51,59,60,63,64, 69,71, 108,112,115,126,127,128,136,190,276,317
Περιφερειακό σύστημα (the peripheral system),7,20,144,151,152,154,155, 156,159,160,168
Περιθωριοποίηση,184,336
Ποιοτική έρευνα,214,215
Πολυανδρία,87
Πολιτισμός,5,6,18,19,20,22,23,24,28,29,53,59,61,70,94,128,136,166,176,177,184,185,186,1
87,189,194,216
218,219,230,239,240,243, 303,309,310,317
Πολιτιστικό μόρφωμα, 166,176
Πολιτιστικός κλονισμός(cultural shock),183,184,185,289,305,318,333,336
Πολιτιστική αντίληψη - εαυτού,178,179
Πολιτικό σύστημα,72, 118
Πολιτική(Policy),23,24,36,101,105, 127,314,315,316,323,333,335
Πολυγαμία,23,29,88,89,120,262,294
Πολυγεννεαλογική οικογένεια (multigenerational),35
Πολυθεϊσμός, 63,118
Προκατάληψη,125, 321,324
Προϊποθετικότητα (conditionality),5, 220,238,239,240,255,256,258,259,265,267,268,269,272,
273,274,275,277,278,279,280,281,282,283,284,285,286,287,288,289,290,292,293,294,296,296,
297,298,299,300,305,331,332,336
Προσωπικότητα,28,172,186
Πίστη,63,64, 68,69,92,102,186,194
Πυρηνική οικογένεια, 27,30,34,35,110,111,125,320
Συγγενικό σύστημα (kinship system),70, 72, 118
Συνέντευξη, (Τεχνικές),6
Συνδρομή της γνώσης (instrumentality of knowledge),141
Στίγμα των διαζευγμένων,116
Συμβούλιο απόδημου Ελληνισμού (ΣΑΕ),50,51
Συμπεριφορισμός,137
Συσχετιστικές μέθοδοι (Correlative methods), 217
Σχήματα,152
Τεχνικές συνεντεύξεων,6
Τεχνίτες-ειδικευμένοι (skilled craftsmen),58
Ταυτότητα,19,24,112, 54,125,170,186,210,334
Υποδούλωση των γυναικών,103,114,207,210
Υποτακτικότητα (submissiveness),172,207,210
Φυλή,6,18,19,20,22,23,25,58, 59,61,62,72,105,122,124,129, 306,307
Φαινόμενο της αφομοίωσης,129,181,182,183,184,185,186,187,188
Χαούσα (HAUSA),18,58,96,253,254,256,270,295
Ψυχολογία (κοινωνική),5,6,7,25,130,131,132,136,138,155,157,175,178,235,238,340
Ψυχολογική επικέντρωση (Psychological anchoring),141,160
Ψυχολογιοποίηση,189,321

ΠΑΝΤΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

002000079371

